INSTRVCTORIVM NEGOTIANTIVM,

PER PATREM MAGISTRVM FRATREM LVDOVICVM Lopez, Sacræ Theologiæ professorem.

LIBER PRIMVS.

De definitione contractus, & an promissio, & donatio, & impignoratio contractus sint, & de requisitis ad contractum in communi, & de essentialibus venditioni.

CAPVT PRIMVM.

POSTQVAM omnipotentis ope fulti Primi Tomi Instructorij conscientiæ binas partes absoluimus: eniam reliquas, quas nos in promptu habere in lucē edendas prædiximus, in publicum producimus materias morales cōuictui humano, transigendæq; vitæ per quam scitū necessarias. Inter eas verò (quia materia de emptione, & venditione potissimum locū tenet) ab ea initium fore sumendum operæpretium esse duximus. Quia verò tā emptio, quàm venditio sub genere contractus continentur, absonum à recto ordine procedendi non erit, si antequàm naturam emptionis, & venditionis explicemus, definitionem contractus præstituentes, quid sit contractus definiamus.

Definitio contractus. CONTRACTVS igitur, *est plurium consensus legitimus super aliqua re conuenientium, obligationem aliquam in vtraque parte contrahentium, vel in vna tantum gignens.* Hoc autem per exemplum emptionis, & venditionis clarescit: nam cùm constet esse contractus, in eis interuenit & emptor, & venditor, qui plures esse dicūtur. Conueniunt insuper in vna eademque re, quippe in addicendo merces emptori pro pretio certo, ex quo planè consensu mutuo suboritur obligatio, in venditore quidem exhibendi eas pro tali pretio; & in emptore id valoris pro eis pendendi.

Quæst. AT verò ex hac præstituta definitione iam in hoc incidimus dubium. Quia si exacta est, & bona hæc definitio (prout eam tradit Frater Franciscus Garcia, in prima parte de Contractibus pag. 2.) iam donationem, promissionem, impignorationē, depositū, & huiusmodi contractus propriè esse fateri cogimur. At verò Sotus lib. 6. de Iustit. & Iure quæst. 2. ar. 1. concl. 2. & Conradus, lib. de Cōtract. q. 16. vtriusque facultatis iuristis assentientes, prædictos actus cōtractus esse inficiantur hac sola persuasi ratione, φ de ratione cōtractus putant esse consensum cōtrahētium mutuum, qui in vtroq; contrahente obligationem ingeneret. Igitur cùm promissionem, donationē, impignorationem in vno duntaxat contrahente obligationē inducere videantur, propterea non dicendum fore esse cōtractus autumant. Sed iam tandem ne in re tantum pertinente ad quęstionem nominis immoremur: respōdemus nos cū Frat. Garcia loco suprà allegato non ita superstitiosè, sed latè vsurpantes nomen cōtractus definitionem prædictam approbare: ac propterea prædictas actiones in numero cōtractuū collocamus, neque existimo in oppositam sententiam Soti, & Conradi omnes cōiurasse Iuristas: quia Iulius Clarus *Respon.*

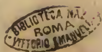

rus tracta.de donat. donationem, eo quod elegans nomen habet, inter contractus nominatos computari testatur, ac proinde cùm est perfecta per pœnitentiam non reuocatur iuxta l. Arist. ff.de donat.nisi propter causam ingratitudinis, & causas expressas in l.fin. Reuoc.donat. vt cõmuniter traditur.

PRÆTEREA, licet sermones morales in vniuersali sumpti minus sint vtiles,authore D.Tho.in prol.2.2. tamen quia naturalis modus procedendi est ab vniuersalibus ad particularia descendendo, ideo non præter propositum erit,si definitione cõtractus in cõmuni prælibata,de his, quæ contractibus in communi competũt mentionem faciamus. Sũt igitur tria requisita ad ineundum contractum. Primum,quòd consensus vtriusque contrahentis in aliqua re conueniat, quia si in aliqua conuentione, vel cõtractu vnius tantum consensus accederet, alterius partis consensu nõ accedente, contractus propriè minimè conficeretur.

Tria ad ineundũ contractum requisita. Requis. 1.

2 Secundum requisitum est, quòd talis cõsensus legitimus sit, ac proinde neque per legem reprobatus. Hac enim de causa minores,qui non sunt sui iuris, sed sub tutorum cura constituti, cõtrahere per se nequeunt, quia illegitimus eorum est talis cõsensus, hoc est inualidus per legem in ordine ad contrahendum, id est, ad sua vendenda,vel alienanda bona, vnde quia eorum consensus illegitimus est, ab eis sic facta alienatio non valet, sicut etiam ratione materiæ, quia res sacra vendibilis non est,consensus ad eam per vẽditionem distrahendum legitimus non est.
3 Tertium, quod ad legitimè contrahendnm exigitur, ex parte formæ contrahendi se tenet.s.quod per vim,vel per metum, aut fraudẽ non præstetur talis consensus,vbi liber,voluntariusq; esse exposcitur. Postremò & id maximè est de ratione cõtractus, vt consensus in eo interueniẽs talis sit, quod aptus natus sit in vtroq;,vel in vno saltẽ contrahentiũ aliquam obligationẽ producere.

INSVPER quia ad naturã contractuum penetrandã non parum refert ea quę cõtractibus in cõmuni conueniũt perspecta habere,statim hęc quęstio animũ pulsat; s.quænã illa sint, & quot,quę ad constituendũ contractũ concurrunt?At huic quęstioni facit satis Garcia, 1.p.de contract. pag.5. vbi probè subnotauit triplicia esse,quę solita sunt cõuenire ad constituendum contractũ aliquem. Nã quædam vt essentialia, & quędã vt accidentia propria:alia verò vt accidentia cõmunia, & prorsus contingentia in eius cõstitutione coeunt, sicut in cõstitutione rei naturalis.i.hominis anima,& corpus vt essentialia,risibilitas, vt propriũ accidens,albedo verò,vt cõmune cõueniunt.

Quæst. quęnam concurrant ad constituendum cõtractum.

Iam verò si scire cupias quænam contractui venditionis essentialia sint,intellige planè essentiale, & veluti intrinsecum esse venditioni tribus constare rebus,quarũ vna si desit, definet & pariter venditionis cõtractus esse.

Essentiale contractum constare tribus rebus.

1 Primò igitur essentialiter ei competit,quod res aliqua venalis ibi substet,quę substantia sit,& veluti corpus alicuius rei naturalis,seu artificialis præsentis,vel futurę.
2 At secundum sic ibi cõcurrens ipsum pretiũ est.
3 Tertium verò cõsensus est contrahentiũ, s.venditoris in translationem dominij, atq; emptoris in pretij traditionem,quæ oĩa illi essentialia sunt.

Sed iam tandẽ scitu opus est,quodnam sit huius cõtractus propriũ accidens. Igitur propriũ accidens venditionis esse scito,nempe quod postquã consummata perfectaq; est res vẽdita,iã periculo emptoris sic subsstat, vt tã danũ, quàm eius lucrum & fructuum emolumentum emptori cedat, licet nihil vetet aliquando aliunde accidere posse contrarium.Vt rursus sumus dicturi.

Quæst. quodnam venditionis proprium accidens.

De definitione venditionis,& de periculis eius,& an res fictitia,aut non extãs in toto,vel in parte,aut res aliena,vel quę ambigitur,an sit aliena, vendibilis sit & an res propria, vel in manu Ægyptiorum,id est,Gitanos, existens emibilis sit.

CAPVT II.

POstquam quęnam vt essentialia conuenire contractui vẽditionis exposuimus, quoniã ex essentialibus

bus definitio essentialis cōstat, quam hic præmittere paramus: iam vt quidnam sit venditio definiamus ipsa series procedendi efflagitat. Et quamuis in hac constituenda definitione multi multa verba multiplicent, inter quos vnus est Garc. 1. par. de contract. pag. 199. & pag. 207. qui sic bene sibi venditionem definire videtur, dicēs: quòd venditio *est traditio quadam, qua fit à venditore, qua rem suam, vel merces proprias voluntariè habili ad emendum, tradit*: tamen magis exactas, & breuiloquas emptionis & venditionis definitiones, quas in lib. 6. de Iust. & Iur. quæst. 2. artic. 2. Sotus tradit, libuit hic magis sequi. Est igitur secundum ipsum venditio *quadam distractio rei pro pretio*. Emptio autem è conuerso definitur, esse *contractio rei pro pretio*. Sūt etenim verba hæc iuris, quibus generaliter significatur translatio dominij illius rei, quæ non est reddibilis, vt C. de rescin. vendit. l. 2. rem maior. Igitur per has particulas, scilicet *distractionem rei*, discrimen inter hunc contractum, & emphyteusim, & locationem denotatur. Nam per distractionem rei, eius dominij translationem in emptorē significamus, quod in emphyteusi, & locatione fieri non contingit, quia in his nō dominium rei directum, sed vsus, vel vsusfructus transfertur. Per hanc quoque vocem *distractio*, quippe quæ translationem dominij irreddibilis rei denotat, venditio à mutuatione secernitur: nam licet in mutuatione dominium pecuniæ transferatur: tamen quia eadem pecunia est soluenda, atque reddenda non propriè distrahitur. Particula autem illa, *pro pretio*, venditionem separat à cambio, in quo res pro re commutatur, & non res pro pretio datur. Ad hæc per illam particulam, scilicet, *rei*, reprobantur illi contractus fictitij, vbi aliquid reale fingitur vendi, cū re vera nihil ibi vendatur, vt cùm vēduntur fructus arborum, vel boues, quibus vendens caret, sibique iterum tales ficti boues empti pro annua pensione locantur, quę captiones & fraudes nō rarò aduersus simplices homines versuti soliti sunt machinari: ita Metina in sua instructione fol. 136.

Definitio venditionis à Garcia tradita.

Definitio vēdit. Soti.

Particula eius.

AT iam hic se hoc dubiū profert, an, licet res fictitia venalitati exponi non possit (vt probè ex diffinitione venditionis conclusimus) præemptor rei futuræ vt fructus terræ, fętus ancillarum, vel gregis, vel iactus retis in piscationem, si ab spe sua frustrari cōtingat, quia nihil est natum, aut ex piscatione captum, teneatur stare cōtractui soluendo præconuentum pretium. Et quidem vtrinque quęstio vrget, & primò pro parte affirmatiua, quia iste contractus fortunæ aleæ videtur inniti, ergo adhuc in casu obligat: pro parte verò negatiua talē non teneri ad pretium soluendum inde suadetur, scilicet, quia talis venditio nō fuit distractio rei pro aliquo tempore realiter existentis: ergo nō fuit verus, aut validus contractus.

Quæst.

SED quia iam quæstionem hanc in 1. tomò absoluimus, nunc quoque causa seruādi ordinis eam summariè tangimus, respondentes primò, ꝙ in casu quæstionis si emptor huiusmodi expressè sic paciscens fortunæ aleæ se voluit committere stipulando se soluturum tantum, neque plus, vel minus, siue tales fructus, siue fœtus nascerentur, vel non, tunc stare contractui, prę fixumq; soluere pretium tenetur. Secundo dico, ꝙ si sic expressè non est conuentum, in futurum nō succedentibus huiusmodi fructibus, aut fœtibus præemptis, pretium cōuentionis eorum emptor persoluere non tenetur. At verò secus est in iactu retis in capturam piscium, quia hic dum nihil conuentum est expressè de nihil soluendo, si nihil piscium fuerit captum, etiam si fortuna aduersa iactus retis frustraneus fuerit, nihilominus ad soluendū tenebitur, quia nō nihil discriminis inter emptam piscationem, & fructus, fętusq; nascituros preemptos intercedit, autore Hugone de Celso, in suo repertorio legum. verb. vēdere, versi. 14. quia qui fructus, vel fętus nascituros pręmit, ideo cēsetur emisse, quia cōmuniter huiusmodi fructus edūtur in lucē. At de sorte piscationis

Dictum 1.

Dictum 2.

est, quòd laborando interdum per totam noctem, ac diem à piscatoribus nihil capiatur.

Quæst.

PRÆTEREA, & affinis hic hęc quęstio accedit, an quando res empta non totaliter extat, quia semicombusta est domus, aut in parte deteriorata, & detrita est res, quæ emitur, valida sit eius venditio, quia videtur nullius esse momenti, quia venditio rei realis est distractio: huiusmodi autẽ res empta in parte, quia cõsumpta est in parte, realiter non existit. Respondemus nihilominus, & in hoc Iuristis morẽ gerendo, ꝙ autore Hugone de Celso loco supra allegato in suo repert. verbo, vender. versic. 15. talis vẽditio rei, si iã pro maiori parte sit vitiata, aut consumpta ignorantibus id venditore, & emptore, valida non est, neq; in vtroq; foro sustinetur. Si autẽ aliqualiter, nõ tamen pro maiori parte detrita sit, & vitiata, valida erit in foro exteriori, vt patet l. 13. ti. 14. partit. in hoc tamen casu deducendum venit à pretio id, quod eo, ꝙ sic vitiata sit, minus valet. Sed an hæc venditio in conscientia sustinẽda sit (quia ambigi potest) dicitur planè, ꝙ licet in conscientia cùm totaliter, aut pro maiori parte res venalis ignorante id emptore corrupta est, ejus venditio sit nulla, si tamẽ pro minori parte vitiata sit, in conscientia inualida non erit, si ad eum finem, ad quem ab emptore empta est, vtilis esse appareat, cùm tunc deceptio causam non videatur dare contractui. Secus autem est si ad prædictum finem inutilis iudicaretur. At de hoc posteà limatius dicemus.

Quæst. An vẽditio rei alienæ censenda sit valida.

IAM hic & hęc nos preuenit quęstio, an venditio rei alienæ valida sit censenda? Neque ratio dubitandi deest: quia cùm venditio rei pro aliquo tempore non existentis nulla sit, & cùm res aliena in potestate vẽditoris nunquam esse, possit contingere, fit sanè, vt vendi nõ possit. In contrarium est, quòd Hugo de Celso in suo repertor. legũm Hispaniæ, hanc venditionem rei alienæ factã tenere asserit ibi verbo, vendere, vers. 25. Igitur si hæc sententia sustinenda est, ad hos casus

Limitatio.

limitanda venit. Primò quòd ĩ foro exteriori valida esse censetur, quando præsente, dissimulanteq; domino, neq; renitente, cùm reniti posset, confiata est, quia ius præsumit tunc consensisse. Secundò quando ex decreto iudicis ad persoluenda debita, vel aliter iustè res aliena per venditionem distrahitur, quia in his casibus cũ iniusta vis domino non inferatur, licet inuoluntaria sit venditio ex parte eius, in nullo tamen foro euacuatur.
Tertiò quoque talis venditio non inualida tandem erit, si postquam facta est per alium, à domino scienter, & spontaneè ratificetur, quia ex tunc volenti & scienti non fit iniuria.

3

Quæst. An quis rem suam emere possit.

PRÆTEREA quoniam de venditione rei alienæ, an valida sit, quæstionem iam expediuimus, quia hæc quæstio proximè accedit, vtrum quis rem suam emere possit, de ea quoque nobis disserendum est, quoniam anceps esse videtur, cum pro parte negatiua contraire videatur definitio emptionis, *quæ contractio rei alterius est pro pretio*, & cum pro parte affirmatiua faciat, quòd ius omnino hoc interdicere non videtur.

Respon.

Respõdemus igitur decisionem huius quęstionis l. 28. ti. 5. part. 5. sic contineri. Primò, ꝙ si quis emerit rem totaliter suam, nullius valoris emptio talis erit, quia (vt ex definitione patet) neq; vera est emptio. Subijcit ibi lex secundò, ꝙ validè dicitur quis emere rem non totaliter suam, quando venditor aliquid partialis iuris in ea obtinet, quia pro ea parte licet modica, quæ est venditoris, vel alterius (si ematur) valida erit emptio, sicut etiam validitate non caret emptio rei ab alio iure possessę, si eius proprietarius dominus eam à tali possessore, vel ab alio ius aliquod, vel seruitutem super eam obtinenti emeret.

Emptio rei de qua an sit aliena, ambigitur, valida sit, an non.

PRÆTEREA quæstiones sibi affines ne hic separemus, & hic quoq; an emptio rei, quæ ambigitur, an sit aliena, valida sit in conscientia meritò controuertimus, quia si perstante tali dubio ematur, cùm mala fide sic ematur, non videtur trãsferri in emptorem

rem eius legitimus titulus. At in contrarium est, quòd postquam sic in dubio emptio consummata est, cùm iuxta regulam iuris, in dubio melior sit conditio possidentis, non videtur fore inualidanda. Igitur cum huius quęstionis meminerit Medina in sua instruct. varius in ea definienda videtur esse: nam fol. 137. cùm affirmauerit emptorem, qui emit iura, de quibus an essent in se vsuraria, & aliena meritò dubitabat, licet, quia hoc agitatus dubio ea emit, peccauerit mortaliter, nõ tamen ad ea restituenda obligari. Rursus hæc inturbans postea fol. 101. pag. 2. sic ait. *Qui suspicione concepta ex sinistra fama vendentis, vel aliter, quòd res esset aliena, eam emit, eam cum fructibus restituendi obligatione tenetur.* Si igitur talis suspicio, quæ non adeò incerta est, sicut est dubium, à restitutione nõ excusat, iuxta Metinam, quomodo dubium prædictum à restituendo ea iura sic in dubio empta poterit excusare?

Argum.

IGITVR præmisso hoc, quod perspicuum est, scilicet ab his suspectis ea iura emere periculo animæ non vacare, ac subinde culpa lethali non carere, sit dictum nobis hoc assertum, scilicet ad pacandas conscientias eorum, qui multa iura sibi pretio compararunt ab his exteris, quos cum rege contrahentes, ab eo per cõtractus vsurarios, vel illicitos ea conquisijsse in dubium venit. Si qui ergo hoc dubio prætenti ea iura emerint, licet, quia huic dubio emendi aliena expo suerunt, non veniãt excusandi à mortali: tamen post adhibitam diligentiã ad examinadum id dubij, si adhuc res in ancipiti manet: à restitutione veniunt excusandi. Hæc est Metinæ loco præallegato, cuius rationem affert: *quia in dubio* (inquit) *melior est conditio possidentis*, cui rationi, & duplicem aliam meam addo: primam, scilicet, quia præsumendum est, quòd cùm rex sibi facere possit ius, si hic iniustũ passus fuisset, iam sibi iustitiam fecisset. Secundò verò hoc persuadet, quia si hic restitutio horũ iurium ab his emptoribus facienda esset, in dubio, non regi, sed exteris primis possessoribus, vtpote in tali possessione primo constitutis à rege, veniret facieda: at iam hi exteri per celebratam venditionẽ in hoc emptoris ius sibi competẽs ad possidenda ea iura transtulere: ergo iam non sunt ab his emptoribus restituenda: quia licet (autore Nauarro) in dubio possessionis mala fide ab vtroque possessore obtẽtæ primus possessor restituendus sit in ea: tamen id habet verum, dum prior possessor posteriori spontè non cedit, sicut in casu per spontaneam venditionem possessionis eorum iurium facta est cessio. Veruntamen ne Metina huic suæ & meę assertioni aduersari videatur, dũ fol. 101. posteà dixit, quòd dubitãs an res sit aliena, quia venditor eius, suspicione, & infamia iuris laborat, si eam emit inde obligationẽ eam restituendi sibi parauit: glossandus venit, vt id intelligatur verum, quòd tenetur ad restitutionem, quando post indagationem veritatis, quam tenetur facere, vel aliter cõstiterit fuisse alienam: alias restituere eam non tenetur, aut certè non tenetur in integrum. Sicut autore Corduba, neque qui aliquid recepit vltrò oblatum ab Ægyptijs, id est, *Gitanos*, Hispanicè nuncupatis, qui quidquid habent, furtiuè habere præsumuntur: cogendus est ad restitutionem totius, sed tantum medietatis pro pauperibus ex consilio. Ita Corduba in vltima q. de adiectis ad tractatum de casibus conscientiæ.

NVNC superest ad argumentum in contra respondere: quia dicitur recte probasse, quòd perstante tali dubio, si res ematur, quia mala fide sic emitur, subinde non transfertur legitimus titulus in emptorem in ordine ad præscriptionem, non tamen conuincit, quòd sic adeptus possessionem post examen rei incertus, & dubius manens teneatur restituendo possessionem à se abdicare totaliter. Vide aliqua ad hunc casum pertinentia in 1. tomo instruct. 1. part. c. 104. pag. 628. & etiam eodem 1. tom. 1. par. pag. 814. & 816. Ad argum.

Vtrùm quis pro re bona fide à se empta, & deinde vendita teneatur aliquid restituere, & an sic bona fide emens & vendens teneatur ad id, in quo factus est locupletior, item an debita litigiosa, vel periculosa minoris emi possint, vbi soluuntur rationes Caietani.

CAPVT III.

Quæst. ORRO ne huic materiæ suo ordine attinentia intacta relinquãtur, hæc quæstio licet iam 1.tom.nostri Instructorij,cap.94. fuerit decisa,rursus hic breuiter repetenda venit, scilicet vtrum qui bona fide rem, quam ignoranter emit à latrone, alteri iam vendidit, putà equum domino postea apparenti,aut emptori (cum rescierit esse alienum) teneatur quidquam restituere.

IGITVR ne in re alibi à nobis prædiffinita immoremur,ad locum prællegatũ lectorem remitto, solum breuiter perstringendo,& ad memoriam reducẽdo,primò, quòd quæstio hæc non tam patens est, quia circa eã Nauar.c.17.in sum.Lat. num.8. & Metina in sua Instr.conf.fol.161. §.30. à Soto in lib.4.de Iust. & Iu.q.7. artic.2. Sent. Sot. dissentire videntur. Nam Sotus inibi apertè defendit,quòd ille,qui ignorãter à latrone rem mercatus est,etiam si alteri bona fide vendidit, si posteà resciuerit esse alienam,etiam si ex tali venditione nõ factus sit locupletior, licet domino rei non maneat obligatus restituere: quia neque ratione iniustæ acceptionis: quia bona fide excusante eam rem iniustè non acceperat: neque etiam ratione rei acceptę, quia iam eam apud se nõ retinet, nec ratione lucri,quia ex tali venditione (vt supponimus) non est factus locupletior,ad id nõ tenetur, tamen quia talis suum emptorem indemnem seruare tenetur, cum iam sciat per venditionem huiusmodi nullum in suum emptorem trãstulisse dominium, sed iure restituendi periclitari,iure cogitur in conscientia suum ei restituere Sent.Nau. pretium. Nauarrus verò loco citato dissentit à Soto,vbi nihil talem teneri restituere domino rei apparẽti ait, nisi id duntaxat in quo ex prædicta venditione locupletior euasit,hoc testante l.etsi.§.1. & l.item veniunt.§.1. ff.de petit.hæred.quia in casu, in quo in nihilo factus est locupletior,nec domino rei, sed neque ei cui bona fide vendidit ad aliquid restituendum tenetur: vt est videre (inquit) l.in creditore,& l.cũ ea.ff.de Euict. quia in hoc casu nihil aliud quàm quod suum est habet. Accedit Metina loco citato,dicens: quòd iste talis bonæ fidei venditor eodem pretio,quo emit ad nihil restituẽdum tenetur, quia nihil retinet alienum.Soluit insuper Nauarrus argumenta Soti sufficienter, & prȩsertim illud de indemni seruando emptore,quia satis est inquit,ad hanc indemnitatem emptoris seruandam ei de euictione cedere actionem,quia qui bona fide alienum emit, & vendidit, factus est tantũ in ea locupletior.

Respon. INTER tam dubias sententias, & contrarias semper mihi persuasi, sententia Soti tutior sit,atque proinde tenenda in his casibus.Primò,in casu quo scripto venditor bonæ fidei indemnem emptorem seruare stipulatus est.Secundò in casu, in quo cedere actionem contra primum venditorem esset frustraneum, scilicet quãdo emptor per talẽ actionem nihil posset recuperare à primo vẽditore iam mortuo, vel iam in pauperem lapso. Tertiò,si talis venditor ignorans aliqualiter fuit in culpa emẽdo,vel vendendo rem alienam, quia licet nesciuit rem esse alienam,tamẽ debuit scire:sed iam in hoc casu careret bona fide quod est contra casum,de quo peragimus.His exceptis casibus sententia Nauarri, & Medinæ suprà dicta Sententia Auctoris. quæ magis iuridica apparet, nobis tenenda esse videtur,quia nemo citra culpam in hoc casu ad restitutionem est damnandus, quando re vera alienum nõ retinet. Nam si secundum Sotum secundus emptor est indẽnis seruandus, quia est sine culpa, ita quoq; primus emptor, qui bona fide emit à latrone,& bona fide vẽdidit secundo em-

pori, est indemnis seruādus postquā etiam est absque culpa, & est prior in bona fide, & adhuc possidet pretium, & quia si hæ contrariæ sententiæ Soti, & Nauarri rem facerēt dubiam, in dubio melior est conditio possidentis. Nisi malis sequi arbitrium cuiusdā iudicis arbitri in noua Hispania, qui in hoc casu iudex constitutus, censuit litem dirimēdam, sic diuidendo pretium re euicta, inter talem bonæ fidei venditorem rei, quam à latrone emerat, & inter suum emptorē. Nos autem quæstionem hanc quatenus attinet ad conscientiam, hic disputandam assumpsimus, eam quatenus attinet ad forum exterius, quod sæpe fundatur in præsumptione causidicis disputandam relinquimus. Sed de his satis.

Quæst. *An qui bona fide rem alienā pluris uēdidit, illud plus sit domino reddíturus.*

PRÆTEREA, ne quid intactū maneat, quod ad prȩcedentis quȩstionis integram resolutionem pertinere videatur, & illam quæstionē, quam in nostro Instruct. 1. tom. 2. par. ca. 89. pag. 706. iam excusam dimisimus, nūc rursus reuocamus, scilicet vtrùm, qui bona fide emit rem alienam, & bona fide eam pluris vendidit alteri, illud plus quo vendita est domino sit redditurus. Igitur circa hāc quæstionem

Duplex opinio.

duplex versatur opinio, prima affirmatiua Soti de Iust. & iure, lib. 4. q. 8. & altera negatiua Nauarri in addit. fol. 24. qui ab affirmatiua, quā in sum. Latin. c. 17. nu. 8. tenuit cum Soto, dissentire videtur; cui in hac negatiua in sua sum. accessit quoque Pedraza. Igitur hic repetendo quæstionem, ab ea, quam ibi tenuimus sententiā, non discedimus, sed epilogantes, quæ ibi latiùs dicta fuere, primò dicimus opi

Sent. Sot.

nionem affirmatiuā Soti, vtpotè probabiliorem esse tenendam, vbi ait illud plus quo à bonæ fidei possessore pluris est vendita res, quā ab ipso fuerit empta: fore domino restituēdum, neque in hoc esse dubium Sotus ait. Cui etiam suffragatur Syluester, verbo, restit. q. quod. & cōfirmat Nauar. in sum. Latin. c. 17. nu. 8. vbi sentētiam videtur mutasse, ex l. etsi. §. 1. & Litem veniunt. §. 1. ff. de petit. hæredit. Quod item conuincit ratio Soti, quia illud plus quod pro re recepit est veluti pars rei alienæ, & illud penes se talis bonæ fidei venditor habet: ergo est à se restituendum domino vero apparenti, quia interesse suȩ rei fuit intrinsecum. Quare absolutè iam hic hanc affirmatiuam Soti tenētes distinctionem, quā loco allegato submisimus, per quam vtramque opinionem concordare nitebamur, maturiùs hic re inspecta retractamus.

QVIA de re aliena vtrùm vendi possit, dictum est: sic quoque de re litigiosa, an vendi possit dicēdum venit. *Quæst.* Igitur (quia res est hæc magis ad causidicos pertinens) breuiter nos ab ea expedientes dicimus, quòd licet res litigiosa legari possit, vt l. 14. tit. 7. 3. par. decernitur. Tamen si quis titulo emptionis, vel alio eam acquisierit, eāque si postulauerit dominus eius, vel litigantium alter, pro ea respondere tenetur, vt cauetur l. 3. & 4. tit. 12. libro 1. *del Fuero*.

Porrò de debitis alienis, an minoris emi possint, magna hic nobis subeunda foret cōcertatio: nisi in primo tom. in Instructorio nostro par. 2. ca. 57. & cap. 58. vbi de pagis acerbis agimus, abundè aduersum Caietanum, & Nauarrum, & Armillam pugnam, in qua eorum sententiam expugnaui mus, suscepissemus. Caietanus ergo in sum. verbo. vsur. c. vlt. & ei subscribens Nauarrus in suo Man. c. 17. nu. 231. & Armilla. §. 50. verbo, vsura. Hæc debita aliena minoris, quàm in se sint licitè posse emi asseuerant, quia hic non interuenit mutuatio, sed venditio iusto celebrata pretio. Et secundò, quia ius ad hæc debita aliena recuperanda minus valet, quia est in spe, & res in expectatione posita minus valet. Et tertiò, quia istud ius nō recuperandi debitum vsque ad annum, per totum id tempus inutile videtur, ergo est minus valens, quia veluti sterile est pro tunc. Item quartò, quia hic non emitur, nisi ius recuperandi debitum in futurum, quod quidē ius licet sit præsens: tamē minus valet, quàm debita, quæ quia in futuro recuperanda ve-

Quæst. *Debita aliena an minoris emi possint.*

Arg. Caiet.

1

2

3

4

In opposit. niunt, quia absentia sunt, minus valentia sunt. Cōtrariā prorsus opinionem olim D. Antoninus 2.par.titu.1. cap.8.§.12.& Syluester vsur.2.questione 10.§.4.& Sotus de Iust.libro sexto, quæstione 4.ar tic.1.in solutione ad 3. secuti sunt, quorum opinionem, & veriorem, & securiorem esse ibi loco citato reputauimus. Sed nunc eādem cum Garcia in libro 1.de contract. c. 19.fol.513.defensamus.

Conclus. IGITVR conclusio sit, scilicet, quòd huiusmodi contractus est illicitus & vsurarius, sic debita in futurum recuperabilia minoris emere, quàm in se valent, quando absunt à periculo, faciliaque sunt recuperatu, nisi lucri cessantis, aut damni emergentis hic interueniret aliquis legitimus cō tractus. Hæc conclusio patet: quia his seclusis, cum in se minoris valoris hęc debita non sint, si minoris emuntur, id ideò est, quia emuntur pecunia anticipata, quòd ad contractum mutui

Ad 1. arg. Caiet. sub vsuris planum est reduci. Vnde negamus id, quod suo primo argumēto contēdebat Caietanus, scilicet esse venditionem, quia certè est mutuū cum lucro, quia neque rationi mutui obstat mutuatarium immunem manere à periculo, quando ex conuentione, tam ipsius, quàm mutuantis acceptantis pro mutuo sibi debito aliū tertium debitorem, à periculo exoneratur. Sic etiam in præsenti casu accidit, quia hic vendens debita in futurum, substituit alium pro debitis huiusmodi soluendis, nempe suum debitorem: ideò ipse ab assecurando talia debita liber euadit: quod certè non obstat, quin pretium ante à se acceptum mutuum sit virtuale.

Ad 2. arg. PRÆTEREA soluitur secunda ratio Caietani, quia licet res in spe, & in potentia (vt messis in herba) minus valeat, quia incerta est, & res subiecta periculis, sed debitum certum istoque periculo carens, non sic est in potentia impedibili, sed tantum ratione modi in potentia est, quia scilicet pecunia sic debita non præsentialiter eā ementi adest, quod certè eius pretium non extenuat. Adde etiam, quòd possidere rem aliquam in spe post eius dominij assecutionem (vt hic fit) pretium eius non minorat, quia emptor possessionis sibi post annum traditæ, quia in hac manet spe, non ideò de eius iusto pretio licitè aliquid diminuere poterit.

SED neque tertia ratio Caietani valet, scilicet, quòd illud debitum in futurum, quia sterile est, verbi gratia, per annum, minus valeat: quia sterilitas ista cum non sit intrinseca debito, sed extrinsecā, sicut sterilitas arborum hyemalis vsque ad æstiuum tempus non germinantium fructus, non minuit harum rerum pretium. Præterquàm, quòd si hunc contractum potiùs per mutationem pecuniæ ante solutæ pro pecunia in futurum debita, esse dicere velimus, quam mutuum esse virtuale, neque tūc licitum esse, est cōcedendum: sicut cambium, vt eadem pecunia reddatur, vbi plus valet, minimè licet, autore Soto, nisi aliæ circunstantiæ, & respectus concurrerint. *Ad 3. arg.*

INSVPER neque vltima ratio Caietani conuincit, scilicet, quòd ematur ius solum recuperandi debitum, quia certè cùm ius per se nihil valeat, nisi in ordine ad rei venditæ possessionem, fit sanè vt id, quod principalius ibi venditur, sit ipsa pecunia debita, quia iuxta axioma Logicorum *propter quod vnumquodque tale & illud magis*. Et tandem (vt loco citato probauimus, & in hoc nobis consentiente Garcia dicimus) quòd si opinio Caietani admittenda esset, iam actum esset de sternenda ampla via vsuris, quia magna occasio ad eas hinc sumeretur. *Ad 4. arg.*

EX prædictis inferendum esse ait Garcia, quàm reprobus sit ille contractus Cæsaraugustæ Aragoniæ frequēter vsu receptus, quem dupliciter iniri contingit. Primò, dum quis indigens pecunia, quia mutuò eam inuenire non potest, chirographū conficit, vbi se debitorem centum aureorum constituit ad annum, quod proxenetæ vendendum tradit, pro pecunia numerata præsenti, sicque venditioni *Contract. Cæsaraug.*

tioni expositum pro 90. aureis remanet emptum.

SECVNDO verò sic quoq; contrahi contingit, t. dum Petrus à Paulo petit mutuum centum aureorum, quibus quia in præsenti caret, Paulus Petro exhibet schedulam, volens illi benefacere, qua se obligat ad 100. aureos soluendum per eam in iudicio, vel extra se conuenienti, quam Petrus assumens pro 90. aureis diuendit, vt suæ præsenti necessitati subueniat. Sũt etenim contractus hi vsurarij, in quibus mutuum cum lucro immiscetur: nam vtrobique debita pecuniaria eo solo nomine ad certum tẽpus soluenda emuntur, quia anticipata pecunia statim pro eis soluitur. Nos autem loquuti sumus de debitis alioquin licitis: nam de emptione illicitorum hic non disputamus.

Vtrùm à se debitum anticipatè soluens, minoris redimere possit, & an bona fide emens boues quos emptor non habet, ad aliquid teneatur: item, an persona libera sit vendibilis, an licitè emantur à barbaris Æthiopes hi, quos destinatos habent ad mortem, & an hi ab emptoribus se possint redimere, computando seruitia in pretij sortem.

CAPVT IIII.

Quæst.

QVONIAM similia dubia à similibus segregãda nõ sunt, ideo & nũc in præsentiarũ in dubiũ reuocamus, vtrũ debita propria in posterum soluẽda, pecunia anticipata licitè minoris redimi possint. Sed quia in 2. p. nost. Instruct. c. 57. pag. 446. id dubij iã discussimus, hic cõcludimus tãdẽ, nisi ratione lucri cessantis, aut dãni emergentis, quod sic anticipatè soluens pateretur, nõ licere alia propria debita minoris redimi. Quæ conclusio per eas rationes, quas ad probandum, q debita futura certa minoris nõ possent emi, attulimus, manet cõprobata. Neq; ratione periculi, sicut in præcedenti casu licebat, hic licere minoris emi, concedit:

Conclus.

quia ipse suum debitum redimens illud suo creditori securum facere tenebatur. Hæc est D. Th. opusc. 67. respons. ad lector. Florent. est D. Antonini p. 2. tit. 1. ca. 7. §. 1. est Caiet. in sum. verbo. vsur. sect. 3. in casu 3. est quoque Sot. de iust. lib. 6. q. 4. art. 1. in sol. ad 3. est Syluest. v. sur. 2. q. 14. §. 3. At verò puto Garciam lib. 1. de Contract. ca. 19. pag. 545. Nauar. in sum. c. 17. nu. 220. huius esse sententiæ falsè affirmasse: cum potius in contrariam videatur inclinare, cũ astruit propria debita minoris redimere propter anticipatam tãtum solutionem non licere, benè tamen pro pter alios præcedẽtes respectus, quos esse dixerat, s. quia tale ius erat per aliquod tempus steriles, & rei absentis. Vnde conijcitur, quàm malè coeat cõcordia, quam inter Doctores in hac parte Nauarr. introducere nititur, cũ in hoc dissideant, sicut Armilla a se dissidet, quæ cum verb. vsur. nu. 15. nobiscum tenuisset, postea nu. 33. nostrã veram sententiam retractauit, & friuolis persuasus rationibus secutus est Ioannem Ripam, sed tu bone Lector, consule locum citatum nostri Instructorij, vbi de hoc latiùs disseritur.

PRÆTEREA Garcia lib. 1. de contract. c. 19. & id dubij pressius examinandi nobis causam subministrauit, dum asserit, quod licet debitum ortum ex contractu, cuius pretium consistit in puncto indiuisibili, minoris redimi anticipatè non possit, tamen benè sic est redimibile debitum redundans ex contractu, cuius pretiũ diuisibile est, quia in rigidum, mediũ, & infimum (cùm hæc omnia pretia in eo inueniantur) diuidi solet, dummodo redemptionis talis pretium minus, hoc infimum pretium attingat. Huius autem suę assertionis rationem assignat, quia redẽptio prædicta proprij debiti succedit loco solutionis ipsius: solutio verò pars est cõtractus illius, ex quo traxit originem: ergo si tempore emptionis (inquit) licuit emere minoris, idest 90. aureis, hoc est, pretio infimo, id, cuius tunc 100. aurei erant pretium rigidum: sic in redẽptione talis debiti minoris,

ris. i. infimo illud redimere licebit.

Arg. ad hominem. SED certè argumentum contra ipsum est, & ad hominẽ, quia sui quasi oblitus Garcia lib. 1. ca. 13. cum pag. 648. concessisset, quod si consummata iam vẽditione pro pretio infimo cogitans venditor se vendidisse de præsenti, rogaretur ab emptore, vt sibi solutio ad certum tẽpus prorogaretur, non posset tunc venditor hac de causa rigidum expetere pretiũ, quia ista concessa dilatio pars non fuit venditionis antecedẽtis, sed pactum distinctum, quod reducitur ad mutuum. Pari ratione concedere non debuit Garcia, quod debitum propriũ minoris, id est, pretio infimo, redimere liceat, quando res fuit primo vendita pretio rigido, quia ista redemptio debiti pro infimo pretio nõ fuit pars præcedentis contractus, vnde cõtractum est debitum: sed est pactum post longè subsequens, quod planè reducitur ad virtuale mutuum: vbi quia virtualiter mutuatur pretium debiti posteà soluẽdi, ꝓ eo creditori minus soluitur.

Quæst. Bona fide emens boues quos putabat alter habere, nec tamẽ habebat ad quid teneatur. PORRO quia fictitias merces materiam legitimam emptionis, aut venditionis esse non posse diximus, quia definitioni venditionis, quæ distractio realis est, repugnat, ambigere hic fortè quis posset vtrum bona fide emens boues, quos putabat alter habere, neque tamen habebat, ad quid teneatur? Quæstio est, cuius Nauarrus meminit in sum. Lat. cap. 17. num. 229.

Dictum 1. Igitur dicimus primò cum illo, illum à peccato non excusari, qui scienter cum emerit prædia, vel pecora ab eo, quem credit eis carere, statim pro certo pretio eidem vẽditori locat, eumque obnoxium fieri ad restitutionem illius pẽsionis, quam ex re fictitia empta collegit, quia in huius rei gratiam argumentum desumitur ex l. 1. ff. de condit. sine causa. Secundò asserimus, quod qui bona fide emit, quia probabiliter credidit illa venditori suppetere, tenetur quidem restituere nõ pensionem ex his insumptam bona fide, sed id dũtaxat, in quo inde factus est ditior tenetur, si quando ea emit, paratus erat emere prædia pecoraque realia, & quia deceptus est ab eo, qui fictitia vendendo obtulit, ideò alia vera ab alio emere prætermisit, quoniam tunc in recompensationem sui interesse ea sibi poterit vendicare. Ita Syluest. vsur. 2. quæst. 6. & Maior in 4. distinct. 15. q. 46.

Coroll. HINC planè colligitur, verã quoque esse & illam assertionem F. Antonij Corduben. vbi q. 105. de casibus consc. deffinit, quandam fœminam, quæ parans emere cẽsum decepta est a dicente illam pecuniã, quam ei tradidit se accipere sub censũ, cùm verè de tali censu scriptura edita non fuerit, fidemque simpliciter fraudũ ignara, dicenti sic securè posse contrahi prǽstitit, potuisse pẽsiones census interim bona fide perceptas pro suo interesse lucri cessantis sibi retineri.

Quæst. Persona libera an possit esse materia venditionis. PRÆTEREA, quia diffinitionẽ venditionis explicantes de materia, & obiecto venditionis iam disputationem iniuimus, scilicet vtrùm res fictitia, vel aliena, vel litigiosa, &c. sit materia talis, iam quoque de persona libera, an materia legitima venditionis possit esse, venit inquirendum, & vt in particulari de rebus agatur, quæritur, vtrum liber homo, suique iuris venalitati exponi possit. Neque ab re de hoc controuertitur, quia l. liber homo. & l. liberi homines. ff. de cõtrah. emptione, id videtur vetari. Contrarium verò vìdetur admittere vsus se vendentium, aut ludentium ad triremes.

IGITVR, licet Syluester, verbo emptio. q. 4. §. 6. & Nauarrus in sum. c. 23. num. 95. hanc breuiter pertractauerint quæstionem, nos tamen pro eius explicatione has subijcimus conclusiones, quarum prima sit.

Concl. 1. INEST ius patri per leges ciuiles sibi concessum diuendẽdi filium, tum ad suæ summæ indigentiæ famis subueniẽdum: tum (vt etiã aliquibus placet) ad propriam redimendam vitã, in casu, quo iniustè ea veniret priuandus. Hæc conclusio patet primò, l. 2. C. de Patr. qui filium distrax. & hac quoque ratione fulcitur, scilicet, quia filius, autore Aristotele, est aliquid patris.

Filius est aliquid patris. tris, cui debet nutritionem, & vitam: debet ergo filius subire huius seruitutis dispendium, si pro conseruanda vita patris venundetur à patre. Vsus autem hic pro tali necessitate venales filios exponendi fuit tantum receptus apud Barbaros, & Mauros, & nusquã viguit inter Christicolas. Lex autem præallegata huius seruitutis ob famã à patribus venditorum, temperauit rigorem, dum huiusmodi emptis per se, vel per alium se redimere reddito pretio, quo cõstiterunt, vel saltem, eo quo valerent tempore redemptionis, si veri serui essent, indulsit, etiam inuito possessore taliter, quòd sic redempti non liberti manent, sed liberi. Ex quo consequitur, sic aduertente Nauarro, quòd primus emptor secũdum emptorem admonitum esse, debet curare, de modo, quo ille fuit anteà emptus, quia si ob necessitatẽ filius venditur a patre minoris valet, ob priuilegium se (inuito possessore) redimẽdi, quemadmodum minoris valet possessio empta cum pacto de retrouendendo.

Conclus. Liberi homines an se in seruitutẽ redigere possint. SECVNDA cõclusio. Homines alioquin liberi nullatenus ceu mancipia emi, aut vendi possunt, patet, l. liber homo, & l. liberi homines. ff. de contr. empt. Sed iam hic instat dubiũ, an huiusmodi liberi homines renunciando huic iuri se per venditionem spontaneam in seruitutem redigere possint? At lex 1. i proœmio tit. 21. par. tit. 4. huic dub. facit satis, dum declarat hominem liberum iam adeptum plusquam 25. annos per emptionem fieri seruum, si in sui venditionẽ consenserit receperitque partem pretij: dumque eum emens certus fiat, quod ex tunc in posterum suum mãcipium erit. Hæc verò lex vsu recepta videtur in casu, quo pro remigando in triremibus se vendunt, quod genus quoddam est seruitutis.

Quæst. triplex. INSVPER iã hic triplex denuo oritur quæstio propter eos, qui malè captos per Barbaros destinatos iam in eorum cibũ, quos ideò impinguãt à Barbaris mercantur, an, scilicet, hæc illis negotiatio sit licita. Secundò an hi per talem emptionẽ, eo quòd causa redimendæ vitæ tali emptioni rogantes consentiunt, se ementium vera mancipia fiant. Tertiò an si isti (si eis concedimus priuilegium se redimendi) sic se redimant, in sui redemptione seruitia & obsequia emptoribus suis exhibita computanda sint in pretio persoluendo pro sua redẽptione. Suo igitur ordine ad singula respõdentes, dicimus ad primũ, in hoc omnes Doctores conuenire, quòd eripere tales à morte opus sit charitatis, ad quod potentes tenentur, iuxta illud Prouerb. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem.* Sed an accommodando, vel mutuando illis pretium, vnde se redimant, vel gratis, vel per emptionem eorum in seruos ementiũ eruendi sint à morte, id est, de quo hic quæritur. Quia primò cum isti sint in extrema vitæ necessitate constituti, & in extrema necessitate omnia sint cõmunia, videtur, quòd gratis eorũ vitæ sit succurrendum. Item, quia si huius rei gratia eos in mancipia emere liceret, liceret Christianos casu fortuito sic constitutos in hoc periculo inter Barbaros, à Barbaris emere in mãcipia, quia vita pretiosior est libertate, l. quod attinet. ff. de regul. iur. *Maleà barbaris captos pretiore dimere est opus charitatis: Etan huiusmodi redempti in seruitutem redigãtur. Argum. 1. Argum. 2.*

In contr. IN contrarium est argumentum Garciæ lib. 1. de contract. c. 17. fol. 487. scilicet, quod homine libero constituto in extrema necessitate famis, non licet ei subuenire, cum pretio in seruum comparando, cùm sat fit ad subueniendum ei seruitia, & operas eius pretio ei præstito cõparare, ergo neque licebit istorũ inter Barbaros destinatorum ad mortem vitæ consulere, eos emendo in mancipia.

Duplex opinio. IAM verò quæstionis difficultate suspecta, inter duas opiniones, quæ circa hoc versantur, alteram Nauarri loco citato, tenentis posse sic destinatos ad mortem causa redimendi eorum vitam à Barbaris licitè in seruos emi, sicut contingit Brasiliæ emi à Lusit. illuc applicantibus, & inter alteram Garciæ loco citato, qui in opposi tam magis videtur inclinare, propter argumentum eius contra supra allegatam

gatam rationem; sic nos duximus respon. Nam primò hoc constituimus verum, scilicet, quod tales negotiatores, neque cum multum graui iactura bonorum pertinentium ad suum statum, neque gratis sic destinatos ad mortem redimēdi obligatione tenentur. Non enim pro necessitate extrinseca redimendi vitam proximi, qualis ista est, quippe quæ oritur non ab intrinseco, neque de per se, sed ex malitia tyrānica, autore F. Petro de Soto maiore in suis scriptis super 2.2. tenetur aliquis prædictam iacturā subire. Etenim necessitates intrinsecæ modicæ sunt, cum natura paucis contenta sit, aliæ autem sunt magnæ, neque habent finem, etenim sic tyrannus posset petere regnum, ne occideret aliquem: Quòd autem neque gratis in hoc casu eis subuenire teneatur, hinc patet: quia hi sic destinati ad mortem in potentia propinqua sunt, sicut etiam operarij pauperes per suos labores, & operas ad subsidij sibi præstiti compensationem in futurum faciendam, non igitur gratis à tali miseria tyrannica necessariò sunt subleuandi.

Respon.

Conclus.

HIS autem præmissis statuitur hæc conclusio, licet sententia Garciæ loco citato consona pietati, & æquitati videatur, quod huiusmodi Æthiopes iā destinati ad mortem pro sua liberatione in seruitutem veram à liberatoribus suis redigendi non sint: tamen quia opposita opinio Nauarri conformis magis esse iuri ciuili apparet, ideò probabilis est censenda. Huius conclusionis prima pars hinc suadetur, quia æquius ageretur cum mercenario extremè egenti, siquis eius operas & labores, quos posset præstare, conducendo pretio, subueniret, quam si tali pretio, & subuentionis gratia eum vellet in mancipium sibi addicere: ergo sic in præsenti conclusionis casu pariter est censendum, id esse æquius. Secunda autem conclusionis pars rationibus Nauarri satis firmatur, quia vita pretiosior est libertate l. quod attinet. de regulis iuris. Tum etiam, quia pater tempore famis extremę filium venundare potest l. 2. C. de Pat. q fil. distrax.

Secunda pars concl. probat.

Tum, quia sic eos emere est eos eripere à morte. Adde etiam, quod emptio ista temperatur argumento desumpto ex ęquiparatis ex glos. quis seruo. C. fur. ex eo, quod sicut filij venditi à patre ob necessitatem prædictam famis inuito possessore redimere se possunt, reddito pretio, quo constiterunt, vel saltem eo, quo valerent tempore redemptionis, eo quod redempti fiunt liberi non liberti, iuxta prędictam l. 2. sic & hi se redimere possunt.

ARGVMENTA autem in contrahinc manent soluta. Ad primum etenim negamus in extrema necessitate vitæ, cuius causa est sæuitia tyranni, omnia taliter esse communia, quod tunc tali necessitati extrinsecæ succurrendum sit gratis, imò neque cum magno valdè succurrentis incommodo.

Ad 1. arg.

NEQVE obstat, quod Christiani hac ratione in seruitutem possent deuenire, si in tali statu fortuitò constituti, & destinati iam ad mortem inter Barbaros redimerētur de eorum manibus (vt Garcia arguit) quia satis sufficienter id argumentum soluitur in gratiam Nauarri, dum dicitur solum prohiberi per legem, Christianos in bello fieri mancipia eos capientium. Non autem vetat fieri mancipia eos sic voluntarios & rogantes, redimentium, sicut etiam permittente id lege, & se vendere sponte in seruos pro pretio accepto possunt. Quare Garcia tādem inficiari non potuit sententiam Nauarri non esse dissonam rationi, nam Genesis c. 4. cum nihil eis vltra suppeteret pretij pro tritico emendo, suam libertatem pro hoc in pretium exponentes se in captiuos Pharaonis obtulere Ægyptij: Exodi quoque c. 21. & Deuter. c. 15. indulgetur pauperie grauato, vt pro subueniendo sibi se venalem exponere posset, licet non ceu mancipium, quia cum facultate se redimendi emebatur.

Ad 2. arg.

DENIQVE ex supradictis hoc dubium videtur pullulare, s. si huiusmodi, qui cum essent liberi, gratia redimendi eorum vitam à Barbaris, per negotiatores Lusitanos empti sunt Brasiliæ, se redimant, an in eorum redem-

Quest.

demptionis pretio, tempore redemptionis, valoris quoque suorum seruitiorum, quibus suis emptoribus seruierunt computandi sint. Ratio verò dubitandi hinc insurgit, quia Leuit. cap. 25. sancitum legimus, quòd sic vẽditus cum ante annum Iubilei redimendus veniret, à pretio, quo fuit emptus, seruitia ea, quibus interim deseruierat suo emptori, deducerentur, & in pretio redemptionis computarentur, solum soluendo reliquum. *Argu.*

Sent. Nau. VERVNTAMEN, quia opinionem Nauarri tanquam iuri consonã probabilem esse definiuimus, quod consequitur ad eam planè dicendum venit, scilicet quòd tales emptores in huiusmodi redemptione, ea seruitia computare in redẽptionis pretio non tenentur, sed vltra hæc accepta seruitia possunt redemptionis pretium integrum expetere: nam & hoc Nauarrus significare videtur loquens de his emptoribus, quos arbitror (inquit) iustè posse capere etiam interesse iustũ pretij pro eis dati. argu. l. 1. cum ei annot. C. de Sen. quæ pro eo quod intẽ. Accedit ad hoc, quòd & ratio hoc persuadet. Primò, quia vt mancipia emũtur, mancipium autem dum seruituti subest, quidquid adquirit est domini sui. Adde secundò, quòd cõtractus hic fuit vt emptio cum pacto de retrouendẽdo, in emptione autem tali res empta, dum nõ redimitur, fructificat primo emptori: ergo dicta seruitia veluti fructus rei à se emptæ debent cedere prædictis temporibus.

Obiectio Garcia. NAM quod Garcia in contra pro se allegat, non vincit, scilicet, quòd tales destinati ad mortem dum liberationis causa emuntur, nõ propriè personæ eorum emuntur, sed quòd quasi operas suas locent, conducuntur pro illo pretio subuenditionis ad seruitia posteà per ipsos exhibenda. Quia profectò illa seruitia vltro oblata, neque tanti momenti sunt (vt fatetur Garcia) neque tantopere hi negociatores Lusitani eis indigent, neque illis per se tam vtilia sunt, vt sufficientia sint, ad resartiendum tum pretium quod pro eis Barbari obtulerunt, tum interesse lucri cessantis, quod illis cessat, cùm negotiatores sint, qui pecuniam suã in alias sibi fructiferas merces insumendam deferebant. Atque ideò, vt indemnes se seruent, non cõtractum locationis operarum destinatorum ad mortẽ volunt inire, quia inutile id est sibi, aut quia illis certè vergit in damnum, ideò meritò malunt eorum personas in seruos emere, quò iterum eos vẽder e statim possint ad suum recuperãdum integrum pretium, & interesse damni emergentis, & lucri, quod postquam ad eorum rogantium instantiam faciunt, possunt talibus liberandis declarare, & de his satis.

De titulis, quibus aliqui in seruitutem licitè possunt venire, & an emptores Aethiopum causa negotiationis illos ementes, vel qui illos aduectos in Hispaniã causa seruitij emunt, peccent cum aliqua obligatione restitutionis: & an examen vel aliquod remedium possit iustificare has negotiationes & emptiones: & an facto examine & manente dubio in omni casu restituendi sint suæ libertati. Pulchra & necessaria disputatio, vbi multa tractantur iuridica: & an à mancipijs possit aliquid emi, & de alijs.

CAPVT V.

IAM neque dissimulanda venit illa quęstio, in qua malo sententiam aliorũ doctorum auscultare, quàm meam proferre, adeò est res plena periculis, scilicet an emptores Aethiopum, sic eos in seruos emendo peccent, aut aliqua obligatione restituendi ob id teneantur? At verò hic in primis fundamentum hoc, ceu basis quæstionis præiacendum videtur, scilicet hæc solent commemorari genera quatuor seruitutis licitæ. Primus namque seruitutis licitæ est titulus: quando aliqui alioquin liberi, cum ætatem 20. annorum iuxta Institu. de iure person. aut iuxta l. 1. in procemio titu. 21. partita 4. ætatem 25. annorum excesserint, se vendunt *Quæst. Emptores Aethiopum sic eos emendo in seruos peccent. Licita seruitutis tituli.*

vendunt se causa participandi pretiũ, & prout Exod.21.& Leuitic.25. habe-
2 tur. Secundus verò titulus est, quando parentes ægestate compulsi ex antiquo iure filios suos venundare permittebantur, vt Leuitic.25. memoriæ proditum est, & l.2.tit.de patr. qui filios suos distrax.& Insti.de Patria potest.in glo.refertur. Leges autem hæ licet inter Christianos non sint in vsu, aiunt tamen apud Aethiopes eundem adhuc vigere morem. Tertius autem
3 titulus seruitutis est, bello captorum, cùm bellum est iustum ex parte capiẽtium.l.libertas.ff.de Stat.ho. Quartus
4 denique est, quando in pœnam alicuius atrocis criminis per leges, & statuta iusta, à suis principibus pœna seruitutis mulctantur, vt tradit Garcia lib.1.capit.17.de Contrac. fol.491. Huius quæstionis meminit Sotus de Iust.lib.4.q.2.arti.1.Nauar.in sum.c.23.num.96.& Mercatus, de tractibus, & contract. capit.15.fol.64. Garcia loco allegato.

Concl.1. IGITVR illucidandæ quæstionis gratia statuitur prima conclusio, scilicet quòd Aethiopes aliquo legitimo titulo ex his quatuor in seruitutẽ redacti licitè emuntur in seruos. Patet quia per eos omnes licitè in seruitutem rediguntur.

Concl.2. SIT verò secunda conclusio præsupposita, quæ iam passim increbuit fama, quòd fraude, vel dolo, vel miris iniquisque modis, quos refert Mercatus citato iam loco, calamitosa nec gens Aethiopum, & incolatum de *Cabo verde* seducitur, nempe, quibusdam iocalibus vt pueruli, vique detruduntur in naues, vel iniquè eorum vsurpatur libertas per suos Barbaros infideles principes, vel per alios negociatores, qui sic eos coementes ex suis regionibus venales adducunt, & peccãt mortaliter, & in malo statu, scilicet damnationis in hoc persistendo manent. Hæc est Soti, & Nauarri, & Mercati, & Garciæ vbi supra. Et patet: quia cum fama hæc publica ex fide dignorum relatione orta, de his frequentissimis violentijs, vel fraudibus, in horũ negotiatorum insonuerit auribus, vel aliter hoc eis innotuerit, iam in mala fide eos emendo sunt, quia fama publica de aliquo actu iniusto sufficit ad illum vitandum, cuius argumentum sumitur ex glo.singu.in lege Titio fundus.ff.de cond.& demon.& teste Nauar.ca.illud.de Cler.excom.sufficienter hoc probat, dum per famam infamatum de incursa excommunicatione vitandum esse decernit, quod nunc verum habet post Extrauag. ad vitanda, quando fama inclamaret iam esse nominatim denunciatum. Ratio quoque ab hoc suffragatur, quia vnusquisque ciuis in ciuitate abstinere debet ab amendo ab vllo ea, de quorum iniusta vsurpatione notatus est infamia. Hac enim de causa leges damnãt eos, qui à suspectis personis emunt, puta, à mancipijs. Nam lege in ciuilem. C.de Furtis. in criminis suspicionem incidit, qui non cauet negotiando à latronibus emere. Nullus autem est his negotiatoribus excusationis prætextus, secundum Sotum, si id sibi prætexere cogitauerint, quòd præclare cum illis agitur, dum pro seruitute beneficium eis Christianismi rependimus: nam iniurios se esse in fidem sic se excusantes noscere debent: quæ summa libertate est docenda, ac persuadenda: tantum abest, vt excusationem eorũ Deus admittat. Intelligitur autem nostra hæc conclusio de his negotiatoribus, qui causa negotiandi, & reuendendi eos, hac fama publica illis innotescente, vel innotescere debente eos emerunt. Quia idem est hanc publicam famam scire, vel scire debuisse, quia paria sunt. De Iniur.& dam.dat.& l.qui fundus.§.seruus.ff.pro emptore.

POSTQVAM de peccato, hac stante publica fama, Aethiopes ementium dictum est, superest nunc, an aliquod sit medium, quo negotiatio hęc licitè exerceri valeat peruestigare. Ad hanc quæstionem respondet Mercatus loco citato, hoc medium sibi occurrisse, scilicet, quòd factores regij illis regionibus præficerentur, qui timoratissimæ conscientiæ apud Deum essent, qui exactissimè, omnibus possibilibus modis, rigida inquisitione exami- *Quæst. Quomodo negotiatio venditionis Aethiopum licitè exerceri possit. Sent. Mer.*

examinarent inquirendo vnde, & quomodo Aethiopes hi venirent, & generaliter hoc de omnibus his Aethiopibus venalibus, & singillatim de vnoquoque id indagarent. Sed tandē id medium respuit tanquam difficile factu, & quia tam fideles, timoratos, diligentesque examinatores difficile est inuenire. Quare periculosum reputat, & parum docti hominis hoc suadere, quia prudentis animi est autore Aristotele, id nō persuadere, quod nō nisi valdè difficiliter practicè exerceri potest. Vnde instantibus quærere quomodo negotiatio hæc secura conscientia geri possit, respondēdum putat, iuxta responsum simile Alcibiadis, non esse hoc quærendum, quomodo securè fiat hoc, sed quomodo id negotij sit omittendum, & aliud securius assumendum.

PORRO quia quamuis de peccato, quo isti negotiatores deportatoresque Aethiopum ad vendēdum implicantur, dum hac reclamante fraudis, & violentiæ publica fama, hanc negotiationem exercent, dictum est, & quia de peccato hoc aliqui eorum non tantum curant, quantum de restitutione; ne scilicet post factum hoc dānabile ad restitutionem etiam in conscientia cogantur, superest & id dubij nunc explicare, hæc negotiatio aliquam an restitutionis obligationem inducat.

Conclu. HVIVS rei gratia statuitur hæc conclusio. Tenentur negotiatores hic vigilantissimam curam adhibere in examinando, an iure, vel iniuria hi, quos perstante tali fama emerunt, serui facti fuerunt, compertoque ꝙ per iniuriam, vel fraudem in seruitutem venerint, tenentur etiam cum pretij pro eis dati dispendio eos in suam restituere libertatem. Hęc est Soti, & Nauarri, & Garciæ locis citatis, & patet ex ratione Soti. Nam si quis rem alienam possidet, etiam si mercatu, vel alio iusto titulo eam acquisierit, cum primum alienam esse resciuerit, tenetur cum pretij etiam iactura domino reddere: quanto magis liber vmnatū hominem per iniuriam manu captū astringitur eius emptor in suam restituere libertatem?

AT iam vrgentius nos hic premit dubium, ad quod non tam in forma prædicti respondere doctores, scilicet an casu, quo tale examen de iure, vel iniuria, quo hi Æthiopes sint primò serui facti, vt licitè possent exponi venales, fieri non potest, aut casu quo, si mili examine sufficienti facto adhuc res in æquilibrio, & in dubio manet, postquàm sunt empti ab huiusmodi negotiatoribus, restituendi sint suæ libertati. Quæst. an Aethiopes empti, suæ libertati iterū restituendi veniant. Profectò quæstio hæc non est adeò peruia, quin suas rationes videatur pro vtraque parte præ se ferre. Nā pro vna parte instat, quòd possessor mala fide adeptus possessionem (quales sunt isti negotiatores) nullo tempore præscribit, neque titulum sic acquirit. Tenentur ergo eos Aethiopes sic emptos suæ restituere libertati. At pro parte alia facit, quòd in dubio melior est possidentis conditio, ergo cum per emptionem iam eos possideatur, in dubio non sunt spoliandi iure eos in seruos possidendi. Igitur ad quæstionem sic duximus respondendum.

SIT igitur responsiua conclusio. Conclus. Huiusmodi negotiatores cum perstāte prædicta fama publica, alijsq; probabilibus indicijs pro maiori, aut certè pro dimidia parte Aethiopes sibi venditos iniustè fuisse in seruitutem redactos, credere probabiliter debeāt esse liberos, aut certè probabiliter de hoc dubitare: dubio hoc permanente, neque amoto, quia nulla subest ratio, illud deponendi, tenentur eos relinquere liberos. Hæc conclusio videtur Probat. esse Nauarri, & Mercati, & eam neruose probat Episcopus Chiapiēsis in tractatu, quem de libertate Indorum edidit. Primò sic patet ex axiomate D. Augustini lib. de Pœnitentia, vbi ait: *Tene certum, & dimitte incertum*. Quia hoc est minus inconueniēs, quod isti negotiatores in hoc casu pro Aethiopibus datum à se amittant pretium, quàm quòd in dubio isti suam amittant libertatē. Secundò, quia vt cauetur ff. de regu. iu. non debet alteri per

alterum

alterum iniqua conditio afferri, ergo neque Aethiopes in dubio sic empti nō debent retineri in seruos. Tertiò patet ex lege absentem. ff.de pœn. vbi decernitur, quòd satius est impunitū relinqui facinus nocentis, quàm innocentes damnari. Ex qua lege colligitur, quòd si hic 10. adsint homines, quorum 9. tantùm re vera occiderunt hominem, si omnes 10. de tali homicidio accusentur, neque constare possit, qualis eorū sit ille innocens, omnes 10. tunc à pęna absoluendi veniunt, ne si omnes 10. pœna mortis plectantur, innocentem contingat tali pœna mortis mulctari sine culpa. Cùm ergo libertas post vitam inæstimata res sit, fit vt in dubio Aethiopes innocentes pro nocentibus non sint ea priuādi. Quia vt sancitur l. quoties dubia, ff. de reg. iur. quando de liberta te alicuius emergit dubium, si de illa in iudicio agitur, in fauorem libertatis in dubio sententia est pronuncianda. Hoc autem & cōfirmat caput duobus de sent. & re iudicat. vbi habetur, quòd si duo ordinarij pronunciant contraria, tenet sententia pro reo, nisi in causa fauorabili, scilicet matrimonij, libertatis, dotis, testamenti, & similibus. Accedit & in huius gratiā, quod de probat. cap. ex literis. Lucius III. decernit, scilicet quod in communi iudicio si probat actor, & reus absoluitur, nisi fauorabilem causam foueat actor, scilicet pro libertate quia tunc pariter pro se probantibus, causa libertatis obtinebit pro libertate sententiam. Si igitur in dubio probabili libertatis, vtrimque stat ęqua probatio, quod tales Aethiopes sint liberi, vel quod serui sint, in gratiam libertatis in vtroque foro, & exteriori, & conscientiæ liberi pronuntiandi sunt. Tenentur ergo negotiatores, postquam propriora sunt iura in dubio præsertim libertatis ad absoluendum, quàm ad condemnandum, vt patet ex dicto capit. de proba. scilicet ex literis, illos liberos, & illæsos, indemnesque in sua libertate seruitijs suis etiam persolutis sinere quocumque velint abire.

CAETERVM quia Merc. loco supra citato, cùm hanc suprà positam conclusionem tenuerit, quam Salmanticæ cum electis doctoribus contulisse se ait, iam descendens ad particulares, qui Hispali illuc aduectos hos Aethiopes pro suis ministerijs èmunt non in copia iunctim, sed singillatim vnum, aut duos eorum ementes, trepidat, subterfugereque videtur suam dicere sententiam super dubio, an hi quoque eos stante hac mala fama emendo, eos in libertatem restituere teneantur, indecisamque quæstionem relinquens, tantùm ait se huiusmodi emptionem neque approbare, sed neque reprobare: sed duntaxat in gratiā huius dubij illud axioma Plutarchi magni Traiani magistri proferre, scilicet quod *ex venenato fonte, non solent nisi venenata aqua riuuli dimanare*. & hanc quæstionem nos hic adijcimus (quæ valde perplexa est) enodare.

Axioma.

HANC autem quæstionem Garcia lib. 1. de contractibus capit. 17. fol. 489. per has duas conclusiones videtur sibi sufficienter definisse. Quarum prima est. Qui pro seruo venalis exponitur, & tamen probabiliter creditur esse liber, vel de eo, an sit liber probabiliter dubitatur, neque emi, neque vendi potest absque peccato, neq; absque obligatione restituendi eum in suam libertatem, cum constiterit esse liberum.

Conclus. 1.

SECVNDA verò eius conclusio est, quæ ordine ab ipso seruato est quarta. scilicet qui mancipium sibi est mercatus, credens, vel probabiliter dubitans illud esse liberum. Non potest tali durante opinione probabili, huiusmodi emptum ceu mancipium sibi retinere, aut sic tale pertractare. Potest tamen eius vt famuli ministerio vti cum satisfaciendi animo pro tali famulatu, cum facta diligentia, quàm id examinando tenetur facere, constiterit esse liberum. Hasque duas conclusiones pro Æthiopibus istis se statuisse ait, de quibus in generali potest, & debet probabilis haberi opinio, plures eorum non iure esse captiuos, sed liberos, quia fama communis inio-

Conclus. 2.

insonuit fraudibus, vel tyrannica violentia trahi in seruitutem.

Quæst. QVÆRITVR ergo iam, an consentanea sit iuri, & rationi hæc his duabus conclusionibus posita à Garcia huius quæstionis resolutio, & an sit vniuersaliter reijcienda, vel in aliquo casu admittenda. Igitur huius quæstionis extricandæ gratia libuit per has procedere conclusiones. Prima

Conclus. 1. conclusio. Quia fama communis simul cum alijs adminiculis indicijsque adiunctis in hoc casu non tātum dubium, sed & probabilem gignit, vel gignere debet opinionem, plures istorum Æthiopum de iure non esse captiuos, sed liberos, qui hoc credēs, vel credere debēs eos in seruos emit, eos statim dum facta diligentia, de eorum seruitute legitima non constat, manumittere, & liberare tenetur: Patet conclusio. Nā hanc probant argumenta suprà allata contra huius negotiationis negotiatores. Deinde patet. Quia scientia, qua postea sciretur esse liberos, non sineret eos licitè sic emptos retineri, ergo neque talis probabilis cōmunis opinio id sinit. Hæc conclusio in parte est contra Garciam asserentem in hoc casu, sicut & in casu dubij interim, cum prædicto animo restituendi, dum cōstiterit eorum libertas, posse eorum sic malæ fidei emptores eorum famulatu vti.

SED quid si nō probabilis de horum libertate emptoribus subsit opinio: sed tantum probabiliter dubitantes de hoc, vel dubitare debentes eos pro suo seruitio emerunt.

Conclus. 2. PRO hoc statuitur secunda conclusio. Etiam tantum probabiliter dubitantes, aut dubitare debentes de libertate eorum, quos emunt, si eos sic emerint, si post adhibitam diligentiam ad indagandam veritatem, dubij adhuc manserint, eos liberos abire permittere tenentur, neque (prout eis concedebat Garcia) possunt interim, dum non constat de libertate, eos ceu famulos retinere eorumque operibus cum prædicta animi præparatione vti. Hæc conclusio videtur esse Nauarri vbi indistinctè asseuerat loco citato tales emptores obligari ad restituendos illos suæ antiquæ libertati. Et quamuis Nauarrus ibi loquatur de credentibus, sed idem dicendum est de dubitantibus. Nam & hoc sufficienter probant plura iura suprà citata, quæ clamant in dubio fauendum esse libertati, & quòd pro ea sententia sit in dubio pronuncianda absolutè, quidquid sit de possessione aliarum rerum cum dubio, & non sana fide acquisita, quia libertas magis, quàm alia inferiora bona singulari fruitur priuilegio. Vnde perperam Garcia ibi ad probandum contra hanc nostram conclusionem exemplum illius trahit, qui probabiliter credens, aut dubitans rem aliquam esse alienam, eam emit, quem ait interim eam posse retinere non vt propriam, sed vt sibi locatam cum obligatione soluendi pretium pro vsu, quo vsus est ea, cum constiterit postea esse alienam. Non est, inquam, par ratio de vtroque casu, quia præponderat hic valde fauor, & priuilegium libertatis. *Non obstat rō Garcia.*

SVBINDE iam ad accessoriam suprà prætactam quæstionem, scilicet an in aliquo casu Garciæ sententia admitti possit, restat dicendum. Dicitur ergo, quòd in casu, quo hac publica fama perstante, ac sibi constante, aliquis subinde pro suo vsu mala fide emerit Æthiopem aliquem, si postea ex testimonio illius, vel consociorum eius hoc narrantium intellexit illum in seruitutem venisse, eo quòd in bello aggressiuo ex parte sua, de quo non potest constare, an fuerit iustum, captus fuit ab hostibus, & venditus: vel ex eo, quòd à principe suo in seruitutem damnatus fuit, ob crimen aliquod, de quo innotescere non potest, an tam graue fuerit, quòd tanta seruitutis pœna fuerit dignum: vel quod venundatus fuerit à patre ob necessitatem, de qua neque liquere potest fuisse tantam, quę sufficiēs foret ad faciendum ius patri, suum ob id diuendendi filium, tunc forte sententia Garciæ verum habere potest, scilicet quod dum de libertate eius plenè nō fuerit facta *Quæst. In quo casu Garcia sentētia de manumissione Aethiopū probari possit.*

facta fides, possit eum retinere, vt famulum cum præparatione animi restituendi suas illi operas, & libertatem, si plenè constiterit in aliquo tempore de eius libertate. Facit namque pro hac sententia, scilicet quòd iam in his casibus aliquid probabilitatis de eius seruitute habetur, constat enim aliqualiter de titulo seruitutis hic, licet an fuerit de facto omnino legitimus, & sufficiens constare nō possit. Sed neque de hoc sum certus, quare neque in his casibus sententiā Garciæ approbare ausim, quia cum barbari hi parum distantes ab immanitate ferarum, omnia iura naturalia, diuina, & humana peruertant, adhuc res in dubio manet: in his quoque casibus an liberi sint, vel non, quare iuxta iura pro eorum libertate & liberatione omnimoda videtur ferendum esse iudicium, saluo aliorum me potentium docere, arbitrio.

Quæst. QVONIAM de mala fide ementibus hos Æthiopes, qui admoniti à fama publica, vel à communi opinione doctorum de periculo, nihilominus eos emerunt, abundè dictum est: iam de bona fide eos ementibus, reliquum est vt dicamus. Pro his igitur statuitur hæc conclusio ad pacandas eorum conscientias, qui bona fide pro suis vsibus eos sibi pretio compararunt, scilicet licet in generali, & in communi talis præualuerit fama de Æthiopibus istis ex regione Guinea noncupata adductis, quòd iure seruituti addicti non sint: nihilominus tamen, si quis id ignorans, quia de hoc particulari Æthiope, vel illo nulla talis in particulari resonat fama: bona fide credens de iure, & bono titulo talē in seruitutem venisse, nihil suspicās de contrario eum emerit, is sanè (etiam si post adhibita examinis diligentia, res in ancipiti maneat) poterit eum sibi in mancipium retinerè, operasque eius sibi vendicare, eumq; diuendere, & alienare. Hæc apparet ex se Garciæ loco citato, apparetque esse iuridica. Quia in dubio melior est cōditio bona fide possidentis, & pro ea facit Sotus, qui in 4. Sent. 2. tomo dist. 37. q. vnica, ar. 5. explicans caput dominus, de Secundis nupt. asserit eum, qui bona fide ingressus est matrimoniū, de quo postea, an validū sit, dubitat, peracta examinatione negotij, quam tenetur ille, si adhuc si in dubio manet, posse licitè non solum reddere, sed & petere à coniuge debitum, quia bona fide matrimonij contractum iniuit. Ergo pari ratione postquam bona fide (vt supponimus) is cōtractū emptionis Æthiopis iniuit, ius obtinebit super eum integrum, illum vt mancipium retinendi, & ab illo operas, & famulatum vt à tali exigendi.

PRO complemento materiæ quatenus attinet ad materiam venditionis, de qua nunc peragimus, & dubia alia circa seruos supersunt expedienda. Primò an sine obligatione restitutionis quis possit ab his seruis, quæ offerunt venalia emere. Et quidem si iuxta Castellæ leges, & in foro exteriori loquamur, satis liquet à mancipio pro tali cognito, vel communiter habito aliquid ementem ad id reddēdum, & insuper in septuplum damnari, vt in pragmatica Compluti lata habetur. At in foro conscientiæ loquendo, non abest à peccato à mancipio ea emere, quæ iure non posse vendere creditur, vel de eo dubitatur. *Quæst. an sine obligatione restitutionis quis possit emere à seruis oblata venalia.*

DE restitutione verò facienda in hoc casu, quando quæritur, respondemus primò, quòd quando postquam quis contraxerit cum seruo emendo, vel vendendo rescierit iussu domini talem seruum sic contraxisse, vel etiā ꝙ etsi iussu domini non contraxerit, tamen negotium sic gestum in rem, & vtilitatem domini fuisset versum, vt si, verbi gratia, seruus sumpsit pecuniam, vt se aleret, & vestiret secundū consuetudinem domini, vel frumentum, vel vinum oleumve domini vendidit: quorum pretium iam conuertit in hos tantum sibi necessarios vsus, non est cur de aliqua restitutione debeat esse solicitus, vt elicitur ex l. si hi qui. §. in rem. ff. de in rem, ver. & l. omnia. ff. quod cum. *Dict. 1.*

SECVNDO adijcimus, quòd quia ex mente Soti est de Iust. lib. 4. q.

2.art.2. cui accedit frater Iosephus in suis floribus, quòd mancipia bello iusto capta, sicut possunt fugam arripere, ita quoque quidquid dono susceperint, vel hæreditario iure, vel licito ludo lucrata fuerint, possint in conscientia sibi vendicare, & retinere (quod alijs mancipijs dominatis, aut à se sponte venditis non conceditur) ideo si mancipia hæc, quæ per bellum iustum in seruitutẽ deuenere, aliquid sic acquisitum venale exposuerint, emptumque fuerit à scientibus, non est necessario dominis eorum, vel alijs restituendum.

PRÆTEREA tertiò asserimus, quòd si mala fide credens probabiliter, aut probabiliter credere debens, aut saltem hæsitans aliquid esse alienum, putà heri, vel alterius, quod mancipium offert, venale emit, si post examen adhibitum de comperienda veritate adhuc tali dubio agitatur: tenetur rem simul cum fructibus restituere, si fructifera fuit, etiã post tempus præscriptionis, quia neq eam præscribere potuit. Quòd si certò constiterit esse alienam, solumque dubitatur dubio indissolubili an domini sit, aut alterius tertij (autore Soto) inter ipsos dispartienda est. Et hoc assertum est Metinæ in sua instr. §.30. fol. 163. quod puto esse securius: quamuis ab ipso variare ipsemet videatur in eadem instruct. §.22. fol. 137. pag. 2. vbi, quia in dubio melior est, inquit, conditio possidentis, talem rem posse retineri insinuat. Et quamuis non me lateat Cordubam in addit. ad tracta. de casibus consc. in simili casu dubij, & malæ fidei, non constando de certo domino, rem sic acquisitam posse retineri, aut certè consultius esse, atque securius eius dimidiam partem erogare pauperibus astruxisse, cuius assertionem magis accedere ad veritatem puto, quam illam supra dictam Garciæ, qui in simili casu retineri posse autumat, non vt res propria, sed vt res sibi interim locata cum præparatione animi reddendi eam domino proprio, cum constiterit esse eius, quas sententias non omnino reprobo: tamen concludo inter tam varias sententias æquius esse viciniusq; rationi, & veritati dicere permanente dubio, rem sic acquisitam non in integrum restituẽdam esse, sed magis, vel minus, iuxta maius vel minus dubium pro ea fore restituendũ ei, cuius probabiliter res empta à mancipio, vel à laborante in famia empta dubitatur esse: licet tutius esset illam in integrũ restituisse.

IAM tandem ex prædictis quasi palàm euadit, quid ad id dubij, an mancipia hæc ex parto à se lucro se licite redimere possint, sit dicendum. Nam si id quæratur de mancipijs bello iusto ex parte capientium captis, cùm iam ex sententia Soti hæc mancipia (nisi suam non fugiendi impignorauerint fidem) licitè posse fugere diximus, tum etiam quæ dono, vel ludo licito, vel iure hæreditario illis obuenerint licitè sibi acquirere: subsequenter dicendum videtur de his lucris licitè posse sese à sua seruitute redimere, sed hoc non asserimus omninò. Alij autem etiam ex periculo à domino sibi gratis concesso, vel ex eo lucro, quod iã debitis suis dominis operibus sufficienter persolutis, suum (vt aiunt) fraudando genium, laborando in festo, vel in ea parte noctis, vbi sibi erat iure ociandum, vel somno vacandum, peperere: licitum esse se redimere nemo (nisi Criticus sit censor) est, qui neget. Prætereà vt iam in hac materia venditionis & emptionis seruorum receptui canamus, libet postremò adnotare cum D. Tho. in addit. quæst. 52. artic. 2. in solutione ad 4. quòd cogendus est dominus ne seruum vendat taliter in extraneas regiones, quòd vxor sua non poterit eum sequi, vel taliter quòd faciat onera matrimonij grauiora, præcipuè cũ non desit facultas vbiq; seruum suum vendendi iusto pretio. Quam probabiliorem esse censet Sotus in 4. contra alios. Cui accedit Nauarrus quando in prouincia venundari potest iusto pretio, cui etiam videtur suffragari l. 2. tit. 5. partita 4. contra frat. Iosephum in hoc casu rigidius loquẽtem, sed de his satis.

Quæst. an mancipia ex licito lucro possint fore dimere.

An officia vendi possint à Rege, vel à dominis, vel à priuatis sine licentia regis: an talis venditio sit valida de casu contingenti, qui ab autore interrogatus est Salmantica.

CAPVT VI.

Quaest.

VM ea, quæ materia venditionis esse possunt, scrutari hic exorsi simus: pergentibus vltra de officijs, an venalia esse possint, nobis illucidandum venit: de hac etenim materia hi meminere doctores, Syluester verbo Dominus, quæstio.4.§.2.& quæstio.6. Caieta. quoque in Sum. venalitas. Summa Fumi. officium. Sotus de Iusti.& Iur. libro 3. quæstio.6. artic.4. ad 2. Nauarr. in summ cap.25. nume. 7. Corduba tractatu de casibus, q.117. & frater Franciscus Garcia parte 2. de Contract. capitu.18. Quæstio autem hæc licet numeris suis absoluta à nobis fuerit, 1. part. nostri instructorij pag. 794. tamen ne hic suo proprio loco desit, eam hic summatim repetere visum est. Omnibus igitur de hac exordium sumentibus in more est. Illud documentum D. Thom. in opusc. 21. quæstio. 5. ad Ducissam Brabantiæ seu thema præmittere, scilicet quòd officiorum temporalium venalitas ex suo genere, & speculatiuè loquendo, id est, seclusis malis circunstantijs non est illicita: tamen practicè, id est, propter iniquas frequenter concurrentes circunstantias illicita esse censetur. Non enim dum hæc officia exponuntur venalitati, id quæritur, vt digni, & idonei in hæc præficiantur officia. Nam solum hi digniores existimantur (licet idonei sint ad illa) qui potentiores sunt ad augendum eorum pretium, neque enim agitur hic de bono communi reipublicę, sed de proprio quæstu. Quare pro his officijs tam ad summum pretium nituntur corradere, vt nulla superfit spes emptoribus se indemnes seruandi, quo sibi id damni recompensent, nisi de pilando rempublicam. Igitur, pro illucidatione quæstionis, præmittimus primò, quòd cum duo sint genera officiorum, nam quædam sunt Ecclesiastica, cuiusmodi sunt officia vicarij generalis, Episcopi, & officium visitatoris, vel iudicis ad causas pias, de quibus nobis hic non suscipitur sermo, quia eorum venalitas speciem præsefert simoniæ: & alia sint officia sæcularia; quorum rursum quædam sunt iurisdictionalia, cuiusmodi sunt officia gubernatorum, & correctorum, & alia iurisdictione carentia, qualia sunt ędilium, & notariorum munia, & similia de vtrisque his hic nos adornamus disputationem. Multa officia.

INSVPER præaduertentia hæc hic nobis commendatur, scilicet multifariam officiorum horum venalitatem contingere posse esse illicitam, (licet ex sua natura) talis non sit. Primò ex parte venditoris carentis autoritate ea vendendi. Secundò ex parte emptoris minus idonei ad ea administranda. Tertiò ex parte pretij immodici, quo constant.

HIS præstitutis statuitur prima conclusio. Neque etiam regi illicitum est officia sui regni tam carè vendere, aut talibus personis, vt probabiliter credat, an credere debeat, quòd (quia eis malè vtentur) subditi erunt opprimendi. Patet Auth. vt iudi. sine quo. & auth. de mand. princi. §.2. est sententia Diui Thomæ ad Ducissam Brabantiæ opuscul. 2. quæstio. 1. cuius potissima ratio est quia officia hæc in bonum, commodumq; reipublicæ sunt instituta: non ergo eorum venditio etiam facta per regem in reipublicæ versa damnum licita erit. Hæc est Nauar. Conclus. 1.

SECVNDA conclusio ex parte vendentium venalitas horum officiorum illicita redditur, si fiat absque authoritate regis, vel reipublicæ liberæ, & independentis aut sine horum facultate, & licentia expressa, vel tacita. Hæc conclusio communis habetur, atque hac ratione firmatur, quia solum ad regem, Conclus. 2.

vel

vel ad rempublicam independentem spectat instituere officia de nouo, in eisque institutos deponere, stipendia institutorum augere, eaq; curtãdo sibi aliquam partem vendicare: dummodo officialibus à se institutis cõmoda sustentatio reseruetur. Atque subinde poenes eorum potestatem est hæc officia tali pretio & talibus personis idoneis diuendere: vt venditio hæc in rei publicæ dispendiũ nõ vergat. Quod si hoc tantũ ad regem, & ad rempublicã independentem attinet, venalitas horum officiorum sine eorum licẽtia tacita, vel expssa, ẽt si idoneis, & æquiori pretio ab alijs fiat, non erit licita.

Quæst. CÆTERVM quia iam præcedentes conclusiones, & huius dubij cognitionem efflagitant. s. quinam sint qui licentia hac regis tacita suffulti ea officia vendendo possit licitè distrahere? Dicimus primò, ꝙ hanc tacitam licentiam à rege obtinere cẽsendi sunt illi, qui ad expensas sui victus, vel vestitus ea dono, vel remuneratiua mercede à rege taliter obtinuere, ꝙ regẽ non latebat eos personaliter horum officiorum munia nõ obituros. Nam tunc, vt sibi ex venditione tali cõpararent aliquid emolumenti palã est eis officijs esse donatos. Ita Garcia, & alij. Et ratio hoc persuadet, quia si rex his prædicta officia largiendo, licentiam ea sic per venditionem distrahẽdi tacitè saltem non largiretur: profectò nihil vtilitatis talis largitio afferret. Quia ergo iuxta regulam iuris vtile per inutile vitiari non debet: fit subinde sanè, & hanc tacitam licentiã illis concessam esse.

Conclus. 3. TERTIA conclusio longè peior esset venditio officiorum iurisdictione pollentium ad iudicandam, administrandamq; iustitiam, nisi forte cessarent scandalum, & cætera inconuenientia: quia omnia prærequisita ad huius venditionis iustitiam seruarentur. quæ vix cessant, nusquamq; scandalum de hoc oriens sopiretur. Est hæc conclusio Soti loco suprà citato, & patet. Quia inde præsentissima occasio sumeretur ad omnia violanda iura.

Conclus. 4. QVARTA conclusio ecclesiasticorum officiorum venalitas iniustissima ac fœdissima est. Hæc Soti, & Garciæ locis citatis & huius absurditas patet, quia tum vltra incõmoda hinc causabilia, ecclesia tota scandalo tanto offenditur: tum etiam, quia cũ gratis accepta gratis debeant impendi: hæc venundari officia à vitio simoniæ non longe potest abesse. Lege Syluestrum, simonia q. 13. §. 7.

PORRO quia non tam principaliter nobis est cordi hic de peccatis, & abusibus agere, qui ex huiusmodi venditionibus experientia teste solẽt in republica redundare: sed id magis agimus, an valido legitimoque titulo vẽdantur, & quia ꝙ princeps, vel rex possit valido legitimoque titulo hæc officia tabellionatus diuendere post responsionem D. Thom. ad Ducissam Brabantiæ non multum controuertitur inter doctores: quia non multum ambigitur. Ideò maius dubium nobis facessit: an domini tẽporales, Magnates, Duces, Marchiones, Comites, qui ditioni regiæ subsunt, ex iure naturali diuendendi hęc officia facultatem obtineant.

NAM Sotus lib. 3. de Iust. & iur. q. 6. ar. 4. sentire videtur, huiusmodi Magnates non ita pollere autoritate vendendi huiusmodi officia, nisi pretium inde comparatum, ad bonum cõmune, scilicet, ad reparationem murorũ, aut pontium, aut huiusmodi conuertant, quia eorum respublica non est perfecta, sed dependens. At verò Corduba de casibus conscientiæ hoc ipsum Magnatibus videtur permittere speculatiuè loquendo. Nam practicè ob ingentia incommoda exinde in republica pullulantia ea venalia fore non conceditur. Hanc verò suam sententiam hinc fulcit Corduba: quia iam huiusmodi Magnates expressam, vel tacitam licentiam regis ad hoc videntur habere, tum quia rex huius rei conscius (cum obstare huic vsui possit) dissimulare videtur, tum quia & Rex idipsum ait, & quia sic est in vsu apud omnes Magnates vt testatur Pau. in l. omnimodo. §. iputari C. de *Quæst. an domini temporales vẽdere possint officia.*

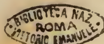

inoffi.testamen. vbi ait tabellionatum vsu receptum est vendi. Quare sententiam Cordubæ, si sic vsu recepta est, nõ ausim damnare, præsertim quia Nauarrus in sum. Lat. c. 25. nu. 74. ei subscribere videtur, & clarius in sum. Hispanic. eod. c. & num.

Quæst. quo modo priuati vendere possint officia.

INSVPER si perueniamus ad personas priuatas, maiori dubio vrgemur. Nã loco suprà citato Sotus negat etiam obtinẽtes a rege licentiam transferendi in alios suorum officiorum loca, posse sine restitutione pretij ea per venditionem distrahere, nisi petendo licentiam explicuerint regi hæc per venditionem ex sua regia licentia in alios velle transferre: Quia tantum regi id licere conceditur. Veruntamen quia Corduba, & Nauar. vbi supra insinuant contrarium, ideò resolutoriè dico, quòd, quia in dubio non est præcipitãda sententia, si priuati officiarij sine expressa licentia regis venderent hæc officia, si tamen pretio honesto vendiderint tam idoneisque personis, vt in republica nullum inde causauerint damnum, non claret eos ad pretium sic acceptum restituendum obligari: quãuis obligarentur ad damna: si quæ inde orta fuissent: quia leges illæ prima authentici aurei Iustiniani, & lex quoque illa. Hæc lex ff. ad leg. Iuliam, de amb. & si quæ sunt aliæ secundum Cordub. in suo quæstionario libr. 1. q. 31. solum prohibent talem cõtractum venditionis officiorum sæcularium fieri: non tamen irritant illum. Vnde in conscientia talis contractus censendus est validus: quia, vt apparenter frater Iosephus in suis floribus, in materia de restitu. ait, quando lex irritat duntaxat contractum, neq; prohibet expresse, siue ex consuetudine domini translationem, neque præcipit fieri restitutionem, talis contractus in conscietia est validus: Nam & si lex illum nullũ esse proníciet, id solũ operatur, vt. s. virtute talis contractus nemo possit in iudicio agere, vt habet glos. in l. non dubium. C. de legib. & constit. vbi interserit, quòd ex inutili traditione, vel contractu, quandoque dominium transfertur, ita eleganter ff. de dol. §. 1. glossa insinuat, dum ait, quòd tenet obligatiò de iure ciuili: sed opponitur exceptio, & quia iuxta prædictam gloss. C. de legib. l. non dubium. Ideò contractus tenet, quia in pari causa turpitudinis potior est, vel melior cõditio possidentis, vt de condit. ob tur. caus. l. 2. habetur.

Sent. Card. & Nauar.

A D hæc crediderim cum Soto, quòd rectores ciuitatum seu magistratus, si aliquid acceperint pro suis suffragijs præstandis in electione functionis scribarum, tenentur in conscientia restituere, tum quia pragmatica regni prohibetur, ne electiones officiorum, & potissime scribarũ pretio fiant, eademq; pragmatica authoritate inuictissimi Cæsaris Caroli V. confirmata est, tum quia tales senatores, quia sunt meri dispensatores, & ex priuilegio simpliciter electores iure optimo sua suffragia diuendere cohibiti sunt: sed iussi sunt ea præstare gratis. Sicut etiam pragmatica citata regni prohibiti sunt stipendia iuraq; scribarum per modum pensionis dispartiri, aut cogere scribam, vt tantũ alteri soluat.

De offi. iurisdict.

DEINDE, vt de officijs iurisdictionis quid sancitum sit, lectorem non lateat, nouerit prohibitum esse libr. 7. l. 7. titul. 3. recõpilationis nouæ legum, ne de cætero, officium iurisdictionis vllum possit vendi, aut emi in domo regia, vel curia, vel extra, sub pœnis contentis in legibus regni, & vltra hoc infamis fit, & inhabilis perpetuo ad hæc officia, vel alia obtinẽda tã emptor, quàm venditor. Lib. quoque 7. eiusdem Recõpilationis tit. 3. l. 8. statuitur, ne officia iurisdictionum: vel adiutorũ, seu executorum, *alguaziles*, nuncupatorum possint locari sub pœna amissionis eorum, & sub pœna, q eius conductor eis vti non possit, nisi eas incurrendo pœnas, quas incurrere sunt soliti, qui officijs publicis vtuntur, cum ad se non attinent. Vide diffusius hanc materiam loco citato in nostri instructorij primo tomo ventilatam: vbi vltimò ad obiectionem contra prædicta, cuius meminit

minit Corduba, facimus satis.

Quæst. an procurator nondũ legitima. ætate admissus officijs resignare teneatur. PORRO quoniam ab hac materia aliena non est & quæstio illa, super qua cùm essem Salmanticæ, doctores consulebantur, scilicet, an qui procuratoris officium obtinuit à Rege eo tempore, quo ad illud obeundũ ignoranter, & bona fide existimauit legitimam se iam adeptum fuisse ætatem, si tandem prærequisitæ, & legitimę ętatis tempore obtentionis officij non fuisse ei innotuerit, tanquàm inhabilis & inualido promotus ad illud, illud resignare teneatur. Igitur cũ quæstio hæc iuridica sit, duplexq; sit modus interpretandi ius, & secundum rigorem, & secundum æquitatem, dicimus primò: Si secundum rigorem iuris loquamur, perspicuum est talē collationem officij procuratoris ad lites 25. annos non nacto factam inualidā haberi, obligationemq́ue secum afferre hoc officium resignandi. Tum, quia l. 1. & l. 2. lib. 1. tit. 10. licet ad recuperāda debita extra iudicium 17. annos adeptus procurator institui possit, nō tamen in iudicio ad lites, si 25. annuũ non sit assecutus. Tum, quia iure canonico hoc confirmatur in 6. de reg. iur. reg. 18. non firmatur. Vbi stabilitur nō firmari tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit: Tum, quia id ipsum per capit. si eo tempore, de Rescript. eo lib. decernitur. Quę iura probant talem collationem ab initio inualidam tractu temporis nō firmari.

Duplex iuris interpretatio.

Dictum 1.

2. SECVNDO dicimus, ꝙ si æquitatem cum glossa glossante illud caput non firmatur, sequamur, in prædicto casu, licet nulla fuerit de rigore collatio, tamen in his casibus potest firmari. Primò, si postea accederet saltem consensus tacitus scientis, & dissimulantis principis, sublata iam causa impedimenti. Secundò, si bona fides cum tempore legitimo ad pręscribendum illud officium interuenerit. Tertiò propter graue scanda'um posset dissimulari cũ tali, ne resignaret, accedente etiam simul cum bona eius fide, quòd licet ætas legitima tunc ei defuerit tempore impetrationis, tamen peritia, & solertia ad id officij requisita ei non deficiebat, accedente etiam, quòd procuratoris officiũ hoc cum iurisdictionis officium non sit, nulla hic vsurpatur aliena iurisdictio, ita vt præiudiciũ hinc (vt innuit Sotus in 4. de excommunic.) alicui pareτur, præsertim cum sibi præiudiciũ parat, cùm sit innocens, si defectus legitimæ ętatis detegatur, & propterea officio procurationis, quod emit sibi suo non restituto pretio, in pœnam priuetur. Hoc autem non facilè est cōcessum in officijs iurisdictionem annexam habentibus.

De procur. IAM tandem quia de procuratoribus hic incidit sermo, illud memoriæ mandandum venit, quòd Recōpilat. noua. leg. libro sexto titu. 7. leg. 7. decernitur, scilicet, quòd nemo per se, vel per alium officium procurationis curiæ emat. Qui autem emerit ipso facto tum illud amittat, inhabilisq́ue fiat ad obtinendum illud venditor, & ipso quoque facto officio obtento priuetur. Adde etiam hic, quod monet Nauarrus loco citato, Pium V. legem tulisse contra ambientes officia iurisdictionis administrationem habentia mediante pecunia, vel solutione, vel traditione, ac promissione aliarum rerum, & per interpositas personas, aut aliàs adijciendo cōtra tales pœnam confiscationis omnium bonorum, degradationis, & amissionis officiorum etiam sæcularium obtentorum, ac vltimi supplicij. Sed de his satis.

Periculum rei venditæ ad quem spectet præsertim dum venduntur oues incertæ, & fructus ante solutionem cui cedunt, vel post solutionem non tradita re à venditore & quid si hic intercesserit pactum, & de periculo meliorationis, & deteriorationis.

CAPVT VII.

QVONIAM ex intelligentia definitionis rei fere omnia dubia circa rem contingentia contigit enodari, ideò oēs particulas definitionis, tam emptionis,

nis, quàm venditionis explicàdi, hic in primis munus suscepimus. Igitur quia vẽditionem *distractionem rei suæ pro pecunia* esse definiuimus, circa illã particulam *pro pecunia*, prę notandum venit valde, adeò ad naturam huius contractus attinere, quòd res vendita pro pretio pecuniario distrahatur, vt si res alia præter pecuniam in compensationem rei venditæ tradatur, illa loco pecuniæ succedat. Nam veluti pecuniarium pretium recipitur, & datur. Quare talis res, quæ pro re vendita soluitur siue vinum, triticũ, aut oleum sit, vt pretij pecuniarij locum subeat, solita est pecunia æstimari. Vsus autem loquendi sacrę scripturę & hoc videtur probare. Genes.c.33 legitur Iacob pretio centum agnorum agri partem emisse. Idemque refertur Iosue cap.24.

Res indeterminata an cadat sub vẽditione.

PRAETEREA quia venditio *distractio rei pro pretio* dicitur esse: iam hinc forsitan dubitauerit aliquis, an res indeterminata atque incerta sub venditione vt materia legitima cadat. Nam res est, quæ difficultate non caret. Etenim res per perfectam vẽditionem distracta statim emptoris incipit substare periculo, quod rei incertæ non conuenit. Quia si indeterminatè, & in genere fiat venditio à dicente, vendo tibi asinum, vel hominem, non dicendo quem, nunquam ad emptorem spectat periculũ, quia genus perire non potest ff. ad leg. Fal. l. in ratione §. verum. Verum huius quæstionis explicatio illius quæstionis expeditionẽ exposcit, scilicet, ad quem periculum rei iam venditæ spectet.

Periculum rei venditę cui attin.

Ad quẽ spectet periculũ rei vẽditę.

Ad hanc igitur præmissam quæstionem Syluester, verbo, emptio. q. facit satis, dum primo ait de natura esse huius contractus, quòd ex quo initus est, lucrum, & periculum rei emptę ad emptorem pertineat, licet res tradita non sit. Insti. de emp. & vend. §. cũ autem. ff. de Per. & commo. rei ven. l. id quod. Secundò circa hoc Syluester hanc docet tradi regulam generalem,

Regula general.

scilicet: Cùm venditio fit purè, & sine scriptis, certæ speciei, non exigentis degustationem, omne periculum spectat ad emptorem, excepto casu publicationis rei venditæ, nisi pactum, culpa, vel mora interueniat, vel calliditas. Hæc autem regula venditionem perfectam totum includit, de cuius ratione est, quòd pretiũ soluatur, vel de eo soluendo detur fides.

PRIMO autem dicitur *purè*: quia si conditionalis esset venditio: ante conditionis euentum, periculum ad venditorem attineret. ff. de per. & commo. l. illud quod secundum Azo. & Goff. intelligendum est de periculo per emptionis rei venditæ. Nam periculũ deteriorationis eius ad emptorem pertinere lex necessariò sciendũ sancit. ff. de peri. & cõmo. rei vẽdi.

SECVNDO autem dicitur, *sine scriptis*, quia quando conuenitur, vt non valeat antequàm scriptura sit facta, tunc periculum ad vẽditorem spectat, antequàm scriptura sit facta, C. de fid. instruct. l. contractus. cum neuter agere possit donec compleatur. At verò secus est, si à principio simpliciter contrahatur, & postea ad probationem scriptura conficiatur. ff. de pign. l. contrahitur.

TERTIO dicitur, *rei certæ*, quia si sub alternatione seu disiunctione vendatur incertus seruus, scilicet, Ioãnes, vel Petrus: tunc non omne periculum vtriusque serui pertinet ad emptorem, sed secundum quòd disponit lex. si emptione §. si emp. ff. de contrahen. empt.

DICITVR autem quartò, non exigentis degustationem, quia vbi res vendita in singulari degustationẽ requirit, periculum eius ante degustationẽ stabit apud venditorẽ. Secus post degustationẽ secundũ sum. Ros. allegãtẽ pro se. l. vina. ff. de peri, & com. rei vẽd. Idẽ est, si nõ in specie, sed ad mensurã venditio fiat, tũc. n. periculũ est vẽditoris, donec sit mẽsuratũ. Secus est, si res venales numerãdæ, vel mensurandæ, vel põderãdę cõiunctim, vt in primo prospectu corã oculis apparent, emuntur, quia iã ex tunc tã earũ periculum, quàm lucrũ cederẽt emptori, ex qua cõuentione partiũ (licet ex natura sua essent mensurabiles &c.) pro mensura

tis iam eas emptor emiſſe cedendo iuri ſuo viſus eſt libro tertio Fori. titu.10.leg.25.

5 DICITVR etiam, *niſi pactum*, quia periculum adhuc ſtabit apud venditorem, non ſolum quando res vendita, & non tradita dolo, vel lata culpa, vel leui perierit: quia venditor ex natura contractus de his tenetur: ſed ſi pactum interceſſerit, quòd etiam de leuiſſima culpa, & caſu fortuito teneatur venditor, de his, & ſpecificatis tantùm tenebitur. ff. de per. & commod. rei vendit. l.ſi cuſtodiam. & l.ſi vendita. & l. ſi in venditione.

6 DICITVR præterea, *mora*, ſcilicet tradendi rem: quia tunc periculum ad moroſum venditorem ſpectat, etiam ſi penes alium erat peritura. ff.de leg.1 l. cum res, & hoc ſecundùm Syluest. in foro contentioſo, ſecus in foro animæ. Si verò vterque tàm venditor, quàm emptor fuit in mora, poſterior mora poſteriori moroſo nocebit, quo ad periculum. l.illud. ff. de per. & commod. rei vendit. Quod limitandum fore cenſet Syluestr. niſi poſterioris moræ primus moroſus fuerit cauſa: quia ſic poſteriori non nocebit: qui quidem caſus iuncta gloſſa continetur. l. ſi per emptorem, in fin.ff. de act. emptio. & vendit.

TANDEM dicitur calliditas: quia ſi venditor affirmauit bonitatem rei venditæ duraturam, imputatur ei, vel ſi ſciens non duraturam tacuit.ff.de peri.& commod. rei vend.l. ſi quis veſtra.

Quæſt. an res incerta ſub venditionis materia cadat. Reſpon.

IAM his præiactis fundamentis vſui futuris ad multa dubia in hac materia diſſoluenda, imminet expeditio quæſtionis in fronte huius capituli motæ, ſcilicet an res incerta cadat ſub venditionis materia. Reſpondetur ergo, quòd cùm propriè non ſit dicenda venditio illius rei, cuius periculum nunquàm ſpectat ad eius emptorem, res in genere indeterminato incerta, vt cum quis ait ſe vendere aſinum, vel hominem, non dicendo, quem, nequit eſſe propriè materia, vt ſic, id eſt, vt incerta eſt, venditionis, ſicut neque etiam quando venditur certum de incertis, id eſt, certæ numero oues, id eſt centum de iſto, vel illo, vel indeterminato grege: quia harum rerum ſic incertarum periculum emptori non poteſt impendere, & hoc quidem ita contingit, quia genus perire non poteſt. ff.ad l. Falcid. l.in ratione.§.verum. Secus eſt, ſi incertum de certis vendatur, vt ſi vẽdo tibi decem ſextaria vini, vel olei, ex hoc dolio, vel de à me poſſeſſis aſinis vnum, quia tunc iſta venditio verè propria venditio eſt, cùm per eam tum dominium, tum periculum annorum indeterminatè, ſiue per indiuiduum ad emptorem tranſit. Res autem domino ſuo fructificat, atque perit: quare emptor caſu, quo totus grex aſinorum periiſſet ante traditionem non moroſam, neque pretium iam ſolutum, repetere poteſt, neque excipere de eo non ſoluendo, ſi illud nondũ exoluit, cõtra Hoſtienſem in Sum. Non enim autore Syluestro, verbo emptio.q.3. tale pretium ſine cauſa ſolutum eſt, aut ſoluendum vẽditori, ſed cum cauſa, ſcilicet, emptionis. Pro hoc facit text.not. in l. quod ſi pendente. ff. de per.& commod. rei vend. opinio autem Hoſtienſis forte tenet in legato ſolùm, vt loquitur.§.incertæ.ff.ad l. Falcid.l.in ratione, ſed non in venditione.

An qui certũ oues venditas poſt ſex menſes expoſcere poſſit cũ fœtibus ſubinde genitis.

HINC iam pateſcit, quid ſit dicendum ad illud dubium, de quo in noua Hiſpania dicere ſum rogatus, quia ibi accidit, ſcilicet, an qui centũ oues indeterminatas ex grege millium poſt ſex menſes ſibi tradendas expetere poſſit ſimul cum illis, quos interim peperere fœtus. Dicendum eſt planè licitè poſſe eas expetere: quia (vt dictum eſt) indeterminatè, & per indiuiſum illarum centũ ouium ad ipſum ſic perfecta emptione pertranſiuit, tum dominium, tũ periculum, ſi omnis grex periiſſet: ergo ſibi quoque cedere debent & fructus: quia qui ſubit onus, debet ſubire & cõmodum: dum pro illorum ſex menſium paſtu venditori paſcenti cõgruum ſtipendium

per-

persoluat. Sicque dictum rectè putatur iuxta naturam huius contractus, nisi alia iniquitas, vel inæqualitas fuerit superaddita.

Quæst. An venditor pretij solutionē rei vēditæ fructus præcauere possit. PRÆTEREA & consequenter illa quæstio suum locum vendicare videtur hic, an venditor rei ante pretij solutionem fructus eius sibi præcapere possit. At verò licet in hac quæstione diuersi diuersa dixerint, tamen summariè per hæc asserta censeo dilucidè magis posse responderi. Primò *Sum. Nau.* igitur cum Nauarro in sum. Latin. ca. 23. nu. 84. asserimus, ꝙ licitum est minoris emere prædium aliquod, cū pacto, vt venditor quandiu vixerit fructus eius percipiat, aut in tot annos, quā si fructus statim percepturus esset. In cuius gratiam citat Maior in 4. dist. 15. q. 40. artic. 7. Pro quo facere ait textum in c. cum Ioannes, de fide instr. Vbi planè insinuat Nauarrus, aliàs licitum non fore venditorem rei venditæ fructus sibi præcauere: nisi pro hoc de pretio iusto aliàs sibi soluendo aliquid demat, minoris ad arbitrium boni viri vendendo.

2 SED an secluso hoc prædicto casu venditori rei iam venditę à se fructus ante pretij solutionem percipere liceat, dicendum nobis restat. Igitur, vt *Vēditio duplex,* hic clariùs procedamus, distinctionē duplicis veditionis præmittamus oportet. Considerari namq; hic est duplex venditionis modus. Est etenim alia venditio absoluta, & perfecta, in qua statim rei venditæ, & dominium & periculum traducitur in emptorē, vt si venditio fiat nunc actualiter, & absolutè dato statim pretio, vel de eo soluendo in futurum tali tempore, fide iam præstita. Alia est venditio conditionalis, idest imperfecta, & non actualis. Vt quando tantum ego spondeo me prædium venditurum tibi, quando exhibebis mihi pecuniam. At certè multum interest, autore Syluestro, inter vtranque. Est enim aliud vendere nunc actualiter: atque aliud nunc spondere, & obligare me venditurum tali pretio intra annum: quia in primo casu apud me vendentē non stat dominium, stat autem apud me in casu secundo. Prēmissa hac tam necessaria distinctione, ambiguitas nulla manebit, si per has conclusiones responderimus, quibus varias sententias super hoc Theologorum ex vna parte, & Iuristarum ex alia ad concordiam reuocabimus.

PRIMA conclusio: Quando venditur res absolutè, actualique venditione, si ante solutionē pretij emptori tradatur, si hac conuentione pęnali fuerit tradita, vt si intra terminum præfixum non soluerit emptor, non faciat fructus suos, tunc seclusa fraude vsuraria poterit eos venditor post moram ad pœnam agendo sibi vendicare. Hæc est fratris Iosephi in suis floribus, sed malè ait eā tenere glossam c. conquestus. de Vsuris: nam ibi glossa nihil meminit de pœna, sed solum ait, quòd ratione interesse possit illos fructus post moram sibi expetere. Sed nihilominus est vera, quia licet nō in fraudem vsurarum, sed ad suam indēnitatem seruandam, sicut in alijs contractibus, sic & huic hanc conuentionalem annectere pęnam. At non solū quando fit dilatio solutionis vltra terminum præfixum, hæc pęna incurritur, sed etiam quādo post monitionem emptor non soluit, incidit in illam, cum fuerit apposita, aliàs non: & sic intelligo conclusionem. *Conclus. 1.*

SECVNDA conclusio: Quando *Conclus. 2.* in casu precedentis conclusionis non fuit apposita pœna conuentionalis, venditor fructus rei venditæ ratione pœnæ post moram solutionis sibi expetere non potest: bene tamē ratione damni emergentis, aut lucri cessantis potest licitè eos vendicare sibi venditor, dum verum interesse lucri, aut dāni petat. Hæc conclusio est Iosephi loco citato, est etiam Syluestri, vsura. 2. q. 11. quoad secundam partem. Et patet quoad primam, quia postquam in celebratione venditionis de pęna nō est actum, neque de ea soluēda posteà potest agi. Secunda pars patet ex glossa in c. conquestus. de Vsuris. & glossa in l. 2. C. de Vsuris. & in l. curauit. C. de Actio. empt. & vendit. Et patet, quia licet venditori sic se indemnem seruare.

re. Frat. Iosephus indiscriminatim habet hanc conclusionem intelligendam esse, si emptor sit in mora soluendi ex culpa sua, & non aliter. Quam intelligentiam libenter ego solco admittere in casu, quo ex pacto præcedenti agitur ad pœnam, quæ vt sic, vt pœna est, non debet incurri sine culpa. Sed in casu, quo post moram interesse nõ fictum, sed verum petitur magis censeo dicendum esse cum Metina Complutensi, quòd soluẽdum sit dum mora interuenerit, etiam si talis mora interuenerit, etiam si talis mora culpabilis non sit, quia venditor in hoc casu seruandus est indemnis: quamuis æquius esse duxerim vt in casu, quo ex mora inculpabili emptor verum interesse esset soluturus, illi à venditore arbitrio boni viri alicuius partis fieret remissio.

Concl. 3. TERTIA conclusio: Quando nõ absoluta, actuali, perfectaq; venditione, sed solum conditionali, & imperfecta fic, scilicet initur contractus, ꝙ tantum statuitur pretiũ, quo ego, verbi gratia, spondeo me prædium venditurum, quando tu pro eo exhibebis pecuniam, tunc licet mihi inchoatiuè vendenti, etiam ante moram emptoris sic ementis, talis prædij interim percipere fructus. Hæc autem est Syluestri vbi supra, in qua ait tenere verum dictum legistarum, quia & sic videtur tenere Bald. in d. l. curabit, & videtur probari per l. in initio. C. de pactis. int. empt. & vend. Et sic intelligẽda venit l. curabit. Cuius ratio potissima est, quia hic non intelligitur facta actualis vẽditio, nisi actu exhibeas pecuniam, quia interim prædium tale stat periculo meo, ita quod si raperetur à flumine, vel deterioraretur id in damnum vergeret meum, mihi ergo interim in hoc casu fructificare debebit.

Concl. 4. QVARTA conclusio, quãdo absoluta, actualique venditione res vendita est, quia iam pro ea solutum est pretium, vel de eo tali termino soluẽdo fides facta est, ante moram solutionis non licet venditoris fructus eius percipere, nisi forte in duobus casibus, scilicet, ratione interesse veri eo casu, quo vendidisset principaliter ad inseruiendum amico, vel in casu, quo pactum esset à principio de huiusmodi à venditore interim ante solutionem retinendis fructibus, dum modo in hoc casu interim venditoris staret periculo, vel etiam in casu supradicto Nauarri, vbi minoris venderet possessionẽ venditor, quò fructus in tot annos perciperet. Hæc autem conclusio est Syluestri, vbi supra, in qua ait verũ habere sententiã Theologorum cõtra Iuristas, & ratio suffragatur. Quia exceptis his casibus, cum per actualẽ venditionem, & absolutam, iam vẽditor transmiserit dominium in emptorẽ: iam res non est sua, sed aliena, id est, emptoris. Verè autem aliena, absolutè loquendo, nemini licet sibi præoccupare fructus. Quod si hoc licet in primo casu excepto, id nõ licet ex natura contractus, sed ratione veri interesse cessantis ad instantiam emptoris. Si autem in secundo casu licet, id ideò licet, quia licet in forma sit absoluta, & actualis venditio: tamen ad conditionalem, & non actualem venditionem reducitur stante pacto, quo se obligauit venditor eius subire periculum, interim dum sibi non soluitur pretium. Quod si in tertio casu excepto Nauarri, & Maioris, venditori licet sic rei venditæ in tot annos percipere fructus: id ideo est, quia diminuẽ do de iusto pretio, quòd aliàs erat percepturus, emptori fructus à se percipiendos recompensat.

Quæst. An venditor post numeratum pretium rẽ cum fructibus tradere teneatur. IAM verò prædecisa quæstio hãc aduocat hic vt affinem sibi, scilicet, an è contra, si venditor cum perceperit pretium, & non tradiderit rem, eam cum fructibus à se perceptis restituere teneatur. At certè non hæc quæstio talis est, quæ omni careat difficultate. Nam si in mora tradẽdi rem fuit venditor post perceptum pretium, sequitur rem suo substetisse periculo si autem suo periculo substitit, ergo sibi debuit fructificare.

Respon. Verùm quia ex antea dictis illucescit, quid circa hoc sit dicendum: breuiter nos expedimus dicentes, quòd recepto prius pretio pro

re absolutè, & actualiter vẽdita, quia iam ex tunc res vendita emptoris est: si venditor est in mora tradẽdi rem, ex tunc non solum eam, sed fructus quos ex ea retulit emptori reddere tenetur: quia tamquam de re aliena eos percepit: nisi in prędictis duobus exceptis iam casibus contentis in quarta conclusione præcedentis quęstionis, scilicet, in casu Syluestri, ratione interesse veri, & non ficti, quando ad instantiam amici principaliter ad inseruiendum amicorum ei vendidisset. Vel in casu Maioris, & Nauarri, quando gratia in tot annos fruendi fructibus, rem venditor minoris proportionabiliter ad tales fructus vendidisset.

Quæst. An si post traditũ pretiũ res venditoris subsstet periculo, fructus possit percipere.

SED quid si in hoc casu persoluto iam pretio, res non tradita adhuc ex pacto, periculo venditoris subsstet, an possit huius rei gratia venditor fructus rei sic venditæ facere suos. Igitur auscultanda circa hoc sententia Syluestri est, vbi suprà in fine videtur, qui negat venditorem posse salua iustitia esse in mora traducendi possessionem rei, si possessio absolutè vendatur. Sed hæc sententia Syluestri non totam exhaurit difficultatem, quia hic non absolutè facta fuit venditio, sed cum conditione, vt interim, dum emptor non manumitteretur in venditæ rei possessionem, periculo venditoris astaret. *Respon.* Respõdetur tamẽ (hoc nihilominus non obstante) quia talis subitio periculi venditorem non deobligat ab statim tradenda possessione rei venditæ, quãdo aliàs venditio absolutè & actualiter est celebrata, & quia res obnoxia est restitutioni, & quia vẽditor est in mora eam tradendi (vt supponimus) & mora sua vnicuique nocet, tenetur venditor talem rem, suapte natura fructifera si fit, cũ fructibus interim in ista mora perceptis emptori tradere. Huius sententię est F. Iosephus vbi suprà, qui ait, ideo teneri ad tales fructus restituendos, quia alias cum aliena iactura contingeret venditorem locupletari.

SECVNDO aduerteris Fratrẽ Iosephum non satis circunspectè fuisse locutum ibi, dum addit, quòd si vẽditio fuit absoluta, tenetur venditor pro rata soluti pretij fructus emptori soluere, quia res illa vendita pro rata (inquit) est obnoxia restitutioni, quia contra Syluestrum, & contra communem sententiam Theologorum loquitur (prout loco citato Syluester docet sic in forma contra Fr. Iosephum dicens.) Igitur si venditio fiat à me absolutè nunc, & nũc detur mihi medietas pretij, si percipio fructus reliquæ medietatis, percipio fructus rei non meæ, & sic inquit intellige Theologos. Non ergo pro rata, vt aiebat Frater Iosephus, idest, pro medietate restituendi sunt fructus, sed omnes in integrum sunt restituendi, quia percepti sunt de re aliena, quæ erat emptoris propriè facta per venditionem actualem, & absolutam: quod intellige esse verum, nisi in illis duobus suprà exceptis casibus Nauarri, & Syluestri. Si autem venditio fuit conditionalis vbi venditor tantum se astringit ad vendendum rem, cùm sibi integrum persoluatur pretium, & nõ antea tunc rectè ait F. Iosephus huiusmodi venditorem licitè sibi retinere fructus, non tam propter à se adductã rationem, quia inquit ex voluntate emptoris tunc retinet, sed quia (vt dictũ est) adhuc res est venditoris, quare vt de re propria huiusmodi capit fructus. Conditionalis quoque venditio videtur esse, dum conuenitur inter partes, vt non teneatur venditor tradere rem, donec integrum pretiũ sit solutum dum interim res, vt docet Syluester, suo subsstet periculo, idest, venditoris.

Quæst. Meliorationis, & deteriorationis rei periculũ ad quem attineat. Respon.

DENIQVE pro huius complemento quæstionis, & illa quæstio hic non prætereunda venit, s. ad quẽ meliorationis, & deteriorationis, aut fructuum rei venditæ periculum attineit. Syluester verbo, emptio. q. 4. huius quæstionis cum meminerit, duo ait. Primum, quòd si res vendita est in specie secundùm legistas, siue in numero, quod idem est secundum dialecticos, putà si vẽditus est iste equus, deterioratio, & melioratio rei sic venditæ

dita pertinet ad emptorem, extra de Regul. iur. qui sentit lib. 6. nisi venditio sit conditionalis, vt dictum est. Fructus autem rei venditæ pertinent ad venditorem, donec sit perfecta vēditio, quòd tunc est talis vt notat glossa C. do peri. & commod. rei vēd. lib. 1. quando pretium est solutum, vel habita fides de pretio, licet aliàs sit perfecta, quando res est tradita. Secundò ait, quòd iam sic perfecta venditione ad emptorem pertinent fructus, quia ad ipsum iā pertinet, quod per alluuionem flumen accrescit, & fructus & partus C. de action. empt. l. fructus, & l. penultima, dictum iā erat à nobis de hoc, nisi quòd epilogationis & claritatis gratia cum Syluestro hic duximus repetendum.

Quæ sint venalia an bona malefactorum, an res semel vendita, an res sacra, an alea & fuci, & quorum vsus potest esse malus, & de vendentibus cibos vetitos, arma, vina inebriandis, & toxicum.

CAP. VIII.

Quæst. an bona causa maleficij præuendere possit dominus. Argum.

PORRO huic instando materię, scilicet, de obiecto & materia venditionis quænam sint, quę vt venalia sub obiecto venditionis cadant, vel vendibilia non sint ex sua natura, siue ex aliquo accidenti casu, perquirētes pergimus vltra hic sciscitari an bona, causa maleficij publicata præuēdere possit eius dominus. At præsertim ante publicationem à domino malefactore an vēdi possint, magis vrget dubium. Ex vna parte quidē, quia si ipso iure confiscata sunt talia bona, vt bona hæretici, & in Hispania bona patratoris peccati nefandi, sic sunt ipso facto cōfiscata, cum iam horum criminum rei etiam occulti à puncto patrati criminis dominium amiserint, propterea quod ad hanc amissionem, quia mera priuatio est, nullus actus, neque ex parte rei, aut iudicis requiritur, qualem requirit possessionis amissio:

Quæst. Melioratio nis, & deteriorationis rei periculū ad quem attineat. Respon.

sequitur quod illa bona hi vendere iam non possint, quorum iam non sunt domini, sed tantum possessores: Pro alia quoque parte durum valde videtur, quòd hi etiam si occulti sint nullum possint suorum bonorum venditionis inire contractum. *In contra.*

IGITVR pro expeditione quæstionis, hæc mihi dicenda se offerunt. Primò quòd possessio, seu fundus vēditus ab eo, qui crimen adeo graue commisit, propter quod eius bona veniunt publicanda, non tamen ipso iure sunt confiscata, validè transmittitur, quoad eius dominium, & possessionem in emptorem, dummodo hæc venditio præcesserit sententiam: Huius sententiæ est Innocent. in cap. quia propter, de election. comprobatur insuper C. de bonis dam. l. si quis post hanc, quæ publicanda fore bona illius, qui crimen capitale perpetrauerit, decernit inuenta, scilicet, post sententiam, vel quæ ex suspicione pœnæ sunt alienata ff. de don. causa mort. l. si aliquis. Et ratio quoque, fauet, quia rei isti licet post condemnationem donare non possint, bene tamen ante, iuxta l. post contractum ff. de donat. Ergo si possunt hi ante sententiàm condemnationis sua bona donare, ergo etiam vendendo distrahere, ita vt valida sit talis venditio.

Quæst. An bona confiscāda possit reus per venditionem distrahere. Respon.

VERVM quia multa iam facta tenent, quæ licitè non potuerunt inchoari hac dubitatione forte tenebitur aliquis, an tales malefactores, quorum bona non sunt ipso iure confiscata, sed tantum veniunt publicanda, licitè possint ea per venditionē distrahere. Respondetur ad hoc secundum huiusmodi delinquentibus non licere sua hæc bona diuēdere. Primò quādo ex suspicione pœnæ ea vendidisse poterit comprobari, quia tunc cū iuxta l. si aliquis, ff. de Don. causa mort. veniant nihilominus publicanda, emptori inde præiudicium par															retur. Quia licet secundū Sylu. verbo emptio, q. 3. penes finē in casu publicationis, si fundus venditus fuerit ante traditionē, vel post publicatus fuerit

cau-

causa maleficij venditoris, periculum tunc ad venditorem attineat, iuxta l. si fundus. ff. loc. & ibi glos. nihilominus negari non potest, quin talis venditio in præiudicium emptoris possit verisimiliter vergere, præsertim cùm in fraudem, & ex suspicione pœnæ rem venalitati expositam fuisse possit præsumi, aut probari, quapropter emptor ea spoliatus impotens forte fieret ad suum pretium pro ea persolutum recuperandum. Liceret autem, vt insinuat Sotus, & prout Victoria in relectione de Indis tradit, si crimen tale capitale occultum creditur mansurum, neque ad aures fisci regis peruenturum occulto reo bona sua tum diuendere, tum quocunque contractu oneroso alienare: quia tūc nullus metus subesset, quod ab emptore forent per fiscum exigenda. Si autem post proprietatem obtentā ab emptore, maleficium fuisset admissum, & nō ante, haud dubium quin sine fraude sic facta licita esset venditio, autore Syluest. tuncque talium bonorū emptor legitimè subiret periculum.

Quæst. Bona confiscata an possit reus diuendere. Respon. IAM verò de ipso iure confiscatis bonis, de quibus vrgentior est difficultas, satisfaciendum venit à nobis breuiter cū Vict. in relectione de Indis, sic respondentibus: Quod hæreticus secretus, siue quiuis alius criminis reus, cuius pro tali crimine ipso iure amissa sunt bona, licet cùm in publicū prodendum suum crimen, ad notitiāque fisci peruenturum timeretur, non posset sua bona venalia exponere, aut titulo oneroso transferre, quia id sine periculo, atque damno alterius cōtrahentis non fieret, posset tamen sic distrahere bona sua, atque cōtrahere, dum citra timorē res esset, quod criminis notitia vsquam proditura esset in publicum: quia tūc emptor indemnis seruaretur, neque contra legem tunc fieret, quæ licet ipso facto amissionem bonorum decernat, tamen secundum grauium Doctorum sententiam, & in benigniori sensu interpretata ipso dominio ante sententiam declaratoriam super crimen saltem (vt glossat Sotus de Iustitia & iur. lib. 1. quæst. 6. artic. 6. conclus. 4.) non priuat, aut etiam si secundum Metinam super 1. 2. Diui Thomæ, (quia ad priuationem dominij nō requiritur actus) tali dominio statim ante sententiam ipso facto priuaret: tamen, quia (vt replicat ad hoc Sotus) saltem possessionem æquiualētem dominio interim talis reus habet ad hoc accedente, quia dominium rei potissimè propter eius vsum, & possessionem appetitur, possessio sit, quæ magis prætenditur, quia iuxta Philosophum *propter quod vnumquodque tale, & illud magis*: fit sanè, vt in conscientia reus occultus, de cuius criminis publicatione non timetur in posterum, non sit ab alienatione suorū bonorum, siue per venditionem, siue aliter prohibēdus. Accedit ad hoc, quòd Nauarrus in sua Sum. ait, scilicet, donatum ab eo, qui iam commiserat crimē ipso facto priuationem bonorum inducens licitè à donatario ante sententiam posse retineri. Sicut etiā vxor licitè retinet donatū causa mortis à marito ante reatum capitalem commissum, & nō postea l. cum hic status. ff. de donat. inter vir. & vxor. §. si maritus: est etiam textus cum gloss. in l. rex vxoris. C. de donat. inter vir. & vxor.

Ad arg. DILVTVM autem manet per supra dicta argumentum suprà in cōtra positum. Nam hos reos ipso iure priuatos ante condemnationem etiam casu, quo suum crimen verisimiliter veniret euulgandum pro suis tantum necessarijs vsibus posse sua bona distrahere, & Victoria cōcedit, & nemo (vt puto), qui pius sit, negabit. Cæterū Victoria vbi suprà licet in casu publicitatis futuræ his contractus onerosos, & venditionis inire non concedat, non tamen tam rigidus censor est, quin eos bona posse donare annuat ante sententiam. Quod & Nauarrus, vt diximus suprà, visus est confirmare, quia donatario hic non fit iniuria si re, quam gratis accepit contingat per fiscum spoliari postea.

Quæst. Res prius vni postea PRÆTEREA, & hic illa quæstio aduocāda venit, vtrùm res semel alicui vendita, si alteri vendatur, cui co-

cui sit adiudicanda. eorum sit adiudicãda? Nam ius dictat esse eius, cui primo traditur, & non il lius, à quo primò emitur. Cuius ratio non satis constat, cum natura venditionis, per quam transfertur dominium, videatur repugnare. *Argum.* Quia si primus emptor iam per emptionem, illius acquisiuit dominium, res iam illius domini effecta non videtur ab emptore secundo per traditionem illicitam primo sibi factam licitè posse vendicari.

Respon. HIS nihilominus non obstãtibus, quia expressa est iuris definitio, dicendum est, quòd in hoc casu potior est secundus emptor, quia illius erit res vendita, si primo sibi tradatur. Secus est, si iã primo emptori res semel tradita fuerit. Ita habetur expressè l. quoties. C. de rei vindic. & in huius gratiam est argum. in capite ex literis. de consuetud. etiam si secundus emisset nomine ecclesiæ, primus emptor in in re sibi tadita præfertur. ff. de procu. l. in causæ, & idem est in donatione. Venditor autem tenetur de crimine falsi, vt patet. ff. ad legem Corneliam, de fal. l. qui duobus. de hoc planissime *Ad argum.* Iason in rep. d. leg. quoties. Ad rationem in contra. hoc nobis suppetit respondendum, *Ad ra.* hoc itã ius ciuile iustè potuisse stabilire, tum ad succindendas lites, tum etiam, quia quoad hoc imperfecta censetur esse venditio ante rei venditæ traditionem, tum quia possessio prius tradita tanquam principaliter intenta ad emptorem, cui primò tradita est, videtur secum traxisse dominium.

De re sacra. CVM de materia, circa quam versatur venditio iam à nobis coeptum sit agi, vt ad reliqua huc attinentia dubia patefacienda progrediamur; quæritur insuper, an spiritualia sint *Quæst. an res sacra sit venalis.* vendibilia. Sed quia quæstio hoc suum proprium vendicat locum in materia simoniæ, hic tanquam accessoriè *Dictum 1.* ad eam breuissimè dicitur, quòd opera, quæ pro principio rem sacram habent, vt celebratio Missæ, & auditio Confessionis, quarum principium est ordo sacer, autore D. Thoma in 4. sen. dist. 25. q. 3. nequaquam vt venalia distrahi possunt, quia neque vendibilia sunt, aut emibilia, quia gratis iussa sunt dari à domino, & quia inæstimabilia sunt pretio. Ideò quãdo aliquid pro his operibus à fidelibus datur, vt promissa, &c. applicandum est non ad spirituale, sed ad temporale: ita vt pro sustentatione, vel pro obligatione aliqua accidentaliter annexa, & temporali censeatur dari.

SECVNDO dicitur loquendo de operibus, quæ licet terminum spiritualem habeant, principio tamen spirituali, à quo procedant, earent, quòd autore D. Thoma loco citato. q. 3. art. 2. quæst. 3. & quodlib. 8. art. 2. docere artes liberales, & huiusmodi actus locari possunt pretio: tamen harum liberalium artium finis, quia spiritualis est, scilicet ea, quæ in eis docetur veritas, vendibilis non est. 2

TERTIO adijcimus, ꝙ res spirituales, in quibus temporale cum spirituali coniungitur ratione temporalis ibi contenti vendibiles sunt, dummodo secundum D. Thom. non interueniat irreuerẽtia rei sacræ, & adsit necessitas, & ratione spiritualitatis non maioris vendantur. Huiusmodi sunt vasa sacra, paramenta, sepulchrum ratione honoratioris situs, quia tunc non vẽduntur hæc, in quantum spiritualia sunt: sed in quantum res quædã corporales sunt, vt pannus, aurum, lapis, fundus, & huiusmodi. Sed non inde infertur eandem esse rationem de chrismate, & de oleo consecrato, & de materia sacrorum vasorum: nam oleum, & chrisma sunt materia sacramẽti, ita ꝙ applicata vera sunt causa, à qua intrinsecè sacramentum pẽdet, vt in suis scriptis tradidit Frat. Ioannes à Penna. Adde etiam ꝙ in chrismate, & oleo sancto ratione iam dicta principaliter cõsideratur id, quod spirituale est: ideò vendibilia nõ sunt. Est enim in his regulariter parua quãtitas ratione materiæ, quasi nihil valens. Nam si esset magna quantitas olei, aut balsami, liceret vendi in tanto pretio, quanto vt naturalia sunt, constare solent, nõ secus, quàm si quis de reliquijs sanctorum vestem habuisset, 3

aut

aut gladium, dum desit intentio vendendi spirituale.

TANDEM concludimus, quòd licet vasa sacra secundum materiam, vt argentea, vel aurea vendibilia sint: non tamen in eadem forma sunt vendibilia laicis: sed solum alteri ecclesiæ sic vendi permittuntur, propter necessitatem l. sancimus. la 1. C. de sacro sanct. eccles. confracta verò vendi possunt cuicunque de consecr. dist. 1. ligna & 10. quæst. 2. hoc ius.

Quæst. an licitè vendantur alea, pigmenta cibi veti ti, &c. ACCEDIT & hic alia affinis quæstio, scilicet an vendi licitè possint, quorum vsus solet esse ad malũ, vt aleæ aleatoribus, pigmenta, & fuci mulieribus turpibus, & amatricibus, cibi vetiti in die ieiunij eis abusuris, vina fortia debilibus capite inde inebriandis, arma digladiatoribus, duella exercituris, toxicum, seu venenum ei, de quo dubitatur, an sit his malè vsurus. At verò, nisi series materiæ nos hic repetere hæc dubia cogeret, quia iam in part. 1. tomi primi nostri instructorij conscientiæ ca. 59. discussa fuere, non erant rursum nobis ingerenda.

Respon. Compendiosè tamen ea hic perstringendo, dicimus ad primum cum Nauarro in Sum. cap. 14. num. 31. quòd quia ars illorum hominum, qui faciũt opera, quæ ex se sunt talia, vt illorum vsus malus, & bonus esse possit, non est mortaliter illicita, quãuis maior pars ementium malè etiam mortaliter vtatur eis, vt efficaciter in cap. negotium num. 8. de pœnit. dist. 5. dicit se probasse Nauarrus secutus mentẽ D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. ideò vendere prædicta ex se non est culpa mortalis, quia occasio, seu scandalum ex tali venditione occasionatum non est scandalum datum ad peccandum mortaliter, quia, dum non est prohibitum talia vendi, id vendens non tenetur euitare. Nam neque lex festi seruandi, aut mandatum de non adulterando cum ex se sint sancta, ideò mala fiunt; quia plerique hominum hinc arrepta occasione peccent grauissimè; quia vtrobique scandalum inde sumptum nõ est datum, sed tantum acceptum.

Quæst. PRÆTEREA, quia materia hæc quotidiana est peculiari indigens resolutione, ideò ad particularia descendendo, circa primum dubium de lusoribus vendentibus aleas sententiam

Variat Caiet. et Med. Caiet. libenter amplectimur, qui sua per 2. 2. q. 169. art. 2. & q. 10. art. 4. clarius docet, tam artifices alearum, quàm earum venditores etia si sciant earum emptores eis vsurum ad ludũ moralem, nõ peccare mortaliter eas illis vendendo. Hæc tamen Caietani sententia quatenus ait, quòd etiam si sciant venditores, emptores aleis malè vsuros nihilominus eis licet eas vendere, est contra Medinam Complutensem, codice de restitutione. q. 3. & contra Nauarrum in summa Hispanica cap. 23. num. 91. & contra Gabrielem, & D. Antoninum. Ad cuius probationem Caietanus egregias adducit rationes, quarum palmaria est, scilicet quòd ista ars faciendi aleas non est per leges prohibita, & quia ille euentus lusus moralis ex venditione alearum secutus, licèt à venditoribus sit scitus, non tamen est illis volũtarius, neque directè, neque indirectè. Quòd autem directè voluntarius non sit satis liquet, quòd autem neque indirectè ex eo patet, quòd obligatione illum euentum malum vitandi venditor alearum non tenetur. Neque enim sufficit ad voluntarium indirectè me posse malum vitare, nisi tenear. Cæterum licet ista sententia Caietani sit vera, tamen non malè admonet Syluester, scilicet, quòd si aliunde commodè sibi victum parare possunt isti venditores alearum, consulendi sunt, si velint hanc dimittere negotiationem.

Sent. Aut. AT tandem ne omnino opinionem tantorum virorum refutemus, puto suam opinionem (ni fallor) habere verum, quando venditor alearũ scit earum emptorem eis vsurum nõ solum ad ludum mortalem, sed ad ludum redundantem in præiudicium tertij, quia scilicet lusurus est alienã pecuniam, vel patrimonium alienũ; quia in hoc casu est veluti dare gladiũ furioso, & subministrare arma statim

Quæst. ... tim in procinctu parato ad occidendum inimicum. Secus est quando solum emēti ex tali ludo paratur detrimentum, quia iam est paratus ludere; & scienti, & volenti nō fit iniuria, neque fraus: neque enim venditur sibi res, cuius non possit esse bonus vsus.

Quæst. De vendentibus fucos meretricibus. IAM per supradicta liquet, quid sit dicendum de vendentibus fucos etiam meretricibus. Quia fucorum potest bonus vsus esse ex se, aut certè nō mortalis, vt cùm iuxta sententiā Victoriæ se fucat fœmina non ad malum finē, neque vt mētiatur se formosiorē, sed quò suam occultet fœditatē, aut colorē nimis fuscum, quò marito placeat, certè talis venditio nō est tātopere damnanda, autore Nauarro in Sum. c. 19. nu. 16. qui ait posse defendi non peccare famulū mensæ concubinario sū ministrantem, neque iuuantē concubinam ad se ornandam, neque ministrantes mensis sybariticis prælatorum, neque opifices, qui calceos, & sandalia, vestes ve meretricibus diuendunt, vel alios similes, quando id non consentiendo in peccatū faciunt. Neque enim, inquit, inducūt ad malum, neque directè adiumentū præstant ad illud. Respondet autem ibi Nauarrus patris Vincentij obiectioni, scilicet quod non est eadē ratio de susceptoribus ad lusus mortales, & de vendentibus aleas lusuris, quia huiusmodi susceptores tacitè, imo vt in plurimū expressè inuitant, & iuuant directè, vel fermè ad huiusmodi lusus mortales eis præbentes consensum. Tandem quia sicut venditiones alearum per leges non sunt interdictæ, ita neque venditiones fucorum, non improbabiliter dicitur, sed ad mentem Caietani, quòd vendere meretricibus fucos, non sit mortale: quia ad maiora mala præcauenda puta Sodomitica crimina permittuntur meretrices, quarum aliquæ, quia pulchriores sunt facie, magis alliciunt ad se amasios, q̄ quæ fucantur.

Non obstat obiectio Vincent.

Quæst. Tabernarij an licitè vendant tempore ieiunij. PRÆTEREA quid de tabernarijs vtrum tempore ieiunij de præcepto possint indifferenter hospitibus aduenientibus fercula, id est, ientacula, & cœnas diuendere, restat definiendum. Secuti autem hic Caietanum & Victoriam in suis scriptis, primò dicimus, quòd non peccant mortaliter vendentes, atque propinantes cibos hospitibus die ieiunij de præcepto volentibus cœnare: Quia secundum Caietanum tales tabernarij non debent esse scrutatores conscientiarum hospitum: quia non est præsumendum, quòd talis hospes tam sit immemor salutis suæ, vt velit tunc cœnare, vbi à ieiunio non excusatur.

Dictum 1.

SECVNDO dicitur cum Victoria, Caietano, & Nauarro contra Gabrielem, qui vendit cibos ei, quem nouit potentem ad ieiunandum, quē iam paratum nouit ad non ieiunandum, non peccat mortaliter, quia solum deseruit eius potentiæ nutritiuæ, & sustentationi naturali. Neque enim cooperatur illi comestioni quatėnus fractio ieiunij est, quia cibos reseruare potest tales in alium diem ille, qui eos emit. Sicut etiam non est illicitum si agnus vendatur Iudæo ad Pascha celebrandum: & quia est vsu receptum, & quia neque ex præcepto correctionis tenetur caupo vendens illi negare cibos: quia si iste negaueerit, aliunde sibi cibos conquiret, ita quòd de facto non obstante ista negatione alibi erit talis cœnaturus. Secus autem esset si de facto hoc non vendente, is, de quo constat, quòd ieiunare obligatur, esset ieiunaturus: Nam tunc ex vi correctionis teneretur illi non propinare cœnam. 2

Quæst. an vina inebriandis vēdi possint. INSVPER neque iam in obscuro est, quid sit dicendum ad consequentem quæstionem, vtrum vina inebriādis venūdari possint. Diximus autē ad hoc vbi suprà, idemq́; nunc repetendū duximus, quòd debilibus capite, de quibus iam experientia teste constat ebrietate capi, non esse vina vendenda in ea quantitate, quę possit eos inebriare: & patet, quia sic his mīnistrare vina est veluti gladium porrigere furioso, & ignem exhibere pro incendenda domo. Quare illa cōmunis ratio, scilicet quòd licet vendere etiam scienter malè vsuris ea, quorum

rum potest bonus, & malus esse vsus, tantum habet verum, dum talis vsus non solet verti in præiudicium tertij. Ex peccato autem ebrietatis quot, & quanta nocumenta sequantur tam in vitam ipsorum vsque ad ebrietatem potantium, quàm etiam in domesticos, & vxores, & in alios, quia interdum sæuiunt in illos, non est hoc tantum in dubio, sed ipsa experientia ostendente est clarum. Quare dicere in hoc casu tantum potentiæ nutritiuæ deseruiri, non facit satis: potentia enim nutritiua moderato potu eget, non autem potente inebriare. Vnde caueant tabernarij nouæ Hispaniæ: quia si hæc mala inter Indos contingentia passim, non cauent, maxime dum ea vident in propatulo, exhibēt se inabsolubiles, neque absolui à confessoribus possunt, nisi concipiant animum hæc mala cauendi.

Quæst. An vēdere liceat arma verisimiliter sibi nocituro. SVBINDE ad quæstionem de vendentibus arma verisimiliter cum eis nocituris superest dicendnm cum D. Ant. 2. p. tit. 1. c. 24. §. 2. & cum Nauarro in sum. cap. 23. num. 90. quòd vendere arma ei, de quo vendentem non latet ea ad iniustè lædendum, vel ad bellum iniustum ea emere, non caret culpa mortali arg. cap. notandum 2. q. 1. quia ad damna grauia contra charitatem, & iustitiam sufficientem causam, qui sic vendit, dedisse videtur.

Quæst. An ei quē nescimus recte an secus vsurum. SED quid si arma vendenti talis scientia non subest, verùm dubitat de fine, ad quem emptor arma emit? Tunc verò dicendum est planè, quod si armorum venditor hoc dubio interceptus illi principi subditus, cui emens arma, cum etiam eius subditus sit in bello dubio vult militare, non peccat illi vendendo, maximè si iussus sit à suo principe talia arma pro tali bello diuendere. Aliàs secus, quia subditus ad iussum principis, & prælati potest deponere dubium, quod ad iussum alieni principis non ita deponere poterat. Hoc arguit caput, quid culpatur. 23. quæst. 1.

Quæst. An ei quē credit vēditor profecturum ad bellum iniustum. CÆTERVM ad id dubij, quod ibi pressius proponitur à Nauarro, scilicet quid de illo dicturi simus, qui licet vendat arma citra malum finem ob lucrum iustum, credit tamen emētem profecturum ad bellum iniustū, cum idem Nauarrus in sua sum. Lat. c. 23. nu. 90. resolutionem eius ex positis suprà cap. 19. nu. 16. sumenda esse dixerit, inde tamen (ni fallor) non tam apertè colligitur: quia ibi solum loquitur de rebus occasionatis non ordinatis ad præiudiciū tertij, quod de armis venditis illi, qui creditur iturus ad bellum iniustum, dici non potest, vt videtur. Igitur cōuenimus certe cum Nau. in eo, quòd in sua sum. c. 17. num. 195. docet, scilicet quòd qui arma locat, aut vendit ei, quem putat interficere, aut iniustè alium percutere velle, peccat mortaliter, quia auxilium ad peccandum mortaliter præbet iuxta cap. fin. de iniurijs & cap. 1. de offi. deleg.

Respon. SECVNDO ad quæstionem in forma, quia non ita in forma Nauarrus respondet, sic videtur nobis per distinctionem respondendum: Quia si iste, qui creditur iturus ad bellum iniustum in præsenti imminens, aut in proximo verisimiliter futurum, quo ad id se præparet, velit emere arma, illicitum est ea vendere ei. Imò si creditur iturus ad hoc bellū, (quia præsumendum est, tunc ideò emere quò ad bellum, ad quod creditur iturus in proximo, paratū se inueniat) non sunt tunc ei arma vendenda. Patet, quia tunc sufficientem causam dāni dat, cum sic credens, aut debens credere arma diuendit iuxta cap. fin. de iniurijs. Si autem in præsenti bellum iniustum non imminet, aut in proximo non speratur futurum, ad quod credatur iturus, sed quia miles est, qui arma emit, creditur si se offerat bellum iniustum futurum, quia non ita timoratæ conscientiæ est ad illud iturus, de quo nunc non cogitat, non ideò illi arma vendere illicitum erit. Quia plerique hominum sunt ex his parum timoratis, qui ad vlciscendas iniurias, si sibi forte ab aliquo inferrentur, quasi in præparatione sunt animi, quibus propter hos con-

conditionales euentus non prohibentur armifices arma vendere, licet euentus conditionales præsumantur.

Quæst. An vendi possint toxico aconita, &c.

TANDEM illi quæstioni facturi satis, an vendi possint toxica, & aconita. Respondemus, quòd ista nequaquam vendi licet ei, qui probabiliter creditur vsurus eis in nocumentum notabile salutis propriæ corporalis, aut alienæ, aut si hoc probabiliter dubitatur. Nam neque in dubio probabili licet vitam alicuius exponere periculo, ista ignoranti, aut malignanti malefico vendendo. Secus est, si ista non præsumantur nocumēta, sed potius ex consilio periti medici pro aliqua medicina exterius applicanda, conficienda credantur emi, aut certè pro nociuis occidendis feris. Adijcimus vltimo, quòd neque licitum est infidelibus vendere res, quæ alio carent vsu, nisi ad cultum suæ falsæ religionis, quia tali vsui solum sunt applicatæ, licet tamen ea eis vendere, quæ in alios vsus eis inseruiunt præter hunc. Vnde licet, vt dictum est, vendere eis paschalem agnum, licet nouerit venditor malè eo fore vsuros. Ita Caietanus, cui subscribit Banes sup. 2. 2.

Variant Caiet. & Sotus maior.

Eiusdem sententiæ fuit frater petrus de Soto maior, sed dissentit à Caietano, dicente non licere pro pretio infidelibus ædificare templa, quia hoc prohibitum est, quia inquit Sotus maior, licere id quidem, quia talia templa possunt verti in alios vsus, & fieri templa Dei. Sed dicimus cum Caietano, stante prohibitione, non licere, quia solum antiquas sinagogas ruinosas reparare eis licet in parte, non nouas erigere. Ex prædictis quoque licet inferre herbam Tabaco nuncupatam in noua Hispania, qua malè & bene solent vti Indi, scilicet ad diuinationem, & etiam ad medicinam corporalem, licere eis vendere, non tamen ea certo inebriandis.

Tabaco herba.

Copula mulieris an sit venalis, & an pro condonatione vitæ possit pretium accipi. Recensentur in hoc capitulo notabilia quinquaginta quinque, quæ sancita sunt per leges Hispaniæ circa emptiones, & venditiones ad longum.

CAP. IX.

Quæst. Copula mulieris an sit venalis.

QVoniam etsi multa diximus de his, quæ venalia sunt, vel non: non tamen adhuc est exhausta materia, ideò de copula mulieris, an venalis sit nobis ineundi foret disputatio, nisi iam in primo tomo nostri Instructorij conscientiæ in part. 1. c. 105. aduersum Nauarrum latè disputantes conclusissemus, quòd fornicationis actus, licet in genere moris intrinsecè mali sint, hoc non obstare, quòd sub alia consideratione, id est, quatenus voluptuosi sunt, & vsui humano pro delectatione corporali ex eis capienda accommodi, non possit pro eis & dari, & exigi pretium post factum. Neque enim (vt benè ait Corduba) fornicatio per hoc, quòd est prohibita, vt intrinsecè mala, amittit suam naturalem voluptatem, sub qua ratione pretiū accipitur pro ea.

Conclus.

IGITVR sit conclusio generalis contra Metinam Complutensem in toto, & contra Nauarrum in parte, non solum meretrices publicitus prostitutæ, sed etiam maritatæ, & puellæ, quæ semel, aut bis collabūtur, possunt accipere pretiū sibi promissum. Imò post obtentum coitum tenebitur, qui illis promisit, soluere in foro conscientiæ, licet in foro exteriori solum publicitùs meretrices prostitutæ possint illud repetere, & non illæ maritatæ, aut puellæ. Hæc Soti est de Iust. & iur. lib. 4. q. 7. est Diui Thomæ, est Cordubæ in suo quæstionario lib. 1. q. 32. est Metinæ Salmant. in sua Instructione fol. 170. est communis, est tamen contra Nauarrum in sua sum. Latin. c. 17. n. 38. & 39. & 40. & 41. dicentem cum Metina Complutensi peccare meretrices post copulam recipien-

cipiendo mercedem, tanquam quid debitum operæ suæ fornicariæ. Sed quia iam ibi rationes Nauarri in contra infregimus eneruauimusque, ideò paruum negotij suæ nobis facessunt rationes. Quia ex ratione D. Thomæ id patet, scilicet, quia licet hic per legem causa sit prohibita, sed non datio, aut acceptio, & quia absurdum est dicere, quòd leges meretricibus concedētes repetitionem, & cogentes promissores id eis persoluere cooperentur eis ad mortalem repetitionem.

Quaest. An, qui ab adultero cū uxore deprehenso mercedē acceperit, illam possit sibi vendicare.

IAM & illa quæstio vtrum Ioannes, quia cum sua vxore deprehendit Petrum bis, aut ter, & condonauit illi vitam, cùm posset illum impunè occidere, pretium accepit à Petro, possit sibi illud vendicare, quia aliena hic à nostro instituto prorsus non est, ex pedienda venit. Igitur cum Corduba, qui in tractatu de casibus conscientiæ q. 77. huius meminit dubij, dicimus primò, quòd secluso scandalo sublataq; occasione Petro reuertendi iterum ad vxorem Ioannis, licitè potest Ioannes, quia iuri accusandi adulterium præteritum vtriusque renunciat (quia tali iuri renunciare potest licèt non iuri accusandi adulterium futurum) pro hoc aliquid pecuniæ sine obligatione eā restituendi in conscientia à Petro recipere. Neq; enim, vt ait Sylu. accusatio q. 6. cui subscribit Nauar. in sum. c. 25. nu. 31. tenetur sic acceptum de præcepto cuiquam restituere, nisi tantum pauperibus, & hoc ex consilio, si Ioanni placuerit, quod & plerique doctorū cōfirmant.

Dub. 1.

2 SECVNDO super adijcimus, quòd etiam Ioanni id pecuniæ accepisse licebit à Petro ob causam, scilicet, in quæstione proposita, scilicet, quia cessit iuri occidendi adulteros, quos iure permittente citra pœnam, pugione in ipso actu transfodere poterat. Quia eodem in humano, quo Ioannes potitur ad eos accusandū in foro exteriori, potitur ad adulteros simul deprehensos impune interficiendum, quidquid sit de culpa, de qua nunc mihi agitur. Ergò si quia renunciat iuri accusandi ali- quid licitè recipit, etiam in conscientia, quia huic secundo iuri enunciat aliquid accepisse licebit. Quare in foro conscientiæ, eo quòd sic receperit, vel restituere sic acceptum neglexit, non est aliqua mortali culpa notandus. In foro tamen exteriori si contraria proferatur sententia, quia subesset præsumptio datę occasionis pro sequendi adulterium, iam semel eius pœna pecunia redempta, tunc quia sententia iusta quidem esset, teneretur Ioannes ei parere restituendo sic acceptum, & hoc post sententiam: nam ante eā in cōsciētia ab tali rē stitutione immunis erat, vt diximus.

Recensentur omnia, quæ sancita sunt per leg. Hisp. circa venditionem ad longum.

PRÆTEREA accedit proximè necessitas, & vtilitas proponendi hic ea omnia, quæ peculiaribus legibus Hispaniæ circa diuersas materias emptionum, & venditionum sancita sunt. Nam primò lib. 5. Recōpilationis nouæ legum Hispaniæ tit. 12. l. 23. fol. 368. quibuscunque pupillorum tutoribus, vel tutricibus interdicitur facultas emendi sibi eorum, quorum administrationem gerunt, bona, quòd si secretò, vel publicè talia bona sibi pretio cōparauerint, dicitur, quòd talis emptio, si per probationē constare possit, nulla sit, rescindaturque, quadruplo, quàm valerent, restituto cameræ. Insuper quorumcun- 2
que bonorum administratores inhabiles quoque censentur ad ea emenda. Insuper de iudicibus, *corregidores*, 3
Hispanicè nuncupatis eadē recōpilat. lib. 3. tit. 6. l. 2. cautum est, ne in suæ iurisdictionis situ hæreditatem aliquā emant, aut ædes ędificent, aut greges & pecora pascant. Deinde lib. 7. l. 15. & 4
27. tit. 3. Hæreditates abbatienses, *del abbadengo*, Hispanicè nuncupatæ, naturalibus eiusdem districti aut situs iubentur venundari, & non exteris. Præter hęc ead. recopil. l. 33. lib. 3. 5
tit. 4. præfecti ad executionem iustitiæ, *alguaziles de los adelantamientos, y merindades*, Hispanicè nuncupati interdicuntur ea emere bona, quæ executioni mandantur. Ad hęc ea recop. 6
lib. 5. fol. 24. l. 17. & 18. tit. 21. præfectis in domibus communibus, *alhondigas*, Hispa-

Hispanicè nuncupatis, nomine com-
muni posse frumentum anticipatum
emere conceditur, & quomodo præ-
ferantur in hoc, & in vendicando il-
lud pro eodem pretio contra alios
præemptores, ibi decernitur.
7 VLTRA hæc ibid. l.1. tit.ij. lib.5.
fol. 30. decernitur remedium contra
deceptionem vltra medietatem iusti
pretij habere etiam locum in his, quæ
8 subhastatione venduntur. Accedit ad
hoc, quòd etiam ibidem l.22. tit.8. lib.
2. fol.81. iudices interdicũtur aliquid
eorum emere, quæ iussu suo subhasta-
9 tione vendenda proponuntur. Item
pannosarum, & detritarum vestium
emptores seu potius reuenditores
Hispanicè, *ropauecieros*, nuncupati, ea,
quæ subhastatione exponuntur, vena
lia emere prohibentur, ita ead. reco-
10 pil. l.22. tit.8. lib.2. fol. 81. Item ead. re
cop. l.2. tit.6. lib.6. statuitur, ne arma vẽ
dantur, alienentur, vel impignoren-
tur vltra 10. dierum terminum. Item,
11 ead. recop. mercatores mercium in
suburbijs prohibentur suas merces
vendere lib. 7. tit. 1. l.9. fol. 72. Item
ead. recopil. l. 5. tit. 16. lib. 3. fol. 221.
prohibentur pharmacopolæ vendere
venenosa sine medici licentia. Item
ead. recopil. l.3. titul.2. lib.7. fol. 143.
reuenditores illi ostiatim soliti ven-
12 dere portatiles merces, *boboneros*, Hi-
spanice nuncupati, prohibentur vt di
uagantes per calles, & domus intran-
tes merces suas diuendant, sed potius
in plateis callibusque publicis suas
merces venales exponant, sub pœnæ
amissionis mercium, & incurrendi
insuper pœnas sancitas per regni le-
ges contra earum rerum venditores,
quæ prohibitæ sunt transuehi intra
regna, sicq; per hanc legem similiter
applicantur.
13 ITEM ead. Recop. l.24. tit. 14. lib.
7. fol.128. sartores, qui pannos, *cordel-
lates, & estamenas*, Hispanicè nuncu-
patos, inter se diuidendos taliter,
quòd eorum dimidia pars cum indi-
ce, id est, cum signo manet apud vnũ,
reliquàque dimidia pars cum cauda
remanet penes alterum, emunt, pro-
hibentur eos vendere, vel scindere,
nisi per ministrum ad hoc præsigna-
tum, *veedor*, nuncupatum prius sigil-
lentur, & signo legali signentur. Item 14
l.1. titul. 2. libro septimo stabilitur,
quòd lebetum, & caldariarum artifi-
ces præsertim exteri, & alienigenæ,
causa vendendi aut suis officijs vten-
di per calles non ambulent sub pœna
amissionis eorum, quę vendenda por
tauerint & amissionis tantũdem pro
camera adiuncta pœna exilij per an-
num à regno. Tandem l.1. tit.2. lib.7.
ead. Recop. non obstante præterita le 15
ge cõceditur opificibus caldariarum
naturalibus regni posse obambulare
calles causa venundandi nouiter à se
fabrefacta opera.
ITEM eadem Recop. lib.7. tit.18. 16
l.3. præcipitur ne opifices candelarũ,
ceræ, vel sepi, vel quæuis aliæ perso-
næ etiam examinatæ vendant ad hæc
officia pertinentia, nisi officinam pu-
blicam ad suæ domus habuerint, sub
pœna duorum millium dipondio-
rum mulctatione. Item vbi suprà l. 4. 17
sub eadem pœna prædicti officiales
candelarum, ceratum, vel sepum,
vel alia ad suum officium pertinentia
si emerint, iubentur præfectis, id est,
veedores, si vltra pondus Hispanicè,
arroba, nuncupatum emerint, ea pen-
dere intra triduum à tempore em-
ptionis, antequàm tales merces in
suis officinis, vel armarijs recondãt,
vt si officiales reliqui partem aliquã
inde sibi velint pro eodem pretio, il-
lis soluentibus intra triduum detur.
Idem etiam præcipitur cuicunque 18
mercatori prædicta ementi in ma-
gna copia ibidem. l. 5. Item l.6. pro- 19
hibentur, venditores prædictas mer-
ces ceræ, vel sepi vendere, secernen-
dòque, aut separando bònum, ad
aliò asportandum, quia istæ merces
vt sunt asportatæ, ità iubentur vendi,
Item opifices hi prohibentur ceram 20
cum sepo miscere, aliàs subituri pœ-
nas in simili casu stabilitas, quia a-
liàs opificium huiusmodi falsitate
non careret.
ITEM eadem Recop. lib. 3. tit. 4.
l. 6. & 7. prohibentur carcerarij in- 21
carceratis vẽdere vinum, vel carnes,

22 vel piscatum. Item eadem Recop.lib. 5.tit.21.l.13.prohibetur pro numisma te aureo plus pretij recipi, quàm sit ta xatum per legem, vel pro maiori pretio tale numisma emi sub pena amissionis talis numismatis, adiecta quoque pœna pro qualibet vice decem millium dipondiorum pro camera, præter eas graues pœnas, quæ in his mediantibus proxenetis decernuntur ibi. Permittitur tamen ibi permutantibus numisma aureum pro argenteis regalibus vel pro alia minutiori pecunia id posse inde recipere, quod permittitur per leges.

23 ITEM eadem Recopil. lib. 9. tit. 5. l. 32. quòd qui præsunt à ratiocinijs regis, *contadores* nuncupati, neque eorum famuli, vel aduocatus, neque fiscalis, neque notarius audientiæ directè, vel indirectè participare possint in aliqua parte redditiuum regalium, neque in alijs ibi contentis decerni-
24 tur. Item lib. 9. tit. 6. l. 1. prædictis interdicitur ne recipiant pretium de numismate aureo, vel argenteo à se soluendo, neque in tali solutione in maiori pretio id numisma computent, quàm communiter valet, neque diminuta, aut curtata hæc numismata querant, quò tradant pro sanis.

25 Item eadem Recop. lib. 9. tit. 4. l. 7. qui sunt à ratiocinijs, id est, *contadores*, eorùmque officiales si interuenerint, vt mediatores in concinnandis venditionibus iurium, vel aliarum negotiationum inter partes, nisi gratis mediauerint, pro hac mediatione acceptum restituant, insuper & in septuplum mulctentur, quòd si sic secundò receperint, vltra pœnam septupli, & exules fiunt à curia, & quocunque officio à rege obtento priuantur.

26 ITEM eadem Recopil. l. 8. tit. 14. lib. 5. interdicitur in nundinis, vel in mercato pecorum proxenetas interuenire. Ibi quoque l. 14. titul. 12. lib. 5. proxenetis est prohibitum sibi assumere merces, quas suscipiunt venden-
27 das. Item lib. 7. tit. 17. l. 22. cauetur, quomodo vendendi sunt panni, vide
28 ibi. Item qui sunt à penu, *despenseros*, Hispanicè dicti, siue sint regi à tali officio, siue alijs optimatibus in curia, atque ab his aliqui alij necessarium tantum pro suo penu permittuntur emere, quòd si quis horum ad reuendendum vel impertiendum inter alias personas acceperit aliquid pœnis ibi contentis venit puniendus.

ITEM eadem Recopil. lib. 5. l. 1. 29
tit. 14. interdicitur tum reuenditoribus, *regatones*, Hispanicè dictis, tum etiam quibuscunque alijs personis intra curiam, neque ab ea in leucarum quinque circitu emere annonam, id est, victualia ad reuendendum, scilicet, panem coctum, triticum, hordeum, auenam aut alium granum, paleas, legumina, carnem mortuam, aut viuam, piscatum recens, seu salitum, siue pusillum siue magnum, siue extractum à mari, siue à fluminè, aut ad victum attinens, sub pœna subeundi sexaginta flagelli ictus, & iacturam empti, & mulctam sexcentorum dipondiorum. Accusarique possunt à quolibet, & circa executionem huius pœnæ omnes curiæ residentes, prætores iubentur intendere, quibus negligentibus consilium regale prouideat.

CÆTERVM ibidem in curia, 30
in præsignatòque quinque leucarum circuitu permittuntur emi fabæ, cicera, lentes, fruges virides, & siccæ etiã ad reuendendum, vel aliter citra aliquam pœnam. Item lib. 5. tit. 14. leg. 2. 31
prohibetur, ne aliquis in curia, vel in circuitu quinque leucarũ vina emat ad reuendendum in curia. Conceditur insuper ibi, & declaratur circa carnem viuam, & mortuam, quòd si sint boues, vaccæ, vituli, arietes, oues, capri, sues à quolibet ad reuendendũ emi possint. Cæterùm caro alia, cuiusmodi sunt gallinæ, perdices, pulli, anseres, capreoli, cuniculi, & omne venationis genus, emi ad reuendendum prohibentur, nisi à locis vltra quinque leucas à curia distantibus empta ista ad curiam reportentur.

IBI etiam circa legem de piscato 32
suprapositam fit talis in forma declaratio, scilicet, quòd licet piscatum recens.

ratio, scilicet, quòd licet piscatum recens in curia intraque talem periodum, si sit à mari, siue à flumine deductum ad reuendendum in curia emi non possit, piscatum tamen siccum, vt congri, piscatúmque salitum, sardæ quoque recentes, & salitæ, & reliquum piscatum maris siccum, dummodo à portatoribus publicè in platea ciuitatis, vel oppidi, vbi curia resederit, per totum vnum diem fuerint exposita, quo inde volentes suæ domui prouideant; possunt deinde à quocunque ad reuendendum impunè emi. Si autem secus quis fecerit, pœnas in dicta lege contentas subiturus erit: ita lib. 5. titul. 14. l. 2.

33 ITEM ead. Recop. lib. 5. titul. 2. l. 19. hæc lex, cum recentior sit, confirmat legem de non emendo panem in grano ad reuendendum, extenditque eam ad totum regnum, sic in forma indicens, Nullus emat panem ad reuendendum exceptis agasonibus, & his, qui ad prouidendum alijs locis ea emerint, dum tamen hi obnoxij maneant ad diuidendum illum populis, ad quos eum detulerint statim, vt emerint, ita vt recondere in horreis illum non possint ad reuendendum, vel pretium eius augendum. Lex autem hæc, & quidquid in ea continetur ad conductores panis, qui panem habitum ex similibus conductionibus vendiderint, extenditur, exequendámque in vtrosque pœnam esse decernit, ita lib. 5. loco suprà citato.

34 ITEM lib. 6. tit. 18. lib. 5. cauetur, vt nullus agasonum, siue Mauritanus sit conuersus, neque etiam alienigena per se, vel per interpositam personam emere possit aurum, aut argentum in bracteis, vel in massa sub pœna amissionis illius, & exilij perpetui ab his regnis.

35 ITEM etiam lib. 7. titul. 3. l. 20. interdicitur senatoribus populorum, *regidores*. Hispanicè appellatis, & iuratis, & tabellionibus negotiari in officio reuendendi victualia sub officiorum suorum priuationis pœna. Ita Rex Philippus Vallisoletianno Domini 1558. Item lib. 5. tit. 14. l. 7. prohibetur carnes viuas emi ad eas reuendendum sic viuas in nundinis, & in mercato, vnde sunt emptæ sub pœna exilij à regno per quinquennium, & amissionis totius gregis sic empti, & suorum bonorum medietatis amissionis, ita Rex Philippus Toleti anno 36 Domini 1566. pragmat. 1. Item ead. Recop. lib. 6. tit. 16. l. 1. solum reginæ, & regi, & suis filijs permittitur habere officialem, *gallinero*. Hispanicè dictũ ad gallinas emendas rationabili pretio, quas assumi vetatur ex prædijs, vel locis monasteriorum, vel ordinũ, neque ex aliquibus eorũ oppidis, sicq; per iustitiam obseruari mandatur. 37

38 Item ibi. l. 2. his officialibus interdicitur aues assumere ad reuendendum, vel inter aliàs personas distribuendum. Item ibi. l. 3. præcipitur his officialibus à gallinis emendis, siue sint regij siue cum licentia regia hoc officio fungitur in curia, tum vt aues ad taxam emant, neque vltra taxam postea eas diuendant, & prouisiones, quas detulerint ad senatus populorũ dirigantur. Item l. 4. præcipitur eis, vt aues ad taxam assumptas maiori pretio non vendant, neque eas pro alijs personis assumant, nisi pro eas tantum distribuendo in memoriali nominatis, & consulibus infirmisque curiæ, neque recipiant dona, eo quod cum aliquibus oppidis, vel personis dissimulantes pertransierint. Itẽ l. 6. ab audientijs huiusmodi officiales à gallinis emendis semouẽtur, iubentúrque per auditores puniri. 39 40 41

ITEM ibi l. 6. consilium regium curare præcipitur, ne regis venatores, vel officiales eius à gallinis assumant aues ad alijs personis diuendẽdum, eo prætextu, quod pro mensa regia, pro auibus venaticis inescandis sint necessariæ. Item ead. Recop. lib. 5. tit. 12. l. 18. vide quomodo panni imperfecti prohibẽtur emi ad eos in eadem specie reuendendum, & in forma, qua fuerunt empti sub pœna eos amittendi, & sub pœna mulctationis in alio æquiualenti valore. Concedit tamen habentibus officinas publicas 42 43

hos pannos iam perfectè omnino fabrefactos posse emere ad eos iuxta mensuram, & non aliter in suis officinis diuendendum sub supra contentis pœnis.

44 ITEM ead. Recop.lib.6.tit.20.l.5. cauetur, quòd qui à famulis, vel famulabus alteri inseruientibus victualia emerint, vel hordeum, vel ligna, vel paleas, vel alia vtensilia, vel supellectilia domus, & qui quouis modo prædicta emerint, pro occultatoribus furti habeantur, & quòd vt contra tales aduersus eos per iudices cum omni cura, diligentia & rigore procedatur. Item eadem Recopil. lib.6.tit.18.

45 l.45. statuitur posse lanas extra regnũ transuehi ea lege, vt earum emptores teneantur tempore receptionis earum ad eas cum iuramento manifestandum cum alijs diligentijs, quæ illis imponuntur, vt fiant sub pœna amissionis lanarum quæ petenda venit ab his emptoribus intra annum & non post. Vide reliqua circa venditionem lanarum ibi & lib. 6. titul.18.

46 l.45.& 46. Item lib.7. tit. 14. l. 2. cauetur, vt lanæ vendantur vel pro omnino impuris, vel pro omnino lauatis, atque desiccatis, & non aliter. Et leg. 3. tit.13.lib. 7. quòd lanæ ad conficiendos pannos lauentur primò cum aqua calida, & post cum frigida: idémque faciendum est, si vendendæ sint, sub pœnis hac lege contentis.

47 Item lib. 7. tit.17. l. 37. prohibentur opifices pannorum de lanis emptis excipere, & segregare primam, & secundam sortem, vt vendant tertiam,

48 & quartam. Item lib. 2. tit. 21. leg.13. cauetur ne pro aliquo officio audientium possit dari pensio, aut redditus.

49 ITEM lib. 7. tit. 3. l. 7. sancitur, ne in posterum in domo regia, & curia vel extra officium iurisdictionem continens vendi aut emi possit sub pœnis horum regnorum legibus cõtentis, & insuper tam illud vendens quàm emens infamis inhabilisque perpetuo maneat ad illudmet habendum, vel aliud. Item lib. 7. tit. 3. l. 8.

50 cauetur, ne vlla officia iurisdictionẽ continentia aut exequutorum iustitiæ, id est, de *alguaziles y mermos*, locari possint sub pœna, ipso facto amissionis eorum, & sub pœna quòd eorum conductores eis vti nequeant, quin in eas pœnas incidant, quas vtentes officijs publicis ad se non attinentibus soliti sunt incurrere. Item 51

libro 7. tit. 8. l. 7. sub pœna centum ictuum flagelli prohibetur, ne aliquis columbas vendere audeat, nisi columbarij dominus sit, vel eius mandato vendat.

TANDEM fabri pellium, *pelleieros*, nuncupati, si in aliquo loco huius 52 opificij inueniantur opifices, habeant domum statutam, vbi pelles, & coria vendantur, præsignatùrque pœna contra extra hanc domum vendentes, vel ementes vltra duodecim pondera, *arrobas*, Hispanice dicta. Indicitùrque mercatoribus pellium, vt pelles vendant pro vt asportantur sine separatione boni à malo ad selectum, & bonum transuehendum extra regnum. Ita lib.7.tit.19. l.6. & l.7. Item 53

l. 8. lib.7. tit.19. prohibentur huiusmo di pellifices aliena pecunia emere pelles pro alio ad contractus mercationis eas volenti, sub pœna amissionis earum, & quomodo huiusmodi pellifices possint pro eodem valore pelles pro suo officio necessarias in suis officinis pro prouisione regni distrahendas deducere ab emptoribus, qui ad transuehendas eas extra regnum emerint habetur vbi suprà l.9. Item lib. 5. 54

tit. 24. l.4. statuitur aurificem, qui deprehensus fuerit ter fabrifecisse ex auro non pertingenti ad gradus 24. *quilates*, Hispanice dictos, vel ad 22. gradus, vel saltem ad 20. ad per totam eius vitam non fabrefaciendum in auro fore condemnandum taliter, quòd si secus fecerit omnium bonorum suorum iacturam patiatur. Parcat prolixitati lector, si, quò paterent fraudes, quæ circa materiam emptionum, & venditionum in Hispania solent contingere, ideò leges Hispanicas, quæ circa eas propellendas disponunt, hic coaceruare curaui.

NE-

NEQVE ab re erit hic in calce pro complemento materiæ addidisse, scilicet, quòd (vt refert Nauarrus in summa cap.23.num.93.) qui ad terras infidelium res vetitas vendendas exportant, veluti arma, ligna, & alia ad bellum pertinentia excommunicationem incurrunt latam per ca. ita quorundam, de Iudi. & per bullam cœnæ Domini, quod latè se declarasse ait Nauarrus in recept. prædicti cap. Insuper notato cum D.Thom.2. Sent. dist. 44.q.2.ar.2.ad 2. quòd quia Baptismus non aufert conditionem seruitutis, seruum paganum, aut Iudæum baptizatum posteà licet de consilio deberent domini facere liberos, non tamē de necessitate eos liberos dimittere tenentur, si alioquin iusto titulo fuerant serui facti.

DEMVM in fauorem Baptismi, & periculi vitandi gratia Iudæus, vel paganus seruus Iudæi vel pagani emptus ab illis non ad mercimoniam, sed ad seruiendum sibi, si baptizatur liberatur à tali seruitute nullo pretio dato. Si verò ad mercimoniam emptus sit, & venditioni infra tres menses non exponatur, per Baptismum efficitur liber sine aliquo pretio. Si autem exponatur & infra dictum tempus emptor non inueniatur, liberatur 12. solidis, id est, ducatis ca.1.de Iudæ. & Pag. ibi gloss.2. si autem infidelis emeret Christianum, liberatur sine pretio, c.generalis dist.54.

Vtrùm clericis liceat negotiari, & an vectigalia soluere teneantur de empto aliena pecunia, aut alieno nomine, aut ex proprio lucro, de casibus emptionis & venditionis in noua Hispania contingentibus inter Indos, & de negotiatione intra ecclesiam, & an sit mortale peccatum.

CAPVT X.

Negotiatio prohibita clericis.

QVONIAM aliqui, vt suprà insinuauimus propter vitādas fraudes, aut quia indecorum prorsus est eorum dignitati, & officio interdicuntur negotiari, aut aliquā per emptionem ex proprio non factam sibi vendicare, ideo non præter rem erit, si de his quoque, quid stabilitum sit per leges, meminerimus. Atque ideò primò hic quæritur, vtrùm clericis liceat negotiari. Circa quam quęstionem quia duæ versantur grauium doctorū sententiæ, oportet, quid sit tenendum, explicare. Nam Paludanus clericos beneficiatos aut constitutos in sacris, aut religiosos, quia hi ab negotiatione non abstinentes veniunt excommunicandi, vt patet cap. nemo episcoporum, 2.q.3. non excusari à mortali tradit. Tum quia excommunicatio maior nusquam fertur, nisi pro transgressione graui, & mortali; tum quia, nisi se correxerint, deponi iubentur, vt patet cap. clericus dist.91. quæ etiam pœnæ nisi pro grauissimo, & lethali crimine infligi non solent, præter quàm quod lucrum debet dari pauperibus secundum Pan.c.1.ne cler. vel monac. quod tamen secundum Raynu. est de consilio tantum, & non de præcepto. Caietanus autem tāquam nimis pius in clericos, dum desit temeritas, contumacia vel contemptus, vel scandalum, censet, quod transgressio multorum, quæ in titulo de vita, & honestate cler. prohibentur, inter quæ computatur negotiatio, non est mortalis in clericis, in quantum ex præcepto iuris positiui pendet, quāuis aliqua eis mandentur sub pœna excommunicationis, ita Caiet. verbo cler.

Quæst. Vtrùm clericis liceat negotiari.

Conclus.

IGITVR de hac quæstione, vt nostram sententiam dicamus statuitur conclusio: Sententia Caietani est probabilis, scilicet, quòd clerici beneficiati, aut in sacris constituti secluso scandalo, temeritate, contumacia, & contemptu, nisi alia iniquitas, vel iniustitia admisceatur, non sunt censendi peccare mortaliter, si negotiationi non turpi intendant. Patet hæc conclusio. Tum quia præcepta legis naturalis, vel diuinæ, vel humanæ ad peccatum mortale non obligant, nisi eorū transgressio notabiliter charitatem Dei, aut proximi offendere inueniatur. Tum, quia licet tales excommuni

cari debeant, sed neque pœna excommunicationis, nisi latæ sententiæ sit, arguit obligationem ad culpam mortalem. Nam etiam si apponantur pœnæ graues, grauiores, grauissimæ excepta excommunicatione sententiæ latæ, si tales sint, quæ quia contra charitatem notabiliter non sunt ex se, sine mortali incurri possunt, quia exigunt monitionem, vt non nisi in contumacē ferantur, ante monitionem, & contumaciam subsecutam non inducunt reatū culpæ mortalis in transgressores.

NOTANTER autem sententiā hanc Caietani probabilem tantum esse censemus, seclusa etiam mortali auaritia, quia his seclusis mortalibus circumstantijs, leges pœnales in benigniori sensu accipiendæ veniunt, & quia licet nos non lateat in hac parte alios doctores rigidiorem proferre sentētiam, sed nos eam temperamus per limitationes hic adhibitas. Neque enim sub his verbis *prohibemus, præcipimus*, consulens ius, inuenio negotiationem clericis esse prohibitam: imò licet sub tali verborum tenore esset illis prohibita, secundum Victoriā, non esset signum culpæ mortalis, quia ad signum culpæ mortalis consideranda est materia præcepti, & sequentia, & præcedentia contra Nauarrū in sum. Lat. cap. 23. num. 51. asserentem in materia ecclesiastica interpretari verba præcipio, & prohibeo, vt obligantia ad mortale peccatum tutius esse, quia in hoc, inquit, sequimur patres antiquos, & cōmunem, licet dura sit hæc interpretatio erga populum.

Quæst. an clericus negotiās teneatur soluere vectigalia. PRÆTEREA quasi affinis hæc quæstio præcedenti consociatur, scilicet, vtrùm clericus, eo ipso, quòd negotiationi intendit, vectigalia soluere teneatur in cōscientia etiam ante sententiam, & exactionem iudicis. De hoc autem ideò dubium oritur, quia statuta patriæ circa venditionem, cum teneantur clerici obseruare, scilicet nō vendendo vltra pretium taxæ, videtur, quòd etiam statutum de soluendo vectigali in conscientia teneantur obseruare.

Resp. SED nihilominus tamen, quia ca. ex literis, de Vita, & honest. cler. huius quæstionis definitio quasi expressè videtur contineri, ideò in ea non multum immorabitur. Nam ibi summator in summario illius capitis sic in forma inquit: *Clericus, qui tertio monitus à negotiationibus secularibus non abstinet, interim perdit quo ad bona, priuilegium clericale*, additq; esse textum multum notabilem, & qui quotidie allegatur, quem textum explicando glossa sic ait, *ex hac decretali nota, quòd vsque ad tertiam admonitionem gaudent clerici priuilegio clericali.* Si igitur vsque ad tertiam monitionem nō perdunt, quòd ad bona sua, priuilegium clericale, sequitur, quòd & in conscientia clerici sic negotiātes vectigalia ante trinam monitionem, qua monēdi sunt ab huiusmodi negotiationibus abstinere, non teneantur soluere, neque quo ad sua bona statutis patriæ circa hoc subiacere, licet taxam communem mercium in conscientia teneantur nō violare, quia de iure naturali pretium iustum, quale præsumitur esse pretium legale communis taxæ est obseruādū.

Emptū alien. pec. Quæst. PRAETEREA iam hic in dubium reuocamus, vtrùm emptum aliena pecunia sit ementis, quia in definitione emptionis dicitur, quòd sit contractio rei pro pretio. Et dubitari quidem poterat, cuinā contrahitur, quando emptio facta fuit pretio alieno, an ementi, an domino pretij. Igitur, quoniam quæstio iuridica est iuxta ius venit distinguēda. Nam aut emptor rei cum pecunia aliena, emit eam nomine suo, aut eam emit nomine domini pecuniæ, aut alterius. Si igitur primo modo tunc, est prima conclusio. Si aliquis ex pecunia aliena aliquid suo nomine proprij emit, sibi ipsi illud acquirit. Conclusio hæc expressè continetur l. si ex ea. C. de rei vendi.

Quatuor cōclusionis exceptiones. AT si adhuc aliquis sciscitetur, an hæc conclusio iuridica aliquas exceptiones patiatur, intelligat quatuor exceptiones illius in iure contineri. *Excep. 1.* Nam fallit primò in empto ex pecunia Ecclesiæ, vt patet 12. q. 3. cap. 1. & 2. quod adeò verum est, vt de pecul. cler.

cap.

cap.inquirendum,decernatur, ꝙ empta per prælatum ex emolumentis Ecclesiæ,id est,ex redditibus,vel oblationibus,vel votis fidelium Ecclesiæ pertinentibus,effici Ecclesiæ,etiam si prælatus alieno nomine, vel suo eo com-
2 parauerit. Secundò fallit in empto ex pecunia pupilli,vel minoris à tutore, vel procuratore: quia tunc minor sibi sic emptũ vendicare potest l.2.ff.quando ex fac.tut.
3 FALLIT tertiò in empto ex pecunia militis,quia sic emptum, à milite pro se vendicari potest.C.de rei vẽ-
4 di.l.si vt proponis. Quartò fallit in empto à marito, vel vxore de pecunia sibi ab altero eorum donata,si efficiatur non soluendo, qui donum accepit.l.vxor marito.ff.de donat.inter vir.& vxorem. Aduertito tamen circa has fallentias,vel exceptiones cum Syluestro verb.empt.q.23. quòd si pecunia Ecclesiæ,vel minoris, vel militis,vel donata sic in 4. fallentia non fuit alteri mixta, verè sunt exceptiones hæ,seu fallentiæ,scilicet, quòd res empta ex tali pecunia aliena ita permixta alteri, etiam si fuerit empta ab emptoribus prædictis nomine proprio,vel alieno,non emptoribus, aut alijs, sed prædictis dominis pecuniæ venit ascribenda. Secus est autem si talis pecunia mixta fuisset alteri, quia tunc transiret in dominium etiam furis,iuxta l.si alieni nummi .ff.de solutionibus,& sic talis pecunia non esset Ecclesiæ, vel pupillorum,quare res tali pecunia empta nomine alieno,ab illis non vendicaretur.

Conclus.2. SECVNDA conclusio: Si maritus ex bonis dotalibus etiam consentiente vxore, etiam nomine proprio aliquam rem emerit,vxoris erit, si eã vxor voluerit vendicare, quemadmodum dictũ est de empto ex bonis Ecclesiæ,& minoris, & militis. Hæc conclusio patet l.48.& 49.titulo 5. partit.5.

Conclus.3. TERTIA conclusio: Si vnus fratrum lucrum aliquod reportauit ex negotiatione,emẽdo,scilicet,aliquid cum pecunia hæreditatis,si nomine communi id fecit,illius lucri diuisionem tenetur facere cum alijs fratribus.Hæc conclusio patet:quia si nomine fecit communi,fecisse videtur,quasi nomine societatis:ita Bartolus.l.si patruus.C.commu.vtri.iudi.

Conclus.4. QVARTA conclusio:Si vnus fratrum nomine proprio, cum pecunia hæreditatis fecit mercantiam,non diuidet cum alijs lucrum.Hęc conclusio est iuridica, & patet l.Titium, & Mæuium.§.alterum. ff.de admi.tut. Huic autem conclusioni illam exceptionẽ supra positam adiungimus.s.nisi frater sic nomine proprio cum pecunia indiuisæ hæreditatis mercãtiam exercens tutor esset, aut curator aliorum fratrum cohæredum.Nam tunc primam pecuniam lucratam teneretur diuidere, non tamen si aliud lucrum de pecunia lucri sibi ex sua parte contingenti iterato negotiationi exposita proprio nomine,retulerit, id cum confratribus cohęredibus etiam si eorum tutor sit,diuidere tenetur.

Quæst. SED quid si ignoratur,cuius nam nomine fecerit. Ad hoc respondetur planè, quòd si prædictus frater negotium solitum,& sibi commune cum alio fratre dum viueret, eo iam mortuo, eius filius superstitibus continuauit, dum cum illis in communi indiuisam substantiam possideret, tunc cõmuni nomine fecisse videtur. Arg. in l.nam & si seruus.ff.de neg.gest.Secus autem præsumitur, si insolitam exercuit negotiationem, nisi ex libro rationum aliud apparuerit.

Quæst. ADDE, quòd quia & de hoc dubitari cõtingit,scilicet, an si alter duorum fratrum ex lucro subministrauit expensas pro reparatione communis patrimonij, aut emit boues pro colẽdis possessionibus communibus repetere illud possit.Ad hanc verò quęstionem licet absolutè respondeat Bald. quòd repetere id possit per legem ex duobus.ff.de neg.gest.sed tamen limitante Syluestro verbo peculium 2.q. 23.intelligendum est, si emit boues, de eo lucro, quod communicare cum alio fratre non tenetur ratione patrimonij communis, aut alicuius societatis: Nam si aliqua harum rationum

lucrum

lucrum impensum in pretium bonum communicandum erat cum fratre, tunc, quia commune est repetere, non poterit. Hinc iam palam fit solutio ad illum casum, vbi proponitur, an mulier, quæ prædium habens indiuisum cum alijs sibi cohæredibus, ad illud meliorandum ex proprijs bonis insumpsit, possit, quod sic expendit repetere: quia respondetur, quod si ex bonis non communicandis, sed omnino proprijs eos sumptus suppeditauit, repetere eos poterit, aliàs non, quia communicanda sunt communia alijs.

Conclus. 5. QVINTA conclusio: Si aliquis pecunia propria aliquid emit nomine alterius, si ille, cuius nomine res est empta, eam emptionem suo nomine factam ratam habuerit: tenetur ei rem sic emptam tradere cum fructibus: cæterùm eam emptionem ratam habens tenetur tali pro se ementi rē, persoluere tunc pretium rei, tum etiā expensas, si quas fortè fecerit. Hæc cōclusio habetur l. 48. & 49. tit. 5. parti. 5. Et patet, quia accedente tali ratihabitione illa emptio est valida, & ratam eam habēs adquirit ius ad illam rem sic pro se emptam: ergo tenetur, quia suum negotium gestum est, ad pretiū illius & expensas soluendum.

Quæst. INSVPER quia ad hanc materiam alludere videtur & ista quæstio, scilicet in casu contingenti in noua Hispania in populo Indorum, vbi agaso, quia ea copia maicij, qua indigebat pro pabulo suorum iumentorum obtinere non potuit à senatu Indorum, vt sibi venderetur pretio legali taxæ, submisit quēdam Hispanū amicum, & gratum senatoribus, qui sua pecunia emeret eam maicij copiam pretio taxæ à senatu, qui id obtinuit gratia fauoris, an possit hic sic ad emēdum submissus eam copiam maicij sic ex pecunia agasonis emptam, pluris, quàm sit taxa agasoni vendere. Neque ratio dubitandi hic deesse videtur. Tum, quia licet eam ex pecunia aliena, id est, agasonis emerit, nomine tamen proprio (vt supponimus) eam copiam maicij emit, ergo cum pretio currenti communi in mercato pluris venderetur, meritò ambigitur, an pluris quam esset taxa agasoni eam potuit vendere. Hoc nihilominus non obstante dicendum videtur, *Respon.* quòd ille suppositus ad emendum siue nomine proprio, vel nomine agasonis, siue pecunia propria, vel agasonis emerit, non potuit pluris, quàm taxa esset, agasoni eam copiam maicij vendidisse, quia pretium taxæ iustum erat, neque violandum. Nam si pluris in mercato Indorum communiter vendebatur, id erat, quia minutim, & mensuris quibusdam incertis, & minutis (prout modus vendendi est vsu receptus in mercato inter Indos) vendebatur, quemadmodum & inter nos res minutim venditæ maioris solent vendi, quàm si vendātur coniunctim, & in magna copia. Suppostitius autem hic emptor, neq; rationem lucri cessantis, vt pluris vendat agasoni prætexere sibi potest: quia nihil minus, quàm paratus erat ad eā copiam maicij in mercato Indorum minutim, atque ideò pluris vendendam. Si autem agaso via gratitudinis ei aliquid fuerit largitus, id quidem recipere poterit.

Quæst. PORRO, Quia in mercatis Indorum fertur granum maicij propter magnam copiam, quæ minutim vendenda ab Indis affertur, interdū etiam ibi minutim emptum minoris constare, quæritur an tunc, dum non est imposita taxa, extra mercatum in magna copia & coniunctim per fanecas vendens possit pluris vendere: quàm constet faneca in mercato Indorum minutim empta.

Respon. IGITVR licèt non satis liqueat, quid ad hoc sit dicendum: tamen aliquo modo defendi potest in magna copia pluris tunc posse vendi, quando communiter in magna copia sic vendendo maius currit pretium frequenter. Nam licet regulariter inter eos merces in magna copia, & coniunctim venditæ minori pretio soleant æstimari, & vendi, quàm si minutim venderentur: tamen in casu particulari, vt in hoc, vbi tanta est abundantia

dantia grani maicij allati ad mercatum minutim, & vltroneè vẽdendi à tanta abundantia venditorũ ibi confluent, vnde fit sanè, vt talis merx, tũc minoris iusto pretio ematur, & vendatur ibi in mercato inter Indos, quia ibi sic minutim vendenda abundat, tum, ibi vltrò à tot offertur, & merces vltroneæ vilescunt: quod non contingit, dũ extra mercatum venditur coniunctim, & in magna copia per fanecas venditur, vbi pauciores venditores occurrunt, quæ causa est iusta, vt maioris idcircò vendi possit, quàm in mercato minutim empta constaret. Quare caueant sibi in noua Hispania Commẽdatarij Indorum, qui debitum sibi tributum maiori (vt aiunt) ab Indis etiam in termino oblatum, ideò recipere renuunt, quia tunc vilioris valeat: qui quò posteà in pretio auctum iam consumptum ab Indis, in pecunia, & in maiori pretio recuperent, causantur pro tunc illo maitio non egere, quòd etsi illo egerent, nihilominus hanc illis Indis (quia eos deamant) velle facere gratiam prorogandi terminum, nec vexandi eos, vt sibi ipsis, & suis domibus inde subueniant interim. Nã vulpina hæc est vafricies, quæ licet simplices homines, quales sunt Indi, fallat: non tamen dominum omnium inspectorem, quẽ latere nihil potest.

Caueãt cõmendat. Indorum.

AT sicut in rei naturalis constitutione, quædam concurrunt vt essentialia, vel intrinseca, & quædam circũstant eam, vt extrinseca: ita in contractu vẽditionis præter intrinseca, quæ ad eius constitutionem conueniunt, eius circunstantias extrinsecas rimari opus est: inter quas est circunstantia loci, vel temporis, ideò de vtrisq; hic differendum est, scilicet, qualis culpa sit tam in loco sacro, quàm in tempore festiuo negotiationem exercere.

Quæst. An liceat negotiari ĩ die festo. Dist. 1.

IGITVR ad quæstionem primò dicitur, quòd emere, vel vendere negotiando in die festo non licet. Cuius potissima ratio est, quia vt patet, capi. 1. & finali. de Ferijs, sic negotiari inter opera seruilia computatur, & potissimè est finem seruandi festum præpediens. Vnde existimo, quòd si quis per totum diem festiuum, vel per notabilem eius partem, sine causa excusante negotiationibus his occuparetur, non euaderet culpam mortalem, sicut neque qui sine colore excusante mechanicis operibus, & seruilibus sic tempore festiuo vacat, à tali culpa non sit immunis. 2

SECVNDO dicimus cum Petro de Palude, quòd si quis in nundinis toleratis ab Episcopo sciente, vel propter necessitatem patentem in die festo, secluso scandalo, negotiationi intendat, non est saltem culpa mortali damnandus: quia tolerantia, dissimulatioque Episcopi ad nundinas audita Missa exercentibus in festo culpam mortalem excludere videtur. 3 Imò secundum Diuum Thomam secunda secundæ quæstione 122. articulo quarto, ad penult. In quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in lege noua. Quapropter ea, quæ victui quotidiano necessaria sunt, tunc temporis non prohibentur emi, & vendi.

TERTIO dicimus ad secundam partem quæstionis, quòd negotiatio intra tecta Ecclesiarum adeò execrabilis est, & irreuerentia plena, quòd Dominus noster Iesus Christus ex funiculis quasi flagello, facto (vt testatur Euangelium) voluerit eam à templo suo eliminare, dicens Ioannis 2. *Auferte ista hinc & nolite facere domum patris mei domum negotiationis*. Quare ex sententia Caietani, verbo, immunitas, tenentes banchum in Ecclesia ad vendendum candelas, imagines, vel aliud peccant mortaliter: quia domũ Dei faciunt domum negotiationis: non autem, sic si tenent in cœmeterio, quod est domus defunctorũ. Addit tamen Caietanus, quod ponentes candelas in aliquo loco in Ecclesia, vt qui vult emat (vt communiter fit si ne persona ibi stante, pro seruitio populi, sine auaritia, & pauperes portantes cãdelas per Ecclesiam, vel imagines dummodo non teneant banchum, & qui propter pluuiam retrahunt,

hunt se cum bancho ad horam, excusantur omnes hi prædicti à mortali: Sic enim solet fieri, Prælatiq; id scientes tolerant.

Definitur, quale pretium sit iustum, & an emptor rem sibi inutilem multò minoris possit emere, & an ratione maioris affectionis rem suam possit quis pluris vendere.

CAPVT XL.

Quæst. De pret. iusto.

PORRO quoniam hactenus reliquas partes definitionis, venditionis, & emptionis scrutati sumus: nunc etiam de hac potissima parte, scilicet de pretio peragendum venit: de quo tria veniunt suo ordine sciscitanda. Primò, an pretium iustum mercium, vt iustũ esse censeatur, valori mercium adæquandum veniat, ita vt in nihilo excedat, vel deficiat. Secundò pretium iustum rei quale sit, definire opus est. Tertiò pretiorum differentias scire refert. Igitur quia circa primum quæsitum Diuum Thomam Doctorem habemus: qui 2.2.q.77.arti.1. eius meminit, ideò eius doctrinam hic in formam subijcientes primam statuimus conclusionem, præmissa eius distinctione, scilicet, quod dupliciter loqui contingit de emptione, & venditione, vno modo secundum se, alio modo secundum quod emptio, vel venditio per accidens cedit in vtilitatem vnius & detrimentum alterius.

Pretiũ mercium quomodo iustũ cẽseatur.

Dupliciter de emptione loquuntur Theologi Canon.

Conclus. 1. EST ergo prima conclusio eius: si vendatur res, prout venditio eius consideratur secundum se, idest, quatenus talis venditio videtur pro communi vtilitate tam ementis, quàm vẽdentis introducta: dum, scilicet, quis indiget re alterius, & è conuerso, sic adęquandum est pretium emptionis, & venditionis valori rei communi, vt iustum sit, ita vt neque excedat, neque deficiat. Patet autem hæc conclusio ex ratione Diui Thomæ, qua sic absolutè considerata venditio autore philosopho in Primo poli. videtur introducta pro communi vtriusque cõtrahentis vtilitate: quod autem pro communi vtilitate inductum est, non debet magis in grauamẽ vnius, quàm alterius cedere: & ideò debet secundum æqualitatem rei contractus venditionis iniri. Cum autem quantitas rei, seu eius valor quatenus in vsum hominis venit, mensuretur secũdum pretium datum, ad quod est inuẽtum numisma, sic docente Arist. 5. Ethic. sequitur si pretium excedat valorem quantitatis rei, vel è conuerso, res excedat pretium: quod iustitiæ æqualitas tunc tollatur. Igitur non licet vendere carius rem, aut eam vilius emere quàm valeat, secundum se si consideretur venditio: quia sic secundum se iniustum, & illicitum est: quare vt ista iniustitia tollatur adæquandum est pretium valori communi rei.

HINC iam corollariè satis considerate inferunt aliqui, hanc conclusionem suum potissimum obtinere locum in his venditionis, & emptionis contractibus, qui communiter causa negotiationis exerceri solent, & in quibus nõ gratia indigentię res emitur: sed ad eam reuendendum. Tales sint venditiones artificum vendentium res sua arte fabrefactas: Tales etiam bibliopolæ: tales denique omnium tantum ad reuendendum emẽtium. Quare hi in consimilibus contractibus pretium ab his solum venit prætaxandum secundum valorem legalem, seu communem fori, si legalis valor desit. Neque enim pretium harum mercium præfigendum ab eis venit secundum indigentiam, qua eis ipsi indigent, aut secundum detrimentum, quod subeunt eas vendẽdo, post quàm ordinariè hæc in eis cessant. *Corol.*

SECVNDA conclusio: Non est illicitum vendere rem plusquàm valeat secundum se, dum maiori pretio non veneat, quàm ipsi vendenti valebat. Hæc est Diui Thomæ, vbi suprà, quæ ex eius patet ratione: Nam in tali casu iustum pretium erit, vt non solum respiciatur ad rem, quæ venditur, sed ad damnum, quod venditor ex venditione incurrit. Hæc est communis *Conclus. 2.*

munis, & verificatur, secundum Garciam in libro primo de contract. capite 8. pag. 216. in libro necessario valdeque vtili cuidam medico, qui licet in se non tanti valeat: tamen eius valori absolutè considerato superadditur alius gradus valoris: quia causa maioris valoris additur, quia detrimentum, quod ex venditione venditori obuenit, recompēsandum venit. Suffragatur & Metina, qui in sua instructione §. 25. fol. 141. exemplum adducit in iumento hortulani claudo, senio confecto, & vili tantum suo domino ad rotam cirestæ pro exhaurienda aqua pro horto deseruiente, quod licet venale expositum ferè nihil valeat; tamen siquis importunè instet, vt sibi vendatur, potest pro tanto, quanti sibi valet pro tali ministerio, illud sic instanti prius de his admonito diuendere.

NON tamen hic Garcia abs re admonet, hanc prædictam conclusionē verum tantum habere, quando persona huiusmodi res sibi valde necessarias vendens non sponte eas venales offert: sed vel coactus, vel importunis precibus adactus eas diuendit emptori. Nam si vltrò eas ipse venales offerret, cùm nihil detrimenti contra voluntatem suam venditor pateretur, tunc cessaret sibi ius plus pro tali re valde necessaria exigendi. Sicut pari ratione ait Garcia, si aliquis coactus, vel importunis precibus venditoris lacessitus rem parum sibi vtilem, vel iacturam aliquam sibi inuectură emeret, licitè pro ea minus pretij rependeret, quàm ipsa absolutè secundum se considerata valeret.

Moderatio asserti Garciæ. AT vtrumque hoc assertum Garciæ quamuis videatur rationi cōsentaneum: sed non transit sine difficultate, nisi aliqua moderatione temperetur. Igitur, quia vt ipse Garcia subinfert ex doctrina præcedentis conclusionis secundæ, ex qua hæc duo asserta, veluti corollaria subiecit, fundamentū sumitur illius iuris, quod quis ad recompensam exigendam pro damno emergente, & lucro cessante sibi prætexere potest. Ideò sicut in materia de lucro cessante (licet regula, vt plurimum extet vera, quòd nemo se offerens, vltroneus ad mutuandum, potest licitè obtēdere lucrū cessans:) si tamen non cupiditate illectus, sed ex charitate sola, miseria grauiter indigentis, & oppressi proximi, cuius miseriæ, & vexationi quàm patitur coniectus in carcerem, commotus, vt ei subueniat: quia non potest ei aliter subuenire, se offert ad subueniendum cum pecunia, qua vere paratus erat negotiari seruatis alijs cōditionibus iustificantibus lucri cessantis exactionem, licitè lucrum cessans, & in hoc casu exigit: ita & in casu, quo simili casu miseriæ vexaretur proximus, si venditor non potest ei aliter subuenire, ex sola charitate, & non cupiditate ductus se posset ei licitè offerre dicens. Non fictè misereor tui, quia non possum tibi aliter subuenire: Verumtamen accipe hoc prædium meum, quod licet in se tantum valet: tamen propter emolumenta, quæ capio inde ex mea industria, & arte, mihi magis valet, vendo illud tibi pecunia credita, quo de præsenti, pecunia numerata reuendens illud inde tuæ magnæ miseriæ præsenti subuenias, hac lege, vt prædicta ratione, quia mihi magis valet, quam in se valet, aliquid vltra arbitrio boni viri postea rependas, hoc non censetur illicitum, licet in hoc casu sponte se offerat, vt in materia de vsura meminimus cum præclaris aliquibus Thomistis nos definisse. *Exceptio regulæ.*

SIMILITER in secundo asserto Garciæ limitationem apponendā duximus, nempe, quòd rem sibi inutilem rogatus minoris, quàm in se valeat, possit quis emere: dummodo nō notabiliter minoris emat, quando occultè fuit rogatus eam emere à domino indigente, &, ne prodat suam inopiam, nolenti eam publicè, vel coram pluribus, qui eam maioris emerent, venalem exponere, & quando licet sibi ementi parùm sit vtilis, absq; multo labore, & sine dedecore suæ personæ, si eam exponat venalem, inueniet notabiliter maius pretiū: quia *Moderatio asserti 2. Garciæ.*

etsi sibi est inutilis, communiter alijs accidit, vt sit vtilis. Quare hac ratione tunc non poterit pretium eius notabiliter extenuare, notabiliter minoris emendo.

Quæst. SED quid, an ratione maioris affectionis, qua quis afficitur ad rem suam, putà ad equum nõ multùm pretiosum, ad preces ementis pluris possit illum vendere, quàm in se valeat, *Argu.* quàm sibi sit vtilis. Et quidem ratione maioris affectionis prædictæ, duntaxat videtur id non licere: quia cum homines summopere, & plusquàm par est afficiantur ad res suas, hinc sumeretur ansa pluris, quàm in se valeant eas diuendendi. *In contra.* In contrarium autem est, quod cedere solatio meo, & voluptati meæ, quæ capiebam equitando tali equo meo est appretiabile pretio: ergo pro hac cessione, dum rogatus eum vendo, possum pro eo, admonito emptore, aliquid plusquam in se valeat accipere. At quis non videat hic, quàm pedetẽtim, & cautè sit nobis ad quæstionem hanc respondẽdum. Igitur super hoc non omnino *Respond.* respuimus sententiam Nauarri, qui in sua summ. Lat. capi. 23. num. 83. sic ait, quòd ex his sequitur, quòd non peccat, qui rem, qua magnopere opus habet, importunitate alterius ei vendit, tantò pluris iusto pretio, quãto damno saltem affectionis eius venditione afficitur. Tamen solam affectionẽ maiorem, qua quis afficitur ad suam rẽ, quando solùm imaginaria est, vel nullo nixa fundamento consentaneo rationi, vel tum ex nimia cupiditate, ex qua putat pluris valere rem suam, oritur, non puto causam iustam esse eius augendi pretimn. Secus autem esset verè, & non fictè, ideò maximè affectus est ad suum equum: quia mansuetissimum sibi eum expertus est, eiusq; nouit placidas conditiones, sedatũ gressum, & incessum in itineribus: quia tunc hac ratione, si sit rogatus, neque putat facile alium similem inuenire admonito emptore poterit pluris, quàm in se valeat, eum diuendere.

An ratione commodi maioris, quod affert res venalis pluris vendi possit, Proponuntur argumenta Conradi contra S. Thomam, & soluuntur.

CAPVT XII.

CÆTERVM antequã conclusionem tertiam Diui Thomæ in articulo supracitato contentam statuamus, in dubium controuertenda videtur, quo magis illucescat. Quæritur ergo, an in casu, quo ex re vendita, eius emptor multum commodi reportat, & eius venditor ex eius venditione nihil incommodi patitur, possit venditor eam pluris vẽdere, quàm in se valet? Igitur quæ pro parte affirmatiua, Conradus in suo libro de cõtract. q. 56. commentus est argumẽta, libuit hic in medium proferre.

Quæst. An rem emptori necessariã vẽditori non aquè vtilẽ liceat pluris vẽdere.

NAM primò sic arguit: Res tanto maiori pretio vendi potest, quanto magis valet, at res tanto magis valet, quanto vtilior est, magisque necessaria: ergò quo fuerit magis necessaria emptori, eique vtilior, ratione istius maioris vtilitatis pro maiori pretio ei vendi poterit. Et confirmatur, quia licitum est vendere fundum pro maiori, vel minori pretio, quãto minus vtilitatis, vel magis attulerit emptori: ergò ratione maioris vtilitatis, quam capturus est emptor, licebit cariùs vendere ei.

Arg. 1. Cõradi. Confirm.

ITEM secundò arguitur: quia cõtrariorum eadem est disciplina: sed licet emptori rem minoris emere: quãdo res sibi minus est vtilis: ergo è cõtrario licitum erit, si ei vendatur pluris: quando res empta sibi ementi futura est magis vtilis. Item confirmatur: Nã vtilitas maior accrescens venditori ex re sua, facit eam magis valere: quia facit eam magis æstimari: sed vtilitas maior accrescens emptori ex re empta, facit eam magis æstimari: ergo facit eam plus valere, ac per consequens hac ratione licebit eam emptori pluris vendere.

Argum. 2. Confirm.

VLTIMO sic obijcit Conradus, *Argum. 3.*

Ideò

Ideò triticum tempore inualescentis famis carioris est pretij, quia tunc ad conseruationem uitæ utilissimum est emptori, & eadem de ualore medicinarum tempore pestilentiæ est ratio: ergo licebit maioris utilitatis obuenientis inde emptori gratia, pluris illi rem uendere, puta equum, quo summè eius emptor indiget ad fugiendum pro euasione mortis, & tutamine vitæ.

Conclus. 3. D.Thom. HIS suprà positis argumentis, stabilitur tertia conclusio Diui Thomæ, scilicet, si aliquis multum iuuetur ex re alterius, quam emit, ille uerò, qui uendit non damnificatur carendo re illa, non debet eam superuendere pretio maiori, quàm in se valet. Cuius rationem subijcit Diuus Thomas, scilicet, *quia vtilitas, quæ alteri accrescit, non est ex venditione: sed ex conditione ementis. Nullus autem alteri vendere debet, quod non est suum: licet possit ei vendere damnum, quod patitur: ille autem qui ex re alterius accepta multum iuuatur, potest propria sponte aliquid vendenti supererogare, quod pertinet ad eius honestatem.* Hæc D.Thom. in forma ait. Quamuis autem facie tenus, eadem ratio videatur esse de vtilitate venditoris, & emptoris in hoc casu: sed penitiùs inspecta re longè diuersa de vtraque vtilitate occurrit ratio, quam Diuus Thomas insinuat apertè. Nam emolumentum maius, quod capit venditor ex re sua, suum est proprium, sicut emolumentum, quod iurisperitus ex singulari libro suæ facultatis capit, suum est: quare nihil mirum, si rogatus eum vendere ratione huius emolumenti, quod suum est, quo se priuat, possit plusquàm in se valet, pro eo exigere: quod certè bibliopolæ eum vendenti non concederetur. Cæterum vtilitas accrescens emptori ex venditione, quia venditoris non est: sed ex conditione ementis prouenienss: ideò emptori à venditore superuendi non potest: quia solum ad gratitudinem, & non ad iustitiam pertinet, si aliquid pro hoc supererogetur à venditore.

Pränot. 1. RESPONSVRIS igitur nobis ad argumenta Contra di pre notasse est opus. Primò, quod tam valor rerum, quàm earum vtilitas est duplex, scilicet generalis, & specialis. Generalem valorem, & vtilitatem earum dicimus, quam habent generaliter in manibus cuiuscunque, penes quem contigerit eas esse. Sicut, vt exemplificat Garcia, liber Astrologiæ valorem communem obtinet tum apud bibliopolas, tum apud mercatores, excepto, si esset inuentus penes Astrologum eo indigentem. Particularem autem vtilitatem intelligimus esse, quam res in vno particulari habet: quia ea particulariter indiget, quam in alio non habet, quia ea tantopere 2 opus non habet. Secundò cum Garcia de contract. capitulo 8. pagi. 220. notandum duximus, duos hos valores ita separari posse, vt interdum vnum sine alio reperiri possit. Generalis namque valor sine particulari inueniri potest, licèt non è conuerso particularis sine generali. Sicut est videre in libro, qui penes bibliopolam suum obtinet valorem generalem, non tamen particularem: si tamen Astrologiæ liber penes Astrologum sit, vtrumque valorem tam generalem, quàm particularem in eius manibus positus habere poterit. Hæc autem doctrina licet sub alia forma ipsissima est, doctrina est Diui Thomæ.

Intelligentia. Con. D. Tho. IGITVR cùm triplex conclusio Diui Thomæ hic præstituta sit, prima de merce tantum generalem valorem obtinente intelligitur. Secunda verò, & tertia intelligendæ veniunt, quando in re venali vterque valor tam generalis, quàm particularis simul inuenitur, præterquam quòd differentia inter vtramq; est. Nam secunda in eo casu loquitur, quando venalis res in potestate venditoris vtrumq; valorē tam generalem, quàm particularē obtinet: tertia autem verum habet, quādo vtrumq; valorem res empta habet existens apud emptorem.

Ad 1. arg. HIS autem prælibatis ad argumenta in forma respondentes, dicimus ad primum distinguendo istam mino

rem, scilicet: Res tanto magis valet quanto est vtilior, vtilitate generali, concedo, quia tantò res maioris valoris esse censetur, quantò in ordine ad vsus communes, & humanos generaliter commodior fuerit. Si autem de vtilitate particulari loquamur, non est verum, quòd ratione illius magis valeat venditori, nisi apud ipsum reperiatur ista particularis vtilitas: quia sic apud ipsum reperta est sua: alioquin, si apud emptorem reperiatur: quia emptoris est propria talis vtilitas, emptori tantùm plus valebit, non autem venditori, aut alijs, quorum illa particularis vtilitas non est propria, plus valebit, quare neque venditor ratione vtilitatis istius eam pluris emptori licitè vendere valebit, quia neque absolutè, neque respectu venditoris (vt supponimus) quia sua particularis vtilitas non est, non magis valet ei.

Ad confir. AD confirmationem, quia eodem peccato peccat, respondentes distinguimus antecedens, scilicet, quod licitum est vendere fundum pro maiori, vel minori pretio, quantò minus vel magis attulerit emptori vtilitatis. Quia si loquamur de vtilitate generali, quippe quæ ab vno quoque est participabilis, qui talem rem emerit, sic verum est antecedens: sed nihil concluditur contra tertiam conclusionẽ Diui Thomæ, quæ intelligenda venit non de ista generali vtilitate, sed de vtilitate particulari emptoris, quæ particularis dicitur respectu illius: quia taliter illi conuenit, quòd non conuenit alijs emptoribus. Sicut liber philosophiæ vsui esset philosopho emptori, & non agricolæ emptori, nisi tantum ad eum reuendendum.

Ad 2. arg. IAM ad secundum argumentum dicitur, quòd supposito, quod tam in antecedenti, quàm in consequenti de vtilitate, & inutilitate, particularibus, scilicet respectu istius emptoris, & venditoris sit mentio, quia si de vtilitate, & inutilitate generali argumentum contenderet probare, nihil conuinceret aduersum tertiam conclusionem D. Thomæ, quæ (vt prædiximus) de vtilitate particulari obuenienti emptori loquitur, dicimus quòd quid sit de antecedenti, de quo quoad eius minorem postea sumus dicturi: negamus consequentiam propter differentiam assignatam, scilicet, quia vtilitas particularis vendentis, cum sit sua, potest eam vendere, sed vtilitas particularis emptoris cũ sit propria eius, & non venditoris qua ratione sibi vendi licitè poterit à venditore. Et sic clariùs patet solutio ad argumentum. Nam Garcia solutionem eius interturbat, dum ibi ait, quòd venditor, quia sua res inutilis est, sibi ideò tenetur eam minoris vendere, quàm aliàs posset vendere. Quæ quidem eius assertio, si prout sonat accipiatur, lectorem offendet. Quia licet res sit inutilis particulariter venditori, vt liber Theologiæ, aut partes Diui Thomæ agricolæ eas vendenti: non ideò tenebitur eas minoris vendere, quàm sit earum partium pretium commune. Igitur sano modo eius dictum est accipiendum, scilicet, quòd tunc tenebitur eas minoris vendere, quàm posset vendere si essent sibi particulariter multum perutiles, & necessariæ tales partes: non tamen minoris, quàm sit earum pretium commune. *Garcia solutionẽ interturbat.*

ITEM ad confirmationem concesso antecedenti, scilicet, quòd vtilitas propria proueniens venditori ex re sua facit eam maioris æstimationis apud se, distinguitur minor, scilicet, sed vtilitas maior accrescens emptori facit rem magis æstimari: quia solùm est vera loquendo de æstimatione particulari, quæ magis valet apud emptorem, nõ autem de æstimatione absoluta, qua magis valeat apud omnes, aut apud venditorem: quare non ideò vẽditor pluris eã uẽdere licitè poterit, quàm sit eius pretium commune. *Ad confir.*

AD vltimum argumentum, negando antecedens, non admittimus, quod tempore sæuientis famis ideò carioris sit pretij triticum hac sola de causa, quia vtilissimum sit valdeque necessarium ad conser- *Ad arg.*

conseruationem uitæ humanæ: sed carioris eius pretij causa potissima est eius magna penuria: nam & tempore abundantiæ non minus necessarium atque vtile est ad sustentationem vitæ: sed tamen ipsa eius abundantia suppetens illud vile reddit.

Explanatio axiomatis, tanti valent res, quanti vendi possunt, & illius etiam scilicet posse contrahentem se decipere vsque ad dimidium iusti pretij: & consilium Nauar. & pretium emptionis cum pacto de retro vend. qua le erit iustum, & an deceptio permissa à iure in conscientia excusetur à restitutione.

CAPVT XIII.

NVNC de pretio rerum sermonem exorsi eam pergimus explanare sententiam, seu commune dictum, scilicet *tanti valere rem, quanti vendi potest*, vt colligitur ex l. prima §. si hæres. ff. ad Trebellian. & ex l. quærebatur. ff. ad legem Falcidiam quomodo inquam hoc axioma commune iuristarum veniat interpretandum. *Quæst.* Nauarrus igitur in summa capitu. 23. numero 80. intelligendum esse ait de pretio, quo vendi potest in illo loco, & tempore, & modo communi vendendi ven ditoris præsenti pecunia. *Interpretatio axiomatis iuris.* In huius interpretationis gratiam citat l. pretia rerum. ff. ad legem falcidiam. Ita Alexand. ibi, modo cesset omne monopolium, fraus, & dolus, id est, secundum Syluestrum verb. emption. quæstione septima nisi adsit fraus minorantium, vel augentium pretium studiose. Nam sunt quidam vulpini homines, qui sua intendentes vendere frumenta, inter se de non vendendo, nisi certo pretio conueniunt, vel de omnibus emendis mercibus, quæ in foro communi veneunt, ineunt inter se pactum: quatenus sic pretium crescat, & postea suo modo diuendant, aut volentes emere, exponunt in foro multa venalia, vt pretium vilescat. Vide Diuum Antoninum secunda parte titul. 1. capi. 6. §. 2. & l. 1. C. de Monopol.

Limitatio. SED alij limitant prædictum axioma secluso scandalo: sed hæc limitatio valdè generalis est, quippe quæ etiam in alijs materijs currit. Insuper alij addunt hanc limitationem, scilicet seclusa vi, aut metu præsertim graui, neque perperam videntur sic limitare, subinde alij quoque illud axioma, tanti res valere, quanti vendi possunt, seclusa necessitate vendentis verificandum esse censent: sed certè necessitas ementis, aut vendentis per accidens se habet ad augendum, vel minuendum pretium, præsertim si sit necessitas particularis, de hac enim nunc loquimur. Verumtamen ex necessitate vendentis, per accidens solet minui pretium, scilicet, quia pauper constrictus necessitate solitus est suas res offerre venales: at merces vltrò oblatæ vilescunt: sicut etiam voce præconis venditioni subhastatione obiectæ. Aliàs necessitas particularis venditoris nō viliorem facit rem.

DENIQVE alij cordati doctores non immeritò, & istud axioma restringunt ad eas tantum merces, quæ ad vtilitatem communem hominum non pertinent, sed solum ad autoritatis decorem, & splendorem: cuiusmodi sunt lapilli pretiosissimi, & gemmæ, & equus valde decori aspectus & raræ velocitatis: quia cum huiusmodi res ad splendorem, & ornatum maiestati & nobilitatis spectent, quia vt indicia magnificentiæ maximæ appetuntur: nihil mirum, si tam maximi æstimentur, & tanti valeant quantum vendi possunt. Sed dico, certè multi sunt lapilli sicut de, *aljofar*, Hispanicè nuncupati & alij communes, qui iam frequenter sunt in vsu, quorum perinde pretium est commune, quod violari non debet.

CONCLVDIMVS tandem a-

Sensus axiomatis. xioma istud, Tantum valet res, quanti vendi potest, non recipere tam amplum sensum ita, vt quilibet venditor pretium suarum mercium possit taxare pro libito, alioquin liceret eis suas merces in duplo, vel triplo maiori pretio, quàm valeant, exponere venales. Accedit Syluest. loco citato, qui licet fateatur iuristas varias super hoc tenuisse sententias: sed iam in hanc omnes concordasse, refert, scilicet quòd non licet semper venditori rem suam vendere quantum potest. Tum quia est sententia iuris decima quæstione secunda, hoc sus addita glossa. Tum quia, autore Diuo Thoma secunda secundæ quæstione septima, oportet pretium esse rei æquale, & è contra in venditione, quæ quia pertinet ad iustitiam commutatiuam secundum philosophum in libro ethico. de eius ratione est æqualitas.

Axiomatis intelligentia. AXIOMA ergo istud commune (vt pro constanti habetur apud omnes) non habet locum in mercibus, quarum per legem taxatum est pretium. Nam cum istud pretium legale sit, consistens in indiuisibili, non est transgrediendum, igitur intelligendum venit de pretio communiter currenti tali loco, & tempore ex communi modo vendendi, scilicet, quòd cessante fraude, vi, metu, licet vendere rem non quantum absolutè vendi potest: sed quantum vendi potest intra latitudinem pretij sic communiter currentis, scilicet, quantum vendi possit pretio infimo, vel medio, vel rigoroso, vel supremo de præsenti communiter currenti, dummodò hoc pretium non excedatur, & hoc in conscientia.

Axioma aliud iuris. PRÆTEREA, quia etiam Iuristis vtriusque facultatis, & hic ex animo inseruire studemus, & illud quoque axioma commune iuris, quod ex C. de Rescin. ven. l. 2. colligi videtur, & etiam extra, de Empt. & vend. ca. cum causa, scilicet, *posse se contrahentes decipere vsque ad dimidium iusti pretij*, explicare hic aggredimur. Verumtamen non multum in hoc immorabimur, quia res est omnibus peruia, hanc licentiam non indulgere ius contrahentibus in conscientia. Nam vt refert Syluester, verbo empt. §. 8. iuxta sententiam Innocentij, hoc axioma procedit iure fori, non iure poli, neque quoad Deum. Igitur per hanc licentiam iuris ad sic se decipiendum, impunitatem illis concessam tantùm intelligere quatenus sic decipiens vsque ad medietatem iusti pretii, & non vltra pœna reuocationis talis venditionis non punitur: sicut & meretriciũ sic per leges permittitur, idest non punitur, non tamen approbatur. Neque inconsultò ius commune in hoc conniuet, quia tum in odium litium noluit pro modica læsione concedere actionem: sed solùm quando excessus est magnus, puta cum quis deceptus est vltra dimidium iusti pretii. Tum, quia cum pretia rerum communia non consistant in indiuisibili: sed latitudinem graduum habeant, magnum negotium iudicibus facesseret, & ferè impossibile in foro exteriori videretur multoties id punctualiter attingere.

QVARE dicendum nobis superest, qualis sit illa deceptio, seu quanta, quæ si interueniat in contractibus, etiam in foro exteriori non toleratur. Respondetur ergo primò, quòd si deceptio fuit vltra dimidium iusti pretii non toleratur contractus: sed venit rescindendus, vel pretium est supplendum, vel diminuendum in vtroque foro, patet l. 2. C. de rescin. vendi. & c. cum dilecti. de empt. & vendit. cum ann. eis, vt allegat Nauarrus, addens, quòd in regnis Lusitaniæ per statuta regia lib. 4. ordin. tit. 14. §. & se sol se. tit. 27. §. 1. & 2. si deceptio fuit vltra quartam partem iusti pretii cum pacto de retrouendendo, uenit rescindendus contractus. *Quæst. Qualis deceptio nõ toleretur in foro exteriori. Respon.*

SECVNDO dicimus cum Nauarro in sua summa, capit. 2. nume. 85. quòd ad rescisionem contractus in foro exteriori opus est probasse rem emptam, aut commutatã tãto pluris, aue minoris ualuisse in illo loco, & tẽpore, & modo uendendi particularibus,

bus, quibus vendita fuit, neque enim ad hoc sufficit probasse in generali in illa regione tempore contractus tanto pluris, aut minoris valuisse iuxta communem existimationem tãtũ.

VNDE inferimus cum eodem, quòd emptor, cui in foro exteriori obijcitur, quòd rem emerit minoris, quàm sit medietas iusti pretij, si probauerit in illo anno, tempore, & loco, quibus emit caritate annonæ homines laborasse, propter bellum, vel pestem, vel aliam similem calamitatem, quæ abundantiam venditorum huiusmodi rerum venalium, & penuriam magnam eas ementium inuexerunt, ita vt pauci essent emptores, & egrè ementes: hoc probato iã sufficienter probasset rem emptam à se multo minoris valuisse, quàm alio tẽpore, vel loco. Quare tunc non rescindetur contractus: quia probatum est non minoris dimidio iusti pretij, quod tempore emptionis valebat fuisse emptam. Insuper & venditor, qui cõtenderet probare se rem pretio maiore iusto non vendidisse, si probaret prædicta contrario modo se habuisse, scilicet propter felicitatem illius temporis, & magnam copiam tunc occurrentium mercatorum, pretio auctiori rem talem valuisse: sufficientem conficeret probationem ad non rescindendum contractum, vt alia pars obtendebat.

Consilium Nauar. IDEO non malè consulit Nauarrus, ibi, non ita facile in hac parte cõsulendas esse lites, tum quia periculo non carent, tum quia difficile est eos de iniustitia conuincere, contra quos intentarentur, maximè, si qui se affectum damno conqueritur, talis persona fuit, quæ conscia existens damni, potens fuit ad donandum, & sponte absque vi & metu, & graui necessitate, id damni subijt: quia tunc verisimile fit id damni voluisse donare, iuxta mentem Petri ab Anch. in cap. de reg. iur. libr. 6. num. 22. & in gratiam huius argumentum sumitur ex l. quisquis C. de resc. vẽd. cui accedit lex: quod quis sciens. ff. de condit. ind. Sed neque via denuntiationis Euangelicæ obtineri poterit, vt contractus, in quo aliquis non vltra dimidium iusti pretij defraudauit, rescindatur per notata à Nauarro c. nouit. de iudic. vt refert de us. q. 21. se defendisse not ab. 6. numero 61. post Saly. in auth. Tum, quia iudices sæculares interdicunt huiusmodi lites alia via agitari in foro ecclesiastico.

In pacto de retrouend. quantũ pretium. PRÆTEREA quia pactum de retrouendendo pretium rei sic vendită cum tali pacto vsque ad quartã partem, vel ampliorem licitè solet extenuare arg. extrauag. 1. & 2. de emp. vbi probatur annuum censum 12. emi posse iustè 100. si cum pacto de retrouendendo perpetuò vendatur, si sine tali pacto valeret 200. & amplius, ideò autore Nauarro cap. 23. in sum. num. 86. leges, quæ loquuntur de deceptione vltra dimidiam, vel quartam partem iusti pretij interpretandæ sunt de dimidia, vel quarta parte pretij, quę per tale pactum de retrouendendo, pretio alias iusto iustè solent subtrahi. Quare nisi deceptio in his contractibus de retrouendendo vltra medietatem pretij non sic absolutè sumpti, sed sic ob tale pactum iustè diminuti interuenerit, in foro exteriori nõ venit rescindendus contractus.

INSVPER quia ex capitulis, cũ dilecti. & cap. cum causa, extra de emp. & vendi. reuocandum fore contractũ constat, vbi deceptio ex parte venditoris vltra medietatem iusti pretij trãsilierit, vel vbi ex parte emptoris infra medietatem iusti pretij se continuerit, nisi decipiens (quod ad eius electionem spectat) vsque ad iustũ pretium recompensauerit decepto, & sic contractum ratificauerit, ideò quæstio scitu digna proponitur, scilicet, quid sit in medietate iusti pretij, vel vltra eius medietatem decipere, aut decipi, tam ex parte venditoris, quàm ex parte emptoris. Igitur, quia glossa super cap. cum causa de empt. & vend. id exponit, lector consulat illam. Nos autem subiecto hoc exẽplo hanc quæstionem patefacimus. Verbi gratia, si liber argenteorum 20. valoris sit, talisque valor eius esse pretium iustum re- *Exemplũ.*

puretur, liquet fanè tunc eius pretij iusti dimidiam 10. argenteos esse vltra verò eiusdem pretij medietatem computari 11. & supra, & infra medietatem eiusdem pretij, quæ erat 10. cótineri 9. & infra. Qui igitur vendens librum vltra 20. argenteos, qui erant eius pretium iustum, 10. argenteos alios superaccepisset, emptorem eius in medietate iusti pretij decepisse diceretur: quod tunc contingeret, quando pro 30. argenteis eum vendidisset, sicque etiam emptor emens eum pro 10. in medietate iusti pretij venditorem decepisse dicendus est. Si quis autem eundem librum uendens ultra 20. argenteos undecim alios exegisset, vbi ultrá medietatem iusti pretij decepisse emptorem constat. Sicut ét si quis eum emeret pro 9. argenteis: quia sunt infra decem quidem, 10. medietas erat respectu 20. argenteorum, qui erant pretium iustum libri, diceretur emisse infra medietatem iusti pretij: sicque minus, quàm sit medietas iusti pretij soluisse. Supremam autem manum huic quæstioni imponimus hanc doctrinam D. Thom. 2. 2. q. 77. ar. 1. in sol. ad 1: memoriæ lectoris commendantes, ubi sic ait. Quia lex diuina nihil impunitum relinquit, quòd sit uirtuti contrarium: ideò secũdum legem diuinam illicitum reputatur si in emptione, & uenditione non sit æqualitas iustè obseruata, & tenetur ille, qui plus habet recompensare ei, qui damnificatus est: si sit notabile damnum. Quod ideò dico, inquit D. Tho. quia iustum pretium non est aliquando punctualiter determinatum: sed magis in quadam existimatione consistat, ita quòd modica additio, uel diminutio non uidetur tollere æquitatem iustitiæ.

Respõdetur ad obiectiones contra D. Thomã.

PRÆTEREA obiectiones contendentium, quòd ubi deceptio non fuit ultra dimidium iusti pretij, licet contingat fuisse factam citra dimidiũ iusti pretij, non inducit in consciẽtia uim seu obligationem restituendi, nihil conficiunt contra S. Thomã in prędicto secundo argumento, cuiusmodi sunt obiectiones Durandi, & Gersonis tractatu de floribus: quia talis lex non concedens repetitionem decepto in medietate iusti pretij, uel citra non est concessiua dominij sic partis excessiuè acceptæ, uel partis subtractæ à iusto pretio, quia solùm est permissiua, atque sententia iudicis, quæ super hoc fertur, solum est iusta in hoc, quod cõtractum iubet non rescindi, & in eo, quòd ad tollẽdas lites, repetitionem non concedit: non autem esset iusta, si in conscientia fieri restitutioné uetaret: sed hoc certè non uetat, sed ipsum contractum in iure naturali relinquit: quia obligationem, quam ex iure naturali habet obligandi non aufert. Sed neque contra hoc militat regula iuris 24. scilicet, quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non uidetur, cum habeat parere necesse, neque illud, quod habetur l. gratus, C. ad l. Iuliam, de adulterijs, & 23. q. 4. c. qui peccat scilicet, quòd, qui peccat, non peccat legis authoritate: sed contra legis authoritatem: quia intellectus germanus harum legum est, quòd authoritaté legis iustæ præceptiuæ nullus peccat: sed bene peccare potest, si aliquid faciat uirtute tantum legis permissiuæ, & sic meretrices authoritate legis permissiuæ humanæ peccant, nó authoritate legis diuinæ.

Ad argum. Gersonis.

PRÆTEREA nec obstat quod obijcit Gerson, scilicet, quòd sic emẽs uoluntariè maius pretium iustò soluit, ac per consequens quod illius in uenditorem transferat dominium: quia dico, licet faciat cum uoluntate emendi, sed non cum uoluntate transmittendi dominium, excessus pretij in uẽditorem: sicut in usurario lucro contingit: Imo uerò in voluntarium sufficiens ad non transferendum dominium illud est, quod licèt coniunctum sit cum uoluntario simpliciter, tamen nolleitatem continet rationabilem, ut in casu, quo iniuria, seu damnum infertur ab alio. Sed neque Innocentius in ca. plerique de immunitate ecclesiarum pro se allegatus nobis refragatur, ubi expresśè ait, quòd vbi contractus iure est ualidus, pars, quæ lædit, non tenetur restituere, nisi repe

tatur

tatur à decepto, & læso, quia ibi expressè loquitur tantum de contractibus prohibitis, ubi transfertur dominium, ut in ludo, ibi enim lucrans id lucri restituere non tenetur, nisi in iudicio repetitus, & ad id damnatus. Secus tamen est in uenditione prædicta citra medietatem iusti pretii, ubi exceditur sic: quia tunc uenditor nō fit dominus excessus illius pretij.

Ad argum. Gersonis.

DENIQVE neque hic rectè argumentum contra S. Thomam assumunt Durandus, & Gerson ex lege præscriptionis, quæ in cōscientia translatiua est dominij ad probandum, quod etiam per leges negantes facultatem repetendi, aut rescindendi talem uenditionis contractum, dominium traducatur. Est namque differentia: tum quia in præscriptione interuenit bona fides: at hic in tali uenditione iniusta uix, aut raro bona fides intercedit: sed fraus, & dolus reperitur. Tum quia in præscriptione intercedat magnum tempus ad explorandam bonā fidem, quæ ibi requiritur, in uenditione autem iniusta breuiuscula mora est, neque satis sufficiens ad discernendam, uel cognoscendam illam malā, uel bonam fidem.

De causis 5. aut 6. maioris valoris, vel minoris rei venalis: & pretia, à quibus & quomodo taxanda triplex pretium, naturale pium medium & rigorosum & exempla ipsorum: & quomodo dupliciter differt à legali pretio.

CAPVT XIII.

Differētia philosophi naturalis & politici in pretio rerū statuendo.

QVIA pretium iustum commensurandum est ualori rerum uenalium, notandum quod longè aliud est iudicium, quod de ualore rerum profert philosophus naturalis ab eo, quod philosophus politicus habet, quia naturalis iuxta maiorem, uel minorem perfectionem naturalem rerum eas maximi pendit, uel minimi facit, & inde est, quod apud philosophum naturalē maioris æstimationis est mus, quàm granum frumenti: quia hoc est inanimatum quid, mus autem animatum est, & uiuens. At uerò si philosophum moralem, & politicum consulas quid magis existimet, aut murem aut triticum; quia is per ordinem ad usus humanos rebus uenalibus æstimationē imponit, murem in ordine ad hunc finem uilem, imò nullius ualoris iudicabit: triticum maximi esse momenti, & pretij palam pronunciabit.

Varia rerū necessitas.

PRÆTEREA est hoc notatu dignum, usus hos humanos per ordinē, ad quos res maiorem, uel minorem æstimationem ualoris accipiunt, multiplices esse contingere. Nam usus quidam sunt, qui ut necessarij ad conseruationem uitæ humanæ à nobis appetuntur, cuiusmodi sunt usus cibi, potus, & uestitus, & medicaminum etiā aduersus ægritudines humanas. Alij uerò sunt rerum usus, qui potius ad delicias, uoluptatesque humanas respiciunt: cuiusmodi sunt, autore Garcia, lectio curiosi libri, contemplatio naturæ rerum, usus equi per uicos & plateas equitandi gratia. Sunt deinde & alij rerum usus, qui solum spectant ad curiosum hominum cultum, & ornatum: cuiusmodi sunt usus auri, & argenti, & lapillorum pretiosorum, in ordine ad recamaturas, & intertexturas, fulgentes uestium & cætera. Sunt denique alii usus ad commoditates humanas relati, qui penè adeò innumeri sunt, ut recenseri cuncti non possint.

Quæst. quibus causis res vna aliā pretio excedit. Respon.

HIS prælibatis fundamentis, iam illa quæstio se offert, scilicet, quibus de causis rem vnam, alteram in valore excedere contingat, quæstio est, cuius Garcia meminit in libro primo, de contract. cap. 9. pag. 232. Respondet autem ipse ex parte vsus rei in ordine ad finem humanum id tripliciter contingere. Primò si talis res conducentior sit, ac vtilior, quàm alia in ordine ad plures commoditates, & vsus: sic namque illud mancipium maioris pensi, & valoris erit, qui ad plura officia præstanda, & obsequia exhibenda, quàm alius idoneus magis fuerit. Idē de equo, qui ad plures vsus est habilior, scilicet ad cursum, ad onus, ad

2 iter.Secundò ea res cæteris paribus in
valore prævalet alteri, quæ ad potio-
rem altioremque finem ordinatur,
quàm alia. Huius enim rei gratia triti
cum cæteris paribus, valore præstare
saxo dicitur: quia saxum ad ædificiũ,
triticum verò ad conseruationem vi
tæ confert: quæ potior est finis.
3 TERTIO illa res cæteris parib.
valore antecedit aliam, quæ ad eun-
dem vsum, & finem commodior inue
nitur, quàm alia. Sic namque triticũ
in valore antefertur frugibus: est e-
nim ad alimoniam hominum conue
nientius, quàm fruges. Ex consulto au
tem ad veritatem in omnibus his tri-
bus comparationibus seruandam hu-
ius contemperamenti, scilicet cæteris
paribus meminimus: quia licet ita
proferenda sit sententia: quatenus ex
parte finis, scilicet, quòd panis valore
carnes præcedat, quia magis est neces
sarius ad sustentationem vitæ, tamen
aliundè, scilicet, ex parte abundantiæ
panis, quàm fertilitas anni secum at-
tulit, & ex parte penuriæ carnium,
quam pestis grassata in greges inue-
xit, vsu euenire potest, vt meritò car-
nes tunc panem valore antecellant.

Quæst.
Causa maioris valoris 1. & 2. & 3. & 4.

PRÆTEREA, an vltra prædi-
ctas, causæ aliæ suppetant, quæ maio-
rem æstimationem, vel minorem re-
bus venalibus afferant, indagandum
superest. Sunt autem plures. Nam pri-
ma est abundantia, vel penuria mer-
cium. Secunda verò est emptorum, vel
venditorum abundantia, vel defe-
ctus. Tertia insuper est pecuniarũ ma-
4 gna copia, vel inopia. Quarta subinde;
ex mõ emẽdi uel uẽdẽdi merces pro
uenit, vt si vẽditores rogãtes vendãt,
emptores autem rogati emant. Hinc
vsu euenit, vt merces, quæ subhastatio
ne, aut per manus proxenetarum ve-
neunt, minoris æstimentur: quia ex-
quirunt rogantes earum venditores
emptores, vt emant vltrò eas eis ob-
trudendo. Modus igitur hic merces
vltrò venales offerendi vilescere eas
facit, & ab eo pretio decrescere: quod
si expectarent emptores, neque vltrò
offerrentur valerent. Sic abundantia
earum eas in pretio minuit & penu-
ria adauget. Sicut è contra penuria
emptorũ eas uilescere facit, sicut penu
ria pecuniæ ẽt: at abundantia tã em-
ptorum, quàm pecuniæ eas in pretio
facit ascendere. Igitur vltro eas offer
re venales argumentum nonnullum
est emptorum penuriæ.
QVINTA denique causa (vt ali- 5
quibus placet) est necessitas, qua ven-
ditor astringitur vẽdere, aut emptor
emere. Hæc tamen causa à Soto lib. 6.
de Iust. & iur. q. 2, articu. 3. neutiquam
probatur: sed neque Garcia ei assen-
tit: quia causa motiua vẽdendi, id est,
qua venditor ad vendendum rem
suam est ductus, parum iuxta eorum
sententiam refert ad eius augendum
vel diminuendum pretium: quare cẽ-
sent merces vendentis eas ex necessi-
tate non minoris esse æstimandas:
quàm merces domini vendentis eas
citra necessitatem. Ego autem (vt me-
mini me dixisse) iterum dico, quòd si
de per se loquamur, ita est vt isti Do-
ctores aiunt: neque enim de per se ta-
lis necessitas minoris, vel maioris
pretij rei est causa: benè tamen de per
accidens necessitas vendentis in cau-
sa esse potest talis minoris pretij, in
quantum necessitas est interdum in
causa vltrò eam exponendi uenalem,
rogandique cum ea emptores. Imo
necessitas generalis contingens non
in vno, sed in pluribus populi, tempo
re inualescentis famis uendendi res
suas ad coemenda frumenta, per acci-
dens efficit, tales res minoris ualeãt,
quatenus plures uenditores inducit,
eorumque abundantiam causat: quia
plures tunc necessitas famis suas res
uenales exponere cogit. Sicut etiam
necessitas generalis astringens plures
emptores ad emẽdam aliquã mercẽ,
cuius esset generalis indigẽtia apud il
los, mercẽ illam pretiosiorẽ efficeret.

Necessitas quõ causæ minuendi valorem.

INTER has autem postremas
quinque assignatas causas illa potissi-
ma est augendum, uel minuendũ pre-
tium, quæ in abundantia, uel penuria
mercium consistit, utpote quæ proxi-
mior est ad sustentationem conserua-
tionemq; vitæ humanæ, quæ finis est
æstimationem tanto maiorem, vel
mino-

minorem imponens rebus, quanto necessariores, vel minus necessariæ, in ordine ad hunc finẽ, inueniũtur esse.

Corol. vnde sumendus rerum valor. PORRO ex omnibus præmissis corollariè sequitur valorem absolutum rerum naturis rerum conuenientem in ordine ad conseruationẽ vitæ humanæ ex prędictis causis, & circunstantijs accipiendum esse. Cæterum pretium rerum nõ absolutum, sed respectiuum & particulare penes subiectum, id est, personam eam sumitur, in qua res venalis eo quòd tali personæ vtilitati magis est, pretiosior est illi iuxta D. Thomæ mentem, vt videre est in equo, qui licet iuxta eius absolutum, & commune pretiũ apud quemlibet inuentus triginta aureis veneat, si tamen penes me, qui dominus eius sum, ratione industriæ meæ, vel meæ artis, maiorem vtilitatem afferat, quàm alteri afferret, si apud illum contingeret esse non immeritò pro illo rogatus eum vendere plusquam triginta aureos exigerẽ, quia mihi plusquam triginta aureis valet. Neque D. Thom. quæst. de malo. qu. 13. art. 4. ad 14. nobis aduersatur. Nam licet ibi sic in forma asserat, scilicet, qui rem mercatur tantum iustè pro ea impendit, quantum illa valet: non tamen tantum, quantum est detrimentum, quod ex eius venditione eam vendens capit: veruntamen Syluester verbo emptio. q. 7. hæc duo asserta D. Thomæ, quæ sibi inuicem videntur aduersa componens ait, dictum D. Thom. q. de malo, verificandum esse, quando is, cui vtilior est res propria, eam sponte vendit, & non importunitate precum adactus: quia iuri suo plus exigendi cedit, cum spõte vendat. Cæterum cùm 2. 2. qu. 77. art. 1. oppositum docet, accipiendum venit in casu, quo non spontaneus sed obnixè precibus efflagitatus rem suam vendit: quia tunc contra suam voluntatem, vel subit damnum, vel ad instantiam emptoris cessat ei ex venditione sitæ rei lucrum.

Corol. 2. Ex eadem ferè radice innascitur, quòd quando emptor, quia re venali non eget, ex talis rei emptione sibi parat damnum, si precibus impulsus emat eam, licitè minoris, quam sit pretium eius commune, eam emere poterit: dum (vt suprà meminimus) ex eo, quòd sit sibi oblata tantum, vel sit rogatus tantum emere à nolente præ pudore rem suam venalem publicè exponere, vbi plus inueniret pretij, non multum notabiliter detrahat de eius pretio, pretium pro ea soluens. Secus autem esset si inde notabile damnum esset incursurus: quia, verbi gratia, qui rogatur emere gladium, pecunia sua eget pro damno præsenti resarciendo, aut pro lucro sibi parando: non autem indiget gladio, quia tunc iuxta suum interesse ab admonito de hoc venditore, tantum minus pro eo gladio soluere posset. Subscribunt huic nostræ sententiæ Syluest. empt. quæst. 7. & Garcia lib. 1. de contract. cap. 9. pag. 239. Nauarrus in sum. cap. 23. num. 83. Et patet: quia iam emptor hic magis adductus necessitate vendentis, vt ei pecunia præsenti subueniat, quam cupiditate rei venalis illectus eam emit, poterit ergo, quod inde patitur, exigere interesse.

Necessitas causa non auget valorem.

Quæst. quo modo taxãda sint pretia rerum. SED quia authore D. Thom. sermones in vniuersali minus prosunt, licet in generali causas omnes, quæ ad constitutionem maioris, vel minoris pretij rerum venalium conuenire solent, abundè scrutati sumus, tamen eam quæstionem, quæ maiorem difficultatem præsefert, superest nobis hic enodare. Ea nempe est, quomodo in particulari quantitas pretij iusti cuiuscunque rei venalis prætaxanda veniat. Huius autem quæstionis expeditio huius dubij absolutionem exposcit, scilicet ad cuius arbitrium attineat rebus venalibus pretium iustum præfigere. Videtur nanque hoc mercatorum proprium munus esse, ideò de hoc primò disputemus.

Argum. 1. PRO parte ergo affirmatiua Arist. dictum facere videtur, qui 2. Politicorum, c. 17. in omni arte credendum esse peritis illius artis docet: ergo & peritis mercatoribus est adhibenda fides in taxatione pretij rerũ vena-

venalium. Item in l. in re mandata. C. mandati. traditur, suæ quidem quemque rei esse moderatorem, atque arbitrum: ergo iuxta hanc legem mercatorum erit pretium suarũ mercium arbitrari; præsertim quod l. quærebatur. ff. ad l. Falcid. & l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebel. conceditur eis res vendere, quantum vendi possunt.

Arg. 2. ACCEDIT & ratio, quod merces mercatorum sunt res, vnusquisque autem propriæ rei pro libito dispositor esse dicitur: ergo & mercatorum erit pro suo arbitrio suis mercibus præfigere pretium: sicut in pretio gemmarum, & lapillorum pretiosorum pro libito ascendunt. Igitur circa hanc materiam consule Caiet. in sum. verb. empt. Sylu. & eod. tit. §. 6. & seq.

Docum. 1. Ex quibus hæc desumuntur documenta. Primum est, quòd pretium rerum nunquam potest benè præscribi, aut taxari ex ipsis naturis rerum secundum se acceptis: sed prout cedunt in vsus humanos: quia autore Aristotele, & experientia docente, & sacris literis testantibus, omnes res commutabiles conditæ sunt propter hominem, quibus si non indigeret, superflua ei esset earum rerum emptio aut venditio.

2 SECVNDVM, quod pretia rerum venalium, si commodè fieri posset, semper taxanda essent per rempublicam pretio legali: quia sic succiderentur fraudes, & technæ, quas praui mercatores moliuntur in rempublicam. Sed ea est malitia hominum, & huius rei difficultas, vt Nauarrus in sum. c. 23. num. 88. ausus sit in forma hæc verba proferre. Arbitror, inquit, rarissimè ponẽdam esse hanc taxam: Tum quia dat occasionem vendendi corrupta, & ferè inutilia eodem pretio, quo sincera, & vtilissima: tum quia superueniente maxima necessitate annonæ, & frumenti tollitur omnino taxa, & illa non occurrente parum est necessaria: tum quia nemo diuitum vult mutuare, neque vendere credito res taxatas, nisi pretio taxæ etiam tempore abundantiæ: tum quia præbet occasionem innumerorum peccatorum mortaliũ mille modis taxam fraudantibus, quorũ vnus est nolle vendere rem taxatam, putà, triticum, nisi e matur etiam non taxata, putà, vinum duplo, & quadruplo maiori pretio, quàm valet, quod speciatim reprobat Metina. Cæterùm licet Nauarrus his suasus inconuenientibus taxam hanc rarissimè imponendam arbitretur, consilium tamen regale tyrannidem diuitum tempore penuriæ frumenti, sine moderamine pro libito ascendentium in pretio, cõpescere volens, quatenus indigẽtibus & pauperibus, ne inhumaniter depilentur, consulat, ne pereant, solitũ est, tanquam minoris occasionis malũ rem, mandans præfigere taxam. Nam illi intolerabili malo, quod inde diuites occasionem sumunt abscondendi, & subtrahendi alimoniam in populo indigenti necessariam, solitum est prospicere scrutando per fideles ministros diuitum horrea, quò tempore vrgentis famis superflua illis resecet, vendereque pro indigentibus pretio taxæ compellat.

TERTIVM documentum sit, 3 quòd dum pretia non sunt taxata à republica: sed arbitraria pretia sunt, certè non arbitrio ipsorum mercatorum, sed arbitrio prudentum, & peritorum arbitranda sunt. Tum, quia sicut quisque suspectus habetur iudex in propria causa, ita & mercatores in hac sua causa iudices essent deprauati. Tum, quia cupiditas sic excæcat, trãsuersòsque à ratione agit animos; vt facilè à recto, & æquo deuiarent mercatores, si ex eorum affectu taxandæ venirent merces eorum. Tũ, quia semper innecterent fraudes, obtendẽtes semper pro expensis, & laboribus accipere pretia, cum aliqua accessione lucri, quod tamen nequaquam sem per eis licet, præsertim, cum sua ignauia, & imperitia interdum in causa sit viles emendi merces, caròque pretio, quas tunc, idcirco minoris, vẽdere tenentur. Item hoc confirmatur ex l. pretia ad leg. Falcid. vbi sancitur pretia rerum non deberi ex affectu, & vtilitate singulorum institui, & aper-

apertius l.4.eod.tit. sed communiter pretia æstimantur.

Sequel. EX quo sequitur iam explosis mercatoribus à iudicio huius causæ tanquam propriæ, institutionem iusti pretij rerum per legem, aut decretum iudicis, aut per vsum communem fieri debere: si ex affectu, atque vtilitate singulorum, interdicente id lege, pretium hoc institui non debet. Pro quo, & facit hæc noua ratio: Quia, si in hac taxatione pretij, prædictarum circunstantiarum habenda est ratio, nempe, abundantiæ, tam venditorũ, quàm emptorum, & eorum penuriæ copiæ quoque, vel inopiæ pecuniarum, & mercium, cùm hæc non dependeant ex arbitrio, vel voluntate cuiuscunque hominum, sed potius ex casu, quem fortuna solet inuehere: sit, vt non per affectum singulorum ex eorum vtilitate pretium rerum constituendum sit: sed potius per vsum communem, aut per legem, vel decretum gubernatoris reipublicæ stabiliendum veniat.

Quotuplex pretium rerũ. INSVPER ex prædictis ad venãdam distinctionem pretiorum rerum paulatim peruenimus. Est autem tradente Aristotele lib.5. Ethicor. cap.7. duplex rerum pretium. Vnum, quod legale, seu legitimum pretium rerum dicitur, nempe, quod per rempublicã, aut eius gubernatorem est prædefinitum. Aliud verò pretium rerum est, quod naturale dicitur, quippe quod ex naturali successu rerum pendet: quod, & arbitrarium quoque dici posset: quatenus non in definitione legis, sed in communi arbitramentò prudentum consistit.

Quæst. Differentia inter pretiũ naturale, & legale. SED quid inter vtrumque intersit nosse est opus. Dupliciter ergo inter se inuicem, vtrumque pretium differt. Tum, quia pretium legale non tam facilè variationi subiacet: naturale autem pretium multum de mutabilitate participat. Tum, quia legale pretium partibus, seu gradibus caret: est nanque prorsus indiuisibile, & veluti in puncto consistens. Naturale autem pretium, seu arbitrarium constat ex suis partibus, seu gradibus: non enim est in indiuisibile, & in puncto consistens.

Quæst. Quot sunt pretij naturalis gradus. SED si quæras, quot sunt huius pretij naturalis, seu arbitrarij gradus triplicem esse noueris. Diuiditur nanque in pretium, quod vocatur pium, quod infimum esse solet, pro quo veneunt merces, cum vsque ad infimum descendunt in pretio iusto. Secundũ autem pretium, medium appellari solet, eò quòd inter pretium pium, & rigorosum mediet. Rigorosum denique pretium dicitur, quod altius ascendit, & ad quod pertingunt merces, cum ad suum supremum attigere pretium. Sicut, verbi gratia, res, id est, frumentum, contingit vt veneat in foro quinque argenteis licitè, item quinque argenteis, & dimidio, item & 6. argenteis: sicq; quinque pretiũ esset pium, & infimum: quinque autem cum dimidio medium pretium reputaretur: Sex autem pretium rigorosum, & supremum esset. *Exẽpla pretiorũ rigidi, medij, & pij.* Varietatem autem huius triplicis pretij inducit prudentia hominum peritorum, ex qua desumendam esse æstimationem arbitrariam rerũ diximus, quæ non adeò potis est, vt in indiuisibili puncto pretium rerum valeat assequi. Idcircò viri etiam experti, atque prudentes persæpe in tam varias sententias solent discedere, vt alij pretium rei iustum quinque esse existiment: alij verò quinque, & dimidium argenteos, alij autem sex.

HINC fit, vt liceat pretio rigoroso vendere ad creditum, si pecunia de præsenti numerata contingat in foro communi inuenire. Hinc etiam vsu euenit, vt mercator, qui in principio nundinarum, quia magna copia emptorum confluxerat, posset suas merces distrahere pro viginti, verbi gratia, iam in fine nundinarum, vbi iam pro magna parte illa emptorum copia disparuit, non possit licite, nisi minoris, scilicet, pro quindecim vẽdere, aut pro tredecim, aut duodecim: quia ex natura rei diminutum est tunc pretium. Sicut, si à principio non tot conuenissent ementes, si postcà in fine nundinarum conuenirẽt

(quod

(quod tamen rarò contingit) possent tunc è conuerso in fine plures merces venire.

Ad arg. 1. IAM argumenta suprà adducta post hic prælibatam doctrinam existimo parum nobis obsistere. Neque enim authoritas Aristotelis 2. Politicorum contendit credendum esse peritis alicuius artis, quando pro se ipsis, & in propria causa iudicium proferunt: sed cum in communi, vel aliena. Insuper lex in re mandata. C. mādati. si iuxta glossam intelligatur, nihil nobis officit: quæ per arbitrium intelligit non propriè iudicem, sed dispositionem rei iuę posse esse quemque. Deinde vnusquisque arbiter, & moderator suæ rei esse permittitur, dum rem sic fieri, vel aliter bono communi, vel tertij non nocet. Denique neque illud axioma commune, scilicet, *Tantum res valet, quantum vendi potest*, nobis aduersatur: cum iam sententiam hanc seclusis fraude, ignorantia, violentia, metu intelligendam esse veram, doctores communiter doceant. In cuius gratiam legito Sotum de iust. & iur. q. 2. art. 3. ad 1. & Syluest. empt. q. 9. Nauar. in sum. c. 23. nu. 80.

Ad obiect.

Ad 3.

Ad 4.

Ad 5. SED neque illud quidquam facessit in contrà, scilicet, quòd lapilli pretiosi, & gemmæ pretiosissimæ tantùm valeant, quātum vendi possunt: quia id ideò est (vt supra meminimus) quia ad vsus necessarios vitæ humanæ parum conferunt: sed potius ad splendorem, & magnificentiam magnatibus tantum sunt vsui. Nos autem hic de pretio rerum conducentium pro conuictu humano disputationem inimus. Nam pretium gemmarum, & lapillorum, & similium solet vocari voluntarium.

De pretio legali, taxa in cuius fauorem fiat, quomodo varianda pro tempore: de deceptione mercatorum in non seruando taxam: quæ sint consideranda in taxando de nouo, & quid vbi in diuersis locis est diuersa taxa, an sit color mercatoribus eam excedendi.

CAPVT XV.

VONIAM de pretio rerum inchoato sermone, totam materiam (& si multa dixerimus) nequiuimus absoluere: ideò nunc de alio genere pretij, quod *de almonedas* nuncupari solet, quod quidem rebus venalibus subhastatione positis competere solet, nobis opus est agere, simul & de pretio legali. Veruntamen, quia pretium legale, vtpote minus variationi subiectum potissimum est, ab eo aptius exordium sumemus, rursus redituri ad alia pretiorum genera.

IGITVR circa pretium legitimum, perpendendum primò venit interdum tale pretium per taxam sic moderari in gratiam emptorum, quatenus effrænis venditorum cupiditas compescatur, qua ratione tunc merces sic prætaxatæ, etsi vendi nequeant altiori pretio citra reatum culpæ, & restitutionis: tamen minoris vendi nihil vetat, cum solum finis taxæ talis fuerit ne ascendatur in pretio. Contingit insuper leges pretij taxam aliquoties in gratiam vtriusq; tam venditoris, quàm emptoris sancire, scilicet, quando sic præstituit pretium certum, quòd subtrahit facultatem maioris, vel minoris vendendi, & emendi. In quo quidem casu, si minoris merces veneant venditore renitente, emptor in obligationem incidit restituendi, quod de pretio taxæ subtraxit. Si autem venditor non inuitus, sed spontaneus renunciare volens iuri taxæ minoris venderet, tunc emptor minus soluens, & culpam, & restitutionis obligationē euaderet. Perinde etiam, quia vnicuique

Legis taxa in cuius gratiā fiat.

cuique iuri suo in gratiam alterius cedere liberum est, emptor si vltrò cedens iuri taxæ in gratiam venditoris, venditori plus pretij velit superrogare, venditor licitè posset id accipere.

Quæst. An tẽpore varietur taxa. PORRO iam hic obuia nobis fit illa quæstio, an sicut venditor tempore, quo maius pretium, de facto posset inuenire, tenetur non superexcedere taxam: ita quoque tempore, quo minoris in communi foro veneunt frumenta, maiori pretio, id est, taxæ possit ea diuendere. *Argum.* Nam videtur, quod hoc ei liceat, quia hoc est æquali se aleæ exponere. *Respon.* Veruntamen, quia F. Antonius Cordubensis in tractatu de casibus conscientiæ, quæstione 84. & Metina in sua instructi. fol. 14. quibus Garcia accedit libro 1. de contractca. 9. pag. 244. Negatiuam tenent, ideò ab eorum sententia non est recedendum. Quia verè docent, scilicet, quòd etiam si per pragmaticam pretium prætaxatum sit mercium: si tales merces iam in communi foro communiter minori pretio, quàm taxa pragmaticæ definiuit veneunt, maiori tunc pretio, id est, pretio pragmaticæ vendi non possunt: sed pretio minore in foro communi currenti vendendæ sunt necessario, esset namque tunc uenditio iniusta, si pretio taxæ, numerata pecunia fieret, imo vsuraria esset, si ad creditum tali pretio venderentur. Neque enim taxa ideò edita est, vt venditori vendendi semper tali pretio taxæ facultas suppeteret: sed tantum, vt vendendi vltra limites taxæ libertas subtraheretur. Noluit enim legislator casu, quo secunda fortuna annonæ abundantiam minuêret in pretium inuexit, indigentes tali fauore priuare.

Mercati sententia. CÆTERVM licet prædicta sententia tantorum virorum suffulta sit authoritate, Mercatus tamen de contract. libr. 1. cap. 7. fol. 21. licet ei videatur accedere, dum ait, quòd ratione abundantiæ superuenientis dum in publica domo, *albondiga*, Hispanicè nuncupata, triticum decrescit à pretio taxæ, & ibi minoris, & cõmuniter minoris venditur, ei minori pretio venditor conformari debet: tamen ista, quæ benè dixerat, inturbare videtur, dum paulò inferius ait, doctrinam, quam subiungit ad multos casus contingentes dissoluendos multum conferre. Ea nempe est, quòd nõ obstante legis taxa, quæ tanti vigoris habetur, vt, vbi semel posita est, seruanda sit: si lineæ merces quoad singulas mensuras prætaxatæ essent lege ad 6. argenteos, ex accidentique casu propter magnam copiam earum aduectam ad 5. argenteos pretio communi currenti decrescerent, durante taxæ lege, dùmque pro non reuocata habetur, pretio legali taxæ eas vendi nihil prohibet, licet sit maius. Culpæque non vendentis pretio taxæ, sed potius culpæ emptoris tribuendum est: qui cùm vilioris emere posset, cariori pretio taxæ emere maluit. Hæc Mercatus. Qui tamen, quia doctrinam parum tutam tradidisse se sensit, quare se retractans adiunxit tutius fore, si venditor tunc à communi pretio, quo tales merces venduntur ab alijs, non discrepet. *Mercatus se retractans.* Quia licet taxæ derogare ascendendo super eius pretium nemo venditorum possit: tamen ei derogare minoris, quàm sit eius pretium vendendo omnes possunt, quod & fecisse videntur, dum quasi omnes venditores, quasi taxã, quoad hoc reuocantes descenderunt in pretio. Quare cum se retractauerit, & nobiscum in hac parte magis videatur conuenire, nihil est cur magis immoremur eum impugnando.

PRÆTEREA, alicui fortè videretur conuenientius fore, si leges præstituentes pretia rerum diuturniores essent, atque permanentes, quia pretium legale non tantæ variationi est subiectum. At Mercatus loco citato contrariæ est sententiæ, scilicet, huiusmodi leges æstimatiuas pretij rerum non perpetuas debere esse, sed iuxta tempus, circunstantiasque occurrentes fore mutandas: quia teste philosopho leges sunt adaptandæ dispositioni reipublicæ, eiúsque gentis conditioni, & genio. Sed quia circa *Sententia Merc. circa variet. taxæ.*

ca

ca harum circunstantiarum occursu aduertendum parum inuigilant principes, & res publicas administrantes: fit sanè vt mille inconuenientia hinc pullulent. Igitur sicut iudices hic suas rectè impleant partes, dum pensatis temporibus, & circunstantijs omnibus, & reipublicæ bono communi cõsulunt ei pro moderato ratione pretio venalia exhiberi statuentes, & aliquid lucri in prædictarum rerum taxatione mercatoribus inseruiẽtibus reipublicæ, ne cum sua iactura ei inseruiant relinquentes. Ita patres confessores suum officium rectè gerunt, cùm pœnitentes ad obseruantiam harum ordinationum, & legum in foro conscientiæ compellunt. Quare quatenus sic fiat ex parte gubernatorum, & principum, curandum est eis has taxationum leges, ne in perpetuum prorogent: sed temporibus diuersis circunstantijsque copiæ, vel inopiæ frumenti eas attemperent. Neque enim illa persuasio, qua sibi persuadent parum esse in rem reipublicæ, aut in remedium iuxta varia tempora, variare quoque per taxationẽ nouam pretia rerum (quia inquiunt mercatores, reuenditorèsque harum mercium non ideo desistunt ab augendo pretium) eos à culpa liberat, non inquam meritò hæc causa eos inculpabiles efficit: quia ipsi in hoc si aduerterent, aduerteret & singulus quisque de populo ad obseruationẽ legis ratione moderatæ ab ipsis, iamque subesset causa magis iusta transgressores puniendi. Nam aliàs cùm pragmaticam taxa populares inuariatam vident per multum temporis, neque obseruari, quadam dissimulatione eam vel abrogatam esse autumãt, vel certè sola causa extorquendi pœnas à transgressoribus eam perdurare velle gubernatores malitiosè suspicantur, postquàm variatis temporibus, & circunstantijs eam vident immutatam, vnde mille scrupuli, & penè innumera pullulant inconuenientia: dum vnum profligare satagunt. Nam si ad rigoris perpendiculum loquamur, dum taxæ lex permanens executione pœnarum vallatur, subditos in conscientia ad eius custodiam obnoxios facit, nisi de eius iniustitia clarè pateat. Sed & tunc prius ab ea supplicatio interponenda est, senatoreique populi admonendi veniunt de his nobis successibus, atque causis, quæ ad tollendam, vel derogandam, vel mutandam, vel moderandam ab ipsis prius præfixam taxam nouiter emersere. Ante hanc autem supplicationem monitionèmque non est vnicuique ius violandi taxam ea sola ratione, qua sibi apparet iniusta, poterit namque facillimè falli.

Pro tempore varianda taxa.

Nota.

Quæstio an absque vitio iniustitiæ liceat priuato minuere mensurã mercium.

IAM ex præmissis liquet, quomodo illa doctrina Soti de Iust. & iur. accipienda sit. Vbi faciens satis illi quæstioni, vtrùm absque vitio iniustitiæ liceat alicui priuato minuere mensuram mercium, putà, vini, aut olei, ibi sic respondet, quòd aliquando citra iniustitiam mensura à priuato, putà, à venditore minuitur, scilicet, quando emptores nolunt emere vinum, quantum re vera valet, vel propter monopolium ementium, vel propter grauamen senatoris populi: quia re vera non vult vinum, vel merces iusto, & æquiualenti pretio taxare: sed euidenter minus iusto pretio taxat merces. Quia tunc venditor cum sua euidenti iactura, & lucro ciuitatis non tenetur inseruire ciuitatis necessitatibus: quia secundum ius nemo cùm alterius iactura locupletari debet. Hæc enim doctrina Soti cum eo moderamine suprapositio acceptanda est: vt, scilicet, patentissima sit prius iniustitia taxæ à senatore præsignatæ, item & tunc de hac iniustitia, vt eam emendet, præmoneatur: vt optimè censuit Mercatus.

ADDIT tamen ibi secundò Sotus, quòd etiam in casu, quo venditor mensuram fraudando, vel substantiam rei vitiando iniustitiam sic faciendo non committat: putà, quia ex pretio demit, quòd in mensura tollit, vel in substantia vitiat, iustè tamen à magistratu punitur, si sic fecisse deprehendatur, licet aliquando propter supradictas rationes, & causas

ſas ſine crimine id faciat: quia oportet occurrere ſcandalo populi, & ſuccidere calumniandi, & fraudandi cauſas.

Quaſt. An taxa ſenatorum aliũ de aſportatis mercibus à mercatoribus violari poſſit.

PRÆTEREA adhuc in dubio hoc vacillat animus, an caſu, quo ſenatorum taxa venditoribus merciũ eas aliunde aſportantibus aliquod non præbet lucrum, tanquam iniuſta poſſit violari in conſcientia. Videtur autem, quòd poſſit: quia cum lucrum non concedat, ſed potius iacturæ manifeſtæ ſit cauſa talis taxa, eius iniuſtitia in propatulo eſt. Nihilominus tamen dicendum eſt cum Syluestro emptio. quæſt. 10. & communiter cum omnibus doctoribus alijs, huiuſmodi inſtitores aliunde vehentes merces teneri ad non tranſgrediendam taxam reipublicæ: quod ſi hæc taxa abſit, ad obſeruationem pretij in reipublicæ foro communiter currentis, etiam ſi ſine acceſſione lucri, vel cum iactura eorũ id eueniat. Quapropter hinc ſucciditur, & depellitur mercatorum deceptio nequiſſima, perſuaſióque fallaciſſima, qua ſibi ſuadent ius ſibi ſemper ineſſe lucrandi, & nuſquam perdendi, ac ſemper cum lucro vendendi. Hanc autem eorum proteruam cœcámq; ſententiam falſiſſima eſſe conuincit vel ipſa negotiantium ars: quæ ſuapte natura vtrique aleæ perdendi, & lucrandi, quam inuexerit fortuna, eſt ſubiecta.

Deceptio mercatorũ.

Non enim rationi conſentaneũ eſſe videtur, vt aſpirãte fortuna mercator ſuas poſſit diſtrahere merces cũ acceſſione lucri, & maiori pretio, quàm à ſe emptæ ſibi conſtitere, & quod reflante fortuna contraria, cũ iactura aliqua ſua eas diuendere non teneatur. Sors namque æqua pro vtraque parte tam venditorum, quàm emptorum eſſe debet: quatenus ſi fortuna ex abundantia inuecta emptoribus fauerit, minoris emant ſua proſpera ſorte potientes, venditoribus tunc patienter id ſuſtinentibus. Sicut è diuerſo, ſi fortuna proſperè ceſſerit venditoribus, quatenus ex aliquo euentu creuerit pretium gaudentibus ſua ſecunda ſorte (prout oportet) venditoribus, neceſſe eſt, vt emptores id æquanimiter ferãt. Accedit ad hoc non rarò uenditores in culpa eſſe: dum ex ignorantia carentiaque induſtriæ viliora maiori pretio, immodicíſque expenſis emunt, quàm iacturam aucto pretio pluſquàm par eſt, velle reſarcire à ratione prorſus diſſonum eſt.

Not.

PRÆTEREA & aduertendum eſt, quod animaduerſione duxerunt Nauarrus, & Garcia eſſe dignum, ſcilicet quòd pretium legalis taxæ non eſt adaptandum vitiatis, aut corruptis, & ferè inutilibus mercibus: ſed ſolum ſinceris, vtilibus, & incorruptis. Vnde triticum vitiatum, corroſum, aut exeſum pretio taxæ velle vendere, & culpa, & reſtitutionis obligatione non caret. Tantò ergò minoris vendenda ſunt, quanto magis deteriorata ſunt, quod etiam de pretio communi intelligendum venit, quando legale pretium prædefinitum non eſt.

Quæſtio ſi pretium taxæ ſit in diuerſis locis variũ quod pretium ſit obſeruandum.

PORRO non abs re hic in dubium eſt reuocabile, an pretium taxæ ſi in diuerſis, locis varium eſſet: tunc pretium taxæ, vbi rei venditæ ex conuentione ſoluẽdum eſt pretium, ſit obſeruandum, an potius iuxta taxam receptam, vbi res venalis emptori tradenda eſt, ſolutio ſit facienda. Idemq; de pretio communi, quando in his locis diuerſum eſt, quæri poteſt. Cùm ergo de hoc puncto non meminerit Syluester, verbo, emptio. q. 1 licet ibi doctrinam fundamentalem ad id dubium diſſoluendum ſubminiſtrauerit: dicimus cum Corduba de contract. q. 84. not. 3.

Dictum 1.

PRIMO, quòd quando res communiter veneunt de præſenti, ſtatim de præſenti pecunia numerata, earum pretium erit tunc, quòd taxa præſignat, quæ tunc temporis currit (vel ſi taxa hæc deſit) iuxta pretium tunc tẽporis communiter inuẽtum, quo emptor in poſſeſſionem earũ manu mittitur, vel taliter in eum earum dominium transfertur, quòd iam ſuo perſtant periculo, & commodo.

SECVNDO ad punctum quæſtionis

stionis attingendo, dicimus cum Garcia lib. 1. de contract. capitu. 9. pag. 248. pretium iustum rei venalis non id esse, quod currit in loco vbi venditio inita est, vel vbi solutio est facienda: sed id, quod communiter inueniri cō tingit in loco, vbi rei emptæ fit traditio, vel quod lege prætaxatum esse ibi reperitur, quia ibi secundum Syluest. consummatur venditio.

Corol. QVAPROPTER quasi corollariè infert Garcia hinc conuincēdum esse magnum abusum conscientiæ, valdeque detrimentosum, quem in Valentiam cupiditas uæsana mercatorū induxit, vbi vsu receptum est emi triticum eademque in ciuitate recipi eo pretio, quo tempore messis valiturum est in oppido de Castellon: cum ordinariè in illo tempore ibi vilioris veneat, quàm in Valentia. Contractus autem hic duplicis iniquitatis esse arguitur particeps, tum ex parte temporis, tum ex parte loci. Quia cum huius venditionis pretium id iustū sit, quo in Valentia venit triticum eo tempore, quo venditionis contractus perficitur, cùm ibi, id est, Valentiæ, fit recipiendum: fit sanè, vt ex parte emptoris illud pretium iniquum sit, quo habito respectu ad pretium vilius, quo alio tempore, & loco minoris cōmuniter emi solet, sibi illud granum comparat. Æquitas ergo pretiorum, eorumque iustitia respicit, tum locum, tum tempus, quatenus considerando locum, vbi res venalis est tradenda, & tempus vbi contractus consummationem recipit, pretium illius loci, & temporis obseruetur. Tunc autem regulariter contractum venditionis cō summari dicimus, cum res empta, vel eius dominium ad emptoris manus peruenit iuxta definitionem de venditione præmissam.

INSVPER licitè, cæteris paribus, cæterisque animaduersis etiam circunstantijs copiæ, uel inopiæ mercium, & pecuniæ, emptorumque & venditorum communis sententia doctorū fit in prætaxatione pretij mercium conijciendum esse oculū ad eos sumptus, labores, & pericula: quæ à negotiatoribus causa transuehendi merces per terram, vel mare de lōginquo, vel gratia eas beneficiandi suscepta sunt: tamen hoc sic intelligendum venit, scilicet, quando de nouo taxandā veniunt pretia mercium: quia neq; per taxam, communemve vsum inueniuntur in republica, vlla certa pretia. Si enim aliquo istorum modorū in republica prædefinitū extaret pretium: quia præsumendum est istum, omnibusque debitis circunstantijs pē satis fuisse introductum censendum est, nemini mercatorum tunc fas esse sub prætextu maiorum sumptuum, laborum, periculorum, quæ subijt tale pretium transgredi licet, cum iactura mercatorum id contingat, prout Syluester verbo emptio quæstione 10. adnotauit. *Considerāda in taxādo de nouo.*

ADHÆC cum Fratre Antonio Cordubensi in tractatu, de casibus cō scientiæ, q. 84. circa notabile 3. pensandum venit, quòd licet exclusserimus illam æstimationem communem mercatorum, tanquam falsam, scilicet, quod semper illud existimandū fit pretium iustum, quod consideratis expensis, & laboribus, illis confert aliquid lucri: quia taxæ, seu æstimationi communi velint, nolint, siue cum lucro, vel iactura illorum fiat, illis standum est, quia ea est fortunæ mercatorum alea. Tamen quando negotiatores cō muniter nihil, aut parum lucri ex negotiatione sibi parāt: nonnullum est argumentum merces minoris suo iusto pretio venditari: ascendendumq; tunc fore in pretio. Quapropter tunc respectus hic (si non obitet, scilicet, nimia abundantia mercium, quam fortuna, vel nimia abundantia, seu frequentia negotiatorum volentium sic semper tute cum accessione lucri notabilis, & cum iactura reipublicæ negotiari, & locupletari inuexit) in causa deberet esse, vt reipublicæ curæ esset æquo pretio taxare merces.

CÆTERVM quando iam taxa reipublicæ circa has merces præcessit, vel iam vsus communis mercibus pretium præfixit: quia tunc æquo maturoque consilio rem sic geri existimandum *Nota circa taxam.*

dum est, non est ius mercatoribus tale pretium taxæ, & communi vsu inductum prætereundi quouis colore. Accedunt autem huic sententiæ Metina Complut. de restit. q. 31. & quæstio. 38. Nauarrus cap. 23. sumer. 78. & 82. S. Thom. opusc. 67. & 22. q. 77. arti. 1. & q. 78. artic. 2. & ibi Caiet. & Florentinus 2. parte titulo primo capitul. 8. §. 3. & quarto & Summa Angelica vsur. §. 19. & Syluestr. vsur. 2. §. 1. & titulo emptio. §. 6. 78. & Conradus de contract. quæst. 30. q. 56. & præcipuè, quæst. 59. & Sotus de Iust. & iur. libr. 6. quæst. 4. art. 1. ad 4. Qui omnes vnanimes tenent pretio taxæ, si extet, aut pretio in communi foro currenti, vendendum esse tam ad numeratum, quàm ad creditum.

De taxa frumenti, de tribus permissiuis modis, & qualis dissimulatio, & quorum superiorum excusat à taxa, an consilij regalis, vel gubernatorum prouinciæ: de taxa panis cocti, & panis cocti forensis: de rectoribus populi in hoc negligentibus: de pistoribus ex officio, vel non.

CAPVT XVI.

RÆTEREA illa celeberrima quæstio inter reliquas scitu potissime necessaria de taxatione frumenti, sub silentio prætereunda non est. An venditores alimentorum scilicet tritici, farinæ, panis, cocti, si taxam superexcedant hac de causa in obligationem restituendi incidant: quando præsertim in anno magno superuenietis penuriæ panis, iudices excessus hos animaduertetes transgressores impunes abire sinunt, quadã dissimulatione prætereuntes. Igitur, quia authore Corduba in q. 78. de casibus conscientiæ (vbi satis exquisitè de hac materia disserit) quæstionis huius difficultas in eis annis potissimè procedit, in quibus inopia panis graui laboratur, tres opiniones in hoc sibi obuiant. Prima namq; pars sequitur negatiuam: dum asserit in casu quæstionis, non licere pragmaticam taxæ præterire, talemque pragmaticæ præteritionem pretium super acceptum restituendi, vel erogandi pauperibus in his inopiæ annis obligationem secum afferre. Quia pragmatica hæc taxæ panis cum eo fine potissimè edita sit, vt annis inopiæ panis subueniretur, ne caritas eius panis induceretur, ne tunc abscõderetur, & pauperibus pereuntibus, atq; indigentibus subtraheretur, permissio tolerantiaq;, quà super excedere taxam venditores tritici permittuntur impunè, neque eos à restitutione, & culpa liberat, aut reddit immunes. Nam si id tolerant iudices, non id faciunt, quia his excessibus spontè cõniueant: sed quia prudenter ea inconuenientia cauere curant, quæ ex inflictione pęnę, si contenderent, punire orirentur. Ideò quadam tacita dissimulatione prætereũt id, cui nullatenus tacendo consensum præbent, iuxta communem sententiam Doctorum relatam à glossa in regul. iur. libro sexto, qui tacet consentire videtur, & in regula ibidem sequenti, is, qui tacet. Facit ad hoc, & capitulum cum iam dudum. de præbend. Vbi dicitur: Multa per patientiam tolerantur, quæ deducta in iudicium non deberent tolerari. In hanc sententiam conuenire Metin. Complutensis de restituti. quæstione 36. & quæstione 31. & Sotus de iustit. & iure libro sexto, quæstione secunda, articulo tertio & Castrus de lege pœnali lib. 1. c. 12. & Nauarrus in summa, capite 23. nu. 83. vsque 86.

Quæstio de taxa frumenti.

Opinio 1.

SECVNDA autem opinio oppositam tuetur partem, affirmat enim illam super acceptionem pretij vltra taxam pragmaticæ, & culpa carere, & obligationem restituendi nõ cõtrahere. Videturq; apparenti rõne se tutari: quia ea taxa panis nõ est æqua pro annis panis penuria laborantibus, quæ ordinariè pro alijs non tantæ indigentiæ annis edita, & promulgata est. Sicut enim in annis, in quibus vini, aut olei, aut carnium sterilitas accidit, vel mercenariorum penuria euenit iustè in his omnibus ascenditur in pretio: ita quoque per ra-

Opinio 2.

tio est,vt in magnæ frumenti sterilitatis annis,frumenti pretium augeatur: præsertim cum maioribus expensis constent frumenta, quæ in quantitate modica in sterilitatis annis ab agricolis demetuntur, quàm quæ abundantioribus annis abundantius colliguntur. Accedit & alia secunda ratio,quia non est verisimile,cùm rex sciens transgressionem legis suæ positiuę merè toleret transgressores,cùm pœna plectere possit, à pœna illæsos relinquens, velit in conscientia eos per legem pragmaticæ obligari ad culpã. Hoc enim nihil aliud esset, quàm his animabus inijcere laqueos:quæ ex tali tolerantia licitum esse,sibi contra legem agere putant. Sicque tolerantia hæc regis non abesset à culpa, vtpotè occasionem delinquendi contra legem præbens: nisi cum consensu pro tunc suspendendi vim obligatiuã legis coniuncta esset in rege. Hoc Antonius de Butrio astruit cum alijs sibi subscribentibus doctoribus, vt refert Syluester verbo lex. q.6. & verbo consuetudo,q.6.& quæstione 7.& gloss.in regu.iur.lib.6.is,qui tacet.Et Pan.in capite quia circa. de consanguin.& affinitate,quibus valde suffragatur præcedens,iuris regula, scilicet, qui tacet,consentire videtur, exceptis his specialibus casibus, quorum ibi glossa,& communiter doctores meminere, in quibus consensu expresso est opus.

Opinio 3. quæ authori magis placet.

SED quia hæ duæ recensitæ opiniones,tum sibi ex diametro aduersari, tum etiam in aliquo deficere videntur: nobis illa inter has medians opinio, quæ illarum conciliatiua est, quam & sequitur Corduba loco citato,magis placet,quæ,iuxta tres permissionis modos, in tribus constituta est punctis.Dicitur ergo primò iuxta primum permissionis genus, quod si Rex,vel eius regale consilium, vel aliquis præfectus iustitiæ ex authoritate regia,verbo, vel scripto expresso nuntiat,vt omnes, vel talis conditionis homines, siue sint populares, siue foranei:qui aduexerint, vel produxerint ad forum, vel locum communem *albundiga* Hispanicè nuncupatum triticum, vel panem coctum,aut farinam ad vendendum, ea diuendere hoc,vel illo pretio, vel quo possint finantur,neque ob id aliqua pœna afficiantur, tunc planè quibus hæc gratia conceditur,& non alijs,neque aliter,neque in alio loco: quàm concesso ius erit, sine noxa restitutionis vltra taxam iuxta concessum vendendo,ascendere in pretio. Hæc autem indulgẽtia communiter in curia fit per regale consilium.

Permissionis modus 1.

Quæst.

IAM verò iuxta secundum permissionis modum dubium obuiat casu, quo rex eiusque iudices tacent, videntesque transgressores taxæ in eos non animaduertunt & cum citra graue scandalum, & inconuenientia magna,tum ad exponendum suum frumentum venale in loco publico, tum ad illud pretio taxæ diuendendum eos cogere possint: non pœnas de transgressoribus sumunt: sed ex consultò dissimulant, quo spontaneè maior copia frumenti venalis asportetur, sicque abundet, neque deficiat in populo, & si cariori pretio vendatur, an tunc ex vi huius permissionis liceat vendentibus in conscientia excedere taxam. Iam hic opiniones secunda,& prima sibi contra pugnant.

Secundus modus permissionis.

VERVMTAMEN licet res in controuersia sit,illa secunda opinio tum probabilior, tum rationi magis consentanea videtur, scilicet, quòd stante hoc secundo permissionis genere in casu huius secundæ quæstionis iustè veneant merces pretio maiori, quàm quod præscribit taxa sine obligatione vlla restitutionis,quam sufficienter suffulciunt, firmantque rationes,& iura pro ea allata suprà.

Tertius permissionis modus.

PORRO iuxta tertium modum permissionis nunc proponendum, quænam opinio præualere debeat, nunc occurrit ostendendum; scilicet quando rex, & ab eo præfecti iudices sub silentio rem hanc prætereuntes de omnibus transgressoribus taxæ pœnas non exigunt: sed

sed tantum in aliquos pœnas exercent parcendo alijs: sicque non imprudenter à pœnis omnibus taxæ trasgressoribus infligendis sese temperãt: quia citra magna scandala inconuenientiaque ad producenda in forum frumenta, eaque pretio taxæ vendenda constringi non possunt: quapropter respublica aliàs malè pateretur: quæ mala cauentur cessantque, dum iudices dissimulantes se exhibent. Respondetur ergo in hoc casu primam opinionem suum locum maximè tenere, scilicet violatores taxæ in hoc casu, neque à culpa, neque à restitutio ne excusari.

Respon.

NAM rationes secundæ opinionis in hoc puncto deficere videntur. Nam prima ratio non apparet vsquequaque vera semper, quatenus ponit ita semper, potentem esse principem, vt sine obsistentia aliquorum inconuenientium, & citra scandalum, tum omnibus transgressoribus taxæ obsistere: tum de eis vlcisci possit. Experientia etenim teste didicimus ita, vt inficiari id non possimus, quanta respublica afficiatur calamitate, & ærumna famis, & indigentiæ, quamque omnia sint perturbata, quando quia magnates, & potentiores reipublicæ: qui tunc temporis frumento abundant, coguntur sua depromere frumenta pretio taxæ vendenda, nam ea potius abscondunt, & computrescere sinunt, id damni eligentes magis, quàm, postquam iurarunt frumento carere, illud propalare. Sed neque eius secunda ratio satis persuadet: deficit enim in hoc suo principio, scilicet, quod taxa hæc contra agricolas in annis penuriæ grauis iniusta sit: quia in oppositum est, quod dũ pragmatica taxæ edita est, legislator, & princeps cum prudentum, & expertorum maturo consilio omnia hæc in conuenientia prospiciens eam pragmaticam taxæ tam pro annis sterilibus, quàm fertilibus promulgauit, vt agricolis ex vno tpe fertili fieret recõpensatio pro sterili. Imò si legislatoris mentẽ consulas, intelliges planè pragmaticam taxæ magis pro annis indigentiæ, quàm abundantiæ fuisse latã.

IGITVR cùm iuxta triplicẽ modũ permissionis in tribus assertis pũctis totã quæstionem à principio motam primam, & secundam opinionẽ, quæ circa eam obuersabantur iuxta mentem circunspectam Cordubę conciliantes, absolueri mus; superest hæc tria à nobis asserta præcipua aliqua doctorum grauium ratione, & autoritate communire. Inter quos potissimus est D. Thomas in 1.2. quæst. 97. ar. 2. & 3. & Sotus de Iustit. & iur. libro 1. quæstione 7. qui in confirmationem doctrinæ his tribus assertis punctis contentæ, docent legem humanam iustam, vi obligandi vigere pro eo solũ tempore, quo princeps in toto, vel parte vult obseruari: & dum indulgentia non vtens cum aliquibus non dispensauerit, vt contrauenire ei possint. Sic ergo vsu euenit in primo permissionis casu, vbi expresse indulgetur, dicitur; venditoribus: fiat copia vendendi vltra taxã: & vt id impunè faciant, quia iam tunc princeps ex causa sibi nota dispensare videtur cum eis, ne teneãtur ad pragmaticam taxę, quapropter tolerantia hęc non tantum est pura permissio: quinimò indulgentię, & dispensationi legis ęquiualens est, sicut, Ioanne Andrea referente, Panormitanus hoc affirmat in c. quia circa, de consang. & affini. & in ca. nisi essent de prębend. Vnde subinde fit, vt tolerantia hęc, seu concessio perinde sicut legitima consuetudo excusat, potis sit excusare, tum à peccato contra legem mere humanam commisso, tum à restitutionis reatu.

Cõfirmatio dictorum.

EADEMQVE viget ratio in secundi puncti casu: vbi princeps, vel officiales iustitię ad hoc ab eo facultatem obtinentes, cuiusmodi est consilium regale, scientes, vel videntes, cum potentes sint ad compellendum, & puniendum pragmaticę violatores; quasi conniuentes tacent: quia tunc absque restitutionis noxa taxam transilire videntur. Habet namque hic verum locum illa regula iuris, libro sexto. Qui tacet consentire videtur, iuxta glossam in regula sequenti,

Cõfirmatio puncti 2.

is qui tacet. Quibus accedit communis animi conceptio doctorum asserentium tolerantiam, seu permissionem vicem obtinere consensus taciti, & dispensationis, vel legis, vel pragmaticæ derogationis in toto, vel in parte, vel pro tunc tantum, vt supradictum est. Huic secundo puncto astipulantur secundæ opinionis doctores, quorum opinio in hoc secundo puncto procedit, quibus & Metina Compl. asserit vbi suprà, q. 36. in respõsione ad 4. argum.

PORRO quia magni refert scisse, quinam officiales iustitiæ hac tam egregia potestate polleant: vt per dissimulationem & concessionem generalem & publicam efficere possint, vt taxæ tritici aut pragmaticæ derogetur modo prædicto. Igitur tanquam stabilimentum multarum difficultatum, & perplexitatum decisiuum hic assumamus illud assertum Bartol. in lege si Publicanus. §. fi. ff. de public. scilicet, quòd quando requiritur sciẽtia, & patientia principis, sufficit sciẽtia, & patientia rectoris, vel præsidis prouinciæ. Subscribunt & huic Bartoli sententiæ Card. & Imo. & Pan. in c. cum contingat. de for. competent. col. 4. & in capitu. quæ in Ecclesiarum de constit. colum. 1. extensiusque hoc tradit Erancifcus Balbus de præscriptio. parte 5. princip. parte 2. quæst. 3. dubio 2. fol. 114.

Quorũ dissimulatio excusat à taxa.

IGITVR ex prædicto fundamento quasi corollarium sequitur ad multos nodosos dissoluendos casus, scilicet, consilium regale, item & gubernatores generales prouinciarum, regnorum à rege, vel ab eius regali auditorio potestatem habentes per suã generalem, & publicam dissimulationem, vel concessionem, in causa esse possunt, vt contra pragmaticam taxæ tritici, vel aliam sine obligatione restitutionis eatur, perinde ac si rex pragmaticæ huiusmodi contrauenire concessisset: dum manifestè de contraria mente principis, aut regis non constiterit.

Corollariũ pro multis casibus.

VNDE secundò infertur, quod animaduersione quoque valde dignum est, non ad hoc satis esse, aut quidquam præstare permissionem, vel licentiam particularium rectorũ, & iudicum ciuitatum, & populorum nisi speciali ad hoc potiantur licentia sibi à rege, vel à consilio regali concessa, sicut sic solet eis concedi licentia ad panis cocti in suis populis taxam præstituendam.

PRÆTEREA ex prædicta doctrina S. Thom. & Soti, & communi doctorum assumitur quoque ratio ad probandum tertium punctum iam assertum, scilicet, quod dum non generaliter hæc permissio omnibus indulgetur: sed quibusdam dum parcitur, alij in transgressione taxæ deprehensi pœna legis plectuntur: talis permissio, neque liberat transgressores à culpa, neque immunes eos efficit à restitutione pretij super accepti contra ius naturale, atq; diuinum, quod violando taxam accepere. Huic assertioni expressè fauet Panormitanus vbi suprà, & in cap. cum iam dudum, & in capitu. dilecto. de præbend. Et ad hoc confert regula iuris libro 6. Is qui tacet, non fatetur, neque negare videtur, glossa quoque ibi suffragante, doctoresq; primæ opinionis & hoc sensisse videntur, quod etiam pragmatica Matritii edita anno 1571. satis expressè explicuit: quare extra contro uersiam hoc à nobis tertium assertũ relinquitur.

Confirmatur tertius modus.

INSVPER, vt omnia, quæ in hac materia potissimè supersunt dicẽda exemplo adhibito illucescant, ipsam pragmaticam Matritii vltimate anno 1571. promulgatam producamus in medium, vbi eius puncta summantes, dicimus per eam primò esse sancitum sub grauissimis pœnis, & sub restitutione faciẽda & cætera, ne fanega tritici in grano, siuè numerata pecunia, siuè credita veneat maiori pretio, quàm vndecim argenteorum vendatur: licèt præcedens tritici taxa 9. argenteis duntaxat constaret: & ne hordei faneca pluris quã pro ducato dimidio venũdaretur, cũ antiquioris taxę pretio, minoris emeret. Taxaturque in prædicta pragmatica, *blasa*, id est,

Pragmatica taxæ.

est, centeno Hispanicè dicta ad ducenta, & quadraginta duoque dipondia, cum antea ducentis tantum dipondijs constaret. Granum quoque Hispanicè dictum auena, ad centum dipondia taxatur: sicut etiam granũ panitij ad ducenta quadragintaque, & duo dipondia prætaxatum est: Farina verò ad vnum argenteum plusquam valet in grano triticum. Agasones verò ab extra de foris gratia vendendi reportantes triticum, sed dipondia pro leuca, & faneca singulis supra taxam percipere possunt, dum testimonium secum afferant à tabellione populi confectum, vnde asportauerint exhibendum ante iudicem populi, vbi granum est diuendendum.

Taxa panis cocti. SANCITVRQVE eadem pragmatica circa panem coctum, vt rectores populi vbi venalitati est exponendum præstituant pretium, quo venundandum est, & ratione habita ad pretium grani empti aliquid lucri iusti moderatique pro labore, & sumptibus superimpertiant.

INHIBET insuper ibi pragmatica sub grauissimis pœnis, vt nullus in vendendo panem coctum se occupet, nisi ex numero pistorum sit, qui ex officio habent esse pistores: & hoc ad euitanda damna, fraudes, & caristiam, quæ in republica ex contrario suboriri solent.

Taxa panis cocti forensis. EX qua quidem pragmatica liquet panem coctum triticumque populi, neque tam carè fore taxanda, aut vendenda sicut panis, & triticum cum veniunt à foris ratione sumptuum, & itineris: quare super acceptum defraudato in pretio restituendum est, si constiterit, quisnam is sit: quod si adhibita diligentia eum inquirendi, adhuc ignotus permaneat pro ipso pauperibus erogabitur, uel in bonum commune populi erit conferendum, iuxta Syluest. verbo, restitutio 8. per totum, & Nauarr. in Summ. capitu. 17. numero 93. & capitulo 29. nume. 24.

Corol. SEQVITVR etiam ex prædictis, quod qui fraudulenter fatagunt, ne in populo suppetat, vel ad eum asportetur panis coctus, vel triticum in grano, vt sic in pretio ascendant, inducaturque caritas communis pretij: obnoxij fiunt ad resarciendum hoc commune damnum, cuius causa fuere, testantibus id Metina Complutensi de restitu. quæstione 30. & Nauarrus in Summ. capitu. 23. numero 92. & Soto de iustitia & iur. libro sexto quæstio. 2. articul. 3. & Syluestro, verbo emptio. quæstio. 5. vsque ad quæst. 14.

Corol. EX prædictis iam liquet, quod officiales iustitiæ, rectoresque populi, quibus incumbit hanc promulgare pragmaticam, & iuxta eam cum moderato lucro pretium panis cocti prætaxare, si scienter, notabilique negligentia hoc facere omittunt, quo sui cognati amicique sub prætextu, quod pragmatica ibi diuulgata non est, vel quòd ibi taxa panis cocti præstituta non est, carius vendant, inducaturque caritas pretij, consuetudoque contra pragmaticam, tenentur ad damnum. Quia præterquam, quod tenentur ad restitutionem illius in quo pluris vendidere, quàm pragmatica prædefinierat, tenentur rectores hi ministrique iustitiæ ad damnum ex hac omissione, dissimulationeque inuectum in rempublicam resarciendum, quia specialiùs ad eorum munus hoc damnũ euitare attinebat, sic tradentibus Meti. de restitut. Soto vbi suprà, & Syluestro restitut. 3. quæstio. 6. & Nauar. ca. 17. numer. 20. & capitu. 25. numero 54. Neque sufficit teste etiam Nauarro (vt asserunt etiam doctores ei subscribentes communiter) subiisse pœnas graues, quas pragmatica indicit, si deprehendantur eam violasse: quia tenentur violatores etiam ad supradictam restitutionem in conscientia: quando quidem pretiũ iustũ transgrediuntur.

Pistores nõ ex officio. ARBITROR tamen, quòd qui vsurpant officium pistorum, licet id officij vsurpantes delinquant, si tamen alias fraudes nocivas reipublicæ non immisceant, neque alia damna moliantur, si pretio æquo taxato pistoribus ex officio adhoc expositis vẽdãt,

non tenebuntur ad aliquam restitutionem: nisi forte ipsis ex officio pistoribus, quando æquiori, & tenuiori taxæ eis ab rectoribus populi impositæ consenserunt ea lege, vt ipsi soli ad hoc ex officio designati, & non alij panem decoquerent ad vendendum: quia sic suo damno consulere voluere. At quia regulariter isti se introgerentes, cùm ex officio pistores nō sint destinati, incommodum suū aliquid, & in perniciem reipublicæ, & tertij machinantur, regulariter non inueniuntur immunes à restitutione. Cæterùm pragmatica hæc, vt ipsa se explicat ad panem, qui per mare transuehitur, & pro certis locis mari finitimis non extenditur.

Vtrùm clerici subijciantur taxæ, an iura iā constituta minoris emi possint, quàm fuere vendita per conclusiones satis fit. Consuetudo qualis excuset à culpa trāsgressionis taxæ, & à restitutione.

CAPVT XVII.

VONIAM pragmaticæ præstituendi quotam pretij parendum esse ab omnibus definitum est, taliter, quod secundum Molinam. C. de restit. q. 36. & Castrum. de leg. poen. lib. 1. cap. 12. & Nauar. in Sum. ca. 23. nume. 88. neque poena in pragmatica æstimatoria iniuncta, neq: donatio ab emptore facta in emptione (quia tunc non præsumitur fieri voluntate libera, nisi postea cessante emendi necessitate liberè confirmaretur) excusant à restitutione, & transgressionis pragmaticæ culpa. Ideò alicui in mentem venire hæc dubitatio poterit, an clerici, quia legibus sæcularibus non subijciuntur, huic quoque legi æstimatoriæ pretij rerum venalium non sint subiecti. Igitur, quia res perspicua est, clericos quantumuis à legibus sæcularibus exemptos legi naturali, & diuinæ esse astrictos, & cum lex naturalis, & diuina aliquid vltra pretium iustum diuendi prohibeat: fit sanè, vt clerici res suas venundantes pretium taxæ, quod iustum est, præterire non possint, quia tunc excedentes ius naturale violarent. *De clericis.*

SED quid, si prout vsu euenire solet, lex æstimatoria pretij pretium solum rerum ibi in illis terris, vbi imponitur collectarum tantum moderaretur, res autem aliundè importatas, quoad earum pretium non limitaret, an si res clericorum ibi collectę ęqualis bonitatis, & conditionis essent, ac aliunde asportatæ possint pretio non limitato, quo exteri suas aliunde adnectas diuendunt suas vendendas exponere? Nam videtur affirmatiuā hæc ratio ex iure desumpta persuadere; quia ut habetur, ca. decernimus. de iudi. & cap. si diligenti. de foro compet. clerici ita sunt exēpti à iurisdictione edictis, ac exteri, imò ēt sua sunt exēpta bona, quoad aliqua. Can. Bene quidem 96. dist. & capite Ecclesia sanctæ Mariæ de constit. His nihilominus nō obstantibus, dicendum est cum Nau. in Sum. capi. 23. num. 88. tales clericos in hoc casu non eximi à taxæ custodia, dum res suas his terris innatas ibi diuendunt: quia negari nō potest, bona clericorum initiatorum sacris, aut beneficiariorum, exceptis his, in quibus immunitate gaudent, quoad aliqua alia magis subijci reipublicæ, quàm extera. Qua propter respublica causa suæ prouidēdi necessitati, indulgere posset priuilegium bonis, ut tam subditi, quàm externi possint talia bona transuehere in suas terras à foris, ut ubi ueneant in publico excludēdo ab hoc priuilegio suæ terræ bona etiā si sint exemptorum à iurisdictione secculari, & à tributis. Imò adijcit Nauarrus charitatis Christianæ fore, ut principes Ecclesiæ: qui maiore misericordia fulgere debent taxas, poenasq; sæcularium, quas subuentionis pauperum gratia promulgant suis edictis etiam iuuarent. *Quæst.* *Argum.* *Respon.*

INSVPER cùm de pretio legali inierimus disputationem: quia iura census peculiaribus Hispaniæ legibus, quo ad eorum pretia, vt statim dicemus, prætaxatā sunt, non erit absonū à ratio- *Quæst.*

à ratione, si huc illam quæstionem ad uocemus, cuius meminit Corduba in tracta. de casibus conscientiæ, q. 79. scilicet, utrum iura regia redimibilia pro 14. aut 16. emere quis possit ab eo, qui pro 20. ea sibi comparauit à rege, & an alia uia pretio legali constantia 14. mercari possit quis sibi pro 12. At uerò, quia circa hanc quæstionem Nauarrus in additionibus huius fuit sententiæ, scilicet, quòd census antiqui fortè minoris possunt emi, quàm per suam taxam præscribit lex noua, non autem census de nouo imponendi minoris comparari possunt. Vtriusque autem una, eademque ratio est (inquit) quia obuiare facilitati imponendi hos census legislatoris legẽ taxæ condentis mens fuit, quod in iam impositis cessat. Sed, quia hæc sententia non probatur ab omnibus, quid sit circa hoc tenendum, edicendum nobis restat.

Pretiũ iur. Casus Corduba.

Regula generalis.

IGITVR absoluturi quæstionem cum Corduba, illã præmittimus omnium doctorum regulam generalem, quam ratio quoque naturalis dictat, scilicet, *quod nulli redditus, siue iura, siue res alia, siue ad creditum, siue pecunia statim numerata veneant, minoris suo iusto pretio licitè emuntur: nisi litigiosa sint aut difficilia recuperatu scilicet expensas, labores, periculaque, quæ habent annexa:* patet, quia ratio naturalis iuris pretiũ rei æquandum esse ait eius ualori. Si autem periculosa sint iura, hisque dispendijs obnoxia; iam iuxta horum æstimationem tanto licitè minoris emibilia sunt, quanto horum incõuenientium gratia minoris ea ualere æquum est, quod confirmant breuiter Syluest. vsura q. 14. p. 2. & 4. & Nauar. in sum. c. 17. nu. 230. 231. & superius quæst. 84. & 88.

Distinctio.

AD quæstionis ergo punctum accedendo per distinctionem duximus respondendum: quia quæstionis casus dupliciter accidere potest, uno modo, si nulla extet lex regni prohibitiua: alio modo si talis lex vsu recepta vigeat. Igitur hac distinctione præmissa.

Conclus. 1.

PRIMA statuitur conclusio. Regulariter (vt liquet) iura census minoris comparari non possunt, quàm sit eorum legale pretium, præfixum per legẽ regni. Patet, quia regulariter non suppetit causa transgrediendi legem iustam usuque receptam.

Conclus. 2.

SECVNDA conclusio: ubi non esset aliqua lex regni constitutiua pretiorum censuũ, practica tantùm communi pensata ultro offerendi hęc iura uenalia passim rogando, ut emantur, quantum est ex modo uendendi tam iura regia constantia 20. quam reliqua iura census constantia 14. minoris emi possent, seclusis fraudibus, & monopolijs (ut supponimus.) Hęc cõclusio patet: quia uolenti, & roganti cum mercibus non fit iniuria, si aliquantulum minoris emantur, quàm ualerent, si non ultrò offerrentur suæ merces. Quod & usu euenit in his sua iura uenalitati exponentibus, & obnixè cum eis rogantibus: quia non necessitate adacti, sed potius negotiãdi, & cum sua pecunia lucrandi cupiditate illecti iura hæc pretio distrahere summoperè cupiunt. Sicut, uerbi gratia, iocale quoddam, uel uestis valet centum, si domino eius roganti, & inquirenti emptores nullus occurrit emptor: qui pro tali iocali, aut ueste plusquam sexaginta contribuat, non fit iniuria, si emptor pretio sexaginta sibi ab eo ea emit, ut testatur Nauarr. in sum. c. 23. nu. 78. 81. 82.

Conclus. 3.

TERTIA conclusio: Nunc de facto in regno Hispaniæ, vbi viget lex Matritij condita anno 1563. non licet minoris emere iura census redimibilia, quàm 14. pro miliari: si sana iura sint, & tuta. Hæc conclusio patet, quia talis lex cum sit iusta, vsuque recepta in conscientia obseruatu necessaria est. Hac autem lege cautum est, ne possint vendi, neque emi, neque imponi, neque constitui census pecuniarij, neque iura regia redimibilia minoris, quàm 14. pro mille seu milliari. Quæ verba pragmaticæ aduersari videntur præmemoratæ opinioni Nauarri, & aliorum (si quis sint cum ipso asserentes, quòd verba pragmaticæ vim tantum habent in censibus te-

dimibilibus de nouo imponendis, hoc est, in prima census vniuscuiusque constitutione, non autem vltra in casibus, quando rursus post venalia exponuntur, & emuntur, vel in alios transferuntur. Nam tunc minoris emi possunt iuxta illorum sententiam. Aduersari istis (inquam) videtur verba supradicta pragmaticæ: quæ (vt ex ipsorum tenore patet) vniuersaliter hoc prohibent in omnibus censibus redimibilibus, siuè iam constitutis, siuè de nouo constituendis, vel in alios transferendis: quia omnes vniuersaliter comprehendit. Quare verbis legis standum est, quando non sequitur absurditas, neque de contraria intentione legislatoris constat.

Notatio. NOTANTER autem in hac tertia conclusione adiecimus, si ea iura censuum sana sint, & tuta. Quia si difficilia essent recuperatu indigentia laboribus & expensis, & super ruinosis, & non multum duraturis hypothecis constituta non obstante lege, & consuetudine contraria minoris prædicto pretio emi licitè in conscientia possent. Nam pragmatica, & consuetudo, si quæ esset in contra, contraria de facto non esset: quia solum iuribus censuum sanis, & tutis, pro quibus condita est, venit adaptanda. Dixi notanter *hæc non sana iura licitè minoris emi in conscientia, secluso scandalo*: quia in foro exteriori, tum ratione scandali, tum ratione contrariæ præsumptionis, talis minoris emens, quàm pragmatica Matritij edicta dictat, non abiret impunitus. Fulcit & hanc nostram tertiam conclusionem pragmatica quoque illa Matritij anno 1534. & illa Valli Soleti edita, anno 1537. & illa Toleti, anno 1539. lata, vbi stabilitum est, vt omnes census siuè tributa panis, vini, olei, mellis, aliarumque quarumlibet rerum ad quotam vnius correspondentis 14. vt fit in censibus pecuniarijs reducerentur, quod etiam de censibus pecuniarijs in lege prædicta Matritij anno 1563. cautum est, vt prædiximus.

QVARTA conclusio: Si in aliquibus populis in censibus redimibilibus emendis communiter, & publicè taxa hæc quotam hanc, scilicet 14. pro vno pensionis soluendam ab emente censum indicens, non est vsu recepta, vel si census regij ad 20. instituti iam communiter in aliquibus oppidis est vsu receptum, vt minoris reuendantur, transferanturque in alios, sicque accidit iam communiter inter diuites, & non diuites, & inter probos, & non tam probos: tunc minoris hæc iura ementes non videntur fore damnandi. ità Cord. loco citato. Cuius rationem subiungit: quia vltra in gratiam huius suprà allatas rationes, consuetudo legitima, & interpres legum humanarum est potissima, quæ etiam eas solet moderari, restringere, cassare, vel saltem circa eas dispensatiuam vim habere. *Conclus. 4.*

ANIMADVERSIONE quoque dignum est circa hanc 4. conclusionem, quòd Corduba ibi nos admonet, scilicet, quòd si timoratæ conscientiæ viri custodes se exhibent talis legis, & pragmaticæ: tunc tali nomine indigni si eam transgrediantur, & à culpa, & à restitutione eius, quòd minus soluere, non veniunt excusandi. Pro quo facit Syluest. Tit. lex. quæstione sexta inquit. Sed Syluester citatus à Corduba verbo lex. nó tam expressè huic suæ assertioni fauet: quia solum ait, quòd vbi maior pars legem recipit, minor pars ab eius obseruantia non excusatur. Sed magis fauet sibi, quòd prima secundæ dixit Metina contra Syluestr. scilicet, quòd tunc consuetudo incipit præualere contra legem, quando viri probi, & prudentes censent esse iam introductam. Quia verò quando viri timoratæ conscientiæ eam obseruant (licet eis dissimiles ea transgrediantur) tunc viri probi, & prudentes, quales sunt timoratæ conscientiæ viri, non censent introductam esse consuetudinem præualentem contra legem: quia aliàs, si id censerent, legem *Notat.*

gem non obseruarent. Ideò dignum puto esse hoc dictum Cordubæ, vt admittatur: licet maior deprauatorum hominum pars conspiret in legem, eius rationabili causa adhuc perdurante, quia si timoratæ conscientiæ eam obseruent, nitentes contra legem non excusantur, nisi de consensu, quem transgressioni legis præstat, princeps eis constiterit: quia in dubijs vita bonorum, & non actio deprauatorum nobis ad viuendum, & ad nostras disponendas actiones regula debet esse. At præsertim hæc assertio Cordubæ locum habet, quando iam per maiorem partem reipublicæ cum recepta sit lex in vsu timoratis probisque eam obseruantibus, effrænes eam passim deuastant, & violant.

An emptio bractearum argenti in noua Hispania sit licita, quando minoris fit, quàm valeat secundum suos gradus: & quid si detur, vt reddatur in pecunia bractea argentea: & de numis aureis, an possint dari pro maiori pretio, quàm valent.

CAPVT XVIII.

De nego. in noua Hispania. Quæstio.

NISI ordo seriesque materiæ nos cogeret illam hic rursus interserere quæstionem, quæ proprie ad hunc locum attinere videtur: eam hic libenter præterijssemus: cùm iam in secunda parte primi tomi nostri Instructorij, cap. 515. eam suis numeris absolutam reliquerimus. Ea nempe est de negotiatione celebri, multumque vsu recepta in noua Hispania, scilicet, vtrùm liceat bracteas argenti ex massa argenti congestas minori pretio emere: quàm gradus argenti, id est, quilates, argenti, iuxta legis taxationem valent. Huius quæstionis meminit Mercatus in suo libro de Contractibus. Pro cuius intelligentia animaduersione opus est, metallum argenti habere suos gradus, quilates, vulgariter nuncupatos, atque quilibet gradus taxatus est, lege Hispaniæ ad valorem 20. dispondiorum. At quia quæstio hæc prima facie non tam facilis apparet: libet pro eius parte negatiua sic instare. Nam videtur, quòd talis contractus licitus non sit, quia iuxta regulam generalem doctorum, vbi inuenitur taxatio regis publica, quæ pretium legale præstituit, non licet eam excedere in vendendo, neque ab ea deficere in emendo: sed iam in his metallis auri, & argenti prętaxatum est lege pretium iuxta gradus auri, vel argenti, non ergo licet bracteam argēteam minoris emere, quàm eius gradus, id est, quilates valent. *Argum.*

IN contrarium autem est: quia iam iste contractus vsu receptus est in noua Hispania. Igitur, quo quæstionis veritas illucescat, subijcitur hic hæc responsiua conclusio. Si aliquis in regionibus Indiarum casu fortuito, aut propter adhibitam à se diligentiam bracteam argenti aliquantulum minoris emat, quàm valet, secundum suos gradus, licet hoc speciem videatur præferre mali, non est in culpa mortali sic minoris emendo. Hęc conclusio est Mercati in libro de contractibus, fol. 59. capi. 13. vbi agit de peculiaribus quibusdam Indiarum contractibus, eamque probat ex vsu. Primò, quia inter peritos, & expertos regionis nouæ Hispaniæ, Honduras, & Campechæ in mineralibus ita est vsu receptum. Cuius ratio potissima est: quia in omnibus his regionibus bractea, vel massa aurea, vel argentea reputatur tanquam quædam species mercium, cuius valor solet crescere, & decrescere propter easdem rationes, & causas, propter quas cæteræ merces, siue olei, siue vini, vel pannorum solent crescere, vel decrescere in valore: Verum est tamen autore Mercato, quòd istud crementum, aut decrementum pretij, quod solet contingere in massa rudi argentea, vel aurea, parum excedit valorem graduum, vel ab eo decrescit: ergo licitè emi potest minoris talis bractea, quàm valeat iuxta gradus æstimata. Et confirma- *In contrari. Conclusio. Ratio.*

firmatur: quia nunquam consules regij, & gubernatores huiusmodi contractum interdixere: neque sic contrahentes pœna aliqua affecere. Quare argumentum est huiusmodi contractum non contrauenire legi regiæ, neque obstat sic replicare, quòd aliquando bractea, vel massa argentea, quia est ex puriori argento conflata, vel quia cùm sit argentea aliquid participat mixtionis auri, ideò plus valet ẽt iuxta valorem graduum: ergo non licitè minoris emitur. Quia respondetur, quod etiam cum purius est argẽtum, aut alicuius mixturæ auri est particeps, pluris solet etiam à venditoribus, quàm emptoribus æstimari, quàm si tanta non præstaret puritate. Sed tamen generale est in his contractibus, quòd quando bractea argentea, vt merx venditur, non tanti æstimatur, quin possit aliquantulo minori pretio emi, quàm gradus illius bracteæ argẽteæ valent.

Resp. ad obiectionem.

IAM, & si velimus, non possumus illam missam facere quæstionẽ, quàm in secunda parte nostri instructorij, primo tomo, ca. 515. latiùs sumus prosecuti: quia hic sibi proprium locum uendicare uidetur. Sed ne prolixa disputatione rursum lectorem oneremus, hic eam summatim perstringemus. Ea quippe quæstio est, utrùm liceat mutuare, mihi massam, uel bracteam argenteam hac conuentione, ut peracto certo tempore mihi illam mutuanti tibi, tantum reddas in pecunia, quantum argenti illius massæ lex ualet. Pro huius quæstionis intelligentia, quæ (quia perplexa satis visa est Mexici) in concertationibus literarijs controuertebatur: neque satis veritas attingebatur, prænosse opus est, quod in ordine ad venditiones, & emptiones lege cautum est, vt massa argentea pretium legale sit, & iuxta gradus, quibus constat in ordine ad prædictos contractus, pretium legale obtineat. Omissis igitur (quæ illic attulimus) argumentis, responsuri ad quæstionem præmittimus distinctionem, iuxtaque illam subijciemus conclusiones resolutiuas quæstionis. Distinctio sit: aut talis contractus, quando datur bractea argentea, vt soluatur in pecunia iuxta valorem legalem eius graduum: fit per modum mutui, & intentione mutuandi pretium graduum bracteæ pro pretio in pecunia soluendo, aut intentione mutuãdi pretium minus, quod bractea argentea vendita, vt merx in communi foro valet, aut fit intentione cambiendi, aut permutãdi bracteã argenteam pro pecunia: quemadmodum in cambio minuto vna pecunia cambitur pro alia propter commoditates, quas mutuanti solet magis afferre vna, quàm alia, aut intentione vendendi eam pro pecunia, vt mercem.

Vtrũ mutuanti bracteã argẽti lapsu tẽporis tantum sit reddẽdũ pecunia quãtũ massa argenti lex valet.

Distinctio.

HIS prœiactis sit prima conclusio: Si, qui dat massam, vel bracteam argẽteam, hac conuentione dat, vt reddatur in pecunia tantum quantum argẽtum illius massæ iuxta gradus suos secundum legem valet: cum regulariter (vt accidit) minoris soleat vendi: si ratione mutui talis contractus fiat, scilicet, quia mutuat, & vult mutuare bracteam argenti, vt ad legem graduum argenti mutuati, in massa in pecunia æquiualens sibi reddatur, vsura palliata non vacat. *Conclus. 1.*

PATET conclusio, quæ videtur esse de mente Nauarri in Sum. Lat. ca. 17. num. 226. Et Hostiensis de vsura. §. an aliquo sub finem, quia ratione mutui non licet aliquid lucri velle reportare, aut aliquam obligationem ciuilem, aut onerosam alteri iniungere, ergo sicut non licet mutuare pecuniam argenteam, vt pro ea aurea reddatur: ita neque massam argenteam, quæ vt merx est, communi foro minus valet, vt pecunia argentea æquiualens gradibus illius massæ pro ea reddatur: quia in parte perinde esset, ac si quis mutuaret mercem valentem decem: vt pro ea in pecunia postea 12. redderentur, quod perinde esset ac si mutuasset 10. vt postea pro eis redderentur 12.

SECVNDO etiam patet: quia videtur, quòd pecunia aurea licet in cãbio minuto magis soleat æstimari, quàm sit eius pretium legale: tamẽ seclusо

cluſo damno emergenti, aut lucro ceſſante, non videtur via mutui pro maiori pretio, quàm ſit eius pretium legale, poſſe mutuari. Quod ſi hoc ita eſſe conceditur, pari ratione fatendũ eſt bracteam argenti, quæ, vt merx, minoris ualet, non poſſe pro pretio in pecunia correſpondenti ualori graduum eius mutuari. Sicut iniuſtum eſſe reputant Nauarrus, & Metina Salmaticenſis mutuare triticum reddendum pretio taxæ, cum iam communiter in foro minoris veneat, quàm taxa: ergo pari ratione illicitum eſt reputãdum mutuare maſſam argenteam pro quota pecuniæ eius taxæ, & valori legali correſpondente, quando in foro communi, vt merx, minoris emitur.

Quæſt. an talis contractus valeat rõne cãbij.

Concluſ. 2.

SED quid, verùm ratione cambij veluti minuti & permutationis poſſit talis contractus licere. Quo quæſtioni fiat ſatis ſtatuitur. Secunda concluſio probabile eſt, ac defenſabile, quòd ſi nulla habeatur ratio dilationis temporis per viam permutationis, & cãbij veluti minuti licitum ſit cambire, & permutare maſſam, ſeu bracteam argenteam pro pecunia æquiualenti ualori graduum argenti in maſſa conflati, ut in tali pecunia æquiualenti ſoluatur. Hæc concluſio quoniã ad quæſtionem eſt reſponſiua pluribus rationibus apparentibus à me in ſecunda parte primi tomi noſtri Inſtructorij, cap. 515. corroboratur, quas breuitatis cauſa lectorem illuc remittendo conſulto miſſas facimus, probando eã

Patet ex Ariſtotelico.

primò ex illa Ariſtotelica maxima, ſcilicet, quæcunque ſunt æqualia uni tertio, ſunt æqualia inter ſe: ſed iſta maſſa argentea ſecundum ſuos gradus æquiualet, uerbi gratia, merci ualenti 20. aureos, & 20. aurei æquiualent illi merci: ergo 20. aurei, & iſta maſſa argentea æquiualent inter ſe, ergo ſi æquiualent inter ſe, poterit maſſa iſta cambiri pro iſta pecunia 20. aureorum æquiualentium gradibus maſſæ, qui æquiualebant merci pretii 20. aureorum. Vide ibi alias ſatis apparẽtes rationes, quæ licet hanc cõcluſionem probabilem reddant, tamen inſurgũt contra eam ualida argumenta.

Argu. 1. ex Metin.

QVORVM primum ortũ habet ex doctrina Metinæ in ſua inſtruc. fol. 14. pag. 2. ubi ait, quòd ſi triticum foro currenti communiter minus ualeat, quàm pragmaticæ taxa, nõ poteſt pretio credito uendi ad pretium taxæ: quia tũc (inquit) iuſtum eius pretium non eſt pretium taxæ, ſed pretium fori communiter currens, quod eſt minus: ergo etiam non licebit permutare maſſam argenti (quãdo in foro cõmuni minoris emitur) pro pretio eius legali, quod eſt maius, quia tunc iuſtum eius pretium nõ erit pretium legale taxatum iuxta ſuos gradus: ſed pretium iuſtum talis permutationis erit, ut communiter emitur, & uenditur in foro, quod eſt minus.

Solutio.

Profectò licet argumentum hoc prematur, ſed in promptu eſt ſolutio, negando conſequentiam (licet concedamus antecedens Metinæ) quia nõnihil diſcriminis ineſſe uideo inter caſum antecedentis & inter caſum illatum in conſequenti. Quia triticum ad inſtar aliarum mercium, quæ lege taxantur, eſt prætaxatum hac ſola intentione, ne aſcendat in pretio uenditor tritici pluſquàm taxa præſcribit. At uerò taxa legalis, qua bractea, uel maſſa argẽtea prætaxatur iuxta gradus ſui argenti, non eſt taxa, qua taxatur in ratione mercis (quod ſingulari animaduerſione dignum eſt) ſed taxatur, ut moneta, ſiue ut numiſma, ut ſcilicet, pretiũ legale poſſit eſſe rerum, quæ emuntur, taxaturque ſic non cum ſola intentione, ne talis bractea pro maiori ꝑtio, quàm ſit eius pretium legale, accipiatur, ſed cum intentione, qua intendit legiſlator, id eſt, rex in iſta taxatione, ſcilicet ut in tali eius pretio taxato uẽditor mercium pro mercibus à ſe uenditis cogatur eam bracteam acceptare, maximè ſi in his argenteis bracteis acceptauit ſibi ſolui, & ſic coguntur acceptare in noua Hiſpania per iudices ipſi merciũ uenditores. Sicut, quia etiam nummus argenteus prætaxatus eſt lege ad tot dipondia, in foro interiori in tali ualore acceptandus eſt à uenditore mercium, & nõ in minori, ſi ſoluantur ſibi merces in argenteis.

Solutio. 2.

ITEM

ITEM etiam, quia taxatur bractea argentea ut moneta, & quia ut sic habet pretium fixum, ideò non definit esse iustum, licet minoris in foro valeat, vt mercimonium. Secus autē est de tritico, quod solum taxatur in ratione mercis: quare eius pretium non est adeò fixum, quin mutari possit, vt si communiter minoris in foro veneat. Et quia taxa hæc tritici facta est, non vt non descendatur à venditoribus in pretio: sed ne ascendatur. At taxa bracteæ argenteæ ideo facta est, vt quatenus numisma, neque pro maiori pretio daretur, neque pro minori acciperetur in ordine ad vēditiones, & emptiones aliarum rerum: non tamen sub illa taxa cōtinetur, quatenus merx est, sicut etiam taxa legalis pecuniæ currit in ordine ad contractus alios, non tamen in ordine ad cābia, vbi aliunde pretium eius sumitur, scilicet ex abundantia, vel penuria pecuniæ in diuersis locis.

Arg. 2. SECVNDVM argumentum apparens aduersans cōclusioni est, quia in ista permutatione, vbi permutatur massa argentea pro pecunia æquiualēti eius gradibus, pecunia, quæ redditur, est pretium ex natura sua: sed ista massa argentea, quæ datur pro illa pecunia, datur vt mercimonium, quia, vt emitur, non est taxatum eius pretium, sed tantum eius pretium est taxatum, quatenus pretium est rerum, quæ per ipsam massam argenteam emuntur: ergo si traditur ista massa argentea vt merx, cum vt sic in ratione mercis minus valeat, videtur non debeat commutari pro pretio, quod vt numisma valet: nisi forte in casu, quo pretium inuentum de præsenti, pro quo venditur in ratione mercis, æquiualeret pretio, quod valet, vt numisma.

Solutio. ARGVMENTVM hoc licet aliquantulum vrgeat, sed sufficienter soluitur, dum dicitur ad id ex mente Soti in materia de cābijs dicentis, quod in venditione consideratur pecunia, vt legale pretium, at in cambijs, & permutatione, vbi vna res pro alia permutatur, vtraque se habet, vt pretium alterius ad inuicem: quia non est maior ratio, quod vna sit pretium alterius, quàm altera. Quare negatur minor, scilicet, quòd in ista permutatione, vbi datur massa argentea pro pecunia argentea, tradatur vt mercimonium: sed potius traditur vt pretium: quare pro suo pretio legali potest commutari.

Quod maximè in vēditione spectandum.

SED iam tandem admonuimus lectorem: sed & nunc denuò admonitū esse volumus, hunc contractum permutationis fore licitum, si nulla habeatur ratio dilationis tēporis. Quia aliàs, si hæc haberetur, conuinceretur permutans sic bracteam ratione mutui virtualis velle alium grauare, aut lucrum reportare, quod ratione mutui non licet: quia esset vsura secundum Sotum.

Nota. NON me latet Garciam de contractibus, lib. 2. c. 7. pag. 25. pro probabili tenere cum aliquibus limitationibus, scilicet pecuniam auream in ordine ad eius vsum principalem, vt scilicet est pretium in ordine ad venditiones, & emptiones, & ad debita soluenda posse pluris æstimari, quàm eius legalis taxa, sicut communiter in ordine ad cambia minuta pluris æstimatur. Et idem est eadem ratione de bractea argentea, cuius in ordine ad emptiones, & venditiones, & debita soluenda in noua Hispania taxatus est valor: Sed quia sententiam oppositā, quæ est Soti lib. 6. de iusti. & iur. q. 9. & Nauarri in commentario de cambijs 51. & 52. & Caietani in opusculo de cā bijs, ca. 1. & 6. probabiliorem esse æstimat, vt re vera probabilior est, ideò de vtroque, tam de pecunia aurea, quàm de bracteis argenteis tenendū est in ordine ad emptiones, & venditiones, ac ad debita soluenda non maioris esse æstimanda ab emptore cum eis soluente merces, vel à debitore eas tradente in debiti solutionem: etiam si quia alijs caret pecunijs, in aureis pecunijs hæc debita habeat necesse soluere: non sunt (inquam) magis, vel minus vtraque æstimanda, quàm sua pretia legalia valent. Vnde consectariū est, quòd si ego creditori meo

Duplex opinio.

25. ar-

25. argenteorum debitor eſſem, non ei facerem ſatis iuxta hanc Soti, & Nauarri, & Caietan. opinionem, ſi aureum duplonem (qui cum iuxta eius taxam legalem ſolum 22. argenteos valeat: tamen iuxta æſtimationem vulgarem cambij pro 25. argenteis ſolet cambiari) pro debito viginti quinque argenteorum ſoluam ei. Quod tamen ſecundum Garciam iuxta aliam non tam probabilem opinionem probabiliter poſſet fieri cum hac limitatione duplici, ſcilicet, dum debitor creditorem inuitum non cogat in pecunia aurea, ſcilicet in tali duplone ſuſcipere ſolutionem. Secundò dum licet non ſuppetat ſibi alia pecunia, niſi aurea ſcilicet duplones tatum ad ſoluendum, creditorem non cogat in debiti ſolutionem, ſuſcipere duplonē eo pretio maiori, quo vulgariter ſolet cambiri: ſed ſolum eo pretio legali, quod per taxam regiam valet. Sed de his ſatis, quia potius ad materiam cambiorum attinent.

Quæſt. vtrum nūmi aurei pluris dari poſſint quàm iuxta legalem taxam valent.

CÆTERVM interim, quia ad materiam venditionis, & ad pretium legale, de quo nunc agimus, alludit hæc quæſtio, vtrùm coronæ, & ducati aurei minuto cambio pluris cambiri, & permutari poſsint, quàm iuxta legalem taxam valeant, breuiter nunc ad eam dicimus aliàs in ſuo proprio loco de cambijs latius dicturi.

Dictum 1. Primò cum Nauarro in additionibus, quòd tam duplones aurei, quam etiam moneta maioris gradus, vendi poſſunt pluris, quàm ſit eorum legale pretium per legem taxatum à rege propter ſpeciales commoditates, quas ſecum afferunt, ſcilicet ad deaurandum, ad medicandum, cor lætificandum. Tum etiam, quia faciliores ſunt cuſtoditu, & aſportatu, tum etiā id licet propter vnius pecuniæ penuriam, & abundantiam alterius, & quia nulla vrgente neceſſitate, ſed interdum ſolum ad quæſtum hæ monetæ aureæ ſolitę ſunt inquiri ab emptoribus, quo illinc transferantur ad regna, vbi maioris veneunt, quia magis ibi valeant.

Dictum 2. SECVNDO dicimus cum Nauarro in cōmmentario de cābijs, nu. 19. Nequaquā verum eſſe, quod ab aliquibus aſſeritur. ſ. in his regnis vetitū eſſe, ne aliqua priuata perſona aliquid ſuperaccipiat pro permutandis pecunijs. Tum, quia legem id interdicentem non allegant. Tum, quia ſi aliquæ leges huius meminere, ſolum officium cambiatoris publicè priuata authoritate ab aliquo vſurpari prohibent, idque etiam interdicunt exteris naturalitatis regnorum Hiſpaniæ priuilegio gaudentibus. Tum, quia in libro pragmatic. pragmatica 129. bis, vel ter hoc ipſum repetit, ſcilicet, ꝙ id ſuperaccipere poſſit cambiator, vel quælibet alia perſona, quæ has cambiauerit monetas. *Prag. 129.*

Sententia Garc. GARCIA quoq; loco citato aſſeuerat hāc opinionē per cōem vſum, & practicā probatæ gentis eſſe confirmatā, quæ nullo agitata ſcrupulo duplonē iuxta legē non valentē, niſi tantū viginti duo regalia, ꝓ viginti quinque, vel pro viginti ſex ſolet cambire: neq; hoc ſibi crimini tribuitur à confeſſoribus. Concludit ergo ꝙ conſuetudo, quæ nunc generaliter viget permutandi pluris ducatos aureos, atq; coronas, quàm taxa præſcribit, eos excuſat, qui tali conſuetudine nixi ea vtuntur. Naſcitur. n. conſuetudo hęc ex huius monetæ aureę penuria, quæ cū ſit tolerata & ab eo permiſſa, qui potis eſt (ſi velit) obſiſtere, & tranſgreſſores punire, & à culpa, & à reſtitutione ſuperaccepti liberat. Iam hinc corollarium Garcia infert. ſ. ꝙ vbi tanta penuria numiſmatis aurei non eſſet, vel tempore, quo eius magna ſuppeteret copia, iam numiſma aureum non pro maiori valore poſſet permutari, quā taxa legalis præſtituit: nam tunc ea ratio deeſſet, propter quam rationabiliter introducta eſt permiſſio contraria. Sed an hoc corollarium Garciæ ſit omnino certum, ego non ſum certus. Et licet ita interim tenendum ſit, ſed non tranſit ſine difficultate: quia non ſolum permiſſio, ſed conſuetudo præterita inuecta effeciſſe potuit: quia interpres eſt legis, quod lex taxæ in ordine tantum ad *Coro. Garcia non ita certum.*

vendi-

venditiones, & emptiones, & debita soluenda vigeret, non autem in ordine ad cambia. Quare vendentes numisma aureum pro argenteo, veniente abundantia numismatum aureorum, pluris permutando ea, seu vendendo facerent tunc forte contra pretium vulgare, vt merces sunt, quod tunc ratione superinductæ abundantiæ iure extenuaretur: non tamẽ agerent contra pretium legale, eo quod hoc pretium vulgare in ordine ad cambia pecuniarum non tollit.

INFERT secundò Garcia consentaneè quoque ad supradicta fore dicendum de permutatione regaliũ Castellanorum, vbi eorum penuria laboraretur: sicut vsu euenit in insulis Mallorca, Menorca nuncupatis, aliisque regionibus, vbi quia argenteorũ Castellæ penuria subesset, iuste possent ibi pluris vendi, & cambiri, quam sit eorum taxa legalis. Vide Mercatũ de contract. lib. 1. cap. 2. vbi agens de coronarum aurearum venditione, licet fateatur aliquid posse superaccipi etiam à priuata persona pro permutatione, qua suas coronas aureas permutat: inuehitur tamen ibi vehementer contra eum, quem vocat abusum merita obiurgatione dignum eorũ, qui cambiunt coronas pro 12. argenteis, cum ipsæ non valeant iuxta æstimationem legalem, nisi decem argenteos, aureos quoque duplones ex lege æstimatos pretio viginti duorum argenteorum, pro viginti quinque argẽteis permutant.

Moderatio assertionis Mercati. Nos autem in hac parte ne alicuius reprehensionis sit locus, eam regulam generalem, quam obseruandam tradidimus in venditione aliarum rerum, scilicet obseruandum esse pretium cõmuniter currens, quod etiam abundantiam, vel penuriam rerum venalium, & modum vendendi solet attendere, & hic in permutatione coronarum aurearum, & duplonum pro argenteis obseruandam esse ducimus, nempe, vt iuxta maiorem abundantiam, vel penuriam horum nummorũ aureorum, & alias solitas obseruari circunstantias minuentes, vel augentes venditionis, vel permutationis eorum pretium, communi pretio & vulgari hic, & nunc communiter inuento commutentur, neque rigidum pretium de præsenti communiter sic inuentum excedatur. Idemque dicendum est de monetarum inferioris gradus metalli permutatione adinuicem.

De casu Metinæ, & de pretio legali, & de officialibus iustitiæ & tabellionibus illud non seruantibus: De stabularijs pluris vendentibus hordeum, & de senatoribus pluris vendentibus vinum populi: de contractu in fraudem taxæ: de argentarijs ratione mixturæ extenuãtibus pondus auri, vel argentei.

CAPVT XIX.

PRÆTEREA nequid intactum prætereamus, quod ad hanc materiam pretij legalis spectare videatur: & illam quæstionem huc accersere lubet, cuius meminit Metina in sua instructione, folio 142. circa regulam 4. Verbi gratia, si quis priuatus homo, dum penuria subest tritici tot modios habet tritici, & cum purgatum purumque fit sibi triticum, valde enim glebulas terræ immiscet in ea quantitate tãtum, sine qua aliorum triticum non solet inueniri, neque vendi, an ad pretium taxæ possit eos modios tritici diuendere? Apparet namque id non licere: quia pretium taxæ mercibus non vitiatis, aut deprauatis non respondet, sed sinceris, & sanis (vt supradictum est) at modij hi tritici deprauati sunt per mixturam glebularum, quo cresceret in quantitate, ac per consequens in valore: ergo eos modios pretio taxæ vendere non licet. *Quæst.* *Argum.*

VERVM Metina ibi proponens hunc casum, sic sufficienter sibi visus est illum dissoluisse, dicens, nonnihil esse discriminis inter casum, quo eos tritici modios venditor vendit cum glebulis terræ, cum quibus ordinariè ex area, & messe solitum est colligi, *Sent. Me*

quia

quia hic nihil machinatur fraudis, quia suum triticum prout autor natura illud produxit venale exponit & inter casum prætactum in quæstione. Quia in casu quæstionis, vbi tritico sã repurgato immisceretur aliquid terræ, fraude vsus est venditor, quare cõtractum inualidum esse ait, tenerique talis tritici venditorem resarcire damnum obueniens emptori.

Moderata responsio. AT profectò licet apud me Metinæ autoritas magni momenti sit, tamen eius sententia in hoc casu parum grata est. Quia licet libenter ei concedam primum casum fraude carere, & in secundo casu non sine fraude illam interuenisse nouam terræ mixturam: sed cum fraus hæc non imminuat, vel augeat valorem iustum tritici, non video quomodo inducat reatum alicuius restitutionis. Et quò veritas patentius innotescat: sic coarguo istam assertionem Metinæ. Si alius agricola, quale triticum solet recondi ex area communiter, cum aliquibus glebulis terræ non immixtis ex industria, sed ex solo areæ contractis vendat pretio taxæ, non iniustè facit: sed tritici huius bonitas, & conditio est æqualis bonitati, & qualitati tritici, quod cũ antea esset purissimum vltra ordinariam puritatem, aliquid glebularum ei admixtum est in ea tantum quantitate, qua solet ex area colligi, & in ea tantum mixtura, qua illud, quod communiter venditur ad taxam, solet cõmuniter inueniri: quia (vt supponimus) mixtura illa non effecit illud deterius, quàm aliud triticum sic solitũ colligi ex area, & sic communiter vẽdi: ergo nulla inæqualitas est eodem pretio taxæ seu communi (si non extet taxa) illud diuendere, sicut valet aliud triticum tantundem, & communiter impurum à terra, & patet denique, quia potuit hic agricola à principio non tantopere triticum suum repurgasse: sed vendere illud cum mixtura ordinaria, qua reliquum solitũ est communiter vendi: ergo si vltra solitum illud expurgauerat in eo gradu, quo triticum nouilium pro sua mensa iterum, atque iterum cribratum, & summè repurgatum solet committi molendino: si pœnitens de facto eas immisceat glebulas, quas extra assuetum subtraxerat triticum nimis cribrando (vt hoc latius patet in nostri instructorij primo tomo 2. parte capitu. 42.) poterit illud pretio taxæ venundare.

Quæst. De tabellionibus causantibus sibi minuta stipendia. PORRO quia de pretio legali cœptum est agi, quod etiam ministri iustitiæ circa sibi taxata stipendia tenentur, non transgredi, de tabellionibus causantibus sibi minuta stipendia pro suis functionibus esse prætaxata quæritur, an hac ratione possint legalem excedere taxam. Verum quia in confesso est omnibus, quod taxa legalis eis præscripta est rationabilis, & iuxta qualitatem conditionemque tẽporum moderata (quo circa iusta esse præsumitur) ideò in cõscientia ab eis necessaria est obseruata. Mercatus autem in suo libro de contractibus licet hoc concedat, tamen ausus fuit dicere, quòd tabelliones, quando importunis precibus inducuntur ad noctes ducendas insomnes, ad quod non tenebantur, & plus solito debitoque coguntur laborare, quando celerius debito tempore transsumptum ex originali processu transferentes tradant expeditum parti, possunt pro hoc extra ordinario labore subeundo aliquid extraordinarij stipendij plus accipere. Neque hoc Mercati assertum irrationabile videtur: quia hic anxius, & extraordinarius labor assumitur, per quem tabellio maciem contrahit, & suo defraudat genio: ideò, si aliquid accipiat, non illicitum, erit ei dũ modo pro exhibenda scriptura continenti duas plicas papyreas intra tres dies post requisitionem partis, vel si fuerit maior intra octo dies nihil supra taxam accipiat: quia hic (vt mihi videtur) ratio Mercati non currit. Nã in pragmaticis, c. 4. lege 2003. cauetur sub pœna reficiendi damnum parti, vt intra tale tempus eas scripturas exhibere parti teneatur. *Assertum Mercati rationabile.*

POSSET tamen tabellio, si causa conficiendi scripturam ab ea ciuitate, vel loco, vel eius suburbijs, vbi commora-

moratur, per distantiam trium leucarum profecturus est foras, vltra taxã scripturæ, accipere pro itinere trium primarum leucarum 40. dipondia, & si pro ea confiecienda vltra id spatij progressurus sit: poterit pro singulis diebus 4. dipondia exigere, siuè ad instantiam vnius, vel plurium proficisca tur, & non plus: sic namque habetur in pragmaticis, cap. 8.

Assertum Mercati nõ rõnabile.

ILLVD verò, quod Mercatus ibi superaddit, scilicet, quòd loco strenarum post obtentam victoriam litis, à parte tabellioni aliquid licet superaccipere, quia legi Hispaniæ repugnare videtur, non ausim tam audacter con cedere. Nam pragmatica Reginæ Isabelis Compluti edita, anno 1503. lege 2004. decernitur, vt tabellio publicus, quidquid stipendij acceperit in parte posteriori patente scripturæ, vel processus superscribat: & quòd vltra sibi consignata, & taxata stipendia plus ali quid quouis colore, neque exigere, ne que recipere possit.

Quæst. An stabularij carius vendere possint hordeum quàm lega li pretio taxatum est. Taxa hordei.

PRÆTEREA dubitari ab aliquibus poterit, an stabularij hordeum mi nutim vendentes hospitibus ad sua hospitia, & diuersoria declinantibus, pro suis iumentis possint illud illis di uendere maiori pretio, quàm taxa, aut quàm sit communiter currens in foro illius populi. Neque immeritò de hoc hic controuertimus. Tũ, quia inhumanum videtur, & contra ius ca nonicum, quòd carius vendantur necessaria hospitibus, quàm oppidanis, & conciuibus. Tum, quia à taxa cõmu ni pretij hordei præstituta per legem seruanda, non videntur fore exceptã di stabularij, nisi per eam expresè sint excepti.

Dictum 1.

IGITVR expedituri quæstionẽ, dicimus primò, quòd in casu, quo taxa hordei legalis non esset: si iuxta ta xam sibi assuetam præfigi particulari per ministrum iustitiæ ad hoc habentem authoritatem (quæ taxa particularis Hispanicè, *aranzel* vocatur) venderent hospitibus, dum talis taxa mo dicum excederet pretium commune, quo hordeum venditur (sic minutim, vt ipsi vendunt) in populo, non esset il lis crimini tribuendum. Tum, quia cũ hoc fiat authoritate iustitiæ præsumitur dolus abesse iuxta regulam iuris 24. scilicet, quòd qui mandata facit iudicis, dolo facere non vr̃. Tũ, quia suæ industriæ & obligationi habendi in suis diuersorijs aliunde comporta tum hordeum pro hospitum iumẽtis, vt illud inueniant in promptu, & ad manum ne diuagentur per vicos, & plateas illud quæritando cum dispendio bestiarum, quæ statim vt exonerã tur in diuersorio hordei appetunt pa bulum, quia id illis conceditur in recopilatione noua. Secus autem esset in hoc casu, si talis iustitiæ officiarius conficiens taxam contemplatione stabularij, vel ab illo muneribus subornatus plus æquo, vel aliter augeret pretium.

Dictum 2.

SECVNDO dicimus: quòd vbi taxa pragmaticæ pro faneca hordei esset introducta, si stabularij non habito respectu ad illam, hordei modios pluris diuenderent, quàm valerẽt ad rationem taxæ, non viderentur liberi à culpa & restitutione, nisi in tribus casibus. Primò, quando expressè exciperentur à custodia taxæ per ipsam le gem taxæ. Secundò, quando visus com munis scitus, & dissimulatus per rectores generales, & gubernatores pro uinciarum transgressionem taxæ legalis hordei in stabularijs non punientes, induxisset contrariũ. Tertiò, quan do iuxta pragmaticam tales stabularii aliunde ex aliis oppidis, vbi eius suppeteret copia, pro prouisione hospitibus ne deṡit in suis diuersoriis, il lud suis expensis ad sua diuersoria im portarunt. Nam in his tribus casibus possent aliquid moderatum plus accipere, quàm definisset pragmaticæ taxa. Non tamen ad hoc (vt prediximus ex mente Barto. in lege si publicanus. §. final. ff. de public.) Sufficeret toleran tia particularium iudicum vniuscuiusque oppidi. Sed iam in recõpilat. legum conceditur eis aliquid plus accipere.

Contractus in fraudẽ taxæ. Quæst. de ea

VTRVM contractus in fraudem taxæ initus censendus sit ille contra-ctus, quo quis reipublicæ sui oppidi

ea

ea lege, & pacto mutuauit quingentos aureos, vt insumerentur in triticum diuendendum in pane cocto ad expensas, & lucrum ipsius mutuantis. Quæstio est, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ, quæstione 106. Respondendum est ergo iuxta mentem eius, id quidem contra pragmaticam taxæ tritici fuisse intentatum singulari vafricie, qua ipse mutuator, scilicet Petrus videns se non tutè posse emere triticum ad diuendendum id in pane cocto in locis illis finitimis pretio superexcedenti taxam: quia non erat ex officio pistor electus, cui id est licitum, quod cæteris est vetitum, iuxta pragmaticam, has technas excogitauit (vt manu aliena efficeret, quod propria conficere non erat datum,) scilicet mutuare senatui populi suam pecuniam cum conditione prædicta.

Resp.

QVIA talis neque ratione mutui, neq; ratione lucri cessantis, quia neque tale lucrum intendebatur, neque de eo mutuans senatui facit mentionem, neque ratione alicuius contractus societatis mixti cum conductione, & locatione operarum (quia nihil huiusmodi in mentionem tunc illis venit) neque de hoc actum est, neque conditiones ad hoc prærequisitæ intercessere, quarum vna est, quod periculum, & lucrum æqualiter cedat socijs æquales sortes ponentibus, & quarum alia est, quòd iustitia, & æquitas seruetur in pretio exponentis labores, & expēsas) potuit lucrum id reportare. Quocirca conuincitur per illam vafriciem commissam contra pragmaticam taxæ tritici molitus fuisse id lucri expiscari. Quare licet sic mutuādo insigni beneficio prosecutus sit populum: non tamen euadit labem vsuræ, si ratione huius mutui, & impensi beneficij illud velit referre lucrum.

Quæst. De Senatorib. ostia victualium taxātibus.

IAM verò, quia de taxa pretij cæptum est agi, illa quæstio & ab hoc loco non est extranea, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ quæstione 82. Ea scilicet est, vtrùm culpæ sit dandum, quòd fit à senatoribus, populorum. Hi namque catiùs taxant panem, & vinum à se, & à conuicinis sui populi diuendendum, quàm venderetur ab hæc victualia asportantibus aliunde à foris ex alijs populis, si tempore, quo sua in suo populo prius veneunt, permittentur ea importare, & diuendere. Quæritur ergo, an id fiat licitè. Breuiter ergo dicendum esse videtur, hoc non apparere illicitum, si ex eo, quod sic fiat, maius est emolumentum commune, quòd inde redundat in populum, quàm sit id detrimenti, quod inde capiunt pauperes populi, aliàs secus. Circa quæstionem consulendos ait Corduba ibi Gabrielem in quarta distinctione 15. q. 10. nota septima & dubio secundo, & Syluest. tit. emptio q. quinta, quæstione sexta & quæstione nona, & quæsti. 10. 11. 12. & iuramentum quarta quæstione secunda in fine, & Nauar. in Sum. cap. 23. num. 92. Et quia quæstio dependet ex facto, exacta examinatione discernendum venit hoc factum, an magis vergat in commodum commune populi, quam in detrimentum pauperum, populi: quòd si adhuc in ancipiti esset res, tunc consuetudo introducta præualeret. Sicq; fertur respondisse Doctor Metina Complutensis.

Resp.

PRÆTEREA, licet quæstio hæc ad deceptionem, quæ contingit in emptione circa merces viciatas reduci posset, sed, quia agitur de extenuatione legitimi ponderis auri, vel argenti ratione mixturæ extraneæ materiæ in rebus fabrefactis ex auro, & argento, vt in vasis argenteis, vel aureis, & quia pondus auri, & argenti quædam veluti taxa est eius, & illius quantitatis veluti mēsura: ideo ad hunc locum eam aduocasse non erit prorsus alienum. Quæritur ergo, an aurifices licitè ad auri pondus vendant eam ligam, seu mixturam alterius metalli, siue materiæ, quam auro immiscent ad compactiones, seu iuncturas operis sui conficiendas. Nam videtur id eis nequaquam licere, quia integrè sui operis mercedem

Quæst. De aurificibus.

Arg.

accipientes mixturam illam non sub trahunt à pondere vasis aurei, vel
Dictum. 1. argentei a se confecti. Quaestio est, cuius meminit Corduba in suo tractatu de casibus conscientiae. quaestione 80. Quocirca iuxta mentem eius dicendum videtur ad hoc, quòd si sine fraude huiusmodi argentarij solum immiscent a terius materiae ligamen pro iuncturis vasis conglutinandis iuxta suam artem necessarium, possunt sui laboris integram recipere mercedem, non computando pondus ligae, vel mixtae materiae alterius in sui laboris stipendio, propter apparentes rationes. Quia dum ad hunc vsum parum miscetur alterius metalli inferioris iuxta artem, dum est necessarium, id in partem pretij iusti ipsis argentarijs videtur impendi secundum communem aestimationem. Tum, quia in caeteris artificialibus mixturis, aut confectionibus id accidit esse licitum. Nam faber ferrarius in ferruminatione, & compactione ferri cum ferro solitus est immiscere puluerem arenae: & pharmacopola in confectionibus medicinalibus interdum necessario immiscet aquam naturalem, aliasvè materias ferè nullius pretij, vt melius fiat earum contemperamentum, & sic in concoctione vini, quo commodiùs fiat, aliquid aquae solet superinfundi: caldariarum quoque artifices ad iuncturas conficiendas, vel ad contemperamentum operis sui, ferrum soliti sunt coniungere: & tamen hi has mixturas necessarias facientes, pro his mixturis nihil demunt de solito pretio.

Dictum. 2 DICITVR autem secundò, quòd tales argentarij si plus extraneae materię, aut metalli inferioris immisceat in suis operibus argenteis, vel aureis, quàm secundum regulam suae artis sit opus miscere: tunc id non caret culpa mortali, nisi modica admixta materia à culpa excuset laetali, & sicut non sunt liberi in hoc casu à culpa: ità neque à restitutione.

Corol. EX quo infertur ibi corollariè à Corduba, quòd si verum est, quod refertur, scilicet aliquos argentarios solitos esse cum pondere 7. regalium argenti immiscere in iuncturis operis conficiendi pondus trium argenteorum, vel eo plus in aere, vel in alia extranea materia ad ligaturam, si huiusmodi artifices nihil demunt, hac de causa de pretio sui laboris, vel si nihil remittunt de aliàs, sibi soluendo pretio, genus est fallaciae, in quo, neque etiam tacitè, sicut neque in vitium occultum ab ementibus talia consentitur: & quia potissimè vbi interuenit opus aureum, non modicum ex hoc detrimentum obuenire solet: ideò cum notabilis quantitas venditioni exponitur, tenentur argentarij, vel patefacere pondus extraneae mixturae, vel id subducere à pretio facturae, alioquin culpa mortali non carent, neque liberabuntur à restitutione vltra iustum accepti.

De macellario qui pretio taxa carnes deteriores vendit, de defraudantibus infideles in taxa ponderis vel mensura: an domini vilioris gallinas à vasallis emere possint: an vectigalia emens in summa taxa ea exigere possit: an vltra taxam stipendiari possit senator iturus ad curiam.

CAPVT XX.

PRAETEREA, ne aliqua quaestio, quae ad materiam taxae, vel ponderis rerum venalium attinet, de qua iam ex magna parte egimus, praetereatur, operae pretium fore duximus, & hic alias minutiores quaestiones ad hanc materiam alludentes, sub breuitate transcurrere. Expedienda ergo venit hic primò illa quaestio, cuius *Quaest.* meminit Cord. in tractat. de casi. conscien. quaestione nona, vbi de macellario agit, qui cum populo conuenit de exhibendo populo in macello carnes arietum castratorum venales pro certa pretij taxa. De quo quaerit an si sub eadem pretij taxa intermiscet morticinas carnes, vel carnes arietū inca-

incastratorum in macello suppeditat, reus ob hoc fiat alicuius restitutionis. Cui quæstioni, quia non magnam facessit difficultatem, prompta est responsio affirmatiua; scilicet, quòd is restitutionis obligatione tenetur. Neque enim debuit in castratos arietes, quorum non tanti æstimantur carnes in macello diuendere eo pretio taxæ, qua castratorum carnes subministrare populo pollicitus est. Imò, si hinc aliquid nocumenti circa salutem popularium subcreuisset in populo, & id damni reparare teneretur. Vltra restitutionem, quam tenetur facere, eo quod carnes incastratorum minus valentes pretio taxæ pro castratis factæ vendidit. Sicut neque à restitutione immunis est, qui mixtum aquæ vinum, vel id quod est vitiosum pro sano, & incorrupto diuendit. Igitur damnum hinc passis restituendum est à macellario, si quibus debetur, & quantum innotescere possit, quod si id constare nequeat, pauperibus populi restituendum erit: & quo securus conscientiæ suæ securitati magis consulat pro eo, de quo adhuc remanet incertus compositionis bullam assumat. Pro quo facit Syluest. titu. emp. q. 19.20. Metina Complutensis de restitut. q. 34. Sotus de iustit. & iur. libro 6. quæst. 3. articu. 2. Nauar. in Sum. capi. 23. nu. 87. 88.

Respon.

PORRO huc aliquo modo accedere videtur & illa quæstio, vtrum contractus emptionis venditionisvè ineundo cum infidelibus, liceat eos in taxa numeri, aut ponderis, vel mensuræ circumuenire. Huius quoq; quæstionis meminit Corduba in tractatu de casibus consc. quæstione 96. Igitur respondetur primò, non licere Christicolis negotiantibus cum infidelibus, eos in numero, pondere, mensura, taxaque pretij mercium, quas illis vendunt, decipere. Non enim hoc contingeret fieri sine peccato, neque sine restitutionis noxa: siue tales Pagani hanc fraudem passi de his essent, qui in recognitionem alicuius subiectionis, aut fœderis principibus Christianis tributa præstarent, siuè de his, qui terras Christianorum à se occupatas incolũt, siue non. Et idem prorsus dicendum est de manifestatione mercium, quas illud ad infideles venales transueherent. Non enim possunt eas causa defraudandi principes infideles in debitis sibi vectigalibus Christicolæ occultare. Quia quamuis terras quæ olim fuere Christianorum inuaserint, tamen earum dominium non ad singulares mercatores cum huiusmodi infidelibus negotiãtes attinet: sed ad dispositionem eorũ Christianorum principum, quibus eas recuperandi terras cura incumbit, spectat. Quare, nisi huiusmodi principũ, aut Papę interueniente authoritate publica non licet mercatoribus hac ratione occultando merces, suis debitis tributis defraudare, præsertim eos infideles principes, qui in alicuius subiectionis professionem (vt prædiximus) aliqui tributi, *parias*, Hispanicè dicti pendunt principibus Christianis, quia iam cum authoritate, seu ratificatione talium Christianorum principum eas leges vectigalium videntur edidisse. Cæterùm infideles siue sint soluentes tributa recognitionis nobis, siue non, siue terrarum nostrarum præoccupatores sint, aut non, in pondere, & mensura, & taxa non posse licitè defraudari à nobis, ideo diximus, iuxta respõsum Metinæ Complutensis, quia suæ particulari industriæ, & labori debetur pretium iustum taxæ, quod siue pro suis mercibus recipiũt, siue quod pro mercibus emptis à mercatoribus Christianis eis impendunt. Quocirca in taxa, numero pondere, & mensura, infideles hi indemnes sunt seruandi.

Quæst.
In vẽditione an liceat infideles circumuenire.
Resp.
Dictum 1.

SECVNDO & vltimò dicimus, quod si infideles de eo numero sint, qui neque nobis infesti sunt, neq; terras Christianorum inuaserunt, hos neque authoritate cuiusuis principis Christiani, neq; authoritate Papæ possumus in suis tributis defraudare: quia neque dominio suarum rerum priuare. Ita Sotus in 4. sen. ita Victoria in relectione de Indis. ita Corduba in suo quæstionario lib. 1. q. 57.

Quæst. Vtrum vassalli teneantur vẽdere victualia dominis pretio ab ipsis dominis taxato minori, quã par erat.

INSVPER non parùm huic materiæ cohæret & illa quæstio, vtrùm vassalli teneantur vendere dominis suis gallinas, capreolos, certo pretio taxæ à dominis præfixo minori, quã par erat: sicut Garcia lib.1. de Contract.c.13. pag.372. refert vsu sic venire in Valentiæ regno, vbi tali pretio has merces coguntur diuendere vassalli prædicta. Subterfugere autem videtur Garcia ibi super hoc suam edicere sententiam. Solùm etenim hanc coactionem, qua coguntur ad istam taxam diuendere prædicta, an iusta sit, vel iniusta, examinandam relinquit his, quibus magis constat de origine, vnde obligatio vendendi dominis prædicta tam infimo pretio ortum traxit. Nã ait, rem esse, quæ apud se, sicut & apud alios suspicione laborat. Quocirca consulendum esse ait Fr. Antonium Cordub. in tract. de casib. conscient. q. 114. vbi in dubium reuocat vtrùm domini ex suis populis gallinas sibi pro sua mensa assumere possint venales infra medietatem iusti pretij, cum sic eas a vassallis emisse ab immemoriali sit in vsu.

Subterfugiũ Garciæ.

Dictum 1.

IGITVR iuxta mentem Cordubæ ibi, cui accedimus, quia cordatè loquitur, dicimus ad quæstionem primò, quod si talẽ vsum tam vili pretio emendi gallinas fundarunt domini in solo contractu emptionis, vel venditionis, liquet hoc, & contra iustitiã esse, & obligatione restituendi eos teneri. Sed quia forte talis vsus ex contractu mixto & emptione, & venditione, & ex remissione debiti tributi initium habuit, ideò distinctione est opus. Dicimus ergo secundò, quod si vassalli ea iura, & reditus, quæ secundum leges dominis sunt debita, sufficienter implent ea iura illis integrè soluendo, tunc talis contractus siuè tantum simpliciter cõtractus emptionis, & venditionis sit, siuè mixtus esse dicatur, iniustitia non caret: quare defectum pretij iusti gallinarum restituere domini tenẽtur iuxta temporum, quo eas recepere, & recipiunt valorem. Et huius refectionis pretij faciendi prompta est ratio: quia si meram emptionem, & venditionem ibi interuenire dicamus, notabilis quoque ibi in pretio gallinarum interfuit defraudatio. Si autem mixtum prędictũ contractum ibi conflatum esse inter dominos, & vassallos dicamus adhuc titulo tributi, vel seruitij debiti remissi, talis defectus pretij iusti gallinarũ non potest iustificari. Quia postquam (vt ita esse præmisimus) vassalli omnia iusta onera, & tributa debita dominis exactè adimplent ea illis soluẽdo, conuincuntur domini in emptione prædicta gallinarum id subtraxisse à debito pretio pro illis, quo minoris eas emerunt à vassallis. Non autem ad id persuadendum cõiectura deest probabilis. Nam quantum coniectare licet antiquis temporibus, videtur gallinæ in illo pretio vili, scilicet 10. dipondiorum venales constitisse, tuncque verisimile est dominum cum vassallis conuenisse de exhibẽdis sibi gallinis venalibus pro tali pretio ad suã mensam: cumque post hoc earum creuerit pretium, proportionabiliter auxisse earum pretiũ credibile est. Cùm ergo nunc gallinæ in pretio iam ascẽderint: sequitur etiam à domino vassallorum necessariò augendum esse pretiũ: sicut necessariò à vassallis eas vendentibus diminuendũ erat, si nũc in pretio descendissent. Accedit ad hoc, & aliud non mediocre indiciũ, & id quidem est fama, communisque æstimatio, quæ apud omnes habetur, scilicet, reditus, iuraque solita præstari à vassallis ad illud augmentũ nunc peruenisse, quale hactenus non fuit, & vltra quam par esset: accedente præsertim illa obligatione maiori, qua astringit dominus subditorũ indigentijs suppetias ferre. Nam cęteris paribus magis suis, quàm alienis tenetur conferre elemosinã, quocirca expediret, ne ad rigorem sua tributa à subditis exigeret: Neq; talis dominus in hac emptione gallinarum tã tenui pretio, & vili, titulo præscriptionis se tutari potest, cum iniusta præscriptio fuerit, neque bona fide suffulta.

PRÆTEREA tertiò dicimus, quod si redditus, & iura q̃ dominus *Tertium dictum.*

de

de facto à suis subditis exigit, minora sint, quàm sint ea tributa, & iura debita, quæ iuxta leges posset ab eis exigere: tunc eam quotam, quam remittit de debitis sibi tributis, potest à pretio iusto gallinarum à se soluendo demere, iuxta quotam partis remissæ tributorum, de gallinarum sibi venditarum pretio communiter currenti aliquid subtrahẽdo vassallis. Non enim in hoc casu dominus minoris sic emendo, delinquit, aut vlli restitutioni subijcitur, cùm cõtractus mixtus emptionis, & venditionis ex vna parte, & ex relaxatione debiti ser uitij, aut tributi intercesserit ex alia. In hanc sententiam consentiunt Doctores, sic referente Gabriele in 4. distin. 15. q. 5. concl. 2. & 3. & 4.

Quæst. An domini qui subditorũ vectigalia dono à rege accepẽrũt ad rigorẽ taxæ possint exigere.

QVIA de taxa rerum venalium sermonem iniuimus, non multum præposterè, & hic hæc ascita est quæstio, scilicet, an domini, qui pretio, vel dono, vel aliter obtinuerunt à rege suorum populorum vectigalia, ea exigere possint ad perpendiculum taxæ; id est, ex decem vnum, vt præscribit lex, cum rex neque modo, neque tempore, quo vectigalia contulit, vel vendidit ita in summo rigore exigat, aut exegerit. At quia Corduba, in tractatu de casibus conscientiæ quæstio. 115. & Sotus de Iustit. & iur. libro 3. quæstion. 6. circa hanc quæstionem discordes sunt, præmittam hic sententiam Cordubæ, dicturus tandem meã (si quidquam valet) sentẽtiam.

Sentẽ. Cordubæ.

Igitur Corduba eius est sententiæ, scilicet, quod qui emptione, vel quocunque alio titulo hæc vectigalia p'ene iure obtinuerunt à rege, perinde ac ea iura obtinet rex ad summum, scilicet, ex decem vnum exigendo, possunt ea percipere, dum hanc taxam non transcendant. Neque obstat (inquit) quod rex indulgentior sit in suis vectigalibus exigendis: quia in re sua vnusquisque est moderator, & arbiter intra limites iustitiæ, & dum speciali lege non prohibetur. Neque obstat (ait) contra hoc indulgentia, qua rex indulsit regno per aliqua curricula annorum, ne vectigalia ad summum ascendant, vel in summo exigantur: quia hæc indulgentia non vergit in præiudicium aliorum dominorũ, quibus ista vectigalia sunt debita. Sicque in facta contingentia latam fuisse sententiam in regali consilio asseuerat Corduba.

AT verò licèt contra sententiam authoritate regij consilij munitam mihi hic obloqui non sit cordi: sed res est, quæ (vt in 2. parte tomi primi mei Instructor. capit. 38. dixi) scrupulo non caret, quatenus attinet ad conscientiam, tum propter egregiam authoritatem Soti tenentis cõtrarium, tum propter rationes valde æquitati consonas, quæ pro eo facere videtur.

Senten. Soti

Lex quatenus obligat.

Primò, quia lex eatenus obligat, quatenus est vsu recepta: at lex ista vectigalium sic est vsu recepta, vt quota hæc non ad summum exigatur, sed infra summum se solet, Rex cum regno componere, vt remissior fiat pensio, ac tolerabilior: quia vt bene ait Sotus, licet decima sit consignata, tamen nisi vrgens necessitas regni illud postularet, nimis graue esset tributum hoc ad rigorem exigere. Vnde vsus rigorem huius quotæ vectigalium temperans non videtur esse tam indulgentia regia, quàm vsus admissus à rege vt modificans, & interpretans legem. Nam & Victoria dixisse fertur, quod aliquod tributum contingit esse iustum, si soluatur secundum consuetudinem: quod tamen esset iniustum si solueretur secundum rigorem, & exemplificat in vectigalibus, id est, *alcaualas*. Ideò cum Rex non plus iuris in tales emptores iurium transtulerit, quàm ipse rationabiliter haberet, neque voluit transferre, cuius argumentum est: quia si Rex cùm ea vendidit, ad summum exigenda ea esse censeret, non tam moderato pretio, sed auctiori, & cariori illa vendidisset. Sequitur ergo in conscientia, huiusmodi iurium, id est, vectigalium emptores, vel aliter ea à rege assecutos non posse illa ad summum, id est, ad quotam ex decem vnum exigere, & multo minus, qui ea non pleno iure obtinuerũt à rege,

ſed tantum vt eorum collectores. In quo vltimo nobiſcum cōcordat Corduba. Aliàs verò ſatis efficaces rationes, quas in gratiam Soti in noſtro Inſtructorio, loco citato attuli, conſultò hic miſſas facio, conſulēs breuitati. Imò ſic iuxta noſtram ſententiam definitur in Recōpila. noua, de quo infra rurſus.

Quaeſt. An vltra taxā ſalarij plura veniant ſoluēda pro curatoribus Reipub. INSVPER & ad materiam de obſeruanda taxa, & illa quæſtio pertinere videtur, ſcilicet, ſi perſtante lege regni decernente ſenatori ciuitatis eunti ad Curiam ad negotia ciuitatis procuranda, non ampliora ſalaria fore ſuppeditanda, quàm duodecim argenteorum pro ſingulis diebus, ſi vnus dumtaxat Senator adſit, qui idoneus ſit ad hoc munus magni momenti obeundum, qui tamen, quia non tā proſpera valetudine gaudet ad id muneris pro republica ſubeundum, compelli non poteſt, neque eo ſtipendio duodecim argenteorum, quod pro ſano ſufficeret, ipſe quia valetudinarius eſt, ſuſtentari poteſt, an huic plus cæteris in hac functione bonum commune reipublicæ promoturo plus ſtipendij, quàm legis taxa conſignat, poſſit à ſenatu ciuitatis impendi. Quæſtio eſt, cuius Corduba meminit in tractatu de caſibus conſcientiæ, quæſtio. 81. A qua breuiter nos excutientes, ad mentem eius dicimus, poſſe quidem pro hoc ſenatorem hunc tam ſtrenuum præ cæteris ad negotia reipublicæ in Curia gerenda maiori ſtipendio, quàm taxa ſit ad id muneris à ſenatu ad curiam delegari: tū quia id in maius emolumentum cedit ciuitatis, quam ſi pro duplo pretio alijs perſonis id negotij eſſet demandatū. Neque ad hoc obſiſtit taxa legis, quæ intelligenda venit de ſenatore, cui etiam inuito id muneris imponi poteſt: quia illud ſuſcipere tenetur, qualis non eſt ſenator hic non tanta valetudine fruens: quare hic pro maiori ſtipendio ſe conducere ad id poterit, ſicut & alius particularis, & priuatus. *Reſpon.*

INSVPER in prædicto caſu ad euitandas lites pretium maius taxæ, quod huic præſtatur à ſenatoribus impendi poteſt ſine reſtitutionis noxa in alijs reipublicæ ſumptibus. Hoc autē licere conceditur, dum mendacia abſint, & dum, ſi ſuper hoc cōſultus fuit Rex, ad ſic faciendum licentiam ſenatoribus non denegauerit: quia tunc, ſicut & in omnibus caſibus vbi conſtat intentio legiſlatoris ſeruanda eſt. *Notat.*

Vtrùm correctores ciuitatum præter ſalarium taxatum poſſint accipere aſſeſſorias. Taxatio arbitrio commiſſa an ſit ſeruanda. Taxationes rerum dotalium quando vilioris taxantur, vergunt in detrimentum creditorum mariti interdum.

CAPVT XXI.

VT cætera, quæ ad materiam de taxis attinet, proſequamur, & hic hæc quæſtio interſerenda videtur; cuius meminit Corduba in tractatu de caſibus conſcientiæ, quæſt. 110. ſcilicet: Vtrùm correctores ciuitatum, populorumq; gubernatores, vltra ſalarium ſibi præ taxatum aſſeſſorias quoque ſibi vendicare poſſint. *Quæſt.*

VIDETVR autem quæſtio hæc non adeò patens propter rationes, quæ nituntur in contrà. Nam primò obſtat aſſeſſorijs aſſumendis à iudicibus, ſcilicet, quod habetur ca. cum ab omni ſpecie mali, de vita, & honeſtate cleric. & in l. lex iuſta. ff. ad legem Iuliam. repetun. & in c. ſtatutum. §. niſi forſan. in verbo moderatas. vbi dicitur, quod iudex ordinarius, & ſuus delegatus non poſſunt accipere expenſas à partibus. Et gloſſ. in d. c. cum ab omni, in verbo propter expenſas. ait, quod iudex delegatus ab ordinario, debet habere expenſas à delegante. Ex quibus locis licet arguere aſſeſſorias (quę ſunt veluti expenſæ pro inuiſendis proceſſibus à iudicibus ad ſententiam proferendam eis collatæ à partibus) ab ipſis non fore aſſumendas. *Arg. 1.*

ITEM ſecundò, peculiares regni leges aſſeſſorias ſibi præoccupare iudices prohibent iuxta l. 3. titulo 16. de *Arg. 2.*

Corregidores, in Ordinamento regali, libro 2. vbi interdicitur correctores stipendiatos assessorias sibi assumere. Et l.16.tit.15. pratoribus ordinarijs præcipitur, quòd dum eis consignata sunt salaria, eas assessorias non recipiant: sicut neque iurisperiti prætores eas exigere possunt. Idemque prorsus cauetur titu. 26. de correctoribus, vbi indicitur pœna restitutionis in quadruplum.

Argum. 3. DEINDE tertiò, edictum regiæ taxæ, *arancel* Hispanicè nuncupatum, id vetuisse videtur, postquam ibi consignat stipendia iudicibus exoluenda pro actibus iudicialibus, & sententijs, vbi nihil meminit rex de assessorijs assumendis à iudicibus: Imò quamcumque consuetudinem recipiendi vltra ibi illis consignata stipendia reprobat.

Conclus. IGITVR responsuri ad quæstionem statuimus hanc conclusionem: Iudices gubernatoresque non sufficienter stipendiati in recompensam iusti sibi debiti salarij possunt sibi applicare assessorias, id est, quinque dipōdia pro singulis folijs criminalis processus, & tria dipondia pro singulis folijs processus ciuilis. Hæc est Cordubæ

Ratio 1. loco citato. Quæ ratione hac naturali fulcitur, quæ dictat stipendium sufficiens consignandum esse reipublicæ ministro: est namque de bonis reipublicæ decenter alendus, iuxta doctrinam Diui Thomæ in secundæ quodlib. art. 8. & 22. & q.63. & habetur in authen. vt iudices sine quo suffragio. in princi. & facit text. in capite militare. 23.q.1. & Archidiaconus in ca. non sanè 14.q.5.nu.6.

ACCEDIT, & alia ratio, scilicet, quod regni leges hoc ipsum decernunt: sicut videre licet in regalibus Ordinationibus lib.2. titulo de *Corregidores* l.7. Vbi cauetur, correctoribus ex proprijs bonis magistratus ciuitatis, id est, *del consejo* fore consignanda stipendia, quòd si hæc bona desint per contributionem inter particulares dispertiendam, & ab vno quoque iuxta normam iustitiæ distributiuæ eis consignandam & soluendam, prouidenda fore eis stipendia.

Corol. EX quo sequitur, illam permissionem, consuetudinemque recipiendi assessorias in aliquibus populis Duci *del Infantazgo*, tanta antiquitate pollentem, cessisse in partem decentis stipendij, quod gubernatori impéditur, aut impendendum de iure est. Quod conijcere ex eo licet, quòd habita ratione æstimationis assessoriarū, aliorumque actorum iudicialium, totum hinc resultans stipendium ad quotam triginta millia dipondiorum reduci constat: quòd fermè tantundem est ac stipendium, quod illi impenditur à Duce prædicto. Vndè verisimile videtur, neque probabili caret præsumptione inter ipsum Ducem, eiusque terræ populos conuenisse, de tribuendis gubernatori à Duce triginta mille dipondijs, & de eidem gubernatori assessoriis, & aliis actibus iudicialibus persoluendis à populis, quæ aliis triginta mille dipondiis æquiualent, & eatenus sic conuenisse inter subditos, & dominum, quatenus gubernatori decens sufficiensque salarium pro more non deesset.

Ad 1. arg. IAM verò ad primam obiectionē in contra desumptam ex legibus, & doctoribus ibi citatis, contendētem iustitiam administrandam esse gratis, dicitur, quod tales leges, & doctores partim loquuntur de iudicibus ecclesiasticis obtinentibus beneficia ecclesiastica, & partim de iudicibus secularibus decenter stipendiatis à republica, vel ab illius domino. De quo consulendus est Florentinus tertia parte Summ. titulo nono, capit. secundo. §. octauo, & nono. & Syluester titul. iudex.1.q.10. & Adrianus in to. quodlibeto art.1.

Ad 2. arg. Resp. 1. AD eam verò obstantiam, quæ in legibus regni fundabatur, respōdetur, quod tales leges de assessoriis non recipiendis, vbi non sunt in obseruatione, neque in memoria, aut neque in vsu sunt receptæ, ad suam custodiam nullam obligationem inducunt iuxta caput in istis. §. leges. dist. 4. & communiter Doctores in c.1. de tregua & pace, & pro vt tradit Gregorius Lopez

in libro 16. titulo primo Partit. prima concludens rege sciente legem vsu non recipi à populo, neque compellente ad eius obseruantiam, cum possit sine inconuenienti ad eius custodiam cogere, si sic vsu recepta non sit, caret obligandi vi: quia visus est tunc Rex in eius non obseruantiam consensisse. Consentit Syluester titulo lex. quæstione sexta, estque communis Doctorum assertio. Secundò respondetur, quod etiam si donemus leges huiusmodi regni fuisse olim vsu receptas, iam per contrariam consuetudinem sic potuerunt annullari, vt desierint iam obligare, iuxta legem, de quibus. ff. de legib. & in capitu. final. de consuetu. & in l. 6. titul. secunda parte prima. Maximeque eis derogatur per immemorialem consuetudinem contrariam, quippe quæ vim habet priuilegij iuxta capitul. super quibusdam. de Verborum significatione, & in l. hoc iure. §. ductus. ff. de aqua pluui. arcend. & in l. sexta titulo tertio libro tertio. Ordina. tega. Quare cùm nulla memoria hominum vigeat in contrarium de huiusmodi assessoriis non soluendis in illis Ducis populis, sequitur leges de assessoriis non ferendis ibi vim non obtinere. In huius confirmationem videto Speculatorem in titulo, declaratio. §. si verò ordinarius.

Resp. 2. (beside "Doctorum assertio. Secundò respondetur")

CONSVETVDO ergo potest valere circa salaria: quocirca per talem consuetudinem fiet licitum quod aliàs esset illicitum: contra ius tantum humanum, vt habetur in Authen. vt iudices sine quoquo suffragio. §. sic igitur verbo, sciat enim. & in Authen. de sanctissimis Episcopis. §. si quis autem. verbo, pro consuetudinibus Diuus Augustinus fauet c. non sanè. 14. q. Consulito Syluestrum, verbo consuetudo. q. 6.

Resp. 3. TERTIO respondetur ad obstantiam, quod leges regni expresè interdicentes assessorias intra suos proprios terminos, id est, tantum de his personis, quæ eas ibi recipere prohibentur, sunt accipiendæ: quales sunt correctores, id est, Corregidores iam à magistratu ciuitatis stipendiati, & prætores ordinarij consignata salaria habentes, insuper, & prætores ordinarij in iure periti etiam si salarijs careant. Correctoribus autem stipendium consignari à populis lex sanxit (vt suprà meminimus.) Gubernator autem in suis populis præfectus à Duce, neque Corrector est salariatus, neque de numero prædictorum, vnde à legibus illis excluditur: quia neque etiam prætor est ordinarius, quia tantum est iudex delegatus, iuxta glossam in Clem. & si principalis. de rescriptis. & Alexandrum in rubrica. ff. de officio eius, cui est mandata iurisdictio, quam Gregorius Lopez citans sectatur. in l. 2. titu. 4. par. 3.

DENIQVE cum ius naturale dictet ministris iustitiæ dignum stipendium esse præstandum, infertur hinc prædictas leges de iudicibus sufficienter stipendiatis fore intelligendas, non verò de iudicibus in sufficienter stipendiatis, quibus vsu receptum est subueniri per assessoriarum contributionem.

INSVPER quoniam de taxatione rerum venalium incidit hic sermo, & in traditione dotis taxatæ suo pretio, quoddam veluti genus emptionis tacitè interuenit: ideò & quæstio hæc, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ non præposterè hic collocatur: habetur autem ab ipso ibi. quæstione 130. Ea nempe est in casu, quo socer & gener inter se pacti sunt de consignandis duobus arbitratoribus ad æstimandum, & taxandum pretia suppellectilium dotalium cum animo, qui affuit genero sibi secreto recompensandi, si in tali taxatione damno affectus esset, an talis gener sentiens se prægrauatum ab arbitratoribus in taxæ pretio valde aucto, possit sibi secreto id detrimenti restaurare.

Quæst. An gener ab arbitratis taxa grauatus possit secreto sibi id dã ni restaurare.

IGITVR ad quæstionem primò occurrit dicendum, quod in casu, quo in animo habuit gener acquiescendi arbitratorum taxationi, si notabiliter in taxa læsus non fuit, neque manifestè, quidquid à se causa recompensa-

Dictum 1.

pensationis secretò acceptum est restituendum socero est. Quòd si hic animus ei defuit, scilicet parendi arbitratoribus in taxa, non abfuit ipse à culpa mortali, quia fictio interfuit ex parte sua in re notabili iuxta mentem Soti, de iustit. & iur. libro octauo quæstione secunda articu. 1. ad 1. argumen. & iuxta Nauarrum in sum. ca. 18. num. 3. & 9. Syluest. verb. pactum, quæstio. 4, sicque communis est sententia doctorum.

Varia sententiæ. CÆTERVM quidquid sit de peccato, de restitutione restat agendum. At verò, quia hic doctores variant in sententiis præmissis, hic eorum variis sententiis, quid sit tenendum in hac parte à nobis edicendum erit. Igitur Sotus vbi suprà, & Nauarrus vbi suprà, numero tertio, & quarto, eius sunt sententiæ, vt existiment, quod pacta non liberalia, neque merè simplicia, sed onerosa, & ex vtraque parte contrahentium conflata, vt verbi gratia, *do, vt des, facio, vt facias*: solida sunt facienda, etiam si interfuerit fictio, abfueritque animus ea implendi ad eaque se obligandi in eorum altero. Quocirca iuxta mentem ipsorum ne sic decipiens ex sua fraude reportet commodum (quod contra æquitatem est) tenetur stari promissioni, & pacto. Quod si hoc verum est ex hac eorum sententia elicitur generum prædictum, quia stare taxationi arbitratorum pollicitus est, quod præstare non potest, nisi restituat socero, quod iam in recompensationem sibi adaucti pretii accepit, ad talem restitutionem faciendam obligatũ manere. Quamuis secus accidat in liberalibus, & simplicibus promissionibus, & contractibus. Nam in his authoribus Syluestro, & Nauarro, vbi suprà, iuxta Diuum Thomam secunda secundæ quæstione 110. articulo tertio, licet peccatum in animo non se obligandi, neque implendi promissum, interuenerit propter fictionem, tamen sic eludẽs alteram partem obligatione restituendi ei quidquam regulariter caret, nisi ex tali fictione aliquid detrimenti alia pars sit passa.

Dictum 2.

VERVM non desunt Doctores alii: qui Scot. & Metinæ Complutensi subscribentes in hoc casu autumant, generum hunc liberum manere à restitutione suo socero, facienda propter recompensam dictam sibi secretò à se de bonis soceri factam, si nihil plus acceperit eo pretio iusto, quo supellectilia illa forent taxanda: quia pactum de parendo taxationi arbitratorum sic accipiendum fuit, vt tantum ligaret in casu, quo æqua fieret taxatio, & non aliter, licet gener in hoc non se explicuerit causa offensionis tollendi, & inimicitias, & inconuenientia alia inde orienda cauendi.

Ad punctũ q̃onis. TANDEM, quo ad punctum quæstionis faciamus satis, cum Corduba dicendum esse duximus, quod quia de facto non constat tale pretium taxationis suppellectilium dotaliũ fuisse manifestè iniustum, licet genero videatur esse iniustum, tamen ex affectu in propria causa, quia deceptione teneri potest, dimidium in recompensam à genero acceptorum bonorum est socero restituendum, vel pars eorum, dum gener omnino certus non est in tota quota à se pro recompensatione sibi facienda accepta fuisse prægrauatum. Placet hoc Metinæ Complutensi, eiusque studioso discipulo Cordubæ.

PORRO consideratione hic dignum est, huiusmodi taxationes dotium, quæ vltra dimidium iusti pretii fiunt, & admittuntur in gratiam sponsarum, interdum in detrimentum creditorum maritorum cedere, præsertim, quando mariti creditoribus soluendo non sunt: Quia cum bona dotalia priuilegiata sint, dum viri ad inopiam vergunt, opponentes se vxores in iudicio pro suis dotibus in damnum creditorum habentium posteriores hypothecas etiam expressas, vel habẽtium anteriores tacitas plus sibi debito recuperant, & extorquẽt, quòd certè periculo & scrupulo conscientiæ non caret.

De pretio communi: et de quæstione ardua, scilicet, quomodo sit taxandum pretium mercium, quæ communiter non inueniũt pretium de præsenti. Et de pretio cocci in noua Hispania coniunctim vendenti, ad creditum.

CAPVT XXII.

PORRO postquam de pretio legali, quæ nobis occurrere dicenda discussa reliquimus, iã de pretio cõmuni, quo res in foro communi veneunt, nobis differendum venit. In qua materia illa primò ardua quæstio obuiat, quæ à multis præsertim in noua Hispania controuersia est, scilicet, quomodò sint taxãda pretia mercium arbitrio bonorum virorum, quæ non inueniunt pretium de præsenti: cuiusmodi sunt merces, quæ venduntur in magna copia coniunctim tempore aduẽtus classis in noua Hispania. Cuius quæstionis meminit Mercatus in suo libro de Contractibus. Quam & si in secunda parte primi tomi nostri Instructorij suis numeris absoluimus, eam tamen hic, vbi suum genuinũ obtinet locum, dissimulare nequaquam potuimus: quamproptereа ad has cõclusiones redigimus sicut & ibi.

Quæstio. Quõo taxanda sint rerum pretia arbitrio boni viri.

Concl. 1. PRIMA conclusio sit: In tota ferè Hispania bene potest regulari pretium ad creditum per pretium de prę senti, etiam si in magna copia ad creditum merces veneant. Hęc conclusio est Mercati de contractibus. Cuius rationem affert hanc: Quia mercatores in Hispania, licet exponant merces in magna copia vendẽdas ad creditum, vendunt tamen eas merces prætaxando quamlibet speciem earũ seorsum pretio, quo de præsenti veneunt, quia tale pretium de præsenti reperitur cõ muniter: ergo earum mercium coniũctim, & in magna copia, in Hispania venditarum pretium ad creditum regulari potest per pretium de præsenti inuentum.

EX quo corollariè sequitur quod tales vendentes in Hispania etiam in magna copia, non possunt prætermisso pretio de præsenti æstimare aliud pretium ad creditum: sed pretium repertum communiter de præsenti debent obseruare etiam vendentes ad creditum.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, quæ est etiam Mercati loco vbi suprà citat. Mercatores nouæ Hispaniæ non possunt vendere merces in magna quantitate ad creditum pretio, quo vendũtur de præsenti. Patet: Quia merces, quæ venduntur in noua Hispania de præsenti numerata pecunia, sunt merces, quæ venduntur minutim à minoribus mercatoribus reuenditoribus, qui eas emerunt in magna copia ad creditum à grossioribus mercatorib. vt reuendendo eas minutim aliquid lucrarentur: sed iniustum prorsus est, quæ venundantur in magna quantitate coniunctim, æquali, & tam magno pretio veneant, sicut venduntur pro minutim venales: quia mercatores, vendentes in magna copia coniunctim pretium solent, & debent aliquantulum extenuare, quod vendentes minutim meritò augent, quia magis laborant, & immorantur in vẽdendo minutim merces, ergo iniquum esset, si mercatores grossiores in noua Hispania eodem pretio, quo merces minutim venditæ veneunt, prorsus merces vendentes coniunctim in magna copia, ad creditum vellent vendere: quia acciperetur nunc ab ipsis plus iusto pretio.

Concl. 3. TERTIA conclusio, illud est iustum pretium mercium in globo, & coniunctim in magna copia venditarum in noua Hispania, si ad creditum ibi tempore aduentus classis vendantur, quod valent tempore applicationis classis ad portum: licet tale pretiũ tunc de præsenti ibi non inueniatur, Ita Mercatus libr. 1. cap. 13. fol. 54. & sequentibus de contractibus: & patet quia tunc mercatores attentis his circunstantijs, vtrum adueniat magna classis asportans magnam vim mercium, vel modica classis paruam copiam mercium transuehens, considerato etiam, vtrum in breui sperentur

aliæ

aliæ naues, vel classis, pensato etiam verum intra vrbes nouæ Hispaniæ magna copia illarum mercium adhuc inuendita suppetat, vel magna sit talium mercium indigentia, solent taxare pretium augentes, vel minuentes illud iuxta has considerationes: Quo tunc sic taxato, & æstimato pretio, eodem soliti sunt vendere merces in globo in magna copia coniunctim ad

Probatio. creditum intra tres terminos solutionis intra annum. Quo circa istud est iustum pretium etiam ad creditum. Hæc conclusio patet, quia si inueniretur pecunia de præsenti, quæ emeretur ad numeratum de præsenti, istudmet pretium sic taxatum his habitis rationibus censeretur iustum pro venditione, si solueretur de præsenti. Neque militat contra hanc conclusionem, quod si solueretur sibi pretium, de præsenti minori pretio mercatores merces darent, quàm sit pretium, quo ad creditum vendunt, quia (vt secuti authorem Diuum Thomam diximus) non ideo minoris darent: quia magis non valerent, sed quia accipientdo pretium de præsenti exponendoque illud statim negotiationi illam iacturam minoris pretij accepti sibi resarcirent.

Concl. 4. QVARTA conclusio in grauissimam incidunt vsuræ labem mercatores: qui in noua Hispania in magna quantitate coniunctim vendentes ad creditum, vendunt maiori pretio quàm sit pretium globorum merciũ, idest, *de las gargacones*: quod tempore aduentus classis iustum esse æstimatũ est communiter inter mercatores, & taxatum attentis prædictis rationibus, verbi gratia, quando tempore aduentus classis pretium iustum esse taxatur ad 65. pro centum, & ad tres solutiones, vt communiter fit per annũ in noua Hispania, tunc si mercator, quia ad maiores dilationis terminos emptores sibi vendi petunt ad creditum, ideo maioris dilationis gratia pretium ad octuaginta pro centũ auget, & tantò magis auget, quantò maiorem dilationem emptor petierit: sine dubio vsuræ culpa non caret, quo circa restitutioni huius actionis pretij manet obnoxius: & hoc est quod vitio vertunt, & vt vsurarium contractum execrantur doctores, quando vident ratione maioris dilationis temporis istud pretium augeri. Ita Mercatus loco supra citato, & in secunda parte tomi 1. nostri Instruct. c. 514. vbi diffusius hanc materiam pertractauimus.

PRÆTEREA præcedenti quæstioni finitima est illa quæst. quæ circa commercium cocci *de la grana* vulgariter dicti versatur in noua Hispania. Quæritur ergo an ille contractus tã celebris in noua Hispania, & præsertim in ciuitate Angelorum eiusdem nouæ Hispaniæ, licitus sit, vbi copia cocci venditur ad creditum pretio, quod non inuenitur de præsenti: quia communiter tale pretium pro cocco vendito in magna copia non inuenitur inter Hispanos de præsenti, quam uis verum sit, quod minutim pretio præsenti minoris huiusmodi merces soliti sint mercari ab Indis in Indorum populis: dum illuc, causa emendi illas, pergunt. Verum quia & quæstionem hanc, cum latius à nobis fuerit agitata in secunda parte tomi primi, nostri Instructorij, necessitas materiæ, & series doctrinæ (quia hic suum proprium vendicat locum) cogit huc iterum inculcare: breuitate consulendi gratia multa illic dicta fusius resecantes: hæc prædocumenta responsionis quæstionis substernimus primò.

Quæst. De pretio cocci vẽditi ad creditũ.

Documentum 1. PRIMVM prædocumentum sit: quod apud nos est probabile, quamuis apud alios non vacare periculo existimetur, scilicet, quando venduntur merces in magna copia coniunctim: neque sic tales merces inueniũt pretium communiter de præsenti: pretium iustum earum erit, quod communiter inuenitur pecunia credita. Itaq; si paucissimi sint, aut nulli, qui numerata pecunia emant: atque ideo in magna copia cõiunctim tales merces sic de præsenti vendi non possunt, habebunt valorem, qui communiter currit ad creditum. Hoc documentum fuit Victoriæ: qui fertur cùm cõsultus

esset

esset à Burgensibus Mercatoribus sic respondisse. Cuius rationem subiungit hanc, scilicet: quia vendi in magna copia merces coniunctim est prorsus necessarium reipublicæ, quo deinde à grossioribus mercatoribus in magna quantitate emptis à nauibus eas de longè asportantibus, in minuto emere post volentibus prouideatur. Ergo si sic in magna copia non inueniunt pretium de præsenti: pretio, quod cõmuniter inuenitur pro eis ad creditũ, possunt vendi. Sed iam hoc documentum, vt diximus de mente Mercati parum deseruit in Hispania: quia mercatores ibi etiam vendentes in magna copia eas solent, & possunt taxare merces seorsum pretio, quo quælibet species earum de præsenti veneunt; atque ideo, quia tale pretium inuenitur de præsenti per illud in Hispania se regulare debent aliquod minus pretium taxando pro eo quod in magna copia, & coniunctim vendant, & hoc est verius.

2 SECVNDVM prædocumentũ est. Quando sunt plures ementes: qui volunt numerata pecunia emere in magna copia, & ipsi mercatores causa augendi pretium nolunt sic vendere: sed malunt contrahere ad creditum, tunc non erit aliud pretium ad creditum, quàm pretium commune quod verisimiliter curreret: si vẽderetur ad numeratum. Hoc assertum est etiam Victoriæ, & patet: quia hæc licentia taxandi pretium etiam ad creditũ, quãdo non inuenitur de præsenti solum habet locum, quando non occurrunt aliqui, qui volentes emere ad numeratum offerant de præsenti pretium communiter, licet vnus, aut alius tantum velit vilissimo pretio sic de præsenti numerata pecunia emere, quia vna hirundo non facit ver.

3 TERTIVM prædocumẽtum sit, qui minutim maiori pretio vendunt merces pecunia credita, quàm numorata de præsenti, nulla excusatione suam prætexere possunt vsuram palliatam, est Victoriæ, & patet, quia euidentissimum est argumentum: quod illud plus accipiunt ratione dilationis temporis his præmissis.

STATVITVR conclusio respõsiua ad qõnem, si loquamur de mercimonio cocci, id est, *de la grana*, vbi in magna copia coniunctim vẽditur Hispanis incolis nouæ Hispaniæ: dũ cesset monopoliũ, & dũ nihil exigatur à venditoribus ratione lucri cessantis, tunc pretiũ iustum huius mercimonij erit, quod cõiter tempore, quo traditur cocci merx currit, ad creditum inter mercatores timoratæ consciẽtiæ, nisi sint emptores plures, qui numerata pecunia velint emere de præsenti: quia si tunc ipsi venditores gratia augendi pretiũ, malunt vendere ad creditum propter necessitatẽ eorum, qui emunt pro onerandis nauibus remeãtibus in Hispaniã, non eis licebit propter hoc alio, quàm de præsenti oblato vendere pretio. Hæc conclusio habet fautores Theologos nouæ Hispaniæ: & licet conclusio hæc hic asserta, nõ careat difficultate, tamen nõ ideò venit dãnanda, si aliæ fraudes non immisceantur: quia vr̃ habere fulcimentum in documẽto illo Victoriæ suprà dicto. s. quod merces in magna copia quæ cõiter sic in magna copia vẽditæ non inueniunt emptores ad numeratum, per pretium cõe currens ad creditum vendi possunt: quia tunc ꝑ præsens pretium cum non inueniatur ad numeratũ (vt supponimus) de pretio earũ ad creditum iudicari nõ potest. *Cond.*

Vtrùm res immutata carius possit vendi quàm empta est. An liceat negotiari reuendendo triticum emptum de lucro cessante, & de eius quatuor cõditionibus. Et an possit prætendi ab inuitè contrahẽtibus, vel ab vltrò incũtibus extractus.

CAPVT XXIII.

DE pretio communi rerum exorsi sermonẽ: iam de casibus in quibus pretium hoc possit augeri, aut diminui licitè, vel non operosius est nunc à nobis inquirendum, quò circa ab hac quæstione scitu digna *De merce immutata. Quæst.*

gna exordientes, quærimus primò, vtrum mercator rem, quam emit non immutatam possit carius vẽdere, quæstio est, cuius meminit D. Thom. 2.2. q.77. articu.4. vbi quærit, vtrum liceat negotiando aliquid carius vendere, quàm emere.

Argum. 1. ET ne ab argumentis Diui Thomæ secedamus, arguitur sic primò ex authoritate Diui Chrysostomi super illud Matthæi vigesimo primo, dicentis: Quicunque rem comparat, vt integram, & immutatam vendendo lucretur, ille est mercator, qui de templo eijcitur. Et idem dicit Cassiodorus super illud Psalmi, *Quoniam non cognoui litteraturam*, nullus autem de templo eijcitur, nisi propter aliquód peccatum: ergo si quis sic negotietur quod rem, quam comparat integram, & immutatam carius vendit, quàm emit, id nequaquam agit sine peccato.

Confirmat. INSVPER, & id confirmatur, quia contra iustitiam planè est rem emere aut vendere pluíquam valeat: Sed ille, qui negotiando carius vendit, quàm emerit, necesse est quod vilius emerit, quàm valeat, vel carius iusto valore eam vendat: ergo fieri sine peccato non accidit. Igitur præsupposita Diui Thomæ doctrina in corpore articuli. s. quod duplex sit rerum commutatio, Vna quidem quasi naturalis & necessaria, scilicet, per quam fit commutatio rei ad rem, vel rerum, & denariorum propter necessitatem vitæ, quæ ideo laudabilis est: quia ad eam prouidentiam spectat, qua de rebus necessarijs ad vitam domui, vel ciuitati, prouidendum est. Alia verò commutationis species est, vel denariorum ad denarios, vel quarumcunque rerum ad denarios, non propter res necessarias vitæ, sed propter quæstum captandum: quæ secundum Philosophum propriè negotiatio dicitur, quæ secundum se considerata, quandam turpitudinem continet, quatenus in sua ratione neque finem honestum, neque necessarium, lucrum includit, quod negotiationis est finis. Sed neque de sua ratione vitiosa est, aut virtuti contraria, quippe quæ ad finem honestum, id est, ad lucrum destinatum ad aliquem finem necessarium, vel honestum referri potest, scilicet, dum negotiationi insistitur ab aliquo ad domus suæ sustentationem, vel ad indigentium subuentionem, vel ad publicam vtilitatem, ne, scilicet, res necessariæ ad vitam, & reipublicæ propriæ desint, dum lucrum non expectat quasi finem, sed quasi stipendium sui laboris. Iam respondere ad quæstionem est opus.

SIT igitur prima conclusio, licitè potest quis rem in melius mutatam carius vendere, quàm emit. Hæc est Diui Thomæ in loco vbi suprà in solutione ad primum: quæ quia intelligenda est de mutata re in melius (vt sonat) ideò antequam probetur, modos huius mutationis in melius, qui quatuor solent esse, operę pretium e-rit hic præmemorasse. Prima ergo rei emptæ mutatio potest esse quantum ad substantiam, quantitatem, & qualitatẽ, verbi gratia, mutatio, quo ad substantiam est, vt cum vinum per corruptionem in acetum vertitur. Quantum autem ad quantitatem mutatio fit, cùm vitulus fit bos, vel pullus in gallinam euadit. Quod ad qualitatem autem, mutatio dupliciter fit, scilicet, vel naturaliter, vel artificialiter: naturaliter autem, vt cum vuæ per exiccationem fiunt passæ aridæ, vel cera pallida. Artificialiter verò fit, vt cùm vestis reparatur cum diffuta esset. Secundus mutationis modus est in melius per translationem, vt cum res empta in vno loco transfertur ad alium, vbi creditur magis valitura. Tertius autẽ mutationis modus est, quo ad tempus: vt cùm res empta in vno tempore venditur, in alio tempore vbi auctior est eius valor. Quartus verò mutationis modus est, quando forma vendendi, & emendi variatur: vt cùm merces, quæ coniunctim in magna copia erant, & veluti in globo emptæ, minutim postea vẽdunt, vt à tabernarijs vina, à pigmen-

Quatuor modos mutationis in melius. *Mutat. 1.* 2 3 4

pigmentarijs pigmenta, & à reuendi toribus aliæ merces. Similiter mutatur forma emptionis, & venditionis in modo vendendi, & emendi diuerso, vt, verbi gratia, res publicæ subhastatione veneunt, quæ priuatim, & secretè antea emptæ fuerant.

Probatio. NVNC autem post hæc licet satis pateat conclusio, probatur tamen ex ratione Diui Thomæ, quia si emptor rei eam sic in melius mutatam carius vendat, videtur pręmium sui laboris accipere: ergo non peccat contra iustitiam commutatiuam, immò neque contra aliam virtutem, sibi finem pręstituat honestum, si rem in aliquo melioratam, vel in pretio immutatam, & auctam secundum diuersitatem loci, vel temporis, vel propter periculũ, cui se exposuit transferendo rem de loco ad locum emptor pluris eam vẽdat, quàm emerit.

Quæst. an in mutatione res vilius empta carius vendi possit. CÆTERVM quia ista conclusio extra controuersiam est, ad id puncti perueniamus, cuius difficultas magis premit, scilicet, an tunc res vilioris empta pluris vendi possit, quando prædictarum mutationum nulla præcessit.

Conclus. SIT igitur ad hoc responsiua secunda conclusio, non obstante Diui Chrysostomi sententia, non est illicitum rem semel emptam pluris vendere, quàm sit empta, etiam si nulla prædictarum mutationum mutatione mutata vendatur: dum tamen pretiũ quo pluris venditur latitudinem iusti pretij non excedat, verbi gratia, si aliquis rem emisset pretio infimo, & eandem medio pretio, vel supremo diuenderet, non idcirco aliqua culpa esset notandus. Cuius conclusionis in promptu est ratio: quia omnia ista pretia infima, media, suprema, seu rigida dum communiter inueniuntur de præsenti iusta, & licita esse censentur; aliunde tamen hoc posset sibi vitio verti, scilicet, propter speciem mali, quam præ se fert ista venditio, dum debitus non apponitur finis: qua de causa tã Diuus Chrysostomus, quàm Cassiodorus eam videntur damnare.

CONSVLE Syluestrum, qui emptio. 2. culpæ tribuit factum eorum, qui ex consultò vilioris emunt, vt statim carioris vendant, eos tamen hac culpa non notat, qui cum hoc fine minoris non emerint, merces à casu pluris eas vendiderunt.

QVIA verò huiusmodi negotiationes, scilicet, emendi minoris ad reuendendum maioris in reipublicę dãnum solent verti, contra huiusmodi reuenditores annonæ sunt leges latæ, propterea autem quod leges hę ab aliquibus nihil fiunt, libuit hic illa tria, quæ in tractatu de casibus conscientiæ, quæstione 83. Corduba inquirit, dubia discutienda proponere, scilicet. Primò, an ingenua puella, quæ aliunde non habet, vnde propriæ vitæ sustentationi prospiciat, nisi cum tercentis aureis, quos duntaxat habet negotietur, possit eos in triticum insumere, ad illud cum aliquo lucro reuendendum. *Quæstio.*

SECVNDO, an qui ex suis messibus, vel redditibus triticum vltra sibi, & suæ familiæ necessarium in horreo suo reconditum habet, possit hoc pretio distrahere, rursusque omne triticum suæ domus victui necessarium pretio sibi comparare.

ITEM tertiò, an qui pro debitis sibi pecunijs recuperat triticum pretio tunc currenti, possit sine violatione legis illud postea diuendere pretio tunc in foro inuento.

AD primum dubium cum Corduba videtur dicendum talem puellam non effugere posse culpam: si talem negotiationem exerceat. Nam tenetur ipsa, sicut & cæteri eas non violare leges iustas, quæ pro bono communi reipublicæ promulgatæ sunt, & quæ huiusmodi sunt, vt earum transgressio in eius notabile vergeret detrimẽtum, si ab omnibus non custodirētur; quò circa puella hęc inducenda est, vt, hac omissa, illam negotiationem exerceat, quæ vetita lege non est. *Quæst.*

AD dubium autem secundum respondemus regulariter tale factum carere peccato: quia is, qui in casu proponitur, propriè ad reuendendum nõ emit. *Quæst.*

emit. Non enim legi, aut menti eius obuiat suum triticum ex sua messe, vel prouentu collectum vendidisse, & suę sustentationi necessarium postea emisse: neque id paratur damnum reipublicæ, quod exemptione tritici ad reuendendum solitum est oriri.

Quæst. IDEMQVE videtur dicendum ad tertium propositum dubium, & quia argumenta in contra ex authoritate D. Chrysostomi, ex prædictis conclusionibus manent diluta, ideo de his sit satis.

An ròne lucri cessantis possit augeri pretium. QVONIAM de pretio rerum iam disputationem suscepimus, hic omnes modos venari nos oportet, quibus vltra pretium cōmuniter currens liceat res vendendo, vel emendo aliquid plus accipere, vel infrà illud minus dare, & quia inter causas, quæ ad hoc conferre possunt, potissima est causa, quæ obtenditur, scilicet, damni emergentis, & lucri cessantis, de his hic aptè incidit sermo: sed quia in secunda parte tomi primi nostri Instructorij conscientiæ latiùs, quam alij in materia de vsura, hanc materiam de lucro cessante, & damno emergenti prosecuti sumus: illuc remittentes lectorem, ne interim tamen hic ab aliquali notitia hujus materiæ maneat ieiunus, vt & ordini doctrinæ hic pertractandæ non desimus, præmissa definitione tam lucri cessantis, quàm dāni emergentis, vtriusque materiæ sub breuitate possibili rursus repetemus; quia materia hæc potissima est, & celeberrima omnium, quę in hac materia emptionis, & venditionis pertractari solent, quippe quæ negotiantibus pallium, & velamen solet præbere, ad sua prętenta lucra iustificanda, damnaque excusanda; quę materia minus illis est nota, vt probè ait Garcia in libro 1. de Contractibus capi. 10. quantò magis in ore eorum est vulgaris.

IGITVR ad tollendam eorum deceptionem, qui vtrumque interesse tam damni emergentis, quàm lucri cessantis confundunt, in vnum premittimus duplicem differentiam inter vtrumque, traditurì definitionem vtriusque. Differunt autē primò, quia lucrum cessans consistit in actione, non enim nisi aliquid agendo lucramur. Damnum vero emergens consistit in passione, siquidem patiendo aliquid detrimenti, damno afficimur. Secundò verò discriminantur in eo, quòd damnum propriè quis patitur in eo, quod iam antea erat, suum lucrum autem nobis cessare non dicitur in iam nostro, & à nobis acquisito, sed in eo, quod per nos venit acquirendum authore D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 4. *Differētia dani emergen. et lucri cessant.*

LVCRVM cessans definitur esse *lucrum illud, quod cum quis posset, & vellet mediante aliqua negotiatione, vel industria assequi, ideo omisit lucrari: quia in fauorem alicuius aliquid facit, vel quia præpeditur iniustè*, sub his particulis posset, & vellet, intelligitur spes probabilis lucrandi, ad lucrum cessans prętendendum prerequisita. Nam nemo est, qui velit aliquid adipisci, qui illud assequendi spe non teneatur; qui si spe illud assequendi non caret, impossibile sibi illud esse non reputat. Item etiam sub illa particula, posset, intelligitur, quod licitè, & iure posset, nam in moralibus id possumus, quod de iure possumus, neque enim si quis ad vsuras de facto sua pecunia posset lucrari aliquid: quia eam ad preces alicuius ei mutuat: posset obtendere lucrum cessans, quia licet de facto sic posset lucrari: sed non de iure. Igitur ad lucrum cessans potentia, & voluntas negotiandi, & lucrandi simul requiruntur. *Definitio lucri cessantis.*

PRÆMISSA iam definitione lucri cessantis de conditionibus ad eius recompensam exigendam prerequisitis disserere est opus. Quatuor ergo sunt conditiones, quę ab huiusmodi lucri recompensam exigendam necessariò concurrunt, si licitè exigenda sit. Prima autem conditio est, vt hoc lucrum realiter, & verè cesset, at verè cessare non potest, nisi hęc tria simul adsint: Primò quod eam expetēs recompensam, & possit & probabiliter speret. Secundò, & absoluta voluntate paratus sit lucrari. Tertiò, vt loco lucri *De cōditionibus 4. lucri cessant.*

lucri vna via cessantis tantumdem lucri ei alia via non succedat. Nam si negotiaturus hac pecunia, quam mutuat, quia eam mutuat, iam quasi expeditus à labore negotiandi vacat alijs officijs, & occupationibus: vnde tantumdem lucri reportat, vel aliter, tunc ius exigendi lucrum cessans non habet.

2 SECVNDA autem conditio est, quòd id negotij, quod petens hoc interesse agit gratia, & causa alterius, verè causa impediens sit à lucro sperato probabiliter: quia verè causa est, quæ impedimentum præstat negotiationi, vt si quia mutuat pecuniam verè expositam negotiationi, vel ad hoc paratissimam, hæc mutuatio ad preces mutuatarij facta in causa est amittendi lucrum ex prædicta negotiatione probabiliter speratum.

3 TERTIA autem conditio prærequisita est, quod recompensaturus lucrum cessans verè in causa sit, quòd recompēsandus de hoc lucro aliquid agat propter quod à sua negotiatione, vel industria adhibenda præpeditus maneat: quod tunc contingit, quādo hæc duo ad hanc tertiam conditionem prærequisita adsunt simul: primò quod de tali lucro recompensandus à sua negotiatione non desistat sua sponte: sed quod causa alterius, & gratia complacendi ei suam negotiationem intermiserit: secundò, quòd recompensandus de hoc interesse nulla lege teneatur eum quæstum intermittere, quem facere parabat cum iactura sua, causa alterius. Nam si alteri debito iustitiæ, aut charitatis subuenire tenebatur non licitè à tali lucrum cessans expetit, quia pro ei subueniendo à negotiatione fructifera destitit.

QVARTA denique conditio ad hoc prærequisita est, quod ille, qui iure hoc lucrum cessans recompensaturus est, præmonitus sit à principio de tali lucro cessanti soluendo.

Quæst. an citra vim lucrum cessans exigi possit.

PORRO licet inter omnes doctores conueniat posse prætendi lucrum cessans, exigique ab eo, qui per vim, aut violentiam ab hoc lucro acquirendo præpeditus est: tamen an extra violentiæ huius casum licitè lucrū cessans expeti possit, in controuersia est apud illos. Conradus namque in libro de Contractibus quæst. 3. Syluester quoque vsura. 1. q. 19. & Caie. 2. 2. q. 78. arti. 2. & in summa vsura, membr. 2. & Adrianus q. de vsura, quibus tandem accedit Nauarrus in sum. c. 17. nu. 211. & in commentario de vsura num. 44. alijque doctores, egregia authoritate pollentes, asserunt lucrum cessans etiam à principio posse licitè obtendi, quamuis nulla vis, aut violentia, aut metus interuenerit. At Sotus lib. 6. de iust. & iur. licet istorum opinionē non improbabilem reputet, in illam tamē magis inclinat, scilicet, quod seclusa violentia, vel metu vt si sic expetens hoc interesse, à principio non cogatur impeditiuum sui quæstus inire cōtractum, à principio interesse hoc lucri cessantis expetere licitè nequit; quod nititur ibi probare Scotus: primò, quia hoc interesse exigere neqt, nisi à negotio sibi lucroso impeditus, at impeditus tantum is dicitur: qui inuoluntarie id negotij intermittit, intermittit autem nemo inuolunta riè aliqd, quod sine vi, metu, aut ignorantia omittit, quia hæc tria tantum authore Arist. 3. Ethicorum, iuxta interpretationem D. Th. 1. 2. q. 6. inuoluntarium causant: ergo nisi aliquo istorum trium modorum inuoluntarius cessarit, quis à negotio non potest expetere lucrum cessans.

Varia sententia.

Arg. 1.

ET confirmatur authoritate Caietani, affirmantis spontaneum cessatorem: qui voluntariè cessat à negotio non posse expetere lucrum cessans: at spontaneus censetur esse, qui vi, metu non cogitur, ergo non potest lucrum huiusmodi expetere.

Confirmat.

SECVNDO arguitur, quia si lucrum cessans, verbi gratia, mercenario, q sponte impedit à suis operibus, resarciendum veniret: sequitur quod ei conduplicandum esset lucrū, quod æquitas non compatitur, sequela autem patet, quia iam sic mercenarius hic restituendus esset in lucro sibi cessante, & quia cessaret ab hoc opere vacando

Arg. 2.

cando alteri operi posset aliud lucrum reportare: ergo duplo esset cumulandus.

MVLTA hic nobis dicenda suppeterent de hac materia, nisi illam loco allegato copiosiùs disputassemus: ideo hæc hic sub breuitate sufficiat repetere per hæc asserta. Primum quod lucrum cessans iustè petit, qui mutuare cogitur: quia tunc propriè inuoluntariè illam subit iacturam lucri cessantis. *Assertum.*

2 SECVNDVM assertum sit, iustè à principio in pactum quis deducit lucrum cessans: si post præfixum tempus solutionis pecuniæ mutuatæ, quia sibi non soluitur sibi cesset, dum verè negotiaturus erat, & probabiliter lucraturus: dum tamen illam vltra terminum solutionis dilationem sponte causa huius lucri non patiatur sed inuitus.

3 Sed & tertium assertum sit, lucrum cessans eum, qui non coactè mutuat posse à principio in pactum deducere. Probabile est: est enim iam veluti opinio communis, idque locum habet dum absoluta voluntate alias negotiari erat paratus, & motiuo non proprio: sed alieno motus, & charitate proximi adactus, vt ei subueniat mutuando à negotiatione lucri factiua dimouet pecuniam, & animum: quod hæc ratio Soti corroborat, scilicet quoniam illa pecunia sic negotiationi exposita, & industriæ negotiandi mancipata non æstimatur secundum se, sed cum illo lucro, quia vt fructifera est, sicut granum terræ iam mandatum, iam non tantum secundum se, sed vt fructiferum est, in potentia consideratur: ergo si mutuatarius sciens, & volens, vult cum illo onere illam pecuniam mutuò accipere, potest mutuans de illo lucro cessante sibi reddendi pacisci. Item confirmatur ex ratione D. Tho. 2.2. quæstio. 77. artic. 1. vbi ait, quod licet res secundum se considerata pretio communi sit æstimanda: tamen considerata per accidens, id est, in ordine ad extraordinarium damnum: quod eam vendens non proprio motiuo, sed ad petitionem alterius eam vendendo incurrit, licitè pro ea accipit aliquid vltra commune pretium: quia licet tunc accipiat pro illa plusquam secundum se valeat: non tamen pro ea recipit aliquid plusquam valeat habenti eam. Ex qua doctrina D. Thomæ rectè intulit Garcia sumi fundamentum lucri cessantis exigendi: cum ergo res negotiationi addicta plus, vt sic valeat paranti negotiari: sequitur eam mutuando, pro ea possit licitè plus exigere, idest, lucrum cessans, si cessat ratione mutui: quia alteri negotio interim non dat operam, vt hoc restauret damnum. *ratio Soti.* *Fundamentum lucri cessant.*

QVARTVM assertum sit, lucrum cessans licet possit cum limitationibus prædictis à principio taxari, deductis deducendis arbitrio boni viri, sed non potest à principio de præsenti recipi secundum sententiam Metinæ Complutensis, & Nauarri: quia illud quod de præsenti soluitur a ratione lucri cessantis subducitur, tum quia potest negotiationi, tum quia à quota mutuata, ex qua sperabatur per negotiationem lucrum, quota quæ in solutionem lucri cessantis à principio est mutuanti impensa, & soluta est detracta: ergo saltem de illa tulisse non potuit lucrum cessans.

AD primum, iam tandem argumentum respondetur, distinguendo illam partem minoris, scilicet, intermittit nemo inuoluntariè aliquid, quod sine vi, metu omittit, si loquamur de inuoluntario ab extrinseco principio causatum per retinentiam voluntatis, cui infertur vis, aut quæ nollet nisi ignorantia deciperetur, quod propriè dicitur inuoluntarium concedo. Si autem loquamur de inuoluntario largo modo pro eo ad quod non tã ex nobis, aut ex proprio motiuo, quàm ex voluntate alterius, aut ex arbitrio alieno mouemur, sic nego, quod nemo inuoluntariè ad hoc sine vi, aut metu possit moueri, immò inuoluntariè isto mõ dicor agere quod ad preces alterius me incitãtis cõtra firmum, quod anteà conceperam propositum contrarium, reuocãdo illud ad *Ad 1. arg.*

ad instantiam alterius, cùm illud malim sequi, ago: licèt vi non cogar: tũc namque inuoluntariè id dicor agere: quia non à me motus: sed aliunde à charitate debita proximo moueor: & quasi impellor. Primum autem inuoluntarium, metus, vel violentia, aut ignorantia causat. Secundum verò, inuoluntarium ab amicitia, vel charitate causabile est. Inuolũtarium autem hoc secundum sufficit tunc, vt à negotiando dicatur impeditus, vt lucrum cessans exposcere possit, quod tunc contingit, quando interueniens amicitia, vel charitas in causa fuit, vt mutuans omittere negociationem, quam aliàs omittere nollet, licèt simpliciter velit: est namque inuoluntarium hoc inuoluntarium secundum quid, licet sit voluntarium simpliciter, sicut proiectio merciũ in mare ingruente tempestate, authore Aristotele, mixta est ex volũtario simpliciter, quia simpliciter vult naufragus merces in mare proijcere, & ex inuoluntario secundum quid, quia aliàs nollet proijcere.

Inuoluntariũ duplex.

Ad confirmationẽ.

AD confirmationem desumptum ex authoritate Caietani: quia simili æquiuocatione laborat: simili distinctione ad eam soluendam nobis vtendum est: quia Caietanus loquitur de voluntario, vt opponitur inuoluntario in secunda significatione sumpto, quod tunc contingit sic voluntariè à negotiatione desistere: quando à nullo rogatus, vel requisitus, vel coactus & ad nullius instantiam negotiari prætermitteret: tũc palam est, quod omni iure ferendi lucrum cessans careret, secus si ad instantiam alterius nolens aliàs à negotiatione recedere, ab ea reuocaretur, quia tunc inuoluntariè secundo modo saltem impeditur.

Ad 2. arg.

AD secundum argumentum respõdetur negando sequelam, quia in casu probationis, si impeditus talis mercenarius à suis operibus pro aliquo tempore liber relinquitur ab impeditore, vt alteri operæ locatus vacet, ex quo sibi lucrum, quod cum alio erat lucraturus (si nõ esset præpeditus) sibi resarciret, tunc aliud lucrum cessans exigere prohibetur: quia tunc tãtum sibi illud accipere licitè licet, quãdo ad hoc impeditus aliunde laborando recuperare nequit, sic etiam repetimus hic, quod antea nos dixisse meminimus, scilicet, non licere mutuãti pecunias inde lucrum cessans sperare: quando esto istam pecuniam, qua negotiaturus est mutuet, in alijs functionibus, & ministerijs est occupatus, vnde tantundem lucri, aut plusquàm ex negotiatione, quàm aliàs gessisset, reportabit.

Quota lucri cessantis quomodo taxanda disceptatio cum Garcia. An labores necessarij sint à lucro cessante deducendi, de pacto triplici lucri cessantis. Et an post Extrauag. Pij V. liceat à principio de eo conuenire, & recompensa istius lucri quando sit accipienda.

CAPVT XXIIII.

PORRO quoniam in capitulo præcedenti, & si paucis hãc materiam de lucro cessante attingere nobis ĩ animo fuit: nequiuimus tamen eam absoluere: hic rursus reliqua ad hanc materiam attinentia percurrere decreuimus, inquirentes primò, quota pro lucro cessante soluenda: qualiter æstimanda veniat. At quia authore Garcia libro primo de contractibus capitul. secundo, pagina 319. ad arbitrandum de quota ferenda pro lucro cessante tria animaduertenda occurrunt. Primùm, an determinatè de quantitate lucri cessantis liquere possit, an non. Secundùm si esto quantitas, hæc certa possit esse, an de eius certitudine à principio constitit, an non. Tertiùm, vtrùm spes sit certa, vel non assequendi certã quantitatem lucri, vel incertam: Ideo iuxta hanc distinctionem per dicta duximus respondendum.

Tria aduertenda pro quota lucri cess.

PRIMO, quando tam quota lucri cessantis aliàs acquirẽda, cùm spes eam acquirendi esset incerta, tunc recompensa illius maior, vel minor ex bono-

Dictum 1.

bonorum virorum fit arbitrio, eatenus, quatenus quantitas hæc, eiusque assecutionis spes magis, vel minus fuerit certa, quemadmodum sic damnum grani in agro sati iuxta spem maiorem, vel minorem tanti, vel minoris fructus percipiendi arbitrio boni viri magis, vel minus recompensandum venit.

IDEM prorsus dicendum est de casu, in quo de certitudine quotæ lucro parandæ non constaret: licèt de aliquali quæstus parte certa spes arrideret, vt venator, vbi abundant feræ syluestres, venaturus certus est: quod sit aliquas feras venaturus: sed numerum earum ignorat. Huic enim si præpeditus iniustè esset à venatione, arbitrio boni viri his pēsatis magis, vel minus esset recompensandū pro hoc sibi lucro cessante venationis. Item ex eodem arbitrio boni viri sumēda est æstimatio illius lucri cessantis, cuius quantitas esset certa: sed spes eam assequendi certitudine careret, vt mercenario impedito constare potest aliquando de quota diarij quam posset lucrari, cùm in certitudine qua laborat, an præ infirmitate impotens fiet ad laborandum. Cuius arbitrariæ æstimationis stante altera harum incertitudinum, vel vtraque, est ratio, quam D. Thomas 2.2. quæstion. 62. articu. 4. affert, quia in his casibus hæc lucra cessantia sunt multipliciter impedibilia: quia impotentia, qua ratione id, quod est in potētia, minoris æstimatur, quàm si esset in actu. Cum autem hic in potentia loquimur esse lucrum, de potentia propinqua, vbi in virtute continetur, non de remota intelligimus.

Dictum 2. SECVNDO dicitur, quod quando vtraque adest, vel adesse potest certitudo tam de quota certa lucri cessantis, quàm etiam de certa spe eam obtinendi: quia nihil occurrit, quod impedimento esse possit, tunc totius quotæ cessantis lucri recompensa expeti potest. Quemadmodum videre est, in mercenarij exemplo: qui prohibitus esset à diario certo, scilicet triū argenteorum citra dubium à se lucrando, posset illud in integrum exigere. Item in casu quo quis suas merces tanti certo erat venditurus, si sibi in hoc illicite obstitit aliquis ab illo tantumdem expostulare potest. Neque huic nostræ secundæ assertioni fundamentum in doctrina Diui Thomæ deest loco citato. Quia res in actu æqualiter recompensanda venit, quamuis res, quæ tantum est in virtute ex æquo non sit recompensanda: at rem habere in spe omnino certa, & eam iā actu possidere æquiualentia sunt quantum ad ius obtinendi eam, ergo lucrum cessans vtroque modo omnino certum demptis expensis ex æquo recompensandum venit: sed an deducendi ab illo sint labores, postea est differendum.

POSTQVAM de quota recompensanda pro lucro cessante dictum est, de his, quæ ab huiusmodi recompensa lucri cessantis deducenda sunt, disquirendum à nobis hic est, verùm in hac parte vnum est certum, & aliud de quo meritò possumus dubitare. Hoc primum extra controuersiam est omnibus scilicet, quod expensæ in hoc lucro cessante aliàs faciendæ in his recompensandis lucri cessantis sunt deducendæ, pro his enim expensis recompensatio exigenda non est. Si quidem ea ratione ab his expensis faciendis quilibet euadit, qua ratione à negotiatione lucrum sibi allatura præpeditur. Quòd autem in dubium vertitur, id est, an labores necessarij ad lucri aliàs cessantis assecutionem perinde sint deducendi à recompensa lucri cessantis, sicut expensæ faciendæ. Nam Garcia in primo libro de contractibus, capite vndecimo, ait, non eximendos esse labores in hac recompensa, hac ductus ratione, scilicet quod labor, & quæstus ex labore partus pro eodem computantur: quatenus attinet ad iacturam, & lucrum. Nam per laborem paratur lucrum, quod citra laborem nō contingeret: quemadmodum & semen virtualiter est fructus inde pullulans. Vnde sicut ad amissionem seminis sequitur amissio fructus inde nasci-

Quæst.

An à lucro cessante deducend. labor.

Arg. 1. Garcia.

nasciturí, & è contra ad amissionem fructus sequitur amissio seminis: perinde ad amissionem laborum interuenientium in negotiatione consequitur iactura lucri, & contrà.

Arg. 2. SECVNDO id hac suadet ratione, scilicet quia si à recompensa pro lucro cessante facienda aliquid ratione laborum, à quibus mutuans liberatus est non negotiando, cum sua pecunia: sed eam mutuando: detrahendum esset: perinde esset ac illud à lucro detraxisse, quod à ratione (inquit) dissonum esse videtur, quia impediri aliquem à suo labore: perinde est, ac si impediretur à suo quæstu: vnde sicut impediens tenetur recompensare lucrũ, eadem met recompensatione tenetur recompensare, & de facto recompensat & labores.

Arg. 3. TERTIO arguitur in gratiam Garciæ argumento Victoriæ contra Maiorem in 4. distin. 15. quæstion. decima nona. Sic quia fingamus labores eius, cui cessat lucrum tercentum valere aureos, & propterea lucraturus erat illam lucri summam, scilicet alios tercentum aureos, quia sui labores tantundem merebantur: ergo si eximendi sunt labores nihil illi cessanti à lucro dabitur. *Confirm.* Et confirmatur, quia mercenario lucraturo diarium duorum argenteorum, si prohibitus est aliquo die laborare (esto à labore ob id sit ociatus) ab prohibente, & impediente duo sunt recompensandi argentei: ergo quia à labore est leuatus, non est ei aliquid adimendum.

In contra. SED in contrarium est, quia secundum omnes, immo etiam secundum Garciam in illo capite vndecimo, pagina 353. seruaturus suas merces ad tempus: quo maiorem æstimationem obtinebunt, licet ad instantiam emptorum eas vendendo de præsenti possit se seruare indemnem, eo maiori pretio quàm de præsenti veneunt: diuendendo, tamen hoc non ei licet, nisi deductis inde expensis, periculis, & laboribus, de quibus nunc agimus: ergo similiter à recompensa lucri cessantis, non solum summa correspondens periculis, & expensis: sed etiam correspondens liberationi æstimabili pretio, qua ab huiusmodi laboribus releuatus est, sic recompensandus, detrahenda est tanto minus pro hoc lucro cessante ei soluendo. Nam nulla videtur disparitatis ratio: Nam neque illa, quam ibi assignat Garcia omninò facit satis: profectò quæstio est anceps, de qua breuissimè meminimus in secunda parte, tomi primi nostri Instructor. capite 62. Sed quia quæstio hæc videtur in æquiuoco laborare, eam enodare præmissa distinctione conabimur.

PRIMA est distinctio assignata à Garcia in fine illius capituli vndecimi, per quam se putat omnem tollere ambiguitatem: sed (nisi ipse fallor) ille per illam distinctionem non totam difficultatem euacuat. Distinguit etenim de laboribus ad negotiationem lucrosam concurrentibus. *Distinctio Garcia.* Nam alij, inquit, sunt labores necessarij ad lucrum captandum, quippe qui negotiationi ipsi ita hærent intrinsecè: vt sine illis exerceri non possit, sicut sunt labores emendi, vendendi, venandi, piscandi, fodiendi, metendi, & his similes: alij verò sunt labores antecedentes, & extrinseci, contractui, & negotiationi lucrosæ, cuiusmodi sunt longa assumpta itinera de loco ad locum causa negotiandi, emendi, vel vendendi: quia labores ideò dicuntur extrinseci: quia absque illis celebrari potest lucrosus contractus. Postquam distinctionem subiungit de laboribus intrinsecis, & sine quibus negotiatio exerceri non potest intellexisse quod antea dixerat, scilicet, labores non esse deducendos à recompensa facienda pro lucro cessante: non autem de laboribus antecedentibus. Nam hi certè deducendi sunt. Nam ab his releuari est quasi à damnis eripi: quæ ad suam reparationem non obligant, nisi cum realiter incurrunt, aut subeunda sunt. Hæc autem Garciæ doctrina tantum abest, vt quæstionem illucidet, *Doctrina Garcia.* vt moraliter, & regulariter loquendo, iuxta eam oppositum quam ipse conclu-

concludit sit inferendum, nempe quod cum regulariter institutores, & mercatores celebres, & grossi suam artem negotiandi sine his antecedentibus laboribus itinerum, & diuagationum, quibus diuersa loca adeunt siue gratia emendi, siue vendendi merces, siuè contrahendi, vel eas pretio distrahendi, siuè debita recuperandi exercere non possint, mò raliter loquendo, moraliter, & vt in plurimum tales labores, quos vocat antecedentes à tali recompensa lucri cessantis deducendi non essent, sicut secundum ipsum, neque labores intrinseci.

Conclus. Autor. IGITVR vt media via incedamus: statuimus conclusionem, scilicet, qui recompensandus est de lucro cessante: pro quo acquirendo per multum temporis, plurimos frequentesque labores tam intrinsecos, quàm antecedentes erat subiturus, æquius est, vt pro hac reuelatione ab huiusmodi laboribus, arbitrio boni viri aliquid de recompensa lucri cessantis sibi facienda demat. Hæc est communis & Victoriæ, licet videatur contra Sotum. Notanter hic diximus *arbitrio boni viri*, quia non sumus hic eius sententiæ, quam per sua argumenta videtur impugnare Garcia, scilicet, quod omnes labores intrinseci sint deducendi, sed aliquid minus arbitrio boni viri erit soluendum pro reuelatione, qua recompensandus est exoneratus, & reuelatus ab illis. Hæc autem conclusio probatur

Probatio. ratione Victoriæ. Nam si negotiator aliquis per totum annum non sine multis exhaustis laboribus negotiaturus erat, & lucraturus centum aureos, vellet meritò quiescere per totum annum ab his laboribus contentus tantum lucro 80. aureorum. Sicut operarius cuius diarium diurnum duo sunt argentei, licet in vno die vellet magis laborare, quàm in vno quoque horum dierum pro cessatione à labore vnum tantum argenteum recipere: tamen si lucraretur per annum centum aureos, quotidie operi insudando maluisset per totum à toto anni labore feriari, si pro hac cessatione rependerentur 80. aurei. Habendus ergo est respectus ad labores, non tamen sic, vt omnes labores intrinseci: qui etiam possunt durare per totum annum vendendo minutim, vel hinc, vel hinc ex diuersis locis congregando merces, easque emendo deducantur à recopẽsa lucri cessantis facienda: sed taliter q͛d ꝑ reuelatione, qua sic recõpẽsandus venit reuelãdus à laboribus aliàs à se assumendis arbitrio boni viri aliq͛d minus accipiat.

IAM ex supradictis argumenta in contra excogitata à Garcia constat parum contra nostram hanc sententiam militare: quia esto conuincant tales intrinsecos labores nõ omnino deducendos esse à recompensa lucri cessantis, non tamẽ probãt, quod pro releuatione, qua sic recompensandus ab his laboribus releuatur, ab impediente, non possit ei minus rependi innitendo æquitati. Nam hoc æquitas, & ratio suadet, non in illo casu, vbi proponitur mercenarius vno vel duobus tantum diebus à suo labore impeditus: sed quando per totum annum ocyatus esset. Quia per totum annum esset à suis operibus impeditus: propterea quod ratio æquitatis (vt prædiximus in probatione conclusionis ex mente Victoriæ) facit pro vno casu, quod non facit pro alio. *Solutio argu. Garcie.* *Recompẽsa lucri cessantis.*

INSVPER quia hæc quæstio veluti connexa est cum superiori, hic interserenda fuit, scilicet, quando lucri cessantis recompensa recipienda sit, an à principio contractus, an post, scilicet tempore, quo tale lucrum, si non cessasset, obuenturum erat: at verò quoniam ius lucrum cessans recipiendi, pertim vbi non interfuit vis, aut metus in pacto fundatur: antequã ad quæstionem istam respõdeatur, oportet præmitti prænotamentum cũ Garcia l. 1. de Contractibus cap. 2. scilicet, quod pactum lucrum cessans recompẽsandi tripliciter potest iniri à principio contractus. Primò dum fit pactũ, vt tale lucrũ arbitrio boni viri eo valore reficiatur, quem valet: quatenus solum est in potentia: quod tunc *Quæst. Quando lucri cessantis recompensa recipienda.* *Pactũ lucri cessant. triplex.*

tunc habet locum quando de quota lucri cessantis quanta foret, constare non potest. Secundò, paciscẽdo à prin-
2 cipio quod tanta, vel tanta summa determinatè rependatur pro lucro cessante: quod tunc contingit habere locum, quando iam à principio pro certo compertum habetur, quantum futurum esset lucrum, quod cessat, sicut id liquere posset in lucro ab opifici-
3 bus acquirendo. Tertiò dum stipulatio fit à principio de tanta reponenda summa pro lucro cessante: quanta obuentura erat in fine negotiationis si non cessaret: quod maximè contingere potest in casu quo post per euentum alium similem certo innotescere potest: quanta esset illa quantitas, quæ isti passo impedimentum aliàs obuentura esset, quia antea id certò sciri nõ poterat, & tamen per lucrum partum ab alijs simili contractu negotiantib. intelligi id postea potuit.

Quæst. CÆTERVM in dubium alicui venire potest: vtrum post editionem Extrauagantis illius quæ incipit *in eã:*
Argum. cuius autor fuit Pius V. anno 1571. liceat conuenire à principio, vel ante terminum solutionis super interesse verisimili lucri cessantis vel non. Neque hic dubitandi ratio deest: quia id videtur Pius V. vetuisse in cambijs: cũ ergo eadem ratio militet in mutuo, & in alijs contractibus, videtur neq; in mutuo, neque in alijs contractibus licere à principio sic conuenire, & confirmatur: quia id videtur prohibuisse in cãbijs, vt ipse ibi ait ad tollẽdas fraudes fœneratorũ: sed mille fraudes in mutuo alijsque contractibus solet interuenire, ergo hæc prohibitio Pij V. locum habebit in mutuo, alijsq; contractibus.

Dictum 1. VERVM his nihil obstantibus ad hoc per hæc dicta fieri satis putamus, quod id pro constanti ab omnibus habetur, scilicet non posse recipi interesse cessantis lucri, prius quam constet quod recepturus illud verisimiliter lucratus fuisset: qua ratione dicimus ad paciscendum de lucro cessante spẽ probabilem requiri in mutuante, vel contrahente de tali lucro: scilicet, quod verisimiliter illud lucri adeptus ex negotiatione, si negotiaturus fuisset vt animo destinarat, accedit: Nauarrus in sum. capi. 17. num. 212. vbi ait id in cambijs vetuisse Pium V. scilicet ne sine tali verisimili spe reciperetur aliquid lucri: sed aliquid plus ibi vetuisse videtur.

PRÆTEREA secundò addimus de iure communi esse licitum conuenire à principio, vel postea ante terminum solutionis super interesse verisimile vt certum quid soluatur: vnde Metina C. de restitutione fol. 132. ausus est affirmare soluendum esse interesse verisimile à principio conuentũ, licet in fine appareat nullum obuenturum fuisse, cui scribit Sot. libro 6. quæstio. 1. arti. 3. de iustitia & iur. hæc sententia est Nauarri in Sum. cap. 17. numer. vltimo in expositione extrauagantis Pij. V.

DEINDE tertiò ad quæstionẽ præambulam, vtrum à principio contractus de lucro cessante verisimiliter aliàs futuro pacisci liceat, respondemus cum Nauarro loco citato quod licet antea ex iure communi liceret: sed iam post extrauag. Pij V. in cambijs loquendo, duntaxat quoad forũ exterius non licet: sed in cambijs in foro interiori non esset illicitũ: quando debita esset de tali lucro futuro moralis certitudo, quia Extrauagans hæc (vt innuit) quoad hoc in præsumtione fundatur: at præsumptio cessat in foro conscientiæ iuxta caput. tua & capit. 15. qui de sponsalibus cum eis annota. Sed an idẽ fit in mutuo, quod in cambijs, cùm dubitari posset, Nauarrus inquit, quod licet disputando vtraque pars defendi possit: tamen iuri magis consona est pars negatiua: quia in hoc extrauagans hæc de cambijs, quia est velut lex exorbitans à iure communi, non est extendenda ad lucrum cessans in mutuo: neque in conscientia, neque quatenus attinet ad forum exterius, sicut neque extendenda est ad interesse proueniens ex alijs: quia hoc licet interesse in pactũ deducere ex iure antiquo: à iure autẽ antiquo non est recedendum plusquam 3

quam exprimitur l.præcipimus. C.de appellationibus.

Quæst. IAM non immemores principalis quæstionis eccè iam reuertimur ad illam, & quando quæritur recompensa lucri cessantis: quando sit recipienda *Respon.* respondetur, primò quod aliud iudicium ferẽdum est in hac parte, quando huiusmodi interesse consideratur vt omnino certum, & quasi in actu, & vt nullo modo moraliter impedibile, prout est veluti in potentia, & vt in via in sola spe habitum aliud iudicium proferendum est de illo. Sicut verbi gratia, aliter mercenarij diarium prout est in potentia impedibili, & aliter pro est iam certum, & veluti in actu cõsideratur. Lucrum igitur seu interesse consideratum, veluti in actu, id est, prout est omnino certum, & nullo modo impedibile: quia maioris est æstimationis, quam cùm consideratur in potentia impedibili, ideò maiorem exigit recompensam.

Concl. 1. HIS præiactis fundamentis statuitur prima conclusio: quando lucrum cessans integrè recompensandum venit: quia de eius quota, & summa certa, & quod citra vllum periculũ erat aliàs obuentura certitudo moralis habetur à principio, non potest à principio cum de eo reficiendo celebratur contractus eius recompensa recipi. Hæc est Nauarri in sum. cap. 17. nume. 212. & in commentario de vsuris nu. *Ratio.* 58. cuius prius Metina Complutensis meminerat in quæstione de restitutione, quibus vltimò accessit Garcia in illo capi. 11. & probatur duplici ratione Metinæ: quia si ad instantiam mutuatarii mutuans pro lucro sibi cessante, ex centum à se mutuandis viginti sibi statim dari anticipatè postulet: iam non mutuat, nisi octuaginta, igitur de lucro tãtum obuenturo, sibi ex octuaginta, quia tantum de facto octuaginta manent penes mutuatarium, recõpensam exposcere potest: at illa recõpẽsa anticipatè sumpta, scilicet viginti maior est ea, quæ correspondet lucro cessanti ex mutuatione octuaginta, vt potè quæ correspõdet lucro cessanti ex mutuatione centum. Ergo nõ potest aliquid anticipatè recipi, quia iam illud subduceretur à mutuata sorte, & in tali parte non impediretur mutuans à mutuatario.

SECVNDO etiam patet, quia mutuans alias negotiaturus, & lucraturus (si non esset impeditus à sua negotiatione) non statim percepturus erat lucrum, sic etiam licet impedimẽto sibi fuerit mutuatarius, non habet ius recipiẽdi statim anticipatè à principio interesse cessans antequàm adueniat tempus, in quo illud percepturus erat si negotiatus esset. Hæc conclusio intelligitur etiam in casu quo nõ determinatè sciretur à principio summa lucri ex tali negotiatione reportanda, quia cum hæc a principio non posset determinatè constare, neque determinatè à principio recipi posset.

DEINDE, quia difficultatem nobis ingerit quædam secunda conclusio. quam Garcia libro 1. de Contrac. capit. 11. pag. 339. statuit, ea nempe est, quòd quando lucrum cessans pro parte, prout in potentia, & in virtute possidetur consideratur, & in spe sola, tunc eius recompensa ab initio contractus recipi potest: ideò de ea immi net nobis disputatio, an vera sit. Ratio de ea ambigendi ea est, scilicet, quod nullus hactenus, neque Metinæ, neque Nauarrus huius distinctionis meminit, scilicet, quòd quando tale lucrum cessans consideratur, vt certum, & prout in actu non potest à principio recipi: secus si consideretur, vt in spe, & in potentia sola habitum, sed absolutè negarunt lucri cessantis recõpensam à principio posse recipi. Igitur loco secundæ huius conclusionis Garciæ subiicimus nos hic & aliam, quæ sit suo ordine secunda. *Quæst. An cessantis lucri recompẽsa peti possit in principio.*

SECVNDA conclusio, licèt ista secunda conclusio Garciæ apparens sit, ac subinde non sit contemnenda, sed conformior est rationi sua opposita, scilicet, quòd neque recompensa lucri cessantis, etiam si tale lucrum, vt habitum tantum in spe, & in potẽtia consideretur: est recipiẽda anticipatè *Conclus. 2.*

 à prin-

Prob. à principio contractus. Hæc conclusio patet, tum, quia licèt verùm sit, vt Garcia ait, tale lucrum sic in potentia consideratum esse iam, vt sic in spe præsens: sed non inde sequitur, quòd mutuatarius inuitus possit cogi, ad statim recompensandum lucrum cessans etiam in potentia, quod post annum, verbi gratia, & non anteà erat à mutuante habendum, tum etiam patet arguendo ad hominem, quia secùdum Garciam, ideò lucrum cessans, prout considaratur, vt certum: & in actu non est statim ab initio contractus recompensandum, quia si mutuator etiam impeditus non fuisset, sed fuisset negotiatus, tale lucrum ex tali negotiatione non erat relaturus statim, sed post annum, verbi gratia: sed lucrum, vt in potentia consideratum non erat percipiendum ab aliàs negotiaturo, nisi post annum, ergo non est obligandus mutuatarius ad illud antea reparandum, scilicet à principio.

TVM, quia (vt diximus anteà) hæc quota lucri cessantis anticipatè sic soluta subduceretur à quota mutuata: quare quoad illam mutuans non impediretur à lucro cessante. Tum etiã, quia iuxta Diuum Thomam hæc recompensatio fit pro damno, quod consideratur in hoc, quod de pecunia non lucratur, ita 2.2.q.78.art.2.in solut. ad 1. sed damnum non est soluendum antequam fit incursum: quia antequam fit icursum nihil habetur minus de eo, quod debet haberi, & quando debet haberi, sed ante finem anni (vt supponimus id lucri non erat habendum: ergo neque ante id temporis est soluendum) nisi Garcia fingat esse quandam venditionem, qua venditur illud lucrum in potentia pro pecunia præsenti, sicut granum in potentia frugiferum, quia terræ est mandatum, vel mandandum, pecunia statim numerata (licèt minoris) vendi solet. Sed certè hæc mera esset fictio venditionis contra Garciam, tum, quia non intenditur à contrahentibus, scilicet, à mutuante, & à mutuatario venditio aliqua, aut emptio, sed sola mutuatio pecuniæ exponendæ negotiationi, & vitatio iacturæ lucri cessantis, tum, quia non est eadem ratio de grano seminato, quia illud cum possit esse merces est vendibile: at pecunia acquirenda per negotiationem, quæ consideratur à Garcia, vt lucrum in potentia, quia non est propriè merx: sed pretium mercium, non est propriè vendibilis, neque venditio eius intenditur, sed neque D. Thomas 2.2. quæst. 62. art. 4. ab hac nostra sententia dissentit, dum ait, quòd dum aufertur ab aliquo, quod in potentia habebat, & cuius habendi in via erat tale damnum non oportet recompensari ex æquo, quia licèt recompensationem in minus in hoc casu faciendam esse doceat, sed ad eam statim faciendam ante tempus actualis incursionis damni non astringit.

Quid si postea apparuerit lucrum non cessasse, & quid si solum iactura lucri cessantis postea pro parte acciderit: & operarius impeditus à labore, an ratione stipendij vel lucri cessantis possit exigere aliquid si constat postea, quòd nullum secutum est ei damnum disceptatur cum Garcia.

CAPVT XXV.

PORRO, quoniam vtrumque inconueniens, scilicet, in longum protrahere capitulum, & quæstionum connexarũ succidere filũ vitare hic nequiuimus, consultius hic esse duximus quæstionis materiæque membra dissecuisse, quàm prolixiori capitulo lectorem molestia affecisse. Nunc igitur accessoriè ad supradictas quæstiones, & hic nobis inquirendum superest, id quod anteà transcursim tetigimus, scilicet, an accedente tempore, quo recompensa lucri cessantis facienda est, si apparuerit nullum lucrum cessasse, quia nullum lucrum in simili negotiatione occupatis tandem obuenit, tunc recompensatio habeat locũ, id est, pro cuius quæstionis intelligentia *Quæst. An si accedẽte tempore recõpensa cessantis lucri, appareat nullũ lucrũ cessasse recõpensatio locum habeat. Dictum. 1.*

tia

tia notatu prius est opus. Primò, quòd illud suprà assertum à nobis ex sententia Metinæ, C. de restitutione, fol. 132. & ex mente Soti, libro sexto quæstione prima art. 3. de Iust. & iure. Vbi soluendū esse interesse verisimile à principio conuentum diximus, licet in fine appareat nullum fuisse obuenturū, intelligendum est esse verum, quando ex pacto præcedenti arbitrio boni viri non totum lucrum speratum, sed aliquid minus propter pericula, quæ habet annexa pro eo recompensaretur, quia hoc pacto iustè inito vterque contrahentium æquali se aleæ, & periculo lucrandi perdendique exponit. Nam lucrum speratum poterat æqualiter crescere, & decrescere, ergo etiam, si appareret postea talis spes fuisse frustranea: soluendum nihilominus erit ex conuentione præcedenti signatum.

SECVNDO dicimus, quòd quando, quia ab initio constaret de certa summa lucri cessantis certò obtinenda, proptereà de tota illa recompensanda esset conuentum, aut quādo in conuentionem venit ab principio: quòd tāta recompensa pro lucro cessante solueretur, quanta iactura lucri cessantis in fine videretur ex euentu fuisse facta, tunc si appropinquante tempore successus sperati experientia doceret nihil lucri cessasse, quia nihil lucri in simili causa obuenit: tunc non haberet locum recompensa lucri cessantis, neque tunc soluendum esset, quoniam qui sic conuenit æquali sorti se subdidit, quod reficiatur, sibi totum lucrum cessans ad summum, vel quod nihil sibi resarciatur, si nulla successerit lucri cessantis iactura. Hinc Garcia corollariè infert, quòd in prædictis casibus si accidisset non totius lucri cessantis, quòd putarat mutuās, subisse se iacturam, sed solum partis: tunc illa pars soluenda est, & nihil vltra, quod & exemplo operarij, cuius diarium diurnum quatuor argentei sunt, confirmat. Qui si pactum inisset cum præpediente se ab suis quotidianis operis de toto illo diario, quo quotidie præpeditur sibi soluendo, & fortè fortuna ingruens pluuia per totum diē stillans, sibi obstitit, quo minùs laboraret aliquo die, iā tunc illo die recompensandi sibi de suo diario ius non esset, quia cū à principio de toto suo diario, sibi recompensando conuenit, certa innixus fide, & spe id effecit, nempe credens certò, sine obice alio se esse laboraturū, ergo reflante fortuna experientia edoctus de contrario euentu impletionem conuentionis non potest expetere.

PRÆTEREA, quid veritatis contineat illud assertum Garciæ indagandum est, qui looo citato, scilicet, lib. 1. cap. 11. pag. 344. & sequen. ait aliud esse, quòd operarius recompensam postulet sola ratione lucri cessantis, & longè esse differens, quòd petat illam nomine debiti, sibi stipēdij pro suo opere, & ministerio: ex quo infert, quòd quando recompensam exposceret ratione salarij semper posset illa efflagitare, & recipere quandiu alterius seruitio incumberet, etiam si experientia postea doceret nullum damnum ex impeditione, qua aliàs fuit prohibitus laborare in alijs ministerijs, fuisse sibi secutum, quod tunc inquit contingeret quando ratione amicitiæ, vel alio speciali nomine non statuisset illa seruitia, & operas impendere gratis, nisi lucrum aliàs sibi suarum operarum cessaret. Secùs autem est (inquit) si ratione amicitiæ, vel alio singulari respectu motus, mercedem sui ministerij non peteret, sed gratis ministraret, si hinc à suo lucro aliàs à se acquirendo non præoccuparetur: quia si ex tali præoccupatione nihil damni, sibi aliàs, circa lucrum cessans experientia teste, patet, postea esse illatum: tunc nihil recompensæ expoicere potest.

Quæstio.

Sent. Garcia examinatur.

DICO igitur, quòd licet verisimilis videatur ista assertio Garciæ: tamen quia videtur eam fundasse in præsumptione orta ex amicitia, vel aliter. Amicus autem in necessitate propria magis præsumitur esse quis sibi, quàm alteri, iuxta axioma commune, egomet sum proximus ideò de facto, & moraliter loquendo in casu, quo

Sententia autoris.

quo operarius egenus est: dum de sua mente non constat, non est præsumendus, dum fuit impeditus aliàs à suo lucro, propter præstandas impedienti suas operas, illas illi voluisse præstare gratis: quare, quia in hoc cessat præsumptio præsupposita à Garcia, etiam si aliàs ex euentu constaret nihil aliàs fore lucraturum, licet ratione lucri cessantis nihil expetere tunc posset, sed bene ratione suarum operarum, quas præstitit, quia necessitate oppressus illas condonasse non est visus. Secus si esset diues taliter, quòd quia minus indiget, & amicus erat, præsumendum esset, quòd gratis suas operas voluit alteri largiri ratione amicitiæ, quia tunc in hoc casu nihil expetere potest, neque ratione suarum operarum, quia gratis eas contulit amico, neque ratione lucri cessantis, quia ex euentu iam constitit, quòd nihil esset lucraturus.

De damno emergente & de iure pro eo recompensam exigendi: & de tribus conditionibus eius interesse iustificantibus, quota istius damni, quomodo taxanda sit, & quo tempore sit recipienda, & de triplici pacto de damno emergente recompensando.

CAPVT XXVI.

POSTQVAM de lucro cessante disputationem finiuimus, quia disputatio quoque de dāno emergente illi confinis est, & in multis cum illa conueniens, eam hic breuiter expedire aggredimur à definitione eius initiū sumentes. Damnū igitur emergens est, *quod quis incurrit, vel incurrendi periculo se exponit causa faciendi aliquid, quòd periculum nullatenus subiret, si ab eo faciendo desisteret.* Hæc autem est eius definitio quid rei. Definitionem verò eius quid nominis est, quòd damnū emergēs, *est damnum, quasi se exerens, & in lucem prodiens, cum antea esset absconditum.* Hoc etenim significat emergere, scilicet ex abscondito præsertim aquæ in lucem, & in conspectum adstantium prodire: vnde damna multum rara, & ab oculis, & consideratione hominū valde remota, quæ semper quasi latentia sunt damna emergentia propriè dici non possunt. Sed ea damna, quæ non solum passibilia sunt: sed etiam incursu facilia, quæ meritò & formidari, & caueri solent, propriè emergētia damna dicuntur.

Definitio dam. emer.

NVNC in summa explicanda est illa quæstio scilicet quando alicuius est recompensam pro damno, sibi emergenti postulandi. Respondetur, quòd tunc ius suppetit alicui hanc recōpensam damni emergentis expetendi, quando quis causa alterius subdit dānum, vel illud patiendi periculo sè subdit. Rationem huius si quis desideret, ea nempe est, scilicet, quia nemo regulariter cum suo proprio dispendio, commodo alieno prospicere tenetur, ergo quando causa emolumenti alieni patitur damnum in proprijs, vel tali periculo se subijcit, ius indemnitatis, quo se seruet indemnem expetere talem recompensam concedit. Hæc Diui Thomæ sententia est 2.2. quæstio. 77. articulo primo, & quæstione 78. artic. 2. ad 1.

Quæst. Quando alicui ius est recōpēsam pro damno emergente postulandi.

SVBINDE animaduersione dignæ sunt conditiones illæ, quæ recōpensam damni emergentis ex parte eam petentis solent iustificare. Igitur tres sunt conditiones præcipuè, quæ ad hoc præexiguntur. Nam si quę sunt aliæ, ad has reducuntur. Prima igitur 1
est, quòd id quod in gratiam, & fauorem alterius fit, ab aliquo verè & non fictitiè, & ex natura sua, & non ex culpa facientis taliter est causa damni, quòd aliter damnum nullatenus accideret. Dicitur signanter verè, & nō fictitiè, quia propter non veram, sed fictam causam damni eius recompensa exigi nō potest. Dicitur ex natura sua: quia talis causa est mutuatio pecuniæ, qua imminens ruina domus erat reparanda, quando aliter talis reparatio mutuanti non erat facile possibilis. Secùs si aliter erat sibi possibilis: quia amicus ad hanc reparationem tantundem pecuniæ offerebat spontaneus,

Cōditiones tres iustificantes exactionē dān. em r.

quam

quàm siuè ex malitia, siuè ex negligentia renuit accipere: quia iam tunc nõ ex natura rei, sed ex culpa sua talis mutuatio pecuniæ à se facta fuit causatiua illius damni. Diximus, quò taliter sit causa damni, quòd alias non esset sub secutum, hoc est dictu, quòd sit causa, sine qua non iuxta modum loquendi philosophorum: & iuxta Syluestrum in Rosa Aurea in casu 16. respondendo ad 2. vbi sic hanc conditionem primã interpretatus est. Exẽpli causa, si aliàs mercator id subiturus erat damnum, sine spe aliter id euitandi, quia dãno afficitur suas merces vendendo ad creditum, & non pecunia de præsenti, sibi numerata: q̃ vitaret, si emptores de præsenti occurrerent, qui non adsunt: non potest tunc etiam si ad petitionem alterius ad creditum ei suas merces vendat: illius damni exposcere recompensam, quod quia vendit tunc ad creditum patitur: quia licet damnum inde subeat: sed non ab isto emptore ad creditum causatum cum à penuria ementium de præsenti, quia tales non inueniebantur, fuerit occasionatum, q̃ si causa illius damni iste emptor ad creditum non fuit, obligatione hoc damnum reficiendi caret. Secus autem esset, si inuentis emptoribus de præsenti ad instantiam alterius, venderet ei ad creditum cum damno sibi accidente ex venditione tali ad creditũ, quia tunc ad instantiam ementis ad credituum vendens, posset pacisci de tali reficiendo sibi damno, postquam in hoc casu emptor illius est causa.

SECVNDA conditio requisita ad ius damni emergentis expetendi est, quòd id damni expetens, id damnum subeat ea ratione, quia scilicet, in fauorem alterius, à quo id expetit aliquid agit, siuè id precibus efflagitatus, siuè charitate adductus, siuè violẽtia, vel metu adactus id agat. Quæ quidem conditio primò efflagitat, vt taliter respectu, & contemplatione alterius id agat, quòd aliter id damni expetens non faceret: quia secus esset si aliàs id facturus erat, etiam si ad petitionem alterius faciat, quia tunc reparationem damni expetendi caret iure. Sicut, verbi gratia, si ego iturus erã ad Curiam Romanam, causa illic mea peragendi negotia, quod facere non poteram, sine periculo piratarum, vel raptorum per mare, vel per terrã grassantium, tũc si quis me locasset ad idẽ peragendum iter sua negotia Romæ gerendi gratia, non liceret mihi, vltra debitum pro meo labore stipendium, recompensam pro illo periculo seu damno emergenti, cui me expono postulare, sicut neq; expetere possum damnum, quod ex venditione ad instantiam ementis patior, quãdo aliàs etiam spõte, & nullo rogatu alterius, sed meæ tantùm prospiciendi necessitati causa rem huiusmodi eram venditurus. Secundò, hæc secunda conditio requirit, vt is qui in fauorem alicuius aliquid agit, cuius gratia subiturus est damnum, ad id agendum cum tali iactura, siue damno non teneatur ex aliqua obligatione iustitiæ, vel charitatis. Nam si obligatione charitatis ad id teneretur, sicut authore D. Tho. 2. 2. q. 32. art. 6. diues de necessariis ad statum tenetur extremè indigenti subuenire, tunc sicut pauper astrictus nõ manet ad id resarciendum damnum, sic neque tali fauore affectus. Sicut miles cum militare lege iustitiæ tenetur, licet militiæ munus obire non possit, sine periculo vitæ: non tamen ob id huius periculi, vel damni recõpensam vltra stipendium sibi debitum exposcere potest.

3 TERTIA cõditio, ad damnum emergens exigendum requisita est admonitio, qua præmoneri opus est refecturum damnum ab illud passuro, vt ante consensum in cõtractum: qui reparaturus est damnum: an cum tali grauamine, sibi expediat acceptare cõtractum, vel non, secum possit deliberare. Nã aliàs accidere posset ipsum, cum tali grauamine talem contractũ nolle acceptasse. At hæc conditio obseruatu intelligitur necessaria, dumtaxat in casu, quo quis cum dãno suo aliquid præstat in fauorem alterius precibus allectus, vel inductus charitate. Secus autem esset, si metu, vel vio-

lentia

lentia adactus esset, ad id operis in fauorem alterius conferendum, quia tunc tali præmonitione nequaquam opus esset. Manet etenim vim, vel metum inferens ad inde subsecutum alteri damnum resarciendum (etiam si præmonitus fuerit de hoc damno) astrictus, & restitutioni damni manet obligatus. Cuius potissima ratio est, s. quia hic vis, vel metus incussor cõtra volũtatem damnum passi illius damni fuit autor. Vnde in hoc casu præmonitum fuisse non fuit necesse. Hanc quoque præmonitionem à principio contractus præmitti necesse esse duximus ad ius lucri cessantis expetendi, quæ tamen eodem modo in lucro cessante exigendo habet locum, scilicet, quando ad meras preces alterius, siue aliter, sine interueniente metu, vi, vel dolo, lucrum cessat. Nam in hoc casu præmonitio de lucro cessante, vt post ea in conscientia sit debitum præmissum, necessaria est. Secus autem est, dũ ex parte impedientis lucrum cessans dolus, vis, metus, interuenere: quæ lucraturo impedimento fuere, si talia obstantia lucro, scilicet, metus, vel vis, illata fuerunt contra iustitiam.

Ratio. *Ratio.*

Obiectio. NEQVE contra hanc conditionem eodem sensu acceptam, tam in damno emergente, quàm in lucro cessante præualet illa obiectio, qua quis obijcere possit sic arguendo contra eius rationem & differentiam, scilicet, quòd etiam, qui non metu, vel vi cogendo, sed solùm precibus instat apud alium, vt sibi mutuet, verè obstat lucro acquirendo, vel sic est realis causa damni, si quod mutuanti emergerit, sicut qui vi, vel metu mutuare cogit: ergo sicut iste sic cogens etiã non præmonitus de damno, & lucro, ad illud resarciendum in conscientia manet obnoxius: sic etiam & precibus tantùm instans, postquàm verè est causa damni inde emergentis, aut lucri cessantis etiamsi præmonitus non fuerit, in conscientia reparandi obligationem induit.

Solutio. QVIA respondetur, disparem esse rationem de vtroque. Nam qui solis precibus adductus in gratiam alterius aliquid agit, nullam pro damno sibi emergenti, aut lucro cessante à principio expetendo recompensam, neque de ea præmonendo in cõtractu inito, visus est in talia detrimenta cõsensisse. Quare alter ab his reficiendis damnis, dum ea passurus de eorum reparatione, sibi facienda à principio præmonendo in contractu nõ cauit, liber manet. Cæterùm, quando quis per violentiam, vel metum autor est damni in id nullatenus, qui patitur damnum consentire videtur, vnde sine alia præuia monitione violentus illator damni ad illud resarciendum astrictus in conscientia manet.

Nota. LIQVET autem ex prædictis primò à principio ineundi contractus obligationem persoluendi lucrum cessans, aut damnum emergens notificandam esse alteri contrahenti, quò ad illius recompensam maneat astrictus in conscientia.

Quæst. De quota quã, & emergẽte damno recompẽsan da est. PORRO dubitari à quibusdam hic posset, an qui in mora est soluendi debitum, post moram hanc obnoxius fiat ad reficiendum damnum ex tunc emergens, aut lucrum cessans. Sed plana est solutio dubij, quia respondetur negatiuè. Non enim tenetur ad reparationem damni, vel lucri cessantis, nisi post præuiam monitionem de illo factam, & adiunctam protestationem, qua creditor protestetur se nolle dilationem vltra concedere nisi dãnum sibi exinde emersurum, aut lucrum cessaturum recompensetur. Argum. in l. si ex legati causa ff. de Verb. oblig. vbi habetur, quòd vbi dies non est apposita obligationi requiritur ad monitio, ergo vbi à principio nõ præcessit admonitio, neque protestatio de damno requiritur, vt fiat saltem post solutionis moram, vt ex tunc non soluens teneatur de damno deinceps emergente, aut de lucro cessante. Hoc & sentire videtur Panormitan. in cap. licet Heli. de Simo. & de accusat. capitu. 2. *Resp.*

Quæst. PRÆTEREA non præter propositum hic accidit examinare, quænam sit habenda ratio in taxando quotam in recompensam emergentis damni.

damni. Sed quia taxa hæc regulanda ad instar taxæ quotæ soluendæ pro lucro cessante, breuiter hoc expedientes. *Dictum 1.* Primò dicimus, quòd quando innotescit, vel innotescere potest, quanta sit determinatè damni quantitas ex vna parte, & ex alia etiam parte, pro certo habetur tale damnum obuenturum, neque aliquo modo fore euitabile: tunc tanta recompensa pro damno exigi licitè potest quantum damnum ipsum in se est. Nam damnum ita determinatè, & certè pro constanti habitum, veluti, iam in præsenti esse censetur, quapropter nō minori recompensa remetiendum venit, ei, qui illud est subiturus, quàm si illud de præsenti ad instantiam alterius pateretur, ita Garcia libro primo de contractibus cap.11. folio 329.

SECVNDO dicimus, quòd in tribus casibus arbitrio boni, & prudentis viri libranda venit, & moderanda quota illa, quæ pro damno emergenti recompensanda est: primò quando de quantitate damni formidati nihil certi habetur, neque determinatè talis damni quota sub sciētia cadere potest, quāuis absque vllo dubio compertum sit tale damnum esse obuenturum: nam tunc non in integrum: sed iuxta maiorem, vel minorē probabilitatem: qua speratur minus, vel maius futurum damnum, pro eo magis, vel minus ad æstimationē boni viri erit recompensandum. Secundò, quando è conuerso damni quantitas determinata pro certo cùm constet, euentus tamen ipsius damni omnino certus non est: sed dubius aliqualiter. Nam tunc vir bonus, ac prudēs iuxta maiorem, vel minorem certitudinem, vel incertitudinem euentus damni, magis, vel minus pro eo repēdendum arbitrabitur. Sicut, verbi gratia, quāta sit iactura damni, idest, captiuitatis, cui se exponit ad instantiam alterius nauigaturus mare plenum grassantibus Turcis, aut Mauris, satis innotescere potest: licet de probabilitate maiore, vel minore periculi, cui se obijcit, satis liquere non possit. Huius potissima ratio est, quia vt ait Garcia loco citato, capite 11. & colligitur ex DiuoThoma 2.2. quæstione 62. artic.4. Res, quæ in potentia solum habentur, & virtualiter tantum possidentur, tanti maioris, vel minoris pensi, & æstimationis sunt apud homines, quantò in maiori vel minori sunt potentia, vel quanto hæc earum potentia magis, vel minus propinqua est actui: ergo pari ratione, cùm damnum, cuius periculū timetur, tantum in potentia, & in virtute habeatur, recompensandum magis, vel minus venit, quāto eius potentia magis, vel minus propinqua est actui, id est, quantò certiùs est, vel minus certum, quòd huiusmodi damnum obuē turum sit in actu, vnde corollariè infertur eò maiorem recompensam expetere posse pro periculo nauigandi eum, qui ad instantiā alterius tali periculo se obijcit, quò maius ex hac nauigatione, sibi imminet periculum.

Dictum 3. TERTIO arbitrio boni viri pēsanda venit quota recompensanda pro damno emergente: quando tam in certitudine quantitatis damni, quàm etiam quātitatis periculi laboratur. Quia tunc tanto maius, vel minus rependendū est pro hoc damno, quanto maior, vel minor certitudo, vel incertitudo habetur de vtraque quantitate, scilicet, periculi incurrendi in damnum, & ipsius dāni. Hoc aūt eadem ratione, quæ pro secundo est allata firmatur, scilicet, de potentia remotiori, vel magis propinqua.

Nota. ADHÆC cum Garcia illo c. 11. hic aduertere libuit omnia, quæ de taxatione, & æstimatione, tam damni emergentis, quàm lucri cessantis arbitrio boni viri facienda diximus, vera esse intelligenda sunt, quando prædictæ quantitatis æstimatio fit à principio contractus antequam in præsenti immineat tempus, quo damni iactura, vel lucri cessantis dispendium subeundum est: quia iam hoc impendente tempore nihil plus, aut minus pro hoc lucro, aut damno recompensandum est, quàm in re iam apparet contigisse.

ADHVC ne quid scitu necessariū missum

Quæst. quã do emergentis damni recompensatio facienda est.

missum faciamus, si quis sciscitetur, scilicet, quando emergentis damni recompensa sit facienda, id est, quo tempore: Respondemus, quòd quia pari passu in hoc quæsito currunt, tam lucrum cessans, quàm damnum emergens, dicendum est de damno emergenti, sicut de lucro cessante suprà diximus, scilicet, quòd quando damnũ emergens in integrum recompensandum venit, tunc licitè eius recompensa à principio contractus exigi non potest, sed spectãdum est tempus, quo damnum realiter iam imminet. Sed de damno cum non in totum, sed in potentia consideratum, & in parte recompensandum venit, licitè posse statim à principio contractus exigi, & accipi eius recompensam, insinuat Garcia lib. 1. de contract. cap. 11. fol. 342. Verum (vt antea diximus) de recompensa lucri cessantis licet apparens sit, ac proinde non contemnenda ista Garciæ sententia: sed conformior est rationi, quòd recompensam damni etiam in potentia considerati ante eius euentum realem eam ex pacto ab initio inito debens non est cogendus eam soluere, quia, verbi gratia, ante finem anni (vt supponimus) illud damnum nõ erat realiter incurrendum: ergo antequam realiter sit incursum: nihilominus debet creditor de eo, quod debet habere, & quando debet habere: ac per consequens debitor ante id temporis, statim ab initio contractus, scilicet mutuationis, vel venditionis ex natura horum contractuum causantium damnum emergens, non astringitur ad id damni persoluendum: sed de hoc cum plura sint à nobis supradicta, superaddimus tandem, quòd ex peculiari alio ex parte debitoris damni voluntario pacto, quo ad statim soluendum damnum non integrum, sed in parte: quia incertum & in potentia erat, se voluit obligare: manebit ante damni realem euentum obligatus, aliàs non: quia ex eo, quod in potentia consideretur damnum, non statim à principio primo pro tunc debetur.

Sent. Garcia, & autoris.

Triplex pactũ de damno emergenti.

INSVPER est animaduersione opus, scilicet, tripliciter iniri posse pactum de damno emergenti recompensando, primò dum conuenitur inter partes, quòd quia consideratur tantum sicut res in potentia, tantum arbitrio boni viri sic æstimatum non integrum, sed in parte soluatur, in quo casu quãdo partes sic volunt, nõ est expectandus successus damni. Secundò, quando, quia à principio constat certò de quantitate damni, ab initio conuentio fit inter partes de recõficiendo toto damno signando, tunc eius quantitatem, in quo casu damni recompensatio differenda est, vsque ad actualem euentum damni. Tertiò, 2 quando conuenit inter contrahentes de tanta damni recompẽsa facienda, quanta tempore euentus damni apparuerit fuisse secuta: quæ quidem conuentio tunc locum habet, quando aliquo futuro tempore determinatè innotescere potest, quantum damni sit passus, qui à sua negotiatione est præpeditus: in quo etiam tertio casu, quia attendendus est euentus rei, vsque ad hunc euentum, solutio damni est spectanda. Sicut & in casu secundo. 3

Nota.

ATQVE etiam in vtroque casu tam secundo, quàm tertio, si tempore successus damni appropinquante compertum fuerit nihil damni contrahentem fuisse passum: tunc iam iu re exigendi recompensam damni carebit: quia qui sic conuentionem init, æquali aleæ se exponit, vt vel reficiatur sibi totum damnum, si totum illud eum posteà pati contingat, vel quod nihil sibi pro eo resarciatur, si totum illud damnum euaserit. Hinc corollariè infertur, quòd si neque in his duobus casibus, scilicet secundo, & tertio inuentus fuerit totum damnum incurrisse, aut euasisse: sed partem pro ea dumtaxat parte, quam passus est damni, manet restitutioni obnoxius, & non tenetur ad amplius, sicut neque mercenarius conueniens de sibi soluendis quatuor argenteis pro suo diario, si præpeditus pluuia per totum diem destitit laborare, exigendi huiusmodi stipendium non habet

Corol.

bet ius, quia cùm sic pactus est, spe certa ductus laborandi per totum diem id fecit: si ergo experientia teste, spe hac frustratus est, non pactioni tali, sed potius euentui rei standum est illi.

An vendens ad creditum augere possit pretium propter periculum illud recuperandi, aut propter expensas verisimiles, an liceat illud augere per impositionem gabella, id est, sisa: an Medici & Aduocati pro libito possint pretium exigere: vel integrum aduocatus ante litis consummationem possit accipere; vel quando non fuit in culpa omittendi causam.

CAPVT XXVII.

QVONIAM de pretio rerum sermonem nobis habentibus operæpretium fuit eos etiam modos inquirere, quibus vltra pretium communiter currens liceat res emendo, vel vendendo, aliquid plus accipere: ideò de lucri cessantis, aut damni emergentis materia meminisse hic (quoniam ratione vtriusque contingit licitè aliquid plus posse exigi) necesse habuimus. Hac ergo vtcumque absoluta materia, en reuertimur ad veluti interruptam de pretio rerum disputationem complendam. At verò affinis & hæc quæstio supradictis de lucro cessante, & damno emergenti accedit, scilicet, an spectata solutione, id est, ad creditum vendens suas merces augere possit pretium propter periculum, quod contingere potest, eò quòd debitor earum potest fieri inops, & impotens ad soluendum pretium, vel tradendam mercem, vel ingratus, & malignus, qui nolit id facere. Quæstio hæc negotium nobis hic facesseret, nisi in 2. part. primi tomi nostri Instructorij conscientiæ, cap. 70. de vsura. ex parte Soti de Iust. & iur. lib. 6. q. 4. artic. 1. negantis ratione huiusmodi periculi pretium licitè posse augeri, aut aliquid vltra sortem recipi aduersum Metinam Complutensem. C. de rebus restit. q. 39. affirmatiuam partem tuentem disputationem suscepissemus, vbi non solum eũ impugnauimus; sed etiam expugnauimus, quapropter ad locum citatum in nostro Instructorio remittimus lectorem. hic addentes cum Nauarr. in Summ. Lat. cap. 23. num. 81. quòd licet hæc sententia affirmatiua Metinæ loco citato, neruosè fuerit confutata à Soto, tamen (vt apparet Nauarro) neruosiùs confutari potest, eò quòd est noua, & contra omnes alios Theologos, & Canonistas: & quod Ecclesia declarauit id esse illicitum per caput in ciuitate, de Vsuris, per quod inquit Nauarrus soluuntur omnia argumenta Metinæ, cùm ex illo inferatur Ecclesiam Catholicam determinare pericula illa non magis conferre ad augendum pretium, quàm si ad aliquid dandum vltra sortem mutuanti, vt causæ huius dationis iustificatrices assumerentur: lex ergo ipsa naturalis & diuina, quibus prohibentur vsuræ, dictant non esse consideranda pericula in mutuo ad pretium augendum.

Quæst. an ad creditũ vendens augere possit pretium propter periculum.

PRÆTEREA subinde inquirere hic consentaneum est, an quando verisimiliter timentur expensæ in recuperando pretium mercium ad creditum venalium, possit hac ratione venditor augere aliquid vltra pretiũ mercium. Et videtur id non esse illicitum, quia licet sic per hanc viam se seruare indemnem. Huic quæstioni facit satis Sotus de Iustit. & iur. lib. 6. quæst. 4. artic. 1. Respondet ergo, quòd quatenus ad expensas res attinet nõ est dubium, quin quidquid debiti recuperandi causa creditor dispendit, possit à debitore exigere, *At multò est (inquit) tutiùs dum creditor hominis vafriciem, & infidelitatem timet, nihil ei mutuare, aut ad creditum vendere, vel dum mutuat aut sic uendit spectare solutionis terminum, an fortè, sine vllis expensis solutio fiat. Nam expensarum anticipatæ conuentiones vix suspicione vsuræ carent: nihilominus tamen, dum omnis fraus absit, si probabilibus coniectu-*

Quæst. an quando verisimiliter timetur periculum, liceat carius vendere ad creditum.

Argum.

Resp.

Sent. Soti.

ris timentur futura in recuperando debitum expensæ, nempe, quia debitor ab vrbe creditoris loco distat: ab iniustitia procul abest de expensis, & laboribus creditorem cum debitore tale pactum inire, constitutumque pretium pro sumptibus & laboribus recipere, etiam si nullos postea contingat facere. Nam etiam si esset plura expensurus, non posset amplius, quàm fuit conuentione firmatum, accipere. Sed profectò licet Sotus hic æquitati niti videatur, res est, quæ non caret scádalo coram iudicibus, & vulgo, si casu, quo sine expensis est, sibi debitum satisfactum, eas expensas conaretur recuperare, etiam si conuentione fuissent antea firmatæ: quia ab omni specie mali; & scandali abstinendum est. Hac igitur de causa, Nauarrus in Sum. Lat. cap. 23. num. 84. cuius sententia vtpotè tutior sequenda videtur in hac parte, limitatiùs loquitur dicens, quòd quamuis venditori liceat solutione spectata diuendere eatenus pretium posteà soluendum augendo, quatenus existimat in eo postea recuperãdo se plus expensurum: tamen authore Maiore (cui ipse subscribit) sic tradente in 4. distinct. 15. quæst. 40. art. 7. id tantum ei licet. Dummodo proponat id à debitore non exigere: si absque sumptibus præstituto die debitũ mercium soluerit. Verumtamen, quia neque hæc sententia Maioris, & Nauarri sic moderata Syluest. in Ros. Aur. casu 6. tuta videtur hac ratione, scilicet, quia venditor potest mutare voluntatem, aut sui propositi obliuisci, aut interire, & sic emptor totum cogeretur soluere: Nauarrus probè ait, quòd occurri potest omni periculo, si venditor schedam subscriptã tradat emptori: quá promittat se tantum de pretio se dimissurũ illi si præfixo termino, sine expensis soluerit debitum mercium, quãtum iusto pretio addidit. Imò in tali scheda, vt expressio remissionis causæ nõ fiat oportet, ne in foro exteriori præsumatur vsurarius, & sic cum his limitationibus, quia tuta est, tenenda est sententia Nauarri licet alias non videatur carere periculo: quia vix expensarum anticipatæ conuentiones suspicione vsuræ carent. Vide de hoc infra limatiùs cap. 37.

Sét. autor.

INSVPER consequens est, & illa dubitatio an per impositionem gabellarum *sisas* Hispanicè nuncupatarum, quæ hodie imponuntur in vino, & in carnibus in macello venalibus, & in similibus liceat augere horum victualium pretium. Ad quam facilis est solutio, nam si regia autoritate fiat licita, erit impositio illarũ, dum sit moderata, & dummodo pro vtilitate, vel necessitate publica reipublicæ fiat. At non est iusta quando istius gabellæ, id est, sisæ imponendæ licentia impetratur à Rege solùm pro bono proprio senatorum reipublicæ, in quaque fieret illius exactio: si cessante causa communi pro qua imponeretur adhuc perduraret, & quòd à republica, quæ subest suo regi, sine regia facultate talis gabella, id est, sisa imponi non possit, videtur colligi ex cap. super quibusdam, de verborum significatione. At licet secundum Syluestrum verbo Immunitas 1. q. 22. Ecclesia, vel clerici non teneantur ad huiusmodi gabellas, id est sisas, quæ imponuntur in vino, & in carnibus, & similibus secundum Panormitanum cap. non minus, de imminut. ecclesi. & tenet Bald. in l. placet. C. de sacrosanct. eccles. Tamen si gabella fuisset imposita pro oneribus, ad quæ tenetur ecclesia: tenetur tunc ad talem gabellam, quia tunc succedit loco onerum, vt voluit Butr. in l. ad instructiones.

Quæst. An propter gabellas impositas liceat carius vendere.

Solutio.

INSVPER quoniam de pretio rerum disputatio hic habetur, de medicis, & aduocatis ambigi, an pro libito exigere possint operarum sui officij pretium. Ad quam quæstionem respondetur primò, iuxta sententiam Victoriæ in suis scholijs super 2. 2. D. Tho. & iuxta doctrinam D. Tho. 2. 2. q. 71. ar. 4. Quod medicis, & aduocatis non licet immoderatum petere pretium pro suis functionibus, nam licet non sit contra iustitiam pro his officijs recompensationem accipere: quia pro eo, quod quis alteri de iusti-

Quæst. de pretio medici vel aduocati exigẽdo.

Dictum 1.

tia

tia non debet, eam potest recipere: tamen quia pro necessarijs ad vitam, qualia sunt medicari, vel pro alio patrocinari non est licitum exigere, nisi quod iustum est, & rationabile: ideò aduocatus pro suo patrocinio pretiũ non quantumcunque vult exigere debet, sed pensatis conditionibus personarum, & negotiorum, & laborum quos assumit, & iuxta consuetudinem rationabilem non tyrannicam. Sed rationabilem patriæ oportet, quod stipendium exigat. Idemq; dicendum est de medico medicante, aliàs ad restitutionem tenebitur.

Dictum 2. SECVNDO dico, quòd secundum Diuum Augustinum iudices iudicium vendere non debent, quia iam habent constituta stipendia à rege, vel à republica. Sed neque testes pretium pro testimonio licitè possunt accipere: licet pretium laboris, & itineris pro testificando assumpti licitum sit eis accipere. Cæterùm de accepto pretio pro testimonio an sit restituendum, si quærat aliquis, dicendum censeo, quòd sit absolutè restituendum, quia veritas in testimonio asserta inuendibilis suapte natura est, vt magister meus docebat: quamuis refutare nolim opinionem Cordubæ in tractatu de casibus conscientiæ asserentis, quòd tale pretium licet malè acceptum, non est restituendum, dum id accipiens ad tale testimonium ferendum non tenebatur. Secus est, si ad tale testimonium ferendum tenebatur, præsertim ex iustitia.

Dictum 3. PRÆTEREA, de aduocatis iterum dicimus tertiò cum D.Tho. quòd quamuis vsus scientiæ iuris, quia fit opere corporali, & quia principaliter hic venditum est corporale ab aduocato vendi possit: tamen iure ciuili in aliquibus eorum functionibus moderata sunt determinata stipendia. Nam primò aduocato, seu procuratori non licet facere pactum de quota litis, neque etiam de certa quantitate, vel re cum hac conditione si vincat. l. si qui. C.de postu. est enim eadem ratio sicut de quotæ litis promissione, quæ ideò prohibita est, ne per fas, vel nefas ad Victoriam causæ quis contendat, vt promissi compos fiat. Licet tamen ei pro mercede promittere quid certum, siuè quantitatem, vel rem, siuè vincat, siuè non. Sed an vltra hoc aliqua munera recipere aduocatus possit meritò hic aliquis hæsitare poterit, nihilominus dicitur, quòd licet vltra suam mercedem aduocatus aliquid paruuli munusculi sibi promissi accipiat, non illicitè facit. Neque contra iura, quia in hoc ratio prohibitionis cessat. Nam & in Recompilatione noua legum titu. de aduocatis, conceditur eis in modica quantitate comestibilia posse recipere, sed de hoc latius & limatius in opusculo hic adiecto.

SED an ante finitã litem aduocati integra stipendia possint recipere an non, quia in dubium verti potest respondetur: quod quando ipsis intercedentibus, & mediantibus in componendo partes, vt arbitris, vel aliter mediando transactio litis, vel cõpositio super litem fit inter partes: suum integrum ex pacto conuentum possunt recipere stipendium etiam ante finitam litem, vt decernitur in Recompilatione noua legum titulo allegato. Si tamen ipsi aduocati in ipsa transactione non interuenerint, neque in conciliando, concordandoq; partes mediauerint: tunc pro rata tantum temporis, quo patrocinati sunt debitum ab eis est recipiendum salarium, id est tres partes ex quatuor post publicationem probationum. An eam verò si sine ipsis mediantibus concordauerint partes medietatem tantum sui salarij accipient, ita in pragmaticis.l.54.c.14. At verò aduocati recipientes stipendia, & salaria, ultre nas, id est, *albricias* Hispanicè dictas lege Hispaniæ accipere prohibentur: sicut tales stipendiati, neque pensionem pro informando recipere possunt, eisque ibi in dicta Recompilatione prohibetur, ne pro vna petitione soluta in lite, in qua non sunt salariati vltra duos argenteos accipiant, & vbi fuerit res alicuius momenti, vel

Quæst. an ante litẽ finitam integra stipẽdia liceat aduocato recipere.

studij taxabitur à iudice. Insuper si litigator promittat centum suo aduocato, si vincat: si verò non vincat 50. secundum Speculatorem, pacta in hoc casu seruanda sunt. Aduocatus autem deserens causam ex causa, quã potuit prius prauidere, suæ imperitiæ imputatur. Si autem deserat ex causa noua, & repentina, vt quia clientulus aliquid confessus est contra seipsum, habebit nihilominus salarium. ff. de va. mu. l. penul. §. fin.

Quæst. an aduocatus retinere possit integrum stipẽdium cũ nõ sua culpa sed clientus destitit prosequi.

AT verò hic decisione dignus est casus, de quo sum rogatus Mexici dicere, aduocatus, qui non fuit in culpa in non prosequendo causam: sed cùm incepisset eam prosequi, ideo ab eius prosecutione destitit, quia eius clientulus eam causam deserere voluit, an tunc aduocatus retinere possit totum stipendium, quod pro patrocinando in tota causa, vsque ad eius consummationem acceperat. *Obiectio.* Et prima quidẽ facie apparet, quòd quia in hoc casu lis non est terminata inter partes per concordiam extra iudicium per aduocatum conciliatam, & compositam inter partes: ideò solum debeat habere de salario, vel de promisso secundum proportionem litis de æquitate (vt dixeramus.) *Respons.* Verumtamen, quia hic in puncto huius casus non est finita lis, neque in iudicio, neque per transactionem, vel aliam compositionem inter partes, sed solum, quia clientulus eam deserens prosequi nõ voluit. Ideò dicendum videtur: quòd nihil salarij recepti restituere teneatur ad instar operarij, qui locauit operas suas alteri, neque stat per ipsum quin soluat operas: sed per conductorem, qui (etiam si impediatur eius cõductor casu fortuito) recipere potest suam mercedem: & eam ei conductor soluere tenetur: maximè si sua culpa locator operum, id est, operarius est impeditus: quod & absolutè, & sine distinctione esse verum affirmat Nauarrus: quia est casus definitus, §. cum quidam. ff. Locat. l. Sic & in præsenti casu, vbi culpa clientuli deserentis causam, eius aduocatus operas patrocinandi locatas non compleuit cùm paratus esset complere. Imò si aduocatus moriatur, non repetetur salarium ab eius hæredibus, lege 1. ff. de va. & extraord. cog. & idem de quocunque habente officium publicũ, l. Arboribus. §. de illo, ff. de vsufr. nisi consuetudo obstet, sed peculiari lege Hispaniæ, L. 9. tit. 8. in Part. 5. cauetur, quòd hæredes aduocati ante finem litis mortui tantùm pro rata patrocinij exhibiti recuperent salarium.

PORRO aduocatus salariatus de publico, non potest aliquid accipere à litigantibus: sicut, nec medicus ab infirmis: quamuis à sanis possit accipere, secundùm Panorm. cap. 1. de post. post Innocentium: quia talia salaria sunt constituta pro litigantibus, & infirmis.

PRÆTEREA vltimò non erit ab re hic notasse: quòd quia authore Corduba in tractatu de casibus, q. 78. quando requiritur scientia, & patientia principis: tunc sufficit scientia, & patientia præsidum generaliũm prouinciarum, secundùm Bartolum in l. si publicanus. §. fi. ff. de Publica. & Cardin. & Imol. & Panorm. c. contingat. de Foro compet. hinc infertur, quod in taxa, quæ imponitur per legem aduocatis de non accipiendo pro vna petitione soluta super lite, in qua non sunt salariati vltra duos argenteos, & similibus scientia & patientia consilij regalis non punientis aliquos huius taxæ transgressores, quandò sine inconuenienti, & sine scandalo potest eos punire; videtur eos à taxæ obseruatione excusare, nisi princeps manifestè constando oppositum iuberet, vel vellet nihilominus taxam obseruari. *Nota Bal.*

An rex & Domini temporales imminuta pretia operarijs possint soluere pro operis, vel suis subditis pro gallinis, vel pro ædificijs publicis construendis, pro seruitijs personarum & iumentorum: de casu mercatorum accipientium ab inferioribus ex 10. vnum de casu Cordub. de mediatore emente à macellario &c. & an emptor licitè minuit pretiũ, quia sibi statim non datur possessio.

CAPVT XXVIII.

Quæst. an rex uel domini temporales possint emere victualia imminuto pretio.

MVLTA de pretio rerũ cùm dixerimus adhuc, quia inexhausta est materia, multa supersunt dicenda: & primò, an rex vel eius iudices possint pro suis vsibus victualia, vel alia necessaria emere absque integra iusti pretij compensatione. Et quidem primò lo- *Dict. 1.* quendo de rege in ambiguo hanc quæstionem videtur posuisse Nauarrus dum in additionibus dixit, quòd adhuc erat difficultas in saluando regem: quando agricolis sibi inseruientibus, vel alijs laborantibus in proprio eius seruitio stipendium debitum non exsoluit, quanto magis saluandi non sunt à culpa, & restitutione, si æconomi regis id laboris faciãt subire agricolas, vel alios operarios pro alijs, integro illis non perso- *Sit. Nau.* luto pretio? ita ibi Nauarrus. Sed iam in suo Manuali Latino huic quæstioni, quatenus attinet ad regem, vel principem respondet cap. 25. num. 7. quod peccat mortaliter rex, vel monarcha: qui adigit subditos suos ad id non obligatos, quia scilicet alias integrè tributa sibi debita persoluũt, ad ædificandum sibi domus, & agros eius colendos, vineas fodiendas, & ad alia similia facienda sine integra sui laboris compensatione, citàtque in huius gratiam D. Antoninum p.3.tit.3.c.4. §.4. vbi subdit idem D. Antoninus bis peccare principem, qui diebus festis ad hoc eos cogit.

2 SECVNDO ad quæstionem dicimus, quòd licet rex, & alij temporales domini, & ministri reipublicæ, quibus id muneris incumbit pretiũ, & taxam præstituere possint victualibus necessarijs pro sustentatione reipublicæ: tamen dominos temporales (quod & communiter fit præsertim Valentiæ regno) cogere subditos ad vendenda oua pro pretio de vndinero, & ad vendendum hinnulum capræ pro vno argenteo, & gallinam pro modico, cum res hæ magis valeant, res est suspicione laborans, vt ait Garcia lib. 1. de contractibus cap. 13.pag.372. & 373. Nam in suspicionẽ incidunt apud Garciam, immo apud alios (vt ipse ait) & quod res sit iniquitate non carens: & quod causa, & prætextu emendi suæ mensæ necessaria viliori pretio taxam imponentes tam vile prætaxauerint pretium causantes causa prospiciendi bono cõmuni reipublicæ sic taxasse: cum tamen hoc eos non excuset coram Deo. Nam iuxta axioma iuris, nemo cum iactura alterius locupletari debet: ac perinde neque ipsi domini temporales, neque eorum reipublicæ locupletes cum iactura aliorum, qui sua per iniquam, & nimio viliorem taxam coguntur diuendere, fieri debent. Huius sententiæ videtur esse Syluester, qui verbo dominium quæst.5. vbi agit de his in quibus delinquere possunt domini temporales, & §. 4. ait similiter delinquunt si cogunt subditos ad vendendum quando pretium est vile, aut ad emendum quando est carum: ergo neque etiam crimine iniustitiæ carent, si multo viliori pretio, quàm æquitas dictat, taxãt prædicta cibaria.

PRÆTEREA in confirmatio- *Confirma.* nem prædictorum allegari potest, quod Recõpilatione noua legum Hispaniæ cautum est, scilicet, quod solum regi, & reginæ, & suis filijs permittitur habere officialem, *gallinero* Hispanicè dictum, ad gallinas emendas rationabili pretio, ecce rationabili pretio lex decernit emendas: qua si æquitatem iustitiæ ostendens: ergo contra legem, & cõtra æquitatem iustitiæ est viliori pretio dominos temporales cibaria sibi velle emere: aut, huius gratia, cum iactura subditorũm ea vendentium, pretio valde tenui, &

plusquam æquũ est vili ea prætaxare: quia iam ex mente Cordubę diximus (prout ipse ait) in tractatu de casibus conscientiæ. quæst. 114. gallinas non licitè emi à dominis temporalibus minori pretio, quàm pro tempore valent inter vassallos: nisi in alio recompensent. Cui sententiæ videtur fauere Syluester verbo dominum, vbi suprà, vbi ait, similiter delinquere dominos temporales: si à vassallis, vel alijs subditis exigunt indebita seruitia personarum, vel iumentorum, & mercedem non soluunt, vel in alio nõ recompensant. Vnde neque iudicibus, licet emere pro suo victu cibaria, nisi pro rationabili pretio, id est, pro rationabili pretio, quo alij ea emunt.

Vnde ædificando ædificia publica. INSVPER licet l. 20. tit. 32. in tertia Partit. cautum sit & stabilitum, arces, pontes, strata viarum, & ædificia publica ædificanda esse, vel reparanda ex proprijs prouentibus, & redditibus ciuitatum, & populorum suorũ, si tales prouentus suppetant, quòd si tales prouentus non supersint, aut nõ suffecerint adhoc tunc contribuendum esse à conciuibus, vel oppidanis ad huiusmodi ædificationem, vel reparationem, vsque ad sufficientes impensas, lex ipsa decernit, à quibus declarat non immunes esse equites, neque ingenuos, neque pupillos, neque viduas: tamen si ex eisdem oppidis pro huiusmodi ministerio assumerentur operarij manuales, tanto minoris pro laborando in his operibus communibus in casu, quo impensis omnium in eis laborandum esset, possent conduci, quantò si personaliter in tali opere communi non laborassent, pro eo ab ipsis, iuxta iustitiæ distributiuæ rationem pro sua rata contribuendum esset: nam hoc iustitiæ distributiuæ æquitas suadet.

PORRO autore Gabriele in 4. dist. 15. q. 6. art. 5. iudex agnoscens superiorem peccat, si accipit, plusquàm cera valet, & labor sigilli signandi. Verumtamen Nauarrus in Sum. Lat. cap. 25. num. 25. ait dictum hoc Gabrielis non seruari: neque verum esse, vbi est lex, aut consuetudo, quæ contrarium statuit, argum. cap. fin. de consuet. cap. ad Apostolicam de regul.

De cõtrahibus mercatorum. IAM quæstio scitu digna hic nobis fit obuia. Cuius Corduba meminit in suo tractatu de casibus consciẽtiæ, q. 86. quæ interserenda hic fuisse mihi visa fuit, quatenus ad pretiũ rerum, de quo hic agimus attinet. Quæritur ergo, an licitus sit ille cõtractus, vbi mercatores alicuius oppidi suismet sumptibus mittunt ad nundinas pro emendis pannis lineis, quorum subeunt periculum. Quas quidẽ pannorum lineorum merces, cum iã suis cum sumptibus, & suo periculo è nundinis importauerint in domos suas, accedunt alij tenuiores, & modicæ facultatis mercatores, qui venditores dicuntur, quibus sic easdẽ merces vendunt, vt si eas merces emere velint, sint soluturi (quia sic est ab ipsis lege, & consuetudine receptum) ex decem vnum, expectántque, vt tales merces minutim à tenuioribus prædictis mercatoribus eas à se ementibus reuẽdantur: sicque paulatim de tẽpore in tempus illis soluantur: hoc autem pretio se contentos esse volunt, scilicet, vt accipiant ex decem vnum, siuè numerata pecunia, siuè expectata solutione eas merces minutioribus mercatoribus diuendant. Vnde iam vsu euenit, vt postquam de hoc vsu constat: ipsimet tenuiores mercatores accepta pecunia à mercatoribus grossioribus, ad horum grossiorum impẽsas & periculum proficiscantur ad nundinas eas merces meliores, & viliori pretio, quo possint, empturi, quippe q̃ pro eis soluturi sunt grossioribus pretium, quo comparatæ fuerint, & vltra hoc ex decem vnum vice lucri.

HVNC casum licitum esse loco citato fatetur Corduba cum eo grano salis, scilicet, si exigere ex decem vnũ iustum sit pensatis periculis, & laboribus, & cæteris ad hoc pensandis. Nam si hæc rationabiliter pensanda non pensentur: tum iniustitia, tum vsura palliata posset immisceri. Igitur ex contingentia facti decisio casus dependet. Nam si pretium prædictum, *Responsio.* scilicet ex decem vnum communi exti-

timatione virorum timoratæ conscientiæ, & prudentum iustum esse censetur, iustus quoque censendus est talis contractus, auctore Metina Complutensi sic respondente. Verumtamē & Cordubæ, & mihi videtur ex decem vnum exigere immodicum,& excedens esse lucrum pro tam modico labore, & pro tam breui tempore assumpto. Nam cum mercatores inferiores, seu tenuiores,qui diuagantur per oppida,vel villas eas merces venditur i minutim, lucrum quoque suū sint reportaturi,inde fit, vt vtriusque quæstus grauamen respublica sit passura, vel id grauaminis minutim eas ementes sint subdituri, quod in præiudicium prædictorum cedit: quatenus lucrum propriorum mercatorū immodicum est, & excedens.

Quæst. ACCEDIT & alia quæstio, cuius etsi meminisse recordamur in tomo 1. nostri Instructorij:sicut & meminimus antecedentis: tamen causa seruandi ordinis, & quia ad hunc locum attinere videtur, eam sub silentio hic præterire noluimus: ea nempe est,an licitus sit contractus,vbi verbi gratia dicitur, Petrus conuenisse cum Ioanne de emendis per Ioannē à macellarijs terræ prope astantibus 400.sagiminis, id est, de sebo. pondera, ea conditione: vt pro quolibet pōdere,idest arroba, tali, lucrum duorū argenteorum super impenderet, superaddita quinque conditione de emendis per Ioannem 400. ponderibus sagiminis, & non in minori numero, & de non ascendendo in pretio cuiuscumque ponderis à Ioanne emendo vltra decem argenteos,accedente quoque pacto ꝙ si ex his 400. ponderibus aliqua emerit pro 12. argenteis Ioannes, tunc Petrus pro sic ad 12.arg.emptis singulis 14.argen.superogaret, quod si minori pretio ex his 400. aliqua pondera emeret quàm essent 12. argentei, pro his in singulo quoque pendere lucrum duorum argenteorum, & dimidij superimpenderet.Igitur hæc omnia pondera sagiminis,id est,de sebo, Ioannes à macellarijs terræ,& ab alijs circunstātibus comparauit, conueniens cū eis de sibi tradendo omni sagimine in macellis per discursum anni obueniētis, quò sic in his temporibus quibus Ioannes illud reciperet à macellarijs, & in ea quantitate redderet illud Petro. Factum est autem vt inductu Petri Ioannes à macellarijs anticipata pecunia, & pignore ante traditionem harum mercium dato, eas comparauerit: cùm subesset probabilis fides sagimen tempore traditionis plus valiturum, quàm festo Sancti Ioannis,vbi cum macellarijs fuit inita conuentio, valebat.

IGITVR quia libenter assentimus doctoribus cùm sana, & vera protulerint dogmata,& quia Corduba in tractatu de casibus conscietiæ. q.87.eam quæstionē proponens erudite resoluit, nec pilò tenus ab eo decedentes, dicimus primò hic duos intermisceri contractus. Nā contractus vnus, & distinctus est, quem Ioannes cum macellarijs iniuit. Si igitur Ioannes à macellarijs emit pecunia anticipatè soluta minori pretio quàm sagimen tempore traditionis sperabatur valiturū: quia vsura fuit palliara, macellarijs damnū passis restituere tenetur Ioanes, eandemq; obligationē sibi superinduxit Petrus, si suo suasu huiusmodi contractū vsurariū cum macellarijs cōflauit Ioānes:quia tunc Petrus, & causa inductiua fuit vsuræ, & particeps in lucro vsurario: quare vnusquisq; eorum de parte sibi obtingēti ex tali lucro restituenda tenetur. Vno autem non restituente partē sibi contingentem, alter manet ad restituendū in solidum astrictus. Secus est si Petrus nō induxit Ioannē ad prædictam vsuram,neque eiusanimi fuit vt Ioannes,sic vsurariè cōtraheret, ignarúsque fuit vsuræ commissæ, quia si quodlibet pondus non pretio maiori quàm 12. argenteorū emi pactus est, solum id fecit ad cauendam fraudem, ne Ioannes fingeret pluris sibi constare. Nam in hoc casu Petrus ab vlla restitutione liber manet,Ioannes aūt si quid vsurariè contraxit cum macellarijs, ad id tantum tenebitur illis re-

Resp. Duplex in hoc casu cōtractus.

resarciendum secundus contractus: alias minimè. Secundus autem cōtractus hic consideratur, scilicet, quem Ioannes iniuit cum Petro. Circa hunc igitur contractum dicimus secundò. Dupliciter Ioannem potuisse sic contraxisse cum Petro vno modo, vt Ioannes pro singulis ponderibus, quæ pro Petro, & nomine Petri tanquā eius negotij solicitator emisset pro sua industria, solicitudine, & labore hanc mercem inter macellarios queritandi, & ab eis emendi duos argenteos, vel duos, & dimidium à Petro reciperet: & si sic cōuentione firmatum est inter illos, tunc siue Ioannes ea pondera iustè, vel iniustè à macellarijs emerit, talis contractus iniustitia caret, respectu Petri, & Ioannis, si stipendium illud duorum argenteorum impensum Ioanni iustum esse cēseamus, quod arbitrio bonorum, & prudentum negotiatorum extimandum relinquimus, maximè sciente Petro qd pro eo ministerio, & labore mercatur Ioannes, ambobúsque sic vltro de tali stipendio duorum argenteorum conuenientibus iustum est censendū.

Secundus cōtractus.

SECVNDO modo sic contraxisse inter se Petrum & Ioannem accidere potuit, scilicet, vt Ioannes id negotij non nomine Petri, neque vt eius solicitator gerat, sed tantum nomine proprio, & non nomine Petri comparans; pro 12. argenteis singula pondera à macellarijs, eadem Petro, siuè alteri pro 14. argenteis liberè vēdat taliter, quòd nihil mutuationis temporis, vel loci, vel formæ merciū interuenerit, vel aliquid à Ioanne laboris fuit assumptum pro harum mercium custodia. Nam iuxta hanc normam contractus, non videtur Ioannes illos duos argenteos in singulis ponderibus fuisse licitè lucratus autore Syluest. tit. emptio. quæstione 10. quibus sic assertis subscribunt Doctores communiter, qui in hoc casu loquuntur, dum damnant contractum: non autem in primo modo contrahendi, scilicet, vbi Ioannes, vt factor Petri obligatus sic negotiatur, vt prędictum est, quòd pręnotandum censet Corduba ad decidendos alios perplures similes casus.

TANDEM quæri hic posset, vtrum emptor ratione possessionis statim sibi non traditæ possit minuere pretium. Sed quia de hoc meminimus nos prædixisse breuiter ex mente Nauarri in Sum. Lat. c. 23. nu. 84. dicimus, quòd licèt actuali emptione emere minoris prædium aliquod ea conditione, vt venditor per tot annos obtineat possessionem eius, & fructus, quàm si emptor statim post emptionem actualē eius adepturus esset possessionē, & fructus autore Maiore in 4. dist. 15. q. 40. art. 7. pro qua Nauarrus citat textum in cap. cum Ioannes, de fide instrum. signanter post actualem venditionem dicitur, quia si solutum fuit pactum de tali prædio vendendo post tot annos, scilicet post decē, tunc non licet minoris emere, quàm tempore perficiendæ venditionis sit valiturum, eò quòd vsque ad illos 10. annos dominus prædij, & possessionem illius, & fructus esset percepturus, quia esset plusquam palliata vsura: quia tunc rati one anticipatæ solutionis emptionis nondū factę, sed faciendæ: quæ verè mutuum est vellet minoris prædium sibi vendi, quam valeret tempore perficiendi contractus.

Quæst. An vēditor ratione possessionis sibi traditæ possit minuere pretium.

An legale pretium sit seruandum dum emitur subhastatione rei vendita, vbi explicatur sententia Garcia, quale sit pretium iustum rerum quæ subhastatione vēduntur, tutor hic commissam fraudem quomodo resarcietur, & de fraudibus commissis subhastatione ex parte emptorum & venditorum: & quomodo sic damnum illatum per fraudes hic accidentes est restituendum.

CAPVT XXIX.

ADHVC nobis agentibus de pretio rerum operępretium est hic prę notasse: quod, qui cum impositione census minoris iusto aliàs pretio pro cōstruendis domibus solū suæ terrę vendunt, possunt hac ratione apponere

ponere conditionem: ne vendatur tale solum census sine sua licentia: nec diuidatur: quia id oneris, quod emptoribus soli imponunt, & libertatem hanc licitè emunt minuendo de pretio, sed quamuis hoc extenuatione pretij videatur iustificari: sed quid in hoc casu sit tenendum, suo loco, idest, in materia de censibus dicemus iuxta Extrauagantis Pij V. decretum: quare hic interim nihil duximus definiendum.

Quæstio. *De pretio rerum sub hasta venalium.* PRÆTEREA de pretio rerum sermonem protrahentes: quia varius vendendi modus variat, & pretium rerum illud augendo, vel minuendo dicere, iam nos oportet de pretio rerum subhastatione venalium: quia modus hic subhastatione vendendi specialem rationem pretij videtur exigere. Primò igitur difficultate plena hic est obuia quæstio, an legale legitimùmque pretium per iudicem, vel rempublicam aliàs præstiturum in hoc modo vendendi subhastatione merces necessario seruandum sit. *Argum.* At verò Garcia libro primò de contractibus capite 21. pag. 572. audacter asseuerat in rebus subhastatione venalibus: sicut pretium naturale, quod est communiter currens necessario non est obseruandum, ita neque pretium earum aliàs legitimum per iudices, aut rempublicam constitutum: quia aliàs nihil, aut partim de mercibus subhastatione expositis emerentur, si iustum earum pretium ex modo subhastatione vendendi non aliter sumeretur, quàm aliàs siuè legitimo suo pretio, aut naturali communiter currenti extra hastationem venditæ valerent.

In contra. IN oppositum est, quia si rerum venalium subhastatione positarum precium legale: si quod aliàs habent præfixum non est necessario ibi seruandum. Sequitur, quòd tempore famis, & caritatis annonæ possit, qui abundat frumento in republica illud exponendo subhastatione, vendere illud vltra pretium eius legale, idest, vltra pragmaticæ taxam, quia certè tēpore penuriæ, vt suæ subueniant familiæ, non deerunt plures emptores, qui subhastatione positum triticum illud adaugeant, vltra pretium taxæ legale, neque de hoc est dubitandum, quod tamen absurdum est concessu, quia via aperiretur violandi taxam, scandalùmque publicum id facti ingeneraret. Secundò sequeretur, quòd iura census carentia periculo, & omnino sana, eò quòd subhastatione, venalitati essent exposita: liceret ea minoris emere: quam eorum pretium est legale, id est, minoris, quam quatuor decim pro mille: quòd tamen non est concessu facile.

Sent. Garcia explicatur. NE igitur hanc assertionem Garciæ duram, & dubiam videamur omnino explodere, & damnare: oportet eam sano modo, & sensu intelligere, & explicare iuxta sensum pragmaticę taxantis pretium tritici, & pragmaticæ taxantis pretium censuum redimibilium, quia diuerso fine positæ sunt, illa ne in pretio tritici vltra taxam vendendo illud ascendatur à vendente. Hæc autem, ne pretium taxæ censuum extenuetur ab censuum redimibile ementibus minoris emendo. Igitur, quando Garcia asserit pretium legitimum taxæ non esse necessariò seruandum: quando res venduntur subhastatione, idest, *en almoneda*, intelligendus venit taliter, quòd quando merces sunt taxatæ eo fine, ne à venditoribus pretium suprà taxam augeatur, vt triticum, & vinum & annona hoc fine taxantur: tunc si triticum, vel frumenta, sic taxata subhastatione vendenda ponantur: non est necessarium, quòd ab emptoribus pretio taxæ emantur, & non minori: quia certè sic possunt minoris emi, sed pretium taxæ à venditoribus frumenti etiam subhastatione, ita necessario est seruandum, vt suprà tale pretium non ascendant. Sicque è contrariò, quando venalia eo fine sunt taxata, ne ab eorum emptoribus in pretio descendatur, cuius modo sunt iura census, quæ hoc fine taxantur, tunc etiam si vendantur subhastatione, & voce publici præconis, si sana satis sint iura, & certa periculum re-

cuperatúque facilia non est tutum asserere, quod minori pretio, quàm eorum perscribit taxa, possint emi: sed augere pretium emptor census suprà taxam non ita vetatur. Non igitur Garcia clarè loquitur, nec omnino sanè.

Quæst. NVNC verò secundò indagandū venit, quale sit pretium iustum rerum venalium: quæ subhastatione venduntur, ad quam quæstionem dicimus.

Dictum 1. Primò, illud esse iustum pretiū rerum subhastatione venalium, quod medietatem iusti pretij non excedit, neque ab ea in minus deficit, quod valerent tales res si alio modo, quàm subhastatione venderentur. Cuius ratio potissima est, quia id censetur esse iustum pretium in hoc modo subhastatione vendendi, quod legibus non reprobatur: at leges solum id pretij reprobant, quod prædictam medietatem excedit, vel ab ea deficit, ergo tale pretium in modo vendendi subhastatione extimandum est iustum esse, quod iustitiæ vsus confirmasse videtur: dum interdum possessiones pupillorum venditas per tutores sub hastatione, in posterum suis antiquis dominis restitui videmus, & pupillorum instantiam huiusmodi venditiones reuocari, eò quòd minoris medietate iusti pretij fuisse venditas allegatur, & probatur.

Dictum 2. SECVNDO dicimus, quod si quis quærat an in rebus subhastatione venialibus inueniatur illa latitudo graduum pretij, scilicet, maximi, infimi, & medij, nouerit certè inueniri, verbi gratia, si prædium subhastatione veneat, cùm extra hastationem aliter venditum valeat cētum aureos iuxta suum iustum valorem: tunc in subhastatione pretium eius medium esset tota quantitas centum aureorū: infimum autem eius pretium tunc esset 50. aurei: quippe quod ex medietate medij pretij constat. Supremum autem pretium tūc esset 150. aurei, vt pote quod suprà 100. aureos eius centenarij medietatem vltra contineret: quæ omnia rei venalis, prout venditur subhastatione iusta esse censentur, vbi notat Garcia, quod cùm gradus extremi in pretio naturali parum distent ab extremis: tamen in pretio subhastatione gradus extremi tātum distant a medio pretio, quantum medietas ipsius medij pretij complectitur, vt in exemplo posito videre est, ita Corduba de casib. conf. quæst. 8. & Mercatus in Sum. de contract. lib. 2. cap. 12. & Frater Iosephus in sua Sūma, de Floribus Theologiæ, materiæ de venditione, & Garcia libro 1. de contract. capite 21. qui ibi duo corollaria infert. Primum, quòd iniustum pretium erit etiam in rebus subhastatione venalibus: si à venditoribus excedatur etiam per auctionem, accipiēdo vltra pretium supremum, quod su prædicto modo ibi signauimus: vel si emptores deficiant à soluēdo infimo pretio, vt suprà considerato. Secundum autem eius corollarium est, scilicet venditionem subhastatione factā tunc ad instantiam venditoris reuocari posse, quando res ibi minoris medietate iusti pretij subhastatione veneunt. Si autem ibi maioris medietate iusti pretij vendita subhastatione res sit: ad instantiam emptoris reuocari secundum leges debet, dum de superaccepto pretio emptori non satis fit.

Quæstio. Quomodo resarciendum est dānum quod ementibus vendentes alieno nomine sub hasta intulerunt. PRÆTEREA illi difficultati, cuius locis citatis meminere Mercatus, & Corduba facere satis necesse est, scilicet, qualiter resarcire possint damnum illatum emptoribus subhastatione ementibus, venditores illi, qui non nomine proprio, sed nomine alieno ibi res vendidere, cuiusmodi sunt tutores, ac testamentarij, qui bona pupillorum, seu bona defunctorum subhastatione, & sub voce publica præconis venalitati exponere solent: intercessitque dolus in excessu pretij vltra medietatem, sine culpa tamen eorum, quia in isto sensu loquimur. Coarctamur autem huic dubitationi respondere, quia videtur iniquum, quod isti sine culpa (vt supponimus) cùm sint in hoc facto: de suis proprijs facultatibus cogantur resarcire damnum, quod ementibus alieno

no nomine vendentes subhastatione intulere, quod vitare nequiuere, sed nec adhuc (vt supponimus) possunt, quia leges his, quorum nomine vendiderunt illa bona subhastatione, inde omnem pecuniam pretiorum resultantem adiudicant: Ergo si restitutio est facienda, cum de alieno eam facere non possunt, eam de proprio facere, vt apparet, coguntur.

Triplex cõsilium respectu tutorum. IGITVR ne de proprio sine culpa sua cogantur ex soluere, quod alieno nomine ab ipsis gestum est, prædicti doctores, quo id euadant damni, tria consulunt, aut quatuor. Primum, quòd dum liquido non constat de excessu vltra medietatem iusti pretij, aut de defectu infrà medietatem, nihil soliciti sint de aliquo damno resarciendo, quia tunc extra hanc obligationem fiunt omnes. Si autem constat de tali excessu in pretio clare, & patenter: tunc vno istorum modorũ sine suo incommodo reparare poterunt id damni emptoribus illud passis, primò requirendo iudicem de excessu pretij, quòd sui decreti authoritate illud reducat ad rectitudinem, & æqualitatem: qua debita diligentia adhibita, si renuerit iudex super hoc suum præstare officium, iam ex tunc huiusmodi alieno nomine venditores immunes fiunt ab obligatione vlla, postquam propria authoritate sine decreto iudicis id doli, & damni resarcire non possunt sine decreto iudicis.

2 SECVNDO modo satisfecisse videbuntur: si eosdem emptores, qui sic in pretio sunt decepti, admonitos esse curauerint de damno sibi illato in excessu pretij ab ipsis soluto, vt pro tempore reclamantes de damno sic accepto restaurationem à iudice expostulent.

3 TERTIO modo in hoc casu suæ obligationi facient satis: si contingat, quod idem emptor, qui in vna emptione superimpedit vltra iustum pretium in alia emptione rei eiusdẽ domini, idest pupilli vel defuncti, tantum minus de pretio infimo soluit, quantum in alia emptione supra maximum, & supremum exoluerat: taliter quod excessus iusti pretij, & eius defectus sic ad æqualitatem redigentur: sic Magister Mercatus libro 2. de contract. cap. 12.

PORRO quoniam in rebus, quæ subhastatione venalitati exponuntur, quò iniustè augeant, vel minuant pretium tàm emptores, quàm venditores singuli varias fraudes pro se ipsis moliũntur, & has fraudes hic patefacere non ab re erit. Nam primò venditor subhastatione res vendens multipliciter fraudulentiam committit, vel rei ibi venditæ vitia celãdo, cùm sint occulta: quod quidem fraudis genus omni ferè venditioni commune esse contingit. Secundò dum venditor subornat personas, quæ sine animo emẽdi tamquam emptores in re ibi venali dicant, & licitatores sint: quatenus talibus appositis licitatoribus, emptores per quandam competentiam, & veluti æmulationem rei subhastatione expositæ magis adaugeant pretium, quàm esset augendum aliàs, si sine his licitatorum fictorum suppositionibus ibi res venderetur. De hoc autem fallaciæ genere meminit Cicero in 3. lib. de Officijs, vbi sic ait, *non licitatorem venditor, neque qui contra se licitetur emptor apponet*, hos autem dolos (vt ait Garcia) machinari sunt soliti venditores, cùm nomine pprio subhastatione suas proprias res venditant. Cæterùm si nomine alieno ibi res diuendant, sicut euenit curatoribus decreto iudicis subhastatione vendentibus res suorum pupillorum, tunc tales aliud fallaciæ genus comminisci solent: solent namque eo tempore res eas subhastatione vendẽdas exponere, quo paucioribus emptoribus apparentibus, propter paucitatem emptorum, & prætensorum vilius ibi emantur à suis cognatis, familiaribus, vel amicis, quibus cum iactura suorum pupillorum volunt consulere, vt vilius emant illa bona, quàm aliàs venderentur.

Fraudes cõmissa subhastatione.

Fraudes ex parte uenditorum.

SIMILE quoque genus fallaciæ contingit inter testamentarios, qui subhastatione vendentes bona defun-

functorũ soliti sunt submittere alios pro seipsis emptores: qui sic submissi, licet proprio nomine, & pro seipsis li citari ibi se simulent, tamen nomine testamentariorum illa bona subhastatione posita emunt. Itaque ipsi testamentarij cum sint illorum bonorum venditores per hos suppositios licitatores fiunt eorum bonorum emptores, cuius gratia, quo illa bona minoris, sibi conitent ante tempus legitimum, atque opportunum, præconis proclamationes abbreuiari, & compleri volunt, & ante competentiam volentium, & potentium ibi competere consummata, finiri curant, quod sine iactura dominorum illorum bonorum non contingit, & quia sic accelerari proclamationes contra leges concedentes, terminos largiores ad competentias mercatorum admitten das contra legem est.

Fraudes ex parte emptorum sub hastatione. INSVPER ex parte emptorum in rebus expositis subhastatione fraudes annecti accidit etiam. Primò, dũ conuenit inter competitores, ne in ta
1 li emptione ascendant in pretio, nisi vsque ad tantam determinatam quã titatem dumtaxat, quod certum ge-
2 nus monopolij est. Secundò, dum submittunt licitatores, qui sine animo emendi, sed solo animo incompetitionibus remissè se habendi, ibi in auctionibus, id est, *en las almonedas*, licitẽtur, vt citò sine imposito competendi concertationi, minori pretio ipsi emptores, & competitores sibi comparent res subhastatione venales, quòd illicitum ostendit esse Cicero, dum loco suprà citato dixit, nec qui contra
3 se licitetur emptor, apponat. Tertiò, dum minis, vel precibus, vel aliter im pedimento essent emptoribus, ne licitarentur, vel à licitando desisterent, cum parati animo essent licitari ad suam experiendam fortunam, circa assecutionem rei ibi venditæ.

ADHÆC, quoniam supradicti omnes fraudes restitutione dignas commisere, venditores de superadaucto suis fraudibus excessiuo pretio tenentur, sicut & vendentes nomine alieno de defectu pretij fiunt obnoxij: insup & emptores ad defectum pretii sua culpa diminuti supplendnm manent astricti: ideò inquisitu hic opus est, quantum ab his restituendum sit: nam de hoc parum apud doctores cõ uenit. Nam Mercatus in suo libro de Contract. libr. 1. cap. 8. fol. 32. in simili casu restituẽdum esse ait omne illud, quod moraliter creditur magis, vel minus valituras esse merces, si fraudes hæ abfuissent, quod intellectu & extimatu (inquit) non est difficile: si di scursus negotij pensetur, & copia vel inopia emptorum, & indigentia illarum mercium, & cõtentio maior, vel minor, quæ aliàs futura erat, in licitando, vel augendo pretium. *Sent. Mercatus.*

GARCIA verò in libr. 1. de contractibus cap. 21. circa hoc hanc regulam autumat esse seruandam. Quam putat rationi consonam, scilicet, tantum ab his fore restituendum quantũ his interuenientibus fraudibus excessum est à pretio medio mediante inter maximum pretium, & infimum, vel ab eo defecisse contigit, verbi gratia, vt si demus medium pretium fuisse decem, & venditorem suis fraudib. eius augmentum causasse taliter, vt attingeret ad 12. vel 14. vel 15. restituendum est id in quo excessit decem. Emptore autem suis fraudibus causante vt minoris, quam decem res à se sit empta: quia pro octo, vel sex, vel quinque eam sibi subhastatione comparauit, ab ipso restituendum erit omne reliquum vsque dum decem attingat. Hanc verò regulam eò commendatu, & obseruatu dignam existimat Garcia: quia, inquit, iustitiæ, & æquitati proximum est hanc proportionẽ seruare: Siquidem regula alia statui nequit, quæ consultior sit ex omni parte omnibus. Hæc Garcia. *Sent. Garcia.*

VERVNTAMEN sic quòd in hac parte censeo dicere quid prodest, arbitror sententiam Mercati potius esse seruandam, vbi difficile non fuerit ex prædictis coniecturis, & accidẽtibus arbitrio bonorum expertorum que virorum collegisse quantum fuerit illatum damni super excedendo pretium aliàs futurum, vel ab eo deficiendo, *Sent. autoris.*

ciendo, si autem non facile sit id coniectare, regulam Garciæ puto esse amplexandam, semper in huiusmodi arbitramentis potius huiusmodi fraudulentos grauando, quàm damnum passos defraudando; dederunt enim huiusmodi fraudulenti emptores operã rei illicitæ.

De exemplis venditionis varia, de documentis Victor. circa pretia, & an liceat ratione pœna augere pretium, & de triplici pœna, & de coniecturis pœna vsuraria, pœnam an soluturus sit, vel interesse debitor morosus ex impotentia, & de alijs curiosis & necess.

CAPVT XXX.

Exẽpla venditionis varia. PORRO, quia ex modo vario vendendi pretia rerum varietatẽ sortiri diximus, nunc exempla, quibus id demõstretur, subijciemus, & primò, Syluestro autore, in Aurea Ros. ca. 15. cui subscribunt omnes, immunes non sunt à culpa mortali, qui deliberatione plena per contractum emptionis, siue per alium notabiliter minoris iusto pretio pio sibi comparare contendunt, aut aliquid vendere, aut per contractum alium aliquid a se distrahere, aut dare iusto pretio rigoroso notabiliter carius. Secus est si inaduertenter id aliquis desideraret, aut ageret. Neque culpæ tribuendum est, autore Nauarro capi. 23. nume. 87. si quis non vult emere res in officina spectantes emptores, quia carioris constant, sed mauult emere ab vltro offerentibus se venditoribus, & rogantibus cum suis mercibus, quia oblatæ vltrò vilescunt, quare excusandos à culpa esse censet, qui à discedentibus malunt emere libros, aut subhastatione expositos emere libros defunctorum, quia viliori pretio iustè tunc veneunt, & emuntur, quàm sit pretium iustum, quod in officina venditi expectando emptores, ex modo vendendi valent. Sicut etiam non vitio vertendum est, sed prudentiæ humanæ ascribendum, si quis occasionem attendat emendi, sibi necessaria ad cultum suæ personæ, vel ad ornatum suæ domus in auctionibus, vel à proxenetis quærentibus emptores mercium, quæ sibi ad vendendum sunt commissæ, quæ ex hoc vendendi modo minoris solent emi, quia & minoris æstimari. Hinc fit, vt non imprudenter exspectetur ab aliquibus nundinarum finis, quo ibi iam decrescẽte numero emptorum, vilioris sibi comparent ibi merces.

IAM & hic annectere libet, quæ de pretio rerum doctissimus magister Victoria in suis Scholis super 2. 2. Diui Tho. q. 77. de emptione, anno 1535. dictauit breuiter, quæ veluti quædã fundamenta sunt, quæ ad hanc materiam viam aperiunt. *Documẽta Victoria circa pretia.*

1 PRIMVM est, scilicet, quòd quia pretia in rebus non ex natura ipsarũ rerum, sed secundum æst. mationẽ hominum constituuntur: hinc fit, vt res, quæ semper sunt venales, semperq; inueniunt suos emptores, & venditores ad eas emendum, vel vendendum paratos, cuiusmodi sunt panis, vinum, & oleum vendi debeant, & emi pretio pro tunc currenti expensarum, & laborum nulla consideratione habita. Quod de pretio naturali Victoriam dixisse intellige. Nam de legali statim subdit, scilicet, quod si pretium est statutũ per leges, id censetur iustum, quapropter non licet illud excedere, nisi ita manifestè iniustum sit, quod proculdubio omnibus patenter constet esse iniquum, vel nisi obstet contraria consuetudo, scilicet, scita, & tolerata, neque punita per potentes legis transgressores, quando id sine scandalo, & sine inconuenienti facere possunt, punire: vt ex mente Cordubæ suprà diximus, nam sic intelligendum est hoc Victoriæ assertum.

2 SECVNDO ait, quod quia merces vltroneæ vilescunt: quod, scilicet, quando ita vltroneè sint ex modo, & loco vendendi: consideratur: ideò malè à quibusdam negatur reuẽditores, qui *regatones* Hispanicè dicuntur, qui in loco communi, & in magna copia coniunctim emunt ad reuendendum

minu-

minutim, non posse postea particulariter, & minutim vendendo, pluris vendere. Quod quidem Victoriæ dictum, vt sine detrimento reipublicæ contingat fieri intelligendum est: dum taliter illæ merces iam ad forū importatę supersunt in foro, eò quod coniunctim volentes eas emere pro suarum domorum necessitatibus supplendis iam inde sibi prouiderunt. Nam tunc isti reuendituri minutim, coniunctim, & in magna copia ementes ad reuendendum, ne pro tempore desit annona in foro pro volentibus quotidie eam minutim emere, non malè agunt, immò sic prospiciunt indigentiæ populi.

3 TERTIO ait, quod res, quę non inueniuntur apud multos venditores, vt triticum tempore inualescentis famis, secluso pretio legali, tunc non sunt æstimandæ communi æstimatione ementium, cùm subsit paucitas venditorum. Nam tunc potest plus pretij exigi à venditoribus, non quidem tantum, quantum ipsi venditores pro libito exigere voluerunt, sed iuxta rationabilem considerationem sumptuum, & laborum, & necessitatis instantis, & iuxta illa, quæ bene subnotauit Conradus de contractib. q.56.

4 QVARTO Victoria subiungit, quod quando suppetit copia magna venditorum: subest tamen raritas, magna emptorum: quia vix vnus, aut alter apparet emptor, aut certè inueniuntur valde pauci: tunc & si à raris emptoribus vilioris possint emi merces: non tamen ita tenui pretio, vt irrationabile sic eos emisse videatur, itaque in his arbitrio boni viri eos acquiescere oportet potius, quàm pro libito extenuare pretium.

5 QVINTO Victoria subijcit, quod necessitas priuata ipsius ementis: quia valde indiget re, licet non licitè adaugeat pretium rei, tamen necessitas, & indigentia communis in republica illius rei licitè adauget pretium rei, ita vt liceat eam pluris vendere: non tamen vltra pretium rigidum communiter currens: sicut neque vltra hoc pretium licet eam pluris vendere, eò quòd emptor eam rem valde diligat, aut ea maximè indigeat.

SEXTO tandem concludit Victoria, quod potius laudi quam culpæ tribuendum est alicui, si charitate quadam communi reipublicæ affectus, quatenus bono eius communi consulat vilioris velit vendere, quo cæteri venditores moderatius in vendendo se gerant. 6

PORRO de pretio rerum nobis agentibus, operæpretium est & hic illam agitare quæstionem, vtrùm in contractu venditionis ad creditum, vel in alio simili, vltra pretium principale ratione pœnæ conuentionalis in termino præsignato non soluentibus impositæ, liceat aliquid plus recipere. Ne ergo causa æquiuocationis nominis pœnæ allucinemur, triplicem speciem pœnæ prænotasse est opus: scilicet, pœnæ legalis, id est, quam indicit lex: & pœnæ iudicialis quam iudices in particularibus negotijs soliti sunt imponere: & pœnæ cōuentionalis, quæ ex conuentione partium in contractibus, vel compromissionibus ex mutuo consensu solēt adnecti. Præterea quia conuentionalis hæc pœna, vel in vitationem iacturæ propriæ, vel incommodum alterius, scilicet, alicuius hospitalis, vel pauperis à partibus solita est imponi: nos specialiter hic de ea pœna loquimur, quæ duplici respectu apponi potest, scilicet, vel causa vitandi iacturam lucri cessantis, aut damni emergentis, vel ad propriam parandam securitatem: quatenus debitor metu pęnæ solicitus magis fiat ad solutionem præstandam in termino.

Quæst. Vtrū in uēditione ad creditū in pęnam non solutionis in termino præsignato liceat aliquid accipere vltra principale. Triplex species pœnæ.

HIS præmissis quoniam pœna cō uentionalis hæc tam licitè, quàm illicitè imponi potest, vt ergo illicitè impositam à licitè imposita separemus: hic de illicitè imposita loquentes nostram sic statuimus assertionem. Primam, scilicet vsuræ labem, restitutionisque obligationem contraheret ille, qui quatenus suam palliaret vsurā sub prætextu pœnæ, pœnam contra- *Assertio 1.*

ctui

Quæst. quo modo innotescere possit aliquem animo palliandi vsuras pœnam contractui apposuisse.

ctui venditionis ad creditum à se facto, debitore non soluente sibi in tempore pœnam adiecit, eamque neque exigere, neque executioni mandare licitè potest. At quoniam de hac nostra assertione nullatenus ambigitur, ab eius probatione supersedemus.

SED si signa inquirat aliquis, quibus innotescere possit aliquem animo palliandi vsuras, pœnam contractui venditionis adhibuisse, primò legat Nauarrum in sum. Lat. cap. 17. nu. 215. & Palacium super sum. Caiet. verbo vsur. cap. 2. & Conradum in libro de contra. quæstione 31. concl. 3. & Syluestrum verbo pœna quæst. 25. §. 7. & Nauarrum etiam in sum. c. 23. nu. 68. & Scotum in 4. distinct. 15. qu. 2. qui de his apponendis pœnis agunt,

Respons. & præsertim Conradus, & Scotus, & Syluester vsura 1. quæstione 28. asserunt tunc colligi causa palliandi vsuram, pœnam apponi, quando appositor illius animo caruit hac via recompensandi sibi damnum inde emergens, aut lucrũ cessans, aut metu pœnæ adigendi debitorẽ ad soluẽdũ in tẽpore, sed solum animo sub nomine pœna palliandi lucrum id fecit.

Quæstio. Indicia particularia.

PORRO quia indicia prædicta generalia sunt, indicia particularia, quibus innotescat animus palliandi vsurã per appositionem pœnæ forte desiderabit lector. Hæc autem particularia colliguntur indicia ex prædictis doctoribus, & præsertim ex Nauar. in sum. c. 17. nu. 215. primò quando appositor pœnę mauult debitorẽ pœnam incurrere: quam tempore debito sibi solui c. suuã l. si pacto quo pœnam C. de pact. Secundò quando à principio dum mutuando, vel vendendo ad creditum apposuit creditor pœnam: nisi intra statutum tempus debitor solueret ei, iam credidit debitorem ad id temporis soluendum debitum futurum esse impotentem secundum, Scot. & communem.

Quæst. An pœna apponi possit ratione lucri cessãtis.

AT iam de appositione licita pœnæ in contractu nobis dicturis restat inquirendum, an ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, si in tempore non soluatur, pœna possit apponi, pro hoc sit secunda assertio: quando pœna (quæ potius in hoc casu dicitur recompensa) apponitur in recõpensationem propter moram solutionis non præfixo tempore factæ damni subsecuti, aut lucri cessantis: tunc licitè apponitur, dum ea moderatione apponatur, vt non excedat damni aut lucri cessantis quantitatem: quæ probabiliter futura speratur, patet autem assertio hęc quoad primam suam partem ex iure naturali ex quo licet vnicuique se seruare indemnem: ergo licet creditori in casu nostræ assertionis ad suam indemnitatem seruandam, hanc adiungere pœnam. Secunda autẽ eius pars hinc illucescit: quia si pœna tunc locum obtinet recompensæ pro interesse creditoris recompensando, sequitur pœna hæc maior esse non possit, quam illius interesse recompensa futura esset. *Assertio 2.*

PORRO pro pleniori intelligentia prædictæ assertionis, & hoc dubium hic consequenter accedit exponendum, scilicet. Quid si euentus rei posteà docuerit experimẽtaliter, plus damni esse subsecutum ex plus debito tempore dilata solutione, quàm sit interesse pœnæ, vel plus esse interesse pęnæ à principio impositæ, quàm iactura iam præsens. Respondetur ergo, quod dupliciter potuit de hac pęna à principio conuenire inter partes: vno modo absolutè apponendo pęnam nihil admiscendo de sortium contractu: & tunc ait Garcia libro 1. de contract. cap. 12. pag. 362. 363. in ca su, quo iam experientia teste, realiter minor iactura successit, quam esset pęna apposita; tota pęna tunc exigenda non venit, quæ fuit à principio apposita: sed ea dumtaxat exigenda est illius pęnæ pars, quanta ad reficiendũ damnum accidens necessaria fuerit, & nihil vltra, immo secundum Nauarrum loco citato, non euaderet restitutionis, & culpæ reatum, qui in hoc casu, vel simili persoluta iam parte debiti in tempore, totam pęnam exigeret: quãdo obligatio est diuisibilis c. suam. cum gloss. & communi de Pœ-

Quæstio.

Sententia Garciæ.

nitęn.

nitentia. Si autem sic conuenit inter partes vt tanta pœna arbitrio boni viri moderata solueretur, & nihil ma ius, aut minus in casu quolibet, quò postea euentus rei ostenderet iacturã damni fuisse ipsa pœna à principio imposita siue maiorem, siue minorẽ, exponendo se incertæ aleæ: tunc in quocunque euentu, siue plus, vel minus euenisset damni, eam posset exigere pœnam: quoniam ibi attexitur cõtractus sortium, vbi contrahentium vterque æquali sorti lucrandi, & perdendi se obijcit: quod & confirmat Sot. cum eadem forma pœna posse apponi, & recipi astruit, dum verisimiles timentur futuræ expensæ in recuperando debitum.

Corol. HINC iam corollariè sequitur, quod casu, quo creditor iure expetendi pro suo interesse recompensam careret: quia conditiones requisitæ ad interesse hoc expetendum desunt, pœna indicta contractui experi tunc non posset, sicut neque pro interesse hoc recompensa.

Quæst. PORRO de hoc dubio, de quo magis controuertitur inter doctores, & hic à nobis differendum est, scilicet vtrum in casu, quo nulla verisimiliter timetur lucri cessantis, aut damni emergentis iactura ea sola ratione, vt sibi debitum in termino præfixo soluatur, & non differatur, pœna aliqua possit communire contractum, circa hoc oppositæ versantur

Varietas opinionum. opiniones: vna scilicet, negatiua Scoti in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 2. vbi videtur negatiua pro parte sentire, cui Albonocius in libro de cõtractibus subscribere videtur, & altera affirmatiua Nauarri in sum. cap. 23. num. 68. quam tenuerat anteà Conradus in lib. de contractib. q. 31. conc. 3. & Sylu. pœna q. 25. §. 7. At certè licet opinio negati-

Argum. ua non destituta sit aliquali apparentia, quia ista pœna tantum imposita, si non soluatur in tempore, pro solò metu, & periculo non recuperandi debitum in præfixo termino, videtur imponi moraliter loquendo: àt verò pro huiusmodi periculo, vel metu aliquid posse exigi neruosè confutasse Sotum lib. 6. de iust. & iur. q. 4. art. 1. contra Metinam in C. de rebus rest. q. 39. ait Nau. in sum. c. 23. num. 81. & adijcit neruosius confutari, eo quòd sit noua opinio, & contra omnes canonistas asserere, quod pro periculo, vel metu recuperandi debitum liceat aliquid vltra debitum accipere, quia ecclesia (inquit) declarauit id esse illicitum per c. in ciuitate, de vsuris, ergo cessante metu alicuius interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, non licet talem pœnam apponere.

HIS nihilominus non obstantibus, quoniam durissimum esset nunc celeberrimum, & generalem vsum in omnibus fere instrumentis contractuum huiusmodi pœnas apponendi explodere: inquirendum est hic nobis, quomodo id fieri liceat. Quare huius rei gratia hãc hic statuimus assertionem, scilicet, potest creditor etiam in casu, quo iactura lucri cessantis aut damni emergentis verisimiliter non timeretur pœna aliqua circumuallare contractum, vt per eam ad obseruationem contractus debitor cogatur. Hæc probabilior est, quę quidem non satis firmè illa ratione probabatur, qua illo c. 12. in lib. 1. de contract. contendit eam Garcia probare, scilicet, quia etiam cessante alio damno carere pecuniæ suæ possessione pro tempore dilationis vltra terminum solutionis, damnum sufficiẽs est, pro quo possit exigi pœna: sed certè iste Garcia non videt, quàm præbeat ansam vsuris, non dico ex assertione hic à me posita, quàm etiam ipse tenet, sed ex ratione, quam pro probatione eius adducit: quia, si cessante sibi interesse alio vero, & reali, creditor ea sola ratione, quia non soluitur sibi in tempore præstituto interesse pœnæ velit accipere: quis non videat, quod si pro damno solo, quo in tempore debito priuatus est possessione suæ pecuniæ, velit illud interesse pœnæ accipere, quod iam sola ratione dilationis temporis, quo sibi non soluitur, velit accipere illud, quod planè sic consideratum lucrum vsurariũ erit,

Assertio autoris.

erit, licet palliatum nomine pœnæ. Igitur nostræ prædictæ assertionis ea ratio legitima est, quam Nauarrus in summ. cap. vigesimotertio, numero 68. adducit, scilicet, quia licitum est tum per adhibitionem pœnarum cogere ad obseruationem contractuũ: tum etiam eisdem pœnis morosos, & culpabiles debitores punire, sicut etiam per pœnas ad legum obseruationem solent homines astringi.

Ad 1. arg. solut. 1. IAM ad argumentum, in contra in gratiam Scoti, & Albornocij confi ctum respondetur, primò, quod est differentia: nam creditor qui mutuando, aut vendendo ad creditum sola ratione metus, & periculi adauget pretium, cum sit formale hic aut virtuale mutuum, & istud periculum, & metus, vt quid de per se consequens, & veluti accessorium, quod se quitur naturam principalis ad tale mutuum consequatur: sequitur quod sicut pro mutuo (quia suapte natura gratuita datio est, quoad vsum pecuniæ mutuatæ) aliquid vltra sortem exigi non potest: ita neque pro hoc periculo, aut metu recuperandi debitum, vtpote mutuo accessorio, vt in nostro Instructorio, materia de vsura nos dixisse meminimus. At verò dum pęna iuxta nostræ assertionis normam imponitur, non pro periculo, aut metu recuperandi debitum: quasi ista sint appretiabilia pretio imponitur, sed vt dictum est causa cogẽdi debitorem ad obseruantiam contractus, ad eiusque puniendam culpabilem moram.

Solut. 2. DEINDE secunda differentia est, quia ista pœna nulla incursa mora soluendi non venit soluenda: immò secundum Nauarrum in summa capite vigesimotertio, numero 68. honestos viros non decet pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur capite suam. de pœnit. & capite fraternitas 12. quæstione secunda: quamuis de rigore iuris exigi posset. At verò pretium adauctum pro metu, & periculo recuperandi debitum, cum sit vsurarium semper prætenditur, & expetitur ab his qui de eo conueniunt, & siue debitum posteà suo tempore soluatur, siuè non, conueniunt à principio de tali pretio vltra sortem recipiendo, quod absque labe vsuræ non fit.

PRÆTEREA quid veritatis habeat corollarium illud quod Garcia illo c. 12. infert pag. 362. nunc discutiendum venit, sic enim ait, ex hac conclusione, scilicet, tertia consequitur, quod dum debitor in mora fuerit soluendi, potest creditor, & pænam cõuentionalem à principio indictam exigere: tum etiam interesse damni emergẽtis, aut lucri cessantis, si quod ex morosa solutioue contigerit. Dicimus autem quod licet Garcia hoc authoritate Caietani in sum. verbo vsura cap. 2. in fine confirmet, tamen non desinat esse rigidum Corollarium, & Caietanus quidem quẽ ipse citat potius videtur hoc assertũ saluare ab vsura, quàm à rigore, quia inquit, vtrumque excrementum tam pœnæ impositæ, quàm lucri cessantis expetere vsura non est: quia non ex mutuo, sed ex mora accipitur. Igitur licet illud corollarium stando in rigore non refutemus: malumus tamen & sequi, & consulere æquitaté: quam loco citato in sum. c. 23. nu. 68. insinuat Nauarrus, dicens viros honestos non decere pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur, capite suam. de pœnit. & cap. fraternitas, 12. quæst. 2. quamuis de rigore iuris exigi posset, hæc Nauarrus: ergo secundum ipsum multo minus deceret post acceptam recompensam damni aut lucri cessantis ex mora, propter eandem moram velle exigere pœnam: tum quia mitiores in pœnis esse debemus, & satis punitus esse videtur de culpa suæ moræ per solutionem damni aut lucri cessantis: tum quia (vt inquit Caietanus) vtrumque excrementum tam pœnæ impositæ, quàm lucri cessantis ex culpa moræ prouenit: quapropter eadem vnaque culpa non videtur ex æquitate hac duplici recompensa, scilicet, & pro pœna & lucro cessante vel damno emergente esse plectenda.

Quæst. Sententia Garcia. *Sent. Autoris.*

PRÆ-

Nota. PRÆTEREA, auctore Syluestro vsura 1. q.28. pœna quæ apponitur solum, vt debitor soluat, exigi potest sine vsura etiam, si excedat interesse debitum: quia interest publicæ vtilitatis, vt pacta seruentur, at secus est, vt loco citato ait benè Garcia, si pœna non vt sic, sed pro recompensa interesse amissi à creditore exigatur, quia tunc interesse, quod postea ex mora apparet, amissum excedere non debet. Tandem hæc conuentionalis pœna, licet dicatur imposita causa cogendi debitorem ad soluendum in tempore, tamen secundum Syluestrũ vbi suprà, præsumitur in foro exteriori in fraudem vsuræ esse apposita. Primò, si creditor aliàs consueuit fænerari. Secundò secundum aliquos: si pœna excedat interesse. Tertiò, quando per singulos annos, vel menses dicitur cõmitti. Authen. ad hæc. C. de vsur. vide reliquas præsumptiones, quas ibi refert Syluester, quas consultò missas facio, quia magis spectant ad forum exterius.

Nota.

Quæst. TANDEM hic consequenter inuestigatu opus est, an, qui ex impotentia morosus fuit in soluẽdo debitum, perinde obnoxius maneat ad soluendum impositam pœnam, ac si voluntariè, & non ex impotentia in termino soluere omisisset.

Proposit. IGITVR (vt clariùs procedamus) prima circa hanc quæstionem sit propositio, pœna, quæ imponitur in recompẽsationem lucri cessantis, aut damni emergentis (quæ potius dicitur recompensa quàm pœna) non minus in conscientia soluenda est à debitore omittente soluere in tempore debito ex impotentia, quàm si non ex impotentia, sed ex mora voluntaria talem debiti solutionem distulisset. Cuius potissima ratio est: quia hæc pœna non tam ad puniendam culpã moræ, quàm ad recompensandum interesse posita est à principio in cõtractu, quò securus fieret de non amittendo interesse damni, aut lucri cessantis, si ex mora sibi contingeret, à quo impotẽtia soluendi in tẽpore non excusat: quia etiam nulla præcedente culpa interesse debetur, sicut & principale debitum, vbi præcessit, vt in præsenti monitio, & protestatio de illo lucro recompensando. Ita Metina Complutensis, in libro primo de contract. capit. 12. pagina 364. suffragatur Garcia, quapropter non satis resolutè loquutus fuisse videtur frater Iosephus in suis floribus, dum sine limitatione ait, quod qui sine culpa fuit in mora, quia fortuito casu perijt eius substantia, vel sine culpa sua sibi surrepta est: non tenetur resarcire damnum inde subortum, scilicet, ex dilata ob eam causam solutione. Neque valet ratio, qua addit hoc absolutè affirmare dicens, quod ideo ille debitor morosus sine culpa ad interesse non tenetur: quia in isto casu fortuito non fuit causa damni, licet fuerit occasio, non (inquam) valet: quia pari ratione probaret, quod neque in isto casu fortuito emptor ad creditum teneretur exsoluere pretium principale, quia per ipsum non fuit data causa damni, sed occasio, quia per casum sic contigit absque culpa. Nam satis est, dederit ante causam damno per petitionem mutui, aut mercium ad creditum auertendo creditorem ab euitatione damni: sub hoc pacto acceptando merces, & lucri cessantis solutionem, si contingeret. Igitur si dictum hoc fratris Iosephi aliquid veritatis habet, est, quando in contractu mutuationis, vel venditionis ad creditum de tali lucro, aut damno emergente soluendo non est conuentum. Nam tum si casu fortuito, vel aliter sine culpa sua esset in mora soluendi à principio non requisitus, & admonitus non teneretur de interesse. Secus igitur in nostro casu, in quo à principio de hoc interesse soluendo etiam in casu fortuito conuentum esse præsupponimus, nam tunc etiam si ex impotentia inculpabili mora soluendi, & ex illa damnum euenerit, soluendum erit.

Sententia fratris Iosephi limitatur.

Quid

Quid si debitor non soluit in termino ex impotentia: & de duplici impotentia. Et an pœna conuentionalis ante iudicis mandatum ad sui solutionem obliget in conscientia; & quod non est punctualiter exigenda.

CAPVT XXXI.

Quaest. NE capituli prolixitate, & tædio afficeretur lector, coacti sumus quæstiones inter se aliàs cohærentes subsecare. Quapropter & in hoc capitu. instamus inquirere, an quando pœna à principio non in recompensam alicuius interesse constituta est, sed quatenus ad soluendum in termino debitor adigatur: tunc si casu fortuito, vel alias citra culpam suam, in mora soluendi postea fuerit, debitor teneatur ad hanc pœnam.

Responsio. DICENDVM est ergò cum Syluestro verbo vsura.1.quæst.28.quod si creditor non soluit in termino ex impotentia, vel sine culpa, pœna exigi non potest sine vsura, quia vbi non est culpa non debet esse pœna. C. de pœn.l. sancimus, & consequenter exigeretur ratione excrescentiæ: quæ vsuram facit. c. si fœneraueris. 14. q.3. immo quando etiam partem soluit, non potest exigi tota pœna secundum intellectum Syluestri verbo pœna.§.29. id est, quando secundum Panor. in capit. sua. de pœnit. obligatio *Obligatio diuidua & indiuidua.* est diuidua. At secundum Bart. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. oblig. propriè dicitur diuidua, quando solutio partis tantum valet respectu partis sicut solutio totius respectu totius obligationis. Exempli gratia, si promisi tibi scribere Biblia, & Decretum, & scripsi Biblia tâtum, quia Bibliæ integra, quatenus ad suã propriam commoditatem considera tur, tâtum vtilitatis affert, si sola reddatur, quàm si reddatur cum Decreto diuidua est indiuidua verò obligatio esset, vt si promisi tibi scribere Bibliam, & scrisi tantum 4. eius quaternos, qui quasi per se nihil valent sine

Instruct. Negot.

omnibus alijs. Vide etiam glo. in d. cap. suam, quæ addit hæc esse vera in pœna, quæ committitur in non dando, vel in faciendo, secus quando debet aliquis aliquid recipere, putà hæreditatem, vel legatum, si sic fecerit, vel soluerit: quia nisi totum fecerit non habebit intelligere, nec totum, nec partem hæreditatis, vel legati. vt in l. Mæuium. & l. cum fundus. ff. de cond. & demon. & de hoc plenius in leg. si seruus. ff. si quis caus.

VNDE adhuc etiam patet, quod vbi fuit impotentia inculpabilis soluendi, non sit infligenda apposita pœna, quia tunc non censetur fuisse in mora. Nam secundum glosſ. cap. mora. de regul. iur. & D. Antoninum in prima part. titul. 20. cap. 1. §. mora. & Syluestrum verbo Mora quæst. 1. vt aliquis dicatur esse in Mora opus est, vt sibi non desit soluendi facultas, & quia vt superaddit ibi Syluester. qu. 4. mora, & culpa verè æquiualêtes sunt. Igitur solum ille debitor obnoxius manet pœnæ soluendæ, qui ex culpa non soluit: non autem, qui ex sola impotentia, consentit Nauarrus in sum. c. 17. num. 215.

POST hanc resolutionem communem doctorum Garcia lib. 1. de contract. c. 12. pag. 366. & p. 367. satis peracutè subnotauit distinctionem, per quam facit satis assertioni prædictæ Syluestri dicentis, quod mora, & culpa æquipollentes sint, & quia satisfacit huic argumento a se posito, scilicet, quia pœna hæc solita est poni in fauorem creditoris, qua constituitur in securitate recuperâdi debitũ têpore debito, at idê inconueniês sequitur creditori, si debitor ex impotẽtia soluere prætermittat. *Argum.* Quam si id facere ex culpa sua, vel negligentia omittat: ergo ex qualibet causa in têpore soluendo non fuerit, sibi subeunda est pœna à principio constituta, si qui voluntariè se tali pœnæ astrinxit. Distinctio autem eius est circa impotentiã soluendi in termino, quia dupliciter (inquit) potuit debitor in hanc incidisse, & venisse impotentiam, vno modo propter eius negligentiam,

& culpam, alio modo absque illa. Si igitur ceciderit in illam impotentiam ex culpa sua, obnoxius erit exsoluendæ pœnæ, & hoc conuincit argumentum supra formatum. Si autem citra culpam suam impotens ad soluendum fuerit in tempore restitutionis, pœnæ reus nequaquam erit, iuxta sententiam Syluestri dicentis, ꝙ mora, & culpa in hoc casu æquiparatur, postq̃ morosus non dicitur debitor, si culpa caruerit ex sua parte.

Duplex impotentia.

VERVNTAMEN licet ingenio sa fuerit prædicta distinctio Garciæ, & authoritate Soti, & Cordubæ fundata, qui aiunt, quod quando debitor iuste rem accepit, & sine culpa eã perdidit, facilius, si pauper est, pro roganda est illi restitutio: nihilominus explicationis maioris gratia adhuc hac moderatione in hoc casu vti opus est, scilicet quod cùm Garcia ait impotentiam soluendi: quæ accidit ex culpa, non excusare à pœna soluenda, intelligendum est de culpa, quæ tali impotentiæ causam dedit: quia moraliter ad talem impotentiam inducendam erat ex se ordinata, vel, si præuisa est, talem impotentiam posse causare. Secus autem est, si occasionaliter tantum, & veluti quodam fortuito casu, & præter intentionem ex illa culpa impotentia soluendi in tempore accidit. Sicut in simili Nauarrus in capit. vigesimoseptimo, num. 237. cum Soto cõtra Syluestrum ait, quod versans campanam, vel illicitè cædēs arborem adhibita diligentia, licet ex ista illicita versione campanæ, vt supponimus, & ex ista cæsione culpabili arboris, quia aliena erat, subsecuta fuerit occasionaliter occisio hominis, non ideo incurrit irregularitatem, quia isti non dabant operam rei illicitæ per se ordinatæ ad occisionem, sed casualiter ex tali opera culpabili mors præter intentionem accidit, sic & in casu, quo ex culpa per se non ordinata ad talem impotentiã causandam, neque præuiso euentu impotentiæ talis impotentia soluendi in tempore accidit, non inducit reatum soluendi pœnam, secus est, si ex culpa per se ordinata, vel præuiso euentu, neque adhibita diligentia talis impotentia soluendi in tempore accidat.

Sent. Garcia moderatur ab autore.

PRÆTEREA veluti affinis est præcedentibus, & quæstio hæc, scilicet, an pœna conuentionalis: quæ adhibita est in contractu, causa cogendi debitorem ad soluendum in tempore, ante iudicis mandatum, sit in conscientia soluenda. Ad quam respõsuri primo ex mente Nauarri in sum. cap. 23. numero 64. dicimus, id est, quod non tenetur quis in foro conscientiæ manifestare rem in commissum cecidisse, sicut neque verè donãs, emphyteusim, tenetur in foro conscientiæ laudemium soluere, sed neque in foro exteriori donans ad id laudemij soluendum venit cogendus, vt latè probat Iaso. in l. 2. C. de iur. emph. vendens autem ad illud soluendum in vtroque foro videtur astrictus, eò quod tunc laudemium pars pretij censetur esse. Hac enim ratione emphyteusis videtur minori pretio emptori addicta. Vnde argumentum sumitur hic laudemium, non vt pœna accipi, sed potius vt interesse quod in vtroque foro debitum est iuxta l. 3. ff. de eo quod cer. loc. & leg. 1. C. de sent. quæ pro eo quod inte. prof. & iuxta gloss. capit. conquestus. de vsur.

Quæst.

Dictum 1.

SECVNDO dicimus, quod licèt in casu, quo contractus locum habet, pœna apposita ex conuentione committitur ex sola contradictione facti, qua alter contradicit, & reclamat: quamquam contradictio non habuerit iuris effectum, vt testatur Pan. capit. Raynaldus. de test. tamen hoc nihilominus non obstante nunc mihi applaudit sententia Nauarri in summ. cap. 23. num. 67. & 68. qui deserens oppositam sententiam Felin. in capitulo de constitut. numero 43. & Deci. ibidem num. 2. quæ sibi antea placuerat, quã ait nunc multò displicere sibi, hãc statuit veriorem, scilicet, quòd pœna conuentionalis, quam partes in suis contractibus adhibent, in conscientia non est statim, vt incurri tur

Dictum 2.

tur exsoluenda ante mandatum iudicis, quando vt pœna pro culpa moræ est imposita, & non vt satisfactio pro interesse, at in huius gratiam plures coaceruant rationes. 1. quia nemo quamlibet iustus, aut timoratæ conscientiæ eam pœnam soluit nisi coactus. 2. quia magnum negotium faceret confessarijs, & durum videretur, si ab eis neganda esset passim absolutio pœnitentibus plurimis frequẽter has pœnas incurrentibus, neque firmũ propositum ante sententiam iudicis eas restituendi, gerentibus. 3. quia (vt diximus) probos non decet viros hanc pœnam accipere, nisi quando in recompensam sui interesse eam exigunt, cap. fraam de pœnit. & cap. fraternitas. 12. quæstione 2. quamuis de rigore exigi possit. 4. quia non est ea partis imponentis intentio, vt pœnã impositam à se si debitor incurrat, statim vltro eam offerat: quia solum quò ad obseruationem contractus partes cogantur, hæ pœnæ solent imponi. 5. denique, quia ista sententia nõ solùm bonorum, & malorum est communis animi conceptio: sed etiam consuetudine interpretatrice sic receptum est vsu. Quapropter opposita sententia Felin. & Deci. solum locum habere videtur in pœnis illis, quæ ad recompensationem interesse sunt adhibitæ: sic auctore Nauarro sensit An char. recept. in cap. peccatum de reg. iur. lib. 6. num. 10. Hæc enim pœna, licet vt pœna accipiatur ex parte soluentis, sed ex parte creditoris potius eius interesse est recompensa (prout fatentur omnes iuxta sententiam gloss. recept. vltima cap. peccatum de reg. iur. lib. 6. hanc igitur, qui incurrit (vt prædiximus) ad eam exsoluendam tenetur in conscientia pro toto interesse, vel saltem pro tanta eius parte quam tam accipere creditoris, cui debetur interest, quòd & copiose tradunt textus, & gloss. & doctores in leg. 1. C. de sentent. quæ pro eo quod inter prof.

Nota. SVBINDE concludimus quod mora soluendi culpabilis, quæ ius facit creditori exigendi conuentionalem pœnam in foro exteriori à debitore in termino præfixo non soluente, non est punctualiter attendenda, neque statim in nunc iam completi termini suffocãdi sunt debitores, neque in foro exteriori statim pœnæ exsoluendæ censendi sunt esse rei: sed quantum post istud nunc completi termini cùm eis piè sit agendum, neque sint adigendi ob paruam moram ad luendam pœnam arbitrio bonorum virorum, vel potius arbitrio, & prudentiæ ipsius iudicis relinquitur iuxta mentem Nau.

An ratione pacti adiecti de retroendendo minuatur pretium, & quid sit hoc pactum, & quando est fictum, & quomodo est triplex. Et quæ modicitas pretij hic impignorationem arguit: de aliquibus contractibus vsurarijs sub palliatione huius pacti.

CAPVT XXXII.

VARIOS modos, quibus pretia augeri, aut diminui possunt perscrutantibus nobis occurrit hic illa quæstio, scilicet, an ratione pacti adhibiti à vẽditore de retro sibi vendenda ab emptore re, quam ei vendit, quia ea carere perpetuo non vult: teneatur venditor aliquid minuere de pretio. At quãuis de hac quæstione supra dixisse nos meminimus, tamen, quia multa super sunt dicenda, quæ illic fuere omissa, hic responsuri ad eam, aliqua cum Garcia in lib. 1. de contract. cap. 20. notatu necessaria præmittimus. Primò, quod contractus hic dupliciter potest iniri: vno modo fictè, vt exempli gratia, non desunt quidam, qui copiam pecuniæ mutuando, in pignus mutui fundum, seu possessionem accipiunt interim, dum mutuum manet insolutum, quò autem sibi vitio, aut notæ vsuræ in populo nõ detur, quòd fructus fundi suscipiunt, vt ex pignore non computando eos in sortem quandam per vafriciem comminiscũtur venditionem illis factam de illo fundo

Quæstio. An ratione pacti adhibiti à venditore de retro venden do teneatur venditor vilius vendere.

Notab. 1.

fundo cum pacto de retrouendendo illud, cùm nihil minus inter eos defue rit quàm animus vendendi, aut emen di fundum: sed mera fuerit fictio ex-cogitata ad sub nomine venditionis cœlandam commissam vsuram: Qui quidem fictionis modus cap. ad nostram de emptione & venditione & nota vsuræ præfigitur, & reprobatur. Aliquando autem contractus hic de retrouendendo sincerè, & verè citra fictionem inter partes celebratur cum vero animo hinc vendendi, illinc emendi iusto interueniente pretio, atque sub hac forma contractus hic de retrouendendo non damnatur.

SECVNDO notatu est opus, quod quia contractus de retrouendẽdo, ideo fit, quia venditor sua re perpetuo carere non vult, quia sibi maximo detrimento perpetua carentia illius est, vel quia res valde sibi pretiosa est, & rara: sicut lapis pretiosus regi, duplici ex necessitate potest adigi ad eam cum pacto de retro sibi vendendo, vendendum: tum ad instantiam alicuius tertij, vel amici, vt ei subueniat: tum vrgenti necessitati propriæ prouidendi causa, quàm aliter supplere non potest: ideo cum pacto isto & spe recuperandi suam rem eam vendit.

Quæstio. SI autem quis quærat qualiter cõiectare licebit contractum cum pacto de retrouendendo non fictè: sed vero animo vendendi fuisse factum: dicimus, id sic conijcere licebit ex dictis: nam primò quando venditor necessitate oppressus aliter sibi subuenire non potest, nisi venalem exhibẽdo rem suam: argumentum est non fictè tunc, sed animo vendendi rem suam sic vendidisse. Secundo etiam verè, & non fictè vendidisse censendus est ille, qui precibus impulsus emptoris quatenus necessitati emptoris subue-
1 niat emptori vendit rem suam: quam
2 non aliter quàm titulo emptionis emptor vult accipere.

Qualiter cõiectare si est contractum cum pacto de retrouendendo animo vendendi fuisse factum. Coniect.

Quæstio. INSVPER ne de pacto de retro vendendo loquentes, in eius nominis significatione hallucinemur, præquirendum est primò, pactum de retrouendendo quid sit. Respondetur ergo pactum de retrouendendo esse pactum illud, *quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori, quandocumque venditor voluerit, vel intra certum tempus*, quod cùm illicitum non sit, pretium diminuit, in cuius gratiam citat Nauarrus in sum. cap. 17. numero 747. cap. cum Ioannes, de fide instrum. & l. fundi partem ff. de contrahend. empt. & l. si fundum l. Si à te C. de pactis inter empt. & vend. & Leuit. 25. Hoc tenet Innoc. Host. And. Panorm. & communiter canonistæ in cap. ad nostram, de empt. & legistæ in dict. leg. si fundum, & Cepol. de simul. contract. cas. 2. & omnes theologi in quarta distinctione 15. *Respons.*

HINC corollariè sequitur, quod si vera emptio fit, & non vt simulatio contractus hic fit, vbi admiscetur pactum hoc de retrouendendo, sed ita fiat vt saltem emptor verè, & principaliter intendat emere, tunc non tenetur emptor restituere fructus interim perceptos nisi à tempore in quo in mora esse incipit non recipiendi pretium illius loco, & tempore congruis oblatum l. secunda C. de pact. inter empto. & vend. & gloss. recepti. & cap. illius verb. percept. de pignor. ita Nauar. *Corol. 1.*

PRÆTEREA secundò corollariè sequitur, quod si vera fuit emptio, quæ tunc præsumitur talis, quando iusto pretio fuit facta, & res cum tali pacto de retrouendendo empta periculo emptoris mansit subiecta: tunc iustè potest statim dum non redimitur, locare eam emptor venditori honesta pensione iuxta l. fundi partem ff. de contra. emp. & dicto capite cùm Ioannes, de fide instrum, quia cum tunc emptor licitè faciat fructus suos, vt expressè definitur l. si fundum C. de pact. inter empt. & vend. nam cùm per emptionem res facta sit sua, iustè capit fructus ex re sua: sequitur vt eius fructus æqua pensione locare venditori possit. *Corol. 2.*

DEINDE ex prædictis sequitur, quod *Corol. 3.*

quod contractus vsurarius est mixtus cum pacto de retro emendo, & vsu receptus: inter aliquos emere in Autumno mille oues obligatis venditoribus vsque ad Maium, vt eas saluas custodiant, & eorum periculo pereant, & postquàm emptor totam fœturam percepit, reuendit easdem venditoribus, qui eas sibi vendiderant. Plures inquit Sotus iniquitates hic committuntur, nam si iste emptor obligat vendentes illas mille oues, vt easdem eodem pretio rediment, mutuum esse conuincitur talis emptio ouium, mutuum (inquam) pretij, quod pro illis persoluit, postquàm sic reddendum est illi in redemptione ouium, & cùm simul, cùm hoc obliget earum venditores, vt earum periculum subeant, signum est, quod non eas emptor emit: quia si emisset emptori, & non venditoribus perire debuissent, neque pro periculo, earumque custodia emptor soluit venditoribus, nisi quid tenue, & modicum. Igitur vsura est: quia ratione mutui resultantis ex pacto de retro emendo aliquid percipit extra sortem.

Cõtractus vsurarius.

IDEM confirmat frater Iosephus in suis floribus, dum ait, mutuum esse palliatum, vnde emergit vsura, si emptor dicat: ecce res, quam mihi vẽdis cum pacto, vt tibi eam reuẽdam, siquidem sum eam tibi reuenditurus: quia tu ita posceis, tuo periculo interim maneat: ita vt si ante tuam redemptionem perierit, tenearis mihi pretium pro ea datum soluere, & interim mihi eius solues fructus. Vsura (inquam) hic pullulat: nam saluo capitali, idest, pretio pro ea dato saluo, interim percipit fructus eius.

Cõtractus vsurarius.

Cõtractus vsurarius.

PORRO secundum Nauarrum sum. Lat. cap. 17. num. 229. cui suffragatur Sotus de iust. & iur. contractus pessimus est, & peiori nota vsuræ notandus: si quis prædia, vel pecora emit ab eo, quem credit ea non habere, & statim certa pensione eadem illi locat, vnde peccat quidem cum obligatione restituẽdi pensionem, quadã ex re, quæ non erat cœpit argument. l. 1. & totius tituli ff. de condict. Sic etiam peccati, vsuræ, & restitutionis reus est ille: qui dato pretio fictos boues emit, quos pro tempore, pro certa pensione locat idem ficto venditori eis carenti. Secus autem inquit Nau. esset, si emptor hic probabiliter credebat venditorem eos boues, vel pecora, vel prædia habere: & bona fide emit. Nam tunc non tenetur restituere etiam post cognitam veritatem, id quod ex tali pensione rei non existentis bona fide emptæ, & locatæ venditori insumpsit. Imò neque id, quod non insumpsit: si quando in rei veritate si ab isto venditore ficto deceptus non esset, neque ea emere rogatus, emisset alia prædia, vel pecora vera, sicut intendebat, quia tunc pro suo interesse illam pensionem potest retinere, ita Angelus verbo vsura 1. §. 71. Syluest. vsura 2. q. 6. Maior in 4. dist. 15. q. 46. columna quarta.

Fraus venditoris.

ADHÆC vt omnes thecnas, quæ in contractibus de retrouendendo latere possunt retegantur, dicimus cum Nauarro fraude non carere: si quis vendat prædia non sata cum pacto, vt sibi ab emptore reuendantur intra annum, & solitus est (vt plurimi faciunt) paulò ante messem solutis impensis ea redimere, quare ad propulsandas has fraudes lege Nauarræ cautum est, vt, qui non redemerit sata illa ante Pascha, non possit redimere nisi post messem.

DEINDE & hæc regula præ oculis est habẽda in hac materia, scilicet, quod licet pactum hoc de retrouendendo ex sua natura semper in vtilitatem vendentis cedat, & non in commodum emptoris, tamen pecunia æstimabile est hoc pactum, quod cum multiplicibus cõditionibus possit fieri (quæ conditiones interdum in vtilitatem venditoris inclinant, aliquando magis in vtilitatem emptoris propendent) ideò quando contractus cum pacto de retrouendendo talibus circunstantijs, & conditionibus est circumuallatus, quod sit circunstantionatus magis vergit in venditoris fauorem, quàm emptoris, tunc proportionaliter diminuẽdum est

est de pretio, quatenus sic recompensatio aliqualis fiat emptori. Cæterũ si redundarit hic contractus magis in fauorem emptoris, quàm venditoris, pretium tunc ea proportione augendum est, quatenus venditori sic etiam fiat satis. Itaque taliter contractus hic est celebrandus vt pretium commensuretur conditionibus in eo appositis.

Quæst. *Pactum de retrouendẽdo triplex.* AT verò si sciscitari addat aliquis, scilicet, quando innotescere poterit contractum hunc de retrouẽdendo propter adhibitas conditiones magis in fauorem vnius contrahentis esse, quàm alterius, respondemus iuxta Nauarr. in sum. Lat. cap. 17. nu. 248. mentem, trifariam huiusmodi pactum de retrouendendo iniri posse. Primò sic, quod res vendita semper, & in quocumque tempore pro libito venditoris à venditore redimi possit nulla limitatione adiecta, & tunc certè pactum hoc in venditoris fauorem inflectitur. Secundò cum conuenit inter partes, ne res vendita ante tantum temporis redimi possit, ante scilicet annum vnum, vel duo, vel tres, vel plures: hoc tamen elapso termino, quod bene redimi possit, & hoc quidem pactum in emptoris vertitur fauorem. Ad sic autem paciscendum non deest interdũ rationabilis causa, qualis est, si emptor causa meliorandi possessionẽ emptam, vel aliquid elaborandi in ea potiri sine metu eam amittendi pro aliquo certo tempore velit, vel si causa fruendi ea pro determinato tempore, ita cuperet. Tertio modo, cùm conuentio fit sic, quòd intra tot annos duos, scilicet, vel tres, res vẽdita redimi possit: non tamen posteà. Hoc autem pactũ cùm in fauorem vnius, vel alterius cõtrahentium redundare possit: tũc maximè in fauorem emptoris cederet: quando ipse quia persentit post tantũ temporis, & nõ antè se posse rem emptam meliorare, cupit se securum fieri de non auferenda sibi re empta tũc, quando eã meliorare parat, ideòque hanc conditionem apponit. Quarto modo sic conuenire contingit inter partes, scilicet, vt res vendita nõ nisi annuatim redimi possit, ea videlicet lege, vt si emptor in anni principio rem sic emptam possidere incipiat, tunc per totum illum annum, redimi nequaquam valeat, nisi in fine illius anni præcedentis, & ante initium anni sequentis. Pactum autem hoc præcludit viam omnibus his fraudibus, quas aduersum emptorem venditor moliri posset, vt si fraudulenter obtẽderet tempore messis, vel collectionis fructuum fundum redimere, scilicet, quando plus emolumenti ex eo sibi parat. Omnia autem pacta hæc licẽt authore Nauarro, cui subscribit Garcia vbi suprà; dummodo iustum pretium seruetur illud extenuando, vel augendo iuxta naturam, & circumstãtias contractus, secundum quod magis pro emptore, vel venditore faciunt, iuxta regulam suprà positam.

Quæst. an ratione adiuncti pacti à venditore emptor possit rem minoris emere quàm valet. INSVPER quia præcipua difficultate non careret discernere, scilicet, quænam sint conditiones, quæ ad iustitiam huius contractus emptionis cum pacto de retrouendendo concurrere debeant, ideò id examinatu hic opus est. Et primò quæritur an in cõtractu de retrouendẽdo ratione huius adiuncti pacti à vẽditore emptor possit rẽ minoris emere, quàm valet.

Argum. 1. ex Caiet. AT videtur ideò rem minoris emere non licere: quia secundum Caietanum 2.2. quæst. 77. artic. 1. penes finem, commenti res valens mille vendita cum pacto de retrouendendo nõ desinit valere mille, quia simul cum tali pacto censetur valere mille, non quidem absolutè, sed ipsi venditori, cui graue est carere prouẽtibus illius rei pro toto eo tempore, quo sibi carendum est illatum etiam, quia vt ipse Caietanus ibi ait, si quis possessionem valentem mille pro octingentis, cum pacto de retrouendendo emeret, vsurarius censeretur, ergo ratione pacti de retrouendendo non est res minoris, quàm aliàs valeat emenda.

Arg. 2. ex Metina. ITEM Metina in sua summ. de Instructione Confessoris. §. de empt. & vend. penes finem fol. 144 pag. 2. sic ait, quòd si quis emat oliuetum minoris,

noris, quàm valet, ea conditione vt intra tres, vel quatuor annos à vendente, cui cum interim locat, redimatur, duplici ratione iniustitia non caret. Primò, quia res emitur minoris, quã valet. Secundò, quia vsura est palliata obligare venditorem ad redimendũ, & interim percepisse locationis pensionem: ergo videtur sentire Metina, quod ratione pacti de retrouendendo non sit res minoris emẽda, quam aliàs valet. In contrarium est authoritas Nauarri, qui in summ. Lat. c.27. num.86. & cap.27. num.247. ait, quod pactum, quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori, quandocunque voluerit, vel intra certum tẽpus, non solùm est licitum, sed etiam diminuit de pretio. C. cum Ioannes. de fide instrument. & iuxta suprà allegata iura, cùm quid esset pactum de retrouendendo definiuimus. Imò illo cap. 27. num. 86. superaddit tale pactum quartam partem, vel ampliorem pretij diminuere. arg. extrau. 1. & 2. de empt. quatenus probant annuũ censum duodecim emi posse iustè centum cum pacto de retrouendendo ꝑpetuo, qui sine illo valeret 200. & amplius, ergo secundum Nauarrum res empta cum isto pacto licitè potest minoris, quàm aliàs valet, emi, vides quàm intricatior sit quæstio, quàm vt breuiter expediri possit.

In contra.

Resp. IGITVR quoniam aliter nobis loquendum est stando in foro exteriori, vbi præsumptiue interdum iuxta leges fundatas in præsumptione proceditur, & aliter in foro conscientiæ, vbi veritati astatur, & præsũptioni non datur locus: ideo loquendo primò de hac quæstione, quatenus attinet ad forum exterius, dicimus, ꝙ extra cap. ad nostram, de empt. & vendit. definitur sic expresse, scilicet, si in venditione opponitur pactum de recuperanda re post certum tẽpus, modico constituto pretio, præsumitur pignus, & non venditio: ecce quomodo contractus hic de retrouendendo iniustus esse præsumitur, quando fit modico constituto pretio.

Quæst. SED iam ex prædictis implicatius exurgit dubium, quodnam in foro exteriori dicatur modicum pretium, quod præsumptionem pignorationis, & non verè venditionis inducit. Respondetur autem, Primò quod Caietanus 2.2. quæst.77. art.1. in commento. penes finem videtur significare, quodcunque pretium notabiliter modicum hanc inducere præsumptionem. Nam sic ait, consuetudo, quæ vim iuris habet, efficit, vt pro nihilo habeantur hæc pacta de retrouendendo in contractibus, & hoc ad obuiandum fraudibus vsurarum, vnde subiŋgit exemplum, quod si quis agrum valentem mille, venderet octingẽtis, cum istis pactis de retrouendendo mutuum esse potiùs, quàm venditio fuisse putaretur. Accedit Syluester, qui verbo vsura. 2. qu. 15. dicto 3. ait quod hoc præsumitur in foro exteriori: quando pretium est modicum, intellige, inquit, vltra dimidium, id est, etiam si non sit citra dimidium, sed sit vltra dimidium, & facit l. quamuis. §. si cùm essem. ff. ad velle: accedit ad hæc, quòd talis præsumitur contractus extra cap. ad nostram. de empt. & vend. vbi pignoratio, & non venditio præsumitur contractus ille de retrouendendo, vbi datus est valor, qui vix dimidiam iusti pretij cõtingebat: ergo vt contractus in foro exteriori præsumatur iniustus, non requiritur, tam modicum in eo constitutum sit pretium, vt citra medietatem contineatur. Nam in casu c. ad nostram. cum vix contingeret medietatem non infra medietatem manifestè continebatur, & tamen hoc non obstante contractus mandatur rescindi, & olivieta sic vendita restitui. At oppositum (ni fallor) insinuat Nauarrus in sum. cap. 23. nu. 86. quamuis obscurè loquatur: dum ibi sic ait: Admonemus, quod pactum de retrouendendo multum deminuit de pretio, & consequenter leges, quæ loquuntur vltra dimidiam, vel quartam partem pretij debere intelligi de dimidia, vel quarta parte pretij per tale pactum diminuti: frequenter enim tale pactum quartam partem pretij (inquit)

Quodnam in foro exteriori dicatur modicũ pretiũ.

Respon. Sententia Caieta.

Sẽt. Nau.

quit)

quit) vel ampliorem diminuit gar: extrau. 1. & 2. de empt. Hæc Nauarrus. vbi videtur significare hunc contractum non fore in exteriori foro rescindendum: nisi cum tam modico pretio constituto celebratus fuerit quod medietatem pretij iustè ob pactum prædictum diminuti non attigerit: Sed quia hæc quæstio potiùs pertinet ad causidicos, sicut & præsumptionis fraudum in his contractibus perscrutari, ideo consuetudini inter eos receptæ, quæ interpretatrix est legis, standum censeo, & de his præsumptionibus, qui velit consulat Syluestrum loco citato.

Sent. authoris.

SI autem loquamur in foro conscientiæ, dicimus, quod hæc quæstio adeò in controuersia fuit, vt Syluester verbo vsura.2. quæst.15. dicturus de hac quæstione in hæc verba in forma proruperit, *in hac quæstione* inquit, *frequenter sum pro veritate fatigatus propter quosdam Confessores tenentes contra suos, & alterum Doctores: quo fine autem, ipsi viderint, & tamen veritas (inquit) est clara ex ratione, & authoritate. intelligendo tamen semper, quòd emptio fiat iusto pretio cum alijs requisitis, & similiter locatio, & etiam datio ad libellum:* quæ quidem sententia Syluestri, quia eam ibi latè probat, & quia supra, cùm, quid esset pactum de retrouendendo, declararemus, cum Nauarro, & Syluestro ex pluribus locis iuris probatam reliquimus, & esse communem iuristarum vtriusque iuris, & Theologorum diximus, non est, cur in conscientia cum suis requisitis licere dubitemus, neque in probando, quod in conscientia contractus cum pacto de retrouendendo tactus sit licitus immoremur. Neque obstat caput ad nostram. de empt. quia ibi reprobatur contractus ratione doli non ratione pacti de retrouendēdo, sibi, vt patet intuenti non pactum de retrouendendo sibi, si illud exposcat venditor licitum est. Non autem licet pactũ, quo emptor obligat venditorem ad redimendũ post fructus perceptos, & hinc patet solutio ad argumēta: sed de hoc posteà latius dicem'.

Notat.

Quòd contractus cum pacto de retrouendendo debet fieri iusto pretio, & cum conditionibus requisitis, de quibus hic: an res sic empta possit locari, an eodem pretio redimi debeat, an minoris eam emens faciat sibi fructus & de alijs.

CAPVT XXXIII.

NE prolixitatis tędio afficeremus lectorē: quæ ad eandem materiam pertinebant dubia ad distinctum capitulum transferre cogimur. Cùm ergo duo notanda ex approbatione contractus cum pacto de retro uendendo ex doctrina prædicta Syluestri & communi collegerimus, scilicet, quod primò talis contractus, vt licitus sit, fieri debet, tum iusto pretio, tum secundò cum requisitis conditionibus, iam & hæc duo inquirenda veniunt, scilicet, quænam sint, & quot istæ conditiones requisitæ necessario ad iustificationem huius contractus. Secundò quodnam, aut quantum est iustum pretium, quod in hoc contractu est obseruandum.

CIRCA autem primam quæstionem, quia aliqui quatuor aut plures conditiones necessariò requisitas ad iustitiam huius contractus esse asserunt, & hoc præexaminasse operæpretium est. Quare primò quæritur, vtrùm requiratur animus verus contrahendi emptionem, & venditionē. Cui quæstioni, facit satis Nauarrus in summ. capit. decimoseptimo nu.247. vbi docet, istum verum animum saltem emendi esse necessariò requisitum. Nam ait, quòd cum ad iustitiam huius contractus concurrere debeant aliqua. Primò requiritur, vt simulatio saltem ex parte emptoris absit, ita vt emptor verè & principaliter intendat emere, cui suffragatur Syluester verbo vsura.2. q.15. dicto 3.

Quæstio 1. Vtrum requiratur aius verus contrahēdi emptionem et venditionem.

SECVNDO quæritur, an illa cōditio sit necessariò hic requisita scilicet, ꝙ emptor faciat illud pactũ de retrouendendo eo solo, vt placeat venditori, & quod malit, nę redimatur,

Quæst. 2.

tur,& quod non emeret,si putaret esse redimendum. Ad hanc quæstionem Syluester loco citato illo dicto 3. faciens satis ostendit hanc conditionē esse necessariam,scilicet,quod emptor non velit rem redimi. Nam ait sic ibi, si autem quis vellet non rem sibi remanere,sed redimi:& sic crederet vēditorem non redempturum, non emeret,vsura est venditione palliata. Hæc Syluester. At verò Nauarrus loco citato contrariæ sententiæ est, quia inquit,non est iuridicum. Nam nullo iure,vel ratione apparet,quòd ista conditio sit requisita: tum quia contingit non rarò aliquem posse verè rem aliquam emere cum pacto retrouendendi,quod eius pretium minuit, qui tamen absque isto pacto,quia sufficienti pecunia caret, ad eam emendam esset impotens, quia sine isto pacto res pluris valet lege fundi partem. ff.de contrahen.empt.& capitulo cum Ioannes cum eis adnot.quare ergo, vt tunc possit eam emere pretio sibi possibili non licebit eam emere velle cum pacto de retrouendendo? Tum secundò quia plures qui alias nolentes, res aliquas emere, persuasu importuno amicorum eas emerunt,quas quia rursus opus habebant vendere, cùm pacto de retrouendendo ab amicis emerunt verè,sed sperantes eas redimendas, quas alioquin non emerent.

Variāt Syluest. & Nauar.

Sententia autoris.

AT verò inter tã perplexa quid sit dicendũ,non satis occurrit: dico ergo quod opinio Syluestri est vniuersaliter verior,& tutior, tũ quia præcidit ansam palliatis vsuris,tũ quia moraliter loquēdo velle rē sibi redimi est vel le rē nō sibi manere,sed reuerti ad dominũ,quod per se, & moraliter loquēdo, sine restitutione pecuniæ datæ ab emptore pro ea re nō fit. Hoc aũt æqui ualenter mutuũ illius pecuniæ fuit, & cũ interim pcipiat fructus, vt bene dixit Syluester, vsura palliata est. An verò cōditio hæc requisita secundũ Syluestr. & alios, patiatur exceptionē pp speciales rōnes in his duobus casibus adductis exēplariter à Nauarro aliorũ sit iudicare. Arbitror tñ in primo casu Nauarri, quia necessitas, & defectus pecuniæ cōpellit emptorē ad volendũ cũ tali pacto retrouēdendi emere,& q̃a in secũdo importunitas amicorũ ad emendũ rē, qua emptor non indiget,emptorē pertrahit,posse tales emptores ab vsura palliata excusari: quia voluntate, vt sibi redimeretur à venditore,non caruit,dũ aliàs verè emere in animo habuit, sed de hoc satis,sicq; censemus limitandum, quod in nostro primo tomo Instructor. in secunda parte à nobis est dictum.

PRÆTEREA an conditio hæc (vt alij dicunt) sit necessaria. s.ne pactum fiat, q̃ vltra certum tẽpus id redimi non possit. Respondetur id quidem licere, sicut antea diximus: quia pactum hoc in fauorem vnius,vel alterius potest redundare:& præsertim in fauorem emptoris: q̃n sic securum se fieri cupit de non auferēda à se possessione,quando eam meliorare parat secundum Garciam. Ita sentit Nauarrus vbi supra, vbi perspicuum esse ait hoc: quia planum est posse fieri pactũ de retrouendendo intra solum vnum annum,duos,tres aut plures,quod nihil aliud est in re quàm pactum,ne vltra illa tempora præfinita redimatur. Hoc autem regulariter ait Nauarrus esse verum,sed non in omni casu:quia in emptione censûs hoc non liceret post extrauagantem Pij V. super censibus:quod sicut est nouum,ita singulariter est notandum. *Quæst. 3.*

PRÆTEREA scitũ opus,an cōditio hæc scilicet, apposita ab alijs nē pe quod emptor,cum tali pacto de retrouendendo ad vsuras dare solitus non sit,& videtur,quòd sit necessaria:quia aliàs iste ad vsuram dare solitus præsumeretur solitum facere, argum. l.quod si nolit. §.qui assidua. ff. de ædilit.edict. dico nihilominus, quod in conscientia non est necessaria, vbi cessat omnis præsumptio ad quam in foro exteriori adiumento esse posset ista conditio, capite tua.de sponsal. *Quæst.*

INSVPER inquisitu est opus: vtrum ista conditio sit necessaria, scilicet,quòd non fiat pactum, vt ante quinquennium, verbi gratia,à venditore *Quæst. 4.*

ditore redimi non possit, bene autem postea. Ad hoc affirmatiuè respondet Syluester loco citato illo 3. dicto, qđ licet secundum Ioannem And. in d.c. ad nostram de empti. in Nouel. & Hostiensem in foro contentioso in fraudem præsumitur poni ista conditio, tamen in rei veritate non est illicitū pactum, si fiat bona fide, vt quia vult facere aliqua temporalia melioramēta, quorum effectu ipse vult frui. Nauarrus autem huiusmodi pactum licitum esse affirmat, tamen pluris esse soluendum ab emptore, quando hoc pactum apponit, ibi insinuat, quàm si cum pacto redimendi, quando libuerit venditori redimere, venderetur, quia hoc in fauorem est venditoris, illud autem, scilicet, non ante quinquēnium in fauorem emptoris regulariter vertitur, nunquam tamen vtroq; isto pacto vel altero eorum emendo tantum pretium est soluendum, quantum, si absque aliquo pacto venderetur, valeret.

ADDE quod Nauarro loco citato cap. 17. num. 248. non placet dictum Maioris in 4. distin. 15. q. 43. asserentis, quod venditor grauat emptorem pacto, quando voluerit, redimendi, nisi consentiat, vt emptor aliquid capiat ratione sui interesse. Quia inquit Nauarrus iste vendēs sic vtitur iure suo, sic cum isto pacto vendendo. Qui autem iure suo vtitur, nemini facit iniuriam ca. cùm ecclesia, de elect. & l. iniuriarum §. 1. ff. de iniur. satis ergo est, vt si quia venditor pactum de retrouendendo apponit, diminuat de pretio: at contra fraudatores vendentes prædia non sata cum pacto redimendi intra annum, qui solent redimere paulò ante messem solutis impensis, cautū est (vt prædiximus lege Nauarræ) vt qui non redemerit ante Pascha, non possit redimere nisi post messem. De coniecturis ad præsumendum in foro exteriori disputare prætermittimus: quia nobis solum est cordi de solo foro conscientiæ disputare.

De retrou. NOLVMVS hic præterisse mentionem de contractu locationis adiūcto emptioni cum pacto de retrouendendo, scilicet, an liceat possessionem *Quæst.* emere cum pacto de retrouendendo, locando eam venditori pro certo affictu, idest, pensione. Dicimus autē ad quæstionem breuiter cum Syluestro *Respon.* vsura 2. q. 15. dicto 2. Primò quod non *Dictum 1.* est dubium id licere: dum tamen fiat sine fraude: quia rem suam, quam iste verè emi potest sicut alteri: ita & isti, puta venditori locare saluis supra dictis. Esset tamen secundum Syluest. illicitum, si ex pacto commodum, vel incommodum pertineret ad venditorem, excepto commodo fructuū rei, seu possessionis à se conductæ, quia est contra naturam emptionis, cum rei emptæ commodum, vel incommodū pertineat ad emptorem l. illud ff. de peri. & com. rei vendi. nisi pensio pro locatione rei, quam soluit venditor esset ita modica, quod venditor hinc releuaretur in eo, in quo grauatur cōtra naturam contractus.

SECVNDO dicimus, quod tūc *Dictum 2.* esset illicitum cum isto pacto de retrouendendo, emere & statim venditori rem emptam locare: quando venditor non se posset quando vellet, ab huiusmodi conductione liberare, quia talis obligatio cum sit æstimabilis pretio, vendicat partem pretij iuxta d. l. fundi partem, & cum emptor solum iustum pretium rei soluat, sic supra iustum rei pretium habebit istam obligationem venditor, qua obligaretur ab huiusmodi conductione venditor nō discedere. Idem autem contingeret, si vellet emptor, quòd venditor obligaret se ad conducendum, nisi pro hac obligatione in aliquo alleuaretur cōductor, idest, venditor.

NOTA autem secundum Syluestrum, quod in hoc casu, vbi in contractu emptionis cum pacto de retrouendendo: deceptio emptoris fraude, cōtingeret esse infra dimidium iusti pretij, vbi rescindendus venit contractus in foro exteriori, eo quòd emptor neque dimidium iusti pretij soluit: quia contractus non tenet: tenetur emptor restituere fructus pro rata diminutionis pretij, ita verbo vsura 2. q. 15. dicto 4. insinuat Syluester, addit tamen con

tra

tra alios, quòd dum tenet contractus quia ex parte emptoris non intercessit deceptio intra dimidium iusti pretij: tunc non tenetur emptor ad fructus pro rata diminutionis pretij restituendo: sed solùm tenetur de residuo pretij & interesse, si quod passus est venditor ratione illius residui sibi non soluti, quia si tunc contractus tenet, res empta est emptoris, igitur fructus de re sua perceptos non obligatur, neque pro rata soluere.

Quæst. Resp. SED nihilominus existimo respondendum ad hoc, quod in casu, vbi dolus non dedit causam contractui venditionis, quia alias venditor parabat possessionem vendere, eamq; erat venditurus, si solum interuenit deceptio in contractu emptionis: quia emptor prædium emit infra dimidium iusti pretij, quia cum valeret centum emit illud pro quadraginta, ex mente Metinæ Complutensis innitendo maiori æquitati non tenetur in hoc casu emptor restituere fructus pro rata diminutionis iusti pretij contra Iosephū, & contra Conradum, & Syluestrum hic: sed satis est tantum supplesse pretium, & interesse ex diminutione iusti pretij non soluti amissum resarcire, quod & patet. *Variant Doctores.* Nam contractus hic non est ipso facto inualidus, sed venit per iudicem rescindendus, ergo antequam per iudicem rescindatur, satis est, sic sine restitutione fructuum satisfecisse. Secùs esset quando deceptio dedit causam contractui venditionis: quia alias non erat paratus vendere, neque vendidisset, nisi deceptus fuisset, quia tunc ipso iure est nullus contractus sicut emptor tenetur restituere rem sic emptam, ita & fructus eius, si erat fructifera, sicut venditio bonorum Ecclesiæ, aut pupilli quando sine debita solennitate fit: quia tunc tam Ecclesia, quàm pupillus recuperabunt sua bona cum fructibus perceptis ab emptore, reddito emptori suo pretio: emptor tamen habebit actionem contra venditorem ad interesse tam damni emergentis, quàm lucri cessantis, si ex tali emptione euenerit. Ita Metina Compluten. de restitut. de rebus per vsuram acquisitis q. vlti. licet in conscientia in his contractibus ipso iure nullis, vbi affuit bona fides, & ignorantia inuincibilis excusans, satis sit restituere fructus perstantes: nō autem sic excusatus tenetur ad restituendos fructus durante bona fide cō sumptos: nisi in eo tantùm, in quo ex tali cōsumptione euasit locuplectior. Sed de his satis.

Quæst. IAM ad quæstionem aliam promissam expediendam accingimur, scilicet, quale, vel quantum sit pretiū iustum in hoc contractu cum pacto de retrouendendo. Nam etsi Nauarrus in sum. c. 23. nume. 86. dixerit frequenter tale pactum quartam partem, vel ampliorem pretij diminuere, tamen hoc non totam exhaurit difficultatē. Igitur quæstionis explicandæ gratia eò conijciendus est oculus, an vēditio cum tali pacto celebrata in fauorem venditoris solum retorqueatur, vel in emptoris fauorem. *Distinctio fauoris.* Tunc autem in fauorem venditoris cederet hæc venditio, quando venditoris interesset, & rem suam vendere, & cum tali pacto eam vendidisse, magisque in rem suam id esset, quàm in rem emptoris, sicut accideret sic esse, quando sic vltrò rogans suam exponeret venalem possessionem, emptorq; rogatus eam emeret.

INTERDVM autem è contra talis vēditio cum prædicto pacto magis cedit in vtilitatē emptoris, quàm venditoris: quando scilicet venditor aliàs nolens rem suam distrahere, solùm importunis emptoris precibus impulsus, quò emptoris necessitati magis prospiceret, quàm propriæ, quia potiùs damnum patitur eam vendendo, quam cum tali pacto venderet.

HIS præmissis iuxta Garciæ mentem respondentes ad quęstionem, has statuimus propositiones. *Proposi. 1.* Prima igitur propositio sit. Quando venditio inita cum pacto redimendi rem venditam in venditoris rem, & vtilitatē est, ad instantiamque suam, & non emptoris fit, tunc eius pretium iustū tantum erit, quantum res ipsa absolutè valeret,

ualeret, si sine tali pacto venundaretur, à tali absoluto pretio præscindendo primò eam quotam, quia prædictum pactum dignum est æstimari, tanto ergo minoris tunc venditio conficienda venit: quantum hoc pactum valet pecunia appretiatum. Hæc conclusio patet, quia pactum de retrouendēdo suapte natura in commodum venditoris, & non emptoris vergit. Cùm ergo huiusmodi pactum de retrouendendo æstimabile pretio sit, ratio iustitiæ exigit, vt venditor, qui tum vendendo in rem suam facit, tum per pactum de retro sibi vendendo indemnem se seruat cum damno emptoris, hac ratione tantum de iusto pretio aliàs sibi debito diminuat, quantum prædictum pactum dignum est æstimatu.

SECVNDA propositio, prædicta venditio cum dicto pacto de retrouendendo: quando ad instantiam emptoris fit, & in commodum eius cum aliquali detrimento venditoris rogati: quia illa pecunia pretij non eget, & interim quasi inuoluntariè vēdens prouentibus rei à se venditæ caret, tunc ob pactum de retrouendendo per se positum nō tenetur aliquid remittere de pretio, quod valeret res, si absolutè, & sine isto pacto à se venderetur. Hanc videtur insinuare Caietanus 2.2.q.77.arti.1.penes finem, & ratio huius conclusionis est non illa subobscura, quam adducit Garcia: sed illa clara, quam insinuat Caietanus, scilicet, quia tunc ratione dāni, quod ex tali venditione incurrit vendens, tanti sibi valet etiam cum illo pacto vendita, quanti valeret, si absolutè sine illo pacto venderetur, imò forte magis sibi valet res. At dices fortè, quod tunc venditor per pactum de retrouēdendo, quod abijcit, id damni, resarcit. Respondetur quod cum venditor inuoluntarius duplex incommodum ex tali venditione ad instantiam emptoris facta incurrat: alterū, quia prouentibus rei suæ interim priuatur: alterum autem de amissione rei suæ perpetua, cum per pactum de retrouendendo sibi à se positam secundum incommodum reparauerit, primum incommodum adhuc reparatū non manet: quare nihil mirum, si huius incommodi sibi reparandi gratia nihil demat de pretio alias iusto, etiam si appofuerit de retrouendendo pactum.

Ratio.

DEINDE illa quoque se vltimo offert enodanda quæstio, vtrum redēptio rei venditæ cum pacto de retrouendendo minori pretio ex parte redimētis fieri possit, vel an maiori pretio, quàm emptio facta est, reuendi possit ab emptore. Ratio autem dubitandi est, quia vt arguit Syluester verbo, vsura.2.q.15.dict.5. dominus Leui. 25. In hoc casu retrouenditionis iubet fructus computari in sortem, ac per consequens redimi poterat minori pretio, quàm empta est: quia computatis in pretio fructibus perceptis, minus pretij restat pro redemptione soluendum. Dicimus ergo ad quæstionem primò cum Nauarro in sum.cap. 17.num.248. quòd non liceat à principio pactum adijcere, quod res sic vendita maiori pretio sit postea redimenda, quàm vendita primò fuit, quia vsu euenire potest, vt causa alicuius circūstantiæ pretium variantis, posteà accidentis, maioris, vel minoris veniret redimenda, vel forte inuariatis rebus æquali pretio. Pari quoque ratione neque liceret pacisci, vt minoris redimeretur postea: quia posset ex aliquo accidenti ascēdisse in pretio. Imò Garciæ non videtur consentaneum rationi asserere, sicut aliqui asserunt, quod res eodem præcisè pretio, hoc est æquali pretio primæ venditionis redimenda sit, eò quod hæc adiecta conditio, seu obligatio efficeret vt cōtractus hic magis appareret mutuum, quàm venditio, & emptio, siquidem in muuo eadem reddenda est quātitas mutuata: sicut in obligatione hac. Tum etiam, quia hæc vera est emptio, emptio autem pretio iusto, quod res valet emptionis tempore fieri debet, at tali tēpore vsu euenire potest, vt quia, res iam meliorata est, vel deteriorata pluris, vel minoris valeat.

Quæst.

Argum.

Dict.1.

IGITVR resolutoriè puto cum Garcia

Resolut. Garcia dicendum, quod sicut quando res primo vendita est, pretio iusto, cõsideratis tunc præsentibus circumstantijs vendita est: Sic etiam redemptionis eius tempore, redemptio facienda est eo iusto pretio, quod tunc pensatis concurrentibus circunstantijs res valet. Eatenusque hæc ratio ineunda est, vt si tempore redemptionis ratione deteriorationis contingat valere, minoris redimatur: si autem tunc ratione meliorationis aucta sit res in pretio: maioris redimatur: si autem nulla perstãte variatione in eodem pretio perseuerauit, eodem redimatur, licet venditio primò facta fuerit cum pacto de retrouendendo, & redemptio sine alio distincto pacto de tertia reuenditione fiat: sed absolutè, quia sic venditor à principio, vt absolute sibi reuenderetur hac ratione diminuto pretio pactus est, quod rationabilius dictum esse puto, quam illud quod dixisse me memini in tomo 1. & 2. parte nostri Instructorij. s. quod maioris sit redimenda, quàm cum primo, cum pacto de retrouendendo, fuit vendita, eò quod cum pacto fuit vendita primò: & reuendita absolutè sine alio pacto fuisse præsupponitur.

Corol. EX prædictis concluditur illud assertum fratris Iosephi in suis Floribus verum esse, scilicet, quod si contractus fuerit sub hac forma factus, vt tanti redimatur res, quanti valuerit tempore redemptionis, non erit illicitus, quandoquidem, & iuxta naturam contractus redemptionis id fit, & vtriusque conditio in certo relinquitur.

Corol. PRÆTEREA ex prædictis sequitur, quod licet emens cũ pacto, ne possit res empta ante quinquenniũ redimi, videatur se constituere in tuto, & ab aliquibus præsumatur, quod iste velit saltem percipere fructus illorũ annorum loco vsurarum, qua ratione sibi persuaserunt istum contractũ fore reprobandum: tamen si adsit bona fides, & intentio emendi, & simul cum hoc iustum pretium soluatur, dicimus cum Nauarro, & fratre Iosepho cõtractum hunc non fore reprobandum: rursum, quia iniuria non fit venditori cũ emptor iustè rem emat, & iusto pretio, & ex re sua possit fructus reportare, & eam venditori locare, dum periculum illius penes se maneat.

SVPEREST nunc explicare quomodo Metina in sua Instruct. §. de empt. & vend. penes finem, fol. 144. pagin. 2. in duobus casibus ibi à se positis nobis non aduersetur, quia nos iustificamus venditionem cum pacto de retrouendendo, & emptionem cũ pacto de redimendo: quando vendens hanc obligationem (quia sua interest, scilicet, & quod emptor teneatur reuendere, & quod ipse vbi voluerit, quod idem est, possit rem redimere). emptori imponit, & ideo iusto pretio quod res valet cum isto pacto diminuente pretium eam vendit. At vt perspicuum est intuenti tale pactum damnat Metina, quando illud pactum se tenet ex parte temporis per quod intendit obligare venditorem, vt rem post perceptos ab emptore fructus redimat etiam nolens, quod planè cum vsura est coniunctum, etiam si iusto pretio rem talem emat. Ita Metina in instructione confessorum. §. 23. de vsuris fol. 134. pagi. 2. sicut vsura esset si emens censum obligaret vendentem post pensiones censuales perceptas ad eum redimendum, igitur sicut iustum pretium, & libertas manens in vendente censum ad eum nusquam redimendum, si nolit redimere iustificat contractum emptionis census, & obligatio, qua vendens eum, obligaretur ad eum redimendum, eum damnaret, sic iustum pretium, quod arbitrio boni viri librandum venit, & facultas relicta vendenti possessionem ad eam non redimendum, si nolit, iustificat contractum hunc de retrouendendo: in quo licet venditori diminuto pretio obligare emptorem, vt eam reuendat, non tamen sic licet emptori obligare venditorem, vt post perceptos ab emptore aliquos fructus eam redimat, tantumque abest, vt hoc sit licitum, vt quod minus est, secundum Syluestrũ non liceat, scilicet, sic contrahere, si emptor velit possessionẽ redimi, Dictum

neque

neque sibi remanere, nisi fortè in duobus casibus Nauarri, vbi concurreret etiam voluntas venditoris volens ad eam sibi reuendendum obligare emptorem, qua id sua interest.

Nota. TANDEM rem venditam cum pacto de retrouendendo, cum ritè facta venditione fiat ementis, posse ab ipso locari venditori. Iam diximus, neque secundum Garciam hoc praeberet occasionem scandali, nisi forte dũ multum diminueretur de pretio taliter, quod mutuum praesumeretur.

Ad arg. A D argumentum ex Leuitico à Syluestro adductum dupliciter ipse ibi loco citato respõdet: primò quod ista iussio fuit iudicialis, pertinens ad praecepta iudicialia, & consequenter non obligat, nisi denuo statuatur, vt patet per S.Tho.1.2.q.103. Secundò respondet, quod hoc fuit speciale in terra promissionis, vbi voluit Dominus fructus computari in sortem non absolutè, sed proportionaliter, vide ibi Syluestrum.

Ad arg.2. A D eius secundum argumentum vbi sic arguit in hoc contractu venditor cum multoties habeat intentioné pignorandi, caret intentione vendendi: ergo contractus non est licitus ex parte ementis, responsum accipito ipsius Syluestri, scilicet, quod talis venditor cum pacto de retrouendendo simpliciter, vult vendere, licet secundum qd, id est, si aliter facere posset, nollet vendere. Sed quidquid sit de sua intentione sufficit, quod dicat se velle vendere, & emptori non constet de opposito probabiliter: quia ad contractum simulatum esse oportet concurrere animum vtriusque, scilicet ementis, & vendentis, vt in l. emptione. C. plus valet. quod agi. imo secundum Barto. Cępo. de iure hoc sufficit etiam, si emptor sciret venditorem fingere licet, non in conscientia. Imo secundum aliquos sufficit in conscientia (vt dixit Nauarrus) emptor verè, & realiter emere intendat, si autem emptor intenderet mutuare super pignore, proculdubiò esset vsura: & tandem haec occurrere dicenda de hac perplexa materia.

De stocholis, & barocholis, an liceant adnertuntur Confessores: de barocholis alijs Hispanicè baratas dictis. De mercatoribus regi, vel alijs petentibus mutuum, illud dantibus in mercibus pro militibus.

CAPVT XXXIIII.

INTER indagandũ varios casus, in quibus pretia rerum diuersificari solent, & isto suo ordine occurrit de stocholis, barocholis, *mohatras* Hispanicè nuncupatis, vt cum indigenti pecunia venditur res, vel merx, vt statim ab codem venditore minori pretio reematur. *Mohatras. Quaest.*

ET videtur quòd modus hic contrahendi non omnino alienus sit ab aequitate, & iustitia: quia merces expectantes emptores auctiori pretio solent iustè vendi quàm merces eosdem quaerentes, & vltroneae, quae vt Caietanus tradit 2.2.q.77.art.1. penes principium sic vltrò oblatae merces (vt in Prouerbio dicitur) vilescunt pro tertia parte, ergo ab iniustitia videtur abesse: si merces suas expectantes emptores, neque vltro oblatas pluris védant, & postea ab emptoribus eas vltro offerentibus eas reemant vilioris. Nam & hoc alij facere licitè possunt, ergo videtur ipsi venditores nõ sint peioris conditionis esse censendi: quantum ad merces à se venditas sic reemendum. *Argum.*

IN contrarium est, quod contractus hic confestim vt auditur factus opprobrio datur, & atrò calculo notatur: eo quod contra communem hominum consensum sit, imo legibus regni Castellę videtur reprobari: quia talibus legibus lib.5.titu.11. sub grauibus poenis interdicitur, ne idem venditor minoris reemat rem, quàm ad creditum maioris vendidit. *In contra.*

ITEM etiam quia contractus hic ad mutuum cum vsura reduci videtur: quia aequipollenter, hoc est mutuasse venditorem, quod védit ad creditum reddẽdum cum lucro magno, vt

vt verbi gratia, si mercator venderet amphoram olei singulam ad creditū pro 14. argenteis, & post eam reemeret ab emptore regalibus 12: pecunia statim numerata, hoc tantundem esset ac si illos 12. argenteos mutuasset: vt postea pro singulis illis 12. argēteis redderentur singuli 14. argentei.

Variāt Doctores. CIRCA hanc igitur quæstionem doctores omnes non omnino conueniunt, *Sēt. Naua.* nam Nauarrus in sum. ca. 23. nu. 92. & Mercatus libr. 2. de contractibus cap. 21. in hoc aliqualiter dissentire videntur. Nauarrus enim cum duabus limitationibus videtur eum approbare, scilicet, dum, vēditor eam redimat non minori pretio, quàm sit pretium iustum infimum, respectu pretij iusti rigorosi, cùm vtrumque de præsenti inueniretur tempore, quo mercator rē, vel mercem talem vendidit, quia tūc sic tam venditio, quàm reemptio fieret iusto pretio, licet venditio facta fuisset pretio iusto rigoroso, & reemptio pretio infimo iusto tamen. Et secundò, dum cesset scandalum, quia cōtractus hic aliqualem habet apparentiam mali, cui scandalo, inquit Nauarrus, obuiaretur, si aliquæ personæ prudentes in testes accerserentur, quatenus id videntes tam de rectitudine contractus, quàm etiam de charitate ibi interueniente circa subuentionem emptoris testificarentur publicè, & opus pium, meritoriumque esse censet sic isto infimo pretio iusto numerata pecunia statim emptori indigenti, & ideò ad creditum ementi ab eo rem reemere, eò quòd forte nō esset res peruia, sed valde difficilis tantundem pretij inuenisse apud alios emptores.

Sēt. Mercati. MERCATVS autem prædictum contractum absolutè reprobat, nō solum quatenus est scandalum præ se ferens, sed quia etiam iniustus contractus est propter rationes suprà allatas.

Sent. autoris. CIRCA prædictam quæstionem dicturis nobis quid sit tenendum, videtur Primò dicendum, quod licet opinio Nauarri, speculatiuè loquendo, cum his duabus à se appositis limitationibus sit vera; tamen si practicè sumatur, & vt executioni mādanda plena periculis conscientiæ est, præterquam quod cum tanta cautela exerceri nequit, quin aliqua occasio scandali maneat. Veruntamen quia opinio inter extremas media vicinior esse solet veritati, ideo illa opinio Syluestri, quæ per distinctionem via media incedit vsura. 2. q. 4. speculatiuè loquendo proximior veritati est. Nam has duas opiniones componere videtur sic, quia si mercator eo animo, scilicet, reemendi suas merces diuendit, alioquin non eas diuenditurus, nisi minoris easdem se redempturum esse speraret, tunc contractus est illicitus iuxta sententiam Syluestri, atque in hoc sensu vera est opinio Mercati, quia tunc contractus hic est mutuum coniunctū cum lucro vsurario: nam sub nomine emptionis, & venditionis fictæ latet (veluti sub herba anguis) mutuum cū vsura palliatum, vt probat argumentum Mercati suprà allatum. Si autem sincera candidaque mente sine animo minoris redimendi, suas venundauit ad creditū merces, & post hoc fortè fortuna, qui eas comparauerat emptor rogans, vt eas emeret, eidem venditori obtulit venales, quia alium emptorem non habuit obuium, aut cum quæritandi labore noluit grauari, si numerata de præsenti pecunia minoris eas redimeret, eo scilicet pretio, quo alius vltro oblatas iusto emeret, non esset iniustus contractus, sed neque illicitus, si scandalum caueretur, locumque habet in hoc casu sententia supradicta Nauarri, E. Ioannes de la Penna cathedraticus olim Salmanticensis cum Syluestro sub eius distinctione dicitur tenuisse, quibus accessit Garcia in libro 1. de cont. cap. 22. fol. 597.

TANDEM cautos esse cupimus confessores ad deterrendum mercatores ab huiusmodi contractibus, quia frequenter eos faciunt cum mala fide, & cum scandalo, quapropter ante factū tales contractus consulendi sunt ne fiant. Imò, quia sequitur scandalum compellendi sunt, ne eos faciant, ita Metina in sua Instructione confessorum. *Cautela cōfessorum.*

Resolut. rum.§.23.de vsuris, fol.136. Attamen post factum obseruatis his conditionibus. Prima, quòd vendens ad creditum, primo iusto pretio reperto communiter de præsenti, merces ad creditum vendiderit. Secunda, quòd sanas, & non vitiosas merces vendiderit. Tertia, quòd sine intentione eas minoris redimendi vendiderit, tolerari potest hic contractus, si minori pretio, iusto tamen, & vltroneis mercibus cõuenienti, postea rogatus venditor idẽ reemat: admonet autem hunc Mercatus, vt si redempturus sit his conditionibus obseruatis (vt quatenus vitetur scandalum, ne sic redimendo minoris, fænerator censeatur) nõ redimat eas, nisi postquàm emptor eas iam exposuerit venales. Sed ego non sum satis certus, an sic satis tollatur scandalum, sed quia Garcia loco allegato in postremo mercato videtur accedere, dicens, quòd si idem vẽditor eas merces iam a se venditas reperisset in foro, vel officina aliqua iam expositas venditioni non esset damnandus, si iusto pretio eas emat, licet minori, quàm eas vendiderit, ideo non ausim eorum assertum reprobare: dum tantum intelligatur verum esse in casu quò merces illæ postea repertæ venalitati expositæ in officina, vel foro cõmuni ex modo vendendi, quia ibi veluti subhastatione sunt, & vltroneę offeruntur rogatis emptoribus viluerũt in pretio infra pretium infimũ, quod valebant, dum expectabant emptores, quia tunc minoris, quàm fuit dictum pretium infimum etiam ab earum primo venditore rursus (seruatis supradictis conditionibus) emi poterunt sine obligatione alicuius restitutionis, alias si ex tali modo vendendi, vel aliter rationabiliter non sit diminutum pretium, minoris infimo pretio, rursus easdem immutatas emere non poterit, sicut neque aliter.

Ad tollendum scandalum.

Notanda. *Quæst.* *Baratas.* PRÆTEREA, & hic de alio modo secundo barocholorum, id est, *baratas* Hispanicè dictorum agendum nobis occurrit, Quæritur ergo, vtrùm contractus sit licitus, qui videtur iam vsu receptus, vbi verbi gratia, indigẽs pecunijs, vel pro soluendis debitis, vel pro necessarijs ad vitã humanã emendis, vel pro lusibus exercendis, vel pro negotiatione insumẽdis, à mercatore prędiuite magnam copiam pannorũ altiori pretio ad creditũ emit, quàm rursus, quo pro his vsibus sibi pecunia suppetat, per proxenetas curat eã exponere venalem, si velit idem, qui vẽdidit, vel alius eandem pecunia numeratã emere, quamque contingit multò minoris emi ab his, qui rogantur emere, qui sic descendunt consultò in pretio, quia vident præ necessitate, qua premitur, qui hanc copiam pannorum à se ad creditum præemptam, sic per proxenetas exposuit ad numeratum vendendam, quouis etiam tenui pretio eam copiam pannorũ necessario esse distracturum.

Respon. RESPONDETVR, quòd licet contractus hic carius scilicet emendo ad creditum rem & ad creditum eam accipiendo à mercatoribus, eamque rursus vilius vendendo pro pecunia numerata exercitus in ruinam, & præcipitium illustrium, & prędiuitum familiarum fuerit inuentus, vt experientia testatur: tamen non tãtam apparentiam mali præsefert, sicut ille, de quo iam disputatum est primò, vbi eadem merx ab eodem venditore minoris reemebatur, nam in hoc contractu nõ reemitur ab eodẽ, sed ab alio.

Dictum 1. IGITVR resolutoriè dicimus primò, loquendo de se, contractus hic non est illicitus: patet, nam ex forma modoque vendendi sic variari potest pretium rei, vt res, quæ expectãdo emptores valet 10. vltro oblata sic vilescat, vt iustè ematur 8. imò secundum Caietanum, & axioma cõmune merces vltroneæ pro tertia parte solẽt vilescere. Ergo de se non est illicitus hic contractus, vbi ex modo vendendi aliter venditur res à mercatore, & aliter ab eius emptore: si maioris cum vendita sit à mercatore, minoris eam emerint alij ab eius emptore, dummodo vtrinque seruetur æquitas pretij, licet diuersa iuxta diuersum modum vendendi.

SECVNDO dicimus, quòd ex

ex parte mercatoris in istis barocholis potest interuenire duplex iniustitia, primò si sic indigenti pecunijs, & ementi ad reuendendum merces vendat vitiosas. Secundò, si quia eas ad creditum, eas reuenditur o vendit ad auget pretium supra pretium, rigorosum, iustum, communiter de præsenti inuentum.

Dictum 3. TERTIO dicimus, quòd ex parte emptorum ementium tales merces à misero reuenditore, qui eas ad creditum pro suis indigentijs supplendis præmerat à mercatoribus: sæpè numero hæc iniustitia accidit, scilicet, quòd sic eas emendo diminuunt pretium plusquam ratio, iustitiaque dictat, eò quòd videant miserum illum necessitate eas vendendi adactum esse. Tunc autem hæc iniustitia grauius committi solet, quando reuenditiones hæ, & emptiones in angulis secretò fieri contingunt, idque frequenter, eò quòd tales mercium reuenditores nolunt indigentiam suam in publicum efferri. Hanc occasionem consequuti emptores, qui parant eas emere (quia pauci occurrunt emptores, eò quòd secretò, & non in publico exponuntur venales) in pretio illum defraudant minoris eas emendo, quàm emerentur etiam vltrò oblatæ, si per proxenetas in publico aliàs venundarentur, quæ quidem defraudatio restitutionis obligationem inducit, vide Garciam & Mercatum, ita benè differentes.

Quæst. PRÆTEREA prædictis cohæret quæstio hæc scilicet, an Mercator cum indigente pecunia, & à se mutuo eam petente possit conuenire, sic dicens, nolo mutuare, quia non sum mutuando. En suppetunt mihi merces, emito illas iusto pretio, præstolaborque solutionem, interim vendens eas, indeque tuæ necessitati prospicere poteris. Dicitur ergo, quòd contractus hic non est visus magistro Frat. Ioanni de la Penna esse vsurarius. Patet, quia hic non interuenit mutuatio, sed venditio iusto pretio facta, quapropter nulla interuenit vsuræ palliatio ex facto, sed neque ex intentione, vnde sic possiet facere, cum indigenti amico mercator hic.

Quæst. an melius vẽdere ad creditũ, an verò dicto modo dare mutuo. SED quid, si talis mercator rogatus mutuare, cùm benè possit mutuare, quia suppetit, sibi ad hoc pecunia, malit prædictum contractum venditionis inire, an sic faciendo fiat vsurarius. Dicimus ergo, quòd licet talis mercator secundum Sotum forte contra charitatem faciat sic nolendo mutuare, sed potius vendendo merces suas ad creditum indigenti, & petenti mutuum in casu, quo mutuare potuisset: si tamen iusto pretio expectata solutione merces eas vendiderit, non ideò vsurarius erit. Etiam si easdem emens, vt suæ indigentię consuleret, statim minoris, quàm emerit, vendiderit eas offerendo, quia id est, quia merces vltroneæ oblatæ, vel subhastatione positæ vilescunt.

Obiectio. AT si adijciat aliquis hic replicare, quòd si prædicta assertio Frat. Ioannis à Penna vera est, sequitur iam non tantopere crimini esse dandum, quod mercatores locupletes soliti sunt facere cum rege: dum pro soluendo militibus pecunia indiget: cum quo conueniunt, vt mutuum accipiat rex in mercibus, vt ex mercibus posteà diuenditis à ministris regis satis fiat militibus. Videtur namq; contractus hic (licet sonet mutuum) venditio mercium: sicut secundum Nauarrum, si quis dicat, accipe nunc pecuniam hanc pro tuis vsibus, soluesq; eam tempore messis in tritico à te colligendo, licet sonet mutuum, tamen re vera est emptio tritici anticipata solutione.

Concl. 1. VERVM his non obstantibus pro responsione ad quæstionem statuitur prima conclusio. Mercator quia ratione mutui, id est, quia mutuat alicui egenti pecunias, obligat illum ad accipiẽdas merces, quas nequibit posteà diuendere mutuatarius, aut si vendat, minori pretio vendet, aut non nisi cum labore, & occupatione suæ personæ vsuram cõmittit. Hec cõclusio est patens, quia ratione mutui mercator mutuãs superinducit in mu-

tuatarium hanc obligationem æstimabilem pretio, scilicet, accipiendi mutuum in mercibus. Quia regulariter hoc in detrimentum mutuatarij vertitur: & quia inde sic mutuans reportat ex mutuo commodum temporale, quia exoneratur mercator ab onere vendendi tales merces alijs, in quo labor, & tempus expenditur.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, illi mercatores, seu cambiatores diuites, qui obligatione ciuili se obligauerunt regi, & reipublicæ ad mutuandum quotiescunq; peterent, & indigerent, pro ista obligatione possunt absque vsura exigere aliquid vltra sortem iuxta valorem istius obligationis, & non amplius. Patet, quia hæc obligatio est ciuilis & æstimabilis pretio, sicut obligatio, qua fideiussor se obligat pro alio in fideiussione, & assecurator in assecuratione. Ergo sicut secundum doctores pro istis obligationibus fideiubendi, assecurandi, licet aliquid accipere, ita etiam pro obligatione mutuãdi nõ semel, sed sæpè, quoties rex, vel respublica petierit, & indigerit, quia ista obligatio non est per se adiũcta mutuo, sed per accidens ei adiungitur, sicut obligatio celebrandi per annum per accidens adiungitur sacrificio, atque ideò sicut ista obligatio potest vendi, ita & illa obligatio mutuandi. Aliàs quando ista obligationẽ ciuili aliquis regi, vel reipublicæ mutuare non est obligatus, etiã si millies mutuet, non potest accipere aliquid vltra sortem, nisi sibi gratis detur: & ratione gratitudinis principaliter, & non ratione mutui, patetq; ex definitione vsuræ.

Ratio.

Concl. 3. TERTIA conclusio, corollaria Soti, non excusantur à peccato vsuræ mercatores, qui paciscuntur cum rege indigente pecunia pro soluendo militibus, vt accipiat mutuum in mercibus, vt ex mercibus postea diuenditis à ministris regis satisfiat militibus. Patet, quia hic multæ iniquitates intuitu mutui innectũt. Primò, quia illi mercatores exonerantur sic ratione mutui ab onere vendendi illas grauantes regem eodem onere. Secundò, quia illæ merces in magna copia regi traditæ coniunctim, si sic in magna copia venundarentur, minus valerent, quàm si minutim eas venderent. Ipsi autem nihil minuunt de valore, quo minutatim eas essent vendituri: si eas regi non mutuassent. Tertiò, quia eodem pretio, quo illæ merces acceptæ sunt intuitu mutui factì regi, à rege statim traduntur militibus pro suis stipendijs soluendis; quas cum milites necesse habeant pretio distrahere: coguntur eas vendere pretio longè minori illo, quo sunt illis militibus in solutionem traditæ, quia vix inueniunt emptores, qui non minuant, vel tertiam iusti pretij partem.

Ratio.

An pretium ad creditum regulandum sit per pretium de præsenti, & pretium ad creditum, dum non inuenitur de præsenti qualiter taxatur in Hispania, & qualiter in noua Hispania. Et assertio Victoriæ circa primum rerum, quæ communiter non inueniunt pretium de præsenti modificatur. Et regula illa generalis intelligitur, dum sit idem modus vendendi.

CAPVT XXXV.

QVONIAM persistimus in omnibus illis inquirendis modis, quibus iustè, vel iniustè solet pretium variari, iã primò hic disputaturis de pretio venditionis exspectata solutione, vel emptionis eadem solutione anticipata: operæpretiũ est prænosse, an pretia venditionis ad creditũ, vel emptionis anticipato pretio factæ regulanda sint per pretia iusta emptionis, & venditionis de præsenti ad numeratũ, vt iusta pretia esse censeãtur. Quæst.

Argum. 1. AT arguitur pro parte negatiua. Primò nam videtur, quòd non, quia quædam sunt merces, quæ aliter, quã ad creditum venundari nequeunt, cuiusmodi sunt merces maritimæ, id est, transuectæ per maria, quæ adeò in magna copia, & summa importari solent

in

in nauibus à mercatoribus, vt regulariter pecunia numerata venundari nequeant, ergo harum mercium vendita rum ad creditum pretium non erit illud, quo venundarentur in magna copia coniunctim ad numeratum, ac per consequens venditio ad creditum nō est semper per venditionem de præsenti, quoad pretium regulanda.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, quia ipsa iustitiç ratio exposcit, ne tanti veneat merces in magna copia coniunctim venales, quanti veneunt minutim venditæ: quia minutim venditæ maiori pretio constare solent, quàm si coniunctim, & in magna summa venundarentur. At harum mercium in magna copia coniunctimque venalium pretium ad numeratum non est aliud inuenibile, nisi pretium pro minuto venalium, quod eis vēditis in magna copia coniunctim non cōpetit, ergo iustum pretium vēditionis mercium ad creditum non venit adæquādum, vel regulandum iuxta pretium iustum venditionis earum ad numeratum.

Regula obseruanda. HIS nihilominus non obstātibus statuitur, hæc regula summè obseruatu digna, scilicet, cum triplex sit modus emendi, & vendendi, scilicet ad numeratum, vel ad creditum, vel anticipata solutione, potissima regula ad examinandam, discernendamque iustitiam, & rectitudinem vtriusque emptionis, & venditionis anticipata solutione, vel ad creditum celebratæ, est emptio, & venditio numerata pecunia de præsenti facta.

Probatio. Hæc regula probatur à Garcia libro primo de cōtractibus, cap. 23. pag. 604. & pagi. 605. quia huic venditioni, & emptioni celebratæ numerata statim pecunia de præsenti competit potissimè ipsissima definitio, tam emptionis, quàm venditionis, eiusq; explicatio. Nam cum vera natura emptionis, & venditionis sit cōstituta in rei venalis pro pretio distractione, & in traditione vnius pro altero, solum in hoc genere emptionis, & venditionis de præsenti ad numeratum vtriusque, scilicet pretij, & rei venalis traditio est reperibilis. In venditione autem ad creditum tantum de præsenti fit traditio mercis, & in emptione anticipata solutione solum de præsenti interuenit traditio pretij: cum ergo autore Philosopho primum, & potissimum in vnoquoque genere mensura sit aliorum eodem genere participantium, fit sanè, vt reliqui vendendi modi per emptionem, & venditionem factas de præsenti mensurandi sint: quatenus ad eorum rectitudinem, & iustitiam attinet.

IAM soluturi argumenta proposita, solutio primi nos labore grauaret nisi superius, iam de hoc puncto dixissemus. Consule ergo a nobis prędicta in primo tomo, & in secunda eius parte nostri Instructorij Conscientię, capi. 64. vbi à nobis disseritur de quæstione illa ardua, scilicet, quomodo sint taxanda pretia mercium, quæ regulariter non inueniunt pretiū de pręsenti. Igitur ad argumentum, quia varia hic, & variè sentiunt doctores eorum recensitis primò sententijs, quid æquius in hac parte sit dicendum, conjectare licebit.

Ad 1. arg. ADHOC argumentum respondens Sotus de iustit. & iur. libro sexto casum argumenti exceptionem esse cōcedit supradictæ regulæ, cum enim (inquit) tunc merces illæ maritimæ in magna copia traiectæ, & coniunctim venditæ ad numeratum venundari nequeant, fit sanè, vt earum pretium ad creditum ex pretio ad numeratum desumi non debeat.

Variāt Sotus, & Nauar. Nauarrus autem in suo Manual. capit. 23. numero 82. contrariæ sententiæ est, scilicet, quòd nulla subest ratio, cur regula generalis præstituta in hoc casu patiatur exceptionem. Nam si pretia harum mercium de præsenti inueniri non possint, hoc non obstat: possunt etenim negotiatores arbitrari, licet non in puncto indiuisibili prētium infimum, & medium, & rigidum, quo iure, & rationabiliter possent vendi supposito casu, quo statim ad numeratum venundarentur, illudque esset tunc iustum ad creditum pretium: & quamuis ista opinio Nauarri cui loco citato, vt securiori accedit

Placet sit. Mercati. Garcia sit tutior: tamen sententia Mercati libro primo de contractibus, capitulo 13. cuius suprà meminimus, & etiam in tomo 1. & 2. parte capi. 64. pag 1506. placet, vbi differentiam assignat inter merces, quæ in regnis Hispaniæ coniunctim in magna copia venduntur ad creditum, & inter eas, quæ in noua Hispania sic venduntur *Pretiũ ad creditũ in Hispania.* exspectata solutione in aduentu classis. Nam in Hispania licet mercatores exponant merces in magna copia vẽdendas ad creditum, vendunt tamen eas merces prætaxãdo quamlibet speciem earum seorsum pretio, quo de præsenti veneunt, quia tale pretium de præsenti reperitur communiter, atque ideò tales vendentes in Hispania in magna copia, & ad creditum non possunt prætermisso pretio de præsenti æstimare aliud ad creditum, sed pretium repertum communiter de præsenti debent obseruare in magna copia coniunctim vendentes ad creditum.

Quale sit in noua Hispania. IN noua autem Hispania Indiarum illud est iustum pretium merciũ in globo, & coniunctim venditarum in magna copia ad creditum, quod valent tempore applicationis classis ad portum, licèt tale pretium non inueniatur de præsenti, nam istud pretium taxatur rationabiliter attentis circunstantijs, scilicet, an magna classis aduentauerit portans illarum mercium paruam, vel magnam copiam, aut secus: et considerato, etiam verum in breui sperentur aliæ naues, vel classis; pensato etiam verum intra vrbes nouæ Hispaniæ magna copia illarum mercium adhuc inuendita suppetat, vel magna sit talium mercium indigentia, quibus pensatis solet iuxta has considerationes minui, vel augeri pretium, quare istud est iustum pretium ad creditum, quod excedere, maioris dilationis gratiaque augere, vsuræ crimine non caret. Minutum autem pretium, id est, rerum minutim venditarum in nouã Hispania ad pecuniam numeratam, quod inuenitur de præsenti, non potest esse omnino iustum pretiũ rerum & mercium coniunctim, & in magna copia ibi vendibilium ad creditum, quia sic vendunt minutim minores mercatores merces ad creditum emptas prius in globo, & coniunctim à grossioribus mercato causa reuendendi, & lucrandi. Non est autem iustum, vt merces, quæ venundantur in magna quantitate coniunctim, tam æquali, & magno pretio veneant, sicut venduntur pro minutim venales.

SI autem (vt à Burgensibus consultus fertur respondisse Victoria) *Assertio Victoria moderatur.* talis casus daretur, vbi mercium tanta esset copia, vt pretium communiter de præsenti non inueniret; iustum pretium earum tunc esset, quod communiter inuenitur pecunia credita: sed quia hæc assertio Victoriæ prorsus periculo non caret, quamuis eam probabilem in nostro Instructorio, primo tomo, parte secunda, esse asseruimus, sed in Hispania secundum Mercatum propter allatam rationem non habere locum: dicimus imò tunc pretium, quòd communiter inueniretur ad pecuniam creditam, censendum esset iniquum: si id pretij excederet, quòd licèt non inueniatur de præsenti ad numeratum de facto: tamen rationabiliter & de æquitate attentis circunstantijs negotiorum esset iustum esse de præsenti extimandum; & obseruandum. Nam non est obseruandum, neque iustum æstimandum pretium tenuissimum, quòd in hoc casu semel tãtum vnus, vel alter inuenitur de præsenti dare: quia sicut vna hirundo non facit ver, ita neque hic casus facit iustum pretium. Secùs autem esset (quia non caret vsura) si cùm multi sint, qui velint emere ad numeratum in magna copia, ipsi mercatores malunt sic vendere ad creditum, quò augeant pretium.

QVARE ad argumentum re- *Solutio. Arg. 1.* spondendo in forma nullam exceptionem à regula admittendam dicimus, intelligendo eam in hoc sensu, scilicet, quòd venditio ad creditum semper est per venditionem de præsenti regulanda, per venditionem

(inquam)

(inquam) de præsenti, quando de facto talis venditio de præsenti communiter inuenitur, aut si sic communiter de facto non inueniatur, per eā venditionem, quæ iusta foret in pretio æstimanda attentis negotiationū præsentibus, & debitis circunstantijs, si contingeret fieri de præsenti & ad numeratum.

Corol. EX quo corollariè consequitur primò, quòd mercatores grossi vendentes in magna summa coniunctim sem per suas merces, siuè vendiderint eas ad creditum, siuè ad numeratum non possunt maioris eas vendere, ad creditum eas vendendo, quàm ad numeratum.

2 SECVNDO, quòd minuti mercatores, quia suus proprius modus est vendendi minutim, sic minutim vendendo maiori pretio licitè possunt vendere tam ad creditum, quàm ad numeratum, quàm grossiores mercatores in magna copia coniunctim vendendo, licet tales sic minutim vendentes vtroque modo, tam ad numeratum, quàm ad creditum idem pretium obseruare teneantur.

Ad 2. arg. AD secundum verò argumentum respondetur, quòd non militat contra regulam, quia regula, quæ dictat, quòd venditio ad creditum quoad pretium iustum regulanda est per venditionem de præsenti intelligitur: dum idem modus vendendi, scilicet, minutim, vel coniunctim vtrobique, scilicet tam vendendo ad creditum, quàm ad numeratum, obseruetur, quod in casu argumenti non seruatur, quia vendere in magna copia coniunctim, & vendere in minori summa minutim, modi sunt vendendi diuersi inducentes licitè varietatem in pretio (vt prædiximus) in fine solutionis 1. argumen. Vnde consequitur, quòd seruato eodem modo vendendi, venditio, quæ ad numeratum certo pretio celebrata foret licita, eadem ad creditum pro eodem pretio facta licita erit. Vnde rectè nos dixisse memento, quod mercatores grossiores semper coniunctim in magna summa vendentes, siuè ad creditum, siuè ad numeratū sic vendant, eodem pretio vēdere sic tenentur. Sed minuti mercatores minutim vendentes, licet ad creditū, & ad numeratum eodem pretio vendere teneantur, sed maiori pretio vtroq; modo vendere possunt minutim vendendo, quàm grossi in copia magna coniunctim vendunt.

An ratione anticipatæ solutionis liceat minuere pretium, & ratione dilatæ solutionis illud augere, vt contendunt mercatores latè disputatur. De vafricie quadā mercatorum, respondetur per quatuor conclusiones. Opinio Couarruuiæ exploditur. respondendo ad argumenta: apparent vana fundamenta mercatorum: & traditur bona doctrina, & admonentur circa hoc Confessores.

CAPVT XXXVI.

Quæst. *An ratione anticipatæ solutionis liceat diminuere pretium.*

ACCESSIMVS ad illā celebrē quæst. quæ licet in 2. par. tom. 1. nostri Instructorij cōsientiæ latè disputata fuerit, tamen ordo materię, eius mentionem præterisse non sustinet, an ratione anticipatæ solutionis liceat diminuere pretium, vel ratione dilatę solutionis illud augere.

Argum. 1. PRO parte aūt affirmatiua arguitur primò, qui rē fructiferā, putà fundū, vel vineā vendit ad creditum, pōt licitè sibi accipere intereste pretij, quoad, creditū vēdit interim, dū solutio pretij sibi differt. Ergo vendēs ad creditū cā prolatatæ solutionis, poterit rōne huius interesse maioris vēdere, quàm si ad numeratū venderet, cōsequentia vr̄ nota ex paritate rōnis, et antecedens probatur ex lege, curabit. C. de act. emp. & vēd. vbi decernit emptorē rei fructiferę eiusdē pretiū non soluentē statim, vt eam comparauit teneri ad soluendum vsuram, hoc est interesse pro pretio credito proportionaliter ad rei emptæ fructuum quantitatem: & hoc pro toto tempore, quo res fructifera vendita permanserit insoluta. Quod quidem argumētum dē

fuisse Achilles Doctoris Couarruuiæ, in tomo secūdo, suarum variarum resolutionum, lib. 3. cap. 4.

Confirm. ET confirmatur eiusdem Couarruuiæ ratione, quia inter vendentem, & ementem debet æqualitas seruari, siquidem emptiones, & venditiones, quippe quæ actus iustitiæ commutatiuæ sunt, hanc æqualitatem exposcunt. Hæc autem æqualitas impossibilis obseruatu est aliter, nisi emptor interesse pretij crediti reficere teneatur. Esset etenim magna inæqualitas alioquin, si emptor frueretur rei emptæ fructibus, & interim venditor eiusdem rei careret pretio, & prouentu illius. Ergo iustitia ipsa commutatiua efflagitat, vt in recompensam fructuum, quibus interim, dum non soluit, potitur emptor, & eis priuatur venditor, emptor interesse crediti pretij venditori, interim dum nō soluit, rependat.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, quia videtur, quòd hoc non sit omnino abominandum, quia aliàs durissimum videtur damnare plerosque mercatorum, sic pro maiori pretio ad creditum vendentium, essetque intollerabile reprobare contractum alioquin reipublicæ vtilem tam frequentem, & celebrem, vsuque receptum, & quia alias, si hoc non liceret, cessarent pro magna parte, vel in totum negotiationes, & nundinæ.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quia videtur, quòd talis contractus ratione lucri cessantis possit sustineri, quia mercator vendens ad creditum, quia exspectat solutionem ad instantiam emptoris nolentis statim soluere, desinit lucrari cum pecunia, quàm alius emptor pro eisdem mercibus, sibi numeraret: ergo hac ratione potest pluris vendere ad creditum.

Arg. 4. QVARTO arguitur, quia à moroso debitore, & petente à me dilationem, possum exigere lucrum cessans, si ex dilatione mihi cesset. Sed ex dilatione, quia emptor ad creditum non statim soluit, sequitur lucrum cessans, ergo potest venditor illud exigere.

Confirm. ET confirmatur, quia si mercator vendens ad creditum pro decem venderet merces, sicut valent de præsenti, & si postquam emptor soluit ista decem, peteret à venditore ista decem sibi mutuari, posset tunc venditor pro illis decem mutuatis ratione lucri cessantis, quia negotiaturus erat cum eis, petere vltra decem tria. Sed dilatio solutionis est veluti mutuatio pretij, quod statim alias erat soluendum, quia merces statim sunt traditæ: ergo si ex tunc merces incipiunt esse vtiles emptori, etiam ex tunc pretium debet esse vtile venditori, ergo quia virtualiter mutuat pretium, quo statim deberet vti, & cum eo negotiari, potest vltra iustum pretium de præsenti, quod mutuat, & concedit aliquid venditor ad creditum accipere.

Arg. 5. QVINTO arguitur, quia ita est iam vsu receptum inter magnates, vt etiam in præfixo termino ementes ad creditum non soluant, quod in damnum cedit mercatorum eis vendentium ad creditū, ergo postquam mercatores hoc prænoscunt eatenus magnatibus vendendo ad creditum, possunt augere pretium quatenus se seruent indemnes.

Arg. 6. SEXTO arguitur, qui ad creditū vendit, recuperandi pretium se periculo exponit: ergo quo se seruet indemnem & periculo suo prospiciat, poterit aliquantulum augere pretium.

Arg. 7. SEPTIMO arguitur contra illos, qui solum concedunt venditorem ad creditum posse augere pretium, vsque ad pretium rigorosum & supremum. Demus ita esse, quòd iam perfecta, consummataque emptione pro pretio infimo, vbi venditor insinuauit se vendere de præsenti, creditque statim numerandum sibi esse pretium, si tunc instaret emptor, vt vsque ad certum quid temporis solutionis pretij dilatio sibi concederetur, non posset iam in hoc casu petere venditor pretium supremum, ergo veritati non consonat asserere rē ad creditum venalē supremo, & rigido pretio posse vendi, etiam in casu, quo ad nume-

numeratum statim diuenderetur infimo pretio. Consequentia videtur nota, & probabitur: sed interim probatur antecedẽs. Quia in casu, & presuppositione antecedentis concredere, & differre solutionem pretij, cùm sit mutuum expressum, pro ea dilatione expetere pretium supremum, pro quo res de facto non erat aliàs vendenda: sed pro infimo est expetere lucrum ratione mutui, quod non careret manifesta vsura, ergo non licet. Consequentia autem patet, quia post consummationem venditionis concedere dilationem solutionis est mutuum expressum, sicut a principio vendendo ad creditum interuenit mutuum tacitum: ergo sicut non licet post consummatam venditionem cum intentione statim accipiendi pecuniam numeratam, ob dilationẽ concessam, posteà ad instantiam emptoris expetere pretium summum pro re, quæ alias non erat vendenda, nisi pretio infimo de facto, ita nec a principio in hoc casu, ob dilationem rigidum pretium exigere licebit, neque in casu dilationis id licebit expetere ob alium respectum.

Argum. 8. OCTAVO arguitur, quia merx, quò plures inuenit emptores, eò magis crescit iustè in pretio, quia copia emptorum adauget mercis pretium: sicut raritas emptorum illud minuit. At ex quò mercatores vẽdunt ad creditum, maior occurrit copia emptorum, ergo auctiori possunt vendere ad creditum, quàm de præsenti.

Arg. 9. NONO arguitur, si postquam, res puta vinea, aut possessio empta est pecunia numerata, atque soluta, venditor eam emptori statim nõ traderet, posset tunc emptor licitè expetere interesse in recompensam fructuum vineæ, quibus interim ipse priuatur, & vẽditor fruitur. Ergo pari ratione vẽdens rem fructiferam ad creditum interesse exigere potest in recompẽsam fructuum, quibus non persoluta pecunia potitur emptor: nam de vtroq; eadem videtur currere ratio.

Concl. 1. *Ad principalem quæst.* PROPTER aliqua argumenta horum 9. quæ nos hic causa explicãdæ magis materiæ fategimus adducere (vt refert Syluester titulo vsura 2. §. 1.) quidam Raphael Parnasius hanc consuetudinem mercatorum vendẽtium pluris ad creditum, quam numerata pecunia approbauit. Sed tamen opinio istius est falsa, & periculosa, & contra communem doctrinam sacrorum canonum, & doctorum, vt tradit Syluester, cui subscribit F. Antonius Cordubensis, in tracta. de casibus cõscientiæ q. 84. vbi hanc eandem excitat quæstionem.

IGITVR iam expedituri quęstionem primam statuimus conclusionẽ. Prima conclusio resolutiua quæstionis. Nullis cuiuluis status personis, siuè sint mercatores ex officio, siuè nõ, licitum est eò, quòd vendant ad creditum, plus accipere, quàm sit iustum pretium, quod valent merces numerata pecunia venditæ tempore traditionis earum, vel assignationis de præsenti, idest, dictu vsura est, si res quæ valet centum pretio præsenti, quia venditur ad creditum, vendatur pro centum, & aliquid amplius. Hæc conclusio est D. Anton. Ange. Syluestri, Conradi, Metinæ Nauarri in Summ. Lat. capit. 17. numero 243. & 245. Est Soti, de iustit. & iur. libro 6. quæstio. 4. artic. 1. ad 4. est Cordubæ loco citato, & Diui Thomæ Opuscul 67. & 2. 2. quæstione 77. artic. 1. & quæstio. 78. arti. 2. Cuius verba inibi in forma sunt hæc. Si quis carius vendit iusto pretio, vt de pecunia soluenda expectet emptorem, manifestè vsura committitur, quia huiusmodi expectatio pretij soluendi habet rationem mutui. Vnde quidquid vltra iustum pretium pro huiusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui. Similiter si quis emat vilius, eo quod pecuniam ante soluit. Est insuper conclusio prædicta etiam Caietani secunda secundæ quæstione 78. articulo 2. & eadem videtur esse determinatio Innocentij III. in capit. in ciuitate extra de vsuris, est denique sententia communis. Probatur autem hæc conclusio. Primo, *Ratio 1.* quia merx, siuè numeretur statim eius pretium, siuè in futurum exspectetur,

ctetur, non ideò fit maioris valoris: ergo quia venditur ad creditum, non potest augeri eius pretium, sed est vendenda pretio, quòd valet de præsenti, & non pretio & æstimatione mercatorum, qui propter eorum cupiditatem insatiabilem aliter merces taxant, dum vendunt ad creditum.

Vafrities mercatorū notanda. VBI prænotanda venit aliquorum mercatorum versutia, qui, quia quod nostra conclusio damnat, damnabile reputant, id criminis se subterfugere putant, eo quòd in animi præparatione sunt ad eodem pretio, quo vendunt ad creditum, vendere etiam de præsenti ad numeratum, & non minori, atque ideo soliti sunt dicere mercatores hi emptoribus, en merces hæ tanti vobis debent ad creditum constare emptæ, quanti, si eas à nobis numerata pecunia emeretis, signantque subinde eis excessiuum pretium, multoque maius iusto, quatenus hoc modo ad creditum vendant merces maiori pretio, quàm numerata pecunia vendi deberent. Sicque visu euenit, vt emptor hoc audiens malit ad creditum, quàm numerata pecunia emere, etiam illo excessiuo pretio sciens eodem pretio emendas esse ad creditum, quo ad numeratum.

Ratio 2. SECVNDO probatur cōclusio, quia rei venditæ pretium illud est iustum, quod valet, & communiter inuenitur in tempore illo, quo perficitur venditio, sed illa perficitur tempore præsenti, quo traditur merx, ergo pretiū augeri non potest, plusquàm de præsenti merx tradita valet, eo quod venditur ad creditum.

Ratio 3. ITEM tertiò patet ex ratione D. Tho. quia solutio exspectata reducitur ad mutuum, ratione aūt mutui lucrū expeti non pōt, ergo neque rōne venditionis ad creditum lucrum, id est, augmentum pretij expeti non potest.

Ratio 4. ITEM quartò probatur ratione Soti efficacissimè conclusio, quia nulla lex, vel respublica benè instituta præscripsit aliud maius pretium pro mercibus vēditis ad creditum, quàm pro venditis de præsenti numerata pecunia: ergo signum est euidens non licere ratione expectatę solutionis cariùs vendere, quàm de præsenti.

SECVNDA conclusio, licitè potest aliquis merces suas maiori pretio diuendere ad creditum, quam de facto alias de præsenti iustè eas vendidisset, sed non licet sic ad creditum maiori pretio vendere, quamquam de iure, & iustè de præsenti vendi debuissent, verbi gratia, liceret eas vendere ad creditum pretio rigoroso, & supremo de præsenti communiter inuento, quamuis de facto eas aliàs numerata pecunia non vendidisset, nisi infimo, vel pio, vel medio pretio. Conclusio hæc est omnium doctorum cōmuniter, cuius assertor est D. Thomas, opusc. 67. Responsionum ad lectorem Florent. est D. Antonini in 2. parte titulo primo capit. 8. §. 3. & 4. est quoque Syluestri vsur. 2. q. 1. §. 4. Ratio huius conclusionis illi innititur regulę, scilicet quòd *venditio ad numeratum mensura est, atque exemplar aliorum modorum vendendi* (vt supra diximus) si ergo venditio de præsenti ad numeratum censetur esse iusta etiam pretio iusto rigoroso, & supremo. Sic etiam ad creditum celebrata eodem rigido, & supremo pretio censenda est esse iusta, siquidem sic non venditur ad creditum maiori pretio, quàm de iure ad numeratum potuisset vendi, licet de facto ad numeratum proprio pretio fuisset perfecta venditio. Secùs tamen esset, si talis venditio facta ad creditum, excederet limites iusti pretij, hoc est rigidi. *Concl. 2.*

HINC sequitur corollarium, scilicet, quòd quando pretium mercium per legem, aut rempublicam est præta xatum, siquidem tunc pretium iustum consistit in indiuisibili carens gradibus rigidi, medij, & infimi, non possunt merces ad creditum pluris vendi, quam ad numeratum. *Corol.*

TERTIA conclusio, Mercator, qui aliter quàm ad creditū suas merces diuendere non potest: quia nullus emptor inuenitur de præsenti, qui ad numeratum velit eas emere, non potest in recōpensam lucri cessantis, aut damni *Concl. 3.*

damni, sibi emergentis: quia sic eas vendit pluris eas vendere hac ratione augendo pretium. Hæc Syluestri vsura.2.q.1.§.1.& 5. Cuius conclusionis duplex occurrit ratio, tum, quia emptor (vt est euidens) non est causa vera amissionis illius interesse lucri cessantis, aut incurrendi damnum emergens, siquidem (vt supponimus) omnis emptor empturus erat ad creditum, cum nullus occurreret, qui vellet emere ad numeratum. Vnde tunc emptor ad creditum impedimento non fuit venditori, quò minus venderet ad numeratum. Tum secundò, quia tunc venditor spe lucrandi, vel formidati damni vitandi caret, postquam emptores ad emendum numerata pecunia de præsenti ei desunt. Igitur tali spe frustratus non est per emptorem ad creditum, quod tamen necessariò prærequirebatur ad lucri cessantis, vel damni emergentis recompensam capiendam.

Concl. 4. QVARTA conclusio, in hoc casu particulari, scilicet, cum iam Mercator aliquis re vera paratus erat vendere merces euenit eas, vel ementibus eas in magna copia pecunia numerata, quam solutionis pecuniam, iam pro certo destinarat ad emendas frugiferas merces, ex quibus probabiliter lucrum sperabat, si ad instantiam amici, vt ei benefaciat, desistit ab hoc contractu, vt ei tales merces ad creditum vendat: licitè potest cum tali amico de hoc lucro cessante, sibi soluendo paciscí. Hæc est Nauarri, & Fratris Iosephi in suis Floribus, quæ intelligitur esse vera: dum non expetat totum lucrum, quia poterat fortè impediri, & propter alias rationes in materia de lucro cessante prætactas, & probatur, quia hic verè cessat lucrum verisimile, & probabile, cuius cessationis fuit causa sola venditio ad creditum.

Nota. PERPENDITO autem hic lector cordate, quòd hæc conclusio ex consulto maiori moderamine, & cũ grano salis hic asserta est à nobis, quò aditum vsuris præcluderemus ista. Quarta conclusio, est asserta à Garcia lib. 1. de Contract. cap. 23. pagina 608. & 609. Vbi generaliter asserens, quòd ratione lucri cessantis, aut damni emergentis ex venditione ad creditum pluris iusto pretio merces licitè vendi possint exemplificare, hoc statim in mercatore potente vendere merces suas statim numerata pecunia, & sic volente vendere, & non aliter ad insumendam eam in merces frugiferas, vel ad euitandum sibi damnum, quem asserit ad petitionem alicuius, si vendat ad creditum posse hac de causa in recompensam inter esse augere pretiũ. Sed quia adhuc latere solet anguis in herba, & solet iniquitas mercatorũ passim mẽtiri sibi.

Concl. 5. QVINTA statuitur conclusio regulariter mercatores huius tẽporis, qui non ita timoratæ conscientiæ sunt, volunt excusare suos contractus vsurarios mutuationis pecuniarum suarum, & venditionis mercium suarum ad creditum sub titulo lucri cessantis, quare hæc excusatio non est regulariter admittenda à confessarijs, tum quia parati sunt regulariter vendere etiam ad creditum, prout commodius possunt, tũ, quia non inueniunt tot emptores de præsenti soluentes, qua de causa vendunt & ad creditum, vnde iste, qui emit ad creditum non est causa, quod venditor impediatur à lucro, tum, quia ad sic vendendum ad creditum non tam mouentur à charitate debita proximo, quàm ex propria vtilitate, propter quam malunt vendere ad creditum augendo pretium, quam pecunia statim sibi numerata aliter negotiando lucrari, tum quia secundum Motinam cuius est hæc quinta conclusio in sua instructione cõfessor. fol.133. de vsuris. §. 23. mercatores, qui pecuniam mutuant aut suarum mercium, quas vendunt ad creditũ expectãt pretium, si pecunia mutuata, vel pecunia pretij numerati penes illos mansisset: forte non eã exponerent negotiationi: sed eam pro sustentãda familia, vel in alios vsus distraxissent, tum quia non semper est sibi in prõptu negotiatio, aut lucrũ, vt ipsi imaginatur,

Admonentur confessores.

tum quia huiusmodi negotiatores numquam suam pecuniam mutuarēt, aut suas merces ad creditum venderent, nisi causa lucri inde reportandi, & quia aliunde non tam certa spes arridet lucri, ideo malunt suam pecuniā mutuare, vel suas merces ad creditum vendere pro interesse lucri, tū quia alia pecunia solet remanere apud eos, qua possint negotiari, si velint. propter has rationes puto verum esse, quod Mercatus lib. de contractibus asseuerat, scilicet, aliàs præterquam in casu 4. conclusionis indulgere mercatoribus, vt ratione lucri cessantis maiori pretio vendant ad creditum, quàm ad numeratum, monstruosum est.

Iniustitia mercatorū. HINC autem videre est, quanta cum iniustitia coniunctum sit, quod quidam negotiatores moliuntur facere, qui cum aliter reparare nequeāt pretium, quo suæ merces sibi constitere vendendo de præsenti eas computatis expensis, & laboribus in eis emendis exhaustis, & pretio pro eis impenso, tunc ad creditum tanto pretio eas diuendunt, quanto opus est ad prædictorum recompensationem, hoc licitum esse sub hoc colore prætexentes. Quæ quidem deceptio tam magna est, quàm est ordinaria, scilicet, sibi ipsis mercatores persuadere se numquam debere damna pati, aut iacturam, sed semper ex suis mercibus lucra reportare: cum ex aduerso reos eos in hoc esse natura suæ artis negotiandi declaret: quæ vtrique aleæ, & sorti tam perdendi, quàm lucrandi subiecti or est, quam quælibet alia ars in mundo vsu recepta, fortunæque innitens. Vnde pro confesso est apud *Nota.* doctores omnes Mercatores iam animo paratos ad statim de præsenti vendendum merces suas teneri ad eas vēdendas pretio communi currenti: dū aliud non subest legis pretium, aut taxæ, & hoc siue iacturam inde sint subituri, siuè lucrum relaturi (vt prædiximus) sed an ratione expensarum in recuperando creditum mercium pretium possit pretium augeri, iam ad hoc diximus ex mente Soti, vix hoc labe vsuræ carere, vnde cautè in hac parte iuxta documenta prædicta superius Soti, & Nauarri est ambulandum.

SEXTA conclusio, neque etiam *Conclus. 6.* licèt vendere aliquid dilata solutione in aliud tempus pretio maximo, quod valebit, vsque ad illud tempus. Hæc est Hostiens. in Summ. de vsur. §. an aliquo, est Nauarri Sum. Lat. cap. 17. n.243. Vbi ait de hoc copiosè disseruisse se super capit. in ciuitate de vsur. & tandem conclusisse non esse vsurarium pactū, vt sibi soluatur pretium medium inter minimum, & maximum medians, quo abemptionis tempore, vsque ad tempus, in quod ille seruaturus erat, valeret, siuè eius pretium cresceret, siuè decresceret. Patet conclusio, qua in casu conclusionis venditor se magis poneret in tuto, non autem in casu Nauarri, vbi pactum initur de soluendo sibi huiusmodi pretio, quam sic erat seruaturus.

IAM ad argumenta (quia singula *Ad arg. 1.* suas speciales præ se ferunt difficultates) nobis sigillatim superest respondendum: ad primi argumenti solutionem prænotandum est, cùm Garcia lib. 1. de contract. cap. 23. pag. 626. scilicet, quòd licet de numero Iuristarum aliqui fuerint, qui prorsus negauerint venditorem posse licitè interesse sibi assumere ex pretio rei fructiferæ ad creditum venditæ, nisi in recompensam damni emergentis, aut lucri cessantis: non tamen & alij Iuristæ defuere, qui licere concesserint, *Opinio Couarruuiæ periculo subiacet.* inter quos doctor Couarruuias potissimè adnumeratur, quippe qui cum celebrior sit inter alios præ sua egregia autoritate, magis autoritate propria, quàm vllis efficacibus rationibus, aut principijs fidem, & authoritatem huic tam falsæ sententiæ conciliauit. Inualuit autem hæc eius falsa opinio, eò quòd vtilitati propriæ, & cupiditati humanæ blanditur, atque adeò inter non paucos vsu recepta est, non sine magno stipendio rectitudinis secundum leges diuinas, & naturales in contractibus seruandæ,

con-

contra quas leges humanæ non præualent, neque præualere debent. Addit autem Garcia ibi neminem Theologorum se reperisse, cui probata fuerit, aut placens talis doctrina, nisi Summam Angelicam, quippe quæ merito pro hoc carpitur à Syluestro vsura.2. quæst.11. vbi huius contractum, tanquam vsurarium sugillat. Igitur Couarruuiæ opinio non est recepta à quibus recepta est, vt Theologorum opinio, quorum est legum diuinarũ, & naturalium rationem habere in foro conscientiæ: sed vt opinio Iuristarum, quorum studium potissimum est de consulendis legibus ciuilibus, & humanis, quatenus attinet ad externum forum. Cum igitur in gratiam illius nullus occurrerit Theologus, qui potuerit allegari, nisi solum Iuristæ ciuiles, & canonistæ, & inter eos impius Carolus Molineus hæreticus, fit sanè hinc argumentum de suspitione, qua talis opinio falsa conuenit notanda.

Ad 1. arg. in forma. IGITVR quia de hac opinione prolixior nos manet postea disputatio, interim breuiter ad argumentum in forma respondetur, negando antecedens. Nam secundum Syluestr. vsura.2. quæst.2. lex illa curabit, non intelligitur de actuali venditione facta, vbi iam traditum est dominium rei venditæ emptori, in quo sensu assumitur antecedens argumenti, vt intentum probet, sed intelligitur de venditione conditionata, & in potentia, quia ista venditio conditionata, & in potentia non est vendere nunc actualiter, sed tantum nunc spondere, & obligare me venditurum tali pretio intra annum, quare in primo casu, rei à me venditæ apud me non manet dominium sicut in secundo manet, & sic Bal. videtur intelligere illam legem curabit: quæ quidem intelligentia videtur probari per l. in initio. C. de pact. int. empt. & ven li. vnde negatur, quod vendens conuineam actuali venditione, id est, in qua actualiter in emptorem transfert illius dominium, possit loco fructuum: quia sibi differtur pretium accipere interesse, quia illi fructus non sunt sui, sed emptoris, cuius est iam tam dominium rei venditæ, quam periculum: Sed neque ratione dilationis, id est, priuationis, qua se priuat illo pretio, & vsu eius per expectatum tempus potest seclusa ratione veri damni emergentis, aut lucri cessantis de aliquo in resoluendo vltra pretium pacisci: quoniam priuatio illius pretij per illud tẽporis, quia dilatio solutionis pretij est, virtualiter mutuum est, & priuatio conuisu pretij, consequitur vt accessorium, quod sapit naturam principalis, ad istud mutuum conuirtuale pretij, ergo neque pro priuatione ista ad tempus, qua vendens vineam ad creditum manet priuatus pretio, & vsu talis pretij, potest aliquod interesse expetere, neque hac ratione eius pretium plus iusto augere.

AD confirmationem distinguitur *Ad cõfirm.* maxima ibi pro antecedenti assumpta quoad maiorẽ, vbi dicitur, quod in contractibus emptionis, & venditionis debet seruari æqualitas inter venditorem, & emptorem, quia si loquamur de æqualitate constituenda inter pretium, & rem venditam, ita quòd quantitas pretij attingat valorem eius, sic prorsus necessariam esse obseruatu hanc æqualitatem in his cõtractibus (cum actus sint iustitiæ commutatiuæ) fatemur libenter, quia hæc est communis animi conceptio, si autem loquamur de æqualitate statuenda inter emptorem, & venditorem, vt maxima assumpta sonat, quæ in eo consistit, vt vterque eorum æqualis conditionis sit, sic rursus distinguimus, *Duplex æqualitas in cõtractibus.* quia cum æqualitas hæc dupliciter possit attendi, primò respectu earum rerum, quæ his contractibus essentialiter attinent, secundò respectu earum rerum, quæ eis non essentialiter pertinent, quia sine eis interdum possunt consistere. Dico si loquamur de æqualitate consideranda respectu rerum ad hos contractus essentialiter attinentium, quales sunt, vt in cõtractu venditionis venditor transferat ius, & dominium rei venditæ in emptorem

ptorem, & in contractu emptionis, vt emptor transferat ius, vel dominium pretij in venditorem, hæc enim essentialia sunt: non autem ad essentiam horum contractuum spectat traditio statim actualis, & præsentanea possessionis rei venditæ, aut possessionis pretij. Si quidem passim videre est, tam emptiones, quàm venditiones tam firmiter celebrari, vt irreuocabiles fiant, in quibus ex vna parte non statim traditur pretium, vt cum ad creditum venditur, & ex alia parte rei venditæ non traditur statim possessio, vt cum anticipata pecunia emuntur fructus terræ nascituri in anno sequenti, vel animalium fœtus nondum nati: si, inquam, de hac æqualitate respectu essentialium loquamur, eam necessario obseruandum esse inter contrahentes libenter astruimus. Est enim prorsus necessarium, vt in hoc emptor, & venditor æqualis sint conditionis: ita vt sicut venditor in venditione actuali statim transfert ius, & dominium rei venditæ in emptorem, ita & emptor statim ex sua etiam parte transferat ius vel dominium pretij in venditorem. Sed quid? nunquid quo ad traditionem actualem possessionis rei venditæ, pretij debent esse æquales: respondetur, quòd etiam quoad hoc stando intra limites horum contractuum, & secundum conditiones suæ naturæ conuenientes, æquali conditione vterque contrahentium debet gaudere, nisi ex voluntate contrahentium ibi admisceatur alius cōtractus, sicut re vera in venditione ad creditum admiscetur virtualis, & voluntaria mutuatio pretij ex parte venditoris, & in emptione anticipata solutione facta admiscetur voluntaria, & virtualis mutuatio pretij illius anticipati ex parte emptoris: voluntariam dico, [illegible] possent sic non contrahere. [illegible] suposito, quòd sic contrahere [illegible], dico, quòd licet illa [illegible]tialis [illegible] æqualitas sit semper inter emptorem, & venditorem seruanda, sed non hæc alia extra essentialia conueniens, nisi quando per se cō-

Quæstio. Emptor & venditor an sint æquales quo ad traditionem actualem rei venditæ.

Extrinseca æqualitas quando nō seruanda.

trahitur, sine admixtione contractus mutui. Nam si voluntariè contractus mutui admiscetur: quid mirum, si causet hanc inæqualitatem inter contrahentes cum virtuali admixto mutuo, cum de natura mutui sit imparē conditionem in mutuantem, & mutuatarium inducere, cum melior sit conditio recipientis mutuum, quàm mutuum dantis in æstimatione humana.

EX qua solutione corollariè sequitur admiratione esse dignum, quod & valde loco suprà citato admiratur Garcia, scilicet, quòd propter tam debile fundamentum tāque nullius momenti, opinionis contrariæ Couarruuiæ domini iuristæ amplexati sunt doctrinam saluti conscientiarum nullatenus tutam, eam tam futili, & tam falso principio, tamque perperam intellecto fulciendo.

Corol.

AD secundum argumentum negatur, consuetudinem, quæ inoleuit inter mercatores, excusare posse contractum vsurarium, qualis est vendere pluris ad creditum, quàm ad numeratum, quia vsura est intrinsecè mala, sicut neque consuetudo fornicandi inualescens fornicationem potest facere licitam, cum sit intrinsecè mala.

Ad 2. arg.

AD tertium argumentum iam propter rationes allatas, dicimus, quòd ratione lucri cessantis regulariter loquendo, quia hic non habet locum, non potest ad creditum vendens plus recipere, quia re vera non cessat sibi lucrum, sicut fortè posset cessare, si illud pretium acciperet de præsenti, quo alias pararet negotiari, & illud ad preces petentis mutuaret.

Ad 3. arg.

AD quartum argumentum respondetur, quòd neque etiam à moroso debitore potest peti lucrum, quando ratio lucri cessantis cessaret, scilicet, quia cum tali pecunia creditor non erat negotiaturus. Sic quia hic cessat ratio lucri cessantis propter rationes allegatas, non potest illud lucrum ad creditum vendens exigere.

Ad 4. arg.

AD confirmationem quarti argumenti respondetur. Primò, quod non est

Ad confir.

est omnino par ratio de venditore pretium iam receptum mutuante, & de differente, vel concedente dilationem pretij. Nam qui iam receptum mutuat pretium, iam habebat ad manum, quo posset, si vellet negotiari, & lucrari, & credibile est cum eo velle negotiari. At qui vendit ad creditum, non sic habet in promptu pretium illud, quo cum possit negotiari, etiam si velit. Secundò dicimus regulariter loquendo propter 7. allatas rationes in quinta conclusione in gratiam Metinæ, mercatores huius temporis volunt excusare suos contractus vsurarios mutuationis pecuniarum suarum sub titulo lucri cessantis, quare hanc excusationem regulariter non esse admittendam à confessarijs diximus.

Ad obiectionem. NEQVE obstat obiectio in confirmatione adiecta, scilicet, quod merces statim traditæ, statim ex tunc incipiunt esse vtiles emptori, ergo pretium etiam statim deberet esse vtile venditori: quia si merces sunt viles, ex tunc venditionis emptori est, quia iam est ipsarum translatum dominiũ, sicut & periculum in ipsum, at pretium creditum: & expectatũ per mutationem voluntariam, & virtualem, qua venditor volens vendere ad creditum illud emptori mutuauit, trãslatum est gratis in dominium emptoris, ergo etiam eiusdem pretij vsus, quo poterat vti, & lucrari vendens eo negotiando, si statim sibi solueretur. Neque enim hic secundum theologos vsus distinguitur à dominio in pecunia pretij, quocirca concesso ad tempus per mutuum virtuale pretiũ emptori, necesse est venditor gratis eo vsu, quo eo poterat vti negotiãdo, se priuet: si nulla vera subsistat ratio lucri cessãtis, cuius regulariter in hoc casu solẽt deficere necessariæ cõditiones, vnde in hoc stat omne periculũ.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum de magnatibus, qui in tempore præfixo nõ sunt soliti soluere, quod nisi recompẽsetur maiori pretio, in graue damnum mercatorum vertitur. Respondetur primò, ꝙ ratione illius periculi, & metus, verum magnates in præfixo termino soluent, vel non, non possunt mercatores augere pretiũ: quia esset mutuum virtuale cum lucro, aut ergo apponant pactum, de damno soluendo, si ex dilatione solutionis post terminum ipsis mercatoribus in uitis vere contingat, aut assumant pignus, vel accipiant à magnatibus fideiussorem, vel eis ad creditum non vendant secundum Sotum, & Fratrem Ioann. de Penitentia.

CIRCA solutionem huius argumenti 5. notato hæc documenta quæ frater Ioannes de la Penitẽtia in suis scriptis fertur tradidisse. Primò quod magnates tenentur restituere mercatoribus lucrum cessans etiam non admoniti: quando ideò cessabit lucrum, quia eis in præfixo tempore non soluerunt. Secundò ait se credere, huiusmodi magnates ab hoc lucro cessante mercatoribus soluendo excusãti, quia mercatores bene norunt eos non soluturos statuto tempore, & communiter carius soliti sunt merces eis ad creditum vendere. *Nota tria documenta.*

TERTIO addit, quòd his nihilominus non obstantibus tenerentur restituere mercatoribus lucrum eis verè cessans, si per multum temporis magnates solutionem differrẽt. Hoc est certum, quatuor arbitramur non tutè negotiari huiusmodi mercatores, non ignaros huius euentus, scilicet, quòd in termino præfixo non est eis soluendum, si vendentes ad creditum magnatibus, ideò adaugeant pretium, quia tunc per illud temporis voluntariè, & proprii interesse motiuo magis, quàm charitate subueniendi magnatibus, quorum sanguinem, & substantiam sic paulatim exugunt, videntur expectare pretium, quod est illud virtualiter mutuare, quare non videtur hic concurrerẽ ratio lucri cessantis ad sic augendum pretium.

Ad 6. arg. AD sextum argumentum dicimus, sæpè sæpius nos cum Soto, & cum Nauarro, & cum cõmuni opinione tenentes refutasse illud antecedẽs contra Metinam Complutensem, scilicet, quòd ratione periculi ven-

dentibus ad creditum liceat aliquid plus accipere: tum quia ista pericula non sunt tam ordinaria: tum quia cautione, vel fideiussione accepta, vel ipsa solutione postea facta tolluntur: tum quia accessoria sunt ad mutuum virtuale concrediti pretij: vnde sicut pretium concreditum est gratis per illud expectationis tempus emptori: sic & illud periculum subeundum est gratis: quia accessorium sequitur naturam principalis.

Differen. NEQVE est eadem ratio de fideiussione, vel assecuratione, vel debitis litigiosis, & incertis præ se ferentibus periculum, neque de pecunia exposita negotiationi in contractu societatis, quæ exposita cum periculo est fructifera: & aliàs non, quæ sunt argumenta Metinæ Complutensis hic perstrictè proposita, quia in his non est mutuum virtuale, quare pericula in his contenta, quia per se sumuntur, id est, non vt consequentia ad mutuum formale, vel virtuale, ideò per se sunt æstimabilia pretio, & vt ait Sotus pecunia exposita in societate non ratione periculi, cui exponitur, est lucrifactiua, quia quod exponatur ibi periculo est tantùm causa, sine qua non: sed ipsa expositio, qua negotiationi exponitur potissima causa est, quòd fructum lucri parere possit. sed neque lucrum cessans, sic consequitur ad mutuum, vt sicut mutuandum est gratis, sic etiam lucrum cessans remittendum sit gratis: quia lucrum cessans præcessit in potentia lucrandi cum pecunia mutuata, si non mutuaretur: quæ quidem potentia præcessit mutuum, ecce vnum soluentes argum. 6. quam succinctè soluta reliquimus omnia argumenta Metinæ Complut. contraria, vnde non potest sibi prætexere indemnitatem vendens ad creditum, vt augeat pretium, sicut neque mutuãs hanc indemnitatem prætexere potest, vt ratione mutui capiat interesse, scilicet vt se indemnem seruet à recuperandi mutuum metu, & periculo.

Ad 7. arg. AD septimum argumentum dicitur multum differre solutionem pretij prorogare vendentem post consummatam venditionem cum conuentione facta statim numerandi pretium, vel eam prorogasse à principio quando venditio ad creditum initia est, quia cùm à principio in ipsa actuali venditione conuentum est de expectanda solutione pretij, ista conuentio fuit ipsius venditionis pactio: & veluti pars eius: & sic vt pars eius gaudet conditionibus debitis venditioni, cuius vna lex & conditio est, quod sicut potest pro pretio infimo fieri, ita quoque pro rigoroso, & supremo. Quando verò post conflatam venditionem hac lege numerandi pretium, conuenit inter partes de côcedenda dilatione pretij, iam hæc dilatio pretij, quia non vt pars contractus venditionis, sed vt quid distinctum per se sumitur, censetur esse mutuum: cuius ratione cum sit infimum pretium, quod mutuatur, non licet pro eo expetere lucrum, hoc est supremum pretium, id enim esset vsura.

Replica. QVOD si replicaueris, quod etiam, quando à principio venditur ad creditum res summo pretio, quæ vendenda erat infimo, est virtuale mutuum pretij ibi contentum, quod quidem in causa est maius sumendi pretium, quàm reciperetur, si res numerata pecunia aliàs venderetur, quod ad vsuram videtur accedere.

Resp. Respondemus, quod hic mutuatio virtualis non est totalis causa exigendi pretium rigorosum, & altius: imò non est propriè causa, sed occasio, seu causa sine qua non exigeretur, sed supposito quod exigitur potissima causa istius exactionis est, vt iusta sit censenda, quod illud pretium rigorosum est iustum in illa vêditione ad creditum, cuius pars est ipsa prorogatio solutionis pretij, quæ quoddam mutuum est tacitum, atque ideo vnum licet, sed alterum non licet.

Ad 8. arg. AD octauum argumentum dicimus, quod copia mercatorum volentium emere ad creditum, quia ad statim soluendum pecunia carent, non auget de per se pretium mercium, sed copia mercatorum ementium pecu-

nia numerata est, quæ iustè auget pretium mercium, quia arguit copiam pecuniæ præsentem.

Ad 9. arg. AD nonum & vltimum argumentum respondetur, concesso antecedente, negando consequentiam. Nam disparitas rationis est clara; quia emens vineam statim pecunia numerata, statim eam vineam facit suam, atque per consequens, fructus eius: ergo si non tradatur statim, potest licitè in recompensam fructuum de re, sua à se percipiendorum exigere interesse: dum venditor eam non sibi tradit, sed eius fructibus fruitur. Nã hoc est propriè rei suæ fructus locare venditori pro pretio, quod licitum quidem est, at verò in casu consequentis, si vendens ad creditum interesse exigeret in recompensam fructuum possessionis à se venditæ, quibus non persoluta pecunia potitur emptor, exigeret recompensam de re non sua. Nam illi fructus non sunt sibi debiti, sed emptori, quia de re per venditionem facta propria emptoris, & cuius iam subit periculum percipiuntur, quare eos fructus emptori pro interesse locare venditor ad creditum non poterit.

Replica. QVOD si institeris inquirendo, cùm liceat ementi pecunia numerata possessionem accipere interesse pro fructibus rei à se emptæ, quia eis caret, cùm sint sibi debiti, & eis potitur interim venditor, quare non licebit pari ratione vendenti ad creditũ interesse capere pro prouentu pretij, quo gaudet emptor, & quo interim priuatur venditor cùm sit sibi debitũ:

Solutio Garcia. ab hac autem obiectione facile se expedit Garcia loco citato, cap. 23. pag. 640. dicens disparem esse de vno, & altero rationem, quia res fructifera ad creditum empta potest pro aliquo interesse locari eidem venditori, quia locabilis est: at pecunia pretij concredita, & soluenda non potest locari, sed solum mutuari: pro mutuo autem expetere interesse prorsus illicitum est, at certè licet hæc solutio sufficiens

Solutio auctoris. sit, sed breuius ad mentem D. Thomæ soluitur, si dicamus pro vsu vineæ emptæ ad creditum posse expetere emptorem interesse, eo quòd vinea de se res fructifera sit, non autem sic venditorem ad creditum pro vsu pretij interim concesso emptori ad creditum ementi, quia illud pretium pecuniale ex se non habet vsumfructum. Et tandem hæc habuimus dicenda de tam prolixa, celebri, & necessaria scitu materia: parcat lector, si dum studuimus omnes technas mercatorum detegere, in re prorsus necessaria facti sumus molesti & graues.

An ratione periculi, vel expensarum ex professo liceat plus accipere: rursus latè disputatur contra Metin. Complut. & an recompensa damnorum ob nouas dilationes concessas facienda sit à debitoribus decoquentibus. Quæstio scitu necessaria.

CAPVT XXXVII.

IAM hanc quæstionem, etsi multoties voluimus præterire, tum, quia in solutionibus, & expeditionibus aliquorum argumentorum, & difficultatum, eius memineramus (quamuis transcursim) tum, quia in 2. parte nostri primi tomi Instructorij Conscientiæ in materia de vsura, cap. 70. eam suis numeris absolutam reliquimus, tamen nunc ex consultò, vt ordinem debitum materiæ huic seruaremus, & quia fortaßè aliquid nouum, vel clarius dicemus ex professo agitandam rursus duximus.

QVÆRITVR ergo an ratione periculi, cui se exponit venditor ad creditum, poßit augere pretium. In hac autem quæstione singulariter decertat Metina contra omnes in materia de restitut. quæstione 38. pro parte affirmatiua, quam tuetur. Cuius argumenta ad tria sunt reducibilia. *Quæstio an ratione periculi, cui exponitur vẽditor ad creditum, liceat carius vendi re.*

NAM primò sic arguit, quia alicuius mercis assecurator pro ea assecuranda, eò quòd in se suscipit omnia formidabilia pericula, potest lici- *Arg. 1. Metina.*

tè aliquòd capere intereſſe: ergo ob eandem cauſam venditor ad creditum augere poterit licitè pretium.

Argum. 2. SECVNDO arguit ſic, quilibet alius tertius, eò quod fide iubet eadẽ in ſe aſſumendo pericula, poteſt aliquod intereſſe capere, ergo ſimili ratione venditor ad creditum, eò quòd debiti recuperandi in ſe recipit pericula, & damna, poterit in recompenſam huius, pari ratione debiti intereſſe pretium aliquantulum augere: ipſe enim in hoc caſu etiam, pro his periculis fideiuſſor accedit.

Argum. 3. PRÆTEREA tertiò ſic inſtat arguendo, ſi quis locaret equum, quẽ, quia timeret nimis diuexandum, defatigandùmque vſque ad mortem, nollet eum abſolutè concredere: poſſet paciſci cum conductore, vt eius equi ſubiret periculum, & vt eius pretiũ reddat ſi fortè in itinere pereat. Ergo pari ratione vendens ad creditum, poterit hæc pericula, & damna, dum timentur, probabiliter ea imponere ſuper emptorem, ac per conſequens, quia emptor tenetur ea ſubire, quatenus venditor liberat eum ab his damnis & periculis, ea in ſe ſuſcipiendo aliquantiſper pretium augere.

Arg. 4. DEINDE quartò arguitur, quia pecunia in ſocietate expoſita ratione periculi, cum quo exponitur apta nata eſt parere intereſſe, & lucrum, ergo pari ratione res vendita ad creditum ratione periculi, cum quo exponitur perdendi eam, & eius pretium, apta nata erit parere fructum, ac intereſſe, ac per conſequens licitè augere pretium poteſt.

Arg. 5. ITEM ſi venditi ad creditum ad inſtantiam alterius licet conuenire de lucro ceſſante, ſi verè ceſſet, vt ſe ſeruet indemnem: ſed verè hæc damna, & pericula probabiliter futura imminent vendenti ad creditum, ergo vt ab his ſe ſeruet indemnem, quia de iure naturali vnicuique conceditur ſe immunem à periculis, & damnis cuſtodire, in horum damnorum, & periculorum recompenſam pretium augere licebit.

Arg. 6. ADDE ſextò, quod debita periculoſa, vel litigioſa minoris emi ſolent licitè, quia eorum emptor ea iura, & debita recuperandi ſubit periculum: ergo è conuerſo pari ratione vendi poſſunt maioris merces ad creditũ, eò quod venditor earum, recuperandi pretium ſubit periculum, ac per conſequens poterit augere pretium hac de cauſa.

QVÆSTIO hæc quatenus eius veritas magis clareſcat, aliquibus præ diſtinctionibus opus habet. Igitur quia id quæritur, vtrum ratione damnorum, & periculorum vendenti ad creditum liceat augere pretium, prænotanda eſt prima diſtinctio damnorum, nam alia ſunt damna, quę timentur propter expenſas futuras, & labores aſſumendos, in recuperando pretium: & alia ſunt damna veluti intrinſeca, ſcilicet anxietas, & metus torquens venditoris animum ex parua ſecuritate, aut ex dubio recuperandi debitum, quo interim angitur. *Diſt. 1. damnorũ*

SECVNDA diſtinctio ſit, quod duplicia veniunt in mutuantibus, vel vendentibus ad creditum conſideranda damna, quædam quæ ob culpam mutuatarij, aut ementis ad creditũ, à vendente ad creditum, vel à mutuãte incurruntur, quę prouenire ſunt ſolita, vel ex negatione debiti, aut ex dilatione ſolutionis, aut expenſis in recuperando debitum factis, aut ex laboribus in hoc exhauſtis. Alia autem ſunt damna hic contingentia citra culpam emptoris ad creditum, aut mutuatarij, cuiuſmodi ſunt, ſi venditor ſuarum mercium habens iam ſtatim pecuniam ſibi numerandam ad manum, qua ſtatim negotiari, & lucrari, aut damna emergentia ſibi vitare parabat, ſi ad inſtantiam amici venderet eas ei ad creditum, cũ ſic haberet promptam pecuniam, ſi eas vellet vendere ad numeratum. Nos autem non loquimur de huiuſmodi damnis hic, nam pro his poſſe expeti recompenſam eſt planum: loquimur ergo de primis damnis culpa emptoris, aut mutuatarij incurrendis. *Diſt. 2. damnorũ.*

TERTIA diſtinctio eſt, hæc damna duplici ratione timeri poſſunt, *Diſt. 3.*

vel

vel quia possibilia euentu sunt, aut quia facilia sunt, & veluti euidentia, & in procinctu parata, si tantum autem considerentur damna hæc, vt possibilia, sic ante eorum contingentiam pro eis recompensatio recipienda non est, neque prætendenda.

Sent. Soti. HIS autem præmissis, si loquamur de damnis incurrendis à creditoribus propter expensas faciendas in debitorum recuperatione, an in recompensam eorum, vbi probabiliter timentur, possit augeri pretium à vendente ad creditum, controuertitur à doctoribus, nam Sotus de iustitia & iure in materia de vsura sentit expensarum anticipatas conuentiones vix vsuræ labe vacare, nihilominus concedit, vbi sine fraude bonis coniecturis probabilibus timentur expensæ, nempe dum debitor ab vrbe venditoris ad creditum distat, nullam iniquitatem esse de huiusmodi expensis, & laboribus, sibi soluendis pactum inire, vel pro his certum constituere pretium fore soluendum etiã à principio, sicque constitutum pretium recipere, etiam si postea nullas expensas fieri contingat: nam etiam si creditor posteà esset plura expensurus (inquit Sotus) non ideò posset amplius recipere, quàm fuit conuentione à principio firmatum.

Sent. Sylu. SYLVESTER autem in Rosa Aurea casu 16. in responsione ad 4. argum. & in Summ. vsura. 2. quæst. §. 5. penes finem, adaucter asseuerat vendi torem ad creditum augere pretium in recompensam expensarum, quas facturus est in recuperando illud, rem esse tum periculosam, tum etiam dæmonis esse laqueum. Nam etsi concipiat animum remittendi illud incrementum pretij, si sine expensis tempore solutionis contingat debitum solui: tamen accidere potest, vel mutatio propositi in ipso, vel iusti pretij obliuio, vel more ipsa creditoris præoccupans interim, emptore manente cum obligatione soluendi excessum in debitum pretij.

Sent. Nau. AT verò Nauarrus (vt anteà prædiximus) quòd causa seruandi ordinis iterum repetimus in Summ. c. 23. num. 84. contra Syluestrum tenet affirmans, vendẽtem ad creditum posse licitè, tantò magis augere pretium aliàs iustum, quantò in recuperando hoc pretio maiores expensæ probabiliter creduntur futuræ, dum tamen adsit animus venditori remittendi emptori illum pretij excessum in casu, quo sibi postea solui sine expensis à se factis contingeret. Neque huic sententiæ obstat ratio in contra adducta à Syluestro, inquit Nauarrus, quia inconuenientia à Syluestro obiecta hoc facilè remedio tolluntur, nempe si venditor schedam cautionis emptori præstet, qua se astringat ad eam quotam, quam iusto pretio adauget remittendam emptori, si emptor citra expensas præfixo termino soluerit debitum, quod citra mentionem causæ remissionis huius caueri debet, ne contractus in foro exteriori vsurarius præsumatur.

Sent. aut. IAM inter opiniones has quid nos sentiamus, si roget lector, dicimus, quod inter omnes tres, opinio Syluestri est tutissima, & licet opinionem Soti non ausim damnare, propter tanti viri auctoritatem, sed tamen sententiam Nauarri, quippe quæ limitatior est quàm sententia Soti, & quia præsentaneum remedium præbet inconuenientijs à Syluestro obiectis, tutè teneri potest, quia securior est, quàm sententia Soti, ac proinde magis amplectenda: vide, sup. qu. 27. fol. 84.

An ratione metus. HIS autem expeditis ad principalem quæstionem responsuri statuimus primam conclusionem, scilicet, ratione metus, quem concipit venditor intra se de recuperando debito, aut non etiam si talis metus sit probabilis, non potest licitè quicquam vltra sortem debiti percipere. Hæc conclusio est Soti libro 6. de iust. quæstione quarta articulo primo: est Conradi de contractibus: est Nauarr. in sum. Lat. capite 17. numero 243. patet autem tum quia talis metus non est propriè appretiabilis, quia ne propriè vendibilis, tum quia sponte mutuando,

aut vendēdo ad creditum mutuator, vel venditor acceptat illum, tum quia mutuatarius, vel debitor non tenetur aliter leuare ab illo metu, vel illum recompensare, quàm soluendo sorte debitam, sic enim facit satis. Item quia si sine præuia pactione de soluendo sibi aliquid pro isto metu, posteà isto metu venditor ad creditum, vel mutuator multum anxiaretur, non ideo pro tali metu teneretur ei soluere mutuatarius aliquid vltra sortem, quia metus non est pretio æstimabilis, vt intra animum continetur tantum: ergo neque etiam tenebitur vltra sortem soluere, etiam si præcesserit pactum de soluendo aliquid vltra sortem pro illo.

Garcia notatur. QVOCIRCA non omnino cautè videtur fuisse locutus Garcia in hac parte, dum ait in libro 1. de contract. capit. 23. pag. 656. creditorem habere ius conueniendi, vt etiam displicentiæ, id est, vt *desabrimientos* (vt ipse ait) quas passurus est culpa debitoris in debiti recuperatione, sibi recompensetur, quod planè falsum est, si displicentia per se sine alio damno subsequuto sumatur. Nam secundum Metinam in sua instructione §. 18. fol. 119. qui cum muliere adultera præser tim spontanea commiscetur, magnā displicentiam infert marito adulterij non ignaro. Imò, quod pluris faciendum est, iniustum actum perpetrat cū aliena sic coeundo: sed nō ideò actus iste adulterij est talis, qui obligationem restitutionis solitus sit inducere, nisi quando ex adulterio aliud dānum fuisset subsecutum. Nō enim omnis iniustitia obligationem restituendi habet comitem, sicut est ista, & baptizare puerum inuito parente autho re Diuo Thoma, iniustitia est contra patrem pueri commissa, pro quibus tamen aliquid recompensare in vsu non est.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, mutuās, vel vendens ad creditum hoc iure gaudet, vt licitè conuenire possit de resarciendis sibi damnis ob recuperationem debiti culpa debitoris postea incurrendis, scilicet de laboribus, & expensis recompensandis. Hæc conclusio est Syluestri vsura seconda quæstione prima §. 5. in fine, vbi ait, quòd si creditor fecit expensas per viam iuris, sibi recompenset. Hæc autem via iuridica, scilicet, pacisci à principio de huiusmodi damnis expensarum, & laborum si contingant. Patet autem conclusio ex duplici ratione, tum, quia ius inest creditori se seruandi indemnem, & liberum à periculo, ne benefaciendo, mala patiatur: hoc autem ius consequitur de huiusmodi damnis, sibi reparandis à principio paciscendo. Tum secundò, quia debitor recipiens pecuniam, vel merces ad credentiam hanc in se obligationem assumit restituendi pretium citra vllas expensas, vel labores creditoris: ergo potest conuenire creditor de huiusmodi damnis, sibi reficiendis.

TERTIA conclusio, qui mutuat, vel ad creditum vendit, si probabilia metuat damna, licite potest pro illis damnis, & periculis, si fortè posteà contingant resarciendis exposcere assecuratorem, vel fideiussorem. Hæc autem conclusio patet, quia contrahens ius habet se immunem seruandi à periculo, & indemnem mutuando, vel ad creditum vendendo: igitur & ius sibi inest, si res in discrimine sita sit hac via circa damna, hanc sibi pa rare securitatem, ne ea postea patiatur. *Concl. 3.*

QVARTA conclusio, licet vt in tertia conclusione conclusum est, licitum sit damnorum, & periculorum probabilium dantibus ad credētiam suas pecunias, vel merces expetere securitatem: nullatenus, tamen eis licet pro his periculis via recompensationis, imo neque via securitatis augere pretium. Hæc autem conclusio est Conradi libro de contractibus quæstione 59. Corol. 1. & 2. est Soti, libro sexto, de iust. & iur. quæstione quarta, articulo primo, in solut. ad 2. arg. est D. Antonini 2. par. tit. 1. cap. 8. §. 2. Est etiam Garciæ loco suprà allegato, qui hanc conclusionem extendit ad alia damna scilicet expensarum, *Concl. 4.*

sarum, & laborum, & merito eam sic extendit. Nam rationes eius id etiam probant: probatur autem quoad primam partem præter rationes, quas attulimus in nostro instructorij loco citato, scilicet, quod via recompensæ id pretij augere non liceat, patet: *Probatio.* Nam si moraliter securus est ab his periculis damnisque incurrendis, nullum subest sibi ius huius prætextu augendi pretium: si autem probabili opinione tenetur de huiusmodi damnis eventuris, præter quam quod tūc augendo pretium hac de causa imprudentiam suam prodit obligando ad soluendum maius eum, quem probabiliter timet non fore soluendo minus (hoc enim perinde est, ac si quis seruo oneris baiulo, qui probabiliter creditur viribus impar ad onus minus, onus grauius, & maius imponere contendat, vt certius maiori oneri succumbat, sibi etiam nociuus est, atque contrarius. Nam ea recompensationis via, qua sua putat redimere damna, magis se in illa præcipitat. Nam si inopi, aut impotenti ad soluendum concredit merces auctiori pretio, quia talis est: sicut se exponit periculo amittendi 10. quod erat iustum pretium: sic se magis exponit discrimini amittendi 12. quod est pretium à se actum. Nam quid quæso facilius est inopia laboranti soluere 10. aut quod plus est, scilicet 12. ergo maiorem causam ei subministrat augendo pretium, non soluendi sine damnis creditori. Si autem parum fido emptori, & non ita conscientia sano merces auctiori pretio, eò quod talis est, concredit, iam his si causam auctioris pretij rescierit, hinc assumet ansam creditori maiora inferendi damna, quàm aliàs illaturus esset, daret etenim, quoniam deinceps non tantopere ea damna vitare curabit, immo ab inferendis maioribus parum cauebit, sciens se per duos, scilicet, argenteos adiectos supra decem, quos soluturus est vltra iustum pretiū quod erat 10. regalia, ab omnibus damnis, siue minoribus siue maioribus à se aliàs soluendis liberari, quod si demus causam aucti sibi pretij ignorasse: & ideò hanc occasionem per ignorantiam esse sublatam: at perstat alia occasio maiora damna inferre apta nata, quæ est supra memorata.

SECVNDO patet conclusio, quoad prædictam partem primam, *2. Proba.* quia si loquamur de periculis, cum illa sint accessoria ad virtuale mutuum pretij mercium, aut illa sunt gratis subeunda, sicut & ipsum mutuum sua ptè natura gratuitum est, aut certè non per auctionem pretij, quæ medium ad hoc ordinatum non est, sed potius iniquum, & aduersum (vt probatum est) sed per cautionem assecurationis assumptam hæc pericula tollenda veniunt. Si autem loquamur de alijs damnis, scilicet expensarum, & laborum quod neque ratione horum liceat augere pretium, patet; quia cum hæc damna sint infecta, & vitabilia sint per debitoris diligentiam, non sunt huiusmodi auctione pretij absolutè posita à principio recompensanda: nam iniquum est etiam perstando in sententia Nauarri eo fine, augere pretium pro his damnis, vt siue eueniant postea, siuè non, illud augmentum soluatur, sicut augentes pretium prætendunt: non enim Nauarrus hoc absolutè concessit, quod & refutabat Syluester, sed cum duplici limitatione adhibita, idest, vt fieret cū animo remittendi excessum pretij, si contingeret posteà, vt solutio sine prædictis damnis fieret, & secundo cum præstatione schedæ continētis istam conditionalem remissionem, tacita tamen causa eius ad in foro exteriori subterfugiendam pœnam.

SED iam, quoad secundam eius partem probatur ista quarta conclusio, scilicet, quod neque via, aut ratione securitatis vendentibus ad creditum, liceat augere pretium hac via cauendo, ne talia sibi inferantur damna: patet, nam cap. nauiganti, extrà de vsur. decernitur, scilicet, quod si is qui nauiganti, vel eunti ad nundinas mutuat pecunias, aliquid vltra sortē petit, eo quod in se pecuniæ à se mu- *Probatur quoad 2. part.*

tuatæ periculum suscipit, vsurarius est. Ergo pari ratione vsurarius erit vendens ad creditum, si ratione periculi, quia illud in se suscipit, adaugeat pretium, nam hic quoque dilatio solutionis pretij ad mutuum reducitur mutuumque virtuale est.

2.Prob. SECVNDO probatur, quia quod via assecurationis assumitur, tanquàm pignus assumitur, nam pignoribus acceptis solita sunt caueri pericula: pignus autem vendicandi sibi in recompensam damnorum ius pignoratarius non habet antequàm ipsa damna contingant: ergo venditori ad creditum hac via securitatis ius non suppetit augendi pretium, cum intentione tale pretij crementum (siuè accidant in posterum damna siue non) vendicandi sibi, quasi statim absolutè esset suum.

Ad 1. arg. AT iam nunc superest ad argumenta respondisse. Ad primum igitur argumentum, concesso antecedenti, negatur consequentia propter disparitatem rationis inter vtrumque interuenientem. Nā contractus fideiussionis, aut assecurationis sunt pretio æstimabiles, quando eis non admiscetur mutuum formale, aut virtuale: sed per se sumuntur, vnde in illis nulla attexitur ratio vsuræ: quia assecurator tantùm, aut fideiussor tantùm, nihil ante dat quod oporteat sibi reddi, sicut dat mutuans, aut ad creditum vendens: quare pro fideiussione, aut assecuratione per se sumpta, idest, facta à tertio licet aliquid accipere, non autem, pro assecuratione facta à mutuante, vel vendente ad creditum, qua rei mutuatæ, vel venditæ à se ad creditum, in se vult suscipere periculum: quia hic est mutuum in re mutuata formale, seu expressum: in re autem ad creditum vendita est implicitum, & virtuale: consequitur, quod quia illud periculum est, quid consequens, & veluti accessorium ad mutuum, ideò gratis est subeundum, id est, nullo ob hoc aucto pretio, sicut gratis est mutuandum.

2.Solutio. SECVNDO respondetur aliter & melius, quod licet creditor rei, quam tradit ad credentiam, possit expetere securitatem, sed illius vbi interuenientis periculi nequit ipse esse assecurator: sed ad hoc alius est ab ipso petendus tertius in assecuratorem, non enim fungi potest officio assecuratoris, vel fideiussoris ad sua sibi assecuranda pericula, & damna propter multas rationes, quas allegat Garcia lib.2.de contract.c.15.pag 459. tū quia assecurator se tenet ex parte debitoris. Sicut etiam fideiussor, quia debitoris obligationem in se suscipit, ac subinde venditor ad creditum pretij sibi debiti assecurator nequit existere, quia assecurator ex parte creditoris astaret tunc, quod planè assecurationis contractus, eiúsque naturæ repugnat, tum quia sicut agere, & pati respectu eiusdem, autore Arist. est impossibile: ita etiam creditorem securitatem præstare, & eam in se recipere in eodem negotio simul, & semel, res est prorsus incompatibilis, quia præstare est agere, & recipere est pati, quę sumuntur respectu eius datum, quia assecurator est, qui in se pericula suscipit, & assecuratus dicitur ille, qui ab eisdem periculis liber manet: impossibile est autem, quod idemmet periculis subiectus maneat, & ab eisdem simul liber, ergo impossibile est, quod venditor ad creditum sibi debiti pretij assecurator accedat. Si autem se sui debiti assecuratorem sibimet exhibere non potest, alius verò tertius id potest, nihil mirum, si concedendo antecedens, scilicet, quod alius tertius pro pretio assecurator esse possit: negemus consequentiam non admittendo verum esse consequens, scilicet, quòd, quia sibi debiti pretij assecuratorem se sibi præbet, augere possit pretium.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum dicimus non alia ipsum egere solutione, quàm quæ reddita est ad primum, quia idem contendebat probare, quod primum licèt sub alio schemate verborum.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum aliter respondet Sotus, aliter Garcia. Sotus namque concedendo antecedens, ideò

ideo negat consequētiam quia equus locatus est domini eum locantis, vnde dum probabiliter timetur periculum mortis, aut defatigationis eius propter dolum, aut latam culpam cōductoris, potest pacisci, vt sibi detur aliquid pro periculo equi sui, se seruet indemnem circa rem suam: at verò per venditionem ad creditum dominium rei venditæ transfertur, & per credentiam pretij, quæ mutuum est virtuale, dominium pretij remanet apud emptorem, licet cum obligatione illud restituendi, accedente termino ideò pacisci nequit, vt detur sibi aliquid pro periculo pretij quod adhuc ante terminum solutionis non est suum.

2. Solutio. AT secunda solutio Garciæ conuenientior videtur, vbi ait, quod ex illo antecedenti solum inferre licet, quod sicut cum illo timore probabili locanti suum equum solum licèt pacisci de damnis suis equi reficiendis ab eius conductore (quod licèt non exprimat Garcia, intelligendum est, quando illa damna ex dolo, vel culpa lata, vel leui, non verò leuissima conductoris contingerent) ita licèt vendenti ad creditum de securitate præstanda conuenire, aut de eorum damnorum post eorum contingentiam reparatione, non verò quod hac de causa absolutè liceat ei augere pretiũ.

SI autem replicetur in contra, quod quia quilibet est dominus rerum suarum, videtur, quod integrum sibi ius sit sua damna remittendi pro aliquo sibi repenso pretio, sicut ea potest gratiosè condonare, ergo & vendenti ad creditum id similiter licebit. Ad hoc dicendum puto, quod quia de viro prudenti non est tam perperam præsumendum, vt pro recompensandis tantis, & tam probabilibus damnis velit paulò adaucto pretio contentari (vt prædictum est) vrget argumentum violentæ quasi præsumptionis, quod ad palliandas vsuras id machinatus sit, & fecerit, qua aliunde de debito aliàs sibi nihil intendit perdere.

Ad confir. AD confirmationem autem nega-tur, quia venditor ad creditum, quia emptor tenebatur illa pericula subire & damna, quod quatenus liberat eum venditor ab his, ideò possit augere pretium, quia eum sic liberare est se assecuratorem sui debiti præstare, quod fieri posse iam suprà negauimus. Item quia non liberat eum absolutè, cum intendat recuperare sortem auctionem pretij, & pro damnis etiam si non contingat.

AT sic replicatur: liberare emptorem à solutione damnorum, licet nō liberet eum à solutione principalis sortis debiti, est æstimabile pretio, ergo licet pro hac liberatione augere pretium. Replica

SED adhuc vrgentius sic premimus, quia vendens ad creditum ius habet expetendi assecuratorem, vel fideiussorem à debitore pro his sibi reficiendis damnis, si contingant postea, sed assecurator, vel fideiussor assignatus à debitore poterat pro hac assecuratione, vel fideiussione aliquid pretij recipere, ergo quia vendens ad creditum releuat illum ab isto onere dandi assecuratorem, vel fideiussorem, poterit aliquid accipere vltra sortem postquàm sic æquiualens beneficium confert emptori, sicut pro pretio poterat conferre alius assecurator, vel fideiussor. Replica

AT etsi istæ replicæ sint apparentes: quia tamen, si, quod prætendunt probarent, magna & lata via aperiretur vsuris, ideò summopere conandum est nobis ad earum solutionem, quæ ex dictis venit sumenda: dicimus ergo quod venditor ad creditum hāc libertatem, quia liberat emptorem à damnorum solutione, si quæ postea ipsi inferat, ob auctum pretium si concedit, conuincitur eam concedere, aut ob auctum pretium: sicut ob interesse palliatæ vsuræ ob mutuum virtuale pretij, quod vsura non vacat, aut ob recompensam damnorum, vel ob securitatem, ne fiant talia damna, quorum vtrumq; vel alterũ ob rationes adductas in 3. conclusione citra iniustitiā per actionē pretij intentari non posse à venditore ad creditum est 1. Solutio.

sufficienter ibi probatum: [ubi] consule rationes.

Ad 3. replicam. AD secundam autem replicam dicimus, quod licet æquiualens beneficium videatur conferre venditor ad creditum reuelando emptorem ab onere præstandi sibi assecuratorem pretio ad hoc locabilem, ac si alius assecurator conductus ad hoc pretio, id muneris, siue officij assecurandi obisset, tamen duplici nomine ipse venditor ad pretium creditum, id efficere nequit, tum quia huiusmodi assecurationes per fideiussores factas regulariter gratis, & ratione amicitiæ fieri usu venit: tum etiam (quia vt repetere toties piget) ipsemet venditor non potest esse assecurator dãnorum sibi in posterum debitorum: quia si respectu illorum est creditor, respectu illorum non potest esse sibi assecurator: quia neque sibi debitor: quia assecurator se tenet ex parte debitoris, & quasi vna persona cum debitore computatur.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum respõdetur cum Soto negando antecedẽs, scilicet, quod ratione periculi, cui exponitur pecunia in contractu societatis aliquid lucri recipi possit, sed ideò licitè inde lucrum reportatur, scilicet, quia exponitur negotiationi, quia si exposita negotiationi apta nata est parere fructum, & aliàs non. Periculum autem, cum quo exponitur negotiatione, solum se habet, vt causa sine qua non, illa pecunia sic exposita non fructificaret. Item quia pecunia in societate manet sua, id est, ponentis eam: vnde de re sua potest demetere lucrum: sed pretium concreditum non est creditoris, dum sic virtualiter mutuatum manet: ergo de illo, vt de re sua lucrum comparare sibi non potest.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum conceditur, quod vendenti ad creditum liceret pacisci de lucro cessante, si verè cessaret, vt se seruaret indemnem: sed regulariter, vt dictũ est ex mente Metinæ Salmanticensis, non cessat sic vẽdentibus tale lucrum: quare regulariter non est eis tale lucrum concedendum. Nam & si fateantur, quod quia de sua re pecuniam nunc habere non possunt, patiuntur damnum nisi auctiori pretio eam vendant ad creditum: non est æquum secundum Syluestrũ verbo vsuris 2. §. 5. vt emptores faciant eos indemnes ex quo propter emptores non patiuntur damnum. Non enim tenetur quis de damno, quando ei causam non dat.

SECVNDO concesso antecedenti in casu, quo ad instantiam alterius mutuando lucrum verè cessaret: Respondetur negando consequentiã, scilicet, quod liceat vendenti ad creditum ab damnis laborum, & expensarum indemnitatem postulare hac de causa augendo pretium, nisi fortè iuxta mentem Nauarri animum habeat remittendi illud augmentum: si hæc damna non obuenerint, & statim exhibita emptori de hac remissione sibi facienda schedi: verum per cautionem acceptam fideiussoriam suæ indemnitati est consulendum. Nam illam sententiam Soti de constituendo pretio pro sumptibus, & laboribus probabiliter futuris in recuperando debitum, quod possit licitè recipi etiam, licet non omnino improbabimus, tamen vt suspectam in foro exteriori, & vsuris palliandis sic occasionem subministrantem non tutam esse iudicabimus, præsertim in eo, quod ait tale pretium fore soluendum, etiam si illa damna non successisse contingeret postea. Vnde per auctionem pretij indemnitatem absolutè parare non licet, sed bene per fideiussionem. *Solutio 2.*

Ad 6. arg. AD sextum argumentum concesso antecedenti negatur consequentia. Primò quia debita periculosa in se minus valent: quia, qui ea vendit non assecurat illa, sed tantum vendit ius, & actionem qualemcunque babet ad illa. At verò mutuata pecunia, & pretium speratum non in se minus valent, quia mutuatarius, aut debitor cum suis bonis habitis, & habendis manet obnoxius ad debita soluenda tanquam eorum asse-

securator respectu creditoris.

Solutio 2. SECVNDO soluitur, quia debitor, dum merces sibi creditas soluit periculum istud, & metum tollit. At venditor debiti periculosi, si illud recuperare emptor posteà nequit à tertio debitore, istud periculum non soluit, aut tollit: quia neque ad id mã sit obnoxius, quia vt ab obligatione tollendi periculum liber maneret, illud debitum periculosum minoris vendidit.

Quæst. an recompensa ob nouas dilationes facienda sit. IAM si quæ sunt difficultates aliæ per ea, quæ dicta sunt, videntur sublatæ, vide reliqua in nostro Instructorio, tomo primo, parte secunda, verumtamen quia hæc quæstio poterit hic meritò desiderari, scilicet, de recompensa damnorum ob nouas dilationes concessas debitoribus decoquentibus, an sit facienda, quæritur quid iuris de hoc.

Resp. Respondeo dicendum cum Mercato libro primo capite 12. fol. 53.

Dictum 1. Primò quod, qui sunt soluendo etiam cum aliquali suo labore, & detrimento, si fingant se decoxisse substantiam, vel si facultates suas occultent, ad sacrum locum confugiendo: tenentur tum ad sortem principalem, tum ad omnia damna, & dispendia inde creditoribus contingentia restituenda. Nam ad restituendum tenebantur, etiamsi ex hoc redigerentur ad aliquam indigentiam, præsertim si eadem laborabant sui creditores, etiam si ex hac fictione decepti creditores nouam prorogationem concesserint eis spontè se prorogare dicentes.

Dictum 2. SECVNDO dicimus cum eodem, quod qui præ impotentia non est soluendo in termino, tunc talis licitè huiusmodi noua termini prorogatione sibi concessa fruitur, neque tunc vllius satisfactionis ob hoc est debitor: sed capitali illo exiguo sibi remanente negotiari, & inde sibi quæstum parare potest, vnde fiat soluendo posteà sorti debitæ. C. qui bona ced. po. l. 1. per totum titulum, & l. 15. qui. ff. de ces. bon. & l. si delictores. ff. de re iudic. §. sunt qui id quod facere. Sed quid si cum impotens esset ad soluendum totum, aliqua debiti quota sibi remissa est, quatenus reliquam in nouo solutionis termino indulto persolueret.

Dictum 3. ADHOC autem tertiò dicimus, quòd licèt in hoc casu remissionis prædictæ quotæ, non satis clarescit quid sit dicendum: sed securiùs & probabiliùs asseritur, totam sortem debiti in solidum fore soluendam ab eo, cùm (quia fortè perueniet ad pinguiorem fortunam) iam fuerit soluendo: quia remissio illa quotæ, non est censenda fuisse mera liberalitas, aut donatio, sed quidam modus condescendendi, & conniuendi necessitati debitoris præsenti. Faciunt ad hoc leges citatæ suprà C. qui bona ced. pos. quæ ob cessionem, & renuntiationem generalem bonorum, in remedium decoquentium, & perditorum indultam non adeò liberos eos remanere permittunt, quin astricti ad ea debita in solidum, & integrè soluenda maneant, si contigerit eos in posterum peruenire, ad pinguiorem (vt aiunt) fortunam. Sed etsi, vt prædictum est, securiùs sit tenere cum Mercato, etsi rigidùs loquatur: tamen in aliquo casu, tam apparentes atque probabiles ex accidentibus circunstantijs collectæ, possunt esse præsumptiones de libera illius quotæ, donatione tunc facta misero: vt etiam, si præter spem redierit ad secundiorem, lætioremque fortunam, posteà in conscientia ad quotam sibi sic remissam restituendam non sit adigendus.

Emptor an quia anticipatè emit, possit minuere pretium, latè disputatur. Res futura prout est impotens, an determinato pretio praemi possit disputatur contra Albornozium. Res futura dupliciter emuntur, sicut dupliciter consideratur pretium rei futura aequaliter taxandum: & de quodam casu contingente in noua Hispania, item anticipata solutio dupliciter initur.

CAPVT XXXVIII.

Quaest. An propter anticipatā solutionem liceat minuere pretium.

IAM ipsa series, & procedendi ordo exigit, vt sicut de venditione ad creditum, an ratione illius liceat augere pretium dixi, sic etiam de emptione anticipata solutione facta an ratione illius emptori liceat pretium minuere, disseramus.

Arg. 1. ET arguitur primò, res, quae anticipata solutione emuntur, regulariter sunt non in actu, sed in potentia, & subiectae periculis, cuiusmodi sunt foetus animalium gignēdi, & fructus terrae nasci turi: sed res emptae prout sunt in potentia, subditaeque periculis minoris solent constare, ergo licitum erit eas minoris emere, quam res, quę iam (quia iam sunt in actu) periculo carent.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, non licet mutuo dare pecuniam eo pacto vt postea sic eam danti restituatur in oleo, vino, vel tritico, vel huiuscemodi mercibus pretio, quo tempore traditionis valebunt: quia esset ratione mutui imponere grauamen appretiabile pretio mutuatario restituēdi mutuò datam pecuniā in mercibus. Sed anticipata pecunia emere merces pretio earum tempore traditionis currenti perinde est ac mutuare pecuniā, vt reddatur in mercibus: quia secundum D. Thomam & omnes doctores illa anticipata pecunia est implicitum mutuum: ergo anticipata pecunia nō licet emere merces pretio earum traditionis currenti, quia ratione mutui impliciti grauamen aestimabile pretio imponeretur recipienti eam, vt eam pecuniam restitueret in mercibus, quod vsura non vacare videtur.

Confirm. ET confirmatur, nulli licet mutuo dare pecunias ea obligatione, vt mutuatarius, qui operarius est, in operibus conducititijs eam soluat. Sicut neque mutuare, vt merces mutuatarius ab officina mutuantis emat, ergo neque emptor poterit offerre venditori anticipatam pecuniam pro emendis mercibus pretio tēpore traditionis earum currenti: patet consequentia, quia etiam in anticipata solutione interuenit virtuale mutuum, ratione cuius non licet obligare vt reddatur anticipata pecunia in mercibus & tali pretio traditionis earum tempore currenti.

Arg. 3. ITEM tertio arguitur, quando res emitur anticipata pecunia infimo pretio: quo de facto non esset forte vendenda, est virtuale mutuum illius anticipati pretij, & tamen hoc mutuum, idest, anticipatum pretium in causa est eas merces minoris emendi, quàm traditionis tempore venderentur, quia (vt suppono) pretio summo, & rigoroso venderentur: & non infimo nisi implicitè anticipata pecunia mutuaretur, ergo vsura est anticipata solutione emere pretio minori, id est, infimo, quia ratione mutui virtualis hic minoris fit emptio.

Arg. 4. QVARTO arguitur, si quis bona fide putans, non statim anticipatè sibi esse soluendum, venderet maximo pretio, quod communiter curret tempore traditionis, futuras merces, tunc si quia emptor se declarat potentem ad statim soluendum, & quia anticipatè offert solutionem, vellet iam merces in infimo pretio, esset vsura, quia ratione mutui, id est, pretij statim anticipatè oblati pretium maximum commutat sibi in infimum: ergo neque etiam à principio licebit emere pretio infimo anticipatè soluto merces, quae diuendi postea poterant maximo, & de facto maximo erant venundandae, quia vtrobique interuenit implicitum mutuum anticipatè pecuniae cuius causa minoris, idest, infimo pretio emere contendit.

QVIN-

Arg. 5. QVINTO arguitur, si iam bona fide quis supremo, & maximo pretio emit rem statim sibi tradendam: venditorque post hoc vellet, & peteret eius rei venditæ per interstitium aliquod temporis possessionem penes se remanere, iam emptor causa dilationis à se concessæ venditori, vt possit differre traditionem possessionis, nō potest conuenire cum venditore, vt non teneatur ei soluere pretium maximum: sed tantum infimum pro re sic empta à principio pro pretio maximo: ergo neque à principio licebit anticipata solutione emere pretio infimo rem, vel possessionem, in quam, si statim manumissus esset emptor: licitè maximo pretio sibi constaret, neque infimo sibi tunc venderetur, patet consequentia ex paritate rationis, quia in vtroque casu ratione mutui impliciti, idest, dilationis diminueretur pretium inter partes, scilicet, quatenus res empta venditori veluti concreditur, dum eius traditio statim emptori facienda per aliquod tempus differtur.

Confirm. PRÆTEREA confirmatur ex authoritate Diui Thomæ 2.2.q.78.art. 2.ad 7. vbi asserit esse vsuram, si propterea quod emitur res anticipata pecunia, ematur minoris pretio iusto: ergo cum maximum pretium iustum sit: non licet, quia anticipata pecunia soluitur minoris, idest, infimo pretio rem emere.

Res in potentia an pretio determinetur. QVIA quæstio hæc implicatior est, neque adeò est patens, vt omnes doctores in vno conueniant, libuit mihi iuxta difficultatum ordinem, quem præseferunt argumenta obiecta, quò lucidius in ea procedamus, ei subalterna dubia specialia mouere, quarè quò primi argumenti difficultati primò faciamus satis.

Arg. 1. Alborno. QVÆRITVR vtrùm res futura, si ematur prout est in potentia, & prout de se spem magis, vel minus certam præbet: tunc pretio specialiter determinato emi possit licitè. Hanc quæstionem aliqualiter difficilem reddunt argumenta hæc, quorum primum est Albornozij in lib. 2. de contract. titul. 16. vbi sic arguit pretium rerum futurarū nondum existentium æquiualere debet earum valori, sicut contingit in rebus consistentibus, in quibus earum pretium, earum commensuratur valori. At rerum futurarum ante earū præsentiam valor determinatè constare non potest, quantus futurus sit, si quidem ante earum existentiam, earum conditiones, & qualitates, ex quibus earum valorem metimur, satis nobis innotescere non possunt: ergo res, vt res sunt in potentia nondum existentes, pretio specialiter determinato quò ad certam quātitatem, vt sic emi nullatenus possunt.

Arg. 2. SECVNDO arguit Albornozius sic, qui sic merces prout sunt in potentia, & nondum adhuc existentes certo pretio ante prætaxato à se emit anticipata pecunia, venditorem que astringit ad sibi tradendas postea merces puta lanam, vel oleum, vel triticum in certo pondere, numero, vel mensura, sic emendo se ponit in tuto, quia totum periculum venditorē sibi refacit, siquidem annus in fructibus fertilis eueniat, siuè sterilis: venditor vt ad id obnoxius compelli potest ad quotam vini, olei, vel tritici in numero, pondere vel mensura, determinatā iam à principio soluendam: ergo non est licitus contractus hic vbi merces pro vt tantum sunt in potentia certo determinatoque pretio anticipata solutione emuntur ea conuentione, vt in certo pondere, numero & mensura reddantur. Non enim hic æquali aleæ, & periculo se contrahentes exponunt.

Res futura dupliciter est venalis. PRO huius ergo resolutione quæstionis hæc prænotanda venit distinctio, scilicet, quod res, quæ in futurum expectantur, dupliciter contingit esse venales, & emibiles, vno modo prout in potentia sunt, & veluti iam in virtute, & in spe habentur magis, vel minus certæ, sicut siquis futuri anni triticum emeret prout est tantum nunc in herba considera tutum. Secundò possunt emi prout tales fructus putà, vinum, oleum, triticum tempore collectionis eorum, contingent esse.

HAC

Concl.1. HAC præmissa distinctione statuitur prima conclusio resolutiua huius primæ specialis quæstionis, cõclusio autem hæc est. Quando res futura emitur, prout in potentia est, & quatenus in expectatione magis vel minus certa est, tunc emi potest, & debet pretio determinatè tempore emptionis inter partes præstituto. Hæc conclusio *Probat.1.* patet primò ex exemplo quotidiano. Nam sic fructus, & redditus episcopatuum, aliarumque dignitatum (vt ait Garcia) pretio certo, determinateque constituto solent conduci, & locari.

SECVNDO probatur, quod res futura, vt in potentia sic possit vendi, quia si sic quatenus est in potentia cõsideretur, sic iam est aliquo modo præsens non quidem in actu, sed in potentia, & virtute, & aliquatenus ex tunc possideri potest non quidem in re: sed in spe de tali re habita, ac per consequens arbitrio boni viri prætaxari determinatè potest pretium eius, sicut pretium fructuum episcopatuum sic taxantur.

QVOD autem sic taxandum sit, patet, quia tunc prædefiniendum est pretium rei venalis: quando eius perficitur, concluditurque venditio: post quàm sic vsu receptum est fieri. At venditio rei futuræ tunc perficitur quando prout est in potentia venditur, & quatenus expectationi substat: tunc etenim illius dñum aut ius in emptorem transfertur, ab eoque ex tunc veluti propria possidetur, nam ex tunc emptori perit: si pereat, & si benè res cedat, in lucrum eius cedit, ergo tunc tempore emptionis eius prætaxari debet pretium.

Concl.2. SECVNDA conclusio. Si res futuræ emuntur non quatenus in spe, & in potentia sunt: sed secundum suã existentiam in futuro, respiciendo tẽpus, quo sperantur futuræ, anticipata pecunia tanto pretio comparari possunt, quãto tempore traditionis sunt *Probatio.* valituræ. Hæc autem conclusio probatur, nam rerum pretium correspõsionem habet valori, quem valent tempore, quo earum concluditur, perficiturque venditio: venditio autem rerũ futurarum (dum prout in re, & in seipsis futuræ sunt procedit) tunc perficiẽda venit: quando res ipsæ realem iam existentiam adeptæ in emptoris manus quoad possessionem sunt peruenturæ: ergo tanto pretio anticipato cõparari poterunt, quantum valoris tũc obtinebunt. Sic autem triticum, vinũ, oleum & aliæ huiusmodi merces emi solent pecunia anticipata, veluti loco pignoris emptionis suo tempore perficiendæ præoblata. Quod planè tunc contingit sic fieri: quando à principio non celebratur perfecta emptio, & venditio, per quam statim dominium, & periculum rerum futurarum sic venalium transferatur in emptorem: sed tantum inchoatiuè quædam inchoatur emptio, & venditio imperfecta, idest, promissio eas in futurum emendi, & vendendi, cùm scilicet iam peruenerint ad maturitatem, & esse existentiæ, & tunc celebrandi earum venditionis, & emptionis perfectum contractum per translationem dominij, & periculi earum in emptorem, tunc autem sic imperfectè contraxisse partes constat: quando de mente vtriusque contrahentis fuit, in periculo, & dominio talium futurarum mercium remanerent interim ante traditionem earum apud earum venditorem.

HIC prætereà libet adnotasse cũ *Nota 1.* Garcia, quod cum iuxta modum huius secundæ conclusionis emuntur sic res futuræ, signandum est tempus, quo in mercium futurarum possessionem manumittendus est emptor, scilicet talis, vel tali die, & mensis certi, anni, alioquin magna pateret occasio litibus, & fraudibus.

INSVPER & animaduersione *Nota 2.* opus est, quod quando præsignatio tẽporis hac moderatione adiecta fuerit facta, scilicet, cum obligatione soluendi pretium, quod per talem mensem Augusti, vel p 15. dies illius mẽsis cucurrerit, talis obligatio, vel pactio intelligenda venit de pretio, quod in toto illo limitato tempore magis durauerit, quippe, quod communius, & genera-

generalius pretium, id sit quamuis, si satis memini, secundum Nauarrum in hoc casu, quo præsignato tempore vnius mẽsis, vel 15. dierum, diuersa pretia communiter per id temporis inueniri contingeret, quòd contrahentes sic æqualis sortis aleæ se exponãt, non supremum, aut infimum de pretijs tunc inuentis est soluendũ, quod & æquitatis ratio suadere videtur, vtraque autem hæc intelligentia talis limitati temporis pretij est bona, illa prima Garciæ, & hæc secunda Nauarri, nisi quod hæc Nauarri æqualitati contractus magis consonat, vtraque tamen locum habere poterit, nisi aliter expresśe conuenissent à principio.

Concl. 3. TERTIA conclusio quando res futuræ, id est, fœtus animalium edendi, vel fructus terræ nasciturі veneunt secundum valorem, quem tempore traditionis sunt valituri, benè possunt statim à principio prætaxato à contrahentibus pretio emi, dummodo talem inter se præstituant pretij taxam: quod per eam æquali sorti perdẽdi, & lucrandi se exponant.

HÆC autem conclusio iuris non caret fundamento, nam in c. nauiganti, extra de vsuris, non censetur vsurarius contractus, cum quidam piper, seu cinnamomum, seu alias merces cõparant, quæ tunc, id est, tempore venditionis vltra 5. libras non valent, & promittunt illis, à quibus illas merces accipiunt, se sex libras statuto termino soluturos, imò neque venditores in hoc casu peccatum incurrere declarat, dummodo dubium sit merces illas plus minusve solutionis tempore valituras. Ecce vbi non damnatur contractus vbi statuto pretio antea, etiam minori, quàm sint valituræ merces tempore earum traditionis præmuntur, dum tempore contractus in dubio erat, vtrum tempore traditionis hoc prædefinito pretio magis, vel minus essent valituræ.

Ratio. PATET etiam ratione conclusio. Nam contractus sortium hic admixtus, per quem æquali aleæ perdendi, & lucrandi contrahendo se exponunt partes, iustificat nostram conclusionem: sicut contractus hic sortiũ solitus est iustificare contractum positionum, id est, *de las apuestas* Hispanicè dictum.

Quæst. CÆTERVM pretium hoc quomodo arbitrio boni viri prætaxandũ sit, quatenus in æqualem sortem iacturæ, & lucri sic contrahentibus cedat indagãdum hic nobis perstat. Ad hoc ergo pretium aliqualiter attingendũ, cum multa sint attendenda: perpendẽdum tamen est primò, quantum probabiliter futurum esse credatur supremum pretium, ad quod res tempore traditionis ascendet, cõsideratis omnibus negotijs, circunstantijs, coniecturis, quæ probabilius menti occurrentibus, quibus etiam pensatis, & infimum pretium, ad quod tunc perueniгe poterit arbitrandum venit, tuncq́; hac habita consideratione pretium æquè intermedians inter hæc extrema pro iusto pretio in hoc genere contractus præassumendum est, & signandũ, hac etiam habita ratione, quod si aliquod horum extremorum probabilius, verisimiliusque credatur mediũ pretium probabiliori: proximius pro iusto pretio præfigatur. Sicut, verbi gratia, si demus pretium supremum esse vndecim argenteorum futurum, & infimum nouem, tunc medium, scilicet, decem argenteorum erit pretium iustum huius contractus. Hoc autem significare voluit caput nauiganti, vbi ostendit dubium de valore maiori, vel minori tempore receptionis mercium in causa esse, ne emens anticipata pecunia minori pretio, quàm de præsenti valebant, vsurarius non sit censendus. *(marg.: Pretiũ futurum qualiter taxandum.)*

Quæst. de pretio futuro taxando. SED scire quispiam cupiet, quid si sic anticipata pecunia parans emere magis appellit mentem ad credendum merces potius valituras magis, quàm minus, quàm sit id pretij, quod anticipatè soluit, an tunc habeat locũ definitio cap. nauiganti, extra de vsur.

Resp. Respondetur sanè, tunc propriè nõ habere locum: nam habet locum in dubio, at dubius propriè quis non dicitur esse, vbi magis in vnam partem inclinat quàm in alteram.

ADDE

Nota. ADDE commẽdatione dignum esse, quod & Panor. in d.ca.nauiganti subnotauit, scilicet, quod ad arbitrandum, an merx sic valebit tempore receptionis, habenda est ratio de cómuni opinione, & cursu regionis: & de eo, quòd frequentius contingit. Nam & si res empta aliquoties tempore eius receptionis visa fuerit minoris valuisse, quàm cum empta est: si tamẽ vt in plurimum magis contingit valere, non ideo à communi præsumptione discedendum est, scilicet, qua præsumitur magis fore valitura: quia respiciendum est, ad id, quod frequentius contingit, & non ad id quod rarius, talique bilance res consideranda venit, vt emptor non taliter se constituat in tuto, vt venditorem iacturæ periculo obijciat.

Corol. HINC iam corollariè sequitur, quam satis consentanea fuerit rationi responsio illa, qua respondi ad dubiũ, de quo in ciuitate Angelorum nouæ Hispaniæ sum dicere rogatus, in quo proponebatur, quendam conuenisse cum agricola quodam, vt præsoluta pecunia sibi venderet omne triticum tempore messis à se colligendum singulas mensuras, quæ Hispanicè dicuntur *hanegas*, ad numerum septem argẽteorum, cum in alijs annis hoc solitũ est fuisse pretium medium inter supremum, & infimum tempore messis currens: vbi messis erat irrigua: contigit tamen illo anno, quo sic contractus est initus: tum propter ingruentem infirmitatem communem, & veluti pestem inter Indos, quorum ministerio colebantur messes grassantem, parum seminis fuisse terræ mandatum, tùm hac de causa ab herbis malis non potuisse satis repurgari: quæ quidem causæ illo anno penuriam talem frumenti inuexere: ita, vt faneca in valore, ad viginti argenteos ascenderet tempore messis: quid iuris esset de hoc cótractu, sum edicere efflagitatus, quia fratres cuiusdam insignis ordinis & cœnobij hunc contractum iustum fuisse pronunciauerant, sed reuera ea ratione eum damnabilem esse asseuerari, quia animaduersis circunstantijs, scilicet, grassantis infirmitatis inter Indos colonos, quæ iam tempore cótractus imminebant, penuriæ frumenti causatiuę, ipse emptor, quo ad lucrum suum se posuit in tuto: qua quoque de causa emptor delatus ad consilium regium Mexicanum damnatus est, & ea quoque causa: quod præemendo anticipatè triticum ad reuendendum fecisset contra pragmaticam: Quod adeò verum est, vt magister Ioannes à Penna Cathedraticus olim Salmanticensis infrascriptis, quæ nomine illius circumferuntur, ausus sit affirmare, quod etiam in casu, quo sic contrahẽtes se exposuissent æquali periculo: si casu inopinato fieret magna iactura: cogeretur fortasse emptor ad aliquid resarciendum venditori tali iactura affecto: quia de extraordinarijs, & valde exorbitantibus casibus non videtur fuisse à principio contractus cogitatum.

Casu cótingentia.

Admonio. PRÆTEREA admonitos hic esse volumus lectores de periculo sic cõtrahendi, scilicet emendo pretio præsenti, & tunc æstimato tempore contractus, res futuras, prout sunt in potentia, aut prout in tempore futuro contingent esse, propter eas difficultates, & pericula, quæ in taxando ante earum subsistentiam merces subesse solent: quare tutius est tales conuentiones nõ ad pretium factum, sed ad pretium tempore traditionis earum faciendum fiant. Nam & hoc Gregorius IX. in fine illius capituli in ciuitate, sic consulit, dum ait ciues tui saluti suæ bene consulerent, si à tali contractu cessarent: cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeunt occultari.

Ad 1. arg. IAM ad argumenta responsuri, ad primum dicitur, quod merces futuras anticipata solutione emens dupliciter sic eas potest emere: vno modo prout sunt in potentia, subeundo statim earum periculum, & acquirendo ius ad illas, quod est eas emere emptione perfecta, & sic quia ratione periculi minus valent emptori, in quem statim transfertur periculum, minoris emptor anticipata solutione poterit

Merces futuræ vt in potentia & in subsistentia considerantur.

test emere, quàm tempore receptionis valerent, non tamen minoris, quàm arbitrio boni viri valent, vt in potentia considerata, & iam emptoris ex tunc subiectæ periculis, a quibus se statim eximit venditor, quare neque tanto pretio, quanto existimantur valituræ tempore traditionis, potest eas vendere sic eas vendendo. Alio modo potest eas emere, pro vt tales merces postea futuræ sunt in subsistentia emptione quadam imperfecta: qua non statim in emptorem earum dominium, vel ius transfertur, neque periculum, sed tantum conuenit inter partes de perficienda emptione, & venditione in tempore futuro, quando tales merces iam subsistent: & tunc licet tempore huius conuentionis in periculo sunt, quia tamē non subsistant periculo emptoris, ideo emptor iure caret, diminuendi pretium, quod tempore traditionis hæ merces valebunt: neque ante traditionem earum præfigere licet pretium, nisi imperfectè contrahentes æquali forti se exponant lucrandi & perdendi. Igitur ad argumentum in forma negatur, quod in secundo contractu merces sint periculosæ respectu promittentis eas emere: dum subsistiterint postea, & sibi tradentur, quia tunc citra periculum sibi tradentur: & concedo, quod in primo casu venditæ, vt in potentia, perfecta venditione, quia cum periculo emptoris emuntur, minoris licebit anticipatè emere, quàm æstimantur valituræ tempore receptionis.

Ad 1. arg. 1. quæst.

AD argumentum primum primæ specialis quæstionis, respondetur quod si contractus, vbi anticipata solutione res futuræ vt futuræ sunt emuntur: per se sumatur, tunc bene concludit argumentum non posse prætaxari determinatum pretium: neque ad pretium statim factum talem emptionē posse fieri, si tamen contractus hic sumatur, vt associatus cum contractu sortium, sic nō probat argumentum, quod pretio arbitrio boni viri, iuxta normam prædictam determinatè prętaxato si fiat, non sit licitus, si in prædicta taxatione æquali sorti iacturæ, & lucri partes exponantur.

Respōsio ad obiectionē.

NEQVE obstat vbi admiscetur contractus sortium res taxandæ secundum suas qualitates, conditiones, & substantias præsentes non existant. Nam hoc non obstante determinato pretio pensatis circunstātijs arbitrio boni viri prætaxari possunt æquali sorti exponendo contrahentes. Imo contractus sortium excluditur ne locum habere possit, vbi præsentia rerū, & scientia earum indicant valorem præsentem. Nam sortium contractus non respicit ex sua natura res præsentes, & extantes: quarum iam habetur notitia, sed tantum rerum futurarum: quarum ignorantur conditiones, & qualitates, & euentus, & sic patet solutio ad 1. argum. Albornotij.

Ad 2. argu. Albor.

AD secundum argum. Albornotij respondetur, quod si consideretur prędictus contractus, quatenus etiam associat sibi sortium contractum, hinc non se ponit emptor anticipatè pecunia, & prætaxato pretio emendo in tuto: quia sic pretium prætaxandum est, vt supponimus, vt æquali aleæ iacturæ, & quæstus contrahentes maneant expositi. Si autem talis contractus, quatenus emptionis, & venditionis contractus est celebretur, cùm bifariam possit celebrari, scilicet, primo modo anticipatæ solutionis causa obligando venditorem, vt siuè multū, siuè parum colligat vini, tritici, vel olei tot determinatè mensuras, & non minus tempore collectionis tradat, tunc licet sic contrahendo non omnimoda interueniat inæqualitas: quia sicut emptori venditor tot mensuras vini, vel olei suo tempore ex vi contractus reddere tenetur, etiam si tot mensuras collegisse non contingat: sic etiam emptor ad tantum pretij rependendum manet astrictus, quā tum harum mercium valor valebit ea rum receptionis tempore: tamen quia inficiari non possumus, quin ista obligatio persoluendi tot mensuras, etiā si tot non colligantur extra naturam sit contractus emptionis, ideò si ratio ne anticipatæ solutionis hac obligatione

Anticipata solutio dupliciter initur.

tione oneraret venditorem proculdubio, cum talis obligatio pecunia æstimetur, venditore sic grauato, emptor manifestam labem vsuræ non euaderet nisi ad hanc resarciendam inæqualitatem emptor pretium augeret in ea quota, quæ tali obligationi æquiualeret: sicque in periculo contrahentes æquipararentur, ita Garcia, cuius responsionem adhuc sic libet limitare, scilicet, esse veram, scilicet, quod ratio ne recompensandi hanc obligationē impositam venditori, augendum sit pretium, nisi ad instantiam venditoris anticipata pecunia emens damnū ex ista anticipata solutione pateretur aliunde, quod per istam obligationem re significata venditori videreurt restaurari.

SI autem secundo modo contrahatur, id est, sub hac conditione, vt vēditor tot determinatè mensuras tritici soluat, hac etiam adiecta conditione. s. si tot collegerit, quæ ad tot soluēdas suffecerint aliàs non: tunc negamus certè totum periculum subire vēditorem, imo æquali tunc se periculo objiciunt, & oneri: nam si venditor obligationem induit tot determinatè mensuras emptori mensurandi, si te t collegerit: ita emptor obligationē in se suscipit tantumdem pretij soluendi, quantum res empta iuxta mensuras recipiendas inuenta fuerit tempore receptionis valere.

An liceat obligare mutuatarium, vt mutuum reddat in mercibus, vel in præstatione operarum, vel vt veniat ad emendum à sua officina, vel vt soluat in auro. Respondetur per quinque cōclusiones, & soluuntur argumenta in contra.

CAPVT XXXIX.

Quæst. an liceat mutuatarium obligare, vt mutuū reddat in mercibus.

PORRO argumentum illud secundum principalis q̄stionis motæ, hanc specialem quæstionē nobis hic excitat, scilicet, verum mutuare liceat pecuniam hac obligatione mutuatarium astringendo, vt eandem pecuniam reddat non in se ipsa, & in specie: sed in oleo, vel vino, vel tritico, vel, si sit mutuatarius, operarius eam rependat in laboribus diurnis. Et quidem quæstio est: quæ non mediocrem præ se fert difficultatem: quare quò eius innotescat difficultatis vis.

Arg. 1. PRO parte negatiua primò sic arguitur. Si aliquis alteri pecunias dedisset mutuo ea obligatione mutuatariū deuinciendo, vt à sua officina merces emeret: vel in suo molendino moliturus veniret: proculdubiò contractus hic vsuræ nota notaretur: ergo similiter non est sine nota vsuræ cōtractus ille, quo quis ad mutuatam pecuniam in mercibus, vel laboribus sui officij diurnis persoluendam cogeret mutuatarium.

Arg. 2. SECVNDO arguitur: quia de ratione mutui est, vt res mutuo data eadem met in specie restituatur: ergo illicitum prorsus erit in mutuatarium hanc obligationem reddendi pecuniā mutuatam iure, quæ alterius speciei sit, superinducere.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quia accidere potest, quod mutuatarius, qui ea conuentione mutuo pecunias accepit, vt eas in mercibus reddat, his mercibus careat, in quibus restituere astringitur pecuniam sibi mutuatam, & quod mercenarius non sit, qui in laboribus diurnis obligatur restituere pecuniæ mutuum, ergo obligare eum tunc vt mutuum pecuniæ in prædictis mercibus, vel operis diurnis reddat, non est res, quæ prorsus caret culpa.

Arg. 4. QVARTO arguitur, illicitum factum videretur, si quis hinc ad annū mutuasset triticum, vt in fine anni in pecunijs restitueretur, eò quod ex tali mutuo lucrum sibi parat: si contingat triticum maioris esse valoris tempore eius restitutionis in pecunia, quàm tempore mutuationis eius: ergo pari ratione illicitum planè erit mutuasse pecunias, eo fine, vt in mercibus, vel diurnis operis restituantur: patet consequentia, quia vtrobique talis imponitur obligatio æstimabilis pretio ratione mutui in casu antecedentis ratione

tione mutuati tritici: in cafu autē con fequentis ratione mutui implicati, imò vtrobique interuenit mutuum il lic, vt in venditionis contractu ad cre ditum, hic vt in emptione anticipata folutione facta.

PROPTER prædicta argumenta cōmuniter inter doctores, & fummiftas ea opinio recepta eft, qua opinantur cum prædicta obligatione mu tuare cum vfura coniunctum effe. Huius opinionis videtur effe magifter Sotus inter modernos de iufti. & iur. lib. 6. q. 1. arti. 2. Mercatus etiam libro de vfuris ca. 7. eam tenere videtur Nauarrus quoque in fum. capi. 17. nu. 220. cum Pano. c. fi. de vfuris, exemplificat quę eam etiam in mutuatione facta, vt mutuatarius laboret in prædio mu tuantis, vel vt molat in molendino mutuantis. At Syluefter verbo vfura. 1. q. 7. & 8. licet teneat eam in cafu mutuationis cum obligatione adeundi ad fuam officinam, vel molendinum, vel furnum, vel apothecam. Quia dicit eam effe opinionem S. Thomæ: tamen in cafu, quo Dominus prædij mutuat cum obligatione, vt colonus iufto pre tio eius prædium colat oppofitam videtur fequi: quia inquit mutuatio cū ifta obligatione non fit ad reportandum lucrum: fed ad euitandum damnum, id eft, defectum culturæ. Hoc autem iniuftum non eft, ficut neque gra tia vitandi damni mutuare mutuatori res perituras fibi, & non mutuatario. Vide Palatium fuper fum. Caieta. verbo vfur. cap. 5.

Variāt Doctores.

CONTRARIAM opinionem tenuere fupplementum. Sum. Angelica, Summa Rofella (prout refert loco citato Syluefter) quibus accedit Adrianus q. de vfur. & Albornozius. libr. de contra. tit. 6. & titu. 16. quibus tandem fubfcribit Garcia in 1 lib. de contract. c. 24. pag. 703.

Diftinctio cafuum.

IGITVR in quæftione tam perplexa, ne confufio pariat obfcuritatē placet cafus, quos interdum fub hac quæftione contentos confundunt aliqui doctores, fegregare feparatim ad fingulos per fingulas diftinctafq; conclufiones refpondendo: quia alius cafus eft mutuare cum obligatione, vt res mutuata reddatur in mercibus, alius autem fi mutuetur cum obligatione, vt fuas operas poftea præftet colonus, alius autem eft cum obligatione, vt mutuatarius empturus veniat ad officinam mutuantis, vel molendi gratia eius molendinum adeat, his præftitutis.

PRIMA fuo ordine ftatuitur cōclufio, non eft vfura tempore charitatis annonæ triticum æftimatum pretio, quo tunc venditur mutuare cum pacto, vt tempore folutionis reddatur triticum pretio, quo tunc valebit, hæc autem conclufio eft Nauarri in fum. ca. 17. numer. 225. cuius rationem effe ait, quia in effectu non eft mutuū, fed vendere triticum, & dilationē folutionis concedere, iuxta omnium mentem in d. ca. in ciuitate de vfur. eft D. Antonini par. 2. c. 7. §. 13. nifi prohibita effet huiufmodi tritici anticipata emptio, vt eft prohibita per leges Caftellæ tritici anticipata emptio ad reuendendum, & etiam pro fua domo nifi pretio, quo viginti dies ante viginti poft facrum diem fanctæ Mariæ Septembris valebit in metropoli loco vbi emit l. 13. & l. 14. legum Madritij, anno 1528.

Concl. 1.

SECVNDA conclufio, fi is, à quo mutuo petuntur pecuniæ, eas pecunias dare renuit: nifi fub conditione, vt fibi reddantur in mercibus, nō propterea vfurarius eft, aut illicitè agit. Hæc conclufio eft Adriani, & Albornozij locis citatis, quibus fuffragatur Garcia loco allegato, quæ vt ab fit à fufpicione vfuræ, intelligenda eft effe vera cum his duabus limitationibus, fcilicet, primò quòd abfit intentio mutuandi, fed potius intentio adfit emendi merces, ficque petenti illas pecunias mutuo explicetur: ne fcandalo agitatus putet fe ratione mutui, qđ petit, tali opprimi obligatione reddēdi pecuniam mutuatam in mercibus: fecundò cum limitatione vt recipiēs pecunias fic huiufmodi conditionis perfona fit, quæ eas merces paratas habet, & venales volentibus eas emere. Nam fi huiufmodi, mercibus fic vena-

Concl. 2.

libus careret, contractus emptionis si ctum iniret potius, quàm verum, quippe qui tunc in cótractum mutui cum obligatione imposita mutuatario cũ expensis suis emendi merces, quibus cum pro pecunia sibi mutuata satisfaceret mutuanti, resolueretur: Sicq; limitata conclusio hæc consentanea rationi magis videtur: ac proinde probatur, quia hæc forma contractus reducitur ad quendam contractum emptionis anticipata solutione factum; qui non est illicitus: quia in emptione consueuerunt pecuniæ anticipatæ dari.

Ratio 1.

SECVNDO patet, quia in contractibus, vt rectum iudicium de eorũ iustitia sumatur, & vt quales sint iudicentur, non est eorum nominum, quæ illis interdum ex errore imponuntur habenda ratio, sed ad naturam eorum conspiciendam mentis conijciendus est oculus. Cum igitur contractus hic (quidquid eius nomen sonet) propriè tatem emptionis anticipata pecunia factæ, & eius naturam exprimat: fit sanè, vt contractus emptionis anticipata pecunia factæ sit, ac subinde licitus.

Respõdetur obiectioni.

NEQVE enim obstat, quod eam pecuniam recipiens, eam mutuo petijt volens eam nomine mutui, & nõ titulo emptionis à principio recipere: quia non ideo eius anticipata datio & receptio erit mutuum: sed potius erit anticipata solutione emptio mercium. Inest etenim ius, & libertas vnicuique suam alteri pecuniam dandi, vel titulo mutui, vel titulo pretij anticipati emptionis mercium, neq; hoc iure priuatur, aut facultate: eò q̃ indigens pecunia eam petat sibi mutuari, vnde eo ipso quod dans pecuniam petenti mutuum illam pecuniã ea conditione, & non alia vult illi anticipatè numerare, vt restituat sibi in mercibus, satis indicat non via mutui, sed anticipati pretij emptionis mercis illam relinquere, quare si eam recipiens cum hac conditione eam acceptat: non est, cur conqueratur se ratione mutui se illa conditione grauari. Nam & si quatenus datur pecunia anticipata, videatur pecunia mutuari tacitè: non tamen hoc obstat, quia nõ mutuum intenditur, sed contractus emptionis mercium futuro tempore tradendarum.

TERTIA conclusio, qui petenti à se mutuo pecuniam, ratione mutui non vult illi illam dare, sed vt pretiũ eo pacto, vt eam accipiens in suo prædio laboret illo pretio locando operas, non videtur quicquam illicitum agere. Secus est, si ratione mutui recipientem mutuum, vt in suo prædio laboraret, mutuans vellet obligare. Hęc autem conclusio est Adriani Albornozij, & eorum sectatoris. Garcia locis vbi supra, quæ vt tuta sit eisdem duabus limitationibus, quibus & secunda conclusio fuit moderata, venit moderanda, scilicet, vt absit primò intentio mutuandi, & sola sit intentio anticipata pecunia, illius accipientis pecuniam conducere operas pro suo colẽdo postea prædio: secundò nè fictus sit conductionis operarũ contractus, & ideò resoluatur in mutuum cũ obligatione onerosa, necesse est quod receptor seu datarius talis pecuniæ talis sit qui solitus sit locare alijs suas operas, & ad hoc sit paratus: & licet hæc conclusio absolutè sumpta sit contra Sotum, vbi suprà: tamen, sic modificata non respueretur à Soto. Quæ quidem eisdem rationibus, quibus secunda suffulta est, manet probata: quoad eius primam partem, quia locationis est contractus anticipata pecunia, si eius natura potius, quàm superficies introinspiciatur. Quoad secundã partem, scilicet, quod ratione mutui id non liceat est omnium, & Pan. ca. fi. de vsuris, est Nauarri in sum. c. 17. numer. 220. & probatur, quia ratione mutui obligationem æstimabilem pretio colendi agrum mutuatario imponit, quamobrem secundum Caieta. verbo vsura casu 8. tenetur eum ab hac obligatione liberare, & pro illa iudicio boni viri satisfacere, quam satisfactionem cum aliàs pretium iustum culturæ prædij mercenario soluerit, qui fuit mutuatarius, tribuendam esse pauperibus Syluester verbo vsura. 1. quę. 7. ait, quia jam mercenarius, qui mutuatarius

Concl. 3.

tarius

tarius fuit pro labore suum iustū pretium (vt supponimus) reportauit: hæc est contra Mercatum de contract. c.7. de vsura palliata.

Concl. 4. QVARTA conclusio rationi mutui astringere mutuatarium vt de mutuantis apotheca merces emat, vel in eius furno panes coquat, aut in eius molendino molat, vsuram manifestā implicat, etiam si quis sic mutuet, scilicet, donec mutuatarius in suo molēdino molat. Hæc autem conclusio est cōmunis opinio (vt ait Syluester verbo vsur. 1. q. 7.) est Verucc. Lau. de rid. Roden. Io. de Lig. Io. Cal. capi. fina. eo. titu. Panormit. in dicto cap. fin. quam sequitur etiam summa Pis. & Archi. & est de mente S. Thomæ. & est eadem ratio de eo, qui ideò mercenario venderet merces ad creditum, vt mercenarius in suo fundo laboraret, quamuis conductus iusto pretio. Hæc conclusio est Syluestri vbi suprà: est tamen contra supplementum, & summam Angelicam, & Rosellam, & probatur, quia mutuans recipit vltra mutuum commoditatem, seu vtilitatem concurrendi ad suum molendinum, vel officinam, & obligationem ad hoc, quæ mensurabilis est pretio: ergo id facti non vacat vsura, & intelligitur hæc conclusio esse vera vniuersaliter cōtra exceptionem Syluestri verbo vsura. 1. q. 8. dicentis, quod non est vsura mutuare colono etiam de nouo conducendo pecuniam, vt colat agrum, quādo mutuatur ad solum vitandum damnum emergens sine culpa mutuantis ex defectu culturæ: sed secùs sentire videtur, si mutuaretur colono gratia lucri captandi: sed dico quia vitare damnum in hoc casu, virtualiter lucrari est, quia id quasi lucrum reputamus, quò aliàs amittere debebamus, quia resartio iacturæ futuræ in lucrum videtur cedere, & quia talis obligatio colendi agrum istius mutuantis potiùs quàm alterius onerosa est mutuatario: quia priuatur ratione mutui libertate suas operas locandi alijs amicis, vel bene sibi affectis suis operis ad culturam indigentibus, & quia obligatio hæc ciuilis est, ac proinde æstimabilis pretio, ideò hanc exceptionem Syluestri, tāquam parùm tutā respuo, quia sua ratio, qua ibi vsur. 1. q. 15. eam probat, eam securam non reddit, quia in casu, quo quis mutuat 10. aureos, quos videt apud se perituros licet vitet damnum, tamen id fit sine damno mutuatarij (vt supponimus) & sine aliqua alia onerosa ciuili obligatione extrinseca cōtractui, qui fit mutui, imposita mutuatario, quod non contingit in præsenti casu, ideo non est par ratio, liceret autem, si non via mutui, vt procedit ista. 4. conclusio, sed tāquam anticipatum pretium locationis operarum (vt 3. conclusio procedit, pecuniam anticipatam vellet dare, & non aliter.

QVINTA conclusio ab vsuræ labe liber non est, qui pecuniam argenteam mutuat, vt aurea ei soluatur: secùs esset si via venditionis & emptionis vel permutationis conueniretur, vt pro pecunia argentea redderetur aurea, hæc autem conclusio est Hostiē. in summa de vsur. §. an aliquo sub finem. est Nauarri. in summa cap. 17. numer. 226. probatur autem prima pars, quia ratione mutui principaliter, & immediatè non licet aliquod lucrum velle captare, aut aliqua obligatione onerosa, & ciuili mutuatarium velle grauare, sicut fit mutuando pecuniam argenteam, vt pro ea reddatur aurea. Secunda autem pars probatur, quia authore Caietano in summa verbo vsura. notabili 2. casu 3. benè potest quis vendendo, vel permutando pecuniam argenteam pro aurea, vel auream pro argentea aliquod lucrum moderatum accipere, quia non ex mutuo, sed ex emptione, vel venditione, vel permutatione accipitur, sicut etiam ex commodatione pecuniæ, vt detur, vel ad ostentationem diuitiarum quò quis negotiator fidem, & æstimationem sibi patet, vel ob alium finem, quia ad huiusmodi fines iuxta l. tertia §. fina. & l. sequen. ff. commod. & trad. pecunia commodari potest, & lucrum potest reportari iuxta mentem Scot. in quarta distinctione nam pecuniam sic commodare nō est eam mutua-

Concl. 5. *Prima pars probatur.*

mutuare: quia mutuata propriè pecunia etiam in casu fortuito in periculum transit mutuatarij: sed pecunia sic commodata manet, quò ad periculum apud accommodantem, nisi dolo, vel lata culpa, vel leui commodatarij pereat.

Ad 1. arg. IAM superest ad argumenta in principio istius specialis quæstionis obiecta respondere. Igitur ad 1. concesso antecedenti, scilicet, quod casus antecedentis vsuram contineat: quia tunc contractui mutui adiungitur obligatio adeundi suum molendinum, vel officinam causa emendi, vel molendi, quæ quidem obligatio mutuo extrinseca est: ideo adiuncta mutuatio ni vsuram inducit, distinguitur consequens, si ratione mutui, scilicet, quia mutuat verè, & mutuare principaliter intendit, velit mutuum sibi in mercibus, & operis diurnis reddi, vt prætendit argumentum vsura planè esset, si autem (quidquid sit de vocabulis) solum dans pecuniam merces futuras, vel operas diurnas emere intenderet, vel conducere illo anticipato pretio, & non mutuare, hoc que petenti antea mutuum significaret, vt sic acceptaret, sanè tunc, quia contractus non est mutui: sed emptionis merciū, & conductionis operum anticipato pretio cum limitatione supra dicta initus à culpa abesset.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum negatur minor, quæ subsumenda erat, scilicet, quod hoc sit mutuum, sed est contractus emptionis mercium, vel locationis operum anticipato pretio, vnde hac ratione benè potest quis numerare statim alteri pecuniam suam, vt eam rependat via emptionis in mercibus, vel via locationis in cultura agrorum: quia in emptione dantur pecuniæ pro mercibus, & in conductione, & locatione operarum dantur vt merces pro labore.

Ad 3. arg. AD tertium argument. respondetur quod in casu, quo ea conditione recipiens pecuniam pro mercibus, mercibus caret, vel eam recipiens pro cultura agrorum, huius officij ignarus est: contractus emptionis, vel locationis confictus esse conuincitur: quare tunc licitus non est, quia ad contractum mutui reducitur.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum conceditur antecedens, scilicet quod non licet mutuare triticum, vt in fine anni in pecunijs restituatur, quia contractus hic æquiualet contractum venditionis tritici ad creditum pretium, quo circa illicitum prorsus est aliud exigere pretium, quam valet de præsenti triticum, cùm ab emptore recipitur, nisi admiscendo contractum sortium, scilicet, æquali dubio se exponendo circa valorem maiorem, vel minorem tritici, quem obtinebit tempore solutionis pretij, id est, dum æqualiter dubitaretur, an iste valor futurus, aut maior, aut minor æquè futurus esset, quàm valor tempore traditionis tritici nunc in præsenti valet, vel nisi triticum illud erat seruaturus ad tempus maioris pretij, & ad instantiam illud mutuatum petentis sic petenti de hoc lucro cessante admonito illud mutaret, vel nisi, vt ait Nauarrus, in sum. c. 17. num. 225. (vt meminimus suprà) tempore caritatis annonę triticum æstimatum pretio, quo tunc vēditur, mutuaretur cum pacto, vt sic istud æstimatum pretium post soluatur, vel tempore solutionis reddatur triticum pretio, quo tūc valebit, quia in effectu est vendere triticum, & dilationem solutionis cōcedere iuxta omnium mentes in d. ca. in ciuitate. de vsur. At negatur consequentia, quod perinde licitum non sit pecunias anticipatas non vt merum mutuum: sed vt pretium, vt in mercibus, vel operis conductitijs soluantur, ante cōferre: & sic manent diluta argumenta ad principalem quæstionem pertinentia 1. & 2. & eius confirmatio, quę de emptione merciū, & locatione operū anticipata solutione loquuntur, quibus contractibus constat non esse extrinsecā obligationem soluendi operas, & merces, sicut constat esse extrinsecam obligationem molendi in molēdino mutuantis ipsi contractui mutuationis: quapropter nihil mirum, si dare *Solutio a-lior. arg.*

pecu-

pecuniam, vt in mercibus, vel laboribus diurnis soluatur, vsura careat: & dare eam mutuo, vt mutuatarius in molendino mutuantis molat, vsura non careat.

An anticipatè emens possit emere merces infimo pretio, quo tempore traditionis valebunt, latè disputatur: & respondetur per sex conclusiones: soluuntur argumenta per distinctionem, præsertim venditionis perfectæ, & imperfectæ, subnotantur duo asserta Albernozij.

CAPVT XL.

An liceat infimo ptio emere merces anticipatè.

QVONIAM quæstio de emptione ob anticipatam solutionẽ minoris celebrata, singulares difficultates sub se continebat, quibus vna tantum quæstione facere satis, tum sine confusione, tũ sine prolixitate nequiuimus, eam quæstionem subsecauimus, in quasdam alias specialiores quæstiones ei veluti subalternas, iuxta seriem argumentorum à principio propositorum. Iam igitur iuxta hunc ordinem quæstio hæc alia sequitur, quæ correspondet tertio, & quarto, & quinto argumento in principio capituli adductis, ea nempe est, an ratione anticipatæ solutionis, vel anticipate soluendo merces, liceat eas minoris, id est, infimo pretio, quo tempore traditionis earum valebunt, emere, at quia pro part. negatiua iã argumenta pdicta 3. & 4. & 5. attulimus, superest (vt quæstio hæc vtrinque controuertatur) pro parte quoque affirmatiua hæc argumenta subijciamus.

Arg. 1. PRIMO arguitur sic vendere, & emere de præsenti infimo pretio iniustum nõ est, cùm infimum pretiũ iustũ quoque sit: ergo obligare venditorem vt quia anticipatè sibi soluitur, infimo pretio vendat, à culpa abesse videtur, non enim obligatur ad illicitum.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, concedere solutionem rei venditæ, neque eam statim exposcere, reducitur etiam ad mutuum sicut emere anticipata pecunia, vbi est mutuum implicitum: sed vendere ad creditum merces concedendo, & expectando solutionem pretio supremo non datur culpæ, non obstante hoc mutuo pretij implicito, ergo neque culpandus est ille contractus, vbi quis anticipata pecunia emens pretio infimo emit merces, quæ aliàs maximo pretio tempore traditionis earum venderentur.

Arg. 3. TERTIO arguitur, & primum argumentum confirmatur, quia illud genus venditionis, in quo realiter in præsenti tam rei venalis, quam eius pretij fit traditio, exemplar est rectũ, per quod reliqui contractus, scilicet, vendendi ad creditum, & anticipata solutione emendi regulandi quãtum ad suam iustitiam veniunt: sed contractus venditionis ad numeratum, & statim tradita re factus etiam infimo pretio inuento de præsenti, vt iustus ab omnibus approbatur: ergo etiam cõtractus emptionis ad anticipatam solutionem & infimo pretio celebrãs non est reprobandus.

QVAMVIS argumenta hæc specialem difficultatem tangant, scilicet, an emptio anticipata solutione, & in fimo pretio facta sit licita: tamen ad eam specialiter responsuri, conclusiones etiam, quibus ad quæstionem generaliter positam, qua quæritur vtrũ ratione anticipatæ solutionis liceat minoris emere, respondeamus, præmittemus: ne quid hic prætermittatur quod meritò desideretur. *Concl. 1.*

SIT igitur prima conclusio (vt à facilioribus exordiamur) si quis emat vilius iusto pretio, eò quòd pecuniam ante soluit, manifestè vsura committitur hæc est D. Thomæ: 2. 2. quæstion. 78. arti. 2. ad 7. & est receptissima, & patet ex eius ratione, quia ista anticipata solutio pecuniæ habet rationem mutui, vnde quicquid propter huiusmodi anticipatam solutionem minùs iusto pretio soluitur, quasi pretium mutui retinetur ab emptore. ergo sic minoris iusto emendo committitur vsura. Hinc fit, vt magnates vsuræ labem contrahant, dum anticipatum soluentes pretium colonos suis colendis agris minoris iusto conducunt.

Concl.2. SECVNDA conclusio, si ex emptione, qua quis emit anticipata solutione, sibi emergit damnum, aut cessat lucrum, & ad instantiam vendentis, sic emat vẽditore de hoc damno, aut lucro cessante admonito licitè, potest tanto minoris cõparare sibi merces, quanti damnum hoc, vel lucrum cessans meritò esset æstimandum. Hæc conclusio patet, quia licet sic indemnem se seruare, vt si aliquis aliàs sua pecunia ruituram reparaturus domũ, aut negotiaturus, & quæstum facturus eam ad preces venditoris in pretium futurarum mercium erogaret.

Concl.3. TERTIA conclusio, si is, cui opus est, aut cuius interest, etiam anticipata solutione emere merces lucri cessantis, aut damni emergentis, recompensam exigat, eò quod anticipatè soluit merces, vsurarius esse conuincitur. Hæc cõclusio, quę est Garcię vbi suprà, inde patet: quia in hoc casu venditor quatenus accipit solutionem anticipatam, nõ præstat causam: vt emptor anticipata solutione emat, ac per consequens, neq; causam dãni, aut lucri cessantis inde causati dedisse videtur.

Concl.4. QVARTA conclusio, emptione perfecta, quę scilicet periculum rei emptæ, & eius ius statim transit in emptorem, benè potest res anticipata solutione infimo pretio currenti emi, etiam si pretio supremo empta aliàs foret ab emptore si ei statim traderetur. Hæc autem conclusio intelligitur esse vera loquẽdo de perfecta emptione anticipata solutione facta, vt ipsamet conclusio id exprimit & intelligitur (ni fallor) vera in casu, quo, verbi gratia, fundus, vel ager, cuius pretium infimum nunc est centum aurei, & medium est centum & quinque, supremum autem centum & decem, ematur anticipata pecunia tradendus in fine anni, & ematur emptione perfecta, ita quòd statim soluta anticipata pecunia emptor dominus eius fiat: tunc illum sic anticipata pecunia emens poterit licitè infimo pretio, id est, centum aureis emere, licet aliàs fundus hic (si statim traderetur emptori) pretio supremo, hoc est centum, & decem aureis venderetur. Hæc autem conclusio patet, quia vtrumque pretium tam infimum, quàm supremum est iustum, & intra limites iusti pretij continetur: ergo si emptio cum traditione præsentanea rei emptæ facta ad nũmeratum tali pretio infimo celebrata iusta est, erit quoque iusta emptio perfecta anticipata solutione, facta etiam si infimo pretio fuerit inita. Nam & si in hoc casu soluatur pretium pro re minus, quàm aliàs pro ea de facto solueretur: non tamen soluitur pro ea minus, quàm de iure pro ea posset erogari. *Probatio.* Corollariè hinc sequitur hanc nostram tertiam conclusionem locum non habere in emptione mercium, quarum pretium quia taxatum est per rempublicam indiuisibile est carens gradibus infimi, medij, & supremi pretij, quia tunc anticipata solutione emens has merces minoris, quàm præscribit earum taxa, eas emere non potest.

Concl.5. QVINTA conclusio quãdo quis emendo anticipata solutione imperfecta emptione, id est, nunc promissa fieri in futuro, & in futuro celebrãda emeret merces infimo pretio, quo tũc tempore perficiendæ emptionis futuro valerent, vsurarius contractus certè esset. Conclusio autem hæc hac ratione claret, nam cum anticipatam pecuniæ solutionem erogare nihil aliud sit, quàm eam pecuniam vsq; ad tẽpus venditionis perficiendæ mutuare, iã hoc esset ratione istius mutui constringere venditorem ad res suas distrahẽdum minori pretio, quam vellet, & posset aliàs vendere, quia posset alias eas vendere pretio supremo.

Concl.6. SECVNDA conclusio, licet (vt dictũ est supra) res futura vẽdita secundũ valorẽ, quẽ habitura est ipsius traditionis tempore, vendi possit pretio antea arbitrio boni viri taxato, cum æquali vtriusq; cõtrahentis periculo, si quis tñ emptor, quia solutionem ante erogat, viliori pretio emere eã contenderet, quam merito æqualis periculi contrahentium habita rõne esset taxandum, ab vsuræ nota liber non esset.

rt. Hæc autem conclusio hac ratione patescit, tum quia sic vterq; contrahē tium æquali periculo nō subijceretur, tum quia sic etiam ratione mutui in anticipata solutione impliciti cōtenti lucrum sibi pararet.

AT iam nunc ad dissoluenda argumenta in contra adducta accedamus, & à solutione eorum, quæ pro parte affirmatiua astant, exordiamur.

Ad 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, licet emere, & vendere pretio infimo licitum sit, tamen causa obligandi venditorem, vt sic infimo pretio vendat ei mutuatas pecunias dare prorsus illicitum est. Sicut te in meo molendino molere res est, quæ culpa caret, tamen, quod ratione mutui ad id te obligem, res est, quæ vsuræ culpa non vacat, quia priuatur ratione mutui mutuatarius libertate, qua antea potiebatur, vbi sibi liberet molendi. Sic neque mihi licitum est ratione mutui præclusi in anticipata, quam soluo, solutione priuare te facultate, qua gaudes vendendi etiam pretio, medio, & supremo, te constringēdo, vt in posterum vendas pretio infimo. Nam hoc non est de præsenti perfecta emptione infimo pretio emere, sed ratione mutui, cui æquiualet anticipata solutio, quam tibi tribuo, obligare te quadam emptione imperfecta, vt in futuro certo tempore rem tuam infimo pretio, quo tunc valebit, mihi vendas, quod sapit manifestam vsuram.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respondetur, vtrumque contractum longe inter se differre, non enim de vtroque par est ratio: quia mutuum inclusum in pretij concrediti expectata solutione: quando ad creditum venditur, est ipsius venditionis pars, quippe quod illius sit pactum, quo circa ipsius venditionis, cui adiungitur velut pars, sequitur naturam, conditionem, & legem eius, quæ talis est, vt possit fieri pretio supremo iustè. Licet etiam pretio infimo posset sic contrahi. At verò mutuum in anticipata solutione pretij implicitum cum sit aliquid veluti per se sumptum, quippe quod venditionis, & emptionis postea celebrandæ (cum eam antecestet, & veluti pignus, & præambulum ad eam ordinetur) pars non est: sed quid extrinsecum ab illo tempore antecedens illam si hac ratione aliquid lucri captaretur: non alia ratione reciperetur, quàm mutui ratione, quod à culpa non abest, vnde longe etiam interest inter emptionem anticipatam iam conclusam, & consummatā, quantum ad translationem dominij, & periculi, in emptorē, licet res sic empta anticipata solutione in futuro sit tradenda, & inter emptionem imperfectam, per quam conuenit de præsenti inter partes de postea contrahenda perfecta venditione, quia in iam perfecta venditione licet mutuum in anticipata solutione inclusum, occasio sit vendendi pretio infimo, & tali pretio emendi; tamen principalis causa huius ipsamet est natura vēditionis, cui annectitur pactum de anticipanda solutione vt pars eius. Nam natura venditionis exposcit, vt etiam pretio infimo fieri possit. At in emptione imperfecta, quia mutuum implicitum in anticipata ibi interueniente solutione non est perfectæ venditionis actualis pars, eò quòd talis venditio actu non fit, sed in futuro sit complenda: & perficienda, sed est tantum via ad illam: sequitur quòd solum sit mutuum: ac subinde, quod illicitum sit tunc vt infimo pretio res postea vendatur conuenire: quia tūc ratione istius mutui anticipatæ solutionis videtur rem minoris emere, quam posset eam venditor aliàs tunc in futuro vendere. *Vēditio imperfecta & perfecta.*

Ad confir. INSVPER ad confirmationem idem dicendum apparet, conceditur namque antecedens, quod cōtractus vēditionis ad numeratum, & tradita re maximo pretio initus sit licitus, imò & emptio perfecta infimo pretio anticipata solutione celebrata iusta iudicatur, quia ipsa anticipata solutio pars actualis eius est: sed negatur consequentia. Quatenus id esse licitū contrahenti emptione imperfecta, & solutione anticipata, scilicet, emere infimo pretio contendit.

Ad argum. obiecta in cap. ad 1.

CÆTERVM nunc ad argumenta obiecta in capit. pro parte negatiua dissoluenda accedentes ad primum, quod illic est tertium in ordine dicimus distinguendo minorem, quæ assumit in emptione anticipata solutione facta mutuum ibi implicitum, id est, anticipatum pretiũ in causa esse eas merces minori, idest, infimo pretio emendi, quæ aliàs summo pretio tempore traditionis venderentur: quia si loquamur de emptione perfecta in qua infimo pretio sic emere conceditur: quia anticipata solutio est eius pars sequens eius naturã: tunc non est respiciendum ad pretium infimum tempore traditionis futurum, sed ad pretium infimum currens tempore, quo anticipata solutione perficitur emptio: quia cum tunc rei emptæ transfertur dñium pretio iusto tunc currenti emi sic potest: at cum pretiũ infimũ tunc currens iustũ sit, sit sanè, vt infimo isto pretio sic emi possit, quare negatur minor in isto sẽsu, quatenus assumit, quod mutuum ibi implicitum, idest, anticipata solutio in causa sit infimo pretio emendi, quia solum (vt prædiximus) est occasio, sed potissima causa emptio est ipsa perfecta, quæ licitè etiam infimo pretio fieri potest. At si loquamur de emptione imperfecta, in hoc sensu concedimus maiorem, scilicet quod ipsa anticipata solutio, quod est implicitũ mutuũ, in causa sit infimo pretio emẽdi: quare istum contractum in quinta cõclusione damnauimus. At qui isto modo distinguendum est consequens, quia æquiuocum est, nam si intelligatur de emptione perfecta, concedemus illud, si autem intelligatur de emptione imperfecta idest, nunc tantùm promissa fieri, & conuenta, & in futuro perficienda, sic negatur consequens.

Emptio perfecta et imperfecta.

Ad 2. arg.

AD secundum argumentum pro parte negatiua quod in præcedenti capit. est quartum ordine, respondemus præmissa distinctione, scilicet, res anticipata solutione emptæ in duplici sunt differentia: quædam solùm mutuabiles, quippe quæ solo vsu consumuntur, vt triticum, vinum, oleum: quædam autem sunt locabiles, & non mutabiles; quippe quæ non ipso vsu consumuntur, cuiusmodi est domus, vinea vel prædium, & similia. Igitur distinguitur antecedens, si res sic emptæ sunt primi generis, idest, solùm mutuabiles, & non locabiles, vt vinum, triticum, oleum, tunc conceditur antecedens, quòd esset vsura huiusmodi res iam bona fide maximo pretio ad creditum emptas velle emptorem post hoc, quia statim offert pretium infimo pretio soluere: & negatur in hoc sensu consequentia. Nam in casu antecedentis sic intellecti recipitur lucrum ratione mutui, id est, solutionis postea oblatæ, quæ distincta est & separata ab emptione iam summo pretio facta, quia iam secuta est post. At verò in casu consequentis lucrum, quod reportat emptor emendo anticipata solutione, & emptione pfecta infimo pretio, parat sibi principaliter ex ipsa perfecta emptione, quæ ex se infimo etiã pretio iure fieri potest, & non causa mutui inclusi in expectatione mercis postea tradendæ, & ideo non est eadem ratio de vtroque.

Secunda solutio.

SECVNDO iuxta secundum membrum distinctionis sic soluimus argumentum dicentes, quòd si res sic emptæ sunt secundi generis, scilicet locabiles, tunc negatur antecedens, scilicet, quòd post factam emptionem vineæ, vel prædij alto pretio non possit, offerendo solutionem præsentaneam post hoc emptor conuenire, vt quia venditor vineæ, vel prædij empti retinet possessionem ad tempus, iam non supremo pretio conuento iam à principio, sed infimo, imò minori infimo teneatur eam soluere ei emptor: & tanto minori quanto magis locatio eiusdem rei merebatur, siquidem venditori emptorem retentionem vineæ, aut domus tunc pro interesse indulgere ad tempus nihil aliud esset, quàm eam venditori locare: quia tunc non ratione mutui, sed ratione locationis pretium ante conuentum emptor diminuere videtur, quapropter quod in consequenti infe-

inferebatur falsum est, scilicet, quòd non liceat anticipata solutione, & emptione perfecta statim transferenti dominiũ rei emere infimo pretio, res etiam vsu consumptibiles, & etiã minori pretio, quàm infimo res locabiles,& fructiferas:dum earum retentio per tẽpus aliquod conceditur venditori,quia vtrobique nõ ratione mutui impliciti, sed in primo casu rationе venditionis perfectæ, & in secundo casu ratione locationis id diminuere de pretio supremo videtur verum, & si cum hac solutione libr.1.de contractibus capit. 24. fol.697.Garcia transeat, sed hæc solutio non transit sine difficultate in casu,quo anticipato pretio rigoroso emit emptor cum pacto, vt sibi tradatur post annum res empta, id est, vinea interim fructifera,quia tunc si concedatur pro pretio rigoroso à venditore potuisse vendi, postquàm emptor in puncto,quo perfecit emptionem(nam de perfecta emptione loquimur) consensit in retentionem vineæ, vt à venditore retineretur per annum nullo pro hoc ab eo expetito interesse, visus est vineã per id anni tempus gratis accommodasse,& non locasse venditori, quare nõ videt isto in casu, postea emptor possit conuenire, vt quia consenserat antea in illam retentionem annualẽ, vineæ venditor de pretio illo rigoroso antea conuento aliquid remittẽs pretio infimo, aut minori sit contentus, nisi fortè negemus, quod supposueramus,scilicet, illud pretiũ rigorosum, tunc fuisse iustum. Non enim videtur fuisse iustum, si Nauarro credamus, qui in summa ca.23.nu.84.insinuat iniustum esse, dum ait,quod põt emptor licitè,minoris emere prædium aliqđ, siue vineam cũ pacto, vt venditor per aliquod tempus fructus eius percipiat secundum Maior.in 4.dist. 15.q.40.arti.7. & iuxta textum ca. cum Ioannes, de fide instrum. ergo si potest emptor tunc licitè minoris emere id ei ita licet, quia illud minus pretium iustum est ratione retentionis vineæ, & fructuum eius factæ à venditore per annum,si autem istud minus pretiũ tunc iustum est,illud rigorosum pretiũ,pro quo fuit conuentum à principio,iniustum fuit, ergo ad redimendam suam vexationem,quam passus est emptor: dum vendita est sibi vinea rigoroso pretio,quo cum pacto annualis retentionis, iustè non poterat sibi vendi, poterit fortè anticipatè,id est, ante finem anni post conuentionem factam à principio in rigoroso pretio, conuenire, vt non illud rigorosum sed infimum, imò minus emptor venditori soluat & multo magis in casu argumenti id licebit, quando sic bona fide cõtractum est, quod emptor credidit possessionem vineæ statim sibi consignandam, si postea venditor petat annalem,vel bienalem illius retentionẽ.

Solutio Garcia examinatur.

A D tertium argumentum quòd in præcedenti capi.est quintum ordine, iam constat, quid sit dicendum: quia distinguitur antecedẽs(sicut suprà distinximus)quia in rebus venalibus, locabilibus, sic summo pretio emptis locum habere non videtur, neque verum antecedens, scilicet vbi assumitur quod ratione retentionis rei post ea concessæ non liceat conuenire, vt minùs rigoroso pretio antè conuẽto soluatur:quia illa retentio concessa quædam locatio vineæ est ratione cuius diminui pretiũ iustè potest, quod antea erat conuentum, sed id antecedens habet,verum in rebus mutuabilibus in vino,oleo, tritico, scilicet, qđ ratione retentionis harum rerum vẽditori concessæ præcisè, non licet diminuere de pretio ante in conuentione signato: quare negatur consequentia,qua infertur, quod neque à principio licebit anticipata solutione emere pretio infimo, si loquamur de emptione perfecta propter rationem iã dictam, scilicet. Si autem consequens intelligatur de emptione imperfecta, conceditur libenter, quod non licet, quia tum in imperfecta emptione anticipata solutio habet vicẽ mutui per se sumpti, sed de hoc,quia plura diximus, piget iam ea pluries inculcare. *Ad 3.arg.*

PRÆTEREA ex omnibus supradictis conclusionibus, & argumentorum solutionibus corollarie colli- *Corol.*

gitur: peracutè satis Garcia libro 1. de contract. c. 24. pag. 689. subnotasse quædam æquiuoca, vel minus propriè asserta, quæ in quibusdam propositionibus Albornozij loco citato continentur. Quorum primum est, quod sicut in venditione ad creditum implicitè mutuatur pretium emptori: sic in emptione anticipata solutione mutuatur res sic empta: quia retentio eius venditori interim conceditur, & non mutuatur, inquit, hic pretiũ, cum illud statim anticipatè soluatur. In quo dupliciter Albornozius videtur defecisse. Primò in eo, quod sine distinctione ait rem emptam in anticipata solutione facta emptione mutuari, cum sæpè sic emantur res: quæ propriè mutuari nõ possunt, vt sunt vinea, domus, vel prædium, licet hæc possint cõmodato dari. Secundò in eo deficit, scilicet, quod in emptione anticipata solutione facta mutuum se tenere non ex parte prolongatione pretij (vt sentit D. Thom. 2. 2. q. 78. artic. 2. ad 7.) ait, sed tenere se ex parte rei emptæ, cuius retentionem emptor venditori concredit sine vlla distinctione asseuerat. Secundum est, quòd est analogia, & proportio quædam inter venditionem ad creditum, & inter anticipata solutione emptionem, quam ait in hoc consistere, quod sicut in venditione ad creditum aliud est, quod traditur, & aliud est, quod concreditur, ita in emptione anticipata solutione contracta. In quo etiam Albornozius deficit, non enim distinguit, an emptio anticipata in pretio, perfecta, aut imperfecta hanc analogiam cum venditione ad creditum obseruet.

Assertũ 1. Albornoz. subnotatur.

Assertio 2.

Duplex emptio anticipata, perfecta, & non perfecta.

IGITVR præmissa distinctione, scilicet, quòd duplex est emptio anticipata solutione facta. Alia perfecta, vtpotè quæ rei emptæ periculum, & dominium statim, vt fit, in emptorem transfert. Alia autem est imperfecta, quippè quæ non statim traducit periculum, & dominium in emptorem, etiam si: ab venditore præaccipiatur pretium, sed potiùs est quædã promissio de contrahenda posteà perfecta emptione, & venditione. Sicut sponsalia perfectum matrimonium non sunt, sed quædam promissiones, quibus partes se obligatione quadam astringunt ad perficiendum in futurum matrimonium, dicendum est, quòd Albornozij primum assertum, vt sit verum, intelligendum est de emptione anticipata solutione facta, & quæ est emptio perfecta, & vbi emuntur res propriè mutuabiles, vt vinum, oleum, triticum, in hac (inquam) emptione dum differtur traditio mercium harum, mutuantur implicitè, sicut in venditione ad creditũ: perfecta implicitè mutuatur pretium à venditore. Si autem loquamur de emptione, qua anticipata solutione emuntur res: quæ non sunt propriè mutuabiles, quia non ipso vsu consumuntur: sunt tamen accommodabiles, tunc etiam de perfecta emptione loquendo nonnulla differentia est inter venditionem ad creditum, & inter emptionem anticipata solutione factam, quia in emptione ad creditũ pretium, quia capax est mutuationis propriæ, implicitè mutuatur. At in emptione anticipata solutione facta, vbi emuntur vineæ, olıueta, prædia, domus, quia hæ res non sunt capaces mutuationis propriæ, etiam in emptione perfecta non dicuntur propriè mutuari, sed commodato concedi, dũ earum differtur traditio.

Dictum Albornozij 1. quo i sensu est verum.

PORRO prædicta omnia vera sunt, loquendo de emptione perfecta anticipata solutione facta. Nam si de imperfecta sic facta loquamur, falsum est etiam secundum assertum Albornozij, scilicet, quòd sit analogia inter venditionem ad creditum & emptionem imperfectam anticipata solutione factam, quia sicut in illa venditione concreditur pretium, ita hic in ista emptione concreduntur merces vẽditori, & patet manifestè, quòd hæc analogia non sit vera, quia in emptione hac imperfecta, dum mercium emptio perfecta non sit, merces non sunt emptoris, quia suo periculo non substant, neque earum adeptus est proprietatẽ, ergo nullo modo potest eas cõcredere emptor, vtpotè nõ suas,

Assertũ 2. eius quo accipiendum.

suas, neque per viam mutui, neque commodati. At verò in venditione perfecta ad creditum, cùm pretij soluendi venditor adquisiuerit ius, potuit illud implicitè concredere, & mutuare.

Collectio. COLLIGITVR ergo ex prædictis nihil aliud esse in hac imperfecta emptione præsoluere pecuniam, quàm eam venditori mutuare, vsque ad id temporis, in quo perficienda est actu emptio, quatenus pecunia sic anticipatè data pretij, vices tunc subeat in toto, vel in parte cum perficietur emptio. Quocirca liquet satis, quod dum Diuus Thomas asseruit anticipatas pecunias ad emendam rem erogare ad mutuum reduci, non loquutus fuit de emptione iam perfecta & consummata: sed de imperfecta, qua solum conuentum est inter partes de emptione perfecta in posterum contrahenda.

Ad confir. AD confirmationem tandem post vltimum argumentum in capitulo præcedenti obiectam ex autoritate D. Thomæ, dicitur verba D. Thomæ verissima esse, quæ ibi allegantur, & contra nostras conclusiones non militare: quia ibi loquitur de prętio minori iusto, vbi ait vsuram committi, si, quia anticipatur solutio, res minoris, quàm sit pretium iustum, ematur: at nos dicimus carere vsura, si emptio perfecta anticipata pecunia facta infimo pretio fiat, quia infimum pretium intra limites iusti pretij computatur.

Nota. NOTA tandem, quod hęc omnia, quæ de emptione perfecta, & imperfecta prænotauimus, fundamentum habere videntur in Syluestro, verbo vsura. secund. quæstione 11. nam ibi emptionem, quam nos vocamus perfectam, vocat ipse absolutam, & quã imperfectam vocamus, vocat ipse conditionatam. Imò Caietanus & hanc distinctionem emptionis perfectæ, & imperfectæ anticipata solutione factæ insinuare videtur, licet subobscuriùs verbis, 2. 2. quæst. 78. art. 2. in fine Commenti, vbi ait anticipatam solutionem dupliciter considerari posse: vno modo, vt pars emptionis, & hoc non contingit, nisi cùm emptio est perfecta taliter, quod licet non tradatur statim res empta: eius tamen dominium, & periculum traijcitur in emptorem, & pretij dominium in venditorem (vt sæpè diximus) alio autem modo ait, considerari posse, sicut actio distincta, & hoc contingit in emptione imperfecta postea perficienda.

Vbi celebris quæstio lanarum adhuc presſiùs, quàm in nostro Instructorio examinatur, respondendo ad de nouo obiecta per Garciam: referuntur pericula in præemptione lanarum, & an lana aduecta Flandria possint pluris vendi ad creditum, & an empta ante biennium maiori pretio reuendi possint ante traditionem earum: respondetur ad argumenta Metinæ.

CAPVT XLI.

PORRO ad materiam hanc de emptione anticipata solutione facta spectare videtur celebris illa, & difficilis quęstio de lanis anticipata solutione pro viliori pretio emptis. *Quæst. de emptione lanarum anticipata solutione.*

IGITVR licet de hac quæstione abundè satis disputantes, nostram sententiam protulerimus: tamen vt ordo procedendi hic seruaretur, ne aliquid hic attinens ad materiam venditionis, & emptionis desideraretur, tum vt nobis obiectionibus nunc denuo nobis innotescentibus à Garcia in suo lib. 1. de contractibus, cap. 24. pag. 15. oppositis responderemus, operæpretium eius iterum hic meminisse duximus.

IGITVR quamuis in hac quęstione in tomo 1. & part. 2. cap. 65. nostri Instructorij Conscientiæ partem tenere negatiuam, Nauarrum in Sum. cap. 23. num. 82. Metinam Complutensem de rebus restituẽdis, circa causam sextam, & Metinam Salmanticensem in sua Instructione §. 23. de vsuris, fol. 134. pag. 2. palàm dixerimus: *Variant doctores.*

nunc

nunc superaddimus doctorem Saraviam lib. de instructione mercatorũ fol.39.supradictis adhærescere. Contrariam autẽ, idest, affirmatiuam partem, secutus est Victoria, imò aiunt Burgenses non solùm à Victoria, sed etiam à doctoribus Parisiensibus, quos consuluere hanc accepisse partem affirmatiuam. Subscripsit ei Sotus lib. de iustit.& iur.quæst.4. artic.1. ad 4. & tandem Corduba tractatu de casibus conscientiæ q.85. ei accessit, quàm potissimis rationibus,& probationibus muniuit, post omnes hos Garcia in lib.1. de contract. loco suprà allegato, vbi rationes pro parte affirmatiua excogitatas à Corduba enervare conatur negatiuam conformiorem esse rationi, & magis esse probabilem ait.

Arg.1. AT primò eliciendæ veritatis causa arguitur pro parte negatiua argumento, quo eam ibi probat Garcia, scilicet, quia rei venalis illud est pretium iustum, quod tempore perficiendæ venditionis communiter currit: perficitur autem tunc venditio, quando res emptori traditur. Igitur pretium lanarum anticipatè emptarum illud erit iustum, quod tempore receptionis earum valebunt, non autem erit iustum illud, quo ante traditionem earum vilioris emuntur.

Arg.2. SECVNDO arguitur clariùs argumento Metinæ Salmaticensis loco citato, quia emere anticipata solutione lanas decem argenteis pro singulis earum ponderibus recipiendis tẽpore, quo solent constare duodecim, perinde est, ac si quis mense Ianuarij mutuaret 10. argenteos, vt mense Maij pro eisdem reciperet 12. sed hoc est euidentissima vsura, ergo contractus lanarum, vsura non caret.

Confirm. ET confirmatur confirmatione eiusdem Metinæ, quia si in emptione anticipata lanarum hic iustificatur contractus: nullatenus apparet, quomodo non sit iustificandus in alijs mercimonijs grossis, cuiusmodi sunt alia mercimonia, quę in magna copia prçemi solent, quod prorsus est absurdum concessu.

TERTIO arguitur, quia hæc copia lanarum non emitur anticipata pecunia, quatenus sunt in potentia lanæ istæ, aut quatenus in eo imperfecto statu sunt, quem solent habere fruges ante maturitatem, quod ex eo satis liquet, quia præemptores earum, earum non subeunt periculum, sicut contingit frugum periculum subire emptores, cum eas præemunt, vt sunt in potentia, sed præemuntur lanæ, secundum eum statum considerata, in quo tempore receptionis earum erunt, ergo secundum pretium, quod tempore receptionis & traditionis earum obtinebunt, emendæ sunt anticipata pecunia, & non viliori anticipato. *Arg.3.*

QVARTO arguitur, quia licet (vt benè probant Sotus & Corduba) istæ lanarum merces commodè emi non possint, nisi anticipata solutione: tamen hoc non obstante, sicut vsu euenit in rebus alijs anticipatè emptis potest taxa pretij in futurum decernenda ad tempus receptionis lanarum reseruari, ergo quia commodè emi non possint, nisi anticipata pecunia, non ideo pretio minori anticipato, quàm valeat, tempore receptionis, emi licitè possunt. *Arg.4.*

QVINTO arguitur, quia si liceret minoris lanas anticipata pecunia emere, id ideò esset, scilicet, quia istæ lanarum merces vltro offeruntur venales à pastoribus rogantibus, vt emptores eas, sic anticipata pecunia prę emant. Et merces vltroneæ vilescunt, sed ista causa cùm non verè persistat, cùm communiter etiam accidat emptores lanarum è contrariò rogantes (quia id ex re sua est) præuenire pastores, vt sic anticipatè vendant, sequitur hac ratione allagata à Victoria, & ab alijs, scilicet ratione vltroneæ oblationis lanarum, minoris non licere eas præmere, quia fundantur in falsa causa, id est, non subsistente realiter. *Arg.5.*

IGITVR post tot argumenta difficilem esse quæstionem præarguentia, iam si nostram super hac quæstione sententiam exquirat lector, per hanc

hanc conclusionem ducimus respondendum. Conclusio autem sit talis, licet non sit vsquequaque certum, tamen probabiliter dicitur, quod licitum est emere lanas in magna copia anticipataque solutione ad transuehendas eas in Flandriam, vel extra Hispaniæ regnum minori aliquantulo pretio, quàm de facto valent tempore traditionis: dummodo non imponant emptores alia grauamina executioni mandanda, scilicet, quòd etiã si præ impotentia ex casu contingenti aliquo orta nõ tradiderint tot conuentione firmata lanarum pondera, pastores ipsi teneantur, empta si fuerint aliunde ab emptoribus maiori pretio, quàm sit conuentum, excessum hunc pretij emptoribus soluere: nam tunc hac adiecta moderatione tolerabilior fit hæc conclusio, quæ vt probabilis hic defenditur, cùm sentiamus oppositam, scilicet Nauarri & vtriusque Metinæ, & Garciæ, & Saraiuæ esse tutiorem, ac proinde iuxta illam consulere debere Theologum ante factam (vt fertur docuisse Magister Frater Ioannes à Penitentia cathedraticus olim Salmanticensis. Hęc autem conclusio, antequàm probetur exemplificatur, secundum Cordubam, Sotum, Victoriam, & alios viros doctos, quos affirmat Metina in sua instructione eam defendere, Verbi gratia, si tempore traditionis, & receptionis lanarum valituræ sunt ipsæ lanæ 12. argenteis, si anticipata solutio ne per sex menses ante emantur, vel tempore, quo in Hispania solet anticipari solutio, hoc est tempore Sancti Michaelis, vel tempore carnispriuij, & pro eis soluantur 10. argentei licitũ (inquam est.) Iam ergo hæc rationibus apparet esse probabilis:

Exemplificatur. Concl.

Prob. 1.

PRIMO probatur, quia si istæ merces lanarum non sic ab omnibus emptoribus communiter anticipata pecunia in magna copia emerẽtur ante earum traditionem, profectò cùm accederet tempus traditionis, non plus valerent, quàm pretium anticipatè solutum, id est, non plusquàm 10. Et ratio est plana, quia si lanæ non essent pecunia anticipata emptæ in magna copia, tunc tempore traditionis magna suppeteret pastoribus copia lanarum vendenda: sed magna copia, & exuberantia mercium præsens, facit eas decrescere in pretio: ergo iuste tunc tempore traditionis minus valerent, quia ratione copiæ in valore descenderent.

Respõdetur redarg.

QVOD si quis hanc rationem velit redarguere, sic dicendo in contra, scilicet, quòd copia lanæ, quæ tempore traditionis non erat antea vendita, magis tempore traditionis inuenitur valere: ergo idem censendum est de omni copia lanæ, scilicet, quòd si ante non esset vendita, pretio maiori tunc valeret, quia responderi potest, quòd si lana restans, & non anticipatè vendita tempore traditionis magis valet, est, quia maior copia est anticipatè vendita, quia si omnis lana restaret vendenda, prę tanta copia vilesceret.

Prob. 2.

SECVNDO probatur speciali ratione conuenienti huic lanarum commercio, quia merces, quæ tempore traditionis earum communiter minus vtiles sunt emptoribus, minus etiam tunc valere solent: sed merces lanarum tunc tempore traditionis minus vtiles essent emptoribus, nisi eas antè anticipata pecunia emissent. Siquidem si eas nõ pręmissent, commodo tempore post traditionẽ in Flandriam, vel aliàs extra regnum causa quæstus transmittere nauigijs impedirentur, quia si non præmisissent, cùm tunc in eis emendis præoccupandi essent: simul, & semel in cura adhibenda vt purgentur, lauentur, beneficientur, in saccis reponantur (quæ omnia præuenire necesse est, vt lanæ possint transuehi in nauibus in Italiam, vt lucro ementibus possint sic esse) tunc nequaquam possent occupari: ergo possunt eas aliquantulo minori pretio præemere. Quia hac ratione aliàs tempore traditionis sic pro tunc emptæ, quia minus vtiles communiter valerent, quàm facta præemptione earum valent. Neque hanc secundam probatio

nem,

nem, neque primam Garcia, etsi contendat neruos, sufficienter impugnat, aut soluit, quia efficaces rationes sunt, si vera est in qua fundantur, relatio.

Probat. 3. TERTIO probatur, quia licet minoris emere debita litigiosa, & periculosa, quia eò quòd periculis subiecta sunt ementi, & suscipienti eorum periculum minus valent: sicut etiam, licet minoris emere fructus terræ antequam peruenerint ad maturitatem, quia periculis substant, quæ subiturus est præemptor eorum, sed harum lanarum præemptores (si verum est, quod loco citato refert *Pericula in præemptione lanarũ.* Corduba) in earum præemptione varia subeunt pericula: Tum, quia pastores quatenus maiorem copiam pecuniæ sibi præaccipiant, plura pondera lanarum spondent, quàm sint postea soluendo, tum, quia cùm tot pondera postea soluendo non sint, pecuniam præacceptam posteà morosè, aut difficulter soluunt, aut nunquam. Tum, quia grassari potest morbus, & mors in gregem ouium, quo casu, qui præemit, iacturam patitur. nam eam patiendi sic præemendo se subdit sorti. Tum, quia pastores cùm iam solutionem præacceperint, lanam sordidam, sudoreque infectam rependunt, quod quidem in emptorem detrimẽtum vertitur, quam fraudem nequaquam aduersus emptores molirentur pastores, nisi pretium anticipatè percepissent. Ergo si hæc debita lanarum tot modis contingit ipsis præemptoribus esse periculosa: poterunt eas lanas hac ratione aliquantulo minori præemere.

Residetur obiectioni. NEQVE hoc est incidere in opinionem reprobam Metinæ Complutensis asserentis, quod ratione periculi mutuanti, aut vendenti ad creditum, licet augere sortẽ debiti, quia licet hoc ita insinuare videatur Nauarrus in Summa Lat.cap.23. num.81. & 82. Tamen differentia est, quia iuxta sententiam Metinæ falsam, id licèt (vt ipse exemplificat) etiam quando debita non sunt ex se periculosa recuperatu, sed fore timentur, qđ nos negauimus: at vero in casu lanarum prætẽrea pericula, quæ ex culpa pastorum possunt contingere, debita lanarum ex se periculosa sunt, eò quòd greges ouium ex magna parte interire possunt, & emptores tunc à sua spe, & lucro munere defraudati: tum, quia excrescentia malarum herbarum contingenti lana illis soluenda, vepribus & tribulis respersior, ac proinde deterior esse potest. Adde etiam, & hanc differentiam, quòd mutuans, ac vendens ad creditum, qui ratione periculi contendunt augere sortem, contendunt etiam suum debitum integrè recuperare. At præemptores isti lanarum (vt supponimus in conclusione) licet suam pecuniam recuperare intendunt in casu, quo pastores, sine culpa sua propter interitum ouiũ impotes facti sunt ad soluenda tot promissa pondera: tamen in hoc casu non obtendunt id interesse expetere, cuius iacturam ex correspondentia tot ponderum promissorum lanarum deficienti patienter: quod si hęc ratio per se non sufficienter probat, certè negari non potest, quin aliqualiter adminiculetur duabus primis antea positis rationibus, quæ eam apparentiùs probant.

QVARTO probatur, quia si *Prob. 4.* merces lanarum anticipata pecunia non præemerentur, si intra mensem à tonsione ouium non emerentur, deinceps cum præparari non possent àd transmittendas eas nauigijs extra regnum, cum magna iactura pastorum vsque ad alium annum, apud ipsos permanerent. Quamobrem huius vitandæ iacturæ gratia has lanarum merces viliori pretio à se extrudere satagerent, postquàm solito pretio eas vendere non possent, non ergo (si non præemerentur) tempore receptionis lanæ inemptæ maioris essent pretij, quàm quando anticipatè præemuntur, neque quòd traditionis tempore maioris constarent, liquere potest: dum anticipatè emendi necessarius inualuit vsus, imò oppositum probabilibus satis coniecturis futurum esse colligitur.

QVIN-

Probat. 5. QVINTO probatur, quia genus hoc contractus præemptionis lanarum aliquantulo minori pretio præsoluto ad prædictum finem, tum communiter est in republica vsu receptus, neque cõstat manifestè esse illicitum, aut vsurarium, tum etiam reipublicæ est emolumento, & vsui: hos autem tales contractus humanos non damnandos esse Diuus Thomas in quod lib. 9. artic. 15. & Gerson. de vita spirituali, lect. 4. corollar. 11. & 13. testificantur, ergo postquàm toleratur propter dictas rationes pars affirmatiua, non est opinio improbabilis, neque enim est clarè (vt falsò autumat Garcia) contra leges emptiones iustificantes, aut damnantes.

Quæst. PRÆTEREA, ne aliquid fit quod in materia hac desideretur, quæstiuncula hæc cum præcedenti proxima sit, eius quoque hic meminisse non erit ab re. Quæritur ergo, vtrum huiusmodi mercatores lanarum transuehentes eas in Italiam, vel Flandriam, possint ibi Flandriæ aut Italiæ pluris eas vendere ad creditum, *Argum.* quàm de præsenti. Et videtur certè id nullatenus licere, quia doctores reclamant, & negant, quòd liceat pluris vendere merces ad creditũ quàm de præsenti, quando inuenitur pretium communiter de præsenti, neque hic vigent rationes, aut causæ allatæ in superiori conclusione, vt possit cõ-*Respons. Cordub.* tractus hic iustificari. Respondet nihilominus Cord. vbi supra ad hanc quęstionem, quòd licet cõtractus hic propositus in quæstione non possit apertè iustificari: non tamen etiam diffinitiuè, tanquàm illicitus potest condemnari, quia inquit licet non assertiuè, posset aliquo modo iustificari: nam allegat Sotum lib. 5. de iustit. quæst. 4. art. 1. & q. 84. videre hunc contractum iustificare.

Sent. autoris. SED certè opinio hæc, & sententia vix aut nullatenus potest sustineri, nisi cum limitatione Victoriæ, scilicet, quando copia lanarum in Italiam, vel Flandriam allata in nauibus ex Hispania tanta esset, quòd communiter lanæ non inuenirent ibi pretium de præsenti, nisi fortè in raro casu, cum quis necessitate debitorum oppressus cum talibus mercibus rogaret pro vili sibi dato pretio distrahendo eas, quia vna hirundo non facit ver. Hoc non obstante tunc pretio ad creditum pensatis pensandis arbitrio boni viri, pretio ad creditum iustè æstimato vendi possunt, licet non inueniatur de præsenti, quia scilicet desunt emptores, qui numerata pecunia emere velint: nam cum ista limitatione Victoriæ fortè tolerari potest, neque ego illam post factum auderem damnare.

INSVPER ad postremam quæstiunculam hanc vt respondeamus, necesse est, scilicet, vtrùm liceat emere lanas pecunia anticipata per bienniũ, vel triennium ante earum traditionem, & eodem loco ante earum traditionem reuendere eas alijs intra prouinciam auctiori pretio, quàm emptores emerint anticipata pecunia. *Quæst. an liceat emere lanas anticipata solutione per biennium. Resp.* Respondetur autem summatim perspicuum esse talem contractum, & iniustitiam præseferre, & obligationẽ restitutionis inducere. Nam supposito, quòd iusto pretio lanæ anticipata pecunia sunt primò emptæ, si earũ emptores eas alijs ante earum receptionem maiori, quàm emerint pretio reuendant eodem loco, palàm est secundis emptoribus reuendendo, & plus pretij exigendo, eis istos reuenditores iniuriam irrogare: quòd si de mus his eas lanas iustè auctiori pretio sic reuendisse, sequitur proculdubio eas minori pretio non iustè anteà anticipata pecunia emisse iniustitiámque contra pastores commisisse: vnde vtrinque hoc factum conuincit eos iniustitiæ crimine.

EX prædictis vltimò concluditur, neque etiam pastoribus esse licitum lanas suas ad creditum maiori pretio vendere, quàm valeant tempore traditionis earum, quia hoc esset ratione dilationis temporis plus recipere, ita Corduba.

Ad argum. incontra. RESPONDENDVM iam tandem superest ad argumenta incontra à principio posita: sunt etenim non parum

Distinctio. parum difficilia, nisi soluantur. Ad primum igitur duplici ratione dicimus eius maiorem esse distinguendam, vbi sic assumitur, quòd rei venalis illud sit iustum pretium, quod tempore perficiendę venditionis, & emptionis, id est, tempore traditionis, & receptionis eius currit. Primò, quia si intelligatur de re venali, quæ cum anticipatè præmitur nulli ex se est subiecta periculo, conceditur maior: si autem intelligatur de re venali ex se periculosa, negatur, quòd si anticipatè ematur: vt sic ex se subiecta periculis est, pretium eius sit, quod currit tempore traditionis. Quia illud pretium communiter currens tempore traditionis deseruit pro rebus extra periculum iam constitutis, & non periculosis, & non pro rebus, quæ ex se periculosæ sunt, vt verbi gratia, debita periculosa ex se, difficiliáque recuperatu, & litigiosa non est æquum, vt tanto pretio præmantur, quanto debita eiusdem summæ, quæ extra periculum sunt, & citra litigium constituta sunt tempore traditionis, tunc tempore receptionis constare solent. At emptio lanarum, vt prædiximus ex se subiecta est periculis duplici nomine iam ante in tertia probatione insinuato.

2. Solutio. SECVNDO aliter distinguimus eandem maiorem primi argumenti, quia si pretium tempore receptionis lanarum magis tunc auctum, & communiter tunc currens fuit occasionatum, id est, occasionaliter causatum ex tanta præemptione lanarum, & in tanta copia anticipato pretio venditarum: negamus tunc illud pretium auctum tempore receptionis currens à præmentibus, vt iustum esse soluendum, quia, vt prædictum est, nisi sic præemptæ fuissent in tam magna copia, magna copia vendenda suppeteret: magna autem copia mercium eas viles reddit, ac per consequens vilioris præ tanta copia venundarentur, & iusto pretio vilioris emerentur. Si autem pretium non sic contingat augeri ex prædicta præemptione, cócedimus pretium tépore traditionis mercium currens esse, vt iustú seruandú.

Ad arg. Metin. AD secundum argumentum Metinæ Salmanticen. negatur maior, scilicet, quòd perinde sit emere anticipatè lanas decem argenteis tempore traditionis valituras duodecim, sicut mutuare decem, vt reddantur duodecim, quia anticipata solutio, quæ est implicitum mutuum, non est causa minuendi pretium immediata, sed causa est magna copia lanarum, quæ si præempta non esset restaret vendenda, ac per consequens vilioris constaret, quàm tempore traditionis modica, quæ suppetit pro tunc vendenda quátitas, valet. Secundò respondetur, ne- *Solutio 2.* gádo etiam maiorem, quia cum mercimonium lanarum prædictis rationibus sit ex se periculosum, ac per consequens minus valens, dum earum lanarum solutio differtur, quod est mutuum implicitum, non dantur implicitè 10. vt 12. soluantur. Neque valet replica Garciæ, scilicet, quòd non mutuat præemptor implicitè lanas, quia adhuc eas non fecit suas, sed implicitè mutuat pretium anticipatè solutú, id est 10. argenteos pro lanis post valentibus 12. quia potest responderi, quòd est emptio ista actualis, & rei veluti in potentia ex se subiecta periculis, quia si intereat grex in toto, vel parte, vel lana contingat deterior esse, licet præemptor non subset periculo perdendi pretium, subest periculo perdendi lanam præemptam, si grex moriatur, vnde non ratione impliciti mutui, sed quia res ex se periculosa minoris valet, minoris emitur. Vnde ad secundam obiectionem Metinę negatur, quòd ista ratio, quæ concurrit in minoris præemendo lanas, currat in cæteris grossioribus mercibus, vt possint minoris anticipatè emi, quia non subsunt his periculis, aut expensis, aut præparatorijs beneficijs, vt emptoribus possint esse emolumento, & vsui, neque perstant causæ prædictæ in eis, vide Syluestrum verbo vsura 2. quæst. 1. vbi tradit rem tradendam in futurum, quæ subest periculis, & expensis (quia talibus qualitatibus affecta est) minus valere.

AD

Ad 3. arg. AD tertium argumentum ex immediatè prædictis patet solutio, quia negatur antecedens, quia non emuntur lanæ omnino consideratæ secundum statum, in quo tempore receptionis earum erunt, quia erunt iam extra periculum, & sic extra periculum considerantur: at cum sic præmuntur cum periculis prædictis emuntur, quare sic venditæ meritò minoris anticipatè comparantur.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum negatur, quòd quando lanæ sic præmuntur, commode possit pretium anticipatè solutum reseruari, vt taxetur in futurum, tum quia difficulter pastores, & præemptores conuenirent in pretio taxando post, dum pastores in pretio augendo, & præemptores in eo diminuendo contra niterentur: & sic in casum abiret contractus antea factus: tum, quia pastores, quo minore quantitate lanarum recompensarent pecuniam præacceptam abscondentes lanarum abundantiam, & fingentes penuriam, contenderent pretium fore augendum, milleque aduersus præemptores ordirentur technas: tum, quia pastores vellent pretium taxare ad duodecim, sicut taxant modicam copiam, quæ eis restat vendenda: quod tamen non est æquum, cum isti mercatores non absque prædictis periculis præemant, quòd tantum pretij rependant.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum respôdetur, quòd non ea ratione, qua prædictæ merces lanarum vltro offeruntur à pastoribus aliquantulo minori pretio præemi possunt, quamquàm si hæc causa subsisteret, iustificaret contractũ, sed causæ potissimæ sunt, quas inter probandam conclusionem adduximus, quæ si persistant à parte rei (vt Corduba refert) probabilem eam esse conficiunt. Soluimus, & si non demonstratiuè argumenta opposita ab alijs, & à Garcia, sufficienter tamen, ne aduersum opinionem probabilem viderentur concludere.

De casibus, quibus quis potest cogi ad vendendum, vel emendum: notantur in hoc aliqui visitatores de duplici violentia in venditione. An pretium iniustum per tyrannidem dominorum, vel mercatorum fraudem communiter intrusum sit seruandum à reliquis, & quale erit tunc pretium iustum: de monopolijs, de annona accumulatoribus: de obtinentibus à rege priuilegia stanchorum: de absconditoribus mercium, & de alijs.

CAPVT XLII.

QVONIAM suprà plures esse venditionis proprietates docuim', inter quas vna de pretio iusto seruãdo erat, cum de hac latè egerimus: nunc de ea proprietate instat agendum, quæ exigit, vt venditio voluntaria sit, & non coacta. At verò cum tripliciter contingat venditionem inuoluntariam fieri, sicut & aliquid aliud, scilicet vel per violentiã, vel per deceptionem, & fraudem, aut ignorantiam, nunc primò de venditione inuoluntaria per violentiam, & metum differere aggrediemur.

QVÆRITVR ergo, an iudex vel reipublicæ gubernator possit licitè cogere aliquem ad aliquid emendum, vel vendendum, & in quibus casibus hac coactione vti possit. Respondetur breuiter ne in re clara multum immoremur, posse iudices tempore famis compellere diuites, non solum, vt vendant alimenta graui fame oppressis, sed etiam vt gratis donent extrema fame laborantibus, & non habentibus pretium, aut aliquid, quo sit emendo. Patet, quia præter æquitatem iustitiæ est, quòd homines passim moriantur, cum sint alimenta in republica, quia princeps ex officio tenetur conseruare vitam suorum ciuium, & leges ciuiles in istis necessitatibus præcipiunt bona reipublicæ distribui. ff. ad l. Rhod. de iactu. l. 11. §. cum in eadem, in fine, & communicanda esse cibaria tempore ne-

Quæst. an index potest cogere ad emendũ.

Resp.

necessitatis leges canonicæ indicunt distinct. 47. cap. sicut: vide ibi gloss. & Syluest. verbo eleemosyna, q.vlt.& Panorm. cap. siquis extra de furtis.

Coroll. EX quo sequitur corollariè, quòd si rex aut princeps tempore famis per censuras ad hoc impetratas ab episcopis diœcesum, vel per suos ministros iuramento accepto constringeret frumenta, quæ recondita habent ciues populorum propalare, vnusquisque teneretur totum id frumenti, quod in horreo habet pandere, nisi probabiliter timeret frumenti partem etiam vitæ suæ, & familiæ sustentandæ necessariam fore, sibi auferendam: nam tunc hanc dumtaxat posset occultare.

Regula generalis. PRÆTEREA sit regula generalis, *cum rem exponere venalem, aut eam emere ad bonum commune necessario attinet, iudex aut gubernator reipublicæ potest cogere ad eam emendam, vel vendendam.* Hac enim de causa videre est, quomodo debitores cogantur suas res pretio distrahere, quo creditoribus debita sint soluendo, propter hoc etiam annonæ, & victualium coaceruatores coguntur ea venalia exponere quatenus necessitati subueniatur, & inopia talium merciũ tollatur.

Casus quibus potest qui cogi ad vend. vel emend. PRÆTEREA ob eandem rem suas ædes, vel ædificia coguntur non nulli ciues vendere, dum ibi pro tutamine ciuitatis, aut pro bono eius publico expedit ibi arcem, vel ædificium publicum construi. Imò ob causam communis boni, secundum Garciam lib.1.de contractibus, cap.13.pag.369. Senatores populorum ingruente necessitate vrgenti famis, licitè possunt cogere populares, & ciues, vt suum argentum, & aurum exponant venale, quo inde paretur pecunia qua triticum ad subueniendum fami seruienti in populos emi possit, quod tamen non sic concedendum est senatoribus licitum esse facere, sine facultate regis, aut principis ad hoc prius obtenta, nisi difficilis esset pro hac facultate impetranda recursus ad regem, vel principẽ, & interim periculum esset in mora. Quæ quidem causa videtur excusare senatores populorum insularum ad hoc cogentes pro subueniendo sic vrgenti necessitati.

Alij casus similes. PORRO etiam non rarò populorum oppidani, & ciues licitè coguntur nonnullas res emere. Nam vt videre est coguntur emere triticum, quando ciuitas, vel populus magnam summam tritici pro prouidendo terræ aliunde importari curauit, & postea inter vicinos eam distribuit. Similiter cum armis sunt destituti populi respublicæ ea comparare solent, posteàque inter singulos popularium ea distribuendo, singulos omnes ea emere cogunt. Cæterum accidit, vt sicut Cayphas sub prætextu, quòd expediret vnum hominem mori pro populo, machinatus est mortem Domini nostri Iesu Christi, ita sæpè magnates, vel aliqua superioritate pollentes solent tyrannidem in populares moliri, & vexationes in exangues exercere, & in pusillos, & hoc sub prætextu boni communis. Hinc eorum quidam parum potentium agros, vel prædia causa boni communis (cum potius respiciat ad quæstum proprium, & amicorum) venundari cogunt (vt refert Garcia.) Imò (vt Albornozius narrat) qui abstinentiores deberent esse à malo, quippè, qui visitatores sunt diœcesum grauibus censuris res superfluas, neque ecclesijs necessarias œconomis ecclesiarum præcipiunt, vt emant, quo sibi familiaribus eas venales asportantibus consulant.

Violentia duplex in venditionem. INSVPER cum violentia dupliciter inferri possit, quatenus ad contractum venditionis. Primò, dum compellitur vendere, qui aliàs nolebat suam rem distrahere. Secundò, dum non in ipsa venditione, quia paratus erat vẽdere, sed in summa pretij patitur violentiam, quia cum vellet maiori pretio vendere rem suam minori eam vendere cogitur. *Quæst.* Quæritur nunc de secunda violentia, vtrùm si aliquis dominus tyrannicè, sine rationabili causa statuat pretia iniusta, vel si propter aliquam malitiam, vel malam consuetudinem, vel fraudem minorantium, vel augentium communem

munem æstimationem fraudulenter pretium communiter currens nõ sit iustum, an illo pretio communi currẽti compellendi sunt vendere suas merces venditores in conscientia, vel si non isto, quali tunc pretio eas vendere teneantur.

Conclus. IGITVR ad quæstionem statuitur responsiua conclusio, quando propter tyrannidem dominorum apertè, & sine rationabili causa statuentiũ iniusta pretia, vel propter alia culpabilia impedimenta iusti pretij aliàs cõmuniter cursuri impeditus est cursus pretij aliàs iusti futuri, non sunt compellendi venditores in conscientia vendere illo pretio, quod communiter currit ad numeratum. Hæc conclusio est Syluestri verbo, vsura, 2. quæst. 1. dicto 1. & 2. est Lauren. de Ridol. est Archid. & Gerardo. probatur autem, quia maleficijs non est indulgendum. ff. de re vend. in fundo. & de cogna. spirit. capit. 11. ergo ratio dictat, quòd propter maleficia impedientium iustum pretium ob suum quæstum alij, qui bona fide negotiantur, illo iniusto pretio, & iniustè introducto cõmuniter currenti ad numeratum merces suas in conscientia vendere non cogntur.

Coroll. HINC corollariè sequitur, quòd non solum quando dominus tyrannicè sine rationabili causa statuit pretia iniusta: sed etiam in casu, quo aliqui mercatores pecuniosi vendunt res suas ad terminum, vt plus lucrentur, vnde accidit vt boni, & sinceri mercatores non possint consequenter vendere merces suas iusto pretio ad numeratum: & in casu (prout aliquibus videtur) in quo propter paucitatẽ pecuniarum mala consuetudo inualuit, quod pœne omnes vendant ad tempus, ex qua consuetudine vsuuenit, vt sic ad numeratum non inueniatur illud pretium, quòd cessante tali mala consuetudine esset iustum, & communiter currens, & in omnibus (inquam) his tribus casibus, quia non est pretium iustum, quod habet communis æstimatio ad numeratum: seruandum non est neque ad sui custodiam oblig at in conscientia.

Quæst. SED si requiratur quale tunc istis persistentibus causis iniustè impeditus iusti pretij pretium iustum sit, ac proinde obseruandum. *Dictum 1.* Respondetur cum Syluestro loco citato, & cum Archi. quem in huius gratiam allegat, quòd illud esset iustum pretium, & obseruatu in cõscientia necessarium, quo res distraheretur, si talia media violenta, vel fraudulenta, vel iniustè impedientia cursum iusti aliàs pretij cessarent vel abessent, & hoc videtur esse illud quo solui potest materia rei, & manu factura ac labores rationabiliter facti: ita scilicet quod prudens mercator, aut artifex moderatum lucrum arbitrio bonorum virorum reportet. Secus esset si propter aliam irreprehensibilem causam, puta ex abũdantia mercium, vel huiusmodi, pretium ad numeratum sic vilesceret, quod mercator sic vendendo iacturam pateretur: quia tunc illud nõ posset excedere pretium, quia negotiationis alea est.

2 SECVNDO adijcimus cum Syluestro ibi vsura 2. quæ. 1. dicto tertio, quod si quis vendat ad tempus vltra pretium currens ad extorquendum pretium, quod curreret, si prædicta impedimenta reprehensibilia non essent: non peccat, si non respiciat ad tempus, sed ad rationabile lucrum, patet, quia tunc sine iniuria alicuius suã vexationem iniustam redimit.

TERTIO causa seruandi ordinis, quod supra nos dixisse meminimus, hic repetimus cum Soto, quòd quando domini populorum, vel senatores manifestè, & sine rationabili causa pretia rerum iniusta constituerent, & taxarent, in conscientia venditores secluso scandalo non tenerentur seruare illa. Secus si res esset in dubio, quia tunc tenerentur stare taxæ, vel abstinere à vendendis his mercibus, dum vendere eas in conscientia propter mandatum iudicis exigente id necessitate reipublicæ non tenerentur.

Quæst. PORRO, quoniam de emptione inuoluntaria cœpimus disserere.

Cûm vno autem modo inuoluntaria dicatur per violentiam: & violentia quædam tacita interueniat in monopolijs. Quæritur primò, in quibus casibus hæc monopolia committi contingat. Secundò, an omnino sint illicita, vel in aliquo casu liceant.

Definitio monopol. IGITVR monopolij definitionem supponentes, scilicet, quod *monopolium est quædam concordia, qua venditores conueniunt inter se, vt omnes vno precio vendant, & non minori aliquis eorũ vendere possit, vel concordia, qua emptores inter se coherent, conuenientes in nõ emendo merces, nisi tanto pretio, & non maiori, ex qua quidem conuentione, quasi constricti manent ad tanto pretio emendum vel vendendum*, dicimus hæc

Monopol. varia. monopolia multipliciter patrari. Primò, nanque ea ineunt mercatores,
1 quatenus vendere suas merces maiori pretio possint, & alienas minori
2 emere. Secundò artifices hæc monopolia constant: dum inter se inuicem statuunt de non distrahendis rebus suæ artis peritia fabrefactis, nisi pro
3 tanto pretio. Tertiò hæc monopolia concinant conductores redditũum, qui cum sint addicendi auctius pretium offerentibus: ipsi in eam sententiam vnanimes conspirant, scilicet, de non augendo pretium, nisi vsque ad
4 certam summam. Quartò similia monopolia moliuntur, qui in auctionibus, & subhastationibus, sibi ipsis inuicem spondent. Vt vnus, vel duo tantum eorum licitentur, vt de medio, sic exclusa æmulatione, & competentia, quæ in tali modo vendendi intercedere solet: ipsi minoris, sibi comparant res, quàm alias vendi possent.

Quæst. an monopolia sint iure ciuili prohibita. DEINDE subnectitur hic affinis quæstiuncula, scilicet promissa. An monopolia hæc sint ipso iure ciuili prohibita, vel in omni casu illicita. Respondetur autem, quòd monopolia damnantur. C. de monopol. l. vnica. Vnde, quia tales monopoliorum autores contra iustitiam, & bonũ reipublicæ ea machinantur, tanquàm rei mortalis criminis, qui pœna exilij, & amissione bonorum, etiam secundum leges ciuiles veniunt mulctandi, è ciuitatibus exterminandi essent.

Responsio. AD secundam autem partem quæstionis dicendum est cum Soto, Garcia lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 378. quod cum monopolia tanquam illicita in vtroque foro reprobentur, in foro conscientiæ in hoc dumtaxat casu censentur licita, scilicet, quando emptores inter se conuenirent de non emendo, nisi tanto pretio iusto tamẽ, causa constringendi venditores: qui conspirauerant in augendo pretium plus iusto, vt ad pretium iustum descendant, quia tunc sicut clauo clauus truditur, sic vno monopolio, licet excludere aliud monopolium iniquum, quo emptio, & venditio redigatur in suo pretio ad iustitiæ æqualitatem.

PRÆTEREA, quia illa hic quasi se exerit difficultas, scilicet, pro incommodis illatis contra iustitiam in his monopolijs quantum recompensationis sit faciendum? Dicimus hoc punctualiter non posse attingi, sed arbitrio, & prudentiæ bonorum virorum, & in hoc expertorum relinquẽdum esse arbitramur, vt ipsi dum auaritiæ vitio expertes sint, arbitrentur quantum creuerit pretium, vel diminutum fuerit ab eo, quod communiter alias inueniretur, nisi ea intercessisset monopoliorum tacita violentia.

ADHÆC de violentia tacita, quam in emptionibus & venditionibus inferre solent coaceruatores mercium aliàs *Agabelladores* ab aliquibus nuncupati operæpretium est agere. Nam huiusmodi homines nociui interdum sunt in republica, quippe qui annonam, & victualia vndique sibi pretio comparant, quo alijs deficiẽtibus, horum venditoribus liberum sit eis pretio, quo velint ea diuendere. Quæritur ergo de his, an semper sic congerendo annonam peccent, an vero in aliquo casu sint excusandi? *Quæst.* Dicendum est autem primò ad quæstionem, quod dupliciter à culpa abesset huiusmodi victualia ad reuendendũ comparare reuenditores, *regatones* nũcupatos, vel alios mercatores. Primò, quando eo elapso tempore, quod *Cõgestores annonæ dupliciter excusantur.*

lex signat, vel ratio dictat, in quo iam populares de annona venali, sibi & suæ domui sufficienter prouidere potuerunt, reliquam annonam pretio compararent reseruandam in maioris indigentiæ tempus, quo tunc reipublicæ penuriæ subueniatur. Nam id facti tantum abest, vt reipublicę sit detrimentosum, vt reipublicæ commodo maximè conferat, quod & illus Sancti Patriarchæ Iosephi venditi in Ægypto Genes. 41. videtur exemplo confirmari, qui pro tempore famis reseruandam magnam congessit fructuum terræ vim, & copiam.

2 SECVNDO & id facti tunc careret culpa, quando aliquis omnem copiam huiusmodi annonæ coniunctim ab aliquo mercatore emeret in casu, quo huiusmodi merci dominus non aliter, quàm in magna copia, & coniunctim eam vendere vellet, neq; adesset alius præter ipsum, qui sic coniunctim, & in magna copia eam comparare posset. Patet, quia in huiusmodi collectione mercium hi coaceruatores earum in his duobus casibus funguntur officio veluti depositariorum ad eas custodiendas merces in necessitatis tempus, quod in bonum commune reipublicæ cedit, quamuis inficiari non possumus plerumq; hos magis sui proprij quæstus gratia, quã animo consulendi bono reipublicæ ad has accumulandas merces adduci. Quare ne id, quod in reipublicæ bonum verti potest, eis vertatur in peccatum, tenentur annonam sic reconditam pro indigentiæ tempore, cum indigentia se prodit huiusmodi, propalare, eàsque manifestare merces, quod si facere prætermitterent, & inde ex annonæ occultatione carioris vẽdi contingeret in reatum inciderent restituendi incrementum pretij, quod hac de causa accidisset vltra iustum, præstitere etenim causam pretij vltra iustum augendi propter eam, quam intulerunt violentiam carioris emendi, eo quod annonam huius gratia, ne reipublicæ deesset præemptam venalem publicè, non exposuerunt, sed absconderunt: de his namque frumenti reconditoribus Prouerbiorum 11. dicitur, qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, venditio autem super caput vendentium.

POSTQVAM recta perstante intentione, & secluso scãdalo duobus prædictis modis prædictos annonæ accumulatores, à peccato sic accumulando immunes esse explicuimus, iã nunc quibus modis in vnum congerendo, victualia peccent ostendendum venit. Sunt igitur in crimine. *Quibus modis isti peccent.* Primò, si sic præueniant annonam, 1 vel merces, quod alijs ciuibus sibi, & suis domibus prouidendi inde copiã non faciunt, quin potius sic præcapiunt alimenta, & eo animo, vt ipsis solis vendentibus, de eorum manu accepturi alimoniam ad eos reliqui ex populo supplices cogantur confugere.

SIMILITER simili criminis 2 nota damnantur præsertim hi, qui perstante statuto, vel lege prohibente reuenditores hos emere, nisi post certam horam quatenus interim popularibus sibi ipsis prouidendi, & comparandi inde annonam necessariam tempus suppetat antequam annona ad manus reuenditorum perueniat: nihilominus de lege, vel statuto nihil curantes merces victualium præoccupant. Tenentur igitur hi etiam id reparare damni, quod subsecutum est ex plus iusto hac de causa aucto pretio, vide Nau. in sum. cap. 23. num. 91. & Innocen. cap. primo, ne cleric. & Anto. 2. par. tit. 1. cap. 23. §. 16. Tertiò quando maiori pretio vendunt quàm valeret, si iniustè non coaceruarent.

PORRO quoniam sub nomine *Quæstio.* coaceruantium merces ad reuendendum contineri possunt & illi, qui priuilegio potiuntur concedente eis solis aliquod mercimonium, vel aliqua victualia in suis officinis venalia habendi eaque vendendi. Iam de his nunc etiam quæritur an tali priuilegio licitè possint gaudere, nam neque de hoc dubitando ratio deest, cum appareat id in perniciem reipublicę vergere.

AD hanc autem quæstionem dicitur primò, tale priuilegium si in rem reipublicæ sit: licitum iustumque esse non esse negandum, eoque posse potiri licitè in conscientia eum, cui indultum est concedimus. Secus esset si è re reipublicæ non esset, sed potius in eius redundaret incommodum, quocirca iuxta mentem Roselæ verbo emptio. §.23. Nauarrus c.23. in summa nu. 92. criminis grauis reum esse asseuerat illum, qui à principe priuilegiū impetrat, ne certi generis merces ab alio, quam ipso vendantur in populi damnum notabile.

Quæst. an sit crimen mortale obtinere à rege, vt vnus solus vendat lineos vel laneos pannos.

AT quæret aliquis, vtrum culpæ mortali tribuendum sit, si quis à rege obtinere contendat priuilegium, vt ipse solus, vel ipse cum assumpto alio sibi socio lineos pannos, vel laneos, vel alias similes merces vendat & ratio dubitandi est, quia hoc videtur damnasse Palatius super summam Caietæ. verbo emptio. In contrarium est, quod vsus communis inoleuit vt vnus solum in pistorem, qui panem coctum diuendat præponatur in populo, vel vnus, qui vt ipse vina venditet, statuatur à reipublicæ senatoribus in cauponem: ergo si isti potuerunt à reipublicæ senatoribus ad hæc officia soli destinari: ergo idipsum potuerunt munus à rege licitè petere.

Resp. Respondetur ergo cum Nauarro & Rosela locis citatis, quod cum constat esse in bonum publicum licet principi, aut gubernatori obligare ad id aliquos statuendo, vt soli deputati ab eis talia, aut talia, pretio moderato minutim venditent, puta vinum, oleum, & cætera, ac perinde, licet tūc ad hæc officia præfectis ea acceptare, præsertim in oppidulis, & villis, vbi nisi ad hæc vendenda deputetur aliquis, fit vt apud neminem populi hæc inueniantur venalia, ac subinde nullibi his victualibus indigentibus suppetat copia emendi, aut comparandi sibi victum. Vnde hac quoque ratione stabularij certi solent designari, ne desint, qui exteros receptent hospitio. Insuper & ingeniarijs, & bonarum artium inuētoribus, librorum quoque autoribus, et impressoribus, vt ipsi per aliqua curricula annorum soli libros, vel opera noua suæ artis vendant, priuilegia donari solent, quatenus expensas factas inde resarciant, & nonnullam suorum laborum vtilium operum inuentores mercedem accipiant. Cùm autem Palatius culpæ mortali tribuit eorum factum, qui pannos lineos, aut laneos vendendi ipsis solis concedi facultatem à rege impetrare contendunt, id ideò est, quia in perniciem incommodumque reipublicæ, & causa solius proprij quæstus hæc priuilegia obtinere moliuntur regulariter. quapropter in casu, quo cum iactura reipublicæ id concessum esset priuilegium à rege, eo potiri ipsi soli vendentes nequirent, imo, vt Metina in sua Instructione ait §.25. fol.143. isti ad se solos reducentes omnes merces vendendas exemplo regis, & dominorum idem facientium in conscientia se tutari non possunt, quia neque regi, neque dominis ius subest hæc monopolia faciendi, siquidem sunt communiter in detrimentum, & perniciem reipublicæ, vnde præter peccatum rei fiunt huiusmodi damni restituendi.

Monopolij rei mercatores Indiarum.

PRÆTEREA in monopolij quoque crimen incidunt (vt refert Mercatus in libro primo de contract. c. 14.) in regionibus Indiarum Mexici, & Limæ mercatores Hispanici, qui reconditam habentes in armarijs, & apothecis magnam vim vini, & copiam pannorum, huiusmodi mercium penuria finunt ciuitatem laborare eas subtrahentes, & occultantes eo animo, vt ascendant in pretio pro libito. Tenentur enim postquàm mercatorum officio funguntur, eaq; de causa ad eas Indiarum regiones merces has detulere venales, cum earum penuria illic laboratur, eas exponere vendendas, & tūc maximè cum tunc vendendo dispendium non patiuntur, sed lucrum sibi parant. Non enim præstolandū est eis quousque pro suo arbitratu satis superque lucrentur, quia hæc cupiditas immoderata longe à ratione abest.

ADDIT quoque & ibi Mercatus ei merca-

mercatori, qui tam carè emisset pannos, vt iacturam subiret, si valore pro tunc currenti veneant, ius inesset reseruādi eos ad id usque temporis quo panni tanti valeant, quòd suum capita le possit saluare. Sed quia rarò id accidit, regula generalis, quam ratio dictat, est obseruanda: vt ostendente se penuria exteriori harum mercium eas vendendas probant, neque eas occultent causa immoderatè augendi pretium. At verò licet non eis in sit obligationis necessitas omnes merces vno die simul, & semel pretio distrahendi, quia fortè cunctanter eam speciem mercis, cuius inopia laboratur, possunt venundare, vt omnibus pretijs possint gaudere, tamen necessitas eis indicitur, vt statim penuria prodita omnes pedetentim sic in vēdendo procedant, vt neq; copia mercium statim deficiat, neque penuria in die vno augeatur repente ad summum: sed discursu temporis merces indigentiæ reipublicæ subseruiant, quod si conuenerit inter mercatores de huiusmodi non exponendis venalitati mercibus, quo pretium crescat, monopolium est obligationem restituendi excessum, in quo hac de causa pretium excessit secum ferēs, sed merces non necessariæ pro libito possunt in aliud tempus reseruari vendendæ.

Abscondito res merciū.

Quæstio.

PRÆTER hæc tandem dubitationi, quam Metina loco citato exsuscitat, faciendum est satis, vbi quærit an si Salmanticēses negotiatores omnem tritici copiam ementes ad se reduxissent vnanimique concordia 15. vel 16. argenteis venundarent illud, & exteri suum triticum in Salmanticam importantes eodem pretio illud diuendant, teneantur id, quod propter monopolium prius conflatum à negotiatoribus vltra iustū accepere, restituere.

Sententia Metinæ.

RESPONDET autem Metina, quod exteri hi possunt bona fide eos excusante: quia huius monopolij neque auctores fuere, neque eius conscij fuere, pretio illo communi 15. aut 16. argenteorum suum venundare triticum. Secus verò esset, inquit Metina, si ante venditionem eiusdem monopolij non ignari fuerunt: quia tunc, cum constaret eis de fraude, & pretio violenter introducto & à culpa, & à restitutione tali pretio vendentes non essent immunes.

Sent. Aut.

AT certè Metina huic quæstioni non omnino facit satis. Nam adhuc hæret animus dubitans sic, quid si exteri, dum tali pretio vendidere, eos monopolium antea concinnatum latuit, an nihilominus comperta post venditionem veritate, illius excessus pretij ex monopolio causati restituēdi sint obnoxij. Neque verò hoc, ita est planum. Videtur namque Metina hic sentire, licèt non apertè istos tūc ad id excessus pretij restituendum nō teneri, ait enim illos monopolij autores obligatione teneri restituendi tam quod ipsi, quam quod exteri illi sua causa vltra iustum: aliàs futurum pretium perceperunt. Sed & Frater Ioannes de la Peña in scriptis, quę illius nomine circunferuntur hoc insinuasse videtur, dum loquens de cambijs, ait, quòd cambiatores, qui ex pacto corradunt pecunias, vt ipsi pro libito cambient, ad totum illud restituendum tenentur, in quo excreuit pretium sui causa: cæteros autem, qui huius pacti & monopolij connentores non fuere, liberos esse à restitutione videtur asserere, quamuis, quo potuerint, cambierint pretio.

AT nihilominus dicendum esse censeo, hos exteros cum competerint posteà gratia monopolij conflati ab alijs se pluris iusto pretio vendidisse teneri illud plus restituere. Neque bona fides eos excusat quin deprœhensa posteà veritate, teneantur id, quod superstat, aut id in quo facti sunt locupletiores in hac parte restituere dupli ci ratione. Tum, quia abundantia mercium illarum erat præsens, quæ iustè pretium extenuabat. Ergo monopolium, vtpotè iniustum, non valuit illud pretium excrescens efficere iustum.

Nota cum Syluest.

TVM secundò, quia secundum Syluest. v.sura 2. §. 2. qu. 1. quando adest fraus, vel alia impedimenta iusti pre-

tij adsunt, iustum pretium non est illud, quod est communiter currens, sed illud, quo res distraheretur secundum Arch. si talis fraus abesset. Ergo si illud non fuit iustum pretium, quippe quod ex monopolio fuit causatū, tenentur exteri hi illud pro suis mercibus in parte, qua excessit, acceptum restituere. Insuper mercatores pisca ti recentis in locis maritimis eiusdem criminis monopolij & restitutionis participes efficiuntur, dum piscatore suum iactum recentium piscium parante vendere, ipsi inter se conspirāt de eo piscato non emendo: quatenus piscator videns aliàs suum piscatum corruptum ire, extenuet pretium vilioris vendendo, tùncque ipsi illud minoris emunt, tenentur enim piscatori, id, quod intulere, resarcire damnum, ita Metina ibi.

De venditione an reddatur iniusta propter defectum rei vendita: de defectu rei triplici: fraudes venditorum & emptorum recensentur. Vtrum inuoluntarium viciet annulletque contractum, de duplici circa hoc distinctione, vtrum res æquè bona ad finem, sed alterius qualitatis postea possit suo pretio vendi pro alia, qua petitur, vt vinum Alexinum pro sancti Martini vino. Vide conclusion. 4. propter. q.

CAPVT XLIII.

DVM conditiones venditionis, & emptionis scrutaremur: vna conditio potissima nobis occurrit, scilicet, quod voluntaria debeat esse, cum autem voluntarium de medio tollat tam violentia, quā ignorantia, expedita iam quæst. de empt. & vend. inuoluntaria per violentiam tacitam contingentem in monopolijs, vel alias expressam iam ad differendum de emptione vel vend. inuoluntaria per ignorantiam accingimur. at verò, quoniam defectus rei ignoratus emptionem inuoluntariam reddit, Quæritur primò cum D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 2. an venditio reddatur iniusta, & illicita propter defectum rei venditæ. *Quæst. an vēditio reddatur iniusta propter defectum rei venditæ.*

ET præter argumenta D. Tho. arguitur primò pro parte negatiua, scilicet, quod non sit illicita, quia si emptor empturus vinum, Alaexinum vi num peteret, & sibi vinum Salmantinum æquè bonum, & pretiosum venderetur, contingeret tunc defectus in qualitate rei, quia alterius qualitatis esset vinum Alaexinum quam Salmantinum: ergo defectus vēditæ rei ignoratus non semper illicitam efficit venditionem, consequentia liquet probationeq; ista patet, quia in hoc casu emptor nullum subit, vt supponimus, damnum, ex quo iniusta & illicita soli ta est euenire venditio, ergo in hoc casu iniusta non erit.

SECVNDO arguitur vendere rem proficuam emptori, & pretio iusto non est illicitum, vt si medico indigēti equo ad inuisendos infirmos, equus nō adeo fortis, sed debilis pedibus vendatur: qui ad eum finem vsui esse potest, non tamen ad longū iter. & tamen patitur hunc defectū occultum, ergo defectus in qualitate rei non deprauat venditionem ipsius. *Arg. 2.*

ITEM tertiò arguitur, matrimonium est quidam contractus, & tamen defectus causans inuoluntarium illud non reddit illicitum: non enim defectus integritatis, aut diuitiarum officit fœminæ, quo minus licitè possit contrahere matrimonium cum viro credente eam esse incorruptam, & diuitem, qui eam aliàs nollet ducere: ergo neque contractus venditionis ob defectum rei venditæ occultum redderetur illicitus. *Arg. 3.*

DEINDE quartò arguitur, cum quis credens se emere imaginem diui Petri, emeret imaginem D. Pauli, vel si putans se emere descriptionem Indiarum, Asiæ descriptionem emisset: tunc contingeret defectus in qualitate rei, & tamen iste defectus neque venditionem vitiaret, aut illicitam redderet, ergo non semper defectus qualitatis rei eius venditionem illicitam efficit.

Defectus rei triplex. IGITVR responsuris ad quęstionem præmittere distinctionem trimembrem D. Thomæ est opus, defectus rei venditæ, aut eius vitium trifariam contingere potest, primo mo
1 do in substãtia ipsius rei, vt si acetum pro vino, aut argentum deauratum pro auro venderetur. Secundò in quãtitate defectus in venditione contingit, qui in defectu ponderis, aut nume ri, aut mensuræ solet consistere, vt si numerus, aut mensura minor venũderetur pro maiori. Ad defectum autem quantitatis refertur, defectus integritatis rei venditæ, vt cum liber diminutus folijs pro integro exponere
3 tur venalis. Tertio, defectus rei venditæ accidit in eius qualitate, sicut si triticum putidum aut putridum pro sano, aut sincero venderetur, aut si iumentum claudum pro forti, & incolumi vendendum exponeretur. Ad defectum autem hunc qualitatis defectus reducitur ille, vbi res, aut merces vnius regionis, aut patriæ pro rebus, aut mercibus alterius prouinciæ, aut terræ solent supponi venales, vt vinum Salmantinum pro Alaexino, & panni Toletani pro Segobiensibus. Similiter cum opera fabrilia, vt cultelli, & cætera fabrefacta per vnum artificem non tantæ notæ, subduntur venalia pro operibus alterius insignissimi artificis nomen eius mentita.

Conclus. HIS præstitutis prima statuitur conclusio, quæ est D. Thom. vbi supra, quando aliqua res vitiosa aliquem, scilicet, defectum in substãtia, vel in quantitate, vel in qualitate patiens scienter, aduertenterque venditur ab aliquo, eo ipso venditio efficitur illicita. Hæc autẽ conclusio patet, nam quoad permutationem speciei, & substantiæ dicitur contra quosdã Isaiæ 1. Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua, quod enim permixtum est, patitur defectum quantum ad speciem, & de permutatione quantitatis Deut. 25. dicitur, non habebis in sacculo diuersa pondera maius, & minus. Abominatur enim Dominus eum, qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam. Hæc autem conclusio de fraude actiua ex parte venditoris scienter immixta est accipienda, vt exprimit D. Thomas. Nam fraus, vel potius deceptio, vel ignorantia passiua est, qua emptor seductus à se ipso, & nullatenus à venditore putans se emere copiam verborum, emeret enchiridionem ad copiam, & sic venditio non esset illicita, neque enim venditor deceptioni dedit causam.

AT verò quoniam deceptionem ex parte venditoris concinnatam illicitam efficere venditionẽm conclusio hæc asserit: iam captiones & technas, quibus venditores vafri solent aduersus simplices emptores coarmari, quis hic valeat enarrare: nam alij venditorum subticent vitium rei venalis, casu quo illud tenentur manifestare: alij mendacijs, & adiectione iuramentorum magnificando mercem eamq; commendando vltra, quã par est, & alij defectus rei identidem diminuendo verbis, & alij etiam iuramento affirmando mendaciter merces pluris sibi constare, plurisque eas comparasse, in varias captiones, & fraudes emptores pertrahunt. Solent enim, & alij mentiri, dicendo, opera, quæ venalia habent alterius regionis vel artificis, cuius valde commendata sunt, opera esse; cum alterius regionis, vel artificis sint nõ tãti nominis. *Fraudes venditorũ recẽsentur.*

SED quot modis quoque emptores venditoribus verba dare, & imponere soleant verbis, prælongum esset referre. Nam alij pretiositatem mercium verbis obscurantes, quo vilioris emant, deprimunt, vel earum virtutes egregiasque qualitates pessima nota taxant. Iuxtà illud Prouerbi 2. malum est, malum est, dicit omnis emptor. Alij mendacijs, vel iuramentis persuadere nituntur venditoribus eandem mercem æque bonam, vel meliorem pro minori pretio sibi fuisse oblatam. Contra hos omnes conclamat scriptura Sacra Prouerb. 21. dicens. Qui congregat thesauros lingua mendacij vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis. Tandem si de innumeris technarum, & frau- *Fraudes emptorum.*

dum generibus, quæ ipso facto venditores improbi machinari solent, scilicet, vestes pannosas inuertendo, iumentorum pilos albos denigrando, corij nigri commissuram eorum dorsis exulceratis subtiliter apponendo, eorum dentes, si vetera sint, quatenus iuniora appareant collimando: dicendum esset sigillatim, quis esset tandem dicendi finis.

Conclus. SECVNDA conclusio D. Thomæ cum prædictis modis siuè vendêdo ex parte venditoris, siuè emendo ex parte emptoris committitur fallacia præter iniustitiæ peccatum, quod tunc incurritur, in obligationem restituendi inciditur, patet, quia si scienter fraudes has sint moliti formaliter contra iustitiam peccarunt: ergo restituendi obligatione tenentur hi: imo verò (vt ait hic D. Thomas) si aliquis horum defectuum existentium in re vendita venditores ipsos latuerit, licet excusati ignorantia non peccauerint, neque formaliter, id est, ex intentione contra iustitiam egerint, tamen quia materialiter contra iustitiam negotium gestum est: tenentur cum ad eorum peruenerint notitiã, damnum recompensare emptoribus.

CÆTERVM est adnotasse, ne quis in hac parte hæsitet hic à quibusdam dubitari, ex qua parte venditio fraude intercedente facta illicita efficiatur.

Quæst. QVÆRITVR ergo vnde venditioni rei vitiosæ malitia inhæreat, an quatenus venditio rei vitiosæ est reddens inuoluntariam eius emptionem, mala, & illicita sit, an verò quia tanto pretio veneat, quanto, quæ sana est, & incorrupta constare solet: videtur autem primum argumentum in fronte quæstionis positũ hoc arguere, scilicet, ratione inuoluntarij tantùm, aut causa faudis tantùm, venditionem non fieri illicitam, non enim videtur fuisse illicitum, quærẽti vinum S. Martini Candiense, vinum æquè pretiosum, & bonum vẽdidisse. In contrarium est auctoritas Metinæ Salmanticensis in sua instr. §. 25. qui licet fateatur Doctores graues hanc venditionem, neque culpæ aut restitutionis nota damnare, ipse tamen hac ratione ductus sentit contrariũ. Probabilius esse, nempe quod quia tali fraude contractus initus est, vt defuerit emptori voluntas, tum emendi vinum Candiense, tum transferendi pretij dominium pro illo non valuit, quocirca cõtractus, inquit, est nullus.

Variant doctores. IGITVR vt meritò huius quæstionis veritatem enodandi nos hic suscipere prouinciam intelligatur: scire quoque opus est iam hic inter doctores variari. Nam Victoria insinuauit inuoluntarium nunquam vitiari contractum, si pretium iustum adsit, & mendacium desit. Metina autem (vt prædiximus,) contrariæ sententiæ adhæret, nos nihilominus respondeamus primò primæ propositæ difficultati: secundò, & huic secundæ responsuri præmonemus lectorem, aliud esse agere de culpa venditionis illicita tantum, & aliud est de eius nullitate pertractare. Nam multa quidem primò non licent, quę tamen facta tenẽt. Igitur loquendo solum de culpa, quæ venditioni deficienti in quantitate, vel qualitate, vel substantia rei inest, dicitur per conclusionem.

Conclus. PRINCIPALIS hæc statuitur conclusio, consentaneum est magis rationi naturali, & doctrinæ D. Tho. conformius asserere venditionem rei defectum vllum illorum trium patiẽtis, ideo culpam contrahere, & illicitam esse, quia venditio inuoluntaria sit ex parte emptoris, quia cõtra eius est voluntatem, hæc est Conradi, qu. 57. Syluestri emptio quæstione 2. est tamen contra Sotum lib. 6. de iustit. & iur. quæst. 3. artic. 2. insinuantem ea ratione esse illicitam, quia distrahitur pro tanto pretio, ac si omni defectu careret, Garcia tandem cum Conrado, & Syluestro tenet lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 389. Intelligitur autem conclusio esse vera, quando cum scientia alicuius defectus rei venditæ à venditore venditio fuit contracta.

Probatio. PATET autem conclusio hæc, quia ideò illicita est, quia fraudulenta, (vt expressè docet Diuus Thomas) qua-

quatenus autem fraudulenta est, inuoluntarium cõstituit emptionem, fraus etenim impedimento est, quominus res sit voluntaria fraudem passo, ac subinde quatenus illa vẽditio emptori inuolũtaria est illicita quia emptor non tenebatur consentire, vt fieret, licet aliquando de iure post factum teneatur, quando damnum inde nullũ patitur tunc ad tollendas lites eam tolerare. *Probatio.* Patet autem quoad secundam partem, scilicet, quòd talis conclusio doctrinæ D. Thomæ conformior sit, quia inquit, quod in omnibus talib. scilicet, defectibus fit cõtra iustitiam, & quod ignorantia illorum defectuũ excusat à peccato, et de pretio, scilicet, quòd diminutio pretij tũc à culpa excuset, nihil meminit, ergo huius venditionis malitia, non ex eo, quod tanto pretio res vitiata vendatur, sicut & sana assumitur. Sed ex occultatione defectuum causante inuoluntarium.

Corol. VNDE corollariè sequitur, quod & Metina loco vbi suprà approbare videtur, scilicet, quòd quamuis pretiũ diminueretur à venditore iuxta exigentiam valoris rei cum suo vitio vẽditæ: non ideo venditio culpa careret. Nam & vitium rei venditę semper inhærens venditionem ex parte emptoris inuoluntariam in toto, vel in parte efficeret.

Quæstio. An inuolũtarium vitiet contractum. IAM secundæ quæstioni satisfacere nos oportet, in qua quærebatur, vtrùm inuoluntarium vitiet, annulletque contractum etiam si emptor nihil damni inde patiatur, vt Victoria videbatur insinuare. *Dist. 1.* Huius rei gratia præmittendas duco has distinctiones. Prima ergo sit: dupliciter intelligi potest inuoluntarium vitiare posse contractum, vno modo quo ad culpam constituendo eum illicitum & culpabilẽ, alio modo quoad eius nullitatem causando. Secunda verò distinctio sit deceptio interueniens in venditione vnius rei pro alia, & potest esse actiua, cùm scilicet, positiuè venditor verbo suo, aut facto culpabili in causa est deceptionis illius, aut potest esse tãtùm passiua, vt verbi gratia, cum ego nihil fingens, neque supponens, vnum pro alio vendo, scilicet vinum Alæxinum pro Alæxino, si alius tunc nihil me interrogans accedit empturus vinum Sancti Martini, & emit Alæxinum putans esse Sancti Martini vinum, deceptio est passiua, neque enim à me decipitur, sed à seipso his suppositis.

SIT prima conclusio, si loquamur quoad culpam, & deceptionem actiuam, sic etiam si nihil interatur damni iustoque pretio vendatur res vitiosa: nihilominus ex tali deceptione, quando redditur emptio inuoluntaria venditio resultat culpabilis, & illicita. *Concl. 1.* Hæc conclusio est Metinæ loco citato, & Armillæ verbo, emptio. §. 16. vbi ait, quod vendens vnam rem pro alia æquè bonam ad finem, ad quem emitur, vt medicinam, si non excedit iustum pretium, licet non teneatur ad restitutionem: peccat tamen non seruando fidem. Videtur autem hæc conclusio esse contra Garciam, quia loco allegato, aut tenet cõtrarium, aut certè deficit in hoc, quòd sine distinctione, aut confusè loquitur. Probatur verò cõclusio, quia qui positiuè decipit, verbo aut facto, debitam fidelitatem violat, violasse autem fidelitatem culpa non vacat.

Concl. 2. SECVNDA conclusio etiam interueniente deceptione actiua ex parte venditoris, scilicet, quia interrogatus ab emptore, an venale haberet vinum sancti Martini mentitus est, si vinum Candiense æquè bonum, & pretiosum emptori aliàs inuoluntario, & non empturo vendidit, non fuit talis venditio mortaliter illicita. Hæc conclusio est Sot. de iusti. & iur. libr. 6. q. 3. art. 2. vbi in vniuersum concludit, quod si res venalis cum suo vitio sit vsui emptori, & citra periculum, pretioque iusto ob vitium, quippe in minuto veneat, etiam si per mendacium venditor decipiat emptorem, non est contractus, qui notandus sit culpa mortali. Patet autem conclusio hæc, quia tunc tale mendacium, neque talis deceptio quamuis actiua non est, perniciosum mendacium, neque si huiusmodi esset, intulisset detrimentum in re graui.

TER-

Concl.3. TERTIA conclusio, si loquamur de deceptione actiua ex parte venditoris, quatenus pertinet ad nullitatē contractus (prout agimus) in foro cōscientiæ saltem, si caupo vendens vinum Candiense æquè bonum, ac pretiosum, ac sancti Martini vinum, etiā si interrogatus sit, & mentitus fuerit esse sancti Martini: nihilominus si sic decipiens emptorem alias nō empturum, ei vinum Candiense pro sancti Martini vino vendiderit: non ideò irritanda erit sub mortali vēditio. Hæc autem conclusio est Soti loco citato, quam approbare videtur Palacius verbo, empti. super Sum. Caiet. Hanc videtur tenuisse Armilla, hæc tandem videtur fuisse de mente Victoriæ, est tamē contra Medinam, vbi suprà. Et patet *Ra Victor.* primò ratione Victoriæ, quia si quis duxerit vxorem, quia mentita est se habere ad manum tria millia aureorum adducenda in dotem, quam aliàs non duxisset, valet contractus matrimonij, quia potestatem sui corporis dedit mulier per quam vlui esse poterat ad finem matrimonii, sed etiam (vt supponimus) res venalis, quamuis sit affecta vitio, vsui esse potest ad finem, cui destinatur ab emptore, ergo non obstante prædicta deceptione, solidus perstabit contractus.

Probat.2. SECVNDO etiam probatur, quia vt apparenter affirmat Garcia, ista venditio, licèt non fuerit voluntaria de facto: est tamen voluntaria de iure, quia postquam nihil emptor inde subit damni, rationi consonū est, vt emptor eam teneatur approbare. Item tertiò probatur ex ratione D. Thomæ 2.2. q.77. ar.3. in corpore arti. vbi ait, quòd si vsus rei, & si non competat venditori, conueniens sit aliis: si venditor pp huiusmodi vitium subtrahat, quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitiū rei, ne vilioris, quàm oportet, emptor velit emere. Ergo si nō tenetur in hoc casu manifestare: ergo non obstante, quod mentitus est, postquam non perniciosè est mentitus, valida erit venditio, quia non est contra iustitiam. Sicut a simili in casu, quo quis crimen verè à se perpetratum negauit coram iudice ab ipso non iuridicè interrogatus, quia omnino occultum erat & mentitus est dicens, se illud non fecisse, cum verè fecerit, licèt peccauerit sic peierando, & mentiendo: non tamen tenetur suam confessionem retractare: quia, cum non teneretur suū prodere crimen, nihil contra iustitiam molitus est: ergo neque vēditio istius mentientis se vendere vinum sancti Martini & loco eius supponentis æquè bonum, & pretiosum non est sub peccato mortali retractanda, quia si mentitus est, nihil in facto contra iustitiam in re graui gestum est. Et con- *Confirmat.* firmatur, quia & si appareat inuoluntarius eme e vinū Candiense, & quòd alias de facto illud non esset empturus, nisi sic deceptus fuisset per mendacium: tamen non illud emit inuoluntarius omnino, aut simpliciter, quia si emptor vinum sancti Martini contendebat emere, id erat, quia illud melius esse Candiensi putabat, ergo si à parte rei compertam habuisset veritatem, quod Candiense æque bonum esset, præsumendum est illud emisse: præterea ratione D. Thomæ in solutione *Ratio ex* ad 1. art. 2. q. 77. adhuc fulcitur, quia in *D. Tho.* quit ibi, quod si per alchimiam fieret aurum verum, nō esset illicitum illud pro vero vendere: ergo neque esset de se illicita vēditio æquè boni vini pro alio, quod si de se illicita non est, neq; ex se venit retractanda, quòd si retractanda veniret, esset ratione mendacij, sed mendacium illud (vt supponimus) non fuit perniciosum mortaliter, ergo non erit necessario retractanda sub culpa mortali: hæc autem conclusio, quæ vt probabilis hic defensatur (vt tuta sit) duplici limitatione e- *Limitatio* get. Nam aliàs auctore Palatio res es- *conclusi. 3.* set plena periculo: prima limitatio est, quod à parte rei, res, quæ pro alia venditur, æquè bona & pretiosa, atq; accommoda ad finēm certo sit. Secunda autem, quod hoc pro certo venditori innotescat, licitè hæc cōclusio sit probabilis, pro concordia sit alia.

Concl.4. QVARTA conclusio, licet prædicta tertia conclusio sit probabilis, ut sic

sic limitata est: tamen probabilior est opinio Metinæ in casu, quo probabiliter crederetur etiam comperta æquali bonitate vtriusque vini aut mercis emptorem ægrè valde laturum istam deceptionem maximè per mendaciū sibi intentatam, petiturumque retractationem venditionis, si sciret, aut eam esse petiturum probabiliter dubitaretur. Hæc conclusio patet primò, quia cum hic dolus daret causam contractui, siquidē (vt supponimus) aliàs non esset empturus, sed reclamaturus in foro exteriori secundum ius (vt communiter affirmant iuristæ) retractaretur contractus: ergo etiam in conscientia cum idem sit ius fori, & ius poli, vbi sententia non fundatur in falsa præsumptione, venit retractandus. Secundò patet, quia perinde causat inuoluntarium coactio, sicut deceptio, sed si venditor apertè cogeret emptorem renuentem emere suas merces æque bonas, cum emptor illas nullatenus emere vellet, sed potius merces alterius patriæ, quas (licet fallatur) existimat meliores, vēditio propter coactionem esset reuocanda, quia ex inuoluntario principio processit: ergo etiam si venditor decipiat emptorem aliàs non empturum, maximè si decipiat per mendacium, venditio, vtpotè inuoluntaria emptori erit in consciētia nulla, & adhuc clarius confirmatur, siquis cogeret alterum tradere sibi pecuniam pro re illi proficua omnino, quam tamen nollet comparare, venditio esset non solùm illicita, sed annullanda: vel certè nulla, quia pretij dominium non transtulit, aut trāsferre noluit: ergo si quis præsertim mendaciter deciperet aliàs nolentem emere rem sibi vtilem, venditio esset retractanda; quia per deceptionem in necessitatem pertrahitur emēdi, quod aliàs non nisi inuitus emeret.

Probat. 1. — *2* — *Confirmat.*

Concl. 5. QVINTA conclusio, quando deceptio est tantum passiua, scilicet, cum mercator suas merces nihil simulans exposuerat venales, putà pannos Toletanos pro Toletanis vendens: siquis nihil rogans credens esse pānos Segobienses & Segobiēsib. iusto pretio, quo valēt Toletani, eos emit, nō erit reuocāda venditio, etiā si aliàs non emisset, si Toletanos esse sciflet. Hęc autem conclusio patet. Quia hic emptor nō deceptione actiua decipitur ab venditore, sed à se ipso decipitur deceptione quadam passiua, non inferente ei notabile damnum, quia rem proficuam emit pretioque iusto, ergo nulla subest ratio, quare ista venditio sit reuocanda: patet etiam secūdò, quia, vt insinuat D.Thom. 2.2.q.77.art.3.in sol. ad 3. quamuis nullus alteri teneatur dicere, aut possit dicere falsitatē, nemo tamen tenetur dicere veritatē propter suum factum, nisi ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, vel bonorum tēporalium: sed in præsentiarum tale periculum, & detrimentū emptori non imminet, ergo non est necesse in casu conclusionis, quod venditor procuratorem se gerat emptoris, qualitatem pannorum, an sint Toletani, vel non explicando, tenet ergo, & valida est, sine huiusmodi explicatione venditio.

AD primum igitur argumentum dicitur iuxta conclusiones positas distinguendo antecedens, quod si vinū Alæxinum est certum æqualis esse bonitatis, & pretij, sicut sancti Martini vinum, si deceptione actiua decipiendo illud venditor vendat pro vino sancti Martini ratione deceptionis, illicita est emptio. Secus si deceptio fuit tantùm passiua, qua se ipsum decepit emptor, & de validitate, vel nullitate huius contractus iam diximus. *Ad 1. arg.*

AD secundum argumentum idem tidem respondetur distinguendo antecedens, scilicet, quod vendere licet rem vitiosam pretio iusto, quo valet cum suo vitio, si tamen ad finem, cuius gratia emitur ab emptore, sit vsui, vt equus non adeò fortis ad longum iter, quia lentus est & debilis, si vendatur medico indigenti eo ad inuisendos infirmos, non illicita erit venditio, si vendens taceat, non interrogatus, si autem interrogatus taceat vel mentiatur, illicita planē erit, sed de nullitate, vel validi- *Ad 2. arg.*

tate

tate huius contractus dictum est, & dicetur infrà.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum respondetur, quod si mulier matrimonio locanda viro expressè verbis & re, se diuitem, & virginem esse fingeret, decipiendo virum aliàs eam non ducturum, licet cōtractus matrimonij (quia sacramentum est fraudibus eius finē non impedientibus non impedibile) tunc solidè fiat, tamen ratione deceptionis actiuè illicitus fuit, secus si vir à se ipso tātùm deceptus cum illa contraxisset.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum dicitur, perinde quod in casu, quo quis emit imaginem diui Pauli putans esse diui Petri, si deceptus sit à se ipso tantùm, & non à venditore, venditio non fuit illicita: quia non interfuit deceptio actiua. Non enim culpa venditoris emptor deceptus est; sed sua, vnde hæc culpa sibi tantùm accepta ferenda est.

An deceptio reparationem exigens, exigat recisionem contractus, de regula iuristarum, de tribus indicijs emptionis inuoluntariæ, & nullæ, de alia regula solenni iuristarum, & de eius ratione. Fraus artificum recensetur, an validus contractus possit reuocari, de arrha dupliciter data, & quod consuetudo est attendenda: an damnum recompensandum sit à decipiente ex ignorantia causatum & de intelligentia legum Partitæ.

CAPVT XLIIII.

PERQVIRENTIBVS nobis de illa conditione venditionis, scilicet, quòd voluntaria debeat esse, quoniam defectus rei incognitus eam inuoluntariā reddit, operæpretium fuit inuestigare, an deceptiones circa hos defectus, quia inuoluntariam vēditionem causant, illicitam perinde eam efficiant: verum quia D. Thom. ait in secunda conclusione illius articuli 2.2.q.77. quod venditor in omnibus talibus defectibus iniustam venditionem faciēdo etiam ad restitutionem tenetur, restitutio autem interdum sine reuocatione cōtractus vēditionis cùm fieri nequeat, indagandum nobis hic obiter occurrit, scilicet quando reparatio seu restitutio nascens ex deceptione interueniente, in venditionis contractu cum ipsius contractus reuocatione necessariò facienda sit, scilicet, reddendo pretium emptori, & rem emptam venditori. Iuristæ autem hic iam suam celeberrimam statuunt regulam, scilicet, quòd tunc reparatio hæc per recessionem contractus venit cōplenda: quando dolus dedit causam contractui, tunc autem dolum dedisse causam cōtractui asserunt, quando si dolus aliàs abfuisset, contractus initus non fuisset. Cuius regulæ potissimam rationē assignare possumus; quia tunc, cum aliàs renuisset emptor emere, venditio omnino inuoluntaria esset, quippe cui consensus alicuius cōtrahentium, vel amborum deesset, deficiente hoc prædicto consensu, verus contractus stare nequit. *Regula iuristarū.*

VERVM iam desiderabit aliquis signa illa, quibus in vniuersum innotescere possit, quando emptio ratione deceptionis & doli inuoluntaria fuerit, ac per consequens hinc dedisse dolum causam contractui colligatur. Accipe igitur tria indicia probabilia hæc quæ Garcia lib.1. de contract. cap. 13. pag. 395. subindicat. Primum igitur indicium est, quòd emptor omnino inuoluntarius rem emerit, quādo statim fraude detecta reclamans renititur, neque approbat venditionē: quia talis est dolus, qui si à principio illum non latuisset, rem quidem huiusmodi non emisset. *Quest.* *Tria indicia emptionis inuoluntariæ & nullæ.* 1

SECVNDVM indicium est autem, quòd inuoluntarius omnino emptor emerit rem: quando res à se comparata sic interueniente dolo, nulli sibi est vsui, neque ad illum finem à se prætensum accommoda, itaque ad alium finem illam nequaquam emisset. 2

TERTIVM signum denique huius omnino inuoluntariæ emptionis accipito, scilicet, quādo tempore emptionem 3

ptionem contrahendi emptor protestatus est, aut notum fecit venditori se ad talem vsus finem specialem, emere eam rem, neque alia ratione eam emere velle.

Corol. 1. HINC corollariè primò sequitur emptionem inuoluntariam omnino esse, ac perinde rescindendam illius rustici, qui pro filio suo contendens emere artem grammaticæ, deceptus à Bibliopola tradente sibi librum historiarum fabulosum, & significante illum esse librum, quem rusticus peteret, illum emisset.

Corol. 2. SECVNDO sequitur perinde esse omnino inuoluntariam, ac proinde retractandam emptionem illius, qui parans emere equū validum ad vehendam rhedā, id est, *coche*, ad eumque finem tantùm se velle emere equum validum robustumque, venditori significans ab ipso deceptus, inualidum equum, & ad eum vsum ineptum pretio emisset. Neque refert (vt benè subnotauit Conradus quæstione 57. dicto 3. & Syluestr. verbo, culpa quæstione septima) quod quatenus attinet ad reuocationem huius contractus, huius fraudis auctor fuerit ipse venditor, aut quilibet alius tertius mediator, seu proxeneta.

Regula celeberrima iuristarū. SECVNDA Regula solennissima iuristarū est negatiua, scilicet *quod quando dolus solum est incidens in contractum, itaque non dat causam contractui: tunc doli auctor non est constringendus ad retractationem contractus, sed solum ad reparationem damni, si reparabile sit; alioquin, si deceptus sic, per resartionem damni indemnis seruari non possit: contractus reuocandus est.* Cuius quidem

Ratio regulæ. regulæ plana est ratio, quia tunc, cùm dolus contractui causam non dederit, inuoluntarius omnino non fuit ex omni parte, sed ex ea tantum parte, qua emptor passus est damnum. Quocirca recompensato semel damno contractus constituetur voluntarius, vt verbi gratia, exemplificari potest in casu, quo emptor calceos ex corio solido, fortique petit à cerdone, ipse autem calceos conficiens ex corio deteriori, eos pretio immodico diuendit, satis est, si cerdo emptori excessum pretij cōpenset.

Illatio 1. fraudis. HINC iam videre est quanta pœna sint digni artifices illi, qui eodem pretio venales exponunt res à se fabrefactas eiusdem speciei, siuè sint meliores, siuè deteriores indifferenter, quod facere nequeunt citra culpam, & restitutionis noxam.

PRÆTEREA, ex prædictis collige venditionē rei, cuius aliqua pars deest, vt libri, cui deest folium, dū illa pars resarcibilis est, non esse in nihilū redigēdam: cum sat sit id resarcire dāni, aliàs secus. Sicut neq; etiam retractandus est ille cōtractus, cui dolus dedit causam, si emptor denuò approbauerit eum, quia iuxta regulā iuris, sciēti, & volenti non fit iniuria. Tunc autem consensu saltem tacito, atque interpretatiuo nouo videtur contractū approbasse: quando deprehensa iam fraude nō reclamans re sic empta emptor vtitur, vt re propria facta iā sua. Si autem iam comperta fallacia emptor reclamasset rem emptam veluti inde posito tantum retinens non vt suam: vel esto nō reclamasset casu, quo liberè præ metu reclamare non valeret, si eam non vt propriam, aut vt eius dominus, sed tantum, vt depositarius penes se haberet non censendus est talem approbasse emptionem neq; ei nouum præstitisse consensum.

Nota. AT quatenus ad forum contentiosum attinet, emptori decepto consignatum est tempus, intra quod dumtaxat reclamandi facultas cōceditur de quo consulito iura, immo etiam si à principio sanum apparuerit animal venditum, si statim post venditionem in breui morbus in eo appareat, quia talis morbus præsumitur præfuisse, reclamandi emptori facultas datur, dolus enim præponderat vt in Litem si obstetrix. ff. ad l. Aquil.

Dictum 1. resolutorium. IGITVR resolutoriè tandem dicimus primò venditionem reuocandam esse: cum omnino inuoluntariam fuisse constiterit, siue per violentiam, siuè per dolum, siuè per ignorantiam

rantiam talem esse acciderit, dummodo primò planum sit huiusmodi violentiam, vel fraudem aut ignorantiā interuenisse, quæ satis fuerit ad omnino inuoluntarium constituendum emptorem.

Dictum 2. SECVNDO, dummodo & si sic primò omnino inuoluntarius fuerit, nouum consensum approbationis nō præstiterit, per quem solitus est ratificari contractus à principio omnino inuoluntarius, & irritus, sicut matrimonia, & vota à principio non volūtaria consensu nouo expresso, vel interpretatiuo, hoc est non reclamante, solita sunt ratificari, & consolidari, dum iam ex tum pro coniugibus se gerunt, aut pro religiosis profes sis tacitis.

Quæst. An valida contracta emptio reuocari possit. QVONIAM venditionem cum fuit omnino inuoluntaria, reuocandā esse diximus, nisi denuo per emptorē fuerit approbata, nunc præoccupat nos illa difficultas adhanc materiam attinens, scilicet, vtrum postquàm validè contracta est emptio, & venditio reuocari possit, subest autem dubitandi ratio, nam passim videre est quomodo venditiones reuocentur amissa arrha, quæ solita est dari in securitatem, vel in signum emptionis, postquàm huius rei gratia est iam data, vel vbi scriptura non intercesserit.

Dictum 1. IGITVR ad quæstionem dicimus primò, quod licet vsu euenire possit, quod præ ignorantia contrahentium à principio contrahatur emptio, & venditio inualidè, & quod eius postea comperto defectu contractus reuocetur, & infringatur, tamen in foro conscientiæ non satis apparet, quomodo quæ à principio fuit valida, & firma venditio, sine consensu alicuius partis possit rescindi, & infirmari in posterum.

Dictum 2. SECVNDO dicimus ad punctū difficultatis, quod valide à principio contracta venditio (quatenus attinet ad forum exterius) in vno dumtaxat casu rescinditur, scilicet, quando dece ptio intercessit in pretio vltra medietatem iusti valoris, tuncque per decretum iudicis, & non aliàs venit rescindenda. Igitur in electione repositum est emptoris, cum emendo decepit infra medietatem iusti pretij soluendo, aut pretium recipere, & rem restituere, aut supplere iustum pretium extra de empt. & vend. ca. cum causa. Hoc est iuridicum.

TERTIO dicimus, vt ratio dubitandi à principio posita soluatur, scilicet, quod de arrha reali emptionis, & venditionis habetur ff. de contrahen. emptio. l. quod sepe in principio. Hęc autem arrha duplici nomine in contractu emptionis interuenire potest, ad firmandum contractum vno modo nomine pagamenti, scilicet, vt pars pretij, & hoc nomine data iam arrha à tali contractu recedere nō licet: quia cum pars pretij sit iam soluta, res non est integra C. quādo libro ab empt. d. l. vnica. Secundò modo solet dari arrha in contractu venditionis nomine tantum arrhæ, id est vt pignus, si autem hoc nomine tantum detur, tūc ille, qui dedit, perdet arrham, si per eum stat quod contractus non sequatur, si autem per recipientem arrham steterit, restituet in duplum in pœnam (vt censeo) inst. de emptio. & vend. §. in his, quare in hoc casu dans arrham nomine arrhæ a contractu recedere non prohibetur, quia venditio sub conditione tacita inita esse intelligitur, videlicet, quòd vel venditio nō reuocetur, vel quòd si dator arrhæ eius reuocationis causa extiterit, arrham amittat. *Dictum 3.* *Arrha ī cōtractu duplicìter datur.*

Dictum 4. QVARTO adijcimus cum Garcia lib. 1. de contract. capit. 13. pag. 404. quod si vsus attendatur, iam more receptum est, vt arrha duplici nomine simul, scilicet, & pignoris, & pretij detur, quod confirmat Syluester verbo arrha q. 2. quod autem Garcia ibi superaddit, scilicet, quòd cùm sic arrha & nominæ arrhæ, & nomine partis pretij datur, dator illius recedere possit à contractu, & contra Syluestrum loco citato est, & contra ius citatum. C. quando li. ab empt. d. l. vnica & contra eius rationem, scilicet quia cùm pars pretij iam est soluta, res non est integra. Si tamen consuetudo quoti-

diana

Cõsuetudo attẽdẽda. diana inoleuit (vt ipse ait) quod amittendo arrham illius dator à contractu recedere possit, tunc consuetudine interpretante ius vel ei derogante, istam venditionem ei reuocare licebit, aliàs non.

Dictum 5. QVINTO dicimus de scriptura interueniente in contractu venditionis, quòd quando conuenitur, vt non valeat contractus antequam scriptura sit facta: tunc quia scriptura ad conditionem appositam contractui reducitur, si scriptura confirmatiua emptionis non sequatur, venditio incassum abiret, nunquàm enim fieret firma scripturæ conditione deficiente. C. de proba. l. cùm res. Si autem à principio simpliciter contrahatur, & post probationem fiat inde scriptura: ita quod scriptura non est adiecta, vt cõditio pertinens ad contractum, sed solùm adiecta est, vt quid accessorium solum attinens ad maiorem contractus soliditatem, tunc etiam ipsa scriptura non subsecuta, venditio ante inita in suo robore taliter permaneret, vt ab ea pars altera earum in vita recedere non posset ff. de pigno. l. contrahitur.

POSTQVAM de venditione inuoluntaria per violentiam, fraudem, vel dolum dictum est, nunc de inuoluntaria per ignorantiam venditione dicendum est. De hac igitur ignorãtia D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 2. ait, quòd si venditore ignorante aliquod prædictorum defectuum in re vendita fuerit: venditor quidem non peccat, quia facit iniustum materialiter, & non formaliter, id est, non ex intentione: nõ tamen eius operatio est iniusta, tenetur tamen, cùm ad eius notitiam peruenerit, damnum recompensare emptori. Et quod dictum est, inquit de venditore, intelligendum est ex parte emptoris. Contingit enim quandoq; venditorem credere, rem suam esse minùs pretiosam, quantum ad speciẽ, sicut si quis vendat aurum loco aurichalci, & emptor si id cognoscat iniustè emit, & ad restitutionem tenetur, & eadem ratio est de defectu quantitatis, & qualitatis. Hæc D. Thom.

Quæst. CÆTERVM restitutio hæc quomodo facienda sit, D. Thom. non meminit ibi. Ideò quæritur vtrùm, qui non scienter, neque ex consulto, sed præ sua ignorantia in causa fuit deceptionis, quam passus est alius, retractãdi contractũm obligatione teneatur. Sotus autem absolutè talem ad rescissionem contractus teneri affirmat.

Dictum 1. VERVM dicendum esse cum Garcia distinguente lib. 1. de contract. ca. 13. pag. 40. existimo. Primò, quod cum *Ignorãtia duplex.* ignorantia affectata scientiæ æquiualens sit. Perinde etenim est per ignorãtiam affectatam causam dedisse deceptionis alteri, quàm si data opera illum decepisset. Vnde cum præ sua affectata ignorantia aliquis alterum contrahendo nolens decipere tandem decepit, non aliter sibi tunc restituẽdum est id damni, si accidit, quàm si ex industria passum damnum decepisset. Imò etiam si vnus contrahentium neque scienter, neque ignoranter fuit causa deceptionis, si tamen, deceptio interuenit talis: quæ causa fuit emendi, quia aliàs emptor non erat rẽ empturus, in foro exteriori, si emptor passus à seipso tantum deceptionem voluerit, ad ipsius petitionem rescindenda est emptio, ita l. 57. titu. 5. Partita 5. Sed hanc legem, ne contraria videatur alijs legibus, arbitror intelligendam esse, quando aliter damnum esset irreparabile ex deceptione ista passiua causatum, nisi retractaretur contractus, quia aliàs satis esset dicto damno aliter recompensasse.

Dictum 2. IGITVR secundò dicimus, quod quando aliquis præ ignorantia non affectata, qua laborabat, causa fuit decipiendi alterum contrahentem, si dãnum inde subsecutum decepto compensari non potest citra rescissionem contractus; tunc rescindendus est. Sicut si sic mancipium incurabili morbo laborans à venditore id ignorante venditum esset, quia aliter reparari nequiret damnum, retractanda esset illius venditio. Secus autem esset, si huiusmodi damnum aliter, quàm per rescissionem contractus reparabile esset, vt si res in quantitate deficiens ex igno-

ignorantia hac esset vendita, sufficeret in suo robore manente contractu defectum quantitatis suppleuisse.

Intelligẽtia legum partita. HINC iam patet, quomodo sint intelligendæ aliquæ leges Partitæ, & primò lex illa 14. titu. 22. par-
1 tita tertia, vbi sancitur, quòd licet inualida sit venditio illius, qui ignorans molendinum, quod vendit, esse dirutum, vel domum, quam distrahit pretio, esse combustam, ea diuendit, cùm totaliter, vel pro maiori parte perditum issent: tamen si hæc tantùm pro minore parte perissent, venditio solida maneret, dempto de pretio, quod hac de causa minùs valerent, quia hæc loquitur in casu, quo damnum incursum ex hac ignorantia per diminutionem pretij factam, postea à venditore posset reparari illa parte pretij remissa, reficiendo damnum pro minori parte, combustas ædes, vel molendinum dirutum vendendo pluris commissum.

2 SIMILITER lex illa sexagesima tertia, qua stabilitur venditorem, qui ignoranter vendidisset agrum, herbas nociuas ibi pascendis bestijs procreantem, teneri ad restituendum acceptum pretium, licet non ad subsecuta damna, qua perinde istam venditionem reuocandam esse, insinuatur, intelligenda est in conscientia esse vera, quando damnum istud tantum per venditionis rescissionem, & non aliter est euitabile.

3 ITEM & illa lex 64. dictans, quod licet venditio, in qua venditor scienter vendidit seruum furem, aut fugitiuum, aut occulto morbo laborantem, inualida sit: tamen firma manet hæc emptio, si venditor ignoranter huiusmodi seruum vendidisset: dum modo de pretio sibi soluto, aut soluendo eam quotam restituat, vel remittat, qua ratione huius vitij minus valebat, planè intelligenda venit in conscientia, in casu, quo sic per eum, qui ignoranter vendidit istum seruum parte illa pretij remissa sufficienter restauraretur emptoris damnum, aliàs secus.

ITEM lex illa 66. vbi cauetur, quòd si quis pretio comparasset equum, vel mulam, vel iumentum aliquod aliquibus vitijs infectum, de quibus vitijs non esset certioratus per venditorem, potest huiusmodi emptor intra sex menses rem sic emptam venditori restituere, suumque pretium recuperare etiam inuito venditore: hoc ideo statuit, quia præsumitur tunc scienter rem vitiosam vendidisse. At quòd superaddit ista lex, scilicet, quod si emptor hic intra prædictos sex menses rescissionem venditionis non petierit, firma maneat venditio: dum damnum resarciatur, si illud emptor intra sex alios menses post sex primos petierit, hoc ideo decernit primò, vt lites aliàs succidantur, tum etiam, quia intra illos sex menses emptor vitia illa deprehendisse præsumitur, illamque venditionem approbasse: dum apparet per tantum interstitium sex mensium in iudicio non reclamasse. Si autem à principio conuentum esset inter partes, vt iumentum ab emptore pro nullo illius vitio, postea refutari posset: quocunque postea apparenti rata maneret venditio, dum quatenus attinet ad cōscientiam pretium non absolutè acceptum: sed, quod valet res illa cum suis vitijs, ab emptore exigatur, & non plus, & credat emptor illa vitia posse habere, cum illisque se velle illam emere. Secus si venditor, quò rem incredibilem faceret, emptori tot vitia cumularet, narrando vt persuaderet emptori ea per modum ioci narrare, & non per modum veritatis.

Vende-

Venditor an vitium rei detegere teneatur, de vitio patenti, vel secreto distinctio. De triplici vitio occulto, periculoso, detrimentoso, & inutili respondetur per tres conclus. de duplici casu, in quo est vitium detegendum, præmonitio, quando est necessaria in venditione, & quando facienda, vitia de iure & de facto irritantia contractum statim detegenda, soluũtur argumenta in contra.

CAPVT XLV.

Quæstio an vẽditor vitium rei vẽditę detegere teneatur.

VM de venditione inuoluntaria sermo à nobis cęptus sit, cumque inuoluntariam venditionem deceptio inducere sit solita, nunc vtrum ad excludendam hanc deceptionem, vt contractus voluntarius ineatur, venditor vitium rei venditæ detegere teneatur, perquirendum nobis est, cum D. Thoma secunda secundæ quæst. 77. articulo tertio, nam non desunt argumenta apparẽtia pro parte negatiua.

Arg. 1. ARGVITVR ergo primò, quia cum venditor emptori inuito non obtrudat mercem vitiosam, quinimò copiam illi faciat pro suo arbitratu cognoscendi, iudicandi, an bona sit, & sibi expediens: non venditori non reuelanti vitium; sed emptori non accuratè peruestiganti conditiones rei venalis culpæ, dandum est: si decipiatur emptor, neque enim vicem emptoris in hoc venditorem gerere oportet.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, quia certè stultitiæ argueretur, qui in operatione sibi vtili, & impeditiua sui damni sibi ipsi obicem poneret: Sed si quis vitium rei à se vendendæ panderet, sibi ipsi impedimento esset, quò minus rem suam posset vendere: nam perinde esset vt Tul. libr. de offici. inducit quendam dicentem, ac si præco iussu domini prædiceret, domum pestilentem vendo, quo quid absurdius? ergo venditor rei venditæ propalare vitia non tenetur.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quia si venditor exponere vitium rei venditæ teneretur emptori id esset emptori dãna, & pericula inde obuenientia vitãdi causa, sed interdum aliter, quàm reuelando vitia hæc sunt euitabilia dãna, scilicet, diminuendo de pretio, & post venditionem contractam admonendo emptorem (vt caueat periculum) scilicet, quod equus venditus solitus est impingere calceos.

Arg. 4. QVARTO arguitur, quia si quando emptori ex emptione rei vitiosæ periculum, aut detrimentum imminet, tenetur venditor ei rei venditæ patefacere vitium: id certè est, quia alias inuoluntaria contraheretur emptio. Sed tunc etiam constito, comperto q; de damnum, aut periculum vitio non ingerenti, verisimile est quod adhuc emptor nollet eam emere etiã diminuto pretio, & quod adhuc inuolũtaria illi esset emptio, & tamen in hoc casu inuoluntaria, quæ probabiliter præsumitur emptio ad detegendum vitium emptori venditorem non cogit, si dimittat aliquid de pretio, ergo neque etiam venditio rei vitiosæ detrimentosę, aut periculosę etiam si fit inuoluntaria, dum per remissionẽ aliquotæ partis pretij sufficienter recompensetur id damni, non astringit in conscientia venditorem ad vitium rei venditæ, etiam si detrimentosum sit prodendum.

Arg. 5. PRÆTEREA quintò confirmatur, quia sicut homo non tenetur cuilibet consilium dare, aut veritatem dicere de his, quæ spectant ad virtutem, quamuis nulli debeat dicere falsitatẽ, ita non tenentur homines cuilibet in rebus pertinentibus ad temporalia consulere, aut veritatem reuelare: ergo multominus tenetur venditor vitia rei venditæ dicere quasi cõsilium dando emptori.

Arg. 6. SEXTO arguitur mercator conscius mercium iam aduentantium ad portum non tenetur reuelare aduentum earum, ne suæ merces vilescant: ergo neque etiam mercator tenetur vitium suarum mercium indicare, ne plus iusto uilescant, quod in suum cederet detrimentum.

PRÆMISSIS igitur quibusdam di-

stinctionibus, quæ ex prædicto articulo tertio D.Thomæ eliciuntur, incumbendum nobis statim est ad veritatem quæstionis eruendam, conclusiones Diui Thomæ statuendo, & eas illucidando. Prima igitur distinctio est, vitium rei venalis duplex esse contingit, aliud enim est publicum, & omnium oculis patulum. Aliud autem ex sua natura est ita occultum, vt emptori facilè deprehensum non sit. Signanter verò occultum ex sua natura diximus. Nam potest etiam vsu euenire vt è contra vitium aliquod ex se patens sit, & veluti iniussum sit emptori, vel quia caligat oculis, vel quia ex incuria non aduertit id, quod omnes animaduertunt.

Vitium rei vel patens, vel secretū.

Vitia rei tria.

SECVNDA autem distinctio est, scilicet, vitia occulta in triplici esse differentia. Quædam enim sunt
1 detrimentosa, vt quando merces semi corrosæ sunt, aut detritæ, aut parùm duraturæ, aut pretio superexcedenti venditæ, aut quia in via sunt corruptionis, vt vinum tendens in acetum.
2 Alia autem sunt vitia periculosa, vt vitium ruinosæ domus minantis periculum, cibus noxius, periculū mortis afferens, iumentum subitò calceis feriens calcitrando.
3 Alia denique sunt vitia, quæ sic inficiunt rem venalem, vt nullius sit momenti prorsus ad eum vsum, cui destinatur ab emptore, cuiusmodi est cæcitas æqui, qui cum totaliter ineptum efficit ad iter agendum, cuius gratia solùm ab emptore emitur, licet cisternæ, vel pistrino, circumferendis vsui esse possit.

Concl. 1.

HIS præmissis conclusiones Diui Thomæ subijciamus, quarum prima est, dum vitia rei venalis detrimentosa sunt, aut periculosa, aut penitùs eã inutilem ad finem intentum ab emptore efficientia & simul cum hoc occulta sunt, tenetur venditor ea emptori patefacere, alioquin tàlis venditio à reatu culpæ, & restitutionis venditorem non liberabit. Hęc autem conclusio, quæ Diui Thomæ est, tantum abest, vt dissideat ab alijs conclusionibus, scilicet, prima & tertia, ex tribus, quas Syluester, verbo emptio, quæst. 20. statuit, vt certè contra alios, qui in hoc falluntur (vt benè ait Garcia) ipsius istæ sint probatiuæ, & declaratiuæ: quapropter probatur primò, per primam conclusionem Syluestri, sic in forma continentem, scilicet, illa vitia necessariò sunt reuelanda, quorum si conscius fuisset emptor rem sic deprauatam vitijs, nullatenus pretio comparasset: hæc Syluester in sua prima conclusione. Sed cùm vitia rei venalis damnosa sunt, aut periculosa, aut prorsus reddentia rem inutilem, eam tunc emptor nullatenus comparasset pretio: ergo dum ista subsunt vitia, necessariò sunt à venditore reuelanda. Tertia verò illa conclusio Syluestri coincidit cum ista prima Diui Thomæ conclusione. Probatur 2. ex ratione Diui Thomæ, quia quamuis non semper tenetur aliquis opitulari, aut consulere alteri, tamen abstinere à damno inferẽdo semper vnusquisque tenetur, sed qui damnosa, aut periculosa, aut inutilia prorsus vendit, nisi hæc vitia occulta patefaciat, occasionem damni & periculi emptori dat: ergo talis venditio est illicita, non carens culpa, & restitutionis reatu. Nam iuxta regulam iuris, qui causam damni dat, damnum dedisse videtur.

Tertia Syluest. coincidit cū ista.

Concl. 2.

SECVNDA conclusio D.Thomæ est, si vitium rei venditæ in propatulo est, omnibusque patens, tunc si venditor tantumdem remittat de pretio, quantum res venalis considerata cum tali vitio noscitur minus valere, nulla obligatione detegendi eius vitium tenetur. Hæc autem conclusio probatur, quia tunc nulla præbetur occasio periculi, aut damni à venditore, si taceat vitium: quia ipsummet vitium cum patulum sit omnibus seipsum publicè prodit, aut certè vtpote conspicuum manifestatione non habet opus: quòd si instes, quid si id vitij, quod quia palam est, ab omnibus aduertitur, ab emptore non aduertatur? Respondetur sanè tunc eam inaduertentiam non culpæ venditoris esse assignandam, sed potiùs incuriæ

Respõsio ad obiectionẽ.

riæ & culpæ emptoris fore aſcribenbendam, nam & tunc meritò venditor, & ſibi perſuadere, & præſumere poteſt, quod emptor ſciens, & ſpontaneus rem illam licet vitioſam, velit ſibi emere.

Concl. 3. TERTIA concluſio, ſi vitium rei venalis huiuſmodi ſit, vt in cauſa non ſit, quòd res venalis inutilis ſit emptori, licet ea de cauſa inutilis ſit venditori, tunc ſi venditor tantum deſcendat in pretio, quantum res venalis ratione vitij iuſtè vileſcit, nulla obligatione cogitur illud occultum vitium patefacere. Hæc autem concluſio expoſcit primò, vt quia res venalis vitioſa vſui eſſe poteſt emptori, & non venditori & è contrà, vt æquus cæcus, qui vſui eſſe poteſt hortulano ad circumferendam rotam ciſternæ, & non equiti ad equitandum, expoſcit (inquam) vt vſui ſit, & vtilis emptori. Secundò, quod remiſſio, ſeu diminutio pretij, quæ ratione vitij eſt facienda, non arbitrio venditoris (qa præ auaritia ſuſpectus ſolet eſſe iudex venditor in hac cauſa) fiat, ſed arbitrio bonorum virorum expertorum, & prudentium: hæc autem concluſio

Concl 2. Syluest. illustrat hanc. Diui Thomæ per ſecundam concluſionem, quam loco citato ſtatuit Syluester & illucidatur, & probatur 1. quia quando vitia rei venalis ſunt talia, quæ licet aliquatenus emptorem inuoluntarium reddunt, vt non tam libenter eam rem emat, non tamen adeò inuoluntarium, aut omnino repugnantem eum conſtituunt, quin adhuc non prætermittet eam emere, tunc ſi inde nihil damni aut periculi emptori immineret, quia præ quantitate pretij res ſibi vtilis eſt & frugifera, non tenetur eius coram emptore traducere vitium. Ita dictat concluſio 2. Sylueſtri, ſed quando eſt res vitioſa proficua emptori, & deſcenditur in eius pretio, præſumendum eſt, quod emptor licet comperta veritate vitij non tam libenter eam emeret, nihilominus tamen, quia præ pretij modicitate vtilē ſibi futuram eſſe videret, eam non omitteret emere, ergo ſic diminuendo pretium non teneretur propalare rei vitium.

Probatio 2. SECVNDO probatur, quia vnuſquiſque ſuo conſulere poteſt commodo, citra tamen detrimentum tertij: ſed in caſu iſtius concluſionis venditor ſuo proſpicit commodo tacendo vitium, quia vitat ſic damnum, quia ſi vitium reſciat emptor, eique manifeſtetur, pluſquam par eſſet, vellet extenuare pretium, tacendo quoq; vitium nihil molitur in emptoris damnum, quia res vendita pro pretij diminuti moderatione emptori vtilitatem, & emolumentum affert: ergo nulla ratione tunc in conſcientia cogitur detegere vitium.

Coroll. PRÆTEREA ex omnibus prædictis, & aſſertis tam à D.Tho. quam à Sylueſtro, licet ſub alijs terminis cū illo in ſententia conuenienti, ſequitur duplici in caſu venditorem aſtringi ad vitium rei venditæ detegendum. *Casu duplex, in quo vitiū est detegendum.* Primò quando alias ex occultatione vitij emptio omnino inuoluntaria procederet: tum etenim vitium reuelari eatenus opus eſſet, quatenus emptio fieret voluntaria. *Casus 1.* Quid autem hic per emptionem inuoluntariam; quippe quæ propter vitium occulta, tum reuocāda eſt, intelligamus, ſi roget aliquis, nouerit planè per huiuſmodi emptionem omnino inuoluntariam reuocatiuam cōtractus ad mentem Sylueſtri, & Garciæ intelligendam eſſe eam emptionem, quæ tā de facto quàm de iure, vt inuoluntaria ſit accidit, neq; enim emptio, quæ de ſolo facto inuoluntaria eſt, annullanda eſt. *Satis sit dubio.*

Casus 2. SECVNDVS aūt caſus, in quo neceſſario vitia rei venditæ reuelāda ſunt, eſt vbi ſic detrimentoſa, vel periculoſa eſſe contingeret, vt nullatenus alia via, quàm manifeſtando hęc vitia reſarciri damna, aut pericula, quæ inferuntur, poſſent: nam ſi damna talia eſſent, quæ ſolum in exceſſu pretij cōſiſtunt: tunc quia per diminutionem pretij reſtaurabilia ſunt, ea manifeſtari opus non eſſet, authore D.Tho.

IGITVR ſicut in caſu primo vitij reuelatio, ideo neceſſaria eſt, vt emptio tam de facto, quàm de iure volūtaria

taria fiat, ita in hoc secundo casu necessaria est vitij reuelatio, vt emptor liberetur à damno, quando aliter à damno eripi non posset, nisi per vitij declarationem.

Corol. *Præmonitio necessaria in venditione.*

HINC sequitur corollariè veram illam esse Caietani doctrinam in cõmento huius articuli S. Thomæ traditam, vbi ait venditorem teneri ad præmonendum emptorem de duobus, quando rem vitiosam ei vendit. Primò de vitio, quo affecta est. Secundò de quota pretij, quam ei minuit prædicti defectus causa, quæ quidem Caietani sentẽtia locum etiam habet, imò potissimè locum habere videtur vbi emptio: quia non esset omnino inuoluntaria, quippe quia non esset inuoluntaria de iure, sed tantum de facto, non esset rescindenda: quia damnum quod tantum accidere posset in pretij excessu, iam esset reparatum per diminutionem eius.

Quãdo præmonitio facienda.

SED quando ista præmonitio facienda sit, an ante emptionem, & venditionem, an post, statim est à nobis dicendum. Interim tamen sentẽtiam hanc Caietani declarantes dicimus duplici ratione de duobus præmissis emptorem à venditore esse monẽdum necessariò, tum vt emptor certus effectus de vitio rei à damno inde sibi possibili possit cauere cauendo, verbi gratia, impetuosas recalcitrationes mulæ iam emptæ, tum etiam vt si emptor vẽditurus sit eam alteri, ne præ ignorantia occasionem sumat vendendi eam alteri maiori pretio, quàm par est, quia hoc esset ignoranti emptori dare occasionem inferendi damnum alteri.

Quæst. quãdo vẽditor detegere vitia rei vẽditæ teneatur.

PORRO ex prædictis fit concinnus transitus ad quæstionem hanc, qua nunc quærimus scilicet, quando venditor, qui cum obligatione detegendi vitia, vitiosas merces vendit: earum vitia pandere teneatur ante celebrationem contractus venditionis, an verò post eius consummationem.

Respons.

Respondetur ergo per distinctionem. Nam si vitia ea sint, quæ emptionem vtpote omnino inuoluntariam tam de iure, quàm de facto sint irritatura, idque præcognoscit venditor tunc quia inualida venditio est, tenetur ante ineundam venditionem ea vitia patefacere. Nam si detectio hæc horum vitiorum venditionem non præiret, dolus culpabilis in præiudicium notabile emptoris à venditore committeretur. Item quia cũ non præmissa manifestatione horum vitiorum contraheretur, tunc in ipsa venditionis contractione præiudiciũ emptori inferri contingeret, igitur vt emptor ab hoc malo præseruetur, necessario est præmonendus & certiorandus de his vitijs ante finitionem contractus.

Vitia de iure & de facto irritantia statim detegẽda.

SI autem vitia ea non id generis essent, quæ occultata inuoluntariam omnino, ac perinde reuocandam efficerent emptionem, tunc satis esset ea vitia post initam, & conclusam venditionem detegere, cuius potissima ratio est, quia cum manifestatio vitiorum hæc tantum pro consulendo emptoris damnis his, & periculis exigatur necessariò, quæ subire posset emptor post emptam, & traditam sibi rem, cumque ab his præiudicijs liberari possit emptor per monitionem, & notitiam horum defectuum, aduenientem sibi post venditionis cõpletionem, sequitur, quod ante venditionem hæc manifestatio defectuum, aut vitiorum rei venditæ necessario faciẽda non fuit.

Ad 1. arg.

AD primum iam argumentum in contra positum, cum sit D. Thom. per eius solutionem fit satis, respondet etenim, quod iudicium non potest fieri nisi de re manifesta: vnusquisq; enim iudicat, secundum quod cognoscit, vt dicitur in primo Ethico. vnde si vitia rei, quæ vendenda proponitur, sint occulta, nisi per venditorem manifestentur, non sufficienter committitur emptori iudicium. Secus autem esset si essent vitia manifesta.

Ad 2. arg.

AD secundum argumentum, respondet Diuus Thomas, quod non oportet aliquem per præconem vitium rei venditæ pronunciare, quia si prædiceret vitium, exterrerentur emptores ab emendo: dum ignorarent

rent

rent alias conditiones rei in quantum est bona, & vtilis: sed singulariter est dicendum vitium rei ei, qui ad emendum accedit, qui potest simul omnes conditiones ad inuicem comparare bonas, & malas, nihil enim prohibet rem in aliquo vitiosam in multis alijs vtilem esse.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum distinguitur, quia si vitia occulta eiusmodi sint, vt propter ea ea emptio non existat omnino inuoluntaria de iure, & de facto, sed valida sit, & non reuocanda, tunc conceditur intentum argumentum, scilicet quod non sint reuelanda ante inchoatam venditionem, neque dum contrahitur, licet ex mente Caietani duplici de causa post conclusam emptionem sunt indicanda, tum ad iam diminutum pretium causa vitij emptori ostendendum, ne rei ignarus plus iusto pretio ea postea alteri velit vendere, tum vt caueat periculum, si periculum vitabile tamen inde sibi impendat. Si autem vitia talia sint, ob quæ emptio sit nulla, quia omnino de iure, & de facto est inuoluntaria, ac proinde reuocanda, tunc negatur, quod non sint antè & post reuelanda.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum respondetur, quod est differentia (vt dictum est) inter emptionem rei vitiosæ omnino inuoluntariam, id est, de iure, & de facto inuoluntariam, qualis esset dum res empta esset inutilis prorsus emptori: aut periculosa periculo aliter irreparabili, quam per venditionis retractationem: quia tunc (vt diximus) vitia rei essent ante emptionem nuncianda. & est differentia inter emptionem rei vitiosæ, quæ licet sit inuoluntaria, sed non omnino inuoluntaria, quia licet de facto sit inuoluntaria, sed non de iure, quæ proinde non est annullanda, quia tunc satis est eius vitia post consummationem contractus patefacere propter duplicem rationem à Caietano prætactam.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum quod Diui Thomæ 3. est, eius solutionem ac commodamus dicentes, quod quamuis homo non teneatur simpliciter omni homini dicere veritatem de his, quę pertinent ad virtutes: tenetur tamen in casu illo de his dicere veritatem: quando ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, nisi diceret veritatem, & sic est in proposito.

AD sextum argumentum, quòd est 4. D. Tho. respondetur ex eius sententia, quod vitium rei facit rem in præsenti esse minoris valoris: in casu autem, quo merces aduenientes non applicuere ad portum, merces iam venditioni expositæ in portu, vel ciuitatibus proximis non sunt in præsenti minoris valoris: sed solum in futuro: dum magna copia mercium aduenientium applicuerit portui: tunc minoris valoris fore creduntur, ergo venditor, qui in hoc casu vendit rem secundum pretium, quod inuenit, non videtur contra iustitiam facere, si quod futurum est, non exponat, si tamen exponeret, vel de pretio subtraheret, abundantioris esset virtutis, quamuis ad hoc non videatur teneri ex iustitiæ debito. Neque ex hoc quòd si emptoribus innotesceret aduentus copiæ mercium, nollent has præsentes tanti emere merces, sequitur eas minoris valere. Nam sicut copia mercium eiusdem speciei, dum absens in alio loco est, neque ad hunc locum transuecta non facit merces in hoc loco venales minoris valere, quā valent, ita merces absentes, & quæ in futurum expectantur, non reddunt iure viliores, quæ in hoc loco interim veneunt, expectarent quidem, qui non de præsenti egerent, aduentum futurarum mercium, quo minoris eas sibi mercarentur: at qui eis in præsenti egerent, non renuerent eas pretio maiori nunc currenti emere, quia id pretij est iustum: dum maior copia mercium, quæ expectatur, non est præsens. *Ad 6. arg.*

An in aliquo casu excusetur venditor à detectione defectus rei venalis: & simul ab eius pretij diminutione. Respondetur per 3. conclus. vtrùm venditor de vitijs non interrogatus teneatur sua sponte illa manifestare, quod abundantia absens ignorata non minuit pretium, sed benè si sit præsens, & ignoretur ab emptoribus, contra Conradum de cauponibus transilientibus iniustam taxam senatoris, & de pistore eam violante.

CAPVT XLVI.

Quæst. PORRO quoniam iam extra controuersiam asseruimus, vitium rei occultum detegendum esse, cùm vēditio aliàs reuocanda venit, aut cùm vt periculum caueatur, tali manifestatione est opus, etiam si de pretio rei, ratione vitij, sit aliquid detractum. Nunc subinde scitu nobis opus est, an àliqui casus sint, in quibus ad neutrum vēditor teneatur, scilicet, neque ad prodendum rei venalis defectum, neque ad eius pretium minuendum, & quidem quò veritas quæstionis illucescat.

Arg. 1. PRIMO arguitur, quia si aliquis daretur casus, in quo nihil reuelādum esset ementi, nec quicquam ei subtrahendum esset de pretio esset casus argumenti 4. D. Thomæ 2. 2. q. 77. artic. 3. vbi sciret venditor multos in proximo aduenturos institores, qui magnam vim, & copiam earum merciū, quas ipse in præsentiarum venales habet importat, sed in isto casu non licèt non reuelare aduētum mercium, & simul non minuere pretium, ergo id nullatenus videtur licere, consequētia videtur nota cum maiori, quæ est sententia D. Thomæ. Minor autē probatur ratione Conradi lib. de cōtrac. q. 72. qua impugnat doctrinam D. Thomæ in solutione ad 4. arg. prædictæ q. 77. & art. 3. quia sic arguit, & probat minorem, si præ abundantia merciū, quæ reuera nunc in hac vrbe suppeteret, viliori pretio venundarentur, id ignorātibus aliquibus peregrinis emptoribus, quia exteri sunt, & viatores, non posset eis venditor eas merces cariùs vendere, quàm de facto valerent, licet isti emptores, quia pretij ignari plus persoluerent, ergo neque mercatori in casu D. Thomæ scienti abundantiam mercium nondum præsentium, sed futurarum non licebit vēdere nunc pretio præ ignorantia in hac vrbe currenti: patet consequētia, quia sicut ignorantia exterorum emptorum, qua laborauerunt circa copiam mercium non est causa iusta augendi eis pretium, sic neque ignorantia emptorum ignorantium aduenturam magnam copiam mercium non est causa iusta ad augendum eis magis pretium, quàm realiter curreret, si illa ignorātia ab eis abesset, quia certè si scirent, pretium realiter vilesceret.

SECVNDO arguitur, si aliquis pro comperto haberet, quod argentei, qui modo constant 34. dipondia, post mensem minuendi essent ad valorem 25. dipondiorum, non ideò si illos commutaret pro alia moneta, vel aliter contractu oneroso distraheret: teneretur istud secretum reuelare, sed neque pretium eorum extenuare: ergo neque etiam rem vitiosam vēdens non tenebitur ad detegendū vitium, neque etiam ad aliquid subtrahendum de pretio. Arg. 2.

TERTIO arguitur, si mihi soli constaret in proximo tempore, id est, non longe post hoc librum, qui modo penes me est ab inquisitoribus prohibendum esse, liceret nihilominus pretio eo illum distrahere, quomodo cōmuniter valet citra obligationem detegendi emptori damnum, vel periculum, quod ex tali emptione posset subire: ergo idem prorsus videtur concedendum de vendente rem occultè vitiosam, scilicet, quod ad nihil reuelandum, vel restituendum teneatur. Arg. 3.

QVARTO arguitur, licet ei, qui oppressus grauamine monopolij, aut iniqui gubernatoris non potest vendere sua vina, vel frumenta pretio maiori, quod iustè valent curtare mensuram, quò se seruet indemnem, quia (vt supponimus) quantitas, quam tradit iustissi- Ad 4. arg.

iustissimè valet illud, quod recipit pretium, & tamen hic committitur vitiū in quantitate: ergo datur casus in quo neque detegere vitium, neque quicquam de pretio venditor demere teneatur.

Confirmat. ET confirmatur, quia habens vinum venale optimum, cuius amphora iustissimè valet decem; quando populus, si crederet non esse Rhenense, nō tantum pretij daret: posset licitè, & si non sit illius vineti tacendo vendere decem, imo hac de causa vt ista 10. quæ sunt iustum pretium non amitteret: posset illud aqua miscere, vt seruaret se indemnem, quia reuera tantum valet, & tamen est error, & vitium in substātia, vbi nihil diminuitur de pretio, ergo datur casus, in quo venditor non tenetur ad prodendum vitium rei, neque ad eius pretium minuendū. Pro quæstionis autem resolutione ita tuuntur sequentes conclusiones.

Concl. 1. PRIMA igitur conclusio sit: quādo venditor, qui est conscius copiæ mercium in proximo importandarū, rogatur ab emptore, quid nouerit de tali aduentu futuro mercium: tenetur non inficias ire, sed fateri veritatem. Hæc conclusio maximè verum habet, quando nullus est alius à quo possit discere, aut sciscitari veritatem, veritas huius conclusionis multipliciter persuadetur, tum quia aliàs emptor inuoluntariùs præsentes merces emeret. Nam præsumitur suæ indemnitati cōsulendi gratia interrogare, quia parabat præstolari merces, si in proximo aduentarent, quò non tam carè eas sibi compararet, tum quia quando emptor interrogat venditorem de tali aduentu futuro mercium, videtur vēditori suam concredere causam, eius fidelitati se committendo: vnde vitio infidelitatis esset ei tribuendum, si nō reuelaret, sed sileret. Nam etiam in occultatione aliorum vitiorū fallax fraudulentusque reputaretur venditor ille, qui rogatus ab emptore de vitijs rei venalis occultis subterfugeret veritatem dicere, tum quia contra charitatem est non subuenire alicui consulēdo, cum poscit consilium, cùm nō sup petit alius, qui ei consilium præbeat; maximè cùm consultor id sine graui suo detrimento efficere possit, ergo cōtra charitatem est saltem, si venditor conscius aduentus futuri mercium, rogatus ab emptore subterfugiat veritatem dicere, quia tenetur tunc veritatē facti narrare. An verò contra iustitiā sit & delictum restitutioni obnoxiū venditorem veritatem dicere rogatū tacuisse, pressius à nobis postea discutiendum venit.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, mercator conscius aduentus copiæ mercium in futurum, si etiam non rogatus inopia oppressis, vendat pannorum copiā cariori pretio iusto, quo valent, nihil eis nunciando, aut de pretio demendo, licet secundum D. Thomam nihil moliatur contra debitum iustitiæ, tamen cōtra debitum charitatis aliquo modo ageret, patet quia licet D. Thomas dicat tunc monuisse emptores de copia mercium futura abundantioris esse virtutis, quasi id monuisse opus tantum supererogationis fuisse insinuet: tamen id intelligitur, si non rogitatus vendens non indigentibus rem eis non celaret, nam si egenis vēderet eis aperiendo veritatem, nō solùm id secreti intimando opus supererogationis & consilij faceret, sed opus charitatis obligantis. Secundò patet, quia tunc subticendo mercator cū ab egenis nimis emptoribus eam auferat opem, quam illis fortè tenebatur præstare eis subueniendo, contra charitatem videtur facere: & fortè cō tingeret aliquando in hoc deliquisse mortaliter.

Concl. 3. TERTIA conclusio, tunc venditor conscius abundantiæ mercium futurarum: dum rogatus ab emptore de hoc euentu consulto tacuit, ne secretū veniret in publicum cum magna suarum mercium iactura & damno: tenetur detrahere aliquid de earū pretio, quando aliàs emptor non erat eas paratus emere: neque eas emisset, sed futuras merces viliori pretio venales expectasset, nisi aliàs emptor eas emere importunè esset instigatus ab venditore. Ratio autem huius conclusio-

Ratio.

 nis

his plana est, nam venditor illius damni author esset, quod emptor tunc pateretur emendo ad instantiam venditoris, & cum cautela ipsius cariori pretio merces, quas postea præ abundantia vilius comparasset: & patet secundò, quia non fuit citra fraudulentiam detrimentosam non solum interrogatum tacuisse, sed etiam non paratum emere ad emendum importunè pertraxisse, ergo id detrimenti resarciendum est emptori aliquid subtrahendo de pretio tunc communiter currenti, pro vt ratio æquitatis, & damni accepti suadebit fore recompensandum.

Quæstio an vēditor sua spōte tenea tur manifestare vitia rei vēditæ. IAM ex prædictis, quasi corollariè sequitur, quid succinctè ad illam quæstionem, quam hic expressè, & in terminis ponimus dicendum sit: vbi quæritur, vtrum vēditor, de vitijs nō interrogatus, teneatur sua sponte manifestare eaque patefacere, & præter illa, quæ dicta sunt, quasi iam sparsim dicta epilogantes dicimus.

Dictum 1. PRIMO, quod in casu, quo citra dubium esset vitia rei ita esse detrimētosa, vel periculosa, vel ob quæ res venalis inutilis esset fini emptoris etiā non interrogata patefacienda sunt, quia aliàs detrimentosa, & inuoluntaria esset emptio, & retractanda.

Dictum 2. SECVNDO dicimus dum vitia occulta prædicto modo non sunt periculosa, neque damnosa, neque talia, vt ob ea fiat res inutilis emptori, non tenetur venditor ea pandere emptori, si ab emptore non sit ea dicere rogatus. Nam si de his sciscitatus sit emptor: tenebitur ei vēditor, dum alium non suppetit, qui eum de his admonere possit, ei detegere veritatem.

Dictum 3. TERTIO superaddimus, si emptor aliquid peteret à se emendum, nihil sciscitando de eius qualitate sincera, vel vitiosa esset an non: quia id tale, quale sibi offertur vult emere persuasus à se ipso tantùm, id omni vitio carere: tunc venditor non constringitur in conscientia eius detegere vitia, nisi ita sint periculosa, detrimentosa (vt diximus) vel rei præpedientia vsum, sed talia sint, quæ extenuato pretio maneret recompensatum damnū, quia vitia illa impedientia vsum prodenda sunt, vt rescindatur cōtractus: non autem vitia non damnosa, vel non periculosa aut vsus non impeditiua, quia in his sufficit pretij diminutione remetiri iacturā (vt diximus.)

Dictum 4. QVARTO dicimus, quod quia emptor dupliciter potest percunctari de vitijs rei venalis. Vno modo expressè in generali sciscitando, an res venalis bona sit, omnique vitio libera. Alio verò modo tacitè inquirēdo, an accommoda sit ad talem vsum, vel non: sequitur venditorem, dum de vitijs interrogatur, adeò clarè distinctè quē teneri reuelare vitia, vt in eorum plenam notitiam emptor peruenire possit: quia ad vitandam emptionem inuoluntariam damnumq; emptoris, quando per diminutionem pretij tolli non potest, tali distincta manifestatione vitiorum est opus, vnde patet quam inculanda est illorum mercatorum vafricies, & proxenetarum fraus: qui vēdituri rem, vtputā equū, mille vitia falsa ei imponunt, cœcum, claudum, tardum, recalcitratorem, falsum esse protestantes: quatenus emptor persuasus id esse mendacium fide indignum carere omninò aliquo vitio credat, cùm tamen aliquibus nō careat: qua ratione, qua emptor sic ob cœcatur, ne vitia plenè intelligere valeat, dolus est hic, qui neque à culpa, & restitutione liberat.

Ad 1. arg. AD primum igitur argumentum Conradi contra S. Thomam, respondemus. Primò, negando abundātiam mercium futuram minuere pretium earum, quæ in præsenti venduntur: sicut neque abundantia mercium absentium, & in alio loco existentium, hoc pretio non minuit, neque enim si in præsenti egerent emptores mercibus præsentibus pretio, quo in præsenti vā lent eas emere renuerunt, licet si eis in præsenti non opus haberent: eas emere detrectarent: & ad probationē consequentiæ dicimus multum inesse discriminis inter casum D. Thomæ, & inter casum, quod ad probandum cōtrarium assumit Conradus, quia in casu

Abundãtia præsēs ignorata. casu Conradi abundantia iam est præsens, licet ignorata ab emptoribus peregrinis, & exteris, & sic venditor istius abundantiæ præsentis non ignarus propter ignorantiam peregrinorum non posset eis vendere carius, at in casu Diui Thomæ abundantia mercium, adhuc est absens, & futura, cuius rei gratia in causa esse non potest, vt merces nunc in præsenti minoris valeant: quando earum penuria subest, vnde nulla iniuria vēditor afficit emptorem, si non interrogatus taceat, & vendat ei merces pretio cariore, quo de præsenti valent, neque est eadem ratio de alijs vitijs periculosis damnosis vsus rei impeditiuis, quia hęc vitia iam in pręsenti adsunt, suntque rei venali inhærentia, & veluti intrinseca, in mercibus autem, quæ venduntur de præsenti pretio, quo valent, nullum intrinsecum vitium futurarum mercium aduentus, quò in præsenti minoris valeant, vnde iustè pretio de præsenti re tacita vendi possunt.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respōdetur, identidem hos, quibus suppeterent numi argentei, posse eos distrahere tempore, quo magis valent, idq; efficere quidem possent tum sine pretij eorum diminutione: tum etiam sine decrementi valoris eorum futuri manifestatione: quando nihil de hoc interrogarentur, neque egenis eos cō tractu oneroso erogarent: quia tunc tacendo eis parare damnum contra charitatem saltem esset, contra egenos sic se gerendo.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum, dicimus nonnihil esse discriminis, inter huius argumenti casum, & alios, nam vetari non solet liber aliquis, nisi propter aliquam, quam in se habet intrinsecè inhærentem, malitiam, licet enim in futurum vetandus sit, sed iam vetationis eius præsens adest causa, quam secum liber præ se fert, vt regulariter cō tingit, quocirca regulariter quoque venditor conscius huius euentus prohibitionis libri tenetur, uel secretum hoc emptorem non cęlare, uel certè tanto magis pretium extenuare, quanto ratione huius periculi minus ualeret. Secus est si non ratione defectus libri, sed alia extrinseca ratione prohibendus esset, quod certè raro usu potest euenire, ut liber carens uitio pro libito tantum prohibentis uetetur.

AD quartum argumentum, quod est Soti de iusti. & iur. lib. 6. q. 3. art. 2. & ad eius confirmationem respondetur cum eodem. Primò quòd argumētum hoc, & eius confirmatio non militant, ubi pretium est legitimum, putà lege positum, quia tunc nulla esse potest, uel arbitratio contra ius: sed si militant est, ubi pretium non cōsistit indiuisibili. Secundò nolumus cauponibus atque alijs, seu alterius generis uenditoribus ansam præbere, imposturas machinandi; Sunt etenim hi ini qui suarum mercium extimatores, quippe q suas merces plus, quàm par est, magni faciunt, quare. Tertiò, iudices non censemus, ad uim horum argumentorum fore sic arctandos: quin pœna legali eos possint plectere, qui in mensura, uel in substantia leges ipsas uendendo uiolant, uerumtamen id quod solum attinet ad forum conscientiæ, & ius naturæ attendentes, si tres adsint istæ conditiones, scilicet, quod periculum, & damnum caueretur: & merx pro modo pretij emptori frugem, aut utilitatem afferret non uenditori, qui aliàs sincerus, & candidus esset, tribuendum esset crimini, si, ut se indemnem seruaret, huiusmodi occultationibus uteretur. Naturalia namque iura de æqualitate seruanda in mensura, & substantia rei sic accipienda sunt esse obseruatu necessaria, scilicet, quando aliàs plus iusto uenditur res, uel quando merces ad usus mentis nihil conferunt: non autem liceret mendosè uitium rei uelle contingere, licet illis tribus conditionibus obseruatis mendacium perniciosum esse non esset censendum, quippe quod iustitiam commutatiuam non uiolaret. *Ad 4. arg*

Ad

An venditor interrogatus de vitio rei, vel de aduentu mercium verum respondere, vel etiam non interrogatus teneatur id detegere, & respondetur per 6. dicta, & de casu vbi defectus non est reficiendus secundum Sotum, & de obligatione venditoris: & an teneatur de euictione, & an si rem alienam bona fide à se emptam bona fide iterum vendiderit ad aliquid secundo emptori, aut domino rei teneatur.

CAPVT XLVII.

Quæst. An interrogatus vẽdi tor de vitio rei teneatur verũ respõderet?

PRÆTEREA quia non fecisse satis huic materiæ iudicaremur: nisi quæstionem illam præinsinuatam expeditam exhiberemus, scilicet, an interrogatus venditor de vitio occulto rei venalis, aut de aduentu in proximo futuro copiæ mercium obligatione iustitiæ inducente restitutionẽ, veritatem aperire teneatur, an solum contra charitatem tunc silendo agat, aut contra fidelitatem tunc mentiendo delinquat tantum, quæstio est, quæ nisi extricetur, posset doctrinam hactenus traditam inturbare, quæ quò melius explicetur.

Arg. 1. ARGVITVR primò, nam obligatione iustitiæ non tenetur aliquis subire incommodum, vt vitet alienũ dispendium: sed si venditor interrogatus de vitio occulto detegeret illud, quia res sua plus iusto vilesceret, vilioríque pretio, quàm par esset emptor vellet eam emere cum incommodo suo bono, & commodo emptoris consuleret, ergo etiam interrogatus vi iustitiæ non tenetur vitium detegere.

Confirma. ET confirmatur, quia vi iustitiæ non tenetur aliquis se alterius gerere procuratorem, aut consiliarium, etiã si non occurrat alius, qui consilietur, quando ex facto suo non imminet alteri damnum, sed venditor ex facto suo vendendo rem vitiosam præ pretij quantitate vtilem emptori non infert dãnum emptori (vt supponitur:) ergo vi iustitię etiam interrogatus de vitio, non tenetur depromere illud, nam hoc esset alterius se exhibere præmonitorem, & consiliarium.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, quòd etiã si interrogatus sileat, & respondere tergiuersetur, imò si tunc causa celandi vitium mentiatur, quod iniustitiæ vitio non sit notandus, quia cum rem vtilem vendit venditor, quamuis occultè vitiosam, non tenetur vi iustitię eius vitium propalare, sed mẽdacium superadditum, cum non sit perniciosum, est tantum contra veritatis virtutem, & non contra iustitiam, ergo tũc quamuis sit interrogatus mentiendo tantum peccat contra virtutem veritatis, & non contra iustitiam. Igitur breuiter expedituri quæstionẽ respondemus per hæc dicta.

Dictum 1. DICIMVS ergo primò, quod si vitia sint ita detrimentosa, vel periculosa, vel inutilem efficientia rem venalem omnino taliter quod venditio sit necessario reuocanda, vtpote omnino inuoluntaria, tunc etiam non interrogatus, & etiam ante inchoàtam venditionem non solum obligatione charitatis, sed obligatione charitatis, & restitutionis tenetur venditor hęc vitia manifesta facere, patet, quia alias euidentem causam damni dat.

Dictum 2. PRÆTEREA secundò dicimus, quod si vitia occulta sint vtilitatem emptoris non impedientia, neque ita damnosa sint aut periculosa, vt omnino inuoluntaria sit emptori ipsa emptio, ac proinde non sit rescindenda: non tenetur venditor siue sit interrogatus, vel non de illis, vi iustitiæ ante inchoatam venditionem nec in tempore contrahendi illa vitia detegere, si præ qualitate vitij demat: de pretio patet, quia cum damnum ex facto suo venditor emptori non inferat: non tenetur vi iustitiæ tunc temporis ea vitia etiam interrogatus reuelare, sed potest silentio rem cęlare, & contra iustitiam nihil tunc moliretur.

Dictum 3. ADHÆC tertiò dicimus cũ Caietano, quod vitia occulta, neque damnosa, aut ita periculosa, aut sic impeditiua vsus rei venalis, quod necessariã afferaut obligationẽ rescindendi contractum, licet non ante contractum

sed

ſed benè poſt contractum vi iuſtitiæ venditor etiam interrogatus, vel non interrogatus, tenetur patefacere, tum vt emptor caueat periculum, quando periculoſa res eſſet, vt equus recalcitrans, tum vt emptori innoteſcat ratione occulti vitij ſibi diminutũ fuiſſe pretium, ne maiori pretio, quàm emerit, præ hac ignorantia alteri reuẽdere paret: patet, nam quando hæc dãna, veriſimiliter timerentur, ſi non ea reuelaret detegendo vitia ſaltem poſt initium contractum, ſi ea euenirent, quia ex facto contingerent, emptori ea teneretur reparare, ergo argumentum eſt euidens, quod etiam non interrogatus, vt caueretur, id periculi & damni ſaltem poſt conſummationem contractus tenebatur ea vitia indicare venditor.

Dictum 4. DEINDE quartò adijcimus, quod ſi vitia non ita ſint damnoſa, aut periculoſa, vt emptio neceſſariò reſcindenda ſit, aut ſi non ſint talia, quæ defraudent emptorem ab rei emptæ vſu, ſi interrogatus de eis venditor mentitus fuit, ſi cauſa vitij de pretio detraxit, licet ſic per mendacium contrahendo deliquit contra veritatem, ſed contra iuſtitiam non peccauit: tenetur tamen poſt contractum ad cauenda prædicta pericula, vel dãna, quæ aduertit Caietanus, quæ nos retulimus in tertio dicto, etiam non rogatus, vi iuſtitiæ ea vitia nota emptori facere, primam partem huius quarti dicti probamus (nam ſecunda iam in tertio dicto fuit probata) quia authore Soto loco ſupra citato tale mendacium, ſi alioqui prædicto modo, ſcilicet, detrahendo, de pretio ſeruetur iuſtitia, non eſt mendacium perniciosum, ergo in dicto caſu mentiendo ſiue interrogatus, ſiue non, violauit commutatiuam iuſtitiam.

Dictum 5. PRÆTER hæc quintò dicimus in caſu, quo venditor copiæ mercium poſt aduenturæ conſcius eſt, & interrogatus dum eſt ab emptore, duplici caſu peccat contra iuſtitiam vendendo, & non reuelando mercium aduẽtum. Primò, quando mentitur affirmãdo nullas merces fore in proximo vẽturas in caſu, quo emptor, ſi reſciſſet veritatem, has tam carè merces non emiſſet, quia paratus erat vilioris ex mercibus aduenturis poſtea emere: patet, quia etiam ſi non eſſet interrogatus, hoc eius mendacium tunc pernitioſum eſſet, ergo peccat ſic mentiẽdo non ſolùm contra veritatem, ſed contra iuſtitiam. Secundò contra iuſtitiam delinqueret venditor etiam, qui interrogatus de aduentu futuro mercium, licet non mentiretur, callidè tamen negans reſponſionem, & quaſi obſurdeſcens ad interrogationem ſibi factam, & eam quadam aſtuta diſſimulatione præteriens, (aliàs ſi non ſubticeret veritatem) non emptu rum induceret ad præſentes merces emendas, qui parabat venturas vilioris emere: patet, quia licet priuatus, cui ex officio non conuenit manifeſtare etiam interrogatus detegere obligatione iuſtitiæ furem extra iudicium, dum iuridicè ibi interrogatus non eſt, non tenetur, tamen ſi aliquid poſitiuè ageret, vnde ſequeretur furtum, vt ſi aſtutè blandis ſermonibus amoueret à cuſtodia ſuæ domus, quò copia fieret, & facultas latroni furandi, certè ex iuſtitia furtum cõmiſſum reſtituere teneretur, ita certè iſte, qui ita ſe gerit interrogatus: quia poſitiuè agit, vnde damnum ſequatur inducendo (præterquam, quod tacet veritatem) ad emendum carè paratum ex venturis merces vilioris emere, tenetur ex iuſtitia id damni reparare.

INSVPER ſuperaddimus ſextò, *Dictum 6.* quod etiam ſi non ſit expreſsè interrogatus venditor: tenetur obligatione iuſtitiæ, & ſub obligatione reſcindendi cõtractum detegere vitium rei venalis, quando venditor in generali ſuam palàm faceret intentionem dicens, ſe non velle emere talem rem, ſi vitio reddẽti eam inutilem ad talem finem ſit deprauata, vel quãdo in ſpeciali nominaret vitium, dicens rem illam, ſi tali vitio ſit affecta, emendi ſe non habere animum, vt verbi gratia, ſi equus ſit effrenis, aut recalcitrator. Igitur ſi innoteſcat venditori, ſiue ipſo emptore id teſtante, ſiue aliunde

quod

quod emptor omnino caret voluntate emendi rem, si tali certo vitio sit contaminata, obligatione iustitiæ tenetur id vitij à principio contractus manifestare: patet, quia contra iustitiã est omnino inuolũtarium emptorem cogere ad emendas merces finceras, & sanas, ergo etiam erit contra iustitiam vitiosas merces fraudulenter obtrudere emptori vitium ignoranti, quando ex ore ipsius, vel aliunde liquet ipsum omnino nolle emere omninoque inuoluntariè eam emere rẽ cum illo vitio.

Ad arg. 1. IGITVR ad primum argumentum respondetur verum esse non debere, quempiam subire incommodũ, vt vitet detrimentum alienum cœteris paribus, si tamen quis ex facto suo inducit iniuriam, aut damnum, tenetur ipse potius id dãnum pati, quàm illud alteri inferre, vt verbi gratia, quando negotiator subit damnum, si non vendat merces tanti, quanti sibi constiterunt, potiùs tenetur istud subire damnum, quam maioris, quam de præsenti valent, causa suum vitandi damnum eas vendere, quia sic suo facto iniuriam seu damnum inferret emptori: sic quia quando venditor interrogatur de vitio occulto, suo facto vendendo rem sine vitij apertione, iniuriam infert ignoranti & inuoluntario emptori, quia dum interrogat de vitio tacitè, significat se rem cum tali vitio omnino nolle emere, ideo contra iustitiam facit vendendo, & dissimulando, vel tacendo vitium, etiam si subtraheret de pretio, quia sicut fit iniustitia in hac parte adigendo ad emendum per violentiam, sic pertrahẽdo aliàs omnino inuoluntarium per fraudem taciturnitatis ad emendum, sicut contingit fieri, cum de vitio interrogat emptor, & venditor silet.

Ad Confir. AD confirmationem dicitur, quòd licet non teneatur aliquis obligatione iustitiæ alteri consilium præbere, præsertim, quando ex facto suo non officit alteri, tamen negatur, quod quando rogat emptor de vitio rei aliàs nullatenus eam empturus, si veritas patefieret sibi, quod damnum non patiatur ex tali venditione, quia pertrahitur ignorans & interpretatiuè, & tacitè inuitus ad transferendum dominium suæ pecuniæ pro re occultè vitiosa, quod contra iustitiam commutatiuam est etiam, si emptori aliquid de pretio aliàs debito; si sana res esset, adimatur: quia vitiosa est, & non sana.

Ad 2 arg. Solutio iuxta Sotum. AD secundum argumentum iuxta duplicem opinionem, vnam Soti, & aliam Metinæ in sua instructione, quam supra sustinuimus, dupliciter respondendum venit, quia secundũ opinionem Soti, quam vt probabilẽ inijui dupliciter limitatã defensauimus, quæ dictat, quod dum res est vsui emptori, neque damnosa, aut periculosa, dum subtrahatur de pretio æquiualenter pro ratione occulti vitij non est mendacium pernitiosum, distinguendum est, scilicet, non esse mendacium pernitiosum, quia si cum venditor à principio interrogatus ab emptore de vitio occulto mentitus est, non satis constitit ei certo rem illam esse ac commodam ad finem emptoris, aut si estò id sibi certo constiterit, non tamen sibi constitit, an sufficienter detraheret de pretio pro ratione vitij, aut si de his satis certus mentitus est cum intentione non detegendi post contractum vitium, verbi gratia, equi insidi & recalcitrantis ad cautionem huius periculi, & cum intentione non detegendi diminutionem pretij causa vitij occulti factam, ne pluris reuendatur statim alteri ab ignorante emptore, tunc certè negatur cõtra Sotum non fuisse pernitiosum, quia certè his extantibus præiudicium tale mendacium quantum de se est præparauit emptori decepto: si autem hæc omnia venditori constiterunt, & cũ intentione posteà detegendi, vt cauerentur hæc damna, vel ne acciderent prouidendi; mentitus est, cõcedo mẽdacium tale perniciosum non fuisse.

Solutio iuxta opi. Metinæ. At secundum opinionem Metinæ, quam probabiliorẽ esse reputauimus, dicitur in casu, quo venditor interrogatus tacuit vitium, vel etiam interrogatus, vel non interrogatus mentitus

tus est, imò etiam secundum Metinam in casu quo non rogatus solùm tacuisset, si probabiliter credebatur, quod postea comperta veritate vitij occulti rei venditæ etiam si ob id non sit sibi inutilis, ægrè esset laturus sibi per mendacium fuisse impositum, & quod petiturus esset retractionem contractus, mendacium sanè fuit pernitiosum, quia per illud effectum est, vt emptor omnino inuolũtarius trãstulerit in venditorem pretij dominium, secùs autem esset, si id probabiliter non crederetur, aut non ab venditore probabiliter dubitaretur, & sic aliqualiter in his opinionibus Sotus & Metina reducuntur ad concordiam, & idem videtur dicendum, quando vitium erat patens: & quia emptor non aduertit de illo interrogat de illo, & sibi imponitur.

Quæst. an semper venditor tenentur restituere detrimenta fraude illata.

PORRO iam quia inter cæteras obligationes venditoris vna potissima est detrimentum, quod per fraudem in pondere, numero, & mensura venditori intulit recompẽsandi obligatio, vel obligatio restituendi pretij iusti non obseruati excessum. Quæritur an semper venditor hac obligatione teneatur.

DICENDUM est ergo, quod licèt regulariter venditor sic defraudans ab hac obligatione non sit liber, tamen aliquis casus potest accidere, in quo venditor ad reficiendum defectum ponderis, aut mensuræ obnoxius non maneret, quemadmodum esset casus ille, in quo venditor iniustè compulsus esset ad vendendum res suas minoris iusto pretio, tunc etenim si in earum æquiualentia mensuram curtaret, aut pondera, qua valent suæ res, quas minoris iusto iniustè cogitur vendere, à restitutione in conscientia immunis esset. Non enim legibus iustitiæ commutatiuæ sic faciendo venditor tunc cõtrauenisset, quod tamen, vt ab omni absit culpa, necessario exiguntur tria hæc. Primò, quod contra iustitiam venditor vendere sit coactus res suas minori pretio, quàm æquitas iustitiæ exigebat. Secunda, quòd hoc ita sit constans, & certum, vt omne procul sit dubium, quia aliàs non sine periculo defraudandi in sua iustitia emptorem id facti patrasset venditor. Tertia, quod caueat venditor, ne respiciens emptor sibi restituat iterum illud minus quòd emendo à coacto venditore detraxit de pretio, quod tamen venditor sic coactus vendere, iam recompensauerat sibi decurtando mensuras, vel pondera, id autem facti de taliter cum limitationibus his curtandis mensuris in casu nunc præfato licèt permittitur secundum Sotum, in conscientia tamen in foro exteriori per gubernatores est animaduertendum, & ob propulsandas occasiones fraudum non est impunè relinquendum.

Casus vbi defectus nõ est reficiendus.

Obligatio venditoris.

OBLIGATIO, qua tenetur venditor emptori alia est, qua scilicet, tenetur in iudicio defendere rem à se venditam, quando ibi aduersus emptorem mouetur lis supra illam, prout cautum est capitu. si venditori. de emptione. & venditi. obligatio autem de euictione inde oritur, scilicet, quod venditio, quia per eam transfertur dominium rei venditæ, debet esse de re propria, vnde consequitur teneri venditorem tutari emptorem in dominio, & possessione rei, quam ei vendidit, idemque dicendum est, quando res vendita in foro exteriori, quod fuerit furtiua, allegatur.

De euictio.

VENDITOR igitur tenetur emptori de euictione secundum Panormitanum ca. si venditori. de emptione & vend. nisi in his casibus. Primò, quando emptor post litem contestatam non denunciauit venditori, vt eum defenderet. l. emptor. C. de euicti. licèt venditor sciret litem motam. Secundò, quando emptor citatus contumaciter absuit tempore sententiæ, quia per contumaciam suam videtur condemnatus in d. l. emptor, vel si absente venditore non appellauit. l. eremus. ff. de euiction. Tertiò, quando per iniuriam fuit lata sentẽtia contra emptorem,

ptorem, quia iniuria, quæ fit emptori non contingit venditori, vel sic per violentiam auferatur extra iudicialiter. l. si per imprudentiam. ff. de euiction. Quartò si emptor compromisit & contrariam sententiam reportauit. Quintò quando emptor potuit vsucapere, & non vsu cæpit. Sextò, quando scienter rem alienam emit, nisi specialiter sibi de euictione cauerit. l. si fundum. C. de euiction. Septimò si aliquid casuale sibi contingat. capit. ad nostram de rebus ecclesiasti. non alien. Si autem fiat pactum, quòd non teneatur de euiction. nihilominus re euicta tenetur ad pretium, vt in l. ex empto, in fin. de actio. empt. & venditio. ff. intellige. quando pactum sit in genere. Secus si persona specificatur, vel causa vna secundum Ludo. Ro.

IN casibus autem, in quibus quis de euictione tenetur pro re euicta & damnis ob hanc causam datis, satisfacere tenetur: quia proprijs laboribus, & expensis rem venditam in iudicio venditor defendere tenetur, quod si hoc facere renuerit, aut facere non potuerit, tenebitur nihilominus illius emptori restituere pretium: si emptor ea in iudicio spoliatus fuerit. vide de hoc Syluestrum verbo emptio. quæstione 25. & iuristas super caput, si venditori de emptione & venditione.

Quæst. an bona fide emen à latrone, tenea tur aliquid domino red dere.

DENIQVE hic tanquam affinis illa attexenda erat quæstio, nisi suprà esset iam agitata, scilicet, an bona fide vendens rem, quam bona quoque fide ignoranter emit à latrone: teneatur domino rei aut emptori aliquid restituere, si apparuerit esse aliena. At vt seruetur ordo, dicimus cum Soto de iustit. & cum Metina in sua instructione, quod talis bonæfidei emptor rei à latrone, quando iam ea bona fide vendidit, non tenetur domino rei apparenti aliquid restituere, nisi ex ea venditione factus sit ditior: quia in eo tantum tenebitur.

Sententia Soti.

SED an emptorem teneatur indemnem seruare vrgentior est quæstio, ad hoc respondet primò Sotus, id in quo omnes cum eo conueniunt, scilicet, quod si emptor non comparet, neque metus est, quod ab illo res illa sit exigenda, tunc & si resciuerit postea rem esse alienam, quam bona fide ei vendidit, ad nullam restitutionem ei tenetur. Sed quid si postea cōparcat dominus, qui eam exigit? Iam in hoc puncto variant doctores. Nam Sotus ait teneri suum emptorem indemnem seruare, quia non transtulit in eum dominium, sed iure restituendi periclitatur.

Sententia Nauar.

NAVARRVS autem in summ. Lat. capi. 17. numero septimo & octauo, & contra Sotum tenens ait, emptori tunc illum venditorem facere satis, si cedat ei actionem de euictione contra primum illius rei alienæ venditorem iuxta l. in creditore. ff. de euict. Nauarro subscribit Pedraca in sua summula, quibus apertè accedit Metina in sua instructi. fol. 161. si eam bona fide emit, & vendit. Secus esset, inquit Metina, si eam vendit sic, quando sibi fuit donata.

Sententia autheris.

EGO autem componens eos dico, quod tenenda est opinio Nauarri in casu, quo illam actionem cedere emptori, emptori prodesset, quia superstes, id est fur, qui primò eam vendidit à quo emptor secundus per actionem sibi datam recuperauit pretium, alioquin si frustranea esset talis cessio actionis, aut quia primus venditor rei alienæ mortuus est, aut quia egenus est, neque est iam soluendo, mitior opinio est Soti, aut æquior, scilicet, vt indemnem tunc seruet emptorem suum, aut certè rationabilius erit, si tunc, vt indemnitati vtriusque aliqualiter consulatur dimidiam iam accepti pretij restituat, & reliquam retineat partem.

An

An emptor valoris rei non ignarus eiusdē valoris ignarum venditorem de eo admonere teneatur, & an teneatur distinctè de hoc valore emptor venditorem edocere. Et an venditor ignarus si roget de valore rei venalis sub obligatione iustitia, & restitutionis teneatur ei emptor respondere, & de diuersa ratione exemplorum, et de ignorantia negatiua, & priuatiua: hac secunda est tollenda, non prima.

CAPVT XLVIII.

Quæst. Quō venditor ignarū emptorē instruere teneatur.

POSTQVAM de obligationibus venditoris peregimus, de obligationibus quoq; emptoris, vt dissseramus exposcit ipsa procedendi series & ratio. Inter has autem obligationes, quia primum locum tenet obligatio illa, qua venditor in conscientia astringitur ad præmonendum venditorem de valore rei, quam vendit, quando valor rei venditæ venditorem latet, emptorem autem non latet, ideò hoc inquisitu hic prius opus est, an venditorem ignarum ualoris rei, quam exponit venalem emptor eius ualoris non ignarus de hoc edocere teneatur, & quò magis rei ueritas patens fiat, argumentis aggrediamur impugnare partem affirmatiuam.

Ad arg. 1. ARGVITVR ergo primò, quia si venditor tenetur commonere facere emptorem de pretio rei, aut de eius occulto vitio, id ideo est, quia cū venales suas exponendo res ad emendum inuitet emptores, occasionē eis præberet erroris, si eos de prædictis commonitos esse non curaret: at emptor venditori nullam occasionem erroris offert, vt patet cum venditor lapilli pretiosi, quem putat esse vitrum, obuius fit lapidario rei illius gnaro, qui optimè callet gemmæ illius pretium, nunquid si pretio, quo eum vendat venditor, emat, occasionem erroris illi præbet, certè videtur quod non: iam prius illo errore erat detentus, ergo non tenetur emptor venditorem in hoc casu præmonere.

SECVNDO arguitur, quia si quis per peritiam suæ artis, vel aliter comperisset in fundo alterius auri, vel argenti fodinam, uel Iaspidis, uel alterius lapidis pretiosi uenam delitescere, posset illo cælato secreto, cum domino fundi contractum emptionis illius fundi inire. Nam & Christus Dominus Matthæi cap. 13. tantū abest ut emptionem agri, ubi thesaurus absconditus erat, uitio dederit, ut egregiè commendauerit huiusmodi agri secretum emptorem, statuens eum nobis in imitationis exemplum: ergo cū Christus Dominus, ut legale, & licitū hoc exemplum recenseat, sequitur emptorem nequaquam iure cogi ad ualorem rei uenditori detegendum, & idem posset confirmari exemptione domus, ubi esset thesaurus absconditus. *Ad 2. arg.*

TERTIO arguitur, quia si quis peritus in cognitione herbarum, herbolarium, quem nuncupamus, obuiū habens in foro agricolam uendētem herbarum fasciculos ad iumentorum pastum, ualentes singulos uiginti dipondia, si inter fasciculum unum intermixtam esse herbam medicinalem agnosceret, ualentem ultra duos argēteos, nunquid culpandus esset, si id ministerij tacens fasciculum illum ordinario emeret pretio, id est, uiginti dipondijs? apparet, quod non. *Ad 3. arg.*

ET idem argumentum posset fieri de emente pretio ordinario fasciculum lignorum ad coquendas ollas: in quo deprehendisset lignum aliquod pretiosius inter alia communia contineri, quod multo magis ualeret, haud dubium, quin licitè tacēs pretio communi illud posset emere: ergo nullo iure cogitur emptor ualorem maiorem rei uenditori ignaro exponere.

IN oppositum est, quia si quis gemmarum aceruum uenderet, inter quas præ ignorantia uenditoris aliqua gēma incognita multo altioris ualoris subesset: quæ ipsa per se sola totum reliquum aceruulum gemmarum præcelleret ualore: haud dubium quin in hoc casu teneretur emptor admonitum esse de hoc maiori ualore gēmæ uendi- *Arg. in contra.*

venditorem curare, ergo sic etiam in casibus de fasciculo herbarum, aut lignorum iam positis, & in reliquis admonendus esse videtur vẽditor ignarus ab emptore perito de pretio rei venalis, quam emere parat.

Notanen. RESPONSVRIS ad quæstionem, operæpretium est prænotasse, quod cum, vt ex definitione venditionis patet, voluntaria debeat esse: voluntaria autem, vt sit, fieri nequit: si valor rei venalis ipsum lateat venditorem. Nam ignorantia afferre solet secum inuolũtarium: sequitur vnum de duobus præeligendum esse emptori, aut monere venditorem valoris rei ignarum, si ipse emptor eius conscius sit, aut certe pro ea tantum pretij erogare, quantum in rei veritate nouit eam valere. At verò cum res venalis (quia in indiuisibili non consistit pretium eius) rigido, & infimo, & medio pretio vendi possit: latius erit & tutius in hoc casu, quod emptor de hoc pretio ignarum venditorem monitum incurreret, ne præ ignorantia venditori vendendi rem suam pro pretio rigido, si libuerit facultas subtrahatur, his præstitutis.

Concl. 1. PRIMA statuitur conclusio non solum lege charitatis, sed etiam lege iustitiæ tenetur emptor non rogatus, quando rem emere constituit, venditorem inscium valoris rei admonere de valore illius, hæc est D. Thomæ 2. 2. q. 77. art. 2. est Soti de iust. & iur. libr. 6. q. 3. art. 2. probatur autem quia licet alij, qui non parant rem emere: tenentur lege sola charitatis, & sub mortali culpa monere ignarum venditorem, quando ex ignorantia valoris vendens passurus est grauissimam iacturam: tamen qui emere rem constituit: quia alias vẽditor inscius valoris pro minori pretio, quam reuera valet, in uoluntariè distrahit rem suam, tenetur vi iustitiæ, & sub culpæ, restitutionisque reatu veritatum, illum admonere.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, quando valor rei, vel vitium rei, vtrumq; tam emptorem, quam venditorem latet, si vendendo, & emendo pro pretij ratione æquali fortunæ se exponunt, nõ erit iniusta talis emptio & venditio. Hæc autem cõclusio est Metinæ in sua Instruc. §. 25. fol. 142. & patet, quia pro rei qualitate, & pretij moderatione æquali periculo se exponunt.

EX prædictis corollariè, sequitur quod si a seipso deceptus venditor putas mulã suam non esse sanam, tñ verè à morbo sit libera eam viliori pretio exponeret vendendam, si aliquis veritatis, & incolumitatis eis conscius eã minoris, quàm valet, vellet emere, nõ absque iniustitiæ, & restitutionis reatu, id faceret, est autem corollarium hoc Metinæ loco vbi suprà. *Corol.*

PRÆTEREA, quia dupliciter potest emptor valoris rei conscius, vẽditorem huius rei inscium de hoc edocere, vno modo distinctè exponendo ei valorem rei, alio autem modo in confuso, & in generali dicendo magis certè valet res tua, sed ego pro isto tibi a me oblato pretio volo eam habere tuta conscientia, quæritur, an emptor sic in confuso se explicando cõtra scrupulum minoris, quam re vera res valet, eam sibi mercari possit. Iam in hac quæstione non satis conueniũt doctores. Nam Caietanus in sua summula, verbo emptio. licitè hoc fieri posse concedit. Nam ait, quod emptor conscius valoris pretiosi lapidis a vẽditore ignorante posset eum lapidem minoris, quam valet, comparare præmissa protestatione, quod magis valet, & quod quia citra scrupulum, & cum tuta conscientia vult illum post emptionem retinere, vult pro eo erogare aurum ea lege, vt si maioris valoris sit, illi condonet reliquum pretij gratis. Huic autem sententiæ (ni fallor) accederet Metina, qui in sua Instruct. §. 31. ca. 4. de resti. fol. 168. pag. 2. in casu difficiliori sic ait, quod si quis explorator Thesauri illũ esse in agro Petri cõperisset, renunciassetq; id Petro, Petrus autem id nihili pẽdens in iocum, & risum id vertit. Potest tunc suffodiendo thesaurum, sibi licitè vendicare illum, ergo à fortiori emptor, qui sic protestatus est (vt Caietanus proponit) tuta conscientia rem mino- *Quæstio.* *Variant Doctores. Sententia Caietani.*

ris

ris potest emere, quia iuxta regulam iuris scienti, & volenti nõ fit iniuria.

Sét. Palac. DOCTOR PALACIUS super Caietani summam scribens, asseuerat hanc Domini Caietani sententiam modica probabilitate esse sufful tam. Nam si tunc eam venditor pro tam modico pretio etiam sic in cõfuso admonitus impẽdit, id est in causa, quia ignorantia valoris rei suæ laborat, neque satis eum aduertit, edocendus, est ergo tunc authore Palacio venditor inscius tã patenter, vt intelligat liquido rẽ suam venalem longè excellere in valore pretiũ, quod pro ea confertur. Huic Palacij sententię vi detur Pan. accedere in ca. plerique. de immu. Ecclesiæ nu. 28.

Sent. Aut. AT inter tam varias sententias, ne nihil dicamus: quia Caietanus in hoc casu (prout ratio quoque docet) non nisi gratia donationis, aut gratuitæ remissionis, id minus, quod emptor sic protestatus soluit de iusto valore illũ posse retinere concedit, ideò quo veritas huius quæstionis facilius se exerat, perpendẽdæ sunt præsumptiones probabiles gratuitæ donationis, quas ius canonicum quoq; perpendit capite si & quæstiones. extra de simonia. Vbi circa verba textus huius in accipiendis, vel dandis muneribus, donationibusque faciendis, dicimus tria esse maximè attendenda, scilicet, personæ dantis munus, & accipientis qualitatem, quantitatem dationis, muneris, vel remissionis, donationis tempus, & quid, & quantum, & à quo & cui, an pauperi vel diuiti, & an à paupere, vel à diuite. Si his igitur expensis præsumptionibus probabiliter præsumi possit, quod ille venditor ignarus valoris sic monitus gratis donat, aut remittit reliquũ pretij, aut quia parum est, quod magis, valebat sua res, aut quia, cũ sit diues amico, aut consanguineo ementi censetur libenter, quod amplius valere potest res vendita velle condonare, & remittere: tunc vera est sententia Caietani; alioquin, quando istæ non concurrunt probabiles præsumptiones, scilicet, quòd gratis reliquũ pretij, quia magni pensi est, velit donare ignarus venditor, & in confuso admonitus: & cum res est in dubio, an gratis remittat, vel non tutior est, & verior Palacij, & Panor. contraria sententia.

ADHÆC vt præmuniamus fundamenta ad argumẽta in fronte quæstionis posita dissoluenda, primum fundamentum sit, scilicet, quòd valor rei dupliciter potest accipi, vno modo, vt competit rei ex sua natura: qui valor est ordinarius, vt verbi gratia, valor, qui competit domui, vt vtilis habitationi humanæ, & qui competit agro in ordine ad fructus ferendos, id est, vt fertilis est. Alio aũt modo, vt accidentarius valor est: quippe qui accidit rei, id est agro, vel domui, fortuitò, id est, ratione alicuius thesauri, vel argenti fodinæ ibi latentis. *Fundamẽtum 1.*

SECUNDUM fundamentũ sit, scilicet, quod res eadem differenter à diuersis æstimari solet, prout considerantur, vt conferens ad diuersos effectus, & fines, sicut eadem herba æstimatur ab aliquo tantum in ordine ad esum, vt gustui sapit: eademque ęstimatur ab alijs: vt conducẽs ad vsus alios, scilicet, vel quatenus medicinalis est, aut quatenus odorifera est arridens olfactui, idem de ligno, quatenus aptũ est ad nutriendum ignem, vel ad fulcimentum domus, vel vt ex eo fabre fiat aliquid.

EX quo sequitur corollariè eandemmet rem posse æstimari, appreciarique vno modo, & vno pretio à venditore, & ab emptore, & alia ratione, & intuitu posse appretiari, & æstimari aliter, & maiori pretio.

TERTIUM fundamentum sit, scilicet, quòd venditor duplici potest laborare ignorãtia. Nam cum duplex sit ignorantia, alia negatiua, alia autem priuatiua, tunc ignorantia negatiua dicitur laborare venditor, quãdo taliter est ignarus alicuius rei, quod caret iure eam rem scienti, id est, sciendi mysterij thesauri abscon diti in suo agro, vt vendat agrum, eumque ordinario pretio venundare possit. Tũc autem dicitur laborare 3 *De ignorantia negatiua & priuatiua.*

ignorantia priuatiua, quando venditor aliquid ignorat, cuius notitiam habendi ius habebat, iureque eam habere debebat: quatenus venditio iusta licitaque contraheretur, qualis esset ignorantia valoris lapidis pretiosi venalis.

HINC licet capere intelligētiam ad argumenta soluenda in principio posita, dum interim hanc breuem expediamus quæstiunculam postremā.

QVÆRITVR ergo vltimò, si, quia ad mercatoris aures rumor generalis peruenit, suas merces certæ speciei pluris valere, quàm ipse putauerat, sciscitetur ab emptore valorem earum, an tunc in speciali eum emptor quanti valeant edocere teneatur. Et ne in re iam ex parte expedita immoremur, dicimus breuiter, quòd si à non empturo id roget, solum tenetur illum docere veritatē: dum nō occurrit, aut suppetit alius, qui doceat: si autem animo paratus sit emere, ab eodem emptore obligatione iustitiæ constringitur, dum pretium æquiualens non soluit, ipse emptor venditorem interrogantem in speciali. Dū alius eum hoc non edocere, quia aliàs fraudem perniciosam pateretur vēditor, cuius causam præbuisset vēditori ignaro emptor valoris cōscius, quod manifestam continet iniustitiam: & hoc potissimè habet locum dum emptor de valore interrogatur: nam ēt si non interrogaretur, an edocere de valore inscium venditorem emptor teneretur, & qua obligatione an iustitiæ, an charitatis, in prima iam cōclusione ex mente D. Thomæ, & Caietani expeditum reliquimus.

Distinct.

Ad 1. arg. IAM ad primum argumentum, quod est Soti respondetur ex mente eius negando, quod tacita veritate valoris, si in illo casu emptor minoris iusto rem emat, occasionem suum errorem antea conceptum perducendi ad effectum minoris iusto ignoranter vendendo venditori non dederit: præterquàm, quod sic per taciturnitatē: silenter emendo ad rem suam distrahendum pretio minori iusto venditorem inuoluntarium pertraxit.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum concessis exemplis adductis in antecedenti de licita emptione domus vel agri non reuelato mysterio de thesauro, vel argenti, vel auri mina ibi latente, distinguitur consequens, quod infertur, scilicet, quòd non cogitur vllo iure emptor ad valorem rei detegendū: quia si intelligatur de valore ordinario competenti rei venali ex sua natura, & ex ea parte, sub qua sub venditione cadit, & sub ea ratione, sub qua venditor eam vendere intendit, sic negatur, quòd iure non cogatur venditori ignaro emptor non ignarus hunc valorem detegere, scilicet, valorem domus in ordine ad habitationem in ea, & valorem agri in ordine ad fructus ferendos, & valorem fasciculi foeni ad pastum animalium. Si autem loquamur de valore non ita ordinario, sed accidentali, & contingenti, vt de valore domus, vel agri ratione thesauri inibi absconditi, vel argenti fodinę ibi latentis, concedo consequens, quòd huiusmodi valorem emptor nullo iure cogitur detegere, quia non exponitur venalis domus, vel ager ordinariè propter thesaurum, vel minerale intra contentum: sed propter habitationem, vel agriculturam, ex qua speratur fructus, ideoque respondemus diuersam esse rationem exemplorū positorum in antecedenti, scilicet agri continentis intra viscera argenti minerale, vel domus intra suum solū cōtegentis thesaurum, vel fasciculi foeni intra se claudentis pretiosiorem herbam, quia pretium harum rerū ex sola expenditur superficie secundum Sotū, vel secundum Metinam non emuntur, propter virtutem intra latentem, sed extra apparentem, & iam ordinariè notam: aliæ verò res expenduntur secundum id quod sunt in venditione, dum exponuntur venales, ideò nō licet emptori earum cęlare valorem, quò vilioris eas sibi comparet.

Diuersa rō exempl.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum ferè eadem solutione, qua responsum est ad secundum, fit satis, concedendo exempla in antecedenti contenta, & ipsum antecedens, quia hic tacendo em-

ptor

ptor nullam admisceet fraudem, quia non tenetur eas res emere.s.fasciculū fœni, aut lignorum secundum æstimationem particularem, quam ratione alicuius priuati cōmodi, quod inde, si bi sua priuata ars, & peritia conciliat de eis habet, sed secundum, ꝙ hæc solent à venditore æstimari, & venditari. Neque.n.hic quantum ad voluntatem, & propositum vendentis spectat, interuenit ignorantia, nō quit etenim probè valorem ignorum, & herbarū: quatenus sit sub ea ratione, qua hæc æstimat, & diuendit, & sub venditione cadunt. Quapropter nulla obligationis necessitate vrgetur emptor venditori secretum valoris rei, quoad valorem accidentalem attinet, referare. Nam valor hic, sibi cedit inutilem priuatam, neque enim omnibus est communis. Hoc autem est, quod D.Thom. 2.2.q.77.artic.primo, docuit, dum ait, si aliquis multum iuuetur ex re alterius, quam accipit, ille verò, qui vēdit non damnificatur carendo re illa, nō debet eam superuendere, quia vtilitas, quæ alteri accrescit, non est ex venditione, sed ex conditione ementis. Nullus autem debet vendere alteri, quod non est suum. Venditor ergo dum mina abscondita in domo sua, vel agro, vel herba, vel lignum maioris pretij latens in fasciculo, quem vendit, ipsum latet, iure caret ad ista, licet potentia non careat ad vtilitatem capiendam ex tali thesauro, vel mina, quia potentia non caret: dum ager est suus ad acquirendum ius thesauri sub latentis in illo, quia potest peruenire ad notitiam illius. Quæ quidem potentia statim, vt venditor ignorans pretio distraxit agrum, transmittitur in emptorem.

Sēt. D. Th.

Ignorantia negatiua et priuatiua.

PRÆTEREA tandem dicitur ignorantia tantum esse negatiua, & non priuatiua, illa, qua dominus agri, vel dominus fasciculi continentis vnum lignum, vel herbam maioris æstimationis inter alia laborat, quia in ordine ad contrahendam licitam venditionem, & emptionem maiori notitia non eget, neque debet habere, quare emptor rei ignarus nō cogitur iure vllo illum de pretio illo accidentali commonere.

Ad arg. in contra.

AD argumentum autem postremum in contrarium de aceruulo gemmarum, in quo inter alias continetur vna valde pretiosior in triplo, quam omnes aliæ simul sumptæ. Respondetur, diuersam longè de hoc casu, atque de casibus suprapositis esse rationem, quia fasciculum lignorum, vel fœni vendens, iuxta intentionem à se præconceptam iure caret vendendi fasciculum hunc maiori pretio, quàm sic consideratus ad finem communem noscitur valere, cuius communis pretij ignorantia non tenetur. Quare non est necessario admonendus de alia ignorantia, qua ignorat aliquid pretiosius, putà herbam, vel lignum magis valens in illis fasciculis comprehendi, quia ignorantia hæc cum sit negatiua tantum, & non priuatiua (quia iure caret, vt sibi ab emptore auferatur) non necessariò venit per emptorem tollenda. At verò, qui aceruulum gemmarum cumulatim exponit venalem, quatenus prætiose sunt, eas gemmas venundare parat: & secundum Metinam, vbi suprà, secundum proprias virtutes, quas habent, eas contendit exponere venales. Ergo ne fraudi tribuatur emptio, ignarus venditor de gemma ibi contenta in aceruulo longe pluris valenti necessario in conscientia ab emptore perito est edocendus: nam ignorātia hæc priuatiua est, quia venditor iure, vt sibi huius notitia detur, non caret. At verò secūdum Mercatum libro primo de contractibus, capite octauo, si aliquis lapis vltra pretium commune, quod iuxta suam quantitatem, & splendorem habet, aliqua vigeret speciali virtute ad emendanda oculorum vitia, vel ad obsistendum fluxui sanguinis, vel illiacam passionem propellendam, qua quidem speciali virtute alij lapides suæ speciei carerent, nihil scrupuli esset, si a perito, & conscio huius specialis virtutis, ea tacita pretio communi emeretur, quia negatiua, hæc est igno-

Diuersa rō casuum.

P 2 rantia

rantia venditoris, ac per consequens non est necessario tollenda.

VLTIMO, quia ad obligationẽ emptoris attinet iustum impendisse pro re à se empta pretium; animaduertendum est, hac obligatione adeò astringi emptorem, vt ab ea nusquam releuari possit: nisi in casu, quo pro certo exploratum haberet in qualitate, vel in mensura rei emptæ passum se fuisse fraudem, & damnum, & iuxta quotam accepti damni de pretio alias iusto soluendo à se recompensandi sibi gratia, aliquid demeret minus soluendo.

An ab emptore sciente pretium rei venditor possit plusquàm valet exigere, vel emptor venditori id valoris scienti possit minus pretij conferre. Et an sola cupiditate ludendi scienter minoris distrahenti rem suam sit aliquid vltra restituendum, & an non tam perito in ludo cognoscenti excessum collusoris, quo cum ludit, & perdit perditum sit resarciẽdum, curiosa disputatio inter vtrumque Metinam ex vna parte, & Alcozerum, & Garciam ex alia, & de nolitione conditionata.

CAPVT XLIX.

Quæst. an ab emptore sciẽte rei p̄tiũ vẽditor possit plus quã res valet exigere.

VONIAM etsi prolixitatis nos argui nolumus: tñ nihil omissum, quod ad materiam venditionis spectet, esse volumus: ideò, quo omnes quæstiones ad hanc materiam attinẽtes exhauriamus: cæteræ etiam quæstiones, & quæstiunculæ sunt à nobis percurrendæ. Quæritur ergo primò, an venditori cognoscenti valorẽ rei licitæ possit emptor pro ea minus, quàm valet impendere pretium, & è contra si emptor satis nouit pretium cõe rei, quã emit, si ipse spõte, aut venditore exigẽte, plus pretij, q̃ cõiter valet pro ea venditori soluat, aut venditor tutè, id sibi retinere possit.

Arg. 1.

VIDETVR ergo hæc licitè posse fieri: nam secundum regulam iuris scienti, & volenti non fit iniuria, ergo si venditori scienti emptor soluit minus, aut si venditori exigenti maius, quam sit commune pretium, emptor communis pretij non ignarus plus soluit, nulla videtur interuenire hic iniuria.

SECVNDO pro hac parte arguitur, quia cum imperitus ludendi, ludit cum perito in arte ludi, cuius optimè habet perspectum excessum peritiæ in arte ludendi, aut si ista superexcedẽs peritia illum latet, admonetur à peritissimo collusore de illa, non tenetur iste peritissimus collusor, quod ab imperito lucratur, ei restituere: quia imperitus hic illius excessus manifesti ignarus non fuit, vel quia de eo commonefactus fuit, ergo pari ratione, quando emptor conscius est cõmunis pretij, si plusquam valet res, impendit pro illa, aut si venditor nõ nescius pretij minus recipit pro illa, nõ videntur aliqua restitutionis obligatione implicari. *Arg. 2.*

ET confirmatur, quia cum in contractu venditionis intercedit ignorãtia valoris rei venalis ex parte venditoris, vel emptoris, ideò necessariò tollenda est, vt voluntarius fiat contractus: sed in prædictis casibus: quia ablata ignorantia est, nõ præsumitur inuoluntarius contractus, cum scienter, & sine vi, vel metu contrahatur: ergo nulla interuenit restitutionis obligatio vtrinque, quando vtrinque ex parte vẽditoris, & emptoris legitima habetur notitia rei venalis valoris, si plus, aut minus, quàm sit pretium cõe pro re soluatur, aut recipiatur. *Confir.*

IN oppositum est, quia cum in his contractibus venditionis, & emptionis, vbi scientibus emptore, & venditore pretium commune mercium, plus pretio communi, aut minus soluitur, aut recipitur, intercedat inæqualitas pretij, non videntur posse hi contractus iustificari, nisi admixta donatione facta ab venditore diminuti, sibi soluti pretij, aut facta ab emptore aucti plus iusto pretij, quæ quidem donatio non videtur concurrere, quia si admittenda esset præsumptio huius donationis multas vendi- *Arg. in cõtra.*

venditiones, & emptiones, quæ passim ratione inæqualitatis pretij damnamus, non damnaremus.

Conclus. 1. IGITVR quò quæstioni fiat satis, statuitur prima conclusio. Donatio facta ab emptore, vel à venditore scientibus etiam rei venalis commune pretium, circa inæqualitatem pretij interuenientem in ipso contractu, dum contrahitur, si tunc fuerit facta, non excusat à restitutione diminutionis, vel excessus pretij. Hæc autem conclusio est Nauarri in summa, capi. 23. numer. 88. quam probat, quia dum talis donatio emptoris, vel venditoris fit in ipso contractu, præsumitur non esse facta voluntate libera: sed necessitate coacta, sicut donatio, quam facit aliquis creditor de sibi debito debitori procuranti, sibi aliquod beneficium Ecclesiasticum non præsumitur esse donatio gratuita, licet secus sit, quando post datum, vel procuratum sibi beneficium, creditor causa gratitudinis debitori, qui procurauit, debitum donat, aut remittit, quia tunc debitor à restitutioue manet liber. Sic in proposito in ipso actuali contractu emptionis facta donatio, vel remissio delectus, vel excessus cõis pretij non censetur libera: nisi post initum venditionis contractum cessante necessitate denuo fieret.

SECVNDO autem probatur, quia secundum ius non præsumitur donatio, sed mutuum, vel depositum, si dixero Petro, tolle hanc pecuniam, quia nemo præsumitur suam abijcere, de renunciatione cap. super hoc. ergo neque qui vẽdens suas merces eas multo minoris communi pretio distribuendit sciens, & prudens non præsumitur reliquum emptori donare, neque velle, quod sibi tunc debetur abijcere, licet verum sit, quòd citius solemus donare debitam pecuniam, quã iam in marsupio retentam, sed præsumitur necessitate vendendi & expediendi merces, id non tam vltroneus velle de pretio alias iusto remittere, vel relaxare,

Conclus. 2. SECVNDA conclusio, licet prędicta conclusio regulariter vera sit, quia regulariter non sine necessitate venditor vendit, tamen si venditor talis persona sit, quippè quæ diues sit, & non indigens, quæ illam quotã pretij, quam sciens remittit potest donare, & solitus donare, si spontè absque vi, & metu, & graui necessitate prefertim emptori, sibi amico noto, vel familiari remittit illam, tunc rõne donationis admixtæ emptor minus cõmuni pretio soluens immunis manet à restitutione. Hæc autem cõclusio est etiam Nauarri in Sum. c. 23. nu. 83. quã dicit esse ex mente Pet. de Anch. in ca. peccatum. de reg. iur. lib. 6. nu. 22. & patet arg. l. quisquis. C. de resc. vend. adiũcta l. quod quis sciens, ff. de condi. ind. Hanc etiam conclusionem esse de mẽte Salic. patet, insuper, quia in hoc casu conclusionis locum habet regula iuris, scilicet, scienti, & volenti non fit iniuria.

PRÆTEREA, quia notitia huius quæstionis prædictæ affinis non parum adiumenti ad alias passim occurrentes difficultates in alijs materijs discernendas afferre potest, liber eam hic pressius examinandam in medium producere. Est autem quæstio, si quis nõ necessitate alia coactus, quàm sola libidine ludendi, aut scortationibus vacandi rem suam distrahit pretio minori, quàm valeat sciẽs magis valere, sed volens illam illo pretio dare, quoad prædicta sibi pecunia suppetat, an tunc emptor, sic minoris illam emens à restitutione liber maneat.

AT videtur certè, quòd tunc à restitutione immunis euadat, tum primò, si quis ex cupiditate cæca emit rẽ, quam optimè scit, sibi esse inutilem, patitur damnum, & tamen quia sciẽs, & volens vult illud subire, venditor ad nihil ei tenetur: ergo è conuerso videtur pari ratione, quòd emptor minoris iusto emens rem illam non necessitate, sed libidine ludendi, sibi à venditore venditam à restitutione excusabitur, quia etiam venditor sciẽs, & volens id damni vult perpeti & subire. *Arg. 1.*

TVM secundò, quia qui libidine, & *Arg. 2.*

& amore mulierculæ captus, ut ea fruatur, plusquam illa meretur, ei mercedis dat (quia illa carius se uenditat, quàm aliæ sui similes) ex quadam nimis cæca affectione dat: & tamen illa non tenetur istum excessum restituere, ergo neque qui ex cæca libidine uendit minoris res suas, uasa argentea, aut indumenta serica (ut inde suppetat sibi pecunia ad ludendum) obligationem inducet in emptore aliquid, sibi ultra restituendi.

Arg. 3. TVM tertiò, quia si imperitus ludendi, propter captandam recreationem uelit sciens, & uolẽs ludere cum eo, quem certò nouit esse in ea arte ludendi se peritiorem, & cupiditate ludendi allectus cum illo longè se peritiore uelit ludere: tunc ille longè peritior iuste ex ludo lucrum reportabit, quia sciens, & uolens non tam peritus ille cum peritiore uoluit ex cupiditate ludere, ergo quia uenditor iste sciens, & uolens ex cupiditate ludendi, ut haberet pecunias ad lusum, uoluit suam minoris uenundare rẽ, emptor ei ad nihil restituendum tenebitur.

IGITVR dicimus ad quæstionẽ, quòd licet nonnulla differentia sit, quando uenditor mouetur ad distrahendum pretio rem necessitate famis, uerbi gratia, adactus: quia hæc necessitas uidetur esse, ut necessitas coactionis. Et quando ad hoc mouetur libidine ludendi, quæ u detur esse necessitas non coactionis, sed tantum necessitas suppositionis: quia supposito, quod eligit ludere ad captandam uoluptatẽ, & ad lusum pecunijs indiget, uult rem suam minoris distrahere, alias non distracturus tam uili pretio, quia necessitas coactionis magis tollit uoluntarium & liberum, quàm necessitas ex suppositione, id est, ex supposita libidine alicuius finis, scilicet, ludẽdi: tamen quia autore D. Tho. 1, 2. q. 24. art. 3. Passio qualis est etiam cupiditas ludendi, quando est antecedens impedit iudicium rationis, quod requiritur ad libertatem, & diminuit libertatem, ut non tam liberè prodeat homo in actum procedentem ex antecedente passione, ideò dicendum est, quòd licet non coactus necessitate coactionis: sed ex cupidine ludendi uelit minoris, quàm ualent distrahere quis res suas. Hinc non colligitur, quòd uoluntariè, id, quod minus accipit, de pretio donet.

Necessitas coactionis & suppositionis.

STATVITVR ergo conclusio responsiua ad quæstionem. Prima quãdo quis cupidine ludendi, aut luxui inseruiendi sciens & uolens minori pretio quam valet, distrahit res suas: nisi interueniat libera donatio: aut gratuita remissio illius, quod minus iusto soluitur: emptor non manet liber à restitutione. Patet, quia stando solum in lege, & ratione emptionis, & venditionis (quia actus sunt commutatiuæ iustitiæ) necessario æqualitas est seruanda. Quapropter si nõ seruetur: illa inæqualitas per restitutionem quotæ demptæ à iusto pretio reparanda venit. *Conclus. 1.*

SECVNDA conclusio, quando quis ex cupidine ludendi, aut scortationibus se dedendi, quò ad hæc pecuniæ sibi non desint, res suas minoris, quàm valent, distrahit, quamuis in ipso venditionis contractu dicat se id quod minus sibi soluitur, gratis se remittere, & donare, non censenda est in conscientia omnino liberà donatio: ac per consequens illa pars subtracta à iusto pretio restituenda venit vẽditori, nisi probabiles præsumptiones concurrant persuadentes liberam esse donationem, & gratuitam remissionem: quales quidem præsumptiones possent esse, quando alias ipse venditor solet esse nimis liberalis, & largus. Quippe qui etiam extra contractum venditionis solitus est in simili quantitate donare præsertim notis, familiaribus, vel amicis, vel quia non est tanta quantitas, quam remittit, vt illius non sit libera præsumenda remissio attentis tribus, quæ ius in muneribus, & donationibus solet expendere. *Concl. 2.*

PROBATVR hæc conclusio, quæ est summè conformis iuri de Symonia, c. & si quæstiones, vbi sic admonemur in forma, scilicet, quòd in accipien- *Probatio.*

piendis, vel dandis muneribus tria sunt maxime attendenda, personæ, scilicet, dantis, & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tẽpus, qualitas personarum, vt à quo, & cui videlicet, an à paupere diuiti, vel è conuerso, siue a diuite locupleti datũ fuerit: æstimatio muneris, & donationis tempus, si magni, vel minoris pretij res data existat, & an in instanti necessitate sua, an alio tempore conferatur. Ergo si his circunspectis circunstãtijs (quia per exteriora præsumitur de interioribus de præsumptionibus, ca. 2.& 3.& quia alias inscrutabile est cor hominis) probabilis subsit præsumptio voluntariæ omnino donationis, & remissionis, deponendus est scrupulus de restitutione facienda. Vide Nauarrum in Sum. cap.17.num.209.& de hoc diximus supra.

NEQVE obstat prima ratio, quæ afferebatur in contra, quia qui cupiditate cæca emit rem sibi inutilem: si alijs communiter sit vtilis, nullam patitur inæqualitatis iniuriam, si eam vltrò emit pretio communi, at qui ex cupiditate ludendi sciens minoris vẽdit rem suam multum patitur nolẽs, quia non pretio communi, quo valet, soluitur sibi res sua.

Ad 2. arg. NEQVE obstat obiectio secunda, quia huiusmodi perditis fœminis copiam sui corporis facientibus nullum currit commune pretium pro mercede: nisi fortè sint prostitutæ iam in lupanari, sed quod promiserit eis pro mercede se cum eis se commiscens (nisi prodiga fuerit promissio) eis post copulam tenetur dare, ita Victor. Imò quòd solitæ sunt extorquere precibus ab amasijs, si non per dolum, vel fraudem extorqueant, mentientes se esse virgines, aut non nisi cum vno, & nobili rem habere, non tenentur restituere, etiam si alia admisceant mendacia communia, dicentes eorum amore flagrare, in cordeque eos insculptos habere, ita Sotus de iust. & iur. Cui addo (vt suprà in primo tomo nostri Instructorij memini me dixisse) preces harum fœminarum, adeò posse vehementer esse molestas & continuas. Vt

Extorsiones amatricũ.

quia vim quandam tunc misero, & ex cæcato amanti, & tantum donare repugnanti inferre videntur, obligationem inducant restituendi immodica munera ab eis, sic extorta, quando alias minimè vellent eis tam prodigè donare, quia tunc non tam liberè censentur donare, cum sint amore fascinati ex vna parte, & ex alia id donẽt, vt tam magnam vim molestiæ & importunitatis continuæ euadant. Cæterùm pro alijs rebus, præsertim victui necessarijs, & venalibus, commune currit pretium, de quo non licet emptori aliquid detrahere. Ideò non est omnimoda similitudo inter pretia harum rerum, & pretia fœminarum suorum corporum pro mercede copiam facientium.

Ad 3. arg. NEQVE obstat obiectio tertia quando obijcitur, quòd quando non tam peritus ludit cum longè peritissimo, cuius certo nouit excessum. Videtur id, quod pdit, velle donare. Quia distinguitur hic secundum Garciam lib.2. de contract. in materia de ludo, cap.19.pag.584.& pag.585. Nam si non est tam certus peritiæ maioris excessus, vt peritior se in lucrandi, & non perdendi tuto constituat: tunc lucrando à restitutionis lucri obligatione liber posset euadere, sicut etiam secundum Metinam Complutensem, de restitutione. q.22. qui ita peritior in ludo est in re veritate, vt tutus sit de lucro: tamen hæc maior peritia, aut securitas lucri ipsum latet, quia cũ ignoto sibi collusore se exponit ad ludendum, si hac perstante ignorantia de securitate lucri, & maiori peritia ludendi aliquid lucri fecit, ad id restituendum minimè obnoxius esset, quia æquali se exposuit sorti perdendi, & lucrãdi, quia sicut inscius fortè fortuna obuium habuit collusorem imperitiorem, sic potuit obuium habere collusorem multò se peritiorem in ludo, & perdere. Si autem quando quis, vel peritia naturali, vel artificiali, certò excedit alium collusorem, talis excessus tamq; proculdubio conscium, vt certò nouerit se perditurum, illumque peritiorem citra dubium lucraturum: tũc

Peritia cognita excedens.

iste peritior, sic excedens nulla obligatione restituẽdi, quod fuerit lucratus tenebitur: si id lucri non tanti valoris fuerit: sed modici. Secùs si magnæ quantitatis esset, aut esset magni pensi iuxta probabilem valdè sententiam Alcozeri, c.19.de lud. quam amplectitur prædicto loco Garcia. At licet in tomo primo nostri Instructorij Conscientiæ par.2.cap.35.pag.262.oppositam sententiam, quam tenet Metina Complutensis, cui accedit etiam Metina Salmanticensis in sua Instructio.§.28.de ludis, fol.151. quibus suffragatur Nauarrus in Sum. c.19.num. 18.vt probabiliorẽ defensauimus: tũ ꝓp autoritatẽ doctorũ eã tenentiũ, tum ẽt propter eorũ rationes: nunc tamẽ cũ prædicta limitatione hanc Alcozeri, & Garciæ opinionem valdè probabilem esse censemus, nõ propter eorum rationem, quia parui momenti est, & potius contra eos inuertitur. Quia licèt cupiditas ludendi, quæ secundum ipsos excæcare solet, impellat parum peritum in arte ludi ad ludendum: sed quia cupiditas hęc cupiditatem lucrandi comitẽ habet regulariter, non tantum allicit ad ludendum, quãtum etiam metus perdendi deterret imperitum à ludendo cum collusore, cuius certò iam excessum peritiæ perspectũ habet: præsertim si non desint alij, sibi imperitia compares: quibus cũ possit, sine certa iactura ludendo oblectari.

Sẽt. vtriusq; Metinæ probabilis.

Sẽtẽtia Alcozeri & Garciæ valdè ꝓbabilis.

IGITVR potissima ratio opinionis Garciæ & Alcozeri, hæc est, scilicet, quia istud lucrum (si attendamus legem æqualitatis ludi) ratione ludi peritissimus ille ab imperito sibi noto capere non potest, cùm ęqualitas non seruetur: ergo si titulo ludi id lucri nequit adquirere, non est assignabilis alius titulus, quo licitè possit illud sibi vendicare: nisi titulo donationis, aut muneris potius, propterea quòd collusor, secum ludẽdo, sibi inseruit, quò vel ex tali ludo animi aliqualem recreationem capiat, aut quo cum peritissimo ludendo addiscat ludere, & maiorem peritiam ludendi adipiscatur: sed causæ hæ non sunt tanti momenti, vt ita liberè, & sine aliqua nolitione conditionata præsumendus sit (nisi incompos sit mentis) quòd tantam largitatem, qua nusquam in alios solitus est vti etiam ludendo, nunc cum isto collusore velit exercere: ergo si peritissimus hic magnum ex ludo hoc lucrum sibi parauit, restituendum est, vtpotè non tam liberè, sibi donatum: secus si modicum inde reportauerit lucri, quia tunc prædictis rationibus persuadere sibi potest, sibi gratis esse donatum. Quod si contenderis aliquos adeò cupidine ludendi obcæcari, & transuersos agi, vt ad hunc notissimum excessum, quo eos anteit collusor peritissimus non aduertant: tanto magis in his habebit locum Alcozeri, & Garciæ opinio.

Ratio huius opinionis.

Nehnio con... [illegible]

Sent. Aut.

IGITVR resolutoriè iam tandem dicimus, quòd sicut opinio vtriusque Metinæ non est damnanda, ita opinio Garciæ, & Alcozeri est cõsulenda, imò & necessariò est tenenda, quando iuxta prædictas probabiles præsumptiones iuris præsumitur non liberè donasse in ludo tam immodicam quantitatem lucri collusori peritissimo, siuè, quia pauper erat, qui donauit, siuè quia suæ familię, vxori, aut filijs, aut creditoribus sic donãdo non satis prospiciebat: siuè, quia tam prodigas donationes facere nõ cõsueuerat. Secùs est, si in hoc casu modicũ q̃d in ludo perdidit, quia tũc gratis id largitus esse est cẽsendus ꝓp aliqualẽ remunerationem ob dictas cãs.

A D primum igitur argumentum in principio quæstionis positum negatur, quòd venditori cognoscenti valorem rei licitè possit emptor minus pretium, quàm ipsa valet pro ea erogare. Et ad regulam iuris in sexto regul. 27.scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus, respondetur, quòd intelligitur regula de sciẽte, & consentiente liberè, & sine nolitione conditionata, quæ rationabiliter fieret in contrarium, præsertim si loquamur in foro conscientiæ (vt hic loquimur) vbi vt docet Nauarrus in summa c.17.nu.4. ex mente Adriani in 4.de restit.q.2.col.4.versi. ex quibus etiam foro conscientiæ loquendo transa-

Ad 1 arg.

transactio,& donatio non valet:quoties non fiunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inualidadum eas requirit,iuxta ea quæ leguntur, & notantur in l.interpositas,C.de transact.& l.metu. 1.& 2.ff.quod met.caus.

Arg. 2. A D secundum argumentum,quòd in antecedenti assumebat, quod peritissimus ludendi notus iam imperito collusori:si ab eo aliquid lucretur, possit retinere : iam abundè per prædicta factum est satis, vbi,quia si id licitè retinere potest, via donationis tantum retinere posse in modica quantitate concessimus, ideo ad præsumptiones donationis remuneratoriæ, quas ius canonicum loco citato præstituit hic lectorem.

Ad confir. A D confirmationem negatur minor,scilicet, quod ablata ignorantia, non sit inuoluntarius contractus, quia licet sit in casu argumenti voluntarius, quoad alienationem rei per venditionem, sed non est simpliciter voluntarius, quoad remissionem partis pretij aliàs iusti, quia secundum Nauarrum in summa,ca.23. nu.88.nec donatio emptoris facta in emptione non est præsumenda facta esse voluntate , sed necessitate coacta emendi,sibi necessaria,aut placita:nisi postea necessitate cessante liberè ratificaretur.

An si venditor ignarus valoris rei,& certioratus de valore,& rogatus remittere de pretio remittat de illo aliquid, valida sit ista remissio latè disputatur,quia variant hic doctores & lex de thesauris qualiter sit accipienda, sententia Soti modificatur, & quando sit vera, vide hoc capitulum,quia traditur doctrina necessaria conferens ad multa extricanda dubia.

CAPVT L.

Quæst. E venditionis,& emptionis contractu, quatenus inuoluntarius accidit esse differentes,& hanc scitu dignam quæstionem, & ad cognitionem aliorum casuum plurimum conferentem hic adijcimus controuertere scilicet, an in casu, quo venditor valoris rei venalis est ignarus, admonetur tamen ab emptore de eius valore, eius valoris non ignaro ipseque venditor non satis persuasus tanti valere, dat illam pro minori pretio emptori roganti, vt reliquum de pretio sibi remittat, an valida sit remissio, & videtur,quod valida sit. Primò, quia iam est certioratus venditor de pretio maiori,quo valet res sua ab ipso emptore:& nihilominus minoris illi voluit vendere, ergo valida fuit illa partis iusti pretij remissio.

I T E M secundò arguitur ex regula 27. in sexto scienti, & consentienti, & ex eius glosa, quia quando venditor vendit aliquam rem, debet prædicere emptori onera ordinaria illius rei: & tamen si emptor erat informatus domum, quam emit,debere seruitutem domui alterius vicini, scilicet seruitutem stillicidij recipiendi, est valida venditio, non obstante,quod emptor agat ad diminutionem pretij postea, quia iam prius erat informatus, ergo quia iam venditor fuit informatus de valore maiori rei venalis, si minoris eam rem vẽdat,valida erit remissio illius,quod minus pro ea soluitur ab emptore. *Arg. 2.*

I T E M tertio arguitur ex sententia Metinæ in sua instructione capitulo quarto de restitutione folio 168.si suffossor thesauri conscius de thesauro latenti in agro alieno certiorem fecit, quantum ex se est dominum agri de ea re, qui tamen nolens id credere,irrisit eum tanquàm inuẽtorem fabulæ, autore Metina, potest tũc suffodere, & totum sibi in consciẽtia suffosum vendicare thesaurum, ergo etiam emptor iam certiorato à se venditore de maiori pretio, quo res valent, poterit eam recipere pro minori,quia videtur eadem ratio. *Arg.3.*

I T E M quartò arguitur ex sententia eiusdem Metinæ in sua instructio. §.28.de ludis pag. 151.dicentis, quod si non tam peritus ludẽdi admonitus *Arg. 4.*

à lon-

à longe peritissimo de excessu suæ peritiæ, & rogatus acceptare conditionem, qua inter ipsos colludentes seruetur æqualitas, si ipsa non acceptata, vt proteruus pergit ludere, & perdit, id lucri peritissimus ille autore Metina restituere non tenetur. Præ stultitia. n. id lucri non tam peritus peritissimo largire voluisse videtur: ergo pari ratione, quia admonitus de maiori valore rei suæ venditor eam minoris distrahere voluit, præ scientia, vel præ stultitia voluit reliquum pretij remittere, ac per consequens illud non erit restituendum.

Arg. 4. INSVPER quintò arguitur ex mente D. Thom. in addi. q. 46. ar ti. 2. ad 4. allegantis opinionem aliorum, quam ibi non reprobat, qui defloraüit mulierem sub specie matrimonij, non tenetur eam ducere, imò neque de nuptijs ei prouidere: si sponsus sit multo melioris conditionis, aut aliquod signum fraudis euidẽs fuerit. Quia præsumi potest (inquit D. Tho.) quòd sponsa non fuerit decepta: sed decipi finxerit: ergo si qui ostendit signum euidẽs fraudis, non tenetur aliquid recompẽsare puellæ violatæ sub specie matrimonij, neque etiam potiori iure tenebitur, qui detecta ignorantia edocuit venditorem de valore rei, ei quicquã restituere de pretio, quo minoris eam emit. Nam euidens signum dedit emptor, sic admonens, quod nollet eum decipere.

Arg. 6. ITEM sextò arguitur, si fœmina pudica, atque honesta accepisset donũ ab eam amante causa alliciendi eã ad turpes amplexus, & copulam, intelligensque ea de causa, sibi verbi gratia, quadraginta aureos dari, si statim plane esset protestata ei se nusquam rei nefariæ præbituram consensum, quia illum à deceptione, qua tenebatur, curauit auertere, si nõ repetierit aureos: potest ipsa (vt videtur) tuta conscientia retinere: Ergo à simili, quando admonitus de valore maiori rei venditor minoris emptori admonenti voluit vendere eam, emptor à restitutione liber erit.

Confir. ITEM confirmatur, quia si quis putãs falsò aliquem esse filium suum, quem ex concubina, vel ex vaga suscepisset, si admonitus de veritate fidem nolẽs adhibere veritati: sed adhuc falso credens esse suum hæredem (sicut antea decreuerat) eum pergit constituere (cũ legitimis hæredibus careat) ille falsò putatus filius licitè in conscientia potest acceptare testamentũ, & adire hæreditatem (vt videtur) quia ipse causam doli, aut deceptionis non dedit, imò amouere eam curauit (vt supponimus,) ergo videtur a simili si emptor, postquam amouere curauit errorem venditoris, circa rei venalis valorem, venditor adhuc credens falsò suam rem non tanti valoris esse, velit illam emptori minoris vendere, possit tutè pro minori pretio emptam, sine scrupulo alicuius restitutionis possidere.

IN oppositum est, quòd ista venditio, qua venditur res pro minori pretio ab venditore admonito per emptorem de maiori, quo valebat valore, cui tamen adhibere noluit fidem, scilicet, quod pluris valeret, fundatur in deceptione passiua, quam venditor à se patitur, ergo non est sufficienter voluntaria ad transferendum dominium, neque etiam donatio, aut remissio partis iusti pretij fundata, in hac tali deceptione erit sufficienter voluntaria, vt valida sit in conscientia: neque enim voluntarium fundatum in deceptione, ad transferendum dominium sufficit in contractibus. Profectò quæstio hæc non est adeò peruia, quin in controuersia sit apud doctores. Nam Garcia lib. 2. de contractib. c. 19. de ludo pag. 574. & cap. 18. pag. 552. propter hoc argumentum in contra videtur tenere, quòd venditor adhuc certioratus, vel admonitus de maiori valore rei venalis, quia tanti valere sibi non persuadet: si minoris eam vẽdit, emptor adhuc obligatione restituendi, id quod diminuit de pretio tenetur. Thomistæ autem vt Sotus, & Metina Salmanticensis, imò ipse D. Thom. in addi. locis citatis contrariæ sententiæ videtur esse. Igitur vt iam quæstionem ipsam suis numeris absol- *Arg. in contr.* *Variant doctores.*

 uamus

uamus media via, iuxta mentem D. Tho. incedentes has concluſiones ſubijciamus.

Concl. 1. PRIMA concluſio ſtatuitur in generali, quando in donationibus, vel in contractibus, in quibus aliàs dominium ſolet tranſmitti in contrahentium alterum, interuenit ex parte trāſferentis dominium deceptio paſſiua, qua ā ſe adhuc decipitur, quia alteri parti deceptionem hanc tollenti, & ſe veritatē docenti acquieſcere noluit, aut aſſentire, cum iure, & rationabiliter aſſentire deberet ei, & fidem adhibere, ſi adhuc incredulus in tali deceptione perſeuerans voluit donare aliquid, aut remittere parti ſe de veritate docenti, aut in contractu in illū voluit transferre rei dominium, probabiliter & multum ad mentem D.Tho. ſuſtineri poteſt, quod iſtud non ſit reſtituendum ab accipiente. Secus in caſu, vbi iure, & rationabiliter non debebat credere ſe docenti de veritate, quia oppoſitum poterat etiam apparenter, vel veriſimiliter credi.

Probat. 1. PROBATVR hæc concluſio, qa ſicut cum quis inaduertenter intulit iacturam in famam proximi narrando geſta illius tantundem eſt, ac ſi aduertiſſet, & hoc eſt, quia (vt eſt axioma Caietani) tūc redit actus in naturam ſuæ formæ, quia ſi non aduertit tenebatur aduertere: ita ſi venditor, cum deberet aſſentire, vel donator deberet adhibere fidē alteri ſe certiorem reddēdi de veritate, ne falleretur: noluit veritati acquieſcere, hoc perinde eſt, ac ſi crediſiſſet moraliter loquendo: ſed ſi credidiſſet veritati de qua fuit edoctus, & nihilominus donaret: donatarius licitè ſibi donatum retineret: ergo ſimiliter in huius concluſionis caſu præſenti.

2 PRÆTEREA probatur, ſi ego cùm prius decepiſſem aliquem putà Petrum, laboraui ſufficienter illi diſſuadere, quòd anteà falsò ei ſuaſeram: ſi ipſe tamen diſſuaderi non vult, & falſitati prius à ſe conceptæ pergit eſſe credulus, & ex tali credulitate damnum ſubit: videtur à reſarciendo illi illud damnum, iam ego fiam immunis: ergo à ſimili, ſi poſtquàm donatarius, aut cōtrahens alter abſtulit deceptionem: ſi nihilominus ei aliquid donare, vel de pretio remittere aliquid velit venditor, vel donator, liber à reſtitutione erit donatarius, vel emptor.

TERTIO patet, quaſi à poſteriori ex ſententia D.Tho. dicentis in additionibus, q.46. art.2. ad 4. quòd ſponſus nō tenetur ducere puellam, quam ſub ſpecie matrimonij deflorauit, ſi aliquod ſignum fraudis euidens ei oſtenderit: quia probabiliter præſumi poteſt, quod ſponſa non fuerit decepta, ſed decipi finxerit: ergo cum emptor ipſi venditori tam ſufficiens ſignum valoris maioris rei dat, vt meritò venditor veritati ſibi manifeſtatæ refragari non poſſit, aut debeat: ſi non credat adhuc, & minoris velit vēdere rem ſuam, quidquid ipſe faciat, aut dicat præſumendum eſt probabiliter non eſſe deceptum, ſed quod decipi ſe finxerit, ac per conſequens tutus emptor à reſtitutione manebit, ſicut & tutus manet à ſatisfactione ille, qui per ſigna fraudis, quæ oſtendit puellæ, eius, quantum in ſe eſt, abſtulit deceptionem. 3

Moderatio Concl. 1. NE autem concluſio hæc anteà à nobis aſſertis cōcluſionibus repugnare videatur, accipienda eſt cum ea moderatione, & ſalis grano, quo ſupra aſſeruimus ex ſentētia Nauarri in ſum. c.23. nu.88. donationem, aut remiſſionem partis pretij factam in emptione vel venditione præſumendum non eſſe, eſſe liberam omnino: ſed neceſſitate coacta emendi, vel vendendi rem: niſi præſumptiones probabiles ibi à iure ſignatæ concurrentes oſtēderint fieri liberè.

Conclus. 2. SECVNDA concluſio (quæ vt regula eſt generalis, ad multas hinc decidendas quæſtiones confert) hæc ſit: quando aliquis venditor ita laborat ignorantia valoris rei ſuæ venalis, vt etiam per ſuas ab emptore pluris valere, quàm ipſe putat, adhuc fidem ei adhibere renuens minoris, quàm valet, emptor eidem vendit, ſi aliàs caſu quo credidiſſet emptori prædicēti ſibi pluris valere, minoris nihilominus

eam

eam liberè vendidiſſet, tutus erit emptor in conſcientia, etiam ſi tunc venditor ſuaſu emptoris adduci non potuit, vt pluris valere crederet, & ideo minoris eam voluit vendere ei.

Probat. 1. HÆC autem concluſio magnum habet fulcimentum in doctrina Diui Thom. 1. 2. q. 6. art. 8. quia vt vbi docet D. Thom.) ignorantia concomitans, quæ eſt de eo, quod agitur, quod tamen ſi ſciretur, nihilominus ageretur, non facit inuoluntarium (vt philoſophus dicit) quia non cauſat aliquid, quod ſit repugnans voluntati, ſed tantum facit non voluntarium, quia non poteſt eſſe actu volitum, quod ignoratum eſt. At certè quando venditor etiam ſi crediſſet rem ſuam magis valere, liberè tamen amico, vel familiari, vel alteri minoris eam nihilominus vendidiſſet, interuenit (vt claret) ignorantia concomitans: ergo illa venditio rei pro minori, tunc inuoluntaria non fuit: quare ſcrupulum, aut obligationem reſtituendi nō inijcit emptori.

2 SECVNDO patet, quia id, quod ſub ratihabitione rationabili accipitur, licitè accipitur & retinetur: ſed quando venditor non credidit magis valere rem ſuam, & tamen eam minoris vendidit, taliter in animo affectus, quod ſi crediſſet, & reſciſſet magis valere, eam nihilominus minoris vendidiſſet illud; quod minus ſoluitur, ab emptore retinetur ab eo, quaſi ſub ratihabitione, quia ſi certo crediſſet venditor magis valere rem ſuam, nihilominus ratam haberet remiſſionem, quia (vt ſupponimus) minoris eam vendidiſſet, ergo licitè, id, quod minus ſoluitur, ab emptore retinetur.

3 PRÆTEREA tertiò probatur, quia ignorantia eatenus cauſat inuoluntarium, quatenus impedit conſenſum, ſed cum aliàs ſi reſciſſet rem ſuā magis valere, minoris tamen eam liberè tali emptori vendidiſſet (etiam ſi nunc perſuaſus ab emptore de veritate plus valere non credat) non impedit talis ignorātia, & incredulitas conſenſum, quia ea ignorantia ablata (vt ſupponimus) conſentiret in minoris pretij liberam receptionem, ergo remiſſio illius, quod minus ſoluitur non eſt inuoluntaria aut inualida; ac per conſequens emptorem à reſtitutione liberat in hoc caſu.

Soluuntur argum. IAM iuxta doctrinam concluſionum harum argumenta à principio allata diſſoluentes, quædam cum moderatione admittemus, quædam nihil contra veritatem conficere demonſtrabimus.

Ad 1. arg. AD primum igitur argumentum reſpondetur iuxta primam concluſionem, quam cōfirmat regula iuris 31. addita glo. de dicente, quòd ſi taliter ſit certioratus venditor rei de valore rei, quod iam in effectu certus ſit, vel ſubaudi, ſecundum gloſſ. taliter quòd de eo certus eſſe debeat: non poterit in foro exteriori agere contra emptorem, à quo fuit certioratus actione ex vendito, vt reſtituat illi partem pretij, quanto magis eſſet rem venditurus, ſi in effectu certiorari fidem adhibendo emptori aſſerenti magis valere voluiſſet. At verò in foro conſcientiæ etiam ſi in effectu per emptoris monitionem perſuaſus certo fuiſſet de maiori valore ſuæ rei, ſi eam minoris emptori vendidiſſet ſecundum Nauarrum, quia inualida eſſet illius, quod minus ſoluitur, remiſſio: ideò reſtituendum illud eſſet venditori, niſi præſumptiones iuris extarent probabiles, quæ eam remiſſionem omnino fuiſſe liberam, & non neceſſitate vendendi rem fuiſſe factam arguerent.

Ad 2. arg. AD ſecundum argumentum idem reſpondemus, quod & ad primum in caſu, quo emptor certus erat, aut certus eſſe debuit de ſeruitute, quam debebat domui alterius vicini domus, quam ipſe parabat emere diſtinguendo, ſicut ibi diſtinximus aliter in foro exteriori, & aliter in foro interiori, iuxta ſententiam Nauarri loquentes, quibus ſuperaddimus, quod emptor ignorabat talem ſeruitutem poteſt agere actione ex empto, etiam ſi venditor ſciens ſeruitutem, vel vitiū rei, dixit ſe nolle teneri nomine ſerui-

tutum,

tutum, vel vitiorum: hoc enim generale pactum non trahitur ad illa, quæ venditor sciuit, ff. de act. emp. & vend. l. si res. §. venditori, si ita gloss. ca. cum qui certus. de regul. iuris in 6. ex quo colligitur idem dicendum esse de emptore saltem in conscientia, scilicet, quòd si sciuerit rem esse maioris valoris venditore id ignorante non satisfacit, si apponat pactum, quo asserat nolle se teneri de maiori pretio rei, imò fortè neq; in foro exteriori, cum emptio facta fuit, infra dimidiũ iusti pretij illum iuuabit hoc pactum.

Ad 3. arg. IAM ad tertium argumentum in sententia Metinæ Salmanticensis fundatum respondemus, quòd cum suffossore, & repertore thesauri, qui licentiam petit à domino agri ad illum effodiendum, qui tamen à domino agri eius rei incredulo tanquàm ridiculus, & sichophanta abijcitur, & non est tam rigidè agendum, sicut cũ emptore pretij rei non inscio, qui ideo rem minoris emit, quia vẽditor ab eo animaduersus de maiori valore rei, id credere noluit. Nam secundum Mercatum suffossor thesauri etiã data opera id faciens, non tenetur in conscientia, ante condemnationem, domino agri restituere quicquam: quia secundum ipsum lex illa de restituendo thesauro domino agri, ab eo, qui de industria in agro alieno quæritabat illum, pœnalis lex est; tum etiam quia licet lex ista secundum Victoriam, & alios obligat ante condemnationem in conscientia, tamen nõ in casu, quo iam iste repertor thesauri fecit, quod in se est domino agri reuelando secretum, & ab ipso suffodiendi illum postulando licentiam, quia tunc non reputatur fur, neque est furtum illum capere, cum non sit propriè aliquis eius thesauri dñs, cui fiat furtum, vt habetur l. falsus. ff. de furtis, & quia in casu, quo à casu quis reperit thesaurum forsitan ad seruandam pacem iubetur à lege domino agri impartiri dimidiam partem secundum Sot. de iust. & iur. lib. 5. q. 3. artic. 3. quam partem videtur remisisse, cum noluit credere cum petenti sibi licentiam effodiendi illum, iuxta leges de thesauris debuisset credere: aut certè, quia hac petita licentia non reputatur fur, tot' effossus thesaurus iure sibi accrescit. Quapropter non est eadem ratio de emptore, vbi minoris venditor etiam sciens vendit ei, quia non præsumitur id remittere, sed ex necessitate vendendi, minoris inuolũtariè vẽdere, nisi præsumptiones probabiles extẽt in contrarium.

Lex de thesauro qualiter accipiẽda.

Ad 4. arg. AD 4. argumentum ẽt innitens in authoritate eiusdem Metinę dicimus, distinguendo antecedens (quod est eius assertum) iuxta conclusiones positas, quia si his non tam peritus ludendi, qui fuit admonitus à principio à suo collusore de excessu in arte ludendi, & noluit id credere, iure, & merito, & rationabiliter debebat id credere, tunc uerũ est assertũ Metinæ, quod hic assumptũ est, pro antecedẽti, quia tunc cum deberet credere, quia, qui illũ de hoc excessu monuerat valdè rectus, & veridicus reputabatur, & tãti nominis esse in arte ludendi publicè ẽt ab ipso imperito collusore dignoscebatur, vt plures alios peritiores, & peritissimos in arte ludendi constaret passim vicisse. Suæ culpæ perinde hoc attribuendum est, ac si sciens, & certò credens excessum, ludere voluisset, & hoc est quod Metina ait, quòd tunc alius peritissimus collusor licitè sibi vendicat lucrum, quia iste imperitus præ stultitia, quia cum deberet credere non credidit, voluit illud lucri dare, hoc autem, vt probabile admittimus. vide de hoc in materia de ludo, vbi limatius loquimur. Si aũt non ita constabat excessus, vt meritò, vel iure dicenti, sibi superiorem, multò magis se esse in tali genere ludendi credere debuisset, maximè quia præ quadã iactantia solent falsò, & inaniter aliqui collusorum gloriari de excessu in arte ludendi, quo sæpè carẽt, etiam si in rei veritate de notabili, & certo in se excessu monitus fuerit inferior in peritia ludẽdi, neq; credere voluerit, non ideò inest ius in cõscientia illi peritissimo tale lucrum sibi applicandi, nisi forsitan iuxta nostrã

Distinct.

secun-

secundam conclusionem tam modica quantitas esset lucri, vt etiam si excessum talem certò credidisset, eam nihilominus (quia sic erat genium hominis) causa captatæ recreationis in lusu, vel causa maioris partæ peritiæ ex tali ludo cum tam celebri in arte ludendi collusore præsumi probabiliter posset, quòd collusori illi peritissimo causa remunerationis donasset, quia tunc ignorantia illa esset concomitans non causans inuoluntarium. De consequenti etiam quomodo distinguendum sit in solutionibus 1. & 2. argumentorum penes finem dictum est.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum fundatum in authoritate D. Thomæ respondetur, concedendo antecedens, quod est eius assertum, quia illa cum euidentia viderit signa fraudis, & nulla coacta rationabili necessitate consentiendi stupro voluit constuprari, libere videtur in sui deflorationem cōsensisse. At verò venditor etiam probè gnarus valoris maioris suæ rei, & si minoris eam vendat: non videtur in defraudationem minoris pretij sic soluti consentire: quia necessitate rationabili vendendi rem suam videtur minoris eam vendidisse, quia non potuit iusto pretio vendidisse: quare non præsumitur liberè minoris vēdidisse. Nisi præsumptiones probabiles sint, quæ pro donatione, aut remissione libera illius, quod minus soluitur, faciant (vt diximus ex mente Nauarri.)

Ad 6. arg. AD sextum argumentum respondemus distinguendo casum, qui pro antecedenti assumitur, quia si mulier illa, cui causa alliciendi ad concubitū illicitum eam amore eius captus, 40. aureos contulit, quæ protestata est 40. dictos aureos sibi danti in illicitam rem, quam de ipsa sperat ipse non præbituram consensum sit tāti nominis, & famæ, vt merito temerarius, & insanus inter prudentes etiam sæculi extimetur esse, qui tale quid, & à tam egregia honestate dotata fœmina obtinere sperauerit pecunijs, aut ad id aspirauerit, tunc quia credere iure, & merito, & rationabiliter, debebat illam non consensuram, perinde iuxta nostram primam conclusionem est, ac si credidisset illam nunquam fore consensuram: quare ista tunc licitè retinent, maximè post talem protestationem danti factam, iuxta mentem Metinæ Salmanticensis & Hugonis de Celso in suo repertorio legum regnorum Castellæ verbo paga. versic. 41. & quia tunc censendus est præ stultitia sua (sicut in simili dixit Metina) voluisse ille feminæ illos largiri aureos. Si autem illa non tanti nominis erat, neque tantæ constantiæ constabat esse, vt neque prima vice solicitata muneribus, sed neque iterum, atque iterum lacessita, seu potius allecta precibus, & largitionibus consensura sperretur: tunc iste licet aliquo modo illicitè, quantum attinet ad conscientiā, id crediderit & sperauerit, quia tamē more vulgi, & more humano loquendo id consensus non erat omnino incredibile, neque insperabile non præstaturam fœminam, & tali homini cum esset ipsa etiam non tantæ notæ dicendum esse puto ipsam teneri ad 40. aureos sibi datos in conscientia restituendos, etiam si semel in principio protestata ei fuerit non consensuram ei, donec iterum, & si opus fuerit iterum tam sufficienter id protestata fuerit ei, quod tunc arbitrio expertorum temerarius, & vesanus extimetur à femina sic repulsam passus, si credat aliquid se obtenturum ab ea: & in hoc casu assentirentur mihi Nauarrus, & Metina Complutensis, & frater Iosephus in suis floribus, qui in pari causa turpitudinis, non subsecuta causa, datum in conscientia danti ante completionem causæ turpis restituendum esse censent. Ita in cōscientia, sed quid in foro exteriori, & qualiter in hoc casu veniat iudicandum, vide in Hugone de Celso loco suprà allegato, & hic limitatius hanc resoluimus quæstionem, quam in tomo 1. nostri Instructorij eam resolueramus. *Cōcordantur doctores.*

Distinguitur antecedens.

Ad confir. AD confirmationem, cuius antecedens videtur innixum authoritati Soti respondetur, quod licet Sotus de iusti.

iustit.& iur.libr.4.q.7.arti. 2.insinuat, quod si aliquis Petro, verbi gratia, legasset centum credens Petrum esse filium suum, sua tamen leuitate deceptus, vel ab alio citra culpam Petri, posset Petrus illa optimo iure possidere, tamen hæc sententia Soti moderatione, & explicatione eget. Nam si talis legans centum sua leuitate deceptus est à seipso, vel ab alio ad credendum, Petrum esse filium suum taliter, quòd propter euidentiam indicia, & argumenta stantia in contrarium credere debuit Petrum non esse filium suum, tunc quia iuxta nostram primã conclusionem perinde est debuisse credere non esse filium suum, & credere non esse suum, quantum attinet ad mores, quia reddit actus in naturam suæ formæ: & quia si credidisset non esse suum, & nihilominus legasset ei illa centum, validum esset in conscientia tale legatum, ita & nunc, quia licet institutio, qua ego instituo in hæredem Titium, dicendo instituo Titium fratrem meum, cum optimè sciã eum non esse fratrem, licet vt fratrem diligam. non valet. l.nemo.§.1.ff.de hære.instit. sed hoc tamen secundum Syluestrum verbo conditio. q.7. intelligẽdum est in foro causarum, quasi aliud esset in foro conscientiæ: si sciens, aut credens, aut credere merito debens non esse suum filium, suum hæredem, aut legatarium reliquisset, quare in hoc sensu vera est sententia Soti, & multo magis est vera, quando ab eodem Petro legatario admonitus est, quod ipse nõ esset filius eius, quia magis hoc debuit stantibus prædictis argumentis credere, scilicet non esse suum, quare suæ leuitati id imputandũ, putans Sotus, & Metina, & quod præ stultitia, id Petro deceptionem tollenti voluerit legare. Secus autem est, si verisimili errore adductus Petro illa centum legauit, credens esse suum filium, aliàs non ei legaturus, quia tunc si propter apparentes rationes in contra non debuit nõ credere esse suum, quia leuitati non est imputanda ista credulitas, licet falsa, qua credit esse suum & propterea ei illa centum legabit, inualidum videtur in conscientia legatum, vtpotè ex errore iusto, & verisimili procedens, & hic limatius (ni fallimur) loquimur in hoc casu, quàm in primo tomo nostri Instructorij parte 2.c.28. loquuti fueramus. Et ad consequentiam dicimus esse negandam, quia licet venditor satis resciat rem suam magis valere, tamen inuoluntarius, secundum quid illam minoris vendit, iuxta mentem Nauarri nisi appareant probabiles præsumptiones de contrario.

Sent. Soti modificatur.

Sent. Soti qn. udo vera.

An contractus ex metu cõflati validi sint in conscientia, & statuitur regula generalis & an validus sit contractus venditionis aut ludi, quem quis lacessitus importunitatibus contrahit, & de quæstione cognitu necessaria, scilicet, an ratificetur contractus venditionis vel ludi metu, vel vi à principio initus per hoc quod coactus antea iam inde vult capere lucrum, latè disputatur contra Garciam.

CAPVT LI.

AGENTES de emptione, & venditione, quatenus voluntariæ debent esse non possumus hic hanc quæstionem prætermittere, scilicet, an contractus emptionis, & venditionis ex metu conflati validi sint in conscientia, & in foro interiori tolerandi. Igitur in hac parte breuiter nos expedientes pro resolutione quæstionis huius, & similium illam libenter amplectimur sententiam Nauarri, cuius meminit in summa Latina cap.17. numer.29. & cap.22.nu.51. quæ in duobus consistit punctis.

Quæst. an contractus ex metu initi sint validi in conscientia.

PRIMO autem loquendo de foro exteriori metus requisitus in hoc foro ad rescindendum contractus ex metu exercitos debet esse metus iustus, & cadens in virum constantem iuxta l.metum. ff.quod met.caus. hunc autem iustum metum cadentemq; in virum constantem non abs re, & sine causa tam canones, quàm leges respiciunt

ciunt ad irritandos contractus in foro suo exteriori, quoniam si ibi ob leuem metum actuum daretur recisio, iam omnes actus contractuum paterent calumniæ, & obnoxij essent petitioni resciſsionis, quod certè rempublicã litibus innumeris vexaret, hoc autem proculdubio contra mentis iuris est, vt habetur in l. properandum. C. de iudici. & capit. finem litibus. de dolo & contuma.

IMO Sotus in quarto, in secundo tomo, distin. 29. q. 1. art. 3. ai, quod iam more, & vsu alij contractus præter votum, & matrimonium quocunq; metu notabili facti fuerint rescinduntur: superadijcimus autem nos hic, quod quia iuramentum metu extortum est obligatorium secundum veriorem & communiorem opinionem, vt colligitur apertè ex cap. si verò. de iureiur. ideò sine præuia relaxatione iuramenti, non potest quis contrauenire contractui, cui ex metu iurauit non contrauenire cõtra Hugo. de Celsi. in suo repertorio cap. vender. versic. 44. aliàs contractus ex metu factus, quia aliàs nõ fieret, irritus est, secus est, si fieret: sed non tam paruo pretio, quia tunc satis est supplere pretium.

PRÆTEREA, attingendo punctum quæstionis, & loquendo in foro conscientiæ, regulam generalem subijcimus, scilicet, quod ad reddendum actum inefficacem, & inualidum coram Deo sufficit quiuis timor, etiamsi leuis sit, & qui non attingat metum grauem, & cadentem in virum constãtem, modò sit causa, sine qua non, saltem principalis, id est, quando est timor, licet minor, talis tamen, vt sic fuerit causa actus, vel contractus, vel consensus, vel dati, vel accepti, quod sine ipso ista de facto non euenissent.

Reg. Nau. Hæc autem regula est Nauarri, quam in locis supra allegatis desumpsisse se fatetur ex mente Host. Io. Andr. in ca. verum. de iure iuran. & ex assertis ab Adriano in 4. de restit. cap. aggredior. ver. ex quibus omnibus. & ex Soto de iust. & iur. lib. 4. art. 4. ad 2. illius probationem efficacem esse hanc puto, scilicet, quia leges, quæ inter vtrumq; metum, scilicet, grauem, & cadentem in virum constantem, & inter non tam grauem metum, differentiã statuunt, in præsumptione fundantur: præsumunt etenim metum grauem, & cadẽtem in virum constãtem esse causam actus, alium verò non. Lex autem, quę præsumptioni innititur, coram Deo locum non habet, si veritas rei ei non coexistat, ca. is qui. & cap. tua. de sponsalibus.

HINC Nauarrus c. 22. nu. 51. duo corollaria infert. Primum, quòd metus reuerentialis annullat votũ puellę vouentis religionem, etiam quoad forum exterius, quod glos. sing. c. præsens. 20. q. 3. notat ex illo capit. quod tamen nunc quatenus attinet ad forum exterius, definire hic non contendimus. *Corol. 1.*

SECVNDVM, non obligari ad preces horarias, & ad abstinendum à bellis filium, cuiusdam maximi principis, qui maximo reuerentiali metu patris, infantis, & patrui regis diaconatum accepit, visum iri alicui erudito. Nauarro autem proculdubio videtur casum hũc iustam præ se ferre causam dispensandi, pensatis hic concurrentibus circunstantijs. *Corol. 2.*

VERVM nobis de his quatenus attinet ad forum exterius, non est animus agere, sed quatenus attinet ad conscientiam. In hoc autem conscientiæ foro, cum autore Soto metus leuis etiam iniurius sit, suaptè natura iure venit contractus etiam ex leui metu initus in conscientia rescindendus, in foro saltem conscientiæ, in quo omnis iniuria venit iure naturali resarcienda: inefficacem ergo etiã metus leuis reddit contractum, quando causa fuit, sine qua non, saltẽ principalis illius.

PORRO non abhorrere ab hoc loco hæc quæstio videtur, an sicut cõtractus est ex metu, & violentia etiam leui præcedens taliter, quod alias nõ fuisset initus in conscientia, est nullus, sic etiam nullus sit contractus emptionis, vel venditionis, aut ludi, vbi aliquis ad emendum, vel vendẽdum, vel ludendum inuitus pertrahitur im- *Quæst.*

portu-

portunitatibus lacessitus, & conuitijs, taliter quod præ pudore, & suffusione vultus, ne vt vilis & miser abijciatur, statuit emere, vel vendere, vel ludere, aliàs nihil horum facturus videtur: namque talis contractus valide dus esset. Nam si hic ad contrahendū, vel ludendum per tractus virtute illius contractus, aut ludi aliquid sibi licite acquirere parat, fit consequens, vt velit iam contractum huiusmodi, & alteri contrahenti, aut ludenti valere ad licitè per ipsum acquisitum retinendum, aliàs æqualitas, quam in hoc suapte natura exigit contractus, non seruaretur: argumentum autem hoc proculdubio non parum vrget.

IAM in hac quæstione non satis liquet, quid sit dicēdum, quoniam doctores non conueniunt in vno. Sotus namque secutus Syluestrum, Caietanum, & Metinam tenent sic per importunitatem, & incussionem pudoris, aut per exprobrationis modum pertrahentem ad contrahendū, vel ludendum teneri ad restitutionem. Archidiaconus autem & Couarruuias atque Nauarrus in suo Manuali cap. 19. numer. 13. eiusdem sunt cum prædictis sententiæ hac ducti ratione, scilicet, quia huiusmodi importunationes, seu exprobrationes genus quoddam violentiæ præseferunt, quorum sententia magis ad mentem D. Thomæ accedere videtur, qui 2. 2. q. 32. arti. 7. in solu. ad 2. ait, quod qui ex cupiditate lucrandi trahit alium ad ludendum, ex diuino iure ad restitutionem tenetur.

Variāt doctores.

GARCIA autem in 2. lib. de contractibus capit. 19. nu. 592. contrariam opinionem quam asserit approbare Alcozerum, magis consentaneam, rationi esse iudicat præter argumētum suprà allatum, etiam adducens in probationem, scilicet, quod contractus donationis, vel venditionis ex similibus importunitatibus procedētes validi sunt restitutionisq; expertes, sed certè hoc non est aliquid probare, sed principium petere.

Sēt. Garc.

NE igitur aliorum varias sententias in medium proferentes nostram taceamus, arbitror hanc litem sic per hanc distinctionem componendam. Nam quia authore Philosopho, actus actiuorum sunt iuxta passiua disposita, dupliciter se possunt habere huiusmodi importunitates, & exprobrationes, quibus conantur aliqui alios pertrahere ad contrahendum contractum, vel ad ludendum, vno modo taliter, quod veluti impertinenter se habēt ad sic pertractum, quia licet ille tunc ludere, aut contrahere renuebat: tñ talis animi, & genij erat, quod alias probabiliter præsumendum erat liberè contraxisse, vel lusisse, quia alias ab contrahendo, vel ludendo non tanto pere abhorrebat, & huiusmodi importunitatibus, & exprobrationibus nihil percellebatur animo, quia eas quasi iocosas vilipendebat, & in iocū vertebat, cum aliàs solitus esset contrahere, vel ludere: & in hoc casu vera est opinio Garciæ, & Alcozeri. Alio modo huiusmodi importunitates, incussiones ruboris, & exprobrationes taliter se possunt habere ad sic per tractum ad ludendum, vel contrahendū, quod re vera inuitum, & omnino inuoluntarium, & aliàs non lusurum, aut contracturum pertrahunt efficaciter ad ludendum: vel contrahendum, quod tunc præsumi probabiliter potest, quando, vel quia angusti erat cerebri maximè huiusmodi importunitatibus, vel exprobrationibus offendebatur, vel quando ita valde, sibi placebat de opinione liberalis, & magnifici, quod has in se iactatas exprobrationes adeò ægrè ferebat, vt eas vitandi sola causa (cum aliàs summè contrahere, aut ludere detrectaret) creditur lusisse, aut contraxisse.

Concordantur per autorem.

Importunitates duplices.

IN hoc autem casu vera est opposita sententia Soti, Syluestri, Caietani, & Metinæ, Archidiaconi, & Couarruuiæ, & Nauarri, quia est etiam conformior menti Diui Thomæ, & quidem patet, tum, quia in hoc casu importunitates hæ & exprobrationes, respectu huius quandam violentiā inferre videntur. Tum, quia iuxta regulā generalē causa potissima sunt

Quæ sententia conformior D. Tho.

sine qua aliàs non contraheretur, aut luderetur, vnde inuoluntarium omnino in conscientia videntur facere contractum emptionis, aut donationis, ac per consequens inualidum. Huius autem sententiæ videtur esse Armilla, verbo coactio. § 6. vbi sic ait: metus leuis, vel tantum probabilis non excusat, nec rescindit, vel annullat, vt notat Panormitan. in capitu. veniens de sponsalibus el. 2. tamen quoad conscientiam considerandæ essent circunstantiæ rerum, & contractuum.

PORRO argumenti allati à Garcia solutio nobis, & hanc quæstionem agitandi hic ingerit necessitatem, scilicet, vtrum qui coactus vel vi à principio pertractus est ad contrahendum, vel ludendum, si iam dum contrahit, vel ludit animo suo statuit ex ludo accipere sibi lucrum, vel ex emptione acquirere rem emptam, & fructus eius, aut ex venditione coacta sibi parere emolumentum pretij recipiendi, iam ex hoc ipso ratificet contractum antea per vim, & coactionem inceptum.

Arg. 1. PRO parte autem affirmatiua primò facere videtur, quia iste, qui à principio inuitus accessit ad ludendum, vel contrahendum, eo ipso, quod iam paratus ex vi ante sibi illata ad ludendum, vel contrahendum decernit ex tali ludo, vel contractu accipere sibi lucrum, aut rei, vel pretij dominium, videtur consentire in ludi, vel emptionis, & venditionis contractus, eiusq; leges, & conditiones, scilicet, perdendi, & lucrandi, & æqualitatis: ergo videtur per istum consensum illum contractum ratificasse.

Arg. 2. SECVNDO, pro eadem parte affirmatiua arguitur, quia vt habetur extra de sponsa. & matr. cap. ad id matrimonium per vim contractum cohabitatione spontanea conualescit, hocq; quotidie allegatur, & hoc ideò vsu euenit, quia cohabitatio spontanea postea subsecuta arguit subsequentem consensum ratificantem matrimonium antea per vim contractu. Sed iam voluntas spontanea aduenienss lucrandi ex ludo, vel acquirendi rem ex contractu, qui ab initio fuit coactus, arguit etiam consensum subsequentem ratificantem contractu antea coactum, ergo per consensum in lucrum, vel dominium obueniens ex tali contractu, videtur talis contractus ratificari. Garcia propter primum hic allatum argumentum lib. 2. de contract. c. 19. pag. 595. tenet absolutè partem affirmatiuam, igitur à clarioribus incipiendo quæstionem enodemus oportet.

Dictum 1. DICIMVS ergo primò, quod absolutè loquendo non considerando, quod vi tractus ad ludendum, vel contrahendum vult iam inde aliquid lucri siuè pretij sibi acquirere; sed considerando potius, quod neque vellet ludere, sed neque lucrum cum periculo perdendi; tunc, nisi superueniat alia noua causa, vel ratio, quæ nouum gignat consensum liberum, per quem ratificetur antea coactè inceptus contractus, semper irritus in conscientia manet. Secus autem est, si postea ex noua emergente causa, vel ex noua oblata ratione contractus iam fiat voluntarius, qui antea fuerat coactus, quia tunc ex noua ratione, vel causa progenitus spontaneus consensus illum ratificauit, vt videre est, in spontaneus in casu, quo quis primò metu cadenti in virum constantem matrimonium contraxit, dum alia non se offert causa, quæ de nouo ad liberè consentiendum eius afficiat voluntatem, semper censetur perseuerare inuitus, & contractus adhuc manet irritus. Si tamen posteà accedat tertius, qui mille aureos hic inuito offerat, si sponte acceptet Mariam, quam antea sic coactè duxerat, & gratia tantæ dotis libenter faciat: iam per hunc subsequentem consensum matrimon. ante coactum manet ratificatum, quia noua se obtulit causa.

Dictum 2. SECVNDO dico, loquendo de ludo, ad quem quis primò inuitus est tractus, quòd non ex eo, quòd postea decernat lucrum, sibi hinc parare, apertè conuincitur nouum, & liberum ad

ad ludendum præstare consensum cōtra Garciam, idque duas ob causas sic iudicandum est, scilicet, vi primò tractum nouum, & liberum præstare consensum non velle (nisi alia occurrat noua, & sufficiens causa, quæ illum gignat.) Tum, quia si secundum vnam opinionem communiorem intelligeret se non licitè posse lucrari, sicut neque perdere, dum inuitus ludit, magis hinc ad ludendum inuoluntarius redderetur, quia ipse est tunc censendus alias inuitus in ludo perseuerare. Tum quia secundum aliam opinionem, quam Canus in suis scriptis, & Nauarrus in suo manuali capi. 19. nume. 12. autumant esse probabilem, scilicet, verum est, quod vi tractus ad ludum (licet non possit perdere) potest licitè lucrari à collusore vi illum trahente, quia ipse non impedit lucrum, sicut sibi impedimentum præstat licitè lucrandi, qui illum ad ludum inuitum trahit. Tum quia sicut vtens falsis cartis in ludo non potest licitè lucrari, quia iusto lucro impedimentum obijcit, at benè potest ab eo licitè lucrari eius collusor sincerè ludēs, quia lucro iusto obicem non opponit, ita & in casu hoc. Tum quia, vt ibi asseuerat Nauar. capitu. si qua de rebus 12. quæstio. 2. & §. pupillus insti. de inutil. stipul. probant contractum cum pupillo, aut Ecclesia factum valere in alterius præiudicium, quamuis in eorum non valeat. Tum quia iniuriam pati potest, qui eam facere non potest, iuxta l. illud. ff. de iniur. translata in cap. illud. 15. quæst. 1. Sic & in casu, quod si hoc (inquam) verum est, & hanc opinionem probabilem esse intelligeret, qui vi tractus est ad ludum, non opus esse sibi iudicaret nouum & liberum præstare ludo consensum, eò quòd velit iam licitè lucrari, quia iuxta istam probabilem opinionem, sine isto de nouo adhibito consensu potest licitè lucrari adhuc perseuerans inuitus, ac per consequens non est censendus contra Garciam, quod per hoc, quod velit lucrari, velit lucrari, velit ludum ratificare, sic vt eius collusor valeat ab eo lucrari licitè,

Opinio Cani & Nau.

quia vt regulariter contingit ideò, quis inuitus ad ludendum trahitur, quia metuit perdere, & renuit alteri lucrum impendere, quod planè etiam facit ad solutionem secundum communiorem opinionem datam.

TERTIO dico, loquendo de contractu venditionis, quòd non eo ipso solum, quod coactus vendens (supposito quod cogitur vendere) velit accipere pretium pro re sua postea, coarguitur velle contractum venditionis ratificare, ita vt cogens ad vendendum sibi maneat dominus rei venalis, sicut puella vi graui coacta profiteri solenniter, per hoc (quod supposito quod cogitur profiteri) vult suam tradere monasterio dotem pro vitæ alimentis, non est censendum eam velle ratificare professionis votum antea coactè emissum, neque absolutè illius dotis dominium in monasterium voluisse transferre: patet autem hoc tertium dictum contra Garciam, quia ad validandum contractum, ita vt per eum transferatur dominium, requiritur absolutus, & directus liber consensus: at iste consensus (si rectè eum expendamus) non est absolutus, sed conditionatus, quia facit hunc sensum, absolutè nolo vendere, neque rei meæ pro pretio transferre dominium, sed si vis mihi infertur, vel postquàm ad id cogor, volo: hic autem sensus consensum tantum conditionalem importat, non directum sed indirectum, & per coactionē præuiam inflexum in translationem dominij rei venalis in coactionis autorem: ergo non est satis idoneus cōsensus ad ratificandum venditionis contractum à principio irritum, vtpote vi contractum.

Dictum 3.

Exemplū puella coacta.

AD probationem aūt istius hic assumpti principij. s. quod talis cōditionalis, & indirectus consensus, vtpote ex coactione præuia originē ducens, quippe qui cū coactionem vimq; virtualiter, & indirectè participat, nō sit sufficiens ad ratificandum contractū aliàs irritū, facit cōis opi. Pan. Pręposi. & aliorum multorum, & Nau. in sum.

Matrimonium metu graui ēt cōsummatū sit validū.

cap.22. numero 51. contra Hostié. qui habet, matrimonium metu mortis contractum, & metu quoque mortis consummatum non esse matrimoniū validum, quia sic vt consensus in matrimonium non fuit satis liber ad cōtrahendum, ita neque consensus indirectus per quandam consequentiam resultans ex copula ex eodem metu mortis orta, non est satis liber (licet aliqui Thomistæ cum Soto subtimidè putent oppositum probabile, quando voluit à principio coactus postea accedere affectu maritali, quò fornicationis vitaret peccatum) ergo pari ratione comprobatum, manet quod cōsensus tradendi dominium rei, & accipiendi pretium virtute prioris coactionis manens, vt regulariter accidit, dum noua de nouo liberè, & absolutè consentiendi non se offert causa, non est sufficiens ad ratificandum contractum, quia non est satis liber, sed (vt dictum est) est conditionalis, & ex suppositione prioris vis illatæ coexistit. At si noua se offerat causa & sufficiens liberè consentiendi contractui prædicto, iam per illum nouum consensum, vel denuo fiet, vel ratificabitur contractus.

Ad 1. arg. IGITVR ad primum argumentum quoniam iam ex prædictis eius patet solutio, dicimus breuiter, quod licet vi primo coactus ludere, vel contrahere, velit postea lucrari, tamen sicut non consensit in ludum liberè, ita non consentit in leges ludi, vel contractus, nisi conditionato, & coacto quodam consensu virtualiter, & implicitè, qui non satis est ad transferendum dominium, & hoc regulariter, vnde per ipsum non ratificatur contractus, vnde non intendit absolutè lucrari, neque perdere: sed supposito quod cogitur quasi ad redimendam suam vexationem ex suppositione acceptat lucrum, si sibi obuenerit, postquam etiam, si perdere contingeret inuitus erat à se perditum futurus. Quæ omnia non arguunt consensum liberum. Peccaret autem hic à principio coactè vendens, si ablata coactione: quæ tolleretur, si redderetur sibi res sua, vellet adhuc retinere pretium, non autem peccat retinendo pretium, quandiū per redditionem rei suæ sibi factam, coactio, qua coactus est eam vendere, non aufertur.

Ad 2. arg. A D secundum argumentum respondetur, quod extra de Sponsal. & matr. c. ad id ideo mulierem primo coactam per cohabitationem spontaneam matrimonium coactum ratificasse decernitur, quia secundum glossam, cum suppeteret illi copia fugiendi à domo mariti, noluit fugere, sed tanto tempore cum illo voluit commorari, iudicatur subinde liberè postea consensisse. Secus autem iudicaretur, si statim fugisset, aut reclamasset: at verò contrahere coactus, qui ex venditione, qua cogitur vendere, sub intendit recipere pretium, illudque retinere, non ideò videtur liberè in conscientia ratificare venditionem illam, etiam si habeat pretium pro suo contra Garciam, quandiu adhuc vellet reddi sibi rem suam, & restituere pretium, quia tandiu censetur esse inuitus: secus est, quando iam sic retinet pretium pro suo, quod nollet illud restituere, neque recipere, vel rehabere rem venditam, etiam si vltro sibi offerretur, quia tunc signum esset, quod eam venditionem ratificasset, aliàs non.

Nota. HINC iam patet quid dicendum sit de emente & animum soluendi non habente, quia hic nisi mutet animum, & nouum animum soluendi concipiat: neque rem emptam, neque fructus eius bona conscientia retinere potest. Est enim venditio, & emptio distractio, & contractio rei pro pretio statim soluto, vel facta fide soluendi, quæ quidem fides ficta, & sine animo soluendi, non debet esse, quia fides humana ficta non est fides.

Quæst. SIMILITER non est intellectu facile, quid dicendum sit de emente ad creditum, qui tamen credit certò se non fore soluendo, an valida sit emptio, qua rem emit, quia aliquibus videtur fuisse de mente Victoriæ, quod talis

talis emptio non tenet, sicut neque assecuratio, qua quis cum postea non sit soluendo, si nauis pereat, eam assecurat. Sicut neque acquisitio lucri ex ludo tenet ab eo facta, qui nihil in ludo est potens perdere: aliquibus autem videtur, quòd sit valida, quia talis potest pro debito incarcerari, & quia veniens ad pinguiorem fortunam à soluendo non excusatur, & quamuis his responderi hic posset, quod ratione delicti, quia cum non esset futurus soluendo, emit, posset carceri mancipari: & ratione damni veniens ad pinguiorem fortunam teneretur restituere: non tamen ex eo quod emptio in conscientia fuisset valida.

Variãt Doctores.

Sent. Aut.

TAMEN vt has opiniones ad aliquam resolutionem redigamus: dicimus, quòd probabilius apparet, quòd talis emptio fuerit valida, presertim quando res empta fuit res immobilis, vel non ipso vsu consumptibilis, quia licet alias emptor non esset soluendo eam, postea, dum eam emit, potuit concipere animum eam vendendi, si tempore solutionis non haberet, vnde solueret, & quia, si tunc extaret, restituenda esset, vel vendenda, vt eius pretium restitueretur lege secunda ff. quibus cauf. pignor. vel hypoth. cont. per argumentum à fortiori. Et idem dicendum est forte, quando empta est res vsu consumptibilis ab eo, quem constat non fore soluendo, quia dominium talis rei videtur acquirere, quidquid sit de culpa: quia accipit rem, quam vendendo potest acquirere, vnde postea soluat. Et quia obligata manet eius persona semper, quod habuerit vnde soluere possit. At de assecuratione nauis, & de ludi casibus aliqualis est dispar ratio non conueniens contractui emptionis hic proposito, vt consideranti patebit: de quo post ea infra plura dicemus.

An qui iurauit contractui non contraire possit implorare officium iudicis, & de quadam deceptione an contractus cum alias impotente restituere creditoribus sit validus: proponitur regula Soti de aduertendis in emptione, si non fuere animaduersa: fructus rei vendita, quomodo partiendi, aut cui applicandi: & de venditione facta sub cõditione tali, quęnam includantur in ædificijs venditis, vide ibi iuridica dogmata.

CAPVT LII.

ADHVC quoniam (vt dictum est) deceptio inuolũtariam reddit emptionem, & venditionem, quæritur, an si à principio aliquis contrahentium iureiurando se astrinxit ratione allegatæ deceptionis contractui non contraire: hoc nihilominus non obstante, possit implorare officiũ iudicis ad æqualitatem in contractu statuendã, vel ad rescindedũ cõtractũ. Ad hanc aũt qõnem sic duximus breuiter respondere dicentes primò, ꝙ q iurauit stare contractui, & non contraire illi ratione deceptionis: si deceptio postea interuenerit in eo, ex proposito in conscientia potest petere reductionem contractus ad æqualitatẽ, vel vt rescindatur casu, quo iure ratione deceptionis est irritus, vel irritandus. Patet hoc quia dolus futurus non potest, neque expressè, neque sub generalitate verborum tacitò renunciari. ff. de pac. l. si vnus. §. illud nulla, & hoc sequuntur communiter DD. Dicitur autem dolus ex proposito, quando scienter, per fraudem, gratiam, seu odium aliquis alterum grauat, & sic iuramentum non valuit.

Quæst. an qui iurauit non contraire contractui, possit implorare officiũ iudicis ad equalitatem cõtractui statuendam.

Dictum 1.

SECVNDO dicimus, ꝙ si non affuit deceptio in contractu ex proposito, & scienter, qui dolus dicitur, si iurauit se non contrauenturum contractui ratione alicuius interuenientis erroris, nihilominus distinguendum videtur: nam si tantus est error, quod excipit mentem iurantis; putà, quia cessante isto errore nullo modo

Dictum 2.

contraxiſſet, vel ſe obligaſſet: tunc nõ ligat iuramentum, & poteſt contrauenire nulla obſtante abſolutione, ita Sylueſt. iuram. 4. q. 8. & probat, quia, qñ error dat cauſam pacto, aut contractui, quòd tunc contingeret, quando aliàs non fieret, excluditur voluntas. l. 1. ff. de dol. & iuramentum non obligat vltra intentionem iurantis, de iureiu. cap. veniens. Neque iuramentum extenditur ad illa, de quibus non eſt cogitatum eo. quintaualis. Si autem talis non interueniret error, qui tolleret intentionem contrahentis, & iurantis, qui ſic iurauit, quia validum videtur eſſe iuramentum eius, tenetur non contrauenire contractui, & ſic limitandum venit cap. 2. de pact. lic. vi. ſ. quòd non procedat, quando error dat cauſam contractui, & hoc procedit in foro conſcientiæ. Nam in foro exteriori an audietur maior ſi iurauit ſe non venire contra venditionẽ: quando poſtea intelligit ſe deceptum vltra medietatem iuſti pretij difficultat glo. ſuper c. cum cauſa, de empti. & vend. vbi ait ſe credere, quod non audietur maior, ſed benè audietur minor, vide ibi. Nam Pan. in c. cum cauſa videtur tenere contrarium, qui ait, ꝙ qui iurauit non contrauenire venditioni alicui, & inuenit ſe deceptum vltra dimidium, poteſt petere abſolutionem à iuramento, & poteſt agere contra emptorem, & ſic poterit audiri. Imo etiam in conſcientia cenſemus hoc documentum Panormitani de abſolutione à iuramento prius petenda à prælato obſeruandum eſſe ad cautelam, quandocunque in dubio res eſt, an obliget, vel non, antequam agatur contra id, quod tali iuramento fuit firmatum.

¶ PORRO quia in diſputationem deceptionis interuenientis in venditione, quatenus eam facit inuoluntariam, incidimus, non erit abs re & de hac deceptione meminiſſe, vbi Petrus fingit literas, quibus cõtinetur, quod hoc anno non eſt oleum in Alcarienſi prouincia, vel in Alxarauia Hiſpalenſi, & eas proijcit, vt inueniantur, inuenit autem eas Ioannes, & credẽs eſſe verum, omne oleum, quod ibi reperit, comparat ſperans multum lucrari, tamen multum tandem perdit. Ad hoc igitur dicitur primò contra fraternam charitatem egiſſe Petrum, ſi ſic intendebat decipere Ioannem mercatorem, vel alium; neque vlla ſuppetit ratio excuſandi illum à culpa mortali, verumtamen quia Ioannes leuiter motus eſt propter tales literas ad emendum huiuſmodi oleum, ideò ſibi imputandum venit dãnum: non autem tenetur ei id damni, quod ſubijt reſtituere Petrus, quia niſi leuis corde fuiſſet ad credendum ſufficiens cauſa damni ſibi data non fuit. Quamuis non damnarem confeſſorẽ obligantem Petrum ad ſoluendum, vel reſarciendum aliquid Ioanni: pro hac deceptione licet non in integrũ, ſed conſiderato ex vna parte, quod Ioannes leuiter voluit decipi, & conſiderato ex alia parte, quod aliqualis cauſa deceptionis data eſt ei, præſertim ſi multum & perſuaſibiles, & veriſimiles rationes in illis literis proiectis ex induſtria continebantur. Nam & hoc fundamentum habet in doctrina Soti, qui in 4. ſentẽ. aſſerit, loquens de puella, quæ ſub ſpecie matrimonij decepta eſt, & violata, ſcilicet quod à ſic decipiente arbitrio boni viri aliqualis compenſatio facienda eſt ei pẽſato ex vna parte damno ipſius puellæ, & ex altera parte, quod cenſetur ſua ſponte voluiſſe ſe decipi, quando ex verbis decipientis ipſa facilè poterat deprehendere fallaciam, vel ex bonis coniecturis, ſic & in hoc caſu. *Dictum 1.*

ADDIMVS ſecundò, ꝙ ſi Paulus inueniat litteras apertas, vel laceratas miſſas Antonio, continentes, ꝙ in tali loco eſt penuria olei, & quod quærat emere, &c. Si Martinus his lectis feſtinat emere. Antequam emat Antonius nihil malè agit, imò prudẽter feciſſe cenſendus eſt. Vnde ad nihil pro hoc facto tenetur, huic ſententiæ ſuffragatur Arch. Flor. *Dictum 2.*

ACCEDIT ad receptiones, quę in contractu venditionis, & emptionis interuenire ſolẽt, & illa deceptio, quod quis nõ habẽs, niſi bona aliena, *Cõtractus cum impotente.*

aut

aut licitè acquisita obnoxia tamen priorum debitorum restitutioni vult emere vsu consumptibilia: quæ certū est ab ipso consumenda fore: vnde fit impotens. De hoc igitur ex mente Soti de iust. & iur. diximus, quòd venditio facta à tali valida est secūdum ius naturæ, quia per eam pretium recipit, vnde soluendo esse possit: nisi vendat rem in se, & in specie alienam, aut nisi fiat in fraudem. Si autem talis emat vsu consumptibilia præsertim superflua ex pecunia in se aliena non habens alias vnde soluendo fit, irritus est contractus. Si autem ex licitè acquisitis obnoxijs tamen restitutioni prædicta emat ab sciente eum impotē tem, inde fieri ad creditoribus soluendum, irrita quoque est talis emptio, & sibi correlatiua venditio: teneret autem secundum Nauarrum ex parte vendentis ignorantis impotentiam, inde soluendi creditoribus, inde contrahi, validaque esset prædictorum vēditio, quia in hoc casu vltimo, neque ratione rei acceptæ, neque ratione in iustæ acceptionis venditor aliquid restituere teneretur, sicut neque etiā teneretur, si aliquid non vsu consumptibile vendidisset.

Reg. Soti. ITAQVE ad irritandum contractus huiusmodi, secundum Sotum eo conijciendus est oculus, an horum, qui creduntur non alia bōna possidere, quàm illicitè acquisita, inde ex his contractibus substantia sic minor fiat quàm, quæ debitis soluendis sufficiat.

Quæst. de inaduertentijs in vēditionis et emptionis contractu. POSTQVAM de deceptionibus contingentibus in contractu venditionis nonnihil dictum est, superest, & de inaduertētijs, quæ interdum in eo accidunt aliquid adijcere, an quando verbi gratia tam celeriter cōtrahentes contraxere venditionem, & emptionem, quod non aduerterūt, neque meminerunt de collectione fructuum, vel de perceptione pensionum, vel redditυum rei venditæ, & emptæ illius anni: tunc fructus, redditus, vel pensiones pro illo anno obueniant venditori, an emptori? Quęstionis autem huius meminit Mercatus de contractibus libro 1. capit. 10. folio 42. quam latè disputatam esse asserit inter doctores, sed adhuc intricatam esse ait valde præ multitudine opinionum.

Dictum 1. NOS igitur hanc difficultatē perlustrare hic conantes dicimus primò, quòd si in ipso contractu contrahentes meminere & cōuenere, cui eorum illius anni redditus, seu pēsiones, aut fructus cedere deberent, in conscientia, tunc eorum conuentioni standum est, tuncq; iuxta legis sanctionem obuenient illi, pro quo conuentum est. Vnusquisque ergo contrahentium sibi prospiciat, vt iuxta id, quod magis, vel minus sibi subtrahitur de pensionibus, vel de fructibus illius anni, pretium magis vel minus minuat, vel augeat, sicque statuetur æqualitas.

Dictum 2. SI autem nihil à principio de hoc conuentum est, tunc in hoc casu, quia sine distinctione distinctè resolui nequit quæstio, hanc præmittimus distinctionem, scilicet in duplici sunt differentia possessiones, & iura quæ sic emuntur, quædam, quæ quotidie videntur aliquam portiunculam redditus, vel pēsionis cuilibet diei anni correspondentem reddere: quemadmodum sunt iura census, & tributa, & locabiles domus, & tandem possessiones omnes illæ, quarum fructus, & redditus non dependent ex temperie, & pluuia cæli videntur esse huiusmodi.

Distinct.

Fructus quomodo partiendi. DE his igitur primò loquendo dicimus, quòd redditus, & pēsiones harum rerum, dum hæ res emuntur, & venduntur, & si in ipso contractu de his redditibus, & pensionibus illius anni, cui obuenire debeant, nulla facta est mentio: sic diuidi debent, vt omnes redditus contingentes tempori illius anni ante instans consummationis venditionis, & traditionis rei, obueniant primo domino, id est, venditori, & reliqui redditus post hoc instans cadentes, vel contingentes cedant secundo domino, id est, emptori etiam si præsoluti & prærecuperati fuerint tales redditus, siuè nō. Vt verbi gratia, si mense Augusti venundan-

Q 4 tur

tur ædes, quæ ducentis aureis erant locatæ nulla habita mentione de locationis pensione, tunc centum, & viginti aurei ex eis ducentis contingũt venditori, & reliqui octuaginta tantum obueniunt emptori etiam, si à principio anni venditor eos iam recuperasset, siuè venditor illac vsque nihil recuperasset. Hæc forma partitionis seruanda est. Similiter quoque dicendum est, si emitur prius constitutus census tempore mensis Iunij, vel eodem mense transfertur de vno in alium nulla facta mentione de eius anni pensionibus: sicque transfertur medietas pensionis annualis huius census cedet primo censuario, etiam si quotam tertiam illius annualis pensionis non recepisset. Huius rationem solidam, & euidentem, siquis desideret hæc est. Quoniam res domino suo, si fructifera est, fructus & redditus reddere habet pro tempore, quo eius est: at census siuè iura, siuè domus ab eo tempore sunt emptoris, quo consummatur eorum emptio per dominij traditionem: ergo ex tunc tantum debent fructificare emptori, & fructus, & redditus anteriores erunt venditoris. Dum aliter tempore contractus inter eos non conuenit. Hæc est autem ratio valde legalis. Tunc autem quantum ad hoc attinet, potest dici venditio, & emptio consummata, quando emptor propriè hæc res mea est, quia tanti eam emi dicere potest.

Ratio.

Fructus rei vẽdite cui applicandi.

ALIÆ autem sunt res venales fructiferæ, quarum fructus anticipatis indigent interdum expensis, & in certo tempore anni suos fructus reddunt. Quocirca tunc suo domino præstant emolumentum, cuiusmodi sunt vineæ, olineta, sata prædia. Nam vineę Septembris, & Octobris tẽpore suos reddunt fructus, olineta tempore hyemis, sata autem tempore Iunij, & Augusti. Quando autem bona hæc certo anni tempore fructificantia venduntur nulla facta mentione de fructibus illius anni, si venditio consummata est ante vindemiam, & messum, aut fructuum collectionem: tũc expensæ factæ erunt eius, qui ea beneficiando excoluit: fructus autem eorum ementi solum, vel terram eorum cedent. Si autem intermedio collectionis tempore venditio consummatur, quidquid tunc demessum, vel collectum iam fuerit, venditori obuenit, quidquid autẽ fructus in palmitibus; vel in spicis, vel in arboribus nondum collectum manet, ad emptorem pertinet. Idem autem prorsus iudicium est de his possessionibus, quando proprijs sumptibus à domino eas vẽdenti non subfodiebantur, aut colebantur, sed alijs colonis locabantur, quia si ante collectionem fructuũ à domino suo pretio distrahantur, etiam si pensionem locationis illius anni recuperauerit, ad emptorem talis pensio pertinebit: neque enim pensio hæc penditur, nisi pro fructu, scilicet pro herba, vel pro lana, vel pro tritico, &c. Ideò illius debet esse, & ad illum pertinere, cuius fuerit possessio collectionis tempore, quia tunc & pro tunc hæc bona proficiunt, & sua emolumenta præstant. E contrario verò si post messem, vel & collectionem fructuum ea vendiderit: quamuis nihil recuperauerit de pensione à colonis, tota pensio illius anni ad venditorem hunc pertinet.

Quæst. de venditione cõditionali.

SED quid si non consummatur venditio: sed signato certo pretio vẽditor rei fructiferæ cum emptore contrahat conditionaliter, scilicet vendendo ei eam rem ea conditione, & lege, quòd intra certum tempus inuenerit venditor alium emptorem, qui pluris eam velit emere, possit eam illi emptori plus pretij erogãti vendere, an tunc fructus interim percepti à primo emptore, secundo emptori sint restituendi. Ad hãc quæstionem Hugo de Celso in suo repertorio legum verbo venta. versi. 46. allegans legem 40. part. 5. titu. 5. ait, seclusa fraude hunc contractum, sic sub ista conditione posse iniri, posseque tunc primum emptorem erogato illo, quod secundus emptor in pretio adauget retinere, sibi rem emptam, alioquin nolentem augere sic pretium teneri

neri, eam restituere cum fructibus ex ea collectis.

Sent. auto. QVÆ quidem definitio, vt in foro conscientiæ teneat: absitque fraus. Supponendum est: quòd quia ista venditio est conditionalis, non est consummata, ac per consequens sicut absolutè non tribuit dominium rei statim primo emptori: ita neque ei absolutè tribuit statim fructus: quare ratio exigit (vt æqualitas seruetur) vt periculum rei emptę sic conditionaliter sibi non attineat, sed venditori, & sic in conscientia contractus hic sustineri potest, aliàs non, quia non videtur seruari æqualitas.

Quæst. an venditis ędibus tacitè intelligatur ędibus contenta. PORRO prædictis quæstionibus affine est, & hoc dubium, scilicet, vtrùm venditis ædibus, vel possessionibus non facta mentione de alijs rebus in eis contentis, censeantur hæ res inclusæ in tali contractu venditionis. Respondetur autem, quia quæstio est iuridica, eam hic in medium producimus, quò etiam iuristis morem geramus: dicimusque, quòd quando domus, vel possessiones venundantur sic indistinctè, omnes res ad eas pertinentes, vel eis annexæ intra talem venditionem includuntur, cuiusmodi sunt putei, canales, aquæ ductus, cæterę que res seruitio, & vsui do- *Vide iuridica dogmata.* mus attinentes, siuè intra, siuè extra contineantur, insuper & lapides, & lateres, & saxa & ligna ex eadem domo extracta. Si autem hæc fuissent aliunde empta, vel importata, in eademque domo reposita ad ædificationem in eadem venditione non intelliguntur comprehensa. Hortuli autē florum, hidriæque sub solo domus in fossæ, & collocatæ, & tandem res omnes mobiles in eadem domo reposita ad perpetuo ibi manendum sub eadem venditione intelliguntur contentæ, si nulla facta fuit exceptio. *Vasa.* Vasa verò magna lignea ad retinenda vina, cubas Hispanicè nuncupata, vasa quoque terrea ad hos vsus præparata, *tinaias* appellata: quæ sub terra in fossa, aut recondita non sunt, aut intra solum fixa intra venditionem do- *Torcularia.* mus non continentur. Similiter torcularia, vel molendina pro molendis oleis, vel subterranea cum hidrijs in rure, vel in vinea, vel in oliueto existētia, dum hæc venduntur, nisi exprimatur in contractu, in venditione tali non computantur. Licet autem fontes intra domum venditam contētæ in eadem venditione videantur comprehensæ: nisi aliud explicetur: tamen pisces ibi enutriti, & nati ad venditorem pertinent: & idem est dicendum, si ibi aliqua sint receptacula animalium *albuheras* Hispanicè dicta, quia hęc ad emptorem domus pertinebūt. Animalia autem, quæ ibi in his mansiunculis, vel receptaculis procreantur, venditoris erunt par. 5. titu. 5. l. 28. & l. 29. & l. 30. & l. 31.

NOTA autem, quòd qui plantauerit arbores, vel vineas in fundo alieno, quem posteà nesciens esse fundum alienum, pretio sibi illum comparauit, vel alio titulo acquisiuit, si dominus possessionis cōperto, quòd eas arbores, vel vineas plantaret, plātationi non contradixit, huiusmodi plantator retinere sibi potest terram, cum arboribus, & vineis, ibi consitis, & is, à quo fundum comparauit in pęnam duplum domino agri, vel fundi soluere iubetur. l. 1. titul. 4. & l. 3. Fori legum.

An deceptus in emptione, vel venditione possit sibi secretò recompensare, & quid de proxeneta vendente pluris rem, quā pretium sibi signatum sit. Animaduertuntur hic confessores. De casu Corduba circa recompensationem, & cum plura sunt debita solutum indeterminatè, in quo debito est computandum, & an datum sine expressione creditori computandum sit in debito de contractibus relatis in alterius arbitrium, & factis cum monasterijs.

CAPVT LIIII.

IAM in materia emptionis, vel venditionis, quam satis copiosè pertractabimus veluti recessui canētibus nobis visum est, hic aliquas q̄stiunculas

Quæst. an qui in venditione decipitur possit sibi aliquid retinere. culas directè, vel indirectè ad hãc materiam pertinentes breuiter percurrere. Quare primò quæritur, vtrùm qui dèceptum se videt posteà in cõtractu emptionis, vel venditionis possit via recompensationis aliquid retinere, vel accipere. *Respons.* Respondetur, quòd si deceptum se videt vltra medietatem iusti pretij, & hoc est liquidum, & via iustitiæ id nequit recuperare, haud dubium est quin seruatis alijs conditionibus iustæ recompensationis possit sibi secretò recompensare. Sed quando deceptio non fuit tam exorbitãs, vt vltra dimidium iusti pretij processerit, sed infra, tunc magis vrget dubium. Nihilominus dicendum est, q̃ si liquido constiterit de certa quantitate, in qua deceptus est, in ea tantum, sibi secretò recompensare poterit, postquàm via iustitiæ id recuperare non potest, seruatis tamen alijs conditionibus iustæ compensationis, scilicet, vt caueatur scandalum, & quod causa damni hinc alteri non detur, & quod cautela adhibeatur, ne deceptor resipiscens iterum restituat ex ignorãtia recompensationis factæ. Sed quia, qui se causantur deceptos sæpè in hoc casu ex proprio affectu falluntur faciliter: & quia sæpè sæpius nequit manifestè constare, vtrùm deceptus fuerit, vel non in pretio iusto, secundũ Metinam Complutensem, & F. Antonium Cordubens. tractatu de casibus conscientiæ, q.130. non est regulariter à confessoribus his compensationibus secretis in hoc casu cõniuendum, aut consentiendum: sed diligenti examinatione talis compensatio libranda est, & præsertim requiritur, sit de liquido, vt in conscientia tolerari debeat, vide Cordubam loco citato, & in eodem tractatu etiam q.11. *Animaduertẽtia cõfessorum.*

Quæst. DEINDE quæritur, an proxeneta, vel licitator quilibet alius, qui ad vendendum accipit rem certo pretio, sibi signato per dominum, an si pluris contingat illam vendere, possit illud plus sibi retinere.

Resp. *Dictum 1.* AD hanc autem quæstionem cum Nauarro in Sum.q.23.nu.97. respondemus primò, quòd qui absolutè nullo signato pretio aliquid ad vendẽdum accipit iuxta Angelum verbo emptio. §.23. partem pretij retinere non põt, nisi pro iusto sui laboris stipendio à domino non soluto illud sibi applicaret. Imò si gratis se venditurum promisit, non potest postea ex pretio rei venditæ aliquid pro stipendio accipere: sicut neque qui ex charitate, & gratis voluit alere supposititium infantulum, non potest pro eius nutritione aliquid exposcere ab eius parentibus. Arg. c. non sanè. 14.q.5. si autem proxeneta, qui suscepit illud, vendendum tradit illud contubernali, qui quia rogatus fuit à proxeneta, vt illud venderet, eius vices in vendendo gessit gratis, pretiumque venditionis proxenetæ contulit: poterit licitè proxeneta inde ex pretio pro stipendio laboris insumpti in vendendo aliquid sibi accipere, ac si ipse illum laborem subijsset, quando gratia ipsius proxenetæ eius contubernalis subijt laborem vendendi, quia in alijs æquiualentibus operibus proxeneta solitus erat id laboris recompensare contubernali huic.

Casus Corduba. SICVT secundum Cordubam in tractatu de casibus conscientiæ, q.99. qui gessit negotium alterius, sibi commissum, sine suis expensis, & laboribus, quia verbi gratia, p amicos suos curiales contemplatione illius gratis solicitãtes negotium gratis obtinuit, scilicet dispensationem papalem, vel priuilegium regium pro alio, poterit licitè expensas fieri solitas pro hac obtentione expetere, licet ipse ratione supradicta nullas fecerit: quia licet gratis ea obtinuerit per mediatores amicos: sed non sit sine obligatione similem impendendi laborem, & solicitudinem gratis pro amicis cùm se occasio obtulerit. Imò non solum poterit eas expensas petere. Sed etiam si aliàs amicitia sit abrumpenda, vel alia timeantur inconuenientia inde sequenda, poterit pro his sibi recompẽsare: nisi ille, pro quo ea priuilegia sic obtinuit sic impetranti in alijs officijs, obsequijs, vel beneficijs solueret huiusmodi pro se negotium gestum, ita

ita Metina de resti. q.3. in duodecima causa, causa liberante à restitutione, fol.24.& quæstione 11. folio 43. & loquimur hic in foro conscientiæ, quia in foro iudiciali sæpè compensationi non est locus.

Dictum 2. SED iam ad punctum quæstionis redeuntes, secundò dicimus, qui pro certo pretio iam sibi præsignato aliquid vendendum accepit, & vendit illud pluris, quàm sit pretium sibi signatum, illud plus, nisi excesserit pretium rigorosum, retinere sibi poterit, quando expresè, aut tacitè agitur, vt id sibi retineat, vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dandum, & notabiliter non excederet stipendium, & tūc hac limitatione hęc sententia intelligitur vera esse. Diximus notanter, nisi excesserit pretium rigorosum, talis enim excessus autore Angelo, vbi supra emptori restituendus est.

QVANDO verò non est actum expresè, vel tacitè, scilicet, quòd illud plus sibi accipiat talis pro suo stipendio, & munere vendendi, vt cum, verbi gratia, quis famulo suo aliàs stipendiato, vel amico gratis id facturo tradit aliquid vēdendū certo pretio, vel proxenetæ signato sibi iam stipendio, tunc si pluris illud vendat appropriare sibi illud plus nequaquam poterit, & in hoc sensu contraria sententia est vera, quam tenet S. Ant. 3. parte titu.8. cap.1. §.4. & Ioan. Tabien. & Ias. in §. actiones. instit. de actio. & etiam Maior. in 4. dist.15. q.41. Si autem proxeneta sua industria illud, quod suscepit vendendum pretiosius reddit, cū ad id nulla esset obligatione astrictus, excessum sibi retinere potest, id est, illud plus, in quo id vendidit, quia sua industria pretiosius reddidit, vt Gabriel tradit in 4. distin. quæst.10. artic. 3. dubio 4.

PRÆTEREA si proxeneta, vel alius suo iusto stipendio nō cōtentus rei domino significauit inueniri neminem, qui pro illa re plusquàm centum dare velit, acceptaque facultate à domino eam eo pretio diuendendi, eam centum & viginti vendidit retinēdo sibi viginti, autore Caietano, verbo proxeneta, peccat cum obligatione restituendi, quia secundum Victoriam sicut & res ita totus valor, & pretium eius, quòd veluti fructus eius est, aut pro ipsamet re computatur potius, totum est domini.

DEINDE quæritur, vt iuristis aliquid hic concedamus: an aliquis emptor, qui pro duabus possessionibus, quas seorsum diuersis temporibus ab eodem venditore emit, mansit debitor, si soluerit posteà aliquid venditori non exprimendo pro quo debito id soluat, an pro debito vnius possessionis, aut alterius, pro quonam debito illa pars solutionis computanda venit? Respondetur posse creditorem eam partem solutam computare in partem solutionis debiti illius, quod statim signauerit dicendo se pro illo illam recipere: nisi debitor, antequàm ab eodem loco discedat, id contradicat: nam si id contradixerit debitor, id, quod soluit, sibi reddendum est, aut indebito à se signato venit computandum. Si autem debitor aliquid soluit, & dum soluit non signauit pro quo debito soluit, neque creditor, dū eam solutionem recepit, id signauit: tunc si debitum aliquod eorum fuerit magis aggrauatum, vel priuilegiatum, pro solutione eius cōputabitur, aliàs si debita æqualia fuerint, diuidetur per omnia ea debita, quæ debitor recognouerit, super quibus lis mota non fuerit, neque contentio. l.10. & l. 8. tit.20. Fori. *Quæst.* *Respons.*

AT vt omnia affinia dubia exhauriamus, quæritur, quid si emptor ad creditum, qui debitor est pretij, aut si quiuis alterius debiti debitor suo creditori, cui debitor erat, aliquid dederit in solutionem debiti computandum sit à suo creditore. Respondetur ergo, quòd aliter iudicandum est stando in foro exteriori, & aliter in foro conscientiæ. Nam in foro exteriori, dum aliud non fuit expressum, aut præsumptiones probabiles non extiterint in contrarium, in compensationem debiti censetur dedisse. Et pro hoc facit l.15. tit.6. lib.3. Fori vbi stabilitur, quòd si quis institutus fuerit hæres *Quæstio de emptore ad creditum.* *Respon. In fo. ext.*

res per suum debitorem in totum: si adierit, acceptaueritque hæreditatem in totum, amittit sibi à testatore debitum, etsi in parte institutus sit hæres, pro ea parte agnoscendo, & acceptando hæreditatem censendus est debitum amittere, quia præsumit ius in recompensationem debiti, tūc illum hæredem instituisse. Si tamen debitor suum creditorem non eo animo, scilicet compensandi creditori debitum hæreditate, vel legato relicto hæredē, vel legatarium reliquit, quod tūc præsumitur: quando creditor hic legatarius, vel hæres relictus cognatus erat testatoris, & illius erat futurus hæres solus, aut cum alijs: tunc quia non præsumitur in debiti compensationē creditorem instituisse hæredem, aut legatarium potest creditor hic, & suū seorsum recuperasse debitum, & postea cū alijs sibi cohæredibus reliquum bonorum diuidere potest.

In foro conscientia. LOQVENDO autem in foro conscientiæ, quando debitor suo creditori gratis, & liberaliter aliquid donauit, nihil meminendo de debito, quod ei debebat, etiam si in tali habituali dispositione tantum dispositus, quod si meminisset, nō gratis: sed pro debito, & in solutionem eius dedisset, illud donasset secundum Fratrem Martinum de Ledesma in 4. sententiarum adhuc obnoxius ad debitum in conscientia soluendum manet, quia illud sic donatum non computatur in solutionem debiti. Secùs autem esset, etsi non actualiter habuit intentionē compensandi debitum, per id à se suo creditori datum (quia actualiter non aduertit ei debitum se debere) si habuit tunc intentionem saltem virtualem, quia antea in animo suo debito hic sic statuerat intra se dicens, si aliquid creditori dedero, volo in recōpēsationē debiti dare, quia tunc in solutionem debiti computabitur, quia in hoc casu habet verum sentētia Baltanasij in summa Sūmmula, quæ aliàs non habet verum, nisi in foro exteriori. Sicut etiam, qui tantum intuitu deuotionis, & per viam operis supererogationis audiuit missam die festiuo

Ignoranter audiēs missam die de præcepto.

de præcepto, ignorans esse diē de præcepto audiendi missam, secundum eūdem Fratrem Martinum de Ledesma intra eundem diem (si aduertit hoc, etsi suppetit copia) tenetur aliam audire missam ad adimplendum præceptum, neque enim per illam primam missam ex deuotione tantum auditā adimpleuit præceptum, quæ quidem sententia Ledesmæ non leue fundamentum habet in doctrina S. Thomæ 1.2.q.100.ar.9. vbi ait, quòd actus virtutis, qui cadit sub præcepto, præsertim quatenus attinet ad legem diuinam scienter, & ex electione fieri debet. Nam quod facit aliquis ignorans per accidens facit, quam tamen Ledesmæ sententiam sic libuit limitare, sicut illam Baltanasij limitabimus, vt intelligatur esse vera, scilicet, quòd tenetur audire aliam missam causa implendi præceptum, nisi antea sic intentionem habuisset, quod per quamcunque missam auditā (si occurreret præceptum de audienda missa à se in animaduersum, vel ignoratum) vellet, & intēderet illud implere: quia tunc virtute istius intentionis præcedentis, per illam missam auditam ex deuotione, etiā impleret præceptum, quia tunc ex intentione virtuali adimpleret illud saluo aliorum meliori, & saniori iudicio.

Quæst. an valet cōtractus emptionis collatus in alterius arbitrium. Resp. PRÆTEREA iam quasi postremam manum huic materiæ adhibentes gratia iuristarum, adijcimus perquirere cum Syluestro, verbo, contractus, quæst. vltima, vtrùm valeat contractus emptionis, vel venditionis collatus in alterius arbitrium? Respōdetur autem ex mente eius breuiter dicendo, quod non: si persona in cuius arbitrium committitur est incerta. l. si merces. ff. loc. nisi in casu quando similiter fuit commissum in arbitrium boni viri, quia tunc intelligitur in arbitrium iudicis. l. vir bonus. ff. iudic. sol. Si autem persona, cui committitur certa sit, siuè substantialia, siuè accidentalia ei committantur, valet contractus, si ille voluerit arbitrari. l. seruum filij. §. eum qui. ff. de legat. primo.

QVÆ-

QVÆRITVR insuper, vtrùm emens modico redditus à ciuitate angustiata bello, & demum facta pace lucratur decem pro vno, sit iniustus, vel vsurarius. At dicimus, quòd ratione dubij, cui sic emens se exposuit, nō videtur fuisse iniustus, aut vsurarius, sicq; tenet Hostiensis, & Archid. quos sequitur Syluester vsura 2. quæstion. 3. argumen. l. cum hæreditate, & l. sequen. ff. de hæred. vel actio. ven. consulunt tamen, vt inde largas faciat eleemosynas. *Respons.*

Quæst. TANDEM quæritur, quid de isto casu venditionis, vbi vendit quis bladum alteri dandum tempore messis pro viginti, cum tamen secundum æstimationem communem sit valiturum quindecim solum: sed deinde venit caritas, & penuria, & emptor illud vendit pro viginti quinque. Quæritur, vtrùm primus venditor teneatur emptori in aliquo, & videtur, quòd non, quia ille emptor non est passus damnum, sed lucratus est, nihilominus tamen. Respondetur Syluester verbo vsura 2. quæstion. 9. secutus Asten. post Mo. Quod tenetur ei de quinque, siuè sit propter rationē Asten. quia inquit, si emptor non fuit damnificatus fuit per euentum rei, id est, penuriæ bladi siuè sit propter rationem Syluestri, quæ verior est, scilicet, quia fuit emptor in quinque damnificatus, quia emit pluris, quàm valeret in termino secundum æstimationem boni viri, ex parte tamen istius venditoris, inquit Syluester, ꝙ licet iniustitiam dignam restitutione videat, sed vsuram non videt.

Quæstio. QVÆRITVR vltimò, an sit contractus emptionis licitus quando aliqui dant monasterio, vel Ecclesiæ certam quantitatem pecuniæ, vt ab eis accipiant certas possessiones tenendas toto tempore vitæ ipsorum, ità quòd post mortem ipsorum redeant ad Ecclesias? Respōdetur autem, quòd licet Rayn. & Goff. hunc contractum iudicant esse vsurarium: eo quòd homines multum sperarent viuere, & sic amplius percipere de prouentibus, quàm esset pecunia data, & sic sola spe cōtraherent vsuram. Nihilominus tamen Richard. in 2. quodl. q. 21 quem refert, & sequitur Sum. Ang. dicit esse licitum contractum, modo seruetur æqualitas iuris naturalis. Et probatur ratione Hostiensis tenentis esse licitum, quem sequitur summa Rosella. quia est contractus emptionis ratione incertitudinis æqualitatem seruans. C. eo. l. 2. sed nos (nisi fallimur) contractum hunc ad contractum conductionis fructuum illius possessionis per totam vitam pretio anticipato datæ pecuniæ reducimus, quia ista pecunia (vt supponimus) nunquam est redhibēda in vita, sed neq; post mortē est ab eius hæredibus reddentib. prædictam possessionem monasterio, vel Ecclesiæ repetenda, quare benè cōcludit Syluest. verbo, vsura, 2. q. 13. nō posse hic esse mutuum, neque vsurā, postquàm dans pecuniam nō potest eam quouis tempore repetere. *Respon.*

SED quid de illo casu, quem loco suprà allegato, refert Syluestr. scilicet, vbi aliqui dant centum monasterio recepturi in vita sua annuatim sexdecim hoc pacto, quòd monasterium ad libitum possit reddere centum, & liberari ab annua solutione, & ob hoc monasterium obligat bona sua. Respondetur autem circa hoc versari opiniones duas. Prima est Lauren. de Ridol. damnantis hunc cōtractum, propterea quòd hic in hoc contractu redditus non constituitur in re, neque in eo ad rem habetur respectus: sed ad personam, licet bona monasterij obligentur. Vnde non est venditio iuris: sed pecuniæ inuendibilis, imò (inquit) verius est contractus innominatus, do, vt facias, in quo videtur interuenire fraus maximè attēta maximi lucri quantitate, & pacto de concessa facultate monasterio redimēdi pēsionem istam annualem illorum sexdecim restituendo centum. Syluester autem contractum hunc ab vsura excusat, propterea quòd in eo non interuenit mutuum, neque enim dans illa centum monasterio, illa vsquam repetere pōt: est ergo, vt ipse sētit, cōtractus hic emptio iuris singulis annis *Quæst.* *Respons.* *Variāt doctores.*

sexde-

sexdecim exigendi continens iniustitiã, quia celebrata est pretio iniusto.

Sent. Aut. NOS autem dicimus contractum hunc reduci ad censum personalem postquàm non est institutus in aliqua hypotheca speciali & reali. Quare post proprium motum Pij quinti damnantis census personales, non videtur tolerandus propter authoritatem tanti Pontificis, & rationes in materias de censibus allegandas: at Garcia in materia de censibus censum vitalitium personalem non prohiberi, putat per extrauagantem Pij V. quod an ita sit, posteà suo loco examinabitur: nam prædictus contractus census personalis vitalitius videtur. Putamus autem omnes casus materiæ venditionis hic retulisse. Ex quibus si aliqui in forma desunt, possint elucidari: explicit ergo materia de emptione & venditio. Deo gratias.

De censu, quid sit, & de censu consignatiuo & reseruatiuo. & distinguitur consignatiuus in realem & personalem: & an licitè ematur census personalis latè disputatur, quia variant doctores. De tribus difficultatibus hic occurrētibus, scilicet census personalis, an sit iure naturæ prohibitus, secundò an extantibus extrauagantibus sit permittendus: tertiò. vtrum census vitalitius personalis possit esse. Vbi notatur, quod res emitur, dum ius plenum eius emitur, de neruo disputationis. De differentia obligationum in contractibus, & quod possessio census non est propriè pignus, & de tribus contractibus implicatis in censu redimibili, vide hic curiosa & iuridica.

CAPVT LIIII.

De cēsibus. ON abs re post copiosam de materia emptionis, & venditionis disputationem, de materia cēsuum agere aggredimur. Reducitur enim (vt communis animi conceptio est) contractus census ad contractum emptionis & venditionis. At verò quoniam contractus hic in republica valde vsu receptus est, hanc materiam pressiùs discutiendam suscipimus.

IGITVR (vt more scientifico à definitione nominis auspicemur) census à censendo deriuatur, nam (vt habetur l. forma. ff. de censibus) facultates ciuium recensebantur, vt pro sua quisque facultate tributum penderet. Hinc secundò deinde originem duxit, vt peculiariter tributum significet, quod pro capite soluitur, quod tunc vsu euenit: dum princeps decernit capita personarum ad catalogi numerum reduci, quatenus quàm latè pateat eius imperium, habeat perspectum. De hoc autem Christus Dominus rogitatus est, an liceret censum dari Cæsari. Huius rei gratia superbiæ notatus Dauid pęnas luit, quippe qui populum numerauit vt 2. Reg. 24. traditur. Tertiò autem census facultas, & substantia vniuscuiusque dicitur, & patrimonij æstimatio: Nunc autē nomen census in ea significatione vsurpamus, vt nihil aliud, quàm pensionē, quam quis super bonis, aut persona constituit, significet, aut (prout malunt alij) accipitur hic, vt significet ius percipiendi pensionem, siuè in fructibus, siuè in pecunia, vel in re vtilitatem allatura. *Quid sit census & eius acceptio varia.*

PRÆTEREA, notatu opus est, censum bifariam constitui, vno modo, vt sit reseruatiuus: alio modo, vt sit consignatiuus. Reseruatiuus autem est, quando quis rem suam alteri confert reseruato sibi iure quotannis recipiendi partem aliquam: cuius meminit lex fin. C. de rer. permut. Vbi quisque permittitur mille alteri donare cum reseruatione sibi facta annui, seu menstrui census. De huiusmodi quoque censu meminit glo. sup. cap. constitutus de relig. domib. vbi optimè explicat differentiam inter censum hic & emphiteusim. Discrimen namque est, quia cum quis in emphiteusim cōfert alteri prædium suum: quia hic nō transfertur dominium directum, sed tantum vtile, etsi non soluitur pensio, prædium redit ad ipsum directū dominium. At verò quando quis alteri sua *Cēsus cōsignatiuus & reseruatiuus.*

ri sua bona dat, sub censuali pensione, quia rei dominium transmittit in alterum, quantocumque tempore sit in mora soluendi pensionem ius prædij non amittit: debet tamen pensionem.

Reseruatiuus. Hunc autem reseruatiuũ censum non esse multum in vsu tradit Sotus de iusti. & iur. lib. 6. q. 5. art. vbi agit de censibus. Mercatus autem de contractib. libr. 2. cap. 15. fol. 127. asserit hoc genus census reseruatiui valde esse vsu receptum inter ecclesiasticos, sæpè enim vsu euenit canonicatum, vel præstimoniale beneficium, vel similem præbendam in alium resignari cum retentione, qua resignans retinet sibi ius recipiendi aliquotam pensionem ex fructibus, quæ quidem consuetudo adeò inoleuit, vt raro quis solitus sit beneficium sine retentione alicuius pẽsionis resignare, sed quia disputatio hæc ad materiam de Symonia potius pertinet, ad illum locum eam remittendam ducimus. Consignatiuus autem census est, dum quis retentis suis bonis, eorumque vsu cõsignat alteri certam pensionem, quam obligatur singulis mensibus, aut annis soluere.

Diuisio cẽsus. ADHÆC Conradus hunc consignatiuum censum multifariam diuidit de contractib. q. 72. Nam ex parte fundamenti, in quo constituitur, diuiditur in realem, vt pote qui in rẽ constituitur, & in personalem, quippe qui constituitur in personam. At etiã ex parte rei, quæ recipitur, alius census est fructuarius, dum fructus terræ recipiuntur, vel alij: alter verò est pecuniarius, vt cum pecunia recipitur. Pecuniarius autem iste cẽsus est, qui magis in vsu versatur: deinde alter est certus, putà cum taxati sunt fructus, seu pecunia: & alter incertus, dum nõ definit nisi quota, putà vt tertia pars, vel alia fructuum censuario pẽdatur. Mox alter est census perpetuus, & alter est temporalis: item alter est prò certo annorum tempore, & alter pro incerto, puta pro tota vita, qui vitalitius solet appellari. Ac tandem alius est redimibilis, atque alter irredimibilis, de quorum singulis hic agitandę sunt, quæ occurrerint difficultates.

PORRO quoniam potissima diuisio, qua diuiditur census consignatiuus est illa, qua in censum personalem, & censum realem secatur, ideò ab ea inchoandum nobis est. *Census realis & personalis.* At quamuis disputationem à censu reali doctores exordiri assueuerint, nos tamẽ hic à censu personali consultò sumendum principium duximus, hac potissimè ducti ratione, quod sicut in naturalibus prius est ordine steriles, & nõ tam salubres herbas extirpasse, quàm salutares, & proficuas inserere, ita & hic satius erit prius ea fundamẽta parum stabilia, quibus census personalis ab aliquibus firmatur, radicitus conuellere, vt post hoc, quam sint fundamenta solida ea, quibus Martinus V. Extrauaganti Regimini, de emptione & venditione, & Calixtus III. capit. secundo Regimini, eod. titulo & Pius V. Extrau. cum onus, censum realem redimibilem stabilierunt, innotescat.

QVÆRITVR ergo an iniustè quisque emere possit personalem censum, non supra aliquam specialem hypothecam, in quo fundetur constitutum: sed supra personam. At verò, quoniam Conradus de contract. quæstio. 74. & q. 75. & Sotus lib. 6. de iust. & iur. quæstione 5. articul. 1. tenent partem affirmatiuam, quam suo iudicio rationibus satis firmis se putant probare, eorum argumenta, vt præmittamus oportet.

PRIMO autem sic arguitur, potest persona se gratis obligare ad mẽstruam, vel annuam pecuniæ solutionem gratuito alteri conferens ius eã petendi etiam, si tale ius cõferens bonis temporalibus careat: nam idem ius sæpè socer genero confert suã tantum personam obligans, ergo poterit ius idem alteri vendere. *Arg. 1.*

ET confirmatur, quia si non liceret ius exigendi censualem pẽsionem constitutum supra solam personam alteri vendere, esset propter mutuum implicitum. s. quia emptor censeretur pretium mutuare, sed re vera nõ mutuat, postquàm non retinet ius repetẽdi illud, sed illo emit ius illud, quod

habet

habet rationem mercis, ergo licet illud vendere.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, potest aliquis se obstringere ad persoluendum quotannis mercenario aliquotam pecuniæ partem pro operis suis, sed ista obligatio est pecunia æstimabilis, ergo poterit vendi, cum enim Medicis, chirurgis, barbitonsoribus, aduocatis, iuristis quotannis certa salaria consignata sint pro obligatione, qua tenentur ad sua exhibenda ministeria, cur non poterit supra personam suam aliquam pensionem quotannis consignare aliquis pro pretio pecuniario, sibi anticipatè soluto, sicut pro prædictis ministerijs consignare potuit? quæ quidem consignatio & obligatio fundata esset super personâ, & non super bona.

Arg. 3. TERTIO arguitur, potest census personalis principis lege constitui, vt patet 2. Nehemiæ 10. vbi Hebræi statuerunt super se tertiam partem sicli, seu annuum censum personalem, qua ratione in aliquibus ecclesijs vsu rece ptum est exigi decimas personales ca pit. Apostolicæ, de decimis, potest subinde tum ex facultatibus, tum etiā in recognitionem dominij censum exigere annualem, imò ratione delicti reus ad annum tributum persoluendum cogi potest: quare ergo non poterit sua sponte quisque tale ius super se vendere.

Arg. 4. QVARTO arguitur, quia integrum ius vnicuique inest obligationē suarum operarum diuendendi, neque enim prohibitum est aliquo iure alicui obligationem super se inducere corporalia seruitia præstandi per annum: quid ergo vetat ne pari iure valeat, sibi imponere obligationem persoluendi personalem censum?

ET confirmatur, quia cum homo sua sponte se possit in seruitutem obligare, imò & filium suum in necessitate possit pretio distrahere, cumque ēt supra mancipium suum, sicut super reliquas possessiones possit constituere censum, quid ergo prohibet, vt suprà personam suam licitè nequeat diuendere pecuniarium ius.

Arg. 5. QVINTO arguitur, quia quicunque realis census habet annexam personalem obligationem: ergo ipsis ēt pereuntibus rebus obligatio ipsa permanet in persona, quæ ex forma contractus (vt patet) ait se & sua bona obligare, neque enim res dicuntur obligari, nisi metaphoricè, sed dominus, qui in iudicio cogitur, ipse est, qui propriè obligatur: ergo res censui obligatæ sunt instar pignoris, quod tradit dominus principaliter se obligans: sed (vt cauetur l. seruo. C. de pig.) dispa rente pignore, non ideò creditori extinguitur exigendi debitum ius: ergo adhuc pereuntibus rebus perseuerat census personalis, quòd si perseuerat sine rebus obligatis, quare non concedemus à principio potuisse institui, sine rebus hypothecæ locum habentibus.

Arg. 6. ET prætereà sextò arguitur, quia si ad constitutionem census requirerentur bona realia, super quæ fundaretur census, id ideò esset, quia ipsa bona realia, aut eorum fructus pretio, quo emitur census, emerentur: sed ista per contractum census, neque vendūtur, neque emuntur; quia illorum bonorum in emptorem census non trāsfertur dominium, cum apud venditorem census maneant, & ea diuendere possit: sed neque eorum bonorum, & possessionum fructus venduntur, quia si pereunt venditori census pereunt, nō emptori, qui siue pereant, siue nō, suam recuperaturus est annualem pecuniariam pensionem: ergo cum non ipsa, neque eorum fructus emantur, sed ius exigendi pensionem; sequitur, quòd census, sine ipsis bonis realibus, et fructiferis fundantibus censum possit institui: qui quidem census est personalis.

Variāt Doctores. PROPTER hæc argumenta Scotus inter modernos amplexatus est affirmatiuam partem, quam diximus tenuisse Conradum loco citato, hanc etiam ait Nauarrus commentario resolutorio de vsuris. nume. 90. tenuisse Molineum de Gomer. nu. 22. qui commendans suum Philippum Melanthō omni commendatione indignum, & vitu-

vituperio dignum, opinionem negatiuam communem superstitiosam esse asserit. At verò tenet negatiuā Ioannes de Lignano sup. cap. in ciuitate de vsur. & Abb. in dispu. 5. & Summa Angelica verbo vsu. & S. Ant. in 2. part. titu. 1. capi. 8. §. 10. imo & Syluestrum in hanc partem negatiuam magis inclinare verbo vsura 2. §. 12. fatetur Sotus loco suprà allegato, quia ait ibi Syluester, quod dum census statuitur super domum, quæ non locatur nisi quinque, non potest census constitui maior. Hanc tenuere Innoc. Host. Io. Andr. Anch. Ant. Card. Pan. Ioan. de Anania in vna part. in ca. in ciuita. de vsu. Panorm. in disputatio. 5. col. pen. Summa angelica verbo, vsu. §. 78. Bartholomeus Cassaneus in catalogo part. 12. consider. 99. Laurentius de Rodul. in cap. consuluit. de vsu. 2. parte. quæst. 12. & tandem Nauarrus commēto suprà dicto eam mordicus defendens asserit esse opinionem quasi omnium. At vero Garcia lib. de contract. par. 2. c. 4. pagi. 103. nititur eos ad concordiam reducere, dicens opinionem affirmatiuam Soti tenere verum solum in censu vitalitio, & negatiuam Nauarri, & communem habere locum, & tenere verum in censu redimibili.

Difficultates tres. TRIA ergo hic difficultatum genera (ni fallor) in quibus parùm distinctè processere, præsertim iuris vtriusq; doctores antiqui, sunt hic suo
1 ordine discutienda. Primum est vtrū cēsus personalis iure naturali sit pro-
2 hibitus vt iniustus, aut vsurarius. Secundum autem est, vtrum extantibus prædictis definitionibus Martini. V. & Calixt. III. & Pij V. de creatione censuum, in conscientia, vel in foro exteriori permittendum sit, censum personalem 1. supra meram personā,
3 posse creari. Tertium autem est, vtrū vitalitius census, suprà personam solam possit tam de iure naturali, quàm de iure positiuo canonico, aut ciuili constitui.

Quæst. CIRCA primum difficultatis
Sent. Med. punctum non me latet Metinam Salmanticensem in sua instructi. conf. §. 36. de censibus fol. 147. insinuare censum personalem constitutum, supra personam, & non supra certam rem fructiferam, non esse de iure naturali neq; diuino prohibitum, quia, inquit, omnes conditiones, quæ ponūtur ad iustificandum censum redimibilē excepta vltima, scilicet, quod libertas in sit venditori non redimendi illud, nisi velit, non sunt de iure naturali, aut diuino requisitæ, sed solùm de iure positiuo talem obligationem secum afferunt, vt si quis emēdo censum eas præterierit, & mortaliter delinquat, & nullius momenti, & effectus cōtractum conficiat, cùm autem vna conditio, & prima (vt ipse refert ibi) sit quod census creetur super ædibus, vel vineis. vel prædijs, vel super re immobili, & non super personam, palàm colligitur ex ipsius verbis, ipsum sensisse censum personalem non esse iure naturali prohibitum. Idem tenent apertè, qui partem tuentur affirmatiuam. Verumtamen, quia eos non tam ad mentem extrauagantium prædictarum, & præsertim Pij quinti, neque tam ad mentem Sancti Thomæ, vt colligitur ex eius doctrina, & principijs, vidēt loqui, ideò statuenda vī primę difficultatis decissiua cōclusio.

EST autem conclusio non parùm probabilis, scilicet, quòd omnis census personalis supra nullam certam rem fructiferam: sed supra solam personam fundatus, vbi verisimiliter certa spes est, quòd pensiones soluendæ non solùm adæquabunt: sed notabiliter excedēt principale preti ū pro eo à principio solutū, est iure naturæ prohibitus: & prę se fert speciē vsurę. Hæc aūt cōclus. multipliciter probatur. Sed primò ex authoritate Martini, & Calixti Pontificū, qui vt effugerēt vsurā, de qua tales contractus census poterant notari aliàs, solùm reales cēsus, supra rebus immobilibus fructiferis institutos, cum cæteris cōditionibus iuridicos, & licitos esse declararunt. *Concl. 1.* *Probat.*

SECVNDO probatur ex authoritate Pij V. qui in extrauaganti, cum onus. Data Romæ anno 1564. 14. Kalend. Feb. Declarans suorum antecessorum mentem, scilicet Martini. V. 2

& Calix. III. ait innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari census contractus, qui nedum non continentur intra limites à suis antecessoribus Martino, & Calixto eisdem contractibus statutos, verumetiam, quòd deterius est (inquit) contrarijs omnino pactionibus, legum etiam diuinarum contemptum præ se ferunt. Si ergo contrariæ pactiones ad eas, quas Martini, & Calixti præfixerunt in creatione census (Pio V. sic hic declarante) legum etiam diuinarum manifestum contemptum præ se ferunt: & inter eas est pactio, qua paciscitur emptor census, vt eum vendens statuat illud supra suam personam, & non super rebus immobilibus, & fructiferis. Sequitur, quòd census personalis, quippe qui legum etiam diuinarum manifestum præ se fert contemptum lege diuina, id est, naturali, quæ sic etiam dicitur, quia est ab autore Deo sic prohibitus.

3 TERTIO iam probatur, quod nostra conclusio, sit de mente Diui Tho. quia vt docet ipse 2.2. quæstio. 78. artic. 1. vendere vsum rei vsu consumptibilis, vt puta vini, pecuniæ, tritici est manifestè iniustum, & vsurarium, sed census personalis constituitur super vsu pecuniæ seorsum, quam tradit emptor census, neque enim (vt concedit Sotus) emptor census personalis emit possessionem, aut fructus, sed neque personam hominis liberi constituentis supra se censum, ergo relinquitur, quòd pro vsu suæ pecuniæ, quam venditori census tradit, velit interesse quasi eius vsum pro illis pensionibus sibi dandis quotannis vendendo, & anticipatè dando illam pecuniam cum spe certa recuperandi illam, & aliquid amplius, si redimatur census, vel si non redimatur per totam vitam, cum spe certa recuperandi illam in pensionibus per tot annos persoluendis, quæ simul sumptæ adæquent summam pretij ante datam, & aliquid amplius, quod quis non videat esse vsuram.

4 ET quarto probatur argumentò, etiam ipsius Soti, quod validius contra se vrgere ait, quod contendit soluere, sed tamen (vt demonstrabimus) eius solutio vim argumenti non eneruat, si ego tibi mille porrigerem aureos, teque grauarem, vt de eius vsu quotannis certum mihi quidpiam solueres, vsuram committerem eò quod vsum pecuniæ seorsum venderem iuxta Doctrinam D. Thomæ, sed sic fit in census personalis impositione, ergo talis contractus vsura nô vacat. Neque prima, neque secunda solutio Soti ad hoc argumentum vllius est momenti.

NAM soluit primò negando constituere censum super vsum pecuniæ esse vsuram, nisi saluo capitali fiat cum obligatione restituendi pretiũ, nam tunc esset mutuum, sed nos dicimus arguendo ad hominem quod cum est certa spes, vt regulariter contingit, & ita supponimus, quod redimendus sit census, & sic per redemptionem census sit emptor census suum capitale, & aliquid amplius, scilicet, per siones illuc vsque perceptas recuperaturus, vel si nolit venditor illud redimere, tot pensiones sit recuperaturus, quæ exuperent capitale pretij, fit virtualiter cum obligatione restituendi pretium, & aliquid amplius, quia hoc totum recuperaturus est in annualibus pensionibus, ergo est mutuum implicitum ibi contra Sotum. Neque fit (vt ipse putat) sine obligatione restituendi pretium, quia restituitur paulatim in pensionibus, quod tantundem est, dum non interuenit aliqua vera emptio, ac si restitueretur in se ipso: neque enim obstat rationi mutui, quod restituatur successiuè, & per partes. At verò quoniã Sotus forte timuit, ne solutio hæc omnibus satisfaceret, sicut re vera non satisfacit, recurrit ad secundam: & ne concedat esse mutuum, negat talem emptorem census personalis vendere vsum pecuniæ, quam tradit in pretium, sed potius inquit tali pretio emit ius petendi recipiendique à persona talem pensionem, quæ quidem solutio Soti dupliciter impugnatur, & expugnatur primò, quia in hoc cen- *Solutiones Soti redarguuntur.*

Res emitur dū ius eius emitur. sit personali, qui emit ius, quotannis exigendi quotam pecuniæ, emit re vera ipsam pecuniam, vt statim apertè probabimus, sed pecunia non est vendibilis secundum Aristot. 5. Polit. capitu. 6. quia inuenta est, vt sit pretium rerum, non vt ipsa vendatur: ergo si pecunia non est vendibilis, ergo neque emibilis, ac per consequens ius exigendi pecuniæ quotam per se sumptum sine adminiculo, & fundamento alterius contractus, vel rei, quæ ematur, vel vendatur non est vendibile, sicut neque ipsa pecunia vendibilis est, si autem probauerimus, quod, qui ius exigendi pecuniam emit, ipsam pecuniam emat, iam totum negotium confectum erit contra Sotum; quod tamen probare in promptu est, & facile, quia sicut, qui emit ius recipiendi possessionem vt suam, ipsam principaliter possessionem dicitur emere, sicut quando ego librum vendo, siuè ille sit præsens, vel absens, quod principaliter ego vendo, & alter emit non est, ius illum librum possidendi, sed ipse liber, & possessio eius (vt propria) est, quæ principaliter emitur. Nam & ad hoc spectat ius illum possidendi, & acquirendi vt via ad terminum. Sic omnino in præsentiarum ius exigendi, & recipiendi quotannis aliquotam partem pecuniæ pro pretio præsoluto, non est, quod principaliter emitur, sed potius annuatim recuperanda pecunia census: quia ad pecuniam hanc censualem quotannis vendicandam ordinatur hoc ius tāquam ad finem, quare iuxta regulam dialecticorum, propter quod vnumquodque tale & illud magis, si istud ius exigendi quotannis aliquotam partem pecuniæ propter ipsam pecuniam emitur, pecunia est, quæ principalius emitur, & sic patet, quod si ipsa pecunia non est vendibilis, ergo neque ipsum ius eam exigendi per se sumptū.

Obiect. AT si contra hoc instet aliquis, quod simul, & semel potest quis emere iura recuperandi debita pecuniaria vt passim fit, dum venduntur chirographa debitorum: ergo secundum regulam dialecticorum magis venditur pecunia debita: ergo pecunia est vendibilis, & etiam ius eā exigendi.

Satisfaſt. RESPONDETVR, quòd D. Thomas 2.2. quæstione 78. artic. 1. non negat, quod sicut vinum & triticum, & cætera vsu consumptibilia possunt propriè vendi vno simplici pretio, & non accipiendo duplex pretium, vnū pro ipsis & aliud pro vsu ipsorum: ita non possit pecunia non qui dem propriè vendi, sed dari pro alia pecunia non computando valorem ipsius, & valorem vsus eius seorsum: sicut vsu euenit in censu personali, vbi certa est spes, quòd magis (licet annuatim per multos annos) sit recipiēdum, quam capitale datū, quia in hoc casu non propriè, neque impropriè venditur, sed mutuatur. At vbi ius ad pecuniam debitam (quamuis venditur impropriè) emitur, datur quantum valet ipsa pecunia debita considerata cum periculo eam recuperandi, aut sine illo, & vltra hunc valorem pecuniæ debitæ, quando sic sicut per chirographum venditur, nihil vltra accipitur pro vsu ipsius: sicut accipitur in personali censu, quando cum sua prædicta spe certa, & verisimili emitur. Itaque quando dicimus, quod pecunia, & per consequens ius ad illam non est propriè, neque impropriè aliquid vendibile: intelligitur sic, vt per illam lucrum prætendatur, quia censeretur accipi pro eius vsu, quod est vsura, sicut contingit in censu personali, vbi talis spes lucri moraliter, & verisimiliter est certa ob prædictas rationes.

Probat. 5. QVINTO arguitur, quia secundum Diuum Thomam 2.2. quæsti. 78. articu. 3. pecunia non habet vsumfructum, sicut neque cætera alia, quorum vsus est eorum consumptio, sicut vinum, & triticum: ergo non potest fructificare per se, nisi exposita negotiationi substando periculo eam exponentis. At verò dum pro censu personali quotannis recuperando traditur, non exponitur negotiationi cum periculo exponentis, quia illius periculum subit censuarius, sicut pecuniæ mutuatæ periculum subit mutuatarius:

tarius: ergo vsura est, iude velle referre fructum lucri, sicut contendit accipere, qui cum certa spe accipiēdi plus in pensionibus, censum personalem alteri imponit: neque hoc alicuius solutionis subterfugium habet, nisi dicatur, vel quod ratione periculi, quia census personalis, vtpotè non fundatus in hypotheca speciali periculosus est recuperatu, possit plus in pensionibus annuis recuperari, quod est reincidere in opinionem Metinæ Complutensis ab omnibus explosam, qui asseruit ratione recuperandi posse licitè mutuatorem, vel venditorem ad creditum plus aliquid exigere, vel coarctantur fautores census personalis ad hoc argumentum dicere, quòd est emptio iuris talis contractus, quod abunde supra impugnabimus.

6 PRÆTEREA adhuc etiam sexto arguimus probando, quod si in cēsu isto p̄sonali sit emptio iuris, quod illa sit nomine tenus emptio, & potiùs sit mutuatio vsuraria: quia qui emit possessiones, & animalia ab eis, qui illis carent, eaque istis fictis venditoribus pro annuis pēsionibus locat, est vsurarius (vt communiter asseritur) & tradit Angelus verbo vsura 1. §.7. Maior in 4. distinction. 15. q. 46. & Syluest. verbo vsura 2. q. 6. Non autem esset vsurarius, si licitè posset emere ius recipiendi illas annuas pensiones non subsistentibus prædictis possessionibus, & animalibus, quia censeretur contrahere velle eo modo, quo magis licitè potest: at si iste, non existentibus prædictis possessionibus, & animalibus, licet intendat emere ius illas pensiones annuas recipiendi, nihilominus est vsurarius, ergo similiter vsurarius, qui nullis existentibus bonis immobilibus, & fructiferis, in quibus fundetur census, super solam personā alterius pecunia data, imponēs ius ab eo recipiēdi annuales pēsiones, eas recipit, aut verisimiliter eas recepturus est p tot annos ita, vt exuperent capitale, qd à principio dedit.

Argu. efficax. ADEO autem argumentum hoc est efficax, vt nulla contra illud sit tergiuersatio, nisi sola hæc, quæ tamen (vt patet) nihil valet, scilicet, quod sit differentia inter vtrumque casum, quia scilicet, qui emit boues fictos, vel animalia ficta, & ea locat interim venditori, pro annuis pensionibus, in annuis pensionibus recipit aliquod interesse præter pretium, quod pro illis à principio dedit, & propterea est vsura, sed in censu personali licet recipiat pensiones annuas, tamen dat pretium nullatenus sibi restituēdum. Sed dicimus, quod hæc differentia est nulla, & in hoc stat totus neruus disputationis, quia cum census personalis creatur cum certa, & verisimili spe, moraliter loquendo, vt regulariter contingit, aut multoties cōtingere potest, q̄ recuperauit emptor census personalis tot annuas pensiones, quæ non solùm adæquent, sed etiam superent capitale à se datum, non datur capitale pretium, vt non restituendum, quia restituendum venit in pensionibus, tandē adæquantibus ipsum, & etiam excedentibus, si simul post acceptionem earū considerentur, quod est mutuum cum lucro, vbi pecunia per se sumpta, & mutuata fructificat, quod nō contingit in censu reali fundato in re fructifera, vbi (vt ostendemus) interuenit aliqua implicita saltem venditio & empti. realis, quæ ius tribuit ad percipiendos fructus, & annuales pensiones etiā excedentes summam pretij dati. Neque enim obstat, quod ex re empta, id est, ex possessione plures colligantur fructus, & pluris valentes per tot annos, quam valuerit pretium pro ea datum. *Neruus disputationis.*

OMITTO autem, & alias probationes, quas cumulare hic possem, ne prolixitatis arguar, & quia efficaciores sunt, quæ hic sunt allatæ. Quia tamen canonistæ probationes Nauarri magni faciunt, sicut & cætera documenta eius & meritò, ideò sub breuitate fuit animus eas hic perstringere. *Prob. Nau.*
Quia primò allegat in reprobationem census personalis, quod in nulla Republica Christiana, neque etiam in Romana tam politica, saltem postquàm Christiana effecta est, fuerit vsu 1

2 receptus. Secundò, quia iure sancitum est, ne homo liber detur in pignus, aut imponatur super eum ius reale in capit. secundo de pigno. l. ob æs alienum. C. de action. & obligat. & l. 2. C.
3 quæ res pigno. obliga. Tertiò, quia imponere census super personas est reuerti ad duritiem antiquam, & barba
4 rorum. Quartò, quia quamuis rationes assertorum census personalis aliquid probarent: non tamen præsumptionem vsurariam, & fraudulẽtam, scilicet ad palliandum vsuras, qua iste cõtractus apud homines male audit, sufficienter tollerent. Nam ad tollendam præsumptionem vsuræ, quam conceperant aliqui aduersus census redimibiles, & reales, opus fuit summorum Pontificum declaratione, &
5 approbatione. Quintò quia opinio defensorum, cẽsus personalis obstruit ianuam petentibus gratuitum mutuum, quia respondebitur eis, si indigetis, accipite super personas vestras pẽ
6 dendi censum onus. Sextò, quia aperit ianuam ad palliandas infinitas vsuras, si sine pœna sub tali prætextu possent pecuniam ad censum persona
7 lem dare. Septimò sternit viam ad maiores vsuras exigendas, quam humanæ leges permittebant, quia sub prætextu, quod census constitutus super personam, præsertim industriæ expertem, & indigẽtem, est parùm securus, emptores eius exigerent vnum pro 6.
8 vel pro septem. Octauò, quia occasionem præbet magna debita contrahẽdi passim, quia sic innumeri susciperent super se hæc onera censuum ad luxum, & pompam inde ad tempus sustentandum, quæ omnes rationes Nauarri inconuenientia, quæ dimanant ex censibus personalibus probant, sed per rationes nostras nos eorum prauitatem vsurariam reteximus, quare iam reliquũ est, vt ad argumenta contraria Soti, & Conradi in principio allata respondeamus.

Ad 1 arg. AD primum argumentum concedimus quod gratis, & titulo promissionis, & donationis gratuitæ, imò etiam ratione obligationis, quam socer inducit super generum sustentandi onera matrimonij, possit quis se obligare ad annuam pensionem, quia hinc nullum resultat mutuum virtuale cum lucro. At vero negatur consequentia si loquamur de censu personali, quia cùm est cum verisimili spe recipiendi tot pensiones annuas, quæ excedãt capitale, vel cum certa spe, quod erit hoc, vel redimetur, iam inde (vt efficaciter demonstratum est) resultat mutuum cum lucro, quod est vsura.

AD secundum autem argumentum conceditur antecedẽs, quod possit quis consignare supra personam suam obligationem soluendi annua salaria medicis, patronis, mercenarijs, quia hoc nihil aliud est, quàm cõtractu reali, & licito conductionis, eorum annuales operas, quas locant annualibus pensionibus conducere, quod nihil implicat mutui cum lucro ex aliqua contrahentium parte. At verò negatur consequentia, quia in censu personali cum prædicta spe instituto, licet non ex parte accipientis capitale, bene tamen ex parte dantis illud pro pensionibus excedentibus tandem capitale, resultat mutuum cũ lucro, quia nullus est ibi realis contractus licitus, saltem implicitus, qui illum lucrum pariat, sed pecunia ipsa (quod monstruosum est) solum illud parit. *Ad 2. arg.*

AD tertium argumentum concedimus antecedens, quod tam princeps, quàm ecclesia potuit iusta ex causa tributa exigere personalia, quia hic nullus immiscetur contractus implicitè continens mutuum cum lucro, quia illa tributa siuè pro sustentatione reipublicæ, aut ecclesiæ exigerentur, aut pro sustentatione suorum ministrorum, vbi nihil iniustitiæ hic immiscetur. At verò negatur consequentia, quia in censu personali, dũ creans censum pro consignatis sibi quotannis pensionibus soluit pretium virtualiter, seu implicitè, sub nomine emptionis mutuat à principio illud pretium redhibendum tandem in pensionibus illud excedentibus verisimiliter: quare illud cum spe verisimili lucri. *Ad 3. arg.*

Ad 4 arg. AD quartum argumentum concedo antecedens, quòd potest quis super se inducere obligationem corporalia seruitia præstandi tam gratis se obligando per promissionem gratuitam, quàm etiam per contractum licitum, & onerosum: negatur tamen cõsequentia ista, scilicet, quod pari ratione imponere possit sibi obligationem soluendi personalem censum, taliter, quod valida sit talis obligatio ex natura talis contractus, id est impositionis census personalis, quia cum illa stante verisimili prædicta spe instituitur, ex natura sua est mutuatio cum lucro. At licitè aliquis validè potest alia via sua obligare bona: sed nõ via mutui potest validè obligare se ad vsuram soluendam, quia hanc obligationem excludit natura contractus mutui, qui ex natura sua debet esse gratuitus, præter quàm, quòd secundò adijcimus, scilicet, quod sicut vsurario mutuatarius ratione mutui nũquam vellet soluere vsuras, sic neque iste super cuius personam creatur census personalis pro pretio sibi dato, quod re vera est mutuum palliatum, ratione istius mutui palliati vellet soluere, neque obligare se ad soluendum vsuram excedentium pensionũ: si gratis vellet sibi mutuare personalis census impositor.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum respõdetur, quod census realis habet annexam obligationem personalem non absolutè, neque in omne tempus, sed quamdiu durat hypotheca specialis, id est, possessio, supra quam fundatus est census, vt Pius V. in sua Extrauagã. declarat, vbi ait quòd re in totum, vel pro parte perempta: aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, pro rata, vel in totum census realis debet extingui. Vnde negatur consequentia, quòd ipsis possessionibus, super quas fundatur census personalis pereuntibus obligatio personalis illum soluendi perseueret, quia id iniquum esset, sicut iniquitate non careret, si quis ex re à se empta, & venditori locata post interemptionem rei vellet pensiones locationis accipere, & ad id, quod in argumento assumitur, scilicet, quòd res non propriè obligantur: sed dominus principaliter est, qui obligatur, & quod res se habent ad instar pignoris in hoc contractu census realis negatur, quia in hoc hallucinatus est Sotus, quia inter cõtractus reales, & personales, hæc est differentia, quia in personalibus principaliter obligatur persona, & secundario eius bona ratione & obligatione personæ. E contrario autem in realibus accidit, in quibus res ipsæ principaliter obligantur, & persona secũdario ratione rerum, quod euidenter patet in censu fundato super domum, quia si iste esset personalis contractus, si per venditionis contractum in alium dominum migraret domus, adhuc persona obnoxia maneret. Hoc autem non ita vsu euenit, sed potius cum domo ipsa trãsit obligatio soluendi censum in emptorem: quia transit cum suo onere, & venditor illius manet liber. Igitur census nõ est cõtractus personalis, & realis, & idcircò in ipso non manet obligata principaliter persona, & quod ibi assumitur. Secundò. s. quod res obligatæ in censu reali se habeant ad instar pignoris distinguitur, quia si Sotus loquitur de bonis, super quibus census situatur, licet iuristæ ea bona vocent hypothecam specialem: tamẽ propriè nõ se habent ad instar pignoris, quia vel ipsa bona sunt, quæ emuntur secundum aliquos contra Sotum, vel sunt principaliter obligata, quia vt principaliter obligentur, sat est, quod eorum fructus principaliter maneant obligati pro pensionibus, vt ipsa dicãtur principaliter obligari. Si autem loquatur Sotus de alijs bonis minus principaliter obligatis in hoc contractu, concedimus se habere ad instar pignoris, & quando ex hac cõcessione, & ex l. seruo. C. de pignoribus dictante, quòd disparente pignore non extinguitur ius persoluendi debitum: inferre vult Sotus, quòd in censibus realibus, extinctis possessionibus etiam adhuc ad persoluendum debitum manet obligata persona, negatur illatio, quia lex illa, sicut etiam lex pignus. C. de

Differẽtia obligationũ in cõtractibus.

Possessio et fun non est pignus proprie.

de pign. actione loquuntur, de pignoribus secundario annexis contractibus personalibus, & non loquuntur de pignoribus secundario annexis cõtractibus realibus, nisi in casu, quo res principaliter obligata, in qua principaliter fundatur ipse cõtractus realis maneret. Nam si ipsa maneret etiã pereuntibus alijs pignoribus, ius exigendi debitum non extingueretur. Secus est, si ipsa petit, vt si obligo, & impignoro bona mea ad soluendas pensiones domus mihi locatæ, si ipsa domus inundatione fluminis pereat, ẽt manẽtibus bonis alijs impignoratis, tibi de pensionibus deinceps soluendis non tenebor.

Ad 6. arg. A D sextum & vltimum argumentum respondemus interim, id quod explicatius sumus postea dicturi, qđ

Variãt Doctores. dupliciter circa hoc autumant doctores: nam aliqui eorum sentiunt in cõtractu census realis emi possessionem ipsam, supra quam fundatur census ab emptore census, rursusque ab eo locari eidem venditori pro annuis pensionibus, sicq; negamus, quod si pereat, non pereat ementi censum, quia extincta illa extinguitur, & perit illi census. Neque obstat, quod possessio illa empta maneat apud venditorẽ census, quia manet apud illum virtute prædicti locationis contractus, quo si bi locatur possessio prius empta cum pacto de retrouendendo. Neque obstat, quod ipse venditor census, apud quem manet locata, potest eam vendere: quia ista locatio, & conductio possessionis (quia est quidam contractus emphiteuticus) præbet facultatẽ venditori census, vt tanquam dominus vtilis possessionis subiectæ censui possit eam alteri cum eodem onere diuẽdere. At secundum alios doctores in hoc contractu census realis, & redimibilis implicantur tres contractus: primus contractus est emptionis fructus possessionis: secundus, redemptio, qua

Tres cõtractus in censu. pensione pecuniaria annuali vẽditor census redimit hunc fructum: tertius est contractus sortium, quo sortiuntur, vt siuẽ abundantiores fructus, siuẽ tenuiores possessio ferat, recompẽsando fertilitatem quorundam annorum cum sterilitate aliorum, vẽditor census moderatam pensionem annuam, & pecuniariam soluat, quod illicitum nequaquam est. Nam si periculum fructuum hic apud primò eos vẽdentem manet, id est, apud venditorẽ census, id est, virtute contractus redẽptionis ibi impliciti, quo eos vẽditor census redimit pensionibus pecuniarijs quas pro fructibus se obligat quotannis soluere, sed hoc postea latius explicabitur.

An extantibus tribus his extrauagantibus Martini, Calixti & Pij V. census personalis in vtroque foro sit permittendus: de censu vitalitio & perpetuo, &c. an de censu temporario possit lucrum expeti, curiosius examinatur. quia variãt doctores, proponitur distinctio Exemplificatur census vitalitius, de quo quaritur, an iure aliquo sit prohibitus: qui licere dicitur quatenus contractui sortiũ innititur, & dum est redimibilis an maiori, vel minori redimi possit, emptio ad vitam de se non esse mala dicitur.

CAPVT LV.

IAM postquam primam expediuimus difficultatem, superest nunc secundam, & tertiam explicare, & quidem secunda, quæ proponit, vtrùm extantibus illis tribus extrauagantibus de creatione census Martini V. & Calixti III. & Pij V. in conscientia, vel in foro exteriori permittendum sit censum personalem, id est, supra meram personam posse creari, iam satis illucidata manet ex præcedenti quæstione, vbi abundè commonstrauimus cẽsum personalem, qui cum certa mora liter spe creatur recipiendi plus in pẽsionibus, quàm sit pretium à principio pro eo datum esse implicitum mutuum, cum lucro.

Quæst. de censu personali.

Resp.

E X quo sequitur iure naturæ esse prohibitum, ac propterea in vtroque foro nusquam esse tolerandum. At secundò dicimus, quod etiam stando in *Illatio.*

iure positiuo, extantibus illis tribus extrauagantibus,& præsertim vltima Pij V. etiam in conscientia census per sonalis, quamuis sit constitutus super personam industriosam, & frugiferã, quia persona non est bonum fructiferum ex sua natura sed ex sola industria,& voluntate libera contra Metinam Compluten. non est tolerandus, quia Metina in sua instruct. loco citato.§.26.de censibus fol.147.qui vide tur tenere censum personalem non esse prohibitum iure naturali, asserit nihilominus istam conditionem, scilicet, quod census statuatur supra rem fructiferam,& non supra personam sicut & alias quatuor, quas ibi adnumerat, quia sunt de iure positiuo ita obligare, vt contraueniens mortaliter delinquat, & contractus irritus fiat, & nullius effectus. Idemque confirmat Nauarrus commento de vsuris numero 93. dicens, quòd licet constituere censum supra personam non esset prohibitum iure naturali, aut diuino, tamen quia lex humana ista illud vetat, non esset permittendum sic creare super personas tantum censum.

PORRO tertia difficultas de censu vitalitio personali, id est, constituto supra solam personam proponebat, vtrum iure naturali, aut iure canonico, aut ciuili sit prohibitus taliter, vt nulla ratione possit sic cõstitui.

Arg. 1. At videtur, quod sit prohibitus iure naturali, quia videtur fieri, & institui cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, quàm sit capitale, quia aliàs stultus videretur, qui sine tali spe contraheret.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, in isto contractu non seruatur æqualitas aliquando, ergo tunc saltem erit iure naturæ prohibitus. Antecedens patet, quia aliquando licitè tribuit aliquis alteri mille aureos ea conditione, vt durante vita eos dantis, danti rependat datarius viginti aureos, vel viginti quinque: & tamen hic non seruatur proportio inter sortem principalem,& pensionem. Item quia aliquando (vt quotidie fieri videre est) confert bona sua aliquis monasterio eo pacto, vt dum superstes fuerit in vita, à monasterio alatur. Quæ quidem bona, quia interdum valde superexcedentia sunt, vtpote continentia plura millia aureorum, nullam proportionem æqualitatis seruant, cum pensione alimentorum annuatim reddẽda per totam vitam: ergo non seruatur æqualitas.

ITEM tertiò arguitur in isto contractu vitalitio fundato super personam pecunia sortis principalis in pretium data per se, & in nulla re fundata lucrum parit in pensionibus, & in pensionibus aliquando excedentibus summã sortis principalis à principio pro tali censu datæ: ergo tunc, quia est implicitum mutuum cum lucro, erit contractus prohibitus iure naturali. Arg. 3.

IN contrarium, quia dicitur de hoc contractu, quod fit in aliquibus partibus communiter approbatus, & multum in vsu receptus, vt ait Garcia 2. part. de contractibus, capi. 5. pag. 156. Arg in contra.

IGITVR antequam quæstionem hanc dissoluamus, ne in æquiuoco laboremus, nonnulla præuia fundamenta praiaciamus oportet. Primò autem præmittenda est distinctio hæc, scilicet, quòd census hic vitalitius, qui ideò dicitur talis, quia suaptè natura temporarius est ad differentiam alterius census, cui è contra ex sua natura non repugnat esse perpetuum: hic (inquam) census dupliciter solet institui: vno modo, dum cum certo præ definitoque tempore instituitur, vt cum alicui conferuntur centum aurei eo pacto, vt per decennium quotannis, decem aureorum pensionem persoluat: sed quia ex hoc censu potius paratur dispendium, quàm lucrum, non est in vsu. Aliter autem temporarius hic census, & qui propriè dicitur vitalitius solet creari per certum tempus verùm indeterminatum, vt cum per vitam vnius, vel multorum creatur duraturus. Census vitalitius & perpetuus.

HIS suppositis, de primo censu temporario cum tempore certo, & deter-

Quæst. in cẽsu tẽporali an possit aliquid experi vltra principale.

determinato tempore instituto insudagandum est nobis, an aliquid lucri vltra capitale possit experi: nam sine spe lucri cum frustra crearetur, vsu nusquam reciperetur, vtpotè inutilis, & frustraneus. At quidem in hac quæstione non satis conueniunt doctores: qui de ea meminere.

Variãt doctores.

Nam Richardus, quæstione octaua, concedit posse emi temporalem pecuniariumque censum certi temporis minori pretio, quàm sit pensionum summa, vt nonaginta aureis possunt (inquit) emi decem in censum vsque ad decennium, quod tamen moderatur post dicendo, hoc licere ratione lucri cessantis, quando emptor mallet non emere, quàm emere, sed rogatu venditoris emit. Parti quoque huic affirmatiuæ accedere videtur Nauarrus commento de vsur. numer. 78. vbi ait, quod si pro pensione decem aureorum per annum, pro quindecim annis conferantur centum aurei, licet suspicionis notam hoc præseferat, nihilominus, si arbitrio bonorum virorum pretium sit iustum, licita erit talis emptio, neque præsumptioni subiacet, quod facta fuerit ad palliandum vsuras. In cuius gratiam citat Conradum de contract. quæstion. 79. & 80. Metina quoque in sua instructi. §. 26. de censibus huic sententiæ affirmatiuæ videtur applaudere, licet limitatius loquatur dicens, scilicet, quod pro octo millibus dipondiorum datis non potest dans expetere duo millia dipondiorum quotannis vsque ad octo tantum annos: licere tamen ait, si in fine octo annorũ, mille dipondia vltra octo millia accepta, in annualibus pensionibus tantum reportaret, & hoc licere ait in recompensam illius obligationis, quã subit recuperãdi suas pecunias minutatim, quia obligatio hæc vendibilis est æstimabilisque pecunia: Garcia autem loco citato 2. par. de contract. 5. pag. 155. ait doctrinam prædictam Metinæ nõ sibi displicere. Sotus autem de iusti. & iur. lib. 6. quæst. 5. articu. 2. contrarium tenet.

Sent. Nau. & Meti. et Garc.

Sent. Soti.

Distinct.

IGITVR pro resolutione quæstionis distinguendum est, nam huiusmodi temporalis census certi, & determinati temporis, id est, solutionis pensionum tantum per decennium potest dupliciter institui: primò supra solam personam, qua ratione eum inter personales census computamus: alio modo potest creari supra possessionem decennio duraturam tantum, his suppositis respondetur ad quæstionem per conclusiones.

Conclus. 1.

PRIMA conclusio, si census iste temporarius certi, & determinati temporis, scilicet, per decennium constituatur supra personam principaliter, licet secundariò obligetur alia bona, quando summa in pensionibus per decennium recuperanda exuperat pretium à principio datum, vt quando datis modo nonaginta aureis aliquis emit decem aureos quotannis per decennium sibi reddendos, illicitus ex se est contractus, si nihil aliud attendatur. Hæc est contra Conradum loco vbi suprà, & contra Metinam Complutensem, q. antepen. de censib. dicentem in rigore hunc contractum non esse damnãdum. Hæc autem cõclusio est Soti vbi suprà de iust. & iur. lib. 6. q. 5. art. 2. fuit magistri Fr. Ioannis à Penna in suis scriptis, probatur autem euidenti ratione, quia si quis ius petendi in pecunia cẽtum emit, nonaginta statim datis in pretium, si illa centum in nullo versantur dubio: (hoc enim supponimus, videlicet, quod neq; timeantur expensæ, neque labores, neque vllum existat periculum) citra dubium fatendum est esse mutuum cum lucro, ergo ex se talis contractus est illicitus.

Probat.

Confirma.

CONFIRMAT autem Sotus hanc conclusionem exemplo, quia si nonaginta nunc aliquis daret cũ obligatione, vt post decennium redhiberentur illi simul centum, liquida esset vsura, ergo etiam est vsura dare nunc nonaginta cum obligatione, quo tannis per decennium soluantur decem, quia in fine decennij resultat recuperata (licet annuatim) summa centum. Nã quid refert (inquit Sotus) ad

vitan-

vitandam vsuram, quod illa centũ sol uantur per partes quotãnis, vel simul in fine decennij.

Conclus.2. SECVNDA conclusio, loquendo de censu temporali certi, & determinati temporis personali, id est, constituto principaliter supra personam, & non supra certam rem fructiferam immobilem, vt videtur loqui Metina Salmanticensis, & Conradus, & Metina Complutensis, licet eorum opinionem limitatam cum limitatione Metinæ in sua instructione, scilicet, quod solum dás octo millia pro mille, quotannis per octo annos recuperandis, pro obligatione recuperandi illa octo millia per partes possit modicum vltra, id est, vnum mille vltra accipere, non ausim damnare, sed neque affirmare audeo in foro conscientiæ, aut exteriori.

Ratio. QVIA pari ratione probaretur, quod si quis daret duo millia aureorum per decennium quotannis redhibenda in pensionibus, & vltra in fine decennij vellet accipere ducentos aureos, quia redhiberet illa duo millia aureorum per partes, nihil illicitum committeret, at iste certè notam vsurariam incurreret, insuper, & male audiret apud omnes, verum tamen loquendo proportionaliter ex ratione, & exemplo Metinæ sequitur, & hoc licere, quod tamen valde offenderet tũ probos, & timoratos viros, tum etiã ipsos prælatos, & iudices, qui in foro exteriori esse hunc contractum cẽsus realis approbati per iura negarent, sed contractum vsurarium esse iudicarent, in quo mutuata essent duo millia pro duobus millibus, & ducentis tandem rehabendis completè in fine decennij.

Confirma. DEINDE confirmatur, quia ex hac opinione Metinæ ansa daretur contra sanctiones extrauagantium Martini, Calixti, & præsertim Pij.V. imponendi census personalis, dum impositores allegarent se vltra sortẽ recuperatam in pensionibus, aliã velle accipere propter obligationẽ, qua à principio se obligarunt capitale à

Ratio. principio datum, recuperare per partes. Sequeretẽ et ex opinione Metinæ, quod ille, qui habens in arca centũ aureos, ex quibus pro suo victu quolibet mense anni insumpturus esset decem, posset cum aliquo sic conuenire, accipe hos centum aureos, quos ego reseruabam pro meo annuali victu, & pro eis quolibet mense istius anni mihi solues decem, & pro obligatione recuperandi hos centum aureos per partes, quia vendibilis, & æstimabilis pretio est, dabis mihi vltra quatuor aut quinque aureos, aut sex. Profectò rari essent, aut nulli, qui hoc nisi valde ęgerrimè concederent, imo omnes refugerent concedere.

Admonitio. PROFLIGEMVS ergo à foro conscientiæ illas opiniones, quæ occasionem possunt subministrare vsu vsuris: Nam ratio Metinæ non tanti momenti est, vt non sufficienter soluatur, si dicamus, quod in hoc contractu, quia implicitum est mutuum, talis obligatio recuperandi capitale per partes non est æstimabilis pretio, sicut neque in mutuo, quia gratuitus contractus est, non licet vendere, neque æstimare pretio obligationẽ, qua se mutuator obligat ad non recuperã dum mutuatam sortem pecuniæ, nisi post decennium, ita non licet æstimare pretio, aut vendere obligationem recuperandi capitale per partes. Quia hoc reduceretur ad maiorem, vel minorem dilationem temporis, quę quidem dilatio temporis, scilicet, q̃ paulatim soluatur capitale gratis concedenda est, sicut & ipsum mutuum, aut certè, si illam non vult gratis subire obligationem consequentem ad tale mutuum, non det mutuum.

Concl.3. TERTIA conclusio, si quis capitale valens nonaginta aureos imponeret supra fructus vineæ, vel domus percipiendos per decennium, aut si his nonaginta aureis possessionẽ emeret decennio duraturam, quæ singulis annis prolatura esset fructus decẽ aureorum, tunc si sic in dubio se exponeret minus, vel magis quàm capitale valet percipiendi, si euentus prosperè succedat, plusquàm capitale valuit percipere licitè posset. Hæc autẽ conclusio

clusio est Soti vbi supra, & fratris Magistri Ioannis à Pēna, & credo in hoc sensu Nauarrus loco citato, licet non se explicet: eam approbat, licet citet Conradum, quia aliàs Nauarrus census constitutos super personam tantū abhorret, & damnat. Patet autem cōclusio, quia hic cum fructus sint in dubio, verè cognoscitur emptionis ratio, quæ non ideo vitiosa ostenditur esse quod fructus tractu temporis superaturi sint pretium, & quia cū iste census sit realis fundatus supra possessionem fructiferam, quia ibi non obligatur persona pereuntibus fructibus, vel quia esto fructus non pereant, tamen quia possunt esse sicut vberiores: ita etiam tenuiores, quam capitale pro eis datum anticipatè, nulla videtur committi iniustitia, si fortuna fauente plus percipiat in fructibus, quā sit pretium ante datum, quando æquali se exposuit aleæ.

Quæst. TANDEM de vltimo puncto difficultatis, id est, de censu vitalitio durante per vitam constituto super personam, an iure naturali, aut canonico, aut ciuili sit prohibitus relinquitur hic differendum. Antequàm quæstionem absoluamus, naturam istius contractus prius rimari, & speculari oportet, & quomodo celebretur. *Census vitalitij exemplum.* Celebratur autem contractus hic sic, dat aliquis alteri cētum aureos nusquam à se redhibendos obligatione astringendo eum, vt superstite vita alicuius aliquotam pensionem, sibi rependat quotannis, istius autem census venditor ad præstandam securitatem de pēsionibus quotannis fideliter à se soluendis bona sua sub hac obligatione submittit. Quia ergo (vt statim dicturi sumus) contractus hic sortium contractui innititur, quia emptor illius exponit se vtrique sorti, scilicet, lucrādi, & percipiendi pensiones tandem excedentes capitale datum, si multū diuturna fuerit vita, aut perdendi si citò prærepta fuerit vita supra quam constituitur, ideò summè cauendum est in hoc contractu (in hoc enim sita est principaliter rectitudo eius) vt taliter contrahatur, quod arbitrio prudentium seruetur talis proportio inter sortem principalem, & pensiones percipiendas, vt vterque contrahentium æquali aleæ, & sorti perdendi, & lucrandi subdatur.

QVANTVM attinet ad naturā huius contractus omissis opinionibus dicentium esse mutuum, quod certe non est, quia sors data non repetitur, & dicentium esse emptionem iuris exigendi pēsionem pecuniariam, quod merito ante reiecimus loquendo in censu personali, tandem esse cō tractum innominatum explicatum do vt des, potissimè innixum in contractu sortium dicimus, nam hic non est perfecta cambitio, quia hic æqualitas requisita inter pecunias cambiatas non exigitur, sed neque est locatio, vbi aliquid accipitur pro vsu rei non ipso vsu consumptibilis, neque verò est emptio, quia pecunia propriè neque emitur, neque venditur. *Census vitalicius nō est mutuū.*

CVM autem hic quatuor concurrant, id est, sors principalis data: secūda pensiones persoluendæ: tertia vita ipsa, in cuius duratione tantū sunt pensiones soluendæ: quarta bona hypothecata, & obligata ad pensiones soluendas tantum, non autem hypothecata principaliter, vt sub quibus fundetur vitalitius census, quia sic principaliter non fundatur nisi supra personam, quippe quæ hic principaliter obligatur, quantum ad primum, & secundum, id est, quantum ad sortem, & pensiones dicitur, quod possunt esse pecuniariæ, vel æquiualentes pecunijs, vt cum quis sua bona tribuit monasterio, vt sibi per vitam suā à monasterio alimenta subministrentur: vbi tam sors, quæ nunquam red hibenda est, quàm pensiones alimentorum res sunt non pecunia his suppositis.

Concl. 1. SIT prima conclusio, iste contractus vitalitij census personalis ex se non est iure naturali prohibitus, si ita contrahatur, quod vterque contrahētium æquali sorti se exponat recipiendi, & soluēdi magis, vel minus, quàm sit capitale pro censu datum. Hæc autem conclusio est contra D. Antoninum

ninum 2.par.titu.1.cap.8.§.10.& contra Laurentium de Ridol.& contra Phil. Decium præsumentem eum esse vsurarium de commer. quæ.68. Hanc Garcia loco vbi supra, ait esse communiter approbatam. Hanc quoque emptionem census vitalitij communiter approbari secundum Innocē. & communem capi.in ciuitate, & secundum Panormitan. in disputa.ratio. quinta ait Nauarrus comment. de vsur. num. 78.sed vereor censum vitalitium, qui communiter approbatur, non esse hunc personalem, de quo in hac conclusione loquimur, sed esse realem fundatum super specialem hypothecam realem.

Probat. SED nihilominus probatur nostra conclusio, quia contractus hic nō propriè in emptione alicuius realis consistit, vt debeat fundari in re, neq; consistit in mutuo implicito cum verisimili spe redhibendi capitale cum lucro in pensionibus certò moraliter excessuris tandem capitale recipiendis, ratione cuius contractum personalis census cum hac certa spe initum reprobabimus, sed potissimè consistit in contractu sortium, in quo contrahentes se exponunt æquali sorti, iacturæ & lucri, qui contractus sortium iure naturæ non est prohibitus, quippe qui ex se est licitus, licet secūdum Syluest. vsura .2.q.12.dicto 5.ratione alicuius circunstantiæ, scilicet optandi mortem emptoris possit accidere, vt non sit tutus hic vitalitius, & sortib. principaliter innitens census personalis. Sed, an sit prohibitus iure positiuo canonico, aut ciuili, restat declarandum.

Concl.2. STATVITVR secunda conclusio, census vitalitij personales: qui instituuntur communiter de facto, sunt iniusti, & pręsumptionem præ se ferūt vsuræ eo modo, quo celebrantur. Hæc autem conclusio est Garciæ loco citato, quoad primam partem de contractu.2.par.cap.5.pag.165.quam probat,

Probatio. quia pensiones sunt adeo excedentes communiter, vt contrahentes æquali aleæ perdendi & lucrandi nequeant manere subiecti. Est etenim communne huius vitalitij census pretium currens vnum pro septem, vel tria pro viginti & vno, vbi certè communiter prædicta proportio capitalis dati cū pensionibus percipiendis, & cum duratione vitæ maiori, vel minori, secūdum naturalem cursum, supra quam census imponitur, non seruatur, quare non potest non esse contractus iniustus, & pretium iniustum, vbi venditor census grauatur magis, quia magis exponitur periculo iacturę, quàm lucri. Quoad secundam partem, patet, *Prob.* ex authoritate Phili. Decij consil.123. & ex authoritate Nauar.comment.de vsur.nu.78.& patet ratione, quia ablata ista æquali sorte lucri, & iacturę, cui se exponere hic debent cōtrahentes, quæ ratione iniusti pretij non seruatur, resultare solet mutuum cū lucro, quia plus tandem rehabetur in pensionibus, quam sit summa capitalis data ergo contractus est, qui (prout à parte rei fit) præsumptionem præ se fert vsuræ, præter quam quod secundum Roden.& Syluest.verbo vsura. 2.dicto 5. hic contractus census vitalitij non est tutus, quia in eo includitur pactū inducens votū captādæ mortis, quod pactum tum non valet. C. de pactis.l. pact.& ff.de verborum.obliga. l.stipulatio: tum quia est contra bonos mores, qua ratione promissio præbendæ non vacātis prohibetur de con.præb. c.2. lib.6. Addit tamen Syluester ibi quia hoc non est prohibitum de se, scilicet, emere, aut vendere ad vitam, nō erit mortale, quia non inuenitur prohibitum, si debitæ circunstantiæ seruētur. Aliter vsusfructus nunquàm posset constitui, qui finitur morte, instit. de vsufruct.§.finitur. Vnde concludit, quod, si quis constituat alicui certam pēsionem ad vitam pro certo pretio, non videtur illicitum, quod nos libē ter ei annuimus, quando contrahentes æquali sorti iacturæ, & lucri se exponerent, quia tunc esset licitum ex se, licet non tam tutum ratione occasionis captandi mortem, vnde secundum Syluest. emere, vel vendere ad vitam venditoris census magis liceret, quia hic tale votum captandæ mortis inter-

Emptio ad vitam de se non est mala.

interuenire non potest, sed hoc, quod addit Syluester, nihil facit contra hanc nostram secundam conclusionem, vbi hunc contractum in se, & cum æqualitate sortis, qua fieri debet non damnamus, sed tantum contractus, qui de facto communiter fiunt sine hac æqualitate sortis vtriusque contrahentis dãnamus, si ita est. Quare contrahens hic suæ conscientiæ consulat seruando hanc æqualitatem.

Concl. 3. TERTIA conclusio stando in iure positiuo siuè canonico, siuè ciuili contractus hic vitalitij census personalis, etiam si fiat cum conditione, quod à venditore possit redimi, quando voluerit, si iam (vt fertur) in multis locis consuetudo eum contrahendi seruata æquali sorte iacturæ, & lucri partium inoleuit, cum iam ista consuetudo fuerit scita, & tolerata à Papa, non erit iure positiuo illicitus, hæc autem conclusio patet ex D. Thoma. 12. quæstione 97. articulo tertio in solutione ad 3. dicente, quod consuetudo tolerata per principem, vel per rem publicam habentem potestatem condendi legem, obtinet vim legis, in quantum per eos toleratur, vnde hęc consuetudo tolerata ratio sufficiens videtur esse, vt alij in regionibus, vbi adhùc non inoleuit, sic possint cõtrahere sine peccato, videntes in se, quæ de se non est prohibita à Papa tolerari. Nam tunc signum esset, quod vitalitius hic census personalis non est comprehensus sub illis censibus, qui in extrauaganti Pij V. iubentur non in persona, sed in re fructifera fundari, eò quod hic census vitalitij iustitia aliunde, idest, per contractum sortium, in quo potissimè fundatur, videtur saluari, vel quod si illic comprehenderetur, iam consuetudo tali comprehensioni derogasset. Signanter autem diximus *etiam si cum conditione vt possit redimi à venditore instituatur*, quia conditio hæc (si) adijciatur, non videtur eum reddere illicitum, si ex consensu partium addatur, & dummodo addita ista redemptionis conditione id pretium soluatur pro eo, quod contrahentes in æquali statu iacturæ, & lucri constituat, siue instituatur per vnam vitã, siuè plures simul, vel successiuè sumptas, tunc aũt successiuè sumerentur vitæ, vt dũ crearetur per vitam alicuius, & sui filij, & nepotis nasciturorũ, simul autem sumerentur vitæ, vt cum crearetur per vitã Petri, & Ioannis, & Francisci adhuc uiuentium, & tunc censetur institui per vitam istorum trium, quæ diuturnior fuerit, iã superest argumentis in principio positis fecisse satis.

Prob.

Cẽsus vitalitius instituitur sortiũ [?] bus.

Ad 1. arg. AD primum argumentum negatur, quod contractus hic census vitalitij (si fiat eo modo, quem eius exigit iustitia) fiat cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, quam sit capitale: quia sorti æquali iacturæ, & lucri innititur; neque stultus videtur, qui sine certa spe lucri sic contrahit, sicut neqꝫ stulti sunt, qui in contractu sortium, fortunæ se committunt.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum, quando in eo assumitur, quòd in hoc contractu aliquando non seruatur æqualitas, respondetur, quod ex natura contractus huius æqualitas hæc semper est seruanda, scilicet, vt contrahentes æquali aleæ perdendi, & lucrandi se subdant: Si autem in casibus in hoc argumento prætactis hæc æqualitas non seruatur, dum exuberantia bona confert quis monasterio, vt ab eo per suam tantum vitam alatur, id ideò est secundum Garciam, quia admiscetur in isto censu vitalitio gratia liberalitatis, & donationis, quia vltra pretium iustum, quod superfluit, piè donatur monasterio. At ego mallem hunc contractum, cõtractum donationis, cum grauamine præbendi alimenta donanti per vitam appellare: quàm contractum census, prout eũ Garcia appellat, sed parum refert, sic vel aliter dicere.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum, quando assumitur, quod pecunia hic in censu vitalitio in pretium data cum in nulla re fructifera fundetur, parit ex se fructum, respondetur, tum quod fructum certum, id est, lucrum.

lucrum certum non parit, sed incertum, tum, quod si aliquando forte fortuna hoc lucrum, quod de se est incertum parit, non est ratione mutui, quia illa pecunia nunquam in se, vel in pensionibus integraliter, vel cum lucro est certò redhibenda, sed sors & fortuna à principio dubia illud lucrum aliquando affert, sicut aliquando etiam iacturam, neque enim bona, quæ in hoc contractu obligantur, vt specialis hypotheca obligantur, sicut fit in censu reali, sed neque obligantur ad aliquam securitatem lucri parandam, sed tantum ad parandam securitatem soluendi pensiones, quæ soluendæ sunt, quamdiu vita durarit. Neque in hoc interuenit iniustitia, sicut certè interuenire: si pro censu vitalitio à sene, vel valetudinario pro sua vita illum emente æquale pretium sicut ab adolescente, vel à sano, & robusto exigerētur, vel si emens, per cuius vitam census esset duraturus, quò minori pretio eum emeret, fingeret se hominē valetudinarium, & morbidum.

Quæst. census vitalitius quo p̄tio redimēdus.

Respons.

TANDEM & in dubium hic reuocari potest. An census hic vitalitius personalis, quando cum pacto, quod a venditore redimi possit, celebratur, maiori, vel minori, vel æquali pretio sit redimendus. Respondetur autem ad hoc, quod quia contractus hic vitalitij census ex sua natura exigit, vt contrahentes æquali lucri, & iacturæ subijciantur sorti, hinc sequitur nullatenus licere hūc contractum à principio eo pacto inire, vt à venditore redimi valeat, si tamen omne pretium à principio sibi datum integrè reddat, quia cum huiusmodi pactum sit veluti pactum de retrouendendo, cum minus tunc supersit de vita, minus tunc noscitur valiturus, ac propterea minoris est redimendus.

An census realis redimibilis sit licitus, exemplum eius de opinione Albornozij. In hoc censu ius exigendi pensionem an ematur, quare pensio hic in pecunia, & non in fructibus soluitur. In hoc censu multa consideranda, quæ non seruantur. Notatur dictū Garciæ, scilicet, quod hic indeterminatè emuntur fructus. Quomodo pecunia emi possit, & an possessio census æquiualere debeat pensionibus, & de differentia census ab emphyteosi in tribus.

CAPVT LVI.

Quæst. an census realis redimibilis sit licitus.

OSTQVAM iā quæstionibus tam de censu personali, & de censu vitalitio fecimus satis, iā nunc quæstionem de cēsu reali redimibili aggredimur expedire. Igitur an sit licitus. Primò in quęstionem vertimus pro parte negatiua hæc primò obijciendo argumenta.

Arg. 1.

ARGVITVR primò sic, vt in aliquo contractu interueniat iustitia, & absit iniustitia, in commune bonum vtriusque contrahentis debet talis cō tractus ęquè inclinare: sed contractus hic non æquè inclinat in bonum vtriusque partis: quia venditori relinquitur hic facultas redimendi cēsum, quod in commodum ipsius cedit, nō autem conceditur facultas emptori ad cogendum venditorem, vt eum redimat, quod in grauamē illius vergit, ergo contractus hic iniustus est.

Arg. 2.

SECVNDO arguitur, quia si cō tractus hic legitimus esset, posset legitimè, (quia contractus de retrouendē do videtur esse) has conditiones, quas alij contractus de retrouendendo admittunt, & ipse admittere, scilicet, vt venditor neque ad ante certum tempus censum redimere: neque minutatim per partes redimere, vel quod ei eum redimere ante præfixum terminum non insit facultas, quo elapso tē pore perpetuus perseueret, hæc autem omnia grauamina tum iniustitiā præ se ferre videntur, tum etiam extrauagantibus Martini, Calixti, & Pij V. videntur contraire, ergo contractus hic non

non videtur licitus & legitimus.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quia contractus hic si esset licitus, reduceretur ad aliquem contractum licitum, scilicet, ad contractum emptionis, & venditionis, cuius imaginem gerit, at talis contractus non est, quia pecunia (quia inuendibilis est) non venditur, sed neque possessio, supra quam fundatur, quia apud venditorem manet, &, secũdum aliquos doctores, non est necesse ꝙ pretium, vel pensiones adæquet, ergo videtur contractus incognitus, & illicitus esse.

Arg. 4. ITEM quartò, si iste contractus esset, licitus esset, quia speciem venditionis gerit: at verò venditio non videtur esse, quia in venditione potest concredi pretium, & emi ad creditũ, quod vetante extrauaganti Pij V. in hoc contractu fieri non potest, ergo est contractus incognitus, neque patet, qua ratione sit licitus.

Arg. 5. PRÆTEREA quintò arguitur, si contractus hic esset contractus licitus, quippe qui contractus esset emptionis, & venditionis, sequitur quod aliqua possessio suo æstimata pretio posset dari in pretium census. Nam & possessio dotalis dum datur æstimata pretio, emptitia esse videtur l. si inter. C. de iur. do. & quasi pecunia est, quod datur iam pecunia æstimatum. consequens autem extrauaganti Pij V. cap. cum onus, est prohibitũ, quia ibi prohibetur, ne talis census creetur, nisi verè in pecunia numerata, ergo iste contractus non est cõtractus emptionis, & venditionis licitus.

Arg. 6. INSVPER arguitur sextò, quia si cõtractus hic esset licitus, hoc ideò esset, quia esset contractus emphiteuticus: qui dicitur esse medius inter locationem, & venditionem, nam illius imaginem gerit. nam emptor census videtur emere possessionem, supra quã fundatur census: & rursus per locationem illius, vt dominus directus retinens dominium directum, videtur transferre in venditorem census dominium vtile pro pensionibus annualibus recipiendis, sed non est contractus emphiteuticus, quia in rei emphiteuticæ alienatione iure exigitur laudemium. l. fi. C. de iure emphite. At in contractu hoc extrauaganti prædicta Pij V. ita decernente laudemium exigi prohibetur, ergo non apparet, qua ratione licitus contractus sit.

Arg. incõt. IN CONTRARIVM est, quia hic contractus approbatus est à summis pontificibus Martino V. extrauaganti Regimini de empt. & vend. & à Calixto III. ca. Regimini 2. eo. tit. cum conditionibus ibi appositis: ergo plus quàm temerarium est hunc contractũ in ea forma, qua ibi approbatur reprobare.

Exemplũ census redimibilis. IGITVR constituto quomodo fiat, & ad quem contractum reducatur, reliqua ad huius contractus materiam pertinentia differemus. Exercetur autem contractus hic sic. Aliquis, putà Antonius, cui suppetunt possessiones, quia nummis indiget, conuenit cum Francisco in pecunia locuplete, desiderante que ex ea pecunia iura, & redditus sibi comparare, vt super prædictis possessionibus annuos census emat numerata statim pecunia Antonio, pro qua obligationem soluendi annuas pensiones subit Antonius cum pacto, vt cum libuerit reddendo Francisco pretium acceptum possit se ab onere soluendi quotannis censum liberare. Qui quidem census redimibilis solet vocari.

Quæstio. Census redimibilis ad quẽ contractũ reducatur. Respon. CIRCA autem secundam quæstionem, scilicet, ad quem cõtractum census hic redimibilis reducatur, quia in varias secedunt doctores sententias, respondemus contra opinantes esse mutuum cum lucro, quod re vera falluntur, quia non est contractus mutui pecuniarij, quia mutuum repeti potest, in hoc autem facultas omnino repetendi capitale tollitur, tum quia si contractus hic mutuum esset cum lucro, quod vsura certè est: nunquam Martinus V. Calixtus in extrauaganti 1. & 2. hunc contractum approbassent. Neq; enim obstat, quod pensiones per lapsum temporis excedere solent principalem sortem, etenim & in venditione fructus rei venditæ temporis discursu pretium pro

illum 2. ea impensum exsuperare solent. Secũdò dicimus, quod huiusmodi contractus non est contractus locationis, quia pretium census cum sit pecunia, locari non potest. Sed neque contractus permutationis dici potest, quia cum in permutatione seruetur æqualitas, hic non seruatur, quia pensiones annuales tam diuturnas contingit esse, vt exsuperent sortem in pretiũ à principio datam. Tertiò dicimus, ex prædictis inferri, quod si contractus hic nihil prædictorum sit à sufficienti diuisione necessariò reducendus sit ad emptionis, & venditionis contractum.

Quæst. *Opinio Albornozij.* PRÆTEREA quoniam contractum hunc ad contractum emptionis & venditionis reduci asseruimus coarctamur rem, quæ hic venditur, & emitur assignare. Albornozius autem in libro 3. de contractibus titu. 2. quoniam hunc census redimibilis contractum ad duos existimat reduci cõtractus, scilicet, ad contractum emptionis, & locationis, ex quibus componitur iuxta sententiam illius, ideo secũdum illum res hic empta pretio sortis possessio ipsa est fructifera, supra quam, vt supra specialem hipothecam census fundatur. Pensio autem, quam quotannis impensurus est venditor illius possessionis, pretium locationis est, pro quo ab emptore possessio prædicta mansit locata eius venditori. Imaginatur enim Albornozius emptorem census possessionem illã emere illo pretio cum pacto tamen de retrouendendo, qui quidem contractus esse emptionis videtur: imaginatur rursus emptorem per emptionem possessionis eius dominium adeptum, eidem venditori pro pretio pensionis annualis locare, qui cõtractus est emphyteuticus. Hæc autem forma opinã di Albornozij (tantum abest, vt sit refutanda) vt multi eam reputent ingeniosam, & subtilem, & defensabilem, neque enim obstat, quod possessio, super quam fundatur census, maioris æstimationis sit, quàm pretium pro ea solutum, quia iuxta hanc opinionẽ non est concedendum, quod tota tũc ematur, sed illa pars dumtaxat eius, quæ correspondet pretio, atque ideò ex hac parte emptio possessionis iniusta non erit. Neque obstat secũdò emptioni, quòd possessio talis penes venditorem maneat, quia id non fit virtute emptionis, sed virtute subsequẽtis contractus locationis, qua eidem venditori locatur. Neque obstat tertiò, quod venditor census possit eiusdem possessionis vendere dominium vtile, quod in ea sibi vendicauit per contractum emphyteuticum, nam contractus emphyteuticus possessionem emphyteuticam alteri vendendi emphyteutæ non tollit facultatem. *Satisfit obiectioni.*

HIS tamen non obstantibus communis opinio tenenda est, quod res empta, & vendita in hoc contractu est ius exigendi, & recipiendi quotannis pensionem vt suam, quam tenet Sotus de iust. & iur. lib. 6. & Nauarrus in commentario de vsur. numer. 77. & Conradus de contract. q. 75. Syluester quoque vsura. 2. q. 12. iura insuper ciuilia & canonica hoc insinuant dum licere emere annuos redditus sup possessionem fructiferã concedunt, neq; enim possunt emi sine iure exigendi, & percipiendi illos, authent. vt ij obligat. se hab. per. res. min. §. quoniam autem, vbi admonentur minorum curatores, redditus illis emere annuos. Ad hæc & in Hispaniæ regno extat lex Tauri 68. id concedens, insuper & extrauagantes Martini V. & Calixti, quarum prima, quæ est Martini, fuit edita anno 1423. posterior verò Calixti fuit edita anno 1455. hæc iura emere licitum esse sanxere, nihil distinguendo inter fructuarios, & pecuniarios. Probat autem Sotus vbi suprà, quod isti fructus pecuniarij & iura percipiẽdi illos hic licitè emantur, quia si potest fructuarius census cõstitui, & fructus æstimabiles sunt pecunia nihil prohibet: quominus possit, & pecuniarius census constitui, quam probationem Soti prolatat Garcia loco citato explicando diffusè, quomodo id licitè fiat, philosophatur namque iste pensionem pecuniariam, cuius ius hic emitur (licet sit formaliter pecuniaria) *Ius exigendi emitur.* *Probatio Soti.*

ria) tamen æquiualenter esse fructuariam, quia loco fructuariæ pensionis succedit. Neque enim (inquit emens) hunc censum aliud agit, quàm emere possessionis fructus supra, quam impo nit censum: nam si hos non emeret fructus, frustra Pius V. in sua extrauaganti sanxisset, vt census hi non super personam, sed super rem immobilem & fructiferam crearentur. Verumtamen, quia pensio hæc fructuaria multum variabilis esset iuxta sterilitatem, vel fertilitatem annorum, philosophatur vltra, hac ratione, vt rei emptæ, & pretij seruaretur proportio, permutari solitam esse hic implicitè pensionem fructuariam in pecuniariam, quia hoc cùm accidentale sit nõ tollit rationem emptionis, sicut si ego emissem à te tuæ possessionis annuos fructus iusto pretio, rursusq; tu eos æstimatos pecunia redimeres pen sione pecuniaria annua, non tolleretur ratio emptionis primæ, quin fuerit emptio.

Satisfit obiectioni. NAM cùm obijcitur, quod pecunia, vel pensio pecuniaria emi non potest, distinguendum est, nam pecunia, vt numisma est, & pretium rerum, conceditur, quod propriè emi, & vendi non potest: si autem sumatur in quantum æquiualenter est fructus cuius loco successit negatur. Ex quibus omnibus palã fit hic virtualiter duos conflari contractus. Primus est, quo fructus annuales possessionis ab emptore census emuntur sorte præsoluta: & secundus est, quo fructus rursus annua pensione redimuntur à census venditore: & quia pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur.

Quæst. Census cur in pecunia soluatur. SI autem quis sciscitetur quare cum ex natura huius contractus soluendi essent fructus, consuetudo inoleuit, vt in pecunia soluerentur? Sicut aliquibus municipalibus legibus cauetur, vt in pecunia soluantur. Imò in repertorio pragmaticarum l. 2. libr. 6. titulo tertio stabilitur, tum vt census fructiferi in oleo, tritico, & alijs similibus instituti in pecunia soluantur re ducendo eos ad summ. 14. pro vno in pensione, tum vt in posterum nõ creetur census nisi de pecunia quotannis soluenda. Respondetur autem, id sic meritò cautum fuisse scilicet ad propulsandum omnis imposturæ, & fraudis genus, quod aliàs in fructibus per soluendo pensiones posset contingere, quod non ita accidit eas in pecunia soluendo. Nam si in fructibus soluerentur, aliquando pensio excederet respectu sortis principalis, scilicet, quando fructus pluris æstimarentur, tunc pensio respectu capitalis dati tenuis esset, quando ipsi fructus vilescerent, quæ quidem variatio inconueniens esse videtur sorte principali inuariata, quo ad substantiam semper manente. Nam aliquando fructus valerent decem aureos, aliquando 4. præter quam, quòd vix posset taxari iustum pretium in creatione cen sus instituti in tritico, quin in damnũ pauperum vergeret, quia pretia rerũ semper crescunt. Si autem pensio census in pecunia instituatur, semper vniformitatem seruat cum sorte principali, nulla contingente diminutione, vel excrescentia. Vnde fit rectitudo huius contractus, quæ in tali vniformitate, & proportione consistit, facilior fit obseruatu, si pensio sit pecuniaria.

VT autem experiamur aliqualiter, quid veritatis habeat, scilicet, q᷑ emantur in hoc censu fructus possessionis, supra quam census fundatur, & q᷑ pensio pecuniaria succedit loco pẽsionis fructuariæ, q̃ aliàs soluenda foret, arguit cõtra primũ sic, q̃a difficile est itellectu, qũo hic emant fructus. Nã si virtute huius cõtractus emerentur fructus, sequeret, quod illo anno, vel tpe, quo possessio censui subiecta fructum nullum non ferret: non foret sol uenda pensio, quod tamen non seruatur. *Arg. 1.*

Respons. VERVM ad hoc sufficiens hoc esse responsum puta, scilicet, quod sicut in contractu emphyteutico emphyteuta ad quotannis soluendam pensionem fructuum obnoxius manet, etiam si possessio emphyteutica aliquo anno fructus non tulerit. Sic

Instruct. Negot. S & in

& in hoc census redimibilis contractu pendenda est quotannis pensio pecuniaria, etiam si possessio supposita censui aliquo anno non produxerit fructus, etiam si pensio ipsa pecuniaria fit æquiualenter fructuaria. Cuius ratio potissima est (vt ait Garcia) quia in similibus contractibus immiscetur contractus sortium, vel fortunæ, sicut vsu euenire solet in emptione piscati, quod piscator in tribus, vel quatuor iactibus retis expiscari posset, si ex nullo iactu quicquam caperet: nihilominus, si appreciatu esset quilibet retis iactus pondere vno libræ piscati, vel in moneta quota cuilibet libræ correspondente, iam tunc perspicuum est, quod piscator huiusmodi pro pretio sibi ante tributo tenerentur, vel libram piscati pro singulis retis iactibus, etiam si nihil piscium cepisset, vendere, vel eam quotam, in qua quodlibet pondus libræ fuit æstimatum, soluere. Sic etiam pari forma in hoc contractu census opinamur, quod etiam si pensio pecuniaria æquiualeat fructuariæ, censalista etiam si aliquib. annis ex tali possessione nihil demetat fructus, ab obligatione tamē quotannis soluendi pensionem pecuniariam æquiualentem fructuariæ non liberatur.

Ratio.

Arg. 2. SECVNDO contra idem assertum arguitur, scilicet, quod in hoc cō tractu census redimibilis, res empta non sint fructus, quia in cōtractu emptionis consummato res empta subsiat periculo emptoris. At verò fructus possessionis suppositæ censui, venditoris census subsiant periculo, quippe qui siuè inde colligat, vel non colligat fructus ad persoluendam pensionem astrictus manet: ergo res empta in hoc contractu non sunt fructus rei suppositæ censui. Nam & in contractu emphiteutico, vbi res empta sunt fructus, ea ratione emphiteuta, quippe qui eorum est emptor eorum, subit periculum, & non venditor ipse.

Solutio 1. VERVM argumentum hoc duplicem recipit solutionem, quarum, quæ magis difficultatem argumenti exhaurit, hæc est scilicet, quod fructus hi non absolutè considerati, sed quatenus pecunia sunt æstimati, & prætaxati, vt in pecunia soluantur, periculo venditoris census, & non ipsius cēsuarij manent, quemadmodum dos dum æstimata datur, quia per hoc fit emptitia damnum eius, & lucrum, & fructus cedunt marito eam ementi ex præsumptione iuris ff. de iure do. l. plerumque. Sic & in hoc contractu. Nam æstimatio hæc, & prætaxatio fructuum in pecunia (vt præinsinuatum est) æquiualenter quædam emptio est, qua venditor census censentur emere, seu potius redimere pensiones fructuarias: quas supra possessionem subditam censui vendidit spondens pensiones singulas pecuniarias pro singulis fructuarijs, quas erat aliàs pēsurus, se quotannis soluturum, cuius redemptionis fructuum gratia tales fructus, siuè pereant, siuè ad maturitatem perueniant periculo venditoris, census, quippe qui eos statim cēsetur redimisse, substant, accedente etiam (vt prædiximus) contractu sortium ibi intermixto, ratione cuius etiam venditor census illorum fructuum periculum subit.

Multa cō̄siderāda hic. SED si hoc verum est, multa certè veniunt consideranda, & obseruanda ad iustificationem huius contractus, quæ à parte rei (vt credo) contra Garciam de facto non considerantur, neque obseruantur, nam huius contractus fortis, qui ibi deberet admisceri nulla videtur haberi ratio, quando sors data non exuperat valorem possessionis, quæ fructus æquiualentes pensionibus pecuniarijs redderet, vt videre est clarè in regula, quam aliqui doctores tradidere ad præcognoscendum pretium iustum huius cē sus, quantum Conradus libr. de contract. q. 82. penes 3. conclusionem præ signauit, quam tum etiam Garcia de contractibus part. 2. cap. 4. pag. 131. acceptat, vt non malam, quæ quidem regula dictat illud esse pretium iustum huius census, quod sufficiens esset ad eam possessionem comparandā, quæ fructus tanti valoris redderet quanti esset

esſet penſio pecuniaria ſingulis annis ſoluenda, culturæ deductis ſumptibus & laboribus, quod ſic exemplificat ibi Garcia, ſcilicet, vt ſi centum aureis posſem ego emere vineam, domum, vel prædium, ex quo quotannis posſem reportare 5. vel 7. aureos redditus reparationis, & culturæ expenſis, & laboribus demptis, illi centum aurei reputantur, tunc pretium iuſtum ad comparãdum ſuper posſesſionem, vel domum quinque, vel ſeptem aureos cenſus quotannis ſoluẽdos: quia (inquiunt) cùm contractus hic ſit emptio fructuum, pretium eius debet æquiualere posſesſioni quotannis reddenti fructus æquiualentes penſionibus pecuniarijs: vbi vides, quòd non habeatur ratio cõtractus ſortis, cum iuxta iſtam regulam, & exemplum eius nihil addat emens pecuniarios cẽſus, aut nihil detrahat, eò quòd vendens primò fructus, quorum loco ſuc cedunt quotannis penſiones pecuniariæ certæ, ſubit periculum illius ſortis anni, vbi nullos contingeret progigni fructus. Ratione autem huius periculi neque augendo pretium, vel minuendo penſiones pecuniarias emptor cenſus nullam æqualitatis proportionem ſeruat. In hoc autem verſatur magnum iniuſtitiæ periculum, niſi hoc reſpiciatur.

Solutio 2. SECVNDO ſolui ſolet prædictum argumentum ſecundum diſtinguendo de emptione fructuum anticipatè facta: nam ſi determinatè, & ſpecificè emantur tam quantum ad quantitatem, ſpeciem, & ſubſtantiam, ſcilicet ex certa præſignataque posſesſione conducta percipiendi, ſic fructus empti periculo emptoris, ſeu potius conductoris manent ſubiecti, ſicut quando contractu emphyteutico emuntur fructus posſesſionis emphyteuticæ ab emphyteuta, ſuo periculo ſubſtant, quia ſpecificè, & determinatè ex posſesſione emphyteutica à domino eius directo cenſetur eos emere.

SI autem indeterminatè emantur fructus naſcituri, ſcilicet, tritici, vel olei, &c. non prædefiniendo ex quo agro, vel posſesſione, an ex hoc agro, vel illo ſint ſoluendi, ſed ſolum præſignando quantitatem certam, tunc ante traditionem ſemper ſubſunt periculo venditoris, & non emptoris, & huius iuridica ratio eſt, quia cum venditur in genere indeterminato, vel venditur certum de incertis, ſcilicet, posſesſionibus, aut fundis, quia ſic genus perire non poteſt. ff. ad l. Falci. l. in ratione. §. verum nunquam. tūc periculum rei ſic emptæ ſpectat ad emptorem, vide Sylu. emptio, q. 2. d. 4. & ſic inquit Garcia, videntur indeterminatè emi fructus cenſus, quare nihil obſtat, quod eorum periculum nõ ad emptorem cenſus, ſed ad venditorem ſpectent.

SED certè fallitur Garcia, dũ ait, quod ſic hic indeterminatè videntur emi fructus cenſus, quia ſi hoc verum esſet, quid opus esſet tanta cautela, quanta vtitur Pius V. in ſua extrauag. cum onus. dum ſtatuit hos cenſus, ſeu annuos redditus non posſe creari, cõſtituive niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis ſignis deſignata ſit: & rurſus, ꝙ non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum, vel pro parte effecta, ad ratam ſenſus perire vult: ſed & vult posſe pro eodẽ pretio extingui, ſi fructus in genere, & indeterminatè, & non ex illa posſesſione ſubiecta cenſui emuntur? meritò ergo hac exploſa ſolutione hic non habẽte locum ſolutio prima tenenda eſt, niſi malueris tenere modũ dicendi ſuprà dictum Albornozij, qui planior eſt, licet non tam cõſonus ſit phraſi, & modo loquendi, quem ſeruat iura in materia hac, vt eſt videre in prædictis extrauagãtibus. Iam prout opus fuit noſtra abſoluta quæſtione, tantum ſuperſunt argumenta in fronte quęſtionis obiecta disſoluenda breuiter. *Decipitur Garcia.*

Ad 1. arg. AD primum autem argumentum reſpondetur ex mente Soti loco vbi ſuprà negando minorem, ſcilicet, ꝙ contractus hic non ęquè inclinet in commodum vtriuſque contrahentis, quia huiuſmodi contractus cẽſus,

redimibilis si ritè legitimeque fiat, immunis est ab omni iniustitia. Nam si aliqua iniustitia hic committeretur, esset vel propter venditoris grauamen: & hoc non, cum in rem suā sit illa liberatis conditio, scilicet, quòd possit, si velit, censum redimere, & q cogi non possit ad redimendum, vel esset propter emptoris ligamen, quo obligatur ad illum censum venditori reuendendum, & hoc nequaquā, quia hoc ligamen, seu grauamē sibi recōpēsatur attenuatione pretij, in quantum minus pretij soluit pro censu redimibili, quam alias solueret iustè pro censu perpetuo, & irredimibili; quia quota illa, quæ à pretio census perpetui subtrahitur pro obligatione, qua emptor censum reuendere cogitur, sibi remittitur, aut conceditur. Secundò autem soluitur argumentum assignando discrimen inter emptorem, & venditorem. Nam si facultas in emptore maneret, vt quoties ipse vellet, teneretur venditor reddere pretium, manifesta illic esset ratio mutui, atque adeò quicquid in cēsu emptor recepisset, esset vsurariū. Quòd autem in solo venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis, quia potest ipse nunquàm redimere.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respōdetur, quod forsitan stando in iure naturali, solum, non sit illicitum emere censum cum pacto retrouendendi constituto tempore tam illo ante, quod non sit venditori redimendi facultas, quàm illo citra, quod si non redimatur, nulla fiat reliqua vltra redimendi facultas, sed cēsus maneat perpetuus, si tamen emptor census, quia aggrauat venditorem his pactis, ne possit redimere (quando voluerit) cēsum ipsum pro ratione istius grauaminis (quod subire venditorem æstimabile est pretio) arbitrio boni viri aliquid emptor census adaugeat in pretio licebit, huius sententiæ est Sotus de iusti. & iur. lib. 6. quæstio. 5. ar. 3. addens (licet in hoc casu pretium esset minus iusto) in tali contractu non interuenire vsuram, bene tamen iniustitiam, quæ vsurā saperet. At verò quidquid sit de hoc, iam ad argumentum dicendum est cum Metina in sua instruct. §. 26. fol. 147 & cum Garcia de contract. par. 2. cap. 4. pag. 141. quod omnia pacta hæc, & similia iure positiuo prohibita sunt, & præsertim in extrauaganti Pij V. postquàm ibi sancitur, vt facultas subsit venditori censum hunc vbi, & quando libuerit redimendi, & census sub alia forma creados Pius Quintus ibi fœneratitios iudicat, quamobrem contrauenientem peccare mortaliter censet Metina, & contractum esse inualidum, & nullius effectus, vtpote, quia vendicandum est à fisco quidquid contra mandata apostolica dari hic, vel remitti, aut dimitti contingat. Illi autem difficultati, an census hic redimi possit per partes hic non facimus satis, quia peculiari indagatione post facienda indiget.

AD tertium argumentum iuxta duplicem modum dicendi, duplex adaptatur solutio. *Ad 3. arg.* Nam iuxta sententiam Albornozij res empta pretio capitalis in hoc contractu est res ipsa fructifera supposita censui, & pensio, quæ quotannis soluitur à venditore census pretium est locationis, pro quo ab eius emptore quasi per contractum emphyteuticum mansit locata eius venditori. Neque obstat, quod ratione adiuncti contractus emphyteutici res fructifera apud venditorem maneat, & quod veluti emphyteuta eius dominium vtile possit alteri vendere, & quod periculum fructuum subeat, tenendo autem opinionem communem asserentem, quod ipsæ pensiones annuales, & ius exigendi illas emuntur, dicimus, quòd pecunia, vt pecunia est, propriè non emitur, aut venditur, vt per se cōsiderata, at verò negatur, quod si sumatur pecunia in quantū æquiualenter est fructus, cuius loco successit, vendi non possit. *Quò pecunia emi possit.* Ad id, quod in argumento adijcitur, scilicet, quod secundum doctores aliquos non est necesse, quod possessio fructifera pretium census, & pensionē annualem in valore adæquet taliter, quod ferat

ferat fructus quotannis æquiualentes pensioni annuæ, secundum Sotum ita est, at nos cum Mercato de censibus, & secundum Nauarr. Comment. de vsura. numero 86. eius sumus sententiæ, quod hypothecalis possessio specialiter subiecta censui æquiualere debet, imo aliquantulum excedere pensionem censualem super eam impositam, tum quia nemo emit censum supra possessionem, quam non intelligat tantum redditus posse reddere, tum quia secundum Siluest. verbo vsura 2. quæst. 12. dicto 4. vbi eiusdem videtur esse sententiæ, citans Ioannem de Lig. & secundum Maiorem in 4. distin. 15. quæstio. 46. & Angelum verbo vsura. 1. §. 4. qui emit possessiones fictas, vel non tantum fructus reddentes, easque locat venditoribus vsurarius reputatur: quod proculdubio hic in hoc census contractu contingeret, si possessio subiecta censui pensioni æquiualentes fructus non redderet, tum vt secundum Mercatum si moraliter loquendo, valor possessionis decrescat, ex ea possit recuperare censuarius census pensiones, etiam si venditor census obierit, vel aliter nō fit soluendo, oportet possessionē aliquantulum in valore excedere, magis quàm deficere.

Possessio an æquiualere debeat pensionibus.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum conceditur censum hunc pertinere ad contractum emptionis, & venditionis, & quando obijcitur, quod in venditione potest concredi pretium, respōdetur, quod census hic non potest emi ad creditum, sed numerata pecunia contra Sotum, tum quia extrauagans Pij Quinti non nisi in pecunia numerata institui decernit: tum etiā in foro conscientiæ loquendo secundum Nauarrum Commento de vsuris nu. 85. integrè solutio pretij à principio fiat oportet: quia non est præsumendum ab emptore census, quòd venditor census, qui oppressus necessitate super possessionem suam censum vēdidit, velit concredere pretium, licet se concredere velle fateatur: sicut neque vsurarius credere debet, mutuatario necessitate adacto ad petendum sub vsuris, quod gratis velit vsuras dare, licèt ipse mutuatarius ita fateatur, tum quia in foro exteriori præsumeretur mutuum cum vsura census ille, in quo solutio integra indigenti venditori census non fieret, quia præ ista indigentia præsumeretur minus iusto pretio, pro censu dare arg. cap. de plus peti. §. plus autem. insti. de actio.

AD quintum argumentum, concesso, quod contractus hic census redimibilis pertinet ad contractum emptionis, & concesso insuper, quod stando in natura istius contractus posset aliqua possessio domus, vel locale suo pretio prius æstimata in pretium emptionis census dari: negamus, quod stando in dispositione iuris positiui, cui nunc est standum, in pretium emendi census aliquid possit dari etiam pecunia æstimatum, nisi sola pecunia tunc temporis coram notario, & testibus numerata, nisi forte legitima consuetudine introductum esset, hos census etiam alijs rebus, pecunia prius æstimatis emi. Aliàs cum iustè cautum sit iure, tum ad succindēdas fraudes, tum ad obuiandum facilitati imponendi hæc onera census super bona ciuium, quod in magnā oppressionem reipublicæ vergit, ꝙ non nisi in pecunia numerata præsentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoque pretio huiusmodi census institui debeat, nō est permittendum, neque in conscientia neque in foro exteriori aliter eum instituí, quia lex hoc cauens iusta est, & in conscientia obligans. *Ad 5. arg.*

AD sextum argumentum, dicitur, quod licet secundum Albornozium hic secundario immisceatur cō tractus emphyteutici, quædam imago, tamen quia contractus hic census redimibilis ab emphyteutico differt: argumentum hoc petit per hanc differentiam, quæ consistit. Primò in hoc, quia in emphyteusi res empta sunt fructus, quia emphyteuta per dominium vtile possessionis emphyteuticæ, quod emit, videtur hos fructus emisse. At emptor census licet eme- *Ad 6. arg. Differt census ab emphyteusi.* 1

rit fructus possessionis suppositæ censui, tamen ratione contractus redemptionis virtualiter intermixti, quo venditor pensionibus annualibus redimit fructus, res empta in fructibus non recipitur, sed in pecunia succedēti loco fructuum.

2 SECVNDO differunt, quia in emphyteusi res empta per hunc contractum, id est fructus manet penes emptorem, verùm in hoc contractu census res empta penes venditorem census manet, id est, annualis empta manet apud ipsum, cum obligatione tamen eam quotan-
3 nis suo tempore emptori census soluendi.

TERTIO differunt ex parte pretij, quia in contractu emphyteutico pensio ipsa quotannis soluenda, quæ hac ratione ex dispositione aliquarū legum in pecunijs est soluenda, est pretium fructuum, seu dominij vtilis possessionis emphyteuticæ, quod illic emitur. Cæterum in contractu census sors principalis vicem habet pretij, cuius rei gratia stabiliuit ius, vt non nisi in pecunia numerata soluatur.

AT si velis rationem, quam hoc argumentum videtur exigere, scilicet, cur iura l. final. C. de iure emphyteut. decernunt laudemium esse soluendū, quando res emphyteutica transit ad alium emphyteutam, & quare in contractu census extrauagans Pij V. cum onus decernit rem ipsam fructiferam censui suppositam semper liberè, ac si ne solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei tam inter viuos, quàm in vltima voluntate posse alienari: dicimus (licet aliæ rationes possint alijs occurrere) quod ea nobis videtur esse hæc, quia in emphyteusi dominus directus rei emphyteuticæ manet eius dominus proprietarius, quia non vendit nisi dominium eius vtile, ac proinde tanquam de re propria, dum alienatur, potest recipere laudemium tanquam partem pretij. At censuarius in contractu census non censetur esse dominus proprietarius possessionis subiectæ censui, quasi prius sua fuisset, & retinendo proprietatem dominium eius vtile vēndidisset, vnde in alienatione illius de re propria non potest accipere laudemium, quod opinioni Albornozij non fauet, tamen extrauagans Pij V. huic rationi fauet, scilicet, quod non sit propria emptoris census possessio ipsa insinuans.

Ratio

Vbi continetur tenor extrauagantis Pij Quinti super creationem census redimibilis: vitia, quæ cauenda in institutione huius census. De conditionibus sex huius census, & quomodo circa illas variant doctores. De 1. condition. quod res supponatur fructifera, & de 2. condition. quod ipsa sola obligata maneat, an possit exigi hypotheca excedens, vel aliquid vltra illam: de 4. causis, ob quas potest prætendi fidei iussio, vel pignora hic: de censibus Valentiæ, vbi de quatuor in quatuor annos expetitur noua specialis hypotheca sub pœna: vbi subnotatur opinio Garciæ: hypothecæ speciales duæ non petendæ.

CAPVT LVII.

QVONIAM de conditionibus, quibus cū contractus hic census redimibilis celebrari debet, sumus acturi, operæpretium duximus hic extrauagantem Pij Quinti de censibus creandi in propria forma, & tenore præmittere. Nam & si ex extrauagantibus Martini V. & Calixti III. Doctores excipiant conditiones obseruandas in hoc contractu, vt celebrari iustè, & licitè queat, tamen extrauaganti Pij Quinti cum onus, clarius tanquam ex expressiori exemplari sibi videntur eas colligere.

PIVS

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI AD PERpetuam rei memoriam.

VM onus Apostolicæ seruitutis obeuntes, cognouerimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari cẽsuum contractus, qui nedum non continentur intra limites à nostris antecessoribus eisdem cõtractibus statutos, verùm etiam, quod deterius est, contrarijs omnino pactionibus propter ardentem auaritiæ stimulũ, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præ se ferunt, non potuimus animarum (pro vt tenemur) saluti consulẽtes, & piarum mentium petitionibus etiam satisfacientes, tam graui morbo, lætiferoq; veneno salutari antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus censum, seu annuum redditum creari constitui ve nullo modo posse: nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit. Rursum, nisi verè in pecunia numerata præsentibus testibus ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto, integro, iustoq; pretio, solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directè aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam, quia volumus rem ipsam semper, & liberè, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesima, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quam in vltima volũtate alienari. Vbi autem vendenda sit, volumus dominum census alijs omnibus præferri, eiq; denuntiari conditiones, quibus vendenda sit, etiam per mensem expectari. Pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquã eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita sint, & nulla. Imò & censum augeri, & nouum creari, super eadem, vel alia re, in fauorem eiusdem, aut personæ per eũ suppositæ pro censibus temporis, vel præteriti, vel futuri, omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non spectarent. Postremò census omnes in futurum creandos, non solùm re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extingui, non obstante longissimi etiam temporis, ac immemorabili imo centum & plurium annorum præscriptione non obstantibus aliquibus punctis directè vel indirectè talem facultatem auferentibus quibuscunque verbis, aut clausulis concepta sint. Cum verò traditione pretij redditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denunciari, cui pretium dandum erit, & post denunciam intra annum tamen etiam ab inuito pretium repeti posse, & vbi pretium nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur. Volumus nihilominus quandocunque redditum extingui posse præuia tamen semper denũcia, de qua suprà, & non obstantibus his, de quibus suprà, idq; obseruari mandamus, etiam quod pluries, ac pluries denunciatum fuisset. nec vnquam effectus secutus fuisset. Pacta etiam continentia pretium cẽsus extra casum prædictum, ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam causam remitti posse omnino prohibemus contractusq; sub alia forma post hac celebrandos fœneratitios indicamus. Et ita illis propterea non obstãtibus quicquid, vel expressè, vel tacitè contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à fisco volumus posse vẽdicari. Hanc autem salutiferam sanctionẽ

ne dum in censu nouiter creando, verum et in creato quocunque tempore alienando mo do post publicationem cõstitutionis creatus sit perpetuò, & in omnibus seruari volumus, declarantes pretium semel censui constitutum nunquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, neque quoad vltimò contrahentes mi nui vel augeri Et licet legem ipsam ad con tractus iam celebratos, non extendamus, illos tamen omnes iu quos sub alia forma peruenerunt census hortamur in Domino singulos contractus censura bonorum religiosorum subijciant, & animarum saluti consulant: non obstantibus, &c. dat Romæ Anno 1568. 14. Kal. Feb.

Antequam conditiones illas, quas ad contrahendum licitè contractum cen sus redimibilis concurrere debere iudicant doctores, ex tribus illis extrauagantibus, & expressius ex illa Pij V. elicientes proponamus, quas commu niter doctores reducunt ad septimũ. Et Miranda in summa conciliorum, & Metina in sua instructione §. 26. fo. 147. reduxerunt ad 6. & Nauarrus cõmento de vsur. nu. 79. ad 8. reduxit cõditiones, operæpretium esse ducimus, quoniam extrauagantem Pij V. hic, vt quoddam exemplar subiecimus, hic il la prænotare vitia, quæ Pius V. in sua extrauaganti, cum onus. cauenda esse indixit ad eas fraudes, & abusus propulsandos, quos hominum auaritia in contrahendo hunc contractum inuexerat. Nam primò solutiones pensionum anticipatas fieri, aut in pactũ deduci prohibentur.

Vitia cauẽda in instiitutione census.

2 SECVNDO vetantur conuentiones directè vel indirectè obligantes venditorem census ad casus fortuitos, qui ex natura contractus aliàs ad illos non tenetur, quales essent conuentiones, quibus hic obligaretur, vt pereunte re fructifera subiecta censui aliquo casu fortuito, adhuc censuario suo solueret annuales pensiones.

3 TERTIO interdicitur fieri ibi pactum auferens, aut restringens facultatem venditori census alienandi per venditionem, vel aliter possessionem censui suppositam, quia sibi confertur facultas, vt rem ipsam semper, & liberè tam inter viuos, quàm in vltima voluntate possit alienare, dummodo censuarius, id est, dominus cen sus præmoneatur, vt si velit eam emere, omnibus alijs præferatur.

QVARTO interdicitur, vt ibi 4
res supposita censui vendenda fuerit laudemium, seu quinquagesima, aut alterius quantitas, vel res domino cẽ sus soluatur, quia hoc hic prohibetur, cum aliàs in contractu emphyteutico hæc solita sint solui. Quinto prohiben 5
tur pacta continentia morosum debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu ad certas expensas, vel salaria, vel ad subeundam pœnam amissionis rei censui subiectæ, vel alicuius rei alterius. Sextò pro hibetur traditione pretij redditus nõ 6
posse extingui, nisi per bimestre ante id denuncietur, cui pretium dandum erit, quæ omnia ad eliminandos abusus, quos induxerat cupiditas, sic cauta sunt.

HIS præmissis nunc nobis instat negotium præmissas conditiones requisitas ad licitè celebrandos redimi biles census septem secundum alios, aut octo secundum Nauarrum sigillatim examinandi, quo pacto sint necessariæ secundum sententias doctorum. Si tamẽ prius obiectioni Petri de Ancharano, & aliorum responderimus.

Satisfit obiectioni.

Ancharanus namque in disputatione illa solemni, quæ incipit, Antiquis & modernis temporibus cuius Ioan. Andr. in c. in ciuitate de vsur. latè meminit, asserit emptionem census de nouo constituendi, ideo esse illicitam, quia cum videatur emi antequàm sit à parte rei, sub prætextu emptionis palliatur mutuum. Cui quia non tantum communis vsus, & opinio communis secundum Nauarrum commẽ. de vsuris numer. 77. obuiat, sed etiam extrauagantes Martini Calixt. & Pij V. videntur aduersari, qui concedunt cum illis conditionibus posse denuò pro pretio creari: non est multum im morandum, quia etiam licitè emuntur fructus nasciture: qui tempore em ptionis adhuc non extant, quæ emptio

ptio simpliciter potest fieri sine palliatione mutui & vsuræ, sic & in præsenti emptio census de nouo ratione emptionis instituti.

Variãt doctores circa conditiones censuum. IGITVR doctores variant inter has conditiones vt necessarias admittendas, nam Sotus de iusti. & iure libro sexto quæstione quinta articu. 1. nullam harum conditionum necessariam esse asserit, exceptis his duabus, scilicet, de iusto pretio soluendo, & quod venditor census ad redimendum censum non maneat astrictus, Metina autem in sua instruct. loco citato has conditiones omnes, excepta illa, quod venditor census ad redimendum illum obligatus non maneat non esse necessarias de iure naturali aut diuino, sed solum de iure positiuo asseuerat. *Sent. Met.*

Sen. Iunioris. VERVM nec defuit aliquis nostris temporibus, qui & hanc conditionem, quod non obligetur venditor redimere censum non esse necessariam de iure naturali, dummodo augeatur pretium census apparenter sic sibi visus est probare, hac ratione, quia ista conditio est fauorabilis venditori census (vt apparet) & onerosa emptori, ergo æstimabilis est pretio, ac per consequens augendo pro illa pretium eam conditionem fauorabilem venditori, & sibi grauem tollere potest emendo illo adaucto pretio licentiam reuendendi venditori censum, & sic suam recuperandi pecuniam, quod & confirmabat hac adiecta ratione, quia alius tertius posset dato pretio venditori census ab eo emere hanc obligationem, vt maneat obligatus vẽditor hic redimere talem censum, ergo & ipsemet emptor census adaucto pretio eandem obligationem emere licitè poterit, per quam emptionem tollitur conditio hæc.

Respons. SED nihilominus propter sophismata in nulla materia, neque in moralibus quæstionibus est discedendum à via regia, & à terminis antiquis, quos posuerunt nobis patres nostri Pontifices summi. Nam responsio est in promptu, quod etiam adaucto pretio: si contractus celebretur cum obligatione, vt venditor census quando voluerit eius emptor restituto pretio redimat censum suapte natura est virtuale mutuum cum lucro, & ad lucrum per mutuum assequendum tendit. Nam esto concederemus, quod tertius hanc obligationem redimendi censum ab venditore eius posset emere, vt talis venditor cum redimere maneret obligatus, tamen nullatenus est concedendum, quod etiam adaucto pretio, emptor eiusdem census eandem obligationem à suo venditore possit emere, quia si cum illo tertius alius si contrahat, non videtur esse virtualiter mutuum cum lucro, nisi ille tertius intuitu emptoris census, vt amicus eius ad hoc subornatus sic contraheret. At verò si sic contrahat emptor census etiam si hac ratione adaugeat pretium, tãdem (quia latet anguis in herba) resultat inde mutuum tendens ad lucrum, quia destruunt se mutuo contractus isti conuersi finaliter in mutuum palliarum pariens vsuram. Hinc iam coniectare licet, quid sit dicendum, si reciproca apponatur conditio, vt sicut venditori census facultas subest redimendi, ita venditori cum redimendi obligatio subsit, quando eius emptori eum reuendere libuerit. Vide circa hoc solutionem primi argumenti ex mente Soti, quòd proposuimus in principio capituli præcedentis.

ALII autem autumant, quod excepta illa conditione, quod venditor census non maneat obligatus ad illum redimendum, reliquæ conditiones possunt tolli à contractu census hoc obseruato, quod quia cum harum conditionum aliquæ sint magis in fauorẽ venditoris census: aliquę verò magis in fauorem emptoris cedãt, si hæ conditiones subtrahantur ab hoc contractu, quæ magis in fauorem emptoris erant, sicut, quod census statuatur non in persona, sed in re fructifera, & quod eius valor adæquet pretium, & eius fructus adæquent pensionẽ, pro subtractione sui fauoris maioris, qui in obseruatione harum conditionum *Opinio quorundam.*

tionum consistebat, emptor possit aliquid subtrahere de pretio, & venditor hac de causa debeat pretium extenuare, & non tantum pretij petere. Et è conuerso si illæ conditiones à contractu tollantur, quæ magis spectant ad fauorem venditoris census, scilicet, quod possit redimere censum vbi, & quando sibi libitum fuerit, & quod perempta re, aut inutili facta, extinguatur census, & similes, pro harum conditionum subtractione, in quibus maior fauor venditoris census situs erat, maius sibi pro tali censu ab emptore soluatur pretium, & auctius, arbitrio boni viri. Quia inquiunt ij Summos Pontifices solum definisse, quod contractus census cum forma ab ipsis præscripta, & sub conditionibus ab ipsis ibi approbatis esset licitus, sed nō statuisse regulam generalem, quia sic hunc confirmauerint solum, quod cæteros in alia forma creatos reprobauerint, aut facultatem illas conditiones mutuandi, & alias apponendi abstulerint. Sed certè negari non potest, quod eorum hæc assertio nullatenus tuta sit conscientijs contrahentium aliter, quàm iura pontificia per scribunt, præsertim post editam extrauagantem cum onus. Pij V. vbi census in alia forma creatos iudicat fœneratitios, & contemptum legum diuinarum præ se ferre, igitur cordatius in hac parte loquuntur Metina in sua instructione §. 26. de censibus fol. 147. & Nauarrus commento de vsura à nume. 83. & præsertim numer. 87. & Garcia de contractibus 2. par. capi. 4. à fol. 97. & seq.

Prædicta opinio nūc cessare videtur.

AGGREDIAMVR ergo iam conditiones census redimibilis instituendi ex extrauagantibus illorum trium summorum Pontificum Calixti III. Martini V. & Pij V. elicitas proponere, & earum intelligentiam, & rationem ex quibuslibet optimis doctoribus magis ad mentem prædictorum Pontificum loquentibus indagare.

Quæst. 1. Conditio census.

IGITVR de prima conditione census redimibilis quæritur, quænam sit, & quomodo sit intelligenda: respondetur autem, quod in hac prima conditione continetur, quod venditor census assignaturus est rem aliquā immobilem de sui natura fructiferā, quæ nominatim certis finibus designata sit, super quam constituendus sit census, quæ quidem conditio tria merito notanda continere videtur. Primum est, quod census hic cōstituatur super rem immobilem, quod ad excludendum censum personalem dictum esse putat Nauarrus, qui supra personam ab aliquibus constituebatur. Igitur, quia de censu reali hic agitur, qui veluti accidens in re reali, firma, & solida subiectatur, oportuit præsignare primò rem immobilem censui subijciendam, rem (in quam) immobilem, tum quia huius contractus natura pro posse sui perpetuitatē intendit, & conseruationem, quam nisi in re immobili subiectetur, obtinere non potest, tum quia cum hi redditus annuales emantur, res mobiles sunt ineptæ ad huiusmodi redditus reddēdos, quare necesse fuit super re immobili eos apta nata ferre constituerentur. Secundum, quod res talis sit de sui natura fructifera: ex qua particula colligunt aliqui neque in persona industriosa, & per suam artem lucri fructifera, id est ferifera, posse constitui hunc censum contra Metinam Complut.

Res immobilis fructifera subijcienda censui.

Ratio.

2

Collectio.

1

2 HINC etiam colligunt alij rem in hoc censu emptam esse fructus rei censui suppositæ, quorum loco per viam cuiusdam redemptionis succedunt pecuniariæ pensiones. Nam si fructus hi non emerentur in hoc contractu, frustranea videretur hæc dispositio, scilicet, quod constitutio cēsus super re fructifera fieret: tertiū, quod talis res immobilis, & fructifera sit suis finibus designata, quæ quidē particula, quod sit suis finibus designata, eò spectat, vt fors æqualitatis inter cōtrahentes in hoc contractu (prout natura eius exposcit) seruetur, etenim si census supra re certa, & suis terminis designata non cōstitueretur, sed tam latè posset constitui, vt super omnibus bonis venditoris, quæ plura esseut,

sent, & valde superexcedentia in valore posset imponi: iam cum sic imponens censum, id est, emptor, vltra quã par est, securus omnino fiat, vel certè securior de lucro ex perpetuitate census & rerum ei subiectarum obuenturo sit, vt periculi sors æqua inter contrahentes non seruetur, præterquam, quod in iustitia graui non caret tot bona, & tantopere excedentia, vt hypothecam specialem velle emptorem census censui multo inferioris sortis supponi, quia intolerabile grauamen venditoris census vergit; cum per hoc tot bona eius multo viliora fiat, quippe quæ non ita libera manet.

2. condit. census. SED de secunda conditione suo ordine dicendum venit, hac autem secunda conditione continetur, scilicet, quod sola res illa fructifera supposita censui soluendis pensionibus obnoxia, seu obligata maneat, non autẽ bona venditoris alia, ea tamen lege, vt ea extincta, vel destructa, persona venditoris immunis maneat à pẽsionum annualium solutione. Hanc autem cõditionem necessariam esse ducit Nauarrus vbi supra, quam duplici ratione sibi videtur probare, tũ quia si venditoris persona, & reliqua eius bona præter possessionem suppositam censui, solutioni pensionum obligata manerent, iam realis census emptio non esset, de qua agimus modò, sed esset emptio census personalis, de quo modò sermonem non facimus, vel esset consignatio pignoris, & capitale datum assecurandi quędam obligatio simul cum obligatione assecurandi pensiones, sub cuius titulo vsura in animo concepta prætegitur, tũ quia contra naturam, & rationem venditionis, & emptionis est venditorem sese, suaque bona perpetua obligatione astringere ad assecurationem rei venditæ, etiam si ipsam perire cõtingat. Nam natura contractus exigit, vt res empta post traditionem non venditori sed emptori pereat. Nam & si obligari venditorem ad euictionem rei suppositæ censui quandiu perdurarit iustum sit: sed quòd illa perempta, seu pereunte adhuc obligetur ad soluendos eius fructus res est, quæ ab iniustitia magna non abest, sicut patet in exemplo cuiuslibet vẽditionis rei, in qua de iure naturali, canonico, & ciuili assecurator existit venditor, quod res, quam pretio distraxit, esset sua, & quòd eam potuerit distrahere, non tamen ea pereunte sine culpa sua ad eius fructus, quos allatura erat, restituendos, vel deinceps soluendos, obligari potest. Tum, quia in hoc contractu solum fructus, loco quorũ redditus census pecuniarij pendunt, sunt, qui empti manent, qui sunt fructus rei fructiferæ suppositæ censui, quapropter ipsa sola obligatione pendendi pensiones subiecta manere debet, vt specialis hypotheca, non autem sic cætera alia venditoris census bona.

IAM ex hac secunda conditione nonnulla emergunt dubia: primũ est cuius meminimus suprà, & cuius meminere Nauarrus nume. 86. & Mercatus opusculo secundo de contra. capi. vltimo de censibus fol. 129. si verũ possit exigi pro hypotheca speciali census res fructifera maiores fructus ferens, quàm sit census, qui supra ipsam creatur. Sed iam affirmatiuè tenuimus cum ipsis, dummodo non multum, scilicet, in duplo, vel triplo excedat pensiones, & non cum ea conditione exigatur, vt supra eam in eo, quod notabiliter magis valet nõ possit imponi alius census, patet. Quia ad moralem securitatem (quia persona potest esse non soluendo pẽsiones, vel venditor interceptus morte deficere, & ipsa possessio legaliter, & moraliter in pretio extenuari potest) nõ inconuenit si specialis hypotheca aliquantulo maioris valoris, quã si sors data, vel pensio recipienda exigatur, quatenus opus esset ad constituendã inter contrahentes æqualis periculi sortem. *Quæst.* *Resp.*

PVLLVLAT etiam ex hac secũda conditione alia scitu digna, & necessaria cognitu dubitatio, scilicet, cuius meminit Garcia penes tertiam cõditionem, an citra culpam emptor census in hoc contractu præter specialem hypothecam, fideiussorẽ, vel alias impi- *Quæstio.*

impignorationes bonorum ad eiusdem census securitatem exigere possit. Subest namque hic dubitandi ratio, tum quia inoleuit consuetudo co
Obiect. arctandi venditorem census, vt etiam alia bona sua obliget ad census pēsionem soluendam, quæ quidem bona, dum huic obligationi supponuntur, videntur induere rationem pignoris, quod proprio nomine solet appellari hypotheca, tum quia in idipsum aliqui emptores census vltra hypothecam fideiussores assumunt. Vide Albornozium lib. 3. de contract. tit. 2. igitur quò distinctius ad id dubij respondeamus distinctione præmissa duę cōclusiones statuentur.

Distinct. DISTINCTIO igitur sit quatuor de causis: fideiussio, vel pignora in hoc contractu secundum nostram
1 considerationem exigi possunt. Primò ad parandam securitatem, vt in casu, quo res supposita censui pereat, fideiussores, vel alia pignora census solutioni maneant obligata.

2 SECVNDO, vt emptor casu, quo venditor non sit soluendo, vel in mora sit soluendi censum, censuarius se possit conuertere ad fideiussores, vel pignora.

3 TERTIO ad parandam indemnitatem, & securitatem emptori, & censuario, in casu, quo res supposita censui inueniretur esse aliena, vel alio casu grauata.

4 ITEM quartò, ad consulendum indemnitati emptoris, si præter prædicta damna, alia damna merito timerentur ex eo, quod illa possessio inhabilis, & non satis libera ad subslandum nouo censui reperiretur, quādo alijs prioribus prægrauata appareret his suppositis.

Conclus. 1. PRIMA statuitur conclusio, in hoc redimibilis census contractu fideiussores, vel pignora licitè exigi nō possunt ab census emptore, causa rem fructiferam suppositam censui assecurandi taliter, quod illa pereunte, vel inutili facta, emptor census ad fideiussores, vel ad pignora, quæ essent bona hypothecata habere possit recursum: conclusio autem hæc est Nauarri in illo commento, de vsura numero 83. &

Prob. probatur, quia contra naturam contractus emptionis, & venditionis est (vt prædiximus) quòd se & sua bona subdat venditor obligationi perpetuo assecurandi rem venditam, & fructus eius: etiam si iam ipsa ierit perditum, quia post traditionem res empta emptori, & non venditori perire debet, toto titulo ff. & C. de peric. & commod. rei vendi. ti. & quia aliud est per exactionem fideiussionis, & pignorum emptorem velle parare sibi securitatem de euictione rei censui subiectæ, si ab ipso euincatur, quia hoc licitum est toto tit. de euict. ff. C. & ca. fi. de empt. Hæc est Garciæ, quam eadem ratione probat; quia iniustum est, inquit, quod venditori rei, virtute contractus venditionis obligatione teneatur assecurandi durationem, & conseruationem rei venditæ, puta equi plusquàm eius subsistentia durauerit. Sic neque in hoc contractu census licitum est ad perpetuam dam rem fructiferam, vel fructus eius emptor etiam casu, quo perierint, pignora, & fideiussores emptorem exigere.

Nota. NOTANTER autem dictum est, inquit Garcia, virtute contractus venditionis, quia virtute alterius cōtractus, id est, assecurationis, sicut obligari potest venditor aucto pretio ad assecurandam rem venditam, eiusque incolumitatem per aliquod tempus, ita & ad præstanda pignora, & fideiussores, pro hac securitate potest arctari. Sed tunc tanto maior debet esse auctio pretij, quanto diuturnior fuerit hæc assecuratio: vnde emptor, qui perpetuam securitatem rei emptę exigeret ingens pretium esset impensurus. Cæterum ad hanc perpetuam securitatem hypothecæ suppositæ censui, cum ipsa suapte natura ita perpetua non est, liceat in censu irredimibili exigere, prout Garcia sua ratione videtur velle concludere, alibi suo loco speculandum nobis est. Nā hic Garcia non tutè loquitur.

Corol. VNDE corollariè hinc ex hac cō clusione prima inferre licet, quàm iniusta

iusta sit consuetudo, quæ hodie quotidie in creatione census inoleuit, dum emptor census grauare solitus est venditorem census ad alia sua bona pro securitate perpetuitatis rei, supra quã constituitur census obligandum, coarctando, quòd planè factum prædictæ extrauagantes damnant, dum solam eam possessionem, quæ fundat cẽsum tali obligatione affectam manere volunt, vt ipsa pereunte census soluendi obligatio simul pereat.

Conclus. 2. SECVNDA conclusio huius cõtractus natura perpensa, non est res vitio, aut iniustitiæ attribuenda, imo res cum iustitia coniuncta prorsus est, si ab emptore census præter hypothecam specialem exigantur fideiussores, & pignora eo nomine, vt securus fiat, tum de pensione sibi fideliter suo tempore soluenda, tum de immunitate, qua possessio supposita censui immunis est ab euictione, & quod libera sit ab alterius census onere, tam de indemnitate ab illis damnis, quæ sibi imminerent: si contingeret hæc tria aliter se habere: patet hæc conclusio, quæ est etiam Nauarri, & Garciæ toto titulo de euictio. ff. C. fin. de emptio. & eius in promptu est ratio: tum quia sic suæ indemnitati prospicit cẽsuarius, tum quia cautiones has fideiussorum, & pignorum his de causis exigendo nihil molitur contra naturam contractus huius census, neque enim per hoc venditor cẽsus aliquam obligationem cogeretur subire, quam non induceret se cum natura contractus.

Quæst. de consuetudine Valentina. HVIC loco affine est dubium illud, cuius meminit Garcia 2. parte de contractibus, capit. 4. pagin. 119. vbi narrat vsu inductum fuisse Valentiæ, emptores horum censuum solitos esse eorum venditores ea obligatione constringere, vt intra quatuor annos teneantur præstare aliam specialem hypothecam signando aliam rem fructiferam, supra quam cẽsus fundetur, quia non præstita facultas deinde subsit emptoribus repetendi, atque recuperandi sortem principalem solutam in pretium census. Huic autem consuetudini iniquæ locum dedit experientia illa, qua emptores censuum posteà videbant se deceptos, & damnis affectos, dum ex euentu rei tandem cognoscebant priores hypothecas speciales suppositas censui alijs prioribus oneribus censuum fuisse grauatas, quæ vt cauerent damna, cum prædicta conditione cæperunt contractus census inire eo animo, vt intra prædictos quatuor annos posset fallacia detegi, si forte talis hypotheca addicta censui alijs præcedentibus oneribus præoccupata esset. Sed iam vsus iniquus inuexit, vt etiam si luce clarius constet hypothecam, quæ supponitur censui ab alio censu, seu onere liberam esse nihilominus cum prædicto pacto contrahunt.

IGITVR ad casum aliter quàm Garcia ibi respondet, respõdebimus, neque. n. omnino iuri Pontificio consona est eius responsio: dicimus ergo primò, quod qñ possessio fructifera, quæ supponitur censui ex se omnino secura est, pro constantique habetur esse talem, ita vt nulla laboret suspicione in contrarium, sit pariterq; in valore æquiualens, atque sufficiens, vt sors tanti census super eam statuatur, illicitum tunc prorsus est aliam obligationem specialem, hoc est hypothecam specialem, expetere intra prædictos quatuor annos, quia esset duas speciales hypothecas, & obligationes petere, quarũ vnaquęq; per se esset sufficiens, quod iustitiæ ipsi aduersatur. Sed an casu, quo citra dubiũ res non est. s. an hæc specialis hypotheca prægrauata fuerit alijs oneribus, vel non, licita sit hæc impositio obligationis, vt intra quatriennium sub obligatione reddendi capitalis alia specialis hypotheca præstetur, hic dubium prædictum videtur locum habere. Nam vtrinque premit ratio dubitandi, pro affirmatiua, quia licet sic emptori census suæ indemnitati consulere, & pro negatiua, quia id videtur Pius V. in sua extrauaganti, cum onus prohibuisse, vt infra dicemus.

AD quæstionem ergo, Garcia vbi supra *Sét. Garc.*

supra audacter asseuerat in casu, quo res supposita censui realiter, & verè non est tuta seclusa omni fictione, & palliatione posse emptorem census intra certum tempus, puta quatrienniũ, expetere aliam specialem hypothecã: adijcit tamen, quod si intra id tempus palàm fieret hypothecam priorẽ ab omni onere liberam esse, non licitè contenderet emptor aliam specialem sibi præstari, si quidem cessauit causa, quæ eam expetendi ius, sibi tribuebat. Addit Garcia 2. quod si transacto prædicto tempore adhuc dubium perseuerat circa priorem hypothecã, scilicet, quod sit parum secura, & firma: tunc venditorem aliam specialẽ non præstantem compellere emptor potest, vt sibi reddat venditor census capitales, quod sub illa licita conditione solui ante sibi in pretium: cùm hac tamen aduertentia, & cautela, quam summè necessariam commendatu, & obseruatu Garcia ibi esse ducit, scilicet, quod emptor cẽsus in hoc casu ab eo tempore, quo iam suum capitale repetere, atque recuperare determinatè deliberauerit, nullatenus pensiones census, nisi eas computando in sortem recipere potest. Cuius rationem esse subiungit, quia tunc contractus census in mutuum conuertitur, quo circa inde iam vltra sortem lucrum captari non potest, nisi in duobus duntaxat casibus, primò coram notario renunciando, & cedendo iuri, quod sibi inerat ad repetẽdum pretium, quia iam per hoc contractus rediret ad naturam census, quia sic coram notario prædicto iuri cedendo in vtroque foro constare potest facultate repetendi capitale manere priuatum, quod inquit mutato animo alias, nisi coram notario renunciasset, repetere posset, vel secundò nisi ratione lucri sibi cessantis, aut damni emergentis in casu, quo ad hoc vtrumque interesse ferendum hic conditiones omnes requisitæ concurrerent. Hæc autem omnia an tutè dicta fuerint à Garcia, examinare hic curandum nobis est.

Sent. Aut. RESOLVTORIE igitur, quia iam prolixæ quæstionis expeditionẽ spectat lector, dicimus breuiter primò, quod etiam stando in iure naturali solo, suspecta de vsura haberetur ista impositio obligationis, etiam in dubio non tam firmæ hypothecæ, scilicet, quod intra quatriennium sub obligatione restituendi pretium census acceptum, teneatur venditor aliã specialem hypothecam submittere cẽsui. Et patet, quia iam multi possent contingere casus in quibus venditor, vel quia nollet, vel non posset aliam securiorem specialem præsignare hypothecam, cogeretur restituere ex vi huius contractus, capitale cum lucro, id est, cum pensionibus intra id quatriennium solutis cẽsuario, quod perinde esset, ac si quis mille aureis emisset domum cum conditione, quod si intra quinquennium partes aliquas eius ruinosas non reficeret venditor, suum pretium redhiberet integrè emptor simul cum vsura, id est, cum vsu domus, qua per quinquennium (vt supponimus) vsus est interim, quod planè sapit vsuram, & tamen hoc licere apertè indicat Garcia, dum ibi ait, quod postquam emptor obfirmabit se in hoc casu repetere pretium, nullos deinceps redditus, nisi computando eos in sortem recipere potest, qua si antea cœptos pro certo ducat emptorem etiam recuperato illa de causa pretio non teneri ad restituendum census venditori, hoc dico ad vsuræ tollendas occasiones. *Ratio.*

SECVNDO dico, quod & si cõcedamus rationem prædictam impositionem istam intra quatriennium aliam assignandi specialem hypothecam, quæ subsitet censui sub obligatione aliàs restituendi pretium, non satis persuadere stando in solo iure naturali de vsura suspectam esse, tamen stando in iure Pontificio negari non potest contra Garciam, qui hoc non satis aduertit, quin à Pio Quinto in sua extrauaganti, cum onus, sit apertè talis impositio obligationis assignandi aliam hypothecam sub obligatione alias reddendi pretium census, sit reprobata, & vt fœneratitia iudicata. *Dictum 2.*

Ecce

Sent. Garc. contra extra. Pij V. Ecce enim verba ipsa in forma, quib. eam contra Garciam Pius V. ibi reprobat, subijcimus tibi lector, scilicet, Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum, ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam causam repeti posse omnino prohibemus, contractusq; sub alia forma post hac celebrandos fœneratitios iudicamus; casum autem prædictum, quem hic excipit tantum Papa, intellige esse non hunc, de quo nunc agitur, sed casus tantum exceptus est ille, de quo prædixerat, scilicet, quod post denuntiam factam emptori à venditore de traditione pretij pro redditu extinguendo à se, intra annum, possit et ab inuito venditore pretium repeti, & hoc ideo hic excipitur, quia est multũ conforme regulæ iuris dicenti.s.quod semel placuit amplius displicere non pôt, quia ergo denunciando id emptori placuit venditori redimere cẽsum, nihil mirum, si intra annum cogi possit venditor ad illum redimendum.

Vsus Valētia non tolerandus. EX omnibus ergo supradictis, liquet in neutro foro assertionem hãc Garciæ, & vsum Valentiæ fore tolerãdum, nisi quis temerè putet sanctionem tam sanctam, & iustam tanti Pôtificis Pij V. non fore auscultandam.

Obiectio. Quod si quis obiecerit in cõtra, quod licet emptori census se indemnem seruare, quomodo ergo in hoc casu se seruabit indemnẽ, nisi repetẽdo pretiũ, si tali possessione reperta alijs cẽsibus grauata, alia secura firmaque specialis hypotheca sibi non assignatur.

RESPONDETVR, quod plana via est ad se indemnem seruandũ, scilicet non contrahere nisi liquido prius comperto, quod specialis hypotheca supponenda censui ab alijs oneribus sit omnino libera, aut secundò aliam exigendo cautionem, quæ neq; præseferat speciem vsuræ, neque contraria sit formæ perscriptæ à Martino V. & Calixto III. & Pio V. circa constitutionem censuum.

CONCLVDAMVS ergo tandem ab emptore census duas speciales hypothecas (cum vna earum per se est sufficiens ad fundandum censum) exigi non posse ad finem magis perpetuandi censum, cum neque ad hunc finem hypothecas aliàs generales omnium bonorum expetere non liceat, ergo multò minus plures speciales exigere licebit, cum per speciales hypothecas magis perpetuetur census, quam per generales. Neque enim in contractibus, vbi contractus sortium solitus est inuolui, sicut in hoc contractu census aliquis contrahentium certus manere debet de lucro, altero contrahente certo manente de sua iactura, & damno. At taliter contingeret in contractu census, vbi obligaretur venditor duas supponere censui hypothecas speciales singulas sufficientes, aut si vltra sufficientem specialem exigeretur ad maiorem perpetuitatem census, aliàs generales, vt apponeret. Nam tunc venditor certus fieret de sua iactura, scilicet, quod præ impotentia redimendi censum sua bona per multum temporis forent grauata pendendi census obligatione, sicque fieret, vt emptor census indubius esset de multis pensionibus, & multo tẽpore percipiendis ex suis pecunijs datis ad censum, quod impares eos in cõditione faceret. At naturæ huius contractus refragatur id facti. *Hypotheca speciales dua non petenda.*

De conditione tertia census, de competenti pretio, & quod sit tale, & an census antiqui possint minoris emi, quàm taxat lex & an aucto pretio per pragmaticam sint pretio pragm. vel antiquo redimendi, & quid si ante pragmaticam non erat solutum pretium, an rex per nouam pragmaticam census iam minoris creatos reducere ad viginti pro vno, & an maiori pretio quàm taxa vendi possint. Regula pro pretio census, in pretio census perpetui variant doctores.

CAPVT LVIII.

PRÆTEREA vltra nobis progredientibus tertia cõditio iuxta ordinem, quẽ seruat Nauarrus in eas adnumerando, occurrit, scilicet, quòd pretium impensum pro emptione *Condit. 3. census.*

ptione huius census sit competens. Hanc autem conditionem exprimit extrauagans 2. de emptione & venditione: est autem conditio hæc necessaria etiam in foro conscientiæ non ad hoc, vt contractus in foro non præsumatur vsurarius, quia talis non præsumitur in conscientia, quando vera intentio emendi & vendendi cẽsum affuit, sed ad hoc, vt in conscientia iniustus contractus non habeatur, & obnoxius esse restitutioni non iudicetur. Item etiam, vt in foro exteriori contractus vsurarius esse nõ præsumatur. Nam modicitas pretij adiuncta cum pacto de retrouendendo præsumptionem præsefert emptionis vsurariæ, vt patet c. ad nostram extrau. de empt. & vend.

Quæst. Pretium cẽsus. CIRCA hanc autem tertiam cõditionem rursum restat indagãdum, quodnam sit competens pretium, nã illa extrauagans 2. Calixti solum in genere ait secundum qualitatem temporis debere esse competens pretium cẽsus. Vt autem hic suo ordine distinctè procedamus à pretio legali, quod præcipuum, & indiuisibile pretium est, exordiendo, dicimus primò, quod in Recompilatione noua legum Castellæ, libr. 3. sancitur pretium huius cẽsus redimibilis sic computandum esse, vt sorti 14. millium dipondiorum mille dipondia quotannis in pensione respondeant, in repertorio pragmaticarum lib. 6. l. 2. titu. 3. Census antea in oleo, & tritico, & in alijs creati ad pẽsiones pecuniarias computando 14. pro vno redacti sunt cum inhibitione, ne de cætero instituerentur, nisi pecuniarij census, & hoc propter varietatem, quæ aliàs contingeret in soluẽdo pensiones frugum. *Dictum 1.*

Dictum 2. SECVNDO dicimus, quòd vbi per legem taxatum est pretium census, illud seruandum est. Vnde secundum leges regni Castellæ authore Metina in sua instruct. §. 26. fol. 156. minoris quã 14. millia pro mille annuæ pensionis census redimibilis emi non potest. Quod & confirmat Garcia 2. part. de contrac. c. 4. pag. 129. Sed iam hinc pullulant alia dubia.

Quæst. an census antiqui possint minoris emi, quã taxat lex noua. QVORVM primum est, an census antiqui possint minoris emi, quã taxat lex noua, scilicet computando 14. pro vno. Et quidem Nauar. in additionibus 56. ait census antiquos fortè minoris emi posse, quam taxat lex noua, quamuis census nondum impositi, sed de nouo imponendi minoris secundum ipsum emi non possint, cuius discriminis assignat rationẽ, quia lex noua eo respicit, vt impedimento sit facilitati nouos instituendi census passim, quod in nocumentum reipublicæ vertitur, quod cessat in antiquorum emptione. Ad hoc autẽ dicimus tertiò, quod quidquid alij sentiant de hac sententia Nauarri, nos tamen malumus adhærescere sententiæ Metinæ in sua instructione, vbi suprà dicentis, quod census dum satis firmus sit minoris emi non potest, quàm lex regni perscribit, sic & nos tam de antiquis censibus, quàm de nouo creãdis loquendo dicimus, dũ satis firmi sint, & stabiles, sicut & noui, qui de nouo solent dari, non esse minoris emendos, quàm præstituit legis taxa, quia lex indefinitè loquitur, & quia vbi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, & quia iustitiæ ratio hoc suadet: vt res æque bona, & sana æquali pretio, & non minori, quàm bona ematur. Secus autem esset, si secluso scandalo, quia cẽsus antiquus minus stabilis, aut firmus esset, scilicet, quia super hypotheca vili, & parum firma fundatus est, minoris emeretur. *Sẽ. Nauar. Sẽt. Met.*

Quæst. an census antiqui minoris, vel maioris redimi possint pro-ut taxati sunt à Rege. ALIVD ab hoc loco non multũ alienum occurrit dubium, scilicet, si modo censuum redimibilium pretiũ noua pragmatica rex augeret ad viginti pro vno, vel ad decem, & octo pro vno pensionis annuæ, an tunc cẽsus antiqui minori pretio, puta ad quatuordecim pro vno constitui minori illo antiquo pretio, quo constituti sunt possent licitè redimi, aut maiori pretio, scilicet, pretio adaucto à rege rursus alijs vendi, aut minoris illo pretio adaucto ab alijs emptoribus emi. Ad primam partẽ dubij dicimus, quod licet stando in conditionibus *Resp.*

solum

solum contractus emptionis cum pacto de retrouendendo, quia ibi communiter dicitur, aut certè si non com muniter, tamen rationabiliter dicitur, quod si res empta creuerit in pretio, maiori pretio eidem reuendi possit, quàm empta fuerit, sic hic in censu redimibili, vbi tale pactum includitur: dici posset tamen, quia extrauagans Pij Quinti cum onus stat in contrarium, quæ sic decernit in forma, scilicet, postremo census omnes in futurum creandos volumus posse pro eodem pretio extingui non obstante etiam longissimi temporis, ac immemorabili, imo centum, & plurium annorum præscriptione, nullo modo lex regia, etiam si expresè con cederet, vt antiqui census ad quatuordecim pro vno creati aucto illo pretio, scilicet, viginti, vel octodecim redimerentur, contra extrauagantem, & hàc eius sanctionem, scilicet, quòd eodem pretio posset redimi, quo fuit creatus census, posset præualere, postquàm extrauagans hæc etiam excludit omnem præscriptionem, quæ solet obtinere contra legem, sed quid si census redimibilis emptus rursus alteri sit maiori pretio ab emptore venditus, respondet stando in l. de retrouendendo maiori pretio illo, quo rursus à censuario venditus est redimendus; nisi extrauagans Pij Quinti, quæ huic obuiat, sit vsu accepta, quia certè pretio eodem extinguendum esse decernit, neque posse vsquam pretium censui semel constitutum augeri, vel minui, nec quoad vltimo contrahentes. Circa verò secundum quæstionis punctum videtur dicendum, quod cum census hi antiqui venditionis, & emptionis nomine habeantur, & cũ res empta si creuerit in pretio legali maiori, illo pretio legali vendi potest, ita & census antiqui: nam si in pretio legali per pragmaticam decreuerent, minoris essent vendendi, ergo è conuersò si creuerint, maiori pretio poterunt vendi.

SI tamen ante pragmaticæ augentis pretium editionem, atque promulgationem, contractus venditionis census antiqui pretio legali tunc currenti initus esset, neque tunc solutum esset pretium, videtur magis vrgere dubium an pretium tempore contractus currens, quod minus erat soluendum sit, an verò pretium legale post auctum. Et ratio specialis dubitandi hic instat, quia contractus hic census antiqui venditionis eo videtur fuisse inualidus, quia, vt supponimus, nõ numerata pecunia iuxta sanctionem extrauag. Pij V. fuit initus, sed pecunia credita, ergo si fuit inualidus, nisi post pragmaticam augentem pretium de nouo celebretur numerata & præsenti pecunia, validus non erit: quod si tunc post pragmaticam tantum validè cõtrahitur, pretio adaucto à pragmatica talis census antiquus est emendus & non minori.

IN contrarium est quia constitutio pragmaticæ, sicut & quælibet alia (nisi exprimat) tantum respicit futura, & non præterita, extrau. capitu. cognoscentes. de constitutionibus, & quia ille contractus, quo census antiquus iam institutus emptus est non numerata pecunia, videtur fuisse validus, quia extrauagãs Pij V. (si eius verba exactè expendantur) solum inualidat contractus non numerata pecunia, quando denuò instituuntur census celebratos, non autem emptionẽ censuum antiquorum iam numerata pecunia institutorum, etiam si post eorum institutionem à censuario eos alij non numerata pecunia compararerint, ideo iuxta has rationes in contra puto non esse præcipitandam sententiam, sed dicendum esse in casu dubij, non obstante noua promulgatione pragmaticæ augentis pretium, pretium legale minus tempore contractus currens esse soluendum, nisi poteus ex officio contradicere contradicat, quia hoc videtur iuridicum, scilicet, quod solutio fiat secundum pretium, quod tempore contractus debiti currebat, vt communiter tenent legistæ, in l. Paulus. & l. in minorum. ff. de solu. At illud rursum repeti tum dubium, scilicet, an census antiqui, cum pragmatica censuũ adauxit

Obiectio in contra.

Sent. Auth.

lis, licet minoris quàm ad rationem 14. pro vno, si firmius sit, emi non possit sub restitutionis obligatione, tamẽ maiori pretio venundari potest, si maiori sic veneat ordinarie: accedit Garcia, qui loco citato ait, quod quanto pensio census empta modica fuerit, tanto ipsa emptio magis licita, & iusta erit, quantoque maior fuerit pensio, tanto magis laborabit nota iniustitiæ. Vnde ex parte ementis iustior est cẽsus emptus soluendo octodecim pro vno pensionis, quam si solueretur 14. pro vno.

Garcia.

HINC Medina vbi suprà respondens cuidam interrogationi concludit, quod si quis emit censum valentem viginti mille pro vno mille pensionis soluendo pro eo pretium 18. millium tantum, illicite emit, non enim seruat æqualitatem, si census est satis firmus. Secus autem esset si talis census parum firmus esset, difficilisq; recuperatu, quales ordinarie sunt census regij, quia tunc licebit eos minoris emere secluso scãdalo, & nota vsuræ, quæ forte in foro exteriori talis emptor inureretur, sed in conscientia licet, quia viginti millia tali subiecta periculo vix 18. millia valent.

Quæst. quo sint taxanda pretia censuũ vbi nulla est legalis taxa. Resp.

PORRO quia pretium legale pragmaticæ scilicet, quatuordecim, pro vno vbi pragmatica viget seruandum esse diximus, nunc dicendum superest, quomodo taxandum sit pretium census redimibilis, vbi nulla extat taxa legalis. Respondetur, quod vbi taxa legalis non fuerit præfixa, in taxatione pretij census redimibilis modus talis adhibendus est, vt non committatur iniustitia, tantoque (vt prædiximus) magis aberit ab iniustitia emptio census, quanto auctiùs fuerit prædestinatum pretium, quantoq; minor fuerit pensio respectu pretij, tãto iustior ex parte ementis reputabitur contractus, quia graue onus videtur hoc onus census, quo manent bona grauata.

Regula pretij census.

REGVLA ad discernendum, quando pretium census iustum erit, statui solet à quibusdam doctoribus, cuius regulæ meminit Conradus libro de contract. quæstione 82. penes tertiam conclusionem. Ea nempe regula est, scilicet, *quod tantumdem pretij impendendum est pro emptione census, quantum necessarium est ad comparandum fundum, vel possessionem, quæ tantundem reddat fructus vel redditus seclusis expẽsis, & laboribus eius culturæ & curæ.* Iuxta hanc ergo regulam, si centum, & viginti aurei sint qui possessionem emere possit, quę deductis expensis, & laboribus eius reparationis, & culturæ, afferret quotannis septem aureorum redditus, tum hi centum & viginti aurei sufficiens esset summa, & iusta ad emendum censum annuum septem aureorum. Hanc vero acceptat & probat Garcia loco citato prout iacet, sed mihi videtur (vt fidelior regula sit) pensandum quoque esse, quod etiam demptis expensis, & laboribus fructus aliquibus in annis poterant deficere, vel esse valde tenues, cum ergo pensio pecuniaria annualis, quæ eorum loco succedit, certa sit, & regularis, oportet in tali æstimatione eam cum incertitudine fructuũ adæquare, ita vt propter hanc incertitudinem fructuum aliquantulum extenuetur pensio pecuniaria. Hac igitur habita ratione regula hæc videtur in quadam æquitate fundari, scilicet, quia contractus census quædam emptio est, ideo pretium eius æquiualens esse oportet possessioni, cuius fructus pensatis pensandis & deductis deducendis æquiualeant pensioni pecuniariæ quotannis soluendæ.

PRÆTEREA de pretio census perpetui, & irredimibilis, si quidem lege hactenus non est æstimatum, quomodo æstimandum sit, nunc quoque venit a nobis edisserendum. Nam hic contractus licitus est, quippe qui à suspicione vsuræ, si legitimè fiat, magis procul abest, quam contractus census redimibilis. Quia igitur perpetuus census peracta re, aut destructa, supra quam fundatur, ex natura contractus, qui est emptio fructuum rei illius extingui debet: oportet secundum Mercatum de contract. opuscu. de censibus, & camb. capit. vltimo

Quæst. quid de cẽsu irredimibili iustum dicendum.

timo folio 128. vt constituatur super possessionibus perpetuo duraturis, vt sunt pecorum pascua, iura perpetua, & fundi, quorum solum, & situs certum est, quod perseuerabit perpetuo vltra quartam generationem, & vsque ad centesimam. Igitur pro constanti est pro censu irredimibili, & perpetuo maius pretium impendendum esse, quàm pro non perpetuo, sed redimibili. Augenda etenim est in censu perpetuò sors principalis. Nam perpetuitas eius res est æstimabilis pretio, cumque hæc conditio perpetuitatis in damnum venditoris vendentis censum irredimibilem vergat, quippe qui perpetuò fine spe leuaminis manet grauatus, ratio ipsa iustitiæ exigit, vt id grauamen au ctione pretij reparetur. Sicut è contrario in censu redimibili, quia includit pactum de retrouendendo, quod minuit pretium, si quidem ista conditio, ꝙ reuendere eum teneatur emptor, in eius redundat incommodum, huius incommodi, & damni reficiendi gratia extenuandum est pretium.

Quæst. quã to ꝑtio emi poterit censu irredimibilis. SED si quæras quantum pretium pro perpetuo, & irredimibili censu emendo sit iustum dare, dicimus tandem, quod si esset lege stabilitum, id esset seruandum quando autem circa pretium hoc nihil prædefiniuit lex, Doctores varij varia pretia, vt iusta in hac parte præsignant. Nam Metina in sua instruct. loco citato iustum pretium census perpetui esse insinuat, si triginta millia, vel quadraginta millia dipondia conferantur in pretium pro pensione mille dipondiorum annua, & perpetua super pascuis, vel oliuetis. Sotus autem de iusti. libro 6. quæstio. 5. articu. 3. insinuat iustum *Variant doctores ĩ pretio census perpetui.* pretium perpetui census esse, si supra pretium cẽsus redimibilis paulò plusquàm quarta pars addatur, nam istud adhibet exemplum, verbi gratia valent decem perpetui floreni ducatis ducentis: ob illud autem vinculum iterato vendendi, minuitur, vt emantur redimibiliter, id est, cum pacto de retrouendendo, non pluris, quàm centum quadraginta florenis. Metina autem Complutensis de contr. materia de censibus duplum pretium existimat esse conferendum pro censu perpetuo, quam pro redimibili: veruntamen de pretio perpetuo censuum nihil aliud dicere possumus, quã quod tandem Sotus ibi ait, scilicet, quod non solum quantitas census æstimari debet, verum stabilitas, ac firmitas rerum super quibus constituitur. Quare iura super castra, & perpetua pascua, & prædia, maioris sunt pretij. Qua vtique ratione non potest lege vnum in vniuersum pretium constitui, sed illud est iustum, quo publicitus fine vi, & dolo venduntur, tametsi contingere possit, vt vrgens pauperum necessitas eos cogat viliori iusto vendere. De pretio autem temporalis census licet iam non sit in vsu superius dictum est, scilicet non debere pẽsiones simul sumptas ipso pretio maiores esse.

De condition. 4. scilicet, de solutione pretij statim facienda, an sit necessaria: Et de 5 condit. id est. de facultate redimendi, & an redimi possit per partes cùm nihil conuentum sit à principio de intelligentia extrauag. super hoc, an possit redimi omni tempore, de triplici pactione hic probibita.

CAPVT LIX.

PORRO suo ordine accedit examinanda 4. conditro requisita ad constitutionem census redimibilis. Ea nempe est, vt statim *Cond. 4. vt statim integrè soluatur pretiũ.* pretium census integrè soluatur in numerata pecunia præsentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius, recepto integro iustoque pretio. Circa primam particulam huius conditionis, quæ deducitur ex extrauaganti cùm onus Pij Quinti aduersum nobis habemus Sotum de iustiti. & iure libro sexto, quæstione 5. articulo *Quæst. an hæc cõditio sit necessaria.* primo, qui aduersus Mirãdam in sua summula conciliorum inter conditiones requisitas ad constitutionẽ cẽsus, *Senten.*

banc

hanc vt secundam colligentem ait, quod ista particula istius quartæ conditionis, quam Miranda secundo adnumerauit loco, scilicet, quod statim tempore contractus integrum soluatur pretium, nullam præsefert probabilitatem, tum quia licet in narratione bullæ id quoque ponatur, non tamen in approbatione tanquam necessarium constituitur, tum quia nihil (inquit) vetat, quo minus veluti in cæteris contractibus, venditor census valeat partem pretij credere.

Sen. Naua. auscultanda. VERVMTAMEN sententiam Nauarri, quam supra retulimus, quæ in illo commento de vsura, nume. 85. continetur, magis auscultandam fore censemus, quam etiam videtur approbare Metina in sua instructione folio 146. conditione 2. vbi ait, quod non est licitum creditori, cui debentur centum aurei, de his exigere censum, dum sibi non soluuntur, quia ipse nõ soluit pretium census pecunia numerata, quia eadem (vt nobis videtur) ratio est proportionabiliter de toto nõ statim soluto pretio, & de parte non statim soluta, sed concredita à venditore, quia pro illa parte contractus census non tenebit, sicut si nihil de præsenti solutum esset, prorsus esset irritus in toto, saluo aliorum meliori iudicio. Sententiæ etiam Nauarri & *Finis legis.* Metinæ, & nostræ accedit Garcia secunda parte de contract. capit. 4. conditio. 5. pagina 136. vbi affirmat tempore celebrationis contractus numerandam esse omnem pecuniam pretij simul coram notario, & testibus, quã legem ideo latam esse ait, vt facilitati imponendi tam grauia onera censuum, quæ tributariam solita sunt efficere rempublicam, obsisteretur. Quis enim (inquit) dubitat, si liceret alias res, quàm præsentes pecunias subministrare loco pretij, vel si liceret expectata parte solutionis pretij census emere, quin summa facilitas suppeteret ad eos passim imponendos, quæ quidem facilitas in perniciem populorum vergeret. Vnde subiungit, quod postquam lex hæc tantùm ad vtilitatem, & accommodum boni commu-

nis confert, obligationem ad sui obseruantiam inducit, quod antea affirmaret Nauarrus illo comm. & numero 85. & duabus rationibus confirmaret, dicens esse necessariam etiam in foro conscientiæ. Tum, quia persuasibile non est venditorem census, quippe, qui necessitate adactus, onere censius suam possessionem grauat, velle concredere pretium totum, aut partem eius, sicut testatur Diuus Thomas secunda secundæ quæstione 78. articu. primo ad 7. loquens de mutuatario, quod, qui coactus necessitate accipit mutuum sub vsuris, etiam si fateatur se velle dare vsuras, nihilominus non simpliciter voluntariè dat, sed cum quadam necessitate in quantum indiget accipere pecuniã mutuo, sic & hic venditor census si expectat partẽ pretij soluendi non simpliciter voluntariè expectat, sed inquantum indiget ad sui subuentionem ad censum accipere. Tum quia, qui à principio non integrum pretium soluit vendenti ei præ necessitate, supra bona sua censum, videtur pretium minus iusto soluere argu. cap. 1. de plus pet. & institu. de actio. §. plus autem, tum quia secundum eundem Nauarr. in foro exterio- *Ratio. Na.* ri præsumeretur venditionem census factam ab indigente expectata solutione partis pretij, ex parte emptoris aliquam continere simulatam mutuationem partis solutæ pro lucro propter maximam similitudinem, quam gerit contractus census redimibilis cum mutuo cum vsura, quando præcipuæ conditiones eius non seruãtur. Igitur his pensatis rationibus nõ censemus eas adeò esse despicabiles, & contemnendas, vt nostræ sententiæ, quę (vt diximus) est Naua. Metinę, & Garciæ, nullam concilient probabilitatem, qua carere putauit Sotus, accedente maxime authoritate Pontificum, qui contra Sotum cum in narratione bullę, id posuerint, propter dictas rationes in approbatione etiam tanquam necessarium obseruatu cõsti tuisse videntur. Neque rationes Soti in contra tanti sunt pensi, vt sufficienter p allatas probationes, & maximè

per illam ex sententia D. Tho. elicitā non fuerint repulsæ.

Notab. PRÆTEREA licet circa illam particulam istius quartę conditionis, scilicet, quod solutio pretij fiat pecunia numerata in solutione cuiusdam argumenti meminerimus, suprà aliqua dixisse, tamen hic ne ordo præter mittatur, duo notanda diximus. Pri-
1 mò, quod iuxta extrauagantem cum onus. Pij V. est solutio pretij facienda in pecunia de præsenti numerata, tū quia extrauagans id decernit, tū quia contractus census est emptio, & emptio secundam naturam contractus solita est fieri pecunijs. Nam si res pro re daretur, & non pecunia pro re, potius esset contractus permutationis, quàm emptionis tum, quia ad profligandas fraudes, quæ aduersus contractum hunc solent excogitari iura voluere inter pensionem sortemq; principalem quandam proportionem seruari, quæ aliàs in censu seruari nō posset, nisi eius pensio, & sors principalis in pecunia solueretur, ideoque, vt in tertio libro Recompilationis sancitū est census iam institui non possunt, nisi de pecunia soluenda, & in repertorio pragmaticarum libr. 6. tit. 3. l. 2. stabilitum est, quod census antea in tritico, & oleo instituti reducantur ad pēsiones pecuniarias ad quatuordecim
2 pro vno. Secundò notandum, duximus circa illam particulam corā notario, & testibus, & in actu celebrationis instrumenti, quòd ideò Pius quintus hac solemnitate testium, & notarij, &c. voluit celebrari contractum census, & solui pretium ad obsistendū facilitati hac plus quam plumbea onera censuum imponendi, quæ res publicas, & personas ciuium aliòquin liberas veluti misera quadam seruitute opprimit: dum eorum bona sunt tributaria, quia his obnoxia censibus, & tributis sunt. Vide pie lector, & hinc conijce extrauagās Pij V. quam digna sit obseruatu, vtpote, quæ tantum bono communi consulit.

Quæst. an iocalia in census pre- ADHÆC, & alia circa hanc cōditionem pertinent dissoluēda dubia, quorum est illud cuius supra memini mus, sed ne hic in suo proprio loco eius solutio desit, breuiter illud perstringimus, & soluimus, scilicet, possessio aliqua, vel iocale, licet non sic ab solutè sumpta, possint in pretium census dari, an suo pretio, & pecunia æstimata, quia tunc pecuniæ vices agunt, in census pretium possint impendi. *tiū possint impendi. Ratio.* Respondetur autem, quod licet stando in iure naturali, standoque in sola natura contractus id rationi, & iustitiæ non repugnaret, stante tamen iure positiuo disponente, quod pretium census numerata pecunia coram notario, & c. soluatur, palam est in re alia etiam pecunia æstimata, quia numerabilis non est pecunia, quæ numerari possit coram notario, pretium census non posse solui. Et vbi extrauagans in vsu recepta est, nullus esse iudicabitur talis contractus, si in re alia etiam æstimata pecunia fiat. Imo dico, quod quia consultissima hæc dispositio est, vbi non est recepta vsu, in hac parte deberet recipi, & prælati, & gubernatores reipublicę eius obseruationi deberent inuigilare.

QVOD si quis roget, an pensio annui census in alijs fructibus, scilicet, in tritico, oleo, vino solui nō possit, iam insinuauimus, quod stando in sola natura contractus, quia emptio fructuum licita est, nulla est in hoc repugnantia, quo minus fieri posset, sicut alicubi sic fieri cernere est, scilicet in aliquibus regionibus, tamen iuxta leges regni Castellæ ordinariè vsu receptum est pensiones census in pecunia solui ad succidendas fraudes, & thecnas. *Quæst. an pensio annua solui possit in fructibus.*

HINC iam non solum ex hac cōditione imo ex ipsis verbis Extrauagantis Pij V. duo digna notatu corollaria colligere est, primùm, quòd Primogenitus (vt exemplificat Metina in sua instructione, vbi suprà) qui debitor est magnæ summæ dotis maternæ, scilicet, octo millium aureorum, si hos aureos non sit soluendo: dum in mora est soluendi, non potest super bonis suis matri consignare censum. At sic tamen posset conuenire cum matre dicens, ego non sum soluendo *Corol. 1.*

tibi

tibi nunc, ò domina, tuam dotem, im pertiam tamen tibi quotannis, quod tibi alius pro censu præstaturus erat, sed hoc ego à matre secure admitti posse intelligo, si in promptu erat ad eos insumendos in censum, & ad manum habebat, cui eos ad censum daret.

Corol.2. SECVNDVM Corollarium est, quod infert Garcia illicitum prorsus esse hunc contractum, quem inuexit vsus, vbi quis emens possessionem: cũ totum eius pretium, vel partem eius statim non sit soluendo, super eam sol uit censum pro parte pretij nondum soluta, donec creditori soluatur. Suffragatur Garciæ Metina in sua instru. qui ambo pariter & si via census sic contrahi posse negent, tum quia extrauagans Pij V. vetat, ne contractus census nisi pecunia numerata institua tur, tum quia talis consuetudo ex falso fundamento processit, nempe ex l. curabit. C. de actio. empt. & vend. male intellecta, & perperam glossata à doctores Couarruuias in 2. tomo variarum resolutionum libr. 3. cap. 4. cuius opinionem suprà in materia de vẽ ditione nos confutauimus, & dicit se confutasse Garcia 1. part. cap. 23. in responsione ad 3. argumentum tamen vterque tam Metina, quam Garcia via damni emergentis, aut lucri cessantis (si conditiones omnes requisitæ ad hanc recompensam exigendam cõcur rant) fatetur creditorem à moroso in soluendo debitore, vel à moroso in soluendo emptore posse interesse acci pere vltra debitam sortem, cessante autem hac ratione damni emergẽtis, aut lucri cessantis, quia expectatio solutionis pretij quoddam mutuum im plicitum est, non licet vendenti ad cre ditum interesse velle expetere.

Nota. TANDEM aduertendum est, qđ quamuis ex hac conditione, scilicet, quod numerata pecunia debeat institui census, satis eliciebatur non posse licitè institui census pecunijs debitis ex pensionibus iam excursis, quia tales pecuniæ non ita sunt præsentes, vt numerari coram notario, & testibus queant, tamen Pius V. ne vllus subterfugij pateret locus, expressis verbis id vetuit dicens, imo & censum augeri, & nouum creari super eadem, vel alia re in fauorem eiusdem, aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis, vel præteriti, vel futuri omnino prohibemus.

DEINDE suo ordine sequitur, quinta conditio census redimibilis, in qua continetur, quod venditor cẽsus gaudeat facultate redimendi censum, vel in toto, vel in parte, vbi voluerit pro suo arbitrio, circa quam cõ ditionem, quia tria continet, id est, facultatem redimendi censum concessum venditori: 2. quod per partes, vel in toto: 3. quod vbi voluerit. *Conditio 5. tria cõtinet.* Circa primum perpendendum, est nõ non esse de natura contractus census in communi, quod fiat cum facultate concessa venditori redimendi cẽsum: neque id esse necessarium aliàs omnis census irredimibilis, & perpetuus, qui aucto pretio celebratur negata ta li facultate redimendi, esset sua natura reprobatus, quem tamen vsus accepta, & comprobat: igitur ista facultas redimendi censum in duobus casibus necesse maneat apud venditorem cen sus, primò quando venditor census si ne isto pacto de retro sibi vendendo venditionis census non vult inire cõ tractum: secundò quando emptor cen sus tantum commune pretium cẽsus redimibilis pro census emptione con fert, neque pretium sufficiens pro irredimibili confert. Sed neque est contra naturam contractus census ista conditio. Nam cum contractus cẽsus ad contractum vẽditionis reducatur, fit subinde sanè, vt sicut contractus vẽ ditionis iniri põt cũ pacto de retrouẽ dendo, sic etiam contractus census cũ eodem pacto celebrari possit. Quare non sine maturo valde consilio, neq; sine contemplatione boni communis, sed gratia in suam libertatem redigendi aliquando bona ciuium tantis census tributis mancipata, & grauata, vt aliquando ad suam libertatẽ possent aspirare tantopere oppressi ci ues persanctè indixit lex, vt venditores censuum sua bona supposita cẽsui

à tali subiectione possent redimere: & tam graue onus abijcere.

Quæst. an census vel in totũ, vel per partes redimi possit.

CIRCA verò huius quintæ conditionis secundam particulam, quod redimi census hic possit in totum, vel per partes, doctores variè loquuntur. Sotus namque de iustit. & iur. libro 6. quæstion. 5. articu. 3. conclusio. 4. sentit defectum huius conditionis, scilicet, quod per partes etiam possit census redimi non præ se ferre specimen vsuræ: sed solum iniustitiæ. Nam conditio opposita, scilicet, quod totus census redimatur, si voluerit venditor redimere, alleuiat obligationem emptoris de retrouendendo: qua de causa dignus sit census maioris pretij. Nauarrus autem in supradicto commen to numero 85. & conditione 5. contra Sotum tenet, asserens defectum huius conditionis, scilicet, quod possit census redimi per partes, non solùm notam iniustitiæ, sed etiam notam vsuræ prætexere: quia dum contrahitur cum opposita conditione, scilicet, quod non per partes, sed simul redimatur à venditore census totus, si velit redimere, datur pretium minus iusto. At verò pretium minus iusto in cõtractu de retrouendendo, qualis contractus istius census est, præsumptionem vsuræ inducit in foro exteriori. c. ad nostram de emp. & vend.

Variãt Sotus et Nau

Arg. 1.

VT autem iniustitiam istius conditionis, scilicet, quod possit redimi per partes examinemus, arguitur pro parte negatiua argumẽto Soti, quod illa conditio non sit iniusta, patet; nam vergit in magnum, & euidens detrimentum emptoris census. Nam si ille emptor mille ducatis emisset septuaginta in censum, & ille venditor census posset dando singulos ducatos sortium, singulos ducatos sortis datæ in censum redimere quoties vellet: quis non videat quanti dispen dij emptori census hinc immineat. Nam posset ille pecunia illa prædium emere, quo aleretur. Si autem tam minutatim pretium reciperet: id facere non posset. Confirmatur etiam narratio iustitiæ exigi, vt sicut in emptione census totum pretium fuit simul solutum, ita in redemptione census totũ simul reddatur.

Confirma.

SECVNDO arguitur, quia in reliquis contractibus initis cum pacto de retrouendendo cum res sic em pta à venditore redimitur, non redimitur per partes, sed simul tota: ergo & in censu redimibili, cum sit con tractus de retrouendendo nõ per par tes, sed tota simul fieri debet census redemptio.

Arg. 2.

INCONTRARIVM est autho ritas extrauagantium, vbi hæc approbatur conditio. Incontrarium quoq; est: quia venditores huius census, vt in plurimum indigentia laborãt, quæ eos compellit hæc grauia censuum onera super bona sua, quibus indigent ad victum imponere: ergo cum indigentia sua eos imponentes reddat ad redimendum totum censum simul: si membratim & per partes redimere census eis non liceat: iam tunc irredimibiles fient, & perpetui, quod in magnum præiudicium venditorum vertitur, præsertim cum pretio minori non competenti censibus perpetuis, sed redimibilibus vendiderint eos.

Arg. incõtr.

PRO decisione quæstionis præmisse distinctione cuius meminit Garcia loco vbi supra, quid in hac quæstione consentaneum magis sit iuri & rationi, ex varijs doctorum grauium sententijs exceptum hic per conclusiones digestum dabimus. Distinctio autem trimembris hæc est, scilicet, pactum de facultate redimendi censum trifariam annecti potest huic contractui. 1. modo conueniendo, quod redimi possit nihil explicando in contractu, an totus simul sit redimendus, an per partes. Secundo modo, quando contrahitur cum pacto, quod redimi possit indifferenter totus simul, aut per partes, prout maluerit census venditor, nihil specificè prædefiniendo de quotis partium, per quas est redimendus. Tertio modo, dum inter contrahentes conuenit non solum, quod possit redimi simul in totũ, vel per partes iuxta electionem venditoris, sed etiam præsignãtur partes quoad quotam, per quas est redimendus

Distinctio trimẽbris 1 2 3

scili-

scilicet, quod per partes quinquagenas redimatur, vel quod si non redimatur in totum simul, quod non possit redimi per quotas, aut partes minoris tali aut tanta summa.

Propo. 1. IGITVR à clarioribus incipiendo, sit prima propositio, licitum est cēsum hunc redimibilem redimere per partes, tum etiam leges hanc redemptionem census per partes licitè & non sine causa iusta approbarunt. Hęc autem propositio patet, quia cum genus hoc censuum importabile sit onus, quo bona venditoris sic veluti captiua manent: consentaneum rationi fuit, vt facultas fieret venditori respirandi aliquando à tam grauissimo onere, illud à se excutiendo, & redimēdo eo modo, quo commodius posset per totum simul, aut per partes.

Conclus. 2. SECVNDA conclusio emptor census, dum illum emit, licitè eam cōditionem apponere potest: vt si membratim, & non totum simul venditor redimere velit, illū per tales quotas, & non minores redimere possit. Hæc autem conclusio patet, quia venditor census ex hac appositione conditionis, nullum incommodum contra ius patitur: si pretium, quod totum recepit simul, si velit postea redimere censum, astringatur reddere per partes non ita minutas, sed tātæ summæ. Et quia emptor census sic paciscendo suę consulit indemnitati, dum sic cauere studet damnum, quod aliàs subiret: si tā minutatim pretium reciperet: vnde prædium sibi comparare non posset, vel aliquid aliud, quo saluo se alere posset, quæ quidem conclusio videtur de mente Soti postquam probatio illius elicitur ex verbis eius, & quia iuri hoc non repugnat apertè.

Conclus. 3. TERTIA conclusio secundum aliquos viros doctos, & pios huius temporis, si census redimibiles emptores emant à sic pauperibus, & indigentibus, quibus moraliter certò credi potest, quod nulla vnquàm præ sua indigentia suppetet facultas eos redimendi simul, non licitè eos emūt, nisi apponatur cōditio, quod per partes mediocres illos redimere possint, vel nisi emendo augeant pretium. Hæc autem conclusio videtur fuisse fratris Ioannis de la Penna cathedratici olim Salmanticensis, quam tamē conclusionem videtur non admittere Sotus de iust. & iure libro 6. quæst. 5. articul. 3. in probatione 4. conclusionis hac motus ratione, scilicet, quod quia, vel ille pauper sit, vel census magnus contractum non mutat, sed probatur nunc nostra conclusio inuertendo contra Sotum eius rationem: quia eo ipso, quod cum sic pauperibus, & indigentibus contrahitur, si totus simul census redimendum sit, conditio paupertatis & indigentiæ ipsorum mutat contractum, quia ex redimibilis census contractu, facit moraliter loquendo, prę impotentia moraliter perpetua cum in totum simul redimendi, irredimibilem; redditque de facto, & à parte rei perpetuum, ergo ista conditio paupertatis, & indigentiæ eorum, cum quibus contrahitur, non ita accidentaria est, aut extra rē (vt ait Sotus) vt non sit attendenda: quantum ad hoc, quod hi pauperes astringi non debent ad redimendū in totum simul, nisi aucto pretio census. *Proba. 1.*

Probat. 2. Secundò probatur supposito, quod cōtractus census est actus iustitiæ cōmutatiuæ, quippe qui ad contractum venditionis reducitur, quocirca æqualitatem inter contrahentes habet importare, tunc sic arguitur, si aliqua circunstantia intercedat in hoc contractu, quæ tollat æqualitatem inter partes, facienda est recompensa inducens æqualitatem augendo, vel minuendo pretium secundum, quòd ratio iustitiæ suadet, & hoc nisi aliqua remissio libera, vel condonatio accedat: sed in hoc contractu ista circunstantia paupertatis, & indigentiæ tantæ vendentium censum, vt moraliter nunquā illum posse totum simul redimere speretur: inter contrahentes hanc infert inæqualitatē, quia in causa est moraliter loquendo, quod census irredimibilis fiat, & perpetuus, quod in magnū emolumētum emptorum cedit, & in magnum venditorum damnū vergit: ergo vel non est tollēda illis libertas

redi-

redimendi census per partes mediocris, vel augendum est pretium, quia hic ex parte venditorum indigentiũ contra Garciam nulla præsumi debet voluntaria, & libera remissio, aut donatio pretij maioris, quod illis debetur. Confirmatur insuper, quia si isti pauperes, & indigentes vendentes cēsum super bonis suis, quæ parum illis emolumenti subministrant vltra id, quo indigent ad victum & vestitum, obligassent sese ad nusquam talem cēsum redimendum, quia censum perpetuum tunc venderent, ratione istius obligationis deberent plus pretij recipere, sed isti præ sua duratura indigentia, quia redimere censum nunquã poterunt, in re tantumdem præstant emolumenti emptoribus cum iactura sua, quantum si verbo, & scriptura ad nusquam redimendum se astrinxissent, ergo relinquendi sunt liberi, vt redimant per partes, vel augendum, est eis pretium, vt sic contractus reducatur ad debitam æqualitatem. Occurrunt autem, & menti rationes aliæ huius conclusionis probatiuæ, sed ex cōsultò consulentes breuitati missas facimus, licet essent satis iuridicæ.

Concl. 4. QVARTA conclusio, quando venditores censuum ea sufficientia bonorum propriorum potiuntur, vt moraliter ad redimendum cēsum totum simul potentes fore credantur, non videtur necesse esse plus eis augere pretium, etiam si ab emptoribus obligentur ad non redimendum per partes, sed totum simul censum. Hæc autem conclusio videtur esse contra Sotum de iust. & iur. lib. 6. q. 5. arti. 3. conclusio 4. & contra Nauarrum commentario de vsura, numer. 85. quorum sententia contraria haberet locum si restringeretur ad casum in 3. conclusio. conclusum, quando contraherentur cũ præ sua indigentia, & impotentia verisimiliter nũquam censum totum simul redempturis. Nostra autem hæc quarta conclusio est Garciæ quæ licet sententiam Soti, & Nauarri non videatur refutare, sicut neque nos omnino refutamus, tamen in hãc nostram magis videtur inclinare, quam non tam efficaciter videtur probare, quia solum ait, quando in hoc voluntariè consentit venditor, non augendum esse pretium, etiam si facultas redimendi per partes sibi adimatur, dum sibi fiat copia redimendi totum censum simul.

Propo. VERVM à nobis probatur primò, quia hæc nostra conclusio videtur confirmata vsu (ni fallor) dum in multis scripturis, dum contrahitur, apponitur ista clausula, scilicet, vt nõ possit redimi, nisi simul & semel totus, imo (si fides adhibenda est Garciæ alleganti experientiam, & vsum) census non sunt soliti redimi per partes, nisi de hoc pactum fuit à principio, sed simul in totum redimuntur, & tamen non augetur pretium, sed solum soluitur pretium legale, scilicet, quatuordecim millia pro vno mille: ergo vera est nostra conclusio hæc 4. quæ hoc ipsum dictat. Et secundò patet, quia nihil præ se ferre videtur illicitum, aut iniustum, si pretium, quod simul, & semel emptor census soluit in totum, nolit admittere, quòd sibi reddatur (si venditor voluerit illud reddere) nisi in totum simul: & non membratim. Prob. 2.

Prob. 3. TERTIO probatur, quia census redimibilis contractus est quidã contractus venditionis includẽs pactum de retrouendendo. At verò in contractu venditionis cum pacto de retrouendendo, cùm pactum executioni mandatur, scilicet, quando reuẽditur, non redhibetur à primo emptore pretium reuenditionis per partes, sed in totum simul, neque hoc iniustum reputatur, etiam si ordinarium pretiũ, quod valet res vendita cum tali pacto non augeatur, ergo ordinarium, & legale pretium census redimibilis non est necesse augeri, eò quod redimendi per partes facultas adimatur, dum facultas eum totum simul redimendi venditori census relinquatur.

Quæst. an possit redimi per partes. INSVPER inquisitione res digna est, an quando census contractus celebratur, si nulla fiat mentio in facultate, quæ conceditur venditori redimendi, an per partes, aut in totum Arg. simul

simul redimendus si facultas sit relicta venditori redimendi per partes, videtur autem, quod dũ nihil de hoc conuentum est inter partes propter argumenta facta à principio redimendus sit census in totum simul. In contrarium autem videtur esse, quod extrauagantes, prout verba sonant, faciunt facultatem venditori in totum, vel per partes redimendi censum. Dicendum est ergo cum Garcia, quod cum huius difficultatis intelligentia potissimè ex interpretatione illorum verborum dependeat. f. quod census hic redimi per partes possit, verba hæc in duplici sensu accipi possunt. Primò, vt sit sensus istorum verborum extrauagantium, quod venditor census redimendi censum per partes facultate potiatur, iuxta quem sensum, si verus, & legitimus esset, redimẽdus esset census per partes, etiam si huius expressa mentio prætermissa esset in contractu, quia ad hoc satis esset copia, quam sic redimendi fecissent extrauagantes. Secundò, vt illorum verborum sensus sit, scilicet, huius contractus naturæ non repugnare redimi posse per partes, huiusque pacti capacem esse si de eo partes inter se conuenerint à principio, ex quo sensu inferre non licet posse postea venditorẽ cẽsus per partes redimere censum; nisi de hoc in actu celebrationis contractus actum fuerit. Ex his verò sensibus priorem tanquam illegitimum reijcit Garcia, eo quod contrarius sit consuetudini, quæ interpretatrix solet esse legum, accedente etiam experientia docente nunquam huiusmodi census redimi per partes, nisi de hoc tempore ineundi contractus interuenerit stipulatio, quam Garciæ sententiam duplici nomine videor approbare, tum quia experientia, & vsu confirmatur, tum quia extrauagans cum onus Pij V. quæ limatius de conditionibus requisitis ad constitutionem census redimibilis pertractat huius conditionis, quod possit redimi census per partes non meminit, neque eam, vt necessariam indixit.

Arg. incõt.

Sensus duplex extrauag.

Sen. Garc. approbatur.

Ad 1. arg. IGITVR ad primum argumentum pro parte negatiua allatũ respõdendo solum probare concedimus, quod vbi non præcesserit pactum de censu redimendo per partes, redimendus sit totus simul, hoc autem non tollit, quin iuxta naturam suam sit capax, vt possit redimi per partes, si de hoc à principio inter partes conuenerit.

A D confirmationem respondetur, quod licet ratio iustitiæ videatur à prima facie exigere, vt sicut totum simul pretiũ in emptione census soluitur, totũ et simul in redemptione redhibeatur, tamen ex consultis rationibus, si velit emptor census hanc acceptare conditionem, vt per partes redimatur, sibi non fit iniuria, tũ quia extrauagantes venditori census hãnc apponendi conditionem, vel non apponendi optionem faciunt, vt suæ indemnitati consulat, ne forte, si nõ fit redimendo in totum, & non conueniat de redimendo per partes, census perpetuus, & redimibilis exinde fiat: tum quia emptor census, cum non tanta necessitate coactus illum censum emat, non præsumitur, quod inuoluntarius talem conditionem acceptet, quocirca iuxta regulam iuris, scienti, & volenti non videtur fieri iniuria, tum quia tanta est oppressio, quod cõtractus census venditori cẽsus affert, vt meritò (sicut Metina & Garcia autoribus) tantò minus est de iniustitia contractus suspectus: quantò auctius pro censu hoc soluitur pretium, ita magis abest ab iniustitia, & a magna oppressione, quanto venditori maior fit gratia, scilicet, vt per partes illum redimere possit. *Ad Confir.*

A D secundum verò argumentum respondetur non nihil esse discriminis inter contractum census, etiam si fit cum pacto de retrouendendo, & inter alios contractus simili pacto initos, in quo discrimine fundatur dispositio extrauagantium permittentium, seu disponentium, quod per partes hic census possit redimi, si de hoc conuentum sit à principio iuxta glossam assignatam, & legitimũ sensũm. Ratio autem discriminis est, quia in *Ad 2. arg.* *Ratio discriminis.*

contra-

contractu census inuenire est certam, proportionem inter pretiū, quippe, quod sors principalis est, & inter ipsam pensionem census, quatenus cuilibet quotæ seu parti pretij proportionabilis alia pars pensionis correspondere liquido potest: sicut si imaginemur super domum institutum esse cēsum, cuius sors principalis fuit cētum aurei, & pensio correspondens fuit 5. pro 100. planum est cuilibet quotę 20. aureorum capitalis pretij, correspondet vnum in pensione, & sic proportionabiliter in alijs censibus. At verò si pro 100. aureis vina, vel domus venderetur, & emeretur cum pacto de retrouendendo, nulla pars domus, vel vineæ ita proportionabiliter, & determinatè responderet partibus pretij, ex quo liquet censum hunc per partes posse redimi ad sensum prædictū, non autem ita commodè alias venditiones cum simili pacto initas.

Quæst. an particula (vbi voluerit) necessaria sit in 3. conditione census. CIRCA illam particulam quintæ conditionis, vbi indulgetur venditori, quod possit redimere cēsum, vbi voluerit, dubium quoque oritur vtrū talis particula necessaria sit obseruatu. Nam Sotus, de iust. & iur. lib. 6. q. 5. artic. 3. tertiam conclusionem statuit *Sen. Soti.* contra hanc particulam, quæ in forma est, hæc licitum etiam est, neq; vsuræ sapores habet census emere cū pacto de retrouendendo constituto tempore tam illo ante, quod non sit venditori redimendi facultas, quam illo citra, quod si non redimatur, nulla fiat reliqua vltra redimendi facultas, sed census maneat perpetuus: fatetur autem Sotus imo defendit contra Mirandam hanc suam conclusionem eisdem extrauagantibus Martini, & Calixti non esse damnatam, quia illa particula in contra. s. quod venditori vbi voluerit, redimendi suppetat facultas, licet fuerit in narratione extrauagantium præinserta, non tamen vt necessaria ad cauendam vsurā est admissa. Nam quò minor est in venditore redimendi facultas, minor est effigies mutui, quia maior est ratio emptionis: probat autem suam conclusionem, quia potuit emptor perpetuū emendo censum, facultatem omninò redimendi auferre venditori; ergo potest facultas illa ei concedi pro eo tempore, quo inter ipsum, atque venditorem conuenerit, dum tamē, quia ista conditio, quod non ante tale tempus redimatur, vel neque post, si tempore præfixo redemptus non fuerit, quia in aliquale leuamen emptoris cedit, & in aliquale grauamen venditoris vergit, pretium ea ratione aliqualiter augeatur. Veruntamen, quod supra meminimus causa ordinis seruandi repetentes dicimus. s. quod quamuis *Sent. Aut.* conclusio Soti non sit ex se contra ius naturale, & diuinum, est tamen cōtra ius positiuum, præsertim contra extrauagantem, cum onus Pij V. vbi sic dicitur: Volumus etiam census pro eodem pretio posse extingui non obstante longissimi tpis, &c. & nō obstātibus aliquib. pactis directè, vel indirectè talem facultatem auferentibus, ita fatetur Metina in sua instructione, post vltimam conditionem, quæ iuxta ordinem, quem seruat, est hæc, scilicet, quod redimere censum non obligetur intra tantum tempus, sed quando voluerit venditor, post hoc autem subiungit, quod excepta hac vltima cōditione, quatenus continet, quod nō possit obligari venditor ad redimendum censum, omnes aliæ conditiones, non sunt de iure naturæ, neque diuino, verum sunt de iure positiuo obligante ad mortale, si oppositum fiat, & inualidante contractum, sed de hoc, suprà dicta sunt plura.

QVIBVS ad maiorem intelligētiam huius quintæ conditionis, & particulæ illius in ea contentæ. s. quod facultas insit venditori census eum redimendi, quādo voluerit, addimus tria genera pactionum per hanc particulam vetari. Primò prohibetur pa- *Triplex pactio hic prohibita.* ctio arctans venditorem ad non redimendum ante tantum temporis. Secundò, interdī pactio astringens ad redimēdum intra tantū tempus, taliter, quod si intra id spacium temporis nō redimatur, deinde fiat irredimibilis, & perpetuus. Tertiò vetatur pactio, qua conuenit cum venditore emptor

ne

ne possit venditor censum redimere, nisi annuatim in principio anni, hæc omnia & similia pacta vetita esse liquet, siquidem cauetur venditorem eum posse redimere, quando voluerit, & post quam est in eius optione, & libertate tempus redimendi, ita Garcia 2. part. de contractibus capi. 4. pag. 143.

De conditione sexta, scilicet, quod venditor census ad eum redimendum astrictus non maneat, an de iure naturali sit requisita. Et de condit. septima scilicet, quod destructa re extinguatur census: quæritur an in vtroque foro sit necessaria, & an hac conditio septima in censu perpetuo sit necessaria. De conditione octaua, consona rationi, scilicet, quod possessio reddat æquales fructus pẽsioni, dubia per extrauag. definita hac, quæ extrauagans in pęna commissi & alijs contrariatur legi Castellæ.

CAPVT LX.

De conditi. 6. census. IAM suo ordine, quem seruat Nauarrus sexta se offert conditio, quæ super omnes est necessaria, & de iure naturali est requisita, quippe quæ tollit ratione mutui, ac per consequens tollit rationem vsuræ, ea nempe est, scilicet, quod venditor census ad redimendum censum astrictus non maneat, & hoc est dictũ, quod nequaquam fas est censum emere cum pacto retroemendi, putà obligando venditorem, vt eundem redimat eodẽ pretio, vel minori, nisi fructibus in sortem computatis, ita vt nihilo plus emptor recipiat, quàm tribuit, hæc est conditio extrauagantiũ Martini, & Calixti, quæ quamuis illic non haberetur, est per se ipsam manifesta. Nam proculdubiò vbicunque traditur pecunia, vel res quælibet vsu consumptibilis cum pacto eandem rursus, vel eius valorem recipiendi, & aliquid vltra sortem, illic vsura vel patet, vel latet. Si quis ergo mille ducatis censum emit, qui illi quotannis quinquaginta reddit, venditorem cogens, vt iterum eum redimat, tutum reddit capitale suum, quod idcirco reuera mutuat, & vltra sortem recipit rei fructus. Hæc ergo est radix vsuræ in huiusmodi contractibus.

DIXERIM cùm accipitur aliquid vltra sortem ex pacto, quia nihil vetat rem emere sic cum venditore conueniendo, vt si tibi ementi infra certum terminum displicuerit, rescindatur contractus dummodo perceptos fructus in sortem annumeres. Nam authore Soto lex regni hoc etiã sanxit. Secus autem esset, si optio redimendi non in emptore census, sed in venditore maneret, quia tunc nisi aliundè iniustitia adesset, nihil esset iniquitatis in tali contractu, quia tũc seruaretur conditio extrauagantiũ Martini, & Calixti. *Nota*

IAM verò supra argumenta, quæ contra istam sextam conditionem cõficta sunt, dissoluimus, non enim valet argumentum hoc, scilicet, illa conditio, quod emptor census non possit repetere suam pecuniam est fauorabilis venditori, & onerosa emptori: ergo emptor augendo pretium, sicut & alius tertius sic augendo, poterit eam tollere à contractu, quia negamus consequentiam, nam cũ alio tertio non interuenit mutuum. At verò cum isto emptore hac de causa, scilicet, tollendi hanc conditionem augente pretium, & sic contrahente restitat mutuum sortis, quam mutuat cum lucro. Vnde destruentes se tunc hi contractus pariunt hanc malam filiam, scilicet vsuram. Hinc conijce, quid sit dicendum, quando integrum manet vtrique tam venditori, quam emptori reciprocè pretium posse reddere, & pretium posse repetere, quia etiam contractus hic implicat mutuũ cum vsurã. *Ad arg.*

PRÆTEREA occurrit iam septima conditio, scilicet, quod destructa, vel perempta hypotheca speciali, supra quam fundatur census, extinguatur, & census: de qua conditione ab aliquibus dubitatum est, an sit necessaria, tamen præmittendũ *Cond. 7. destructa hypotheca speciali extinguitur census.*

est

est primò iam liquido hanc conditionem septimam contineri, & mandatam esse seruari in extrauaganti cum onus Pij V. vbi sic in forma habetur. Postremò census omnes in futurum creandos non solum in re totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extingui non obstante. Iam nunc pro necessitate huius

Arg. 1. Quæst. septimæ conditionis indaganda arguitur pro parte negatiua, quòd non sit necessaria omnino. Et primò sic, quia si omnino esset necessaria, esset expresse cōtenta in textibus illarum duarum extrauagantium Martini, & Calixti. Nam eius, quod erat necessarium ad constitutionem census redimibilis meminere, at vero expresse ibi ista conditio, scilicet, quod perempta re, supra quam fundatur census, pereat, & census in illis extrauagantibus non habetur, quia ibi tantum expresse interdicitur facultas repetendi pretium etiam perempta tali re, nō tamen expresse tollitur facultas exigendi pensiones perempta ea re, ergo hæc conditio non est omnino necessaria, quia si esset, auctores harum extrauagantium eius meminissent.

Arg. 2. SECVNDO arguitur argumentum Soti, quia institutione huius census redimibilis non solum manet obligata censualibus pensionibus persoluendis possessio ipsa, quæ est hypotheca specialis, supra quam instituitur census, sed etiam ipsa venditoris censu persona, imo & alia eius bona soli ta sunt ad hoc obligari, & obligata manere: ergo extincta hypotheca speciali census, non extinguitur census. Antecedens patet ex forma introducta contrahendi hunc contractum, & probatur consequens a l. seruo. C. de pig. vbi sancitur, quod disparente pignore, nō ideò creditori extinguitur ius exigendi debitum.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quia in constitutione census, virtualiter emuntur fructus, quorum loco per viam redemptionis fructuum succedūt pensiones pecuniariæ, quibus redimūtur, vt prædictum est, sed quando ex possessionē specialiter supposita census non demetuntur fructus etiam ex casu fortuito, & sine culpa in aliquo anno, nihilominus non liberaretur census venditor a persoluenda pensione pecuniaria illo anno, ergo pari ratione re illa fructifera perempta, aut omnino inutili facta non extinguetur census, neque ab eo soluendo immunis fiet eius venditor, quia eadem videtur ratio de pensione annuali sterili manente re illo anno, & de omnibus pensionibus percipiendis, postquam perijt, aut omnino inutilis est facta possessio.

QVARTO arguitur contra illā particulā conditionis 7. scilicet, quod perempta, & destructa prò parte, aut inutili facta possessione fructifera censui subiecta pro rata extinguatur, & pensio, quia in contractu conductionis fructuum per plures annos, conductor eorum obnoxius fit ad omnem pensionem integrè exsoluendam, etiā si ex possessione conducta aliquo anno integros non referat fructus, sed tantum partem illorum: ergo pari ratione infructifera, vel inutili in parte facta possessione supposita censui, nihilominus integre erit persoluenda pensio, neque enim apparet aliqua discriminis ratio. *Arg. 4.*

IN contrarium est prædicta extrauagans Pij V. cum onus. quæ insinuat hanc septimam conditionem esse necessariam. *Arg. incōt.*

SIT igitur ad quæstionem responsiua conclusio hæc septima conditio, scilicet, quod census omnes creandi re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, ad ratam debent perire, est conditio necessaria in vtroque foro tam in foro conscientiæ, quàm in foro exteriori, hæc est contra Sotum de iust. & iur. lib. 6. q. 5. arti. 1. penes finem: est tamen Nauarri, Metinæ in sua instructione, & Garciæ locis citatis, patet, quia expresse in illa extrauaganti cum onus, continetur non obstātibus quibuscunque. At etiam, vt in responsione

sione ad primum argumentum ostendemus Martinus, & Calixtus in suis extrauagantibus regimini eam tanquam pro constanti præsuppositam non expressere. Probaturque non inefficacibus rationibus. Primò, quia vt Nauarrus in commento de vsura ait num. 83. census constitutus supra possessionem fructiferam habet se respectu illius, sicut accidens respectu sui subiecti, at verò accidens huiusmodi est naturæ, vt corrupto suo subiecto corporali totaliter, totaliter & ipsum corrumpatur, & corrupto pro parte, pro ea parte quoque corrumpatur, ergo pari ratione extincta totaliter possessione, totaliter debet extingui, et census, & extincta pro parte, pro parte etiam debet census finire. Prob. 1.

2 SECVNDO probatur, quia si verum est, quod in hoc contractu venduntur fructus rei censui suppositæ, qui redimuntur pecuniaria pensione à venditore census (alioquin sine causa apponeretur à Pio V. quod census non creetur, nisi supra rem fructiferam:) cum contra naturam cōtractus emptionis, & venditionis sit, quod venditor obligationem subeat conseruandi rem emptam, & eam perpetuò assecurandi cum fructibus eius etiam si casu fortuito pereat, quia secundum ius, toto titu. ff. & C. de periculo & commod. rei vend. res empta post traditionem ipsius emptori eius, & non venditori perire debet, sequitur, quod cō tra ius sit, & contra conscientiam, qđ perempta possessione supposita cēsui, quæ in contractu census emitur propter fructus, aut eius fructus emūtur, pensiones, quæ loco fructuum succedunt, iam [illegible] exigantur. Quia hoc perinde esset iniquum, ac si quis emptor equi post eius traditionem sibi factam contenderet, vt ex vi cōtractus emptionis venditor equi etiam ipso equo moriente perpetuo locationis eius pensiones exolueret, sed & de hoc supra, cum an duæ speciales hypothecæ in constitutione census possent exigi differebamus, plura nos dixisse meminimus, quare nihil est, quod in his amplius immoremur, sed solum argumentis propositis faciamus satis.

Ad 1. arg. AD primum argumentum respondemus, primò ex mente Nauarri illo commento numer. 80. quod si Martinus, & Calixtus huius septimæ conditionis expresse non meminere, huius causa non fuit, quia non censerent eā esse necessariam, sed quia hoc non esse in dubio, sed extra controuersiam esse existimarunt videntes, quod sicut cemento, in quo innititur paries sublato de medio, fieri nō pôt, quin simul ipse ruat paries, sic fieri nō poterat, quin euersis dirutisq; possessionib. in quibus veluti in fundamento innitebatur census, pariter & ipse census periret, argum. capi. cum cessante causa debeat cessare effectus, de appellat. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patrona. Quia verò id solum in dubium reuocabatur, vtrum consumptis possessionibus, quia censibus quoque finis imponebatur, capitale restituendum esset, ad id dubij Pontifices respondere, dicentes nō fore ab emptoribus redhibendum.

TVM secundò, quia extrauagātes prima, & secunda de emption. frustra intendissent id dubij, de quo maximè quærebatur. s. an consumpta re ab emptore redhibendum esset pretium census declarare, nisi præsupponeretur, vt cōstitutissimum, & certum per emptæ destructæque possessionis censum iam esse finitum, neque fore pendendum a tempore destructionis. Nā si adhuc post perditam, aut inutilem redditam possessionem, census persoluendus esset, quænam ratio tunc dubitandi occurrebat, vt benè arguit Nauarrus, an pretium esset redhibendum, si perseueraret causa ob quam à principio datum est, scilicet, pensio census.

Nota. SECVNDO adijcimus, quod qñ rationes supradictæ non concluderet hanc septimam conditionem esse in vtroq; foro necessariam, satis esset ad eam in vtroq; foro obseruandā Pium V. in sua extrauagante tam eam strictè voluisse obseruari non obstātibus quibuscunque.

AD

Ad 2. arg. AD secundum verò argumentum ex parte Soti allatum iam suprà respondimus, sed & nunc iterum respódemus personam, & alia bona vendentis censum redimibilem super speciale possessione ab ipso signata constitutibilem ab emptore census non posse obligari licitè ad assecurādam, & perpetuandam solutionem pensionis post specialis hypothecæ, in quo fundatur consummationem, & extinctionem propter multas côuincentes rationes superius allatas. Fatemur tamen obligationem personę vendētis censum, sicut & aliorum eius bonorum secundariò licitè posse assumi ab emptore census, veluti in fideiussionem, & securitatem tantum, quod fideliter sibi soluentur pensiones census, dum specialis hypotheca supposita censui perdurauerit, non autem post eius interitum, aut consumptionem, sed quia de his plura suprà diximus, ad solutionem argumenti sufficit hæc pauca repetiisse. Nam iuxta hanc distinctionem interpretandum est ius. l. seruo. C. de pign. vbi cauetur, quod disparente pignore, non ideo creditori extinguitur ius exigendi debitum. Quia intelligitur lex loqui in contractibus personalibus, vbi persona personaliter, & principaliter obligatur, & secundario ratione obligationis personę obligantur alia eius bona, ibi enim peremptis bonis, quæ vices pignoris subibant, creditori adhuc non extinguitur ius exigendi debitum, quia adhuc persona, quæ principaliter solutioni erat obnoxia, est superstes.

Nota. AT verò in censu redimibili, quia emptio est census realis, persona vendentis, & alia eius bona excepta hypotheca speciali subiecta censui, principaliter, & absolutè, & in omni casu non obligantur, nisi ad pensiones soluendas duntaxat durante hypotheca, vel de eius euictione si ab alio euincatur: non autem post eius extinctionem, aut euersionem.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum respondetur, non nihil esse discriminis inter id, quod in illo tertio argumento assumitur, & inter id quod concluditur, quia quādo aliquibus annis pereunt in totum, vel in partem fructus possessionis censui suppositæ, ipsa adhuc possessio inextincta perseuerat, quæ radix, ac fundamentum est obligationis soluendi pensionem, & in potentia, virtuteque fructificandi manet, atque idcircò soluendi pensionē non extinguitur obligatio. Cæterum quando res specialiter supposita censui perit, perit pariter & obligationis pendendi censum fundamentum, & sic pereunt fructus non per annū, sed in perpetuum.

AD quartum argumentum solutio consistit in assignanda disparitate inter contractum census redimibilis, & inter contractum côductionis fructuum, quam assignat Garcia de contract. 2. par. cap. 4. pag. 127. est igitur differentia, quia in contractu conductionis fructuum, pars fructuum, quæ quotannis pro tempore conductionis demetitur, est veluti fundamentum in quo firmatur obligatio totam soluendi pensionem, siquidem obligatione se deuincit conductor ex soluendi integram pensionē pro integrè sibi vendicandis fructibus, quos quotannis tulerit possessio conducta, siuè prospe rè res cedat, siuè aliter, & sic vendicādo sibi omnes fructus maximè quando iactura, & sterilitas vnius anni recompensatur cum fertilitate alterius, manet astrictus ad soluendam pensionem. Nam etsi illi modici fructus, qui aliquo sterili anno colliguntur, sint veluti pars respectu fructuum, quos alijs annis possessio conducta proferebat, aut producere poterat: tamen si conferantur ad fructus tali sterili anno perceptos, non sunt pars fructuum illius anni: sed aliquid totum: & sic verum non habet, si dicatur, quod pro parte fructuum soluatur tota pensio, imo pro omnibus illo anno collectis, siuè tenues sint, siuè vberes, soluitur. Ad 4. arg.

VERVM in censu redimibili, quia obligatio ipsa pendendi censum quotannis sita est in possessione specialiter subdita censui veluti accidens Rō bona.

in

in suo inhærens subiecto, hinc sequatur, quòd sicut accidens corporale extensum per subiectum corrupta parte subiecti, & ipsum pro parte corrumpitur: ita euersa, & extincta in parte possessione in ea proportione extinguitur pensio à principio consignata in creatione census. Vtraque igitur obligatio in contractu conductionis, & census secundum Garciam fundantur in totalitate. Nam in contractu conductionis obligatio soluendi pensionem in totalitate, quam habebunt fructus, siuè sint vberes, siuè modici fulcimentum habet. At verò in cõtractu census obligatio pēsionis soluēdæ in totalitate, & integritate possessionis subiectæ censui solidatur, & firmat, quatempore creationis census super eam præstabat, quæ quidem integritas, & totalitas, cum sit vna numero, si extenuetur in ea proportione extenuāda pēsio census erit.

Duplex totalitas.

Quæst. an hęc septima conditio sit necessaria ī cēsu irredimibili.

PRÆTEREA inquisitione opus est, an in censu perpetuo, & irredimibili hæc septima conditio obseruatu necessaria sit, scilicet, quòd extincta in toto, vel in parte possessione subiecta censui pro rata extinguatur census. Igitur alicui videbitur forsan conditionem hanc in censu perpetuo non esse prærequisitam, eo quòd de ratione census irredimibilis est perpetuitas. Huiusq; sententiæ videtur esse Sotus. qui de iustitia & iure, libro sexto, ait quæst. 5. art. 1. penes finem, id neque in censu redimibili esse obseruatu necessarium, neque in bullis id esse cautum, scilicet, quòd si res, super quibus constitutus est census, perierint, emptor cogi deinceps nequeat ad soluendum censum, Quare consequenter in articulo secundo, ad secundum argumentum respondet per distinctionem, quod quando perpetuus census super bonis incertis constituitur, scilicet super his, quæ homo possidet, possessurúsve est: tum obligatio ad hęredes venditoris census permeat, siue in bona, quæ tunc venditor habebat succedant, siuè illis interemptis in alia, quoniam omnia illa sunt eidē solutioni obnoxia, & ideò hæredes tunc ipsi sibi videant: dum hæreditatem acceptarit. Nam qui censu in vendidit, potuit sua præsentia futuraque bona illo innodare vinculo. Quando verò census constituitur in hanc rem consignatam nō perpetuam, qualia sunt ædificia: neque alia hypotheca contractus firmatur, non prorsus censetur perpetuus census, sed tantum quantum res duratura est. & persona, quæ vendit, fuerit superstes. Nā illa personalis obligatio, non succedit in hæredes: nisi ratione illius signatæ rei. Hæc Sotus ait in forma. Vnde inficiari non possumus eius sententiæ fuisse, scilicet, ꝙ perempta hypotheca speciali census perpetui, quia obligatur, inquit, & persona ad persoluendum censum, venditor maneat astrictus, quidquid sit de hæredibus, in quoiam distinxit, maneat, inquam, ad hoc obligatus, dū fuerit superstes, non hoc ex doctrina Soti mihi videor colligere. Cæterū haud dubium est, quin etiam in censibus perpetuis hęc septima conditio necessario sit obseruanda, tum, quia de mente Nauarri commento de vsura. nu. 87. hoc videtur esse, qui inibi ait omnem emptionem census etiam antiquorum aliquā speciem vsuræ præseferre, nisi hac conditione, & alijs honestetur. Neque cēsus noui, qui de nouo creantur etiam si sint perpetui cum pacto eos non redimendi instituti ab hac mala specie vsuræ absunt, nisi hac septima conditione, & alijs à iure, & a summis Pontificibus positis circumuallentur. Tum propter plures rationes haud contemnendas, quibus aduersus Sotū confutabimus census personales institutos super merā personam, & nō supra rē, qua perēpta, pariter & ipsæ pensiones census extinguerentur, de hoc plura a nobis dicta sunt suprà, quare hic nihil iterum inculcadum esse duximus.

Sent. Sot.

Sent. autoris.

Quæstio. Condit. 8.

DEINDE iam tandem de octaua, & vltima conditione redimibilis census agendū venit, scilicet, an sit necessaria: ea nempe est, scilicet, quòd possessio fructifera, supra quam instituendus est census, tantundem reddi-

tus reddat, quanta est quota pensionis quotannis soluendæ, quæ quidem conditio sub alijs verbis, quæ in idem redeunt explicari solet, scilicet, quòd possessio supponenda censui tantæ æstimationis sit, quantæ sit sors principalis pretij. Hæc autem conditio multum consentanea rationi & æquitati esse videtur. Nam cum contractus hic emptio quædam fructuum sit illius rei: quæ supponitur censui, ratio ipsa exigit, vt quò contractus iustus sit, res ipsa tantum redditu um, aut fructuum ferat regulariter, quantum licitum est proportionabiliter respondere sorti principali. Etenim iuxta valorem rei, fructus, aut redditus afferre solet. Quocirca si vinea, domus, non plusquàm quinquaginta aureis æstimaretur, super eâ constitui sors aureorum centum non posset. Nam præsumptioni iuris repugnaret posse possessionem tantum valentem quinquaginta, fructus ferre: nisi iuxta quinquaginta aureos, quos valet. Cum ergo pensio census loco fructuum emptorum succedat, consequens fit rem supponendam cẽsui tantum fructuum afferre oportere, quanti pensio quotannis soluenda fuerit valoris.

Conditio 8. Consona rationi.

Quæst. an conditio necessario ad cõstitutionẽ census concurrat.

I A M hæc conditio, an tantum quoad commodius esse, aut necessario absolutè ad constitutionem census requiratur, dicendum venit. Fuerunt autem nonnulli, qui hanc conditionem octauo duplici nomine refutandam, vt superfluam esse autumant. Tum, quia ex prædictis extrauagantibus elici non videtur: tum etiam, quia magis in fauorem ementis census inclinare videtur, quàm vendentis. Siquidem iuxta secundam conditionem relinquendo emptori cum suo censu possessionem liber euadit. Nihilominus necessariam eam esse existimamus, tum ad æqualitatem contractus seruandam (vt prædiximus) tum quia omnis emptor sic suæ indemnitati solet consulere, nullatenus suprà possessionem emendo censum, nisi intellexerit tanti pensi esse, vt censum possit reddere: tum, quia autore Nauarro in huius rei gratiam allegante Angelum verbo vsura. 1. §. 7. & Maiorem in quarta distinctione 15. quæstione 46. & Syluestrum verbo vsura secunda quæstione septima, qui emit possessiones, vel animalia, quibus venditores carẽt, vel vltra quam habent, eisdemque venditoribus locat, vsurariam rem exercet, cui absimilis non est emptor census, qui cum supra nullam possessionem, aut minus redditus, aut fructus, quam sit pensio census, afferentem constituit, vt suprà nos dixisse meminimus.

Obiectio.

Resp.

E X prædictis tandem cum Garcia de contractibus 2. part. capit. 4. pagin. 112. hoc inferimus corollarium, scilicet, quòd si possessionis alicuius æstimatio 400. aureis constat, talis possessio quatuor censibus supponi potest quorum sortes principales singulæ se orsum centum aureorum sint. Siquidem tunc pensiones eorum omnium, redditus, vel fructus eiusdem possessionis non excederent in valore. *Corol. 1.*

E X quo etiam secundum hoc quo que corollarium licet elicere, scilicet possessionem æstimatam centum aureis, & nihil plus valentem iam grauatam censu, cuius capitale fuit centum aurei, alio censu grauari non posse quantocumque minimo. Sunt etenim iã fructus eius præempti per constitutionem primi census: atque ideò citra iniustitiæ notam alteri venundari nequeunt. *Corol. 2.*

D E M V M perpendendum est iam per decretum extrauagantis. cap. cum onus Pij V. circa hanc materiam census dubia hæc iam cessasse, cum fuerint ibi apertè definita: primum est, an emptor census pro eo, quod conferebat potestatem alienandi hypothecam census venditori valeret laudemium, vel aliquid tãquam partem pretij recipere, sicut in emphyteusi cõtingit. Vnde iam per prædictam extrauagantem pars negatiua, cui accesserat olim Sotus loco, vbi suprà est definita, scilicet, quod laudemium soluẽdum non sit, quia diuersa est ratio, secundum Sotum de iust. & iur. libr. 6. q. 5. art. *Dubia iam definita per extrauag. 1*

5.art.2.in census hypothecæ alienatione: & in alienatione emphyteuticæ possessionis, quia possessio hæc quantum ad proprietatem, pertinet ad dominum directum. At si credendum est Soto, possessio, quæ est hypotheca specialis census non pertinet, quoad proprietatem, ad emptorem census, & in hoc sibi videtur fauere extrauagantis definitio. Illud etiam dubium, an bona vendentis census, dum amplissima sunt: possit emptor census ad maiorem cautelam sic in pignora sibi addicere, vt nullatenus venditor census ea possit diuendere, neque vlla ratione de illis disponere, aut illa impignorare alteri, quod tanquam importabile onus ibi supra manet, reprobauerat Sotus, definitum supra manet, dũ duas speciales hypothecas singulas per se sufficientes ab emptore census pro vno eodemque censu exigi licitè non posse definiuimus.

2. An emptor possit ea bona vẽditoris in pignora cẽsus addicere.

PRÆTEREA & illud dubium cuius partem affirmatiuam amplexatus fuerat Sotus allegans ibi legẽ Tauri.68.esse approbatam, scilicet, quòd qui vno vel duobus annis non soluerit censum, eisdem obligatis possessionibus spolietur, iam manet per extrauagantem Pij V. dilutũ ait, quòd pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere. aut aliud ius ex eodem contractu, siuè aliunde acquisitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita sint, & nulla. Quare hinc videtur annullata illa lex Tauri 68. à Soto allegata, & lex.1. titulo 15. Recompilationis nouæ legum, titul. de censibus, tributis, & hypothec. vbi cauetur, quòd execution mandentur pœnæ appositæ in contractibus census etiam, si graues fuerint, pœnam quoque committi ibi adiectam affectui mandari lex sancit. Quare censemus istam sanctionem Pij Quinti in hac parte recipiendam esse, & vbi recepta est, leges prædictæ Hispaniæ non habere locum. Nam vt nimis rigidas eas non approbauerat Nauarrus in additionibus addens in regno Nauarræ temperatum, & correctum esse ius ciuile, sic scilicet, vt si pœna commissi opposita fuerit in censu, qui morosus fuit in soluendo non perdat hæreditatẽ, sed vendatur hæreditas ad recuperandas nondum solutas pensiones: & principale, & reliquum pretij redditur domino hæreditatis, sed hæc correctio iuris, quæ obseruatur, Nauarræ non videtur sine difficultate transire. Vnde Metina Complutensis rigidam extimauit esse pœnam commissi in censibus.

Extrauagans Pij V. hic cõtraria tur legibus regni.

VNDE admonitos esse volo omnes, qui de conditionibus, quibus creandi sunt census, sunt præbituri cõsilium, vt iuxta Pontificum Martini, Calixti, & Pij V. præscriptam formã potius, quàm secundum iura ciuilia, si in aliquo huic præscriptæ formæ aduersentur, institui census consulant. Nã ea potestate sunt donati adeò summi Pontifices, vt in rebus dubijs spectantibus ad salutem animarum leges ferre possint, quæ in cõsciencia ad sui custodiam habeant obligare: neque de hoc est dubitandum.

Monitio.

IN perpetuis autem censibus, vt perpetuò durare possint prædiximus ex mente Mercati, quòd hypothecas speciales eis suppositas perpetuas esse oportet, vt pascua pecorum aut possessiones nullo occursu temporum vastabiles sunt isto modo perpetuæ.

ANIMADVERSIONE demum est opus in l.65. legum Matritij, anno 1528. conditarum sancitur, vt qui super domus, vel possessiones iam alijs censibus, vel tributis grauatas nouum censum imponere parant: teneantur antequam eas nouo censui supponant, eos census, atque tributa, quibus illucusque grauatæ sint omnino patefacere, quod nisi fecerint hac plectuntur pœna, vt receptum sic pro censu nouo in duplum soluere teneantur.

Nota.

An contractus societatis sit licitus: definitio huius contractus, & qui sic contrahere possint? De societate omnium bonorum, an in hac societate pro maleficio vnius teneantur alij: & quomodo cognoscetur hæc societas, & de societate generali omnis quæstus, & de societate certa rei, & quando finitur. De societate ad longum inter fratres quando censeatur contracta, & de multis casibus huc attinentibus.

CAP. LXI.

Quæst. an contractus societatis sit licitus.

PORRO post contractum censûs, de contractu societatis, qui vsu frequentissimus est, iam hic incidit disputatio, quo igitur naturâ huius contractus rimemur, pro more scholastico pro parte negatiua argumenta præiaciamus.

Argum. 1. ARGVITVR ergo primò, quòd contractus hic non sit omnino licitus, non enim in eo seruatur æqualitas, quæ in contractibus semper intercedere habet. Nam iuxta institut. de societat. §. de illa definitur, quorundam opera ita pretiosa esse, vt iustum sit conditione meliori in societatem admitti. Hoc autem citra inæqualitatem non fit, vt apparet. Neque enim æquum videtur, vt alter periculũ subeat millium, aut decem millium ducatorum: alter vero, qui ponit operas, nulli periculo perdendi pecuniam se exponat, maximè cum ex commoditate ipsius pecuniæ lucrum reportare intendat, & lucri partem recipiat. Tum quia perinde iniustitia carere non videtur, vt in casu, quo nihil lucri sit partum, qui ponit operas, earum iacturæ subsit, qui verò pecunias contulit ab iactura omni suæ pecuniæ sit liber.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, quia in isto contractu, capitale pecuniæ expositum ab vno tantũ si perdatur, illius iactura non est communis vtrique socio, sed tantum est propria deponentis: sed hoc est, tunc contra naturam societatis. Nam socijs damna & lucra debent esse communia: tum, quia cum ex pecunia, & industria confletur vnũ totum, quod æqualiter perditur. Videtur contra iustitiam, quòd perditio pecuniæ sit tãtum propria eam deponentis. Tum quia videtur esse contra l. si id quod. §. item Celsus. ff. pro socio, vbi dicitur, quòd si pecunia post collationem euenit, vt periret (quod non fieret, nisi societas cõmunicata esset) vtrique debet perire, ergo cõtractus societatis, vbi iactura pecuniæ si pereat, tantum pertinet ad eã exponentem, non videtur esse licitus.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quia societas, vbi quis ponit pecuniam, & alter confert suas operas, si iustitiæ consentanea foret, sequeretur in distributione lucri tanto maiorem quotam lucri vendicandam fore à conferente in societatem pecuniam: quanto sua pecunia valore antecellit alterius socij operas, quod tamen ex eo apparet falsum, quòd si decem millia aureorum cum opera, & solicitudine vnius hominis veniant comparanda: tunc totum ferè lucrum exponenti tantam summam pecuniæ esset assignandum, cum tamen tunc sibi suum capitale saluum maneat, altero socio suarum operarum dispendium patiente, quod videtur iniquum: ergo talis societas ab æquitate discordat.

In contra. IN contrarium est cap. per vestras de donation inter vir. & vxor. vbi Innocentius III. contractum societatis approbat.

QVIA ordine scientifico procedere oportet illum, qui scientiam alicuius rei tradere parat, & quia ad ordinem scientificum spectat per obiecti definitionem eiusque diuisionem difficultates circa illud emergentes explicare, ideo à definitione contractus societatis inchoãdũ hic nobis est.

Defi. soc. EST igitur autore Cicerone societas *duorum pluriumvè conuentio contracta ob commodiorem vsum, & vberiorem quæstum.* Ex qua quidẽ definitione, & ex nomine ipso societatis colligitur socios illos censeri, qui in vna coeunt negotiationem, vt suis quisque pecunijs, seu operis, seu expensis particeps lucri fiat, ad quod facit l. si non

fuerit.

Quaest. Respon. fuerit. §. plerumque. ff. pro socio. Socius autem in ordine ad societatem est, inter quem, & alium, vel alios contracta est societas. Si autem quaerat quis, quinam sint, qui societatem contrahere possunt. Respondetur iuxta sententiam omnium quod hi sunt, qui se possunt aliqua obligatione astringere, & contractus inire. Donare autem & contrahere prohibentur, secundum Syluestrum donatio. *Donare prohibiti.* impos mentis.

SECVNDO prodigus, cui datus est curator, vel alienatio interdicta, vt his cui. ff. de verb. obli.

TERTIO minor 25. annis nisi ratum habuerit post completum 25. annum vt C. si maior fac. ratum hab. l. vltim. nisi cum autoritate tutoris, aut curatoris donet, vt l. pupillus. de acquir. rer. do. item prohibetur filius familias, nisi sit in dignitate, vel nisi filius sit senatoris, vel alterius dignitatis, & pater dederit ei liberam administrationem peculij: nisi ei specialiter pater donare denegauerint. Quartò, neque seruus, neque religiosus donare potest, neque similes carentes proprio. Quintò, neque vxor. Sextò, neque is, cui per legem est alienatio interdicta, sicut est interdicta haereticis, & criminis laesae maiestatis patratoribus. C. ad l. Iulia. ma. l. vltim. C. de haereti. primò Manicheos, & finaliter is, cuius bona sunt ipso iure confiscata, & capitalis criminis patrator, cuius bona sunt publicāda, quia licet iste donare possit ante cōdemnationem, non tamen post, ff. de donat. l. post cōtractum. Septimò, neque dominus rei. Octauò, neque is, qui non est soluendo creditoribus, vide Syluestrum. Igitur ea ratione, qua isti omnes prohibentur donare, ea ratione prohibentur contrahere societatem in his in quibus interdicuntur. Caeteri autē omnes habentes rei dominium, vel proprietatem, qui iure donare non prohibentur, contrahere quoque societatem possunt.

HIS autem praestitutis, cum societas cōtrahi possit, circa omnia bona, & circa aliquam negotiationem, & circa vnam rem, cōtrahitur autem per consensum ff. pro soc. l. qui admittitur, iam de eius diuisione subsequenter agere operaepretium est, dicitur ergo, vt elicitur ex notatis per Barto. & Bal. in l. si patruus. C communia vtri. iudi. & per eundem Bal. in additio. ad Barto. de duobus fratribus, quod triplex est societas Nam prima est societas omnium bonorum, in qua communicantur omnia acquisita ex quacunque causa, scilicet, laborando, vel negotiando, vel ex domo, aut legato, vel haereditate, vel huiusmodi, & acquisita ex damno illato suo corpori, vel suis filijs, in qua etiam communicantur omnia licitè acquisita quocunque titulo, vel causa argu. à contrario sensu. in l. cum duobus. ff. pro soci. non autem acquisita illicitè. Communicatur insuper in hac societate omnia debita illicita, & omnia damna, quae intulit iudex condemnando iniustè. *Diuisio societatis. Societ. 1.*

SED quid stando in hac societate, si aliquis socius ratione maleficij mulctatus esset iustè per iudicem in aliqua poena, an reliqui socij contribuere teneantur, quia dubitari ab aliquo poterit, respondetur, quod si socijs scientibus, & acceptantibus pro communi vtilitate aliquis sociorum in hac societate communicantium maleficium molitus est, tunc, quia est commune, sicut in lucro, sic & in damno omnes communicabunt, aliàs in damnis cōdemnationem, quae illatae sunt iustè per iudicem non hic communicant. l. cum duobus. §. ibidum. ff. pro socio. Sed quid, si in hac societate socij participarunt ignoranter lucrum iniustum. Ad hoc dicitur, quod tunc socius aufert illud: & satisfaciet l. si igitur. ff. pro socio. & sic solus soluet condemnationem etiam, si essent socij omnium bonorum secundum Spec. *Quaest. an si vnus sociorum multa propter crimē plectatur reliqui debeant cō tribuere. Resp.*

HIC autem communicantur omnia bona habita, & quocunque modo licitè habenda, & non quae iniustè habentur.

PRAETEREA inquisitione hic opus est, scilicet, quando cognoscetur omnium bonorum contractā esse *Quaest.*

Quomodo omnium bonorũ cotrahatur societas.

societatem. Respondetur breuiter societatem omnium bonorum nunquã contrahi, nisi exprefsè agatur inter socios, quòd sint socij omnium bonorũ. ff. pro socio l. 3. §. cum specialiter, & l. coiri. prædicta autem expressio, vel distinctio, an possit fieri solis actibus in controuersia est, quibusdam afferentibus posse fieri, verbis, vel actibus indifferenter, alijs autem affirmantibus nõ posse fieri, nisi verbis, quod videtur sentire glossa in dicta lege coiri, quæ habet in verbo distinctum, id est, exprefsè dictum, quod fiebat omnium bonorum. Mihi verò illa sententia Sylvestri peculium secundo, quæstione quinamata, prædictos doctores concordantis magis probatur, vbi ait posse iniri hanc societatem omnium bonorum principaliter verbis, & secundariò effectibus. Nam & Bartolus in l. 1 titium. ff. de adminic. & peric. tut. in §. altero. regulam tradit, per quam innotescere possit, quænam societas contrahatur, an scilicet omnium bonorum, vel vnius negotiationis, aut simpliciter allegans multa iura ad eã probandam.

Resp.

Dictum 2.

Regula.

REGVLA autem hæc est, scilicet, quòd *actus nostri voluntarij non extenduntur vltra ea quæ geruntur*. Si igitur ex actibus gestis apparet exprefsè contractam esse societatem omnium bonorum hoc sufficiet, aliàs nisi verbis exprimatur non intelligitur contracta societas omnium bonorum: nisi eorum, quæ acta gesta repræsentant tantum.

Societ. 2.

SECVNDA autem societas est, scilicet, generalis societas omnis quæstus, & lucri simpliciter. sed etsi adijciatur ff. pro socio. In hac autem communia fiunt omnia, quæ parantur ex quæstu, id est, ex solertia industriave alterius: dum exercentur mercantiæ & similia. Hic etiam communicantur dãna, quæ ex societate, sicut ex causa proxima possunt oriri. Non autem hic fiunt communia ea, quæ proueniunt ex officijs, vel meritis personæ, qualia sunt, quæ simpliciter, vel causa mortis donantur: vel hæreditas, vel legatum: obueniens, neque salaria aduocationis, tabellionatus, vel similium: neque debita alterius: nisi quæ fiunt causa quæstus, vel societatis. Nam etiam si in hac societate secunda socius contraxerit aliquod aliud debitum licitè, scilicet ad locandam matrimonio filiam, vel ad in studio intertenẽdum filium, vel ad militiam exercendam non sit commune.

Quæst. Generalis societas omnis quæstus quando initur.

SIMILITER dubitari hic contingit, scilicet, quando hæc secunda societas intelligatur contracta. Dicitur autem, quòd hæc societas tunc intelligitur esse contracta, quando contrahitur sine distinctione, vt in l. coiri. ff. pro socio. At in actibus difformibus, & habentibus varietatem contracta societas, etiam sine expressione verborum, præsumitur esse contracta societas generalis, & simpliciter in qua lucra tantum personalia veniunt communicanda. Neque in hac generali societate contracta pensatur, an vnus plus, alius minus lucretur; sed æqualiter secundum Baldum omnia ex omni quæstu etiam ex negotijs, & actibus difformibus parto prouenientia sunt partienda l. si socius pro filia. ff. pro socio, quia hæc dicitur generalis societas, & simpliciter, quando est societas omnis quæstus, si actus sunt difformes. Nam si actus & negotiationes, quibus socij communicant, sunt vniformes, neque diuersæ, non erit societas generalis, neque simpliciter, sed tertia quę dicitur certæ rei de qua dicetur statim. At certæ mercantiæ tantum societas contracta esse intelligetur ex gestis, non enim actus nostri voluntarij extenduntur, vltra ea, quæ geruntur ff. de itin. actuque priuat. l. 1. §. Viuiarius.

Resp.

Societ. 3.

TERTIA societas dicitur societas certæ rei, scilicet, quando consociantur ad viuendum ad vnum panẽ, & ad vnum vinum, vel ad certam negotiationem, vel lucra, quæ consequũtur licet in diuersis negotiationibus, vel operibus ex quibus lucrum sibi pariunt, quamuis, aliquando alter operam exhibeat, alter pecuniam conferat, aliquando vtrumque. Ex actibus igitur, & gestis, quando verbis non fuit

fuit expressum, quænam societas fuerit contracta, an generalis, & simpliciter, aut certæ rei deprehendetur, qualis illa fuerit, in quam conuenerint. Nam iuxta axioma prædictum Barto. actus nostri voluntarij non extendũtur vltra ea, quæ geruntur.

Quæst. quo intelligatur inita esse societas vt cõmunia sint oia lucra.

PRÆTEREA, quia quotidiana inter cognatos, fratres, vel familiares simul conuenientes solent hinc suboriri dubia, inquisitu opus est, quo pacto intelligi poterit inter hos prędictos simul commorantes cõstatam esse societatem, ita vt omnia lucra sint communicanda. Dicimus ergo primò ex sententia Bartol. l. patruus. C. communia vtriusque iudicij, quod si nullus eorum negotietur, non intelligitur inter eos contracta societas, licet hæreditatem paternam, & maternam, & simul teneat indiuisam l. cum duobus ff. pro socio. §. si frater. Baldus autem cum Ioanne de Arena, ac Richardus, & Oldrad. discipulis eius non in hoc omnino assentiẽs Bartolom. in additionibus prædicta, & in d. l. si patruus facit exceptionem, scilicet, quod ita sit, vt Bartol. ait: nisi in casu, in quo ex actibus posset apparere affectus socialis, vt inter nobiles aliquando contingit, qui cum non faciant quæstuarias mercantias: tamen aliquando conferunt omnia dona, salaria, & dotes. Quæ quidem exceptio Baldi est rationabilis, Nam nemo insiciari potest hos actus esse sociales: Ex quibus coniectare licet communicandi talia eos intentione non caruisse: nisi fortè sint bona Castrẽsia, aut quasi Castrensia, quæ quoniam bona priuilegiata sunt, etiam si deputata sint in communem vtilitatem: non cẽsendus est, qui ea deputauit voluisse ea cõmunicare: quia propter horum bonorum priuilegiũ præsumptio iuris fortè stabit in contrarium: vel nisi licet modo non negotientur præcesserunt tamen actus ex quibus intelligitur tãtum contracta societas simpliciter, id est, omnis quæstus tantum. Vide infrà capite sequenti, quæstione secunda, corollario 3. ibi cõcordantur Barto. & Bald.

Dictum 1.

2 SECVNDO dicimus cum eodem Bartol. quòd si altero negotiante, alter à negotiatione vacat, societas inter eos esse contracta, nequaquam potest intelligi. Nam si tunc qui negotiatur, alteri aliquid ex lucro cõfert, magis videtur illud donare, quàm ratione societatis impartire, vt ff. pro socio. l. 5. Ab hac tamen sententia rationabiliter dissentit Baldus in casu, quo is qui non negotiatur omnia obuenientia sibi, putà ex redditibus præbendæ confert in communi, & sic faciunt hinc inde similiter: tunc enim contrahitur societas. Nam talis præsupponitur mens, qualis ex actib. colligi potest argum. l. duo fratres ff. de acquirend. hæredit. Atque perinde secundum Baldum præsumitur contracta societas, si vnus exercetur in vna mercantia, vel arte, & alter se exercet in altera, vt in aduocatis, & tabellionibus: quia lucrorum communicatio societatis est contractio, vel inchoatio. Perinde quoque contracta societas esse videtur secundum ipsum quãdo vnus curã gereret domus; & alius esset aduocatus: vel alter lucraretur, & poneret in domo, sed quia hæc omnia innituntur præsumptionibus. Dicimus in conscientia ad discernendũ, an fuerit contractus societatis, & qualis, quia in conscientia, vbi apparet veritas, cessat omnis præsumptio in contrà, ideò eorum intentionibus, quas habuerunt in actibus gestis standum esse.

DICIMVS tertiò, quòd si vterque negotiationi intendit simulque communicat ad inuicem lucrum, intelligitur contracta societas: si ambo sunt capaces contrahendæ societatis. Secùs si alter esset pupillus: quia hoc non posset expresse. ff. pro socio. l. & in conductionibus: ergo neque tacitè. ff. loc. l. qui ad certum, & si actus sunt vniformes, societas solũ restringitur ad questus venientes ex eis. Sed in actibus in se difformibus, & habentibus varietatem præsumitur societas generaliter contracta. At (vt diximus) in conscientia omnis ista præsumptio cessat, dum de veritate, & in- 3

V 4 tentio-

tentione constare potest.

Quaest. quo principium aut finis societatis intelligatur. PRÆTEREA de tempore, quo initium datur, aut finis imponitur societati, scitu opus est, quale sit. Dicitur ergo, quòd si verbis sit actum de tempore, stabitur conuentioni: si verò verbalis conuentio, non intercessit de hoc inter socios, standum erit actibus. Barto. enim in d.l. Titium. ff. de admini. & peri. tut. sentit ab eo tempore incipere societatem, quo socij communicare cœperint, & ab eo, ex quo desierint communicare, dissolutum esse. ff. pro socio l. vtique, si tamen alter tantum desijt communicare, & non renunciauit societati: seruandum est, quod dicitur in l. actione. ff. eo. vbi dicitur, quòd societas distrahitur stipulatione, aut iudicio animo nouandi. Item bonis à creditoribus venditis, & post alicuius socij mortem.

Quaest. an iure societatis contractū ab vno fratrū sit soluēdū de communi. INSVPER hæsitare quis poterit, an iure societatis debitum contractum ab vno fratrum sit soluendū de communi. Tradit igitur Spec. in titul. de iudic. tale debitum non esse soluendum de communi, nisi contractum sit ratione communis vtilitatis, vel societatis, & in communem vtilitatē versum. Probatio autem huius contrahenti tale debitum incumbit, vt de cōmuni soluatur. argum. l. omnis. ff. pro socio. Sed quid si non probauerit, dicitur tunc per eum esse soluendum absque grauamine alterius. lege non debet. ff. pro socio. l. iure societatis: sed neque dos soluenda est de communi, nisi versa sit in communem vtilitatē, & idem de condemnatione soluta per vnum.

Quaest. an lucrū ex pecunia hæreditaria unius fratris sit cōe. ADHÆC inquirere pergimus, an propter speciem societatis, quam gerit hoc factum, scilicet, quādo vnus ex fratribus cum pecunia hæreditaria mercantiam exercendo inde retulit lucrum, id lucri sit cum alijs fratribus communicandum. Dicimus ergo primò, quòd si id lucri fecit nomine proprio, neque tutor aliorum fratrum sit, non venit cum fratribus communicandum. Secus autem esset, si fecit nomine communi: huius sententię est. Bal. l. si patruus. C. com. vtri. iud. & patet. l. Titium, & Mæuium. §. alterum. ff. de admi. tut.

SECVNDO dicitur, quòd si qui id lucri fecit frater, tutor, vel curator aliorum fratrum erat: etiam si proprio suo nomine fecerit, lucrum sic à se partum ex prima negotiatione negotiando cum bonis communibus: fratribus communicare tenetur, quia illa mercantia, quasi empta de communi, accedente, quòd erat tutor, erat communis. Cæterum si aliquod aliud sibi comparauit lucrum de pecunia emptionum iteratarum, & nomine proprio, erit suum, neque fratribus venit communicandum. Patet hoc dictum ex gloss. in dicta lege si patruus, & ratione quoque patet, quia pecunia redacta ex mercantijs communibus non est communis. Vnde corollarie sequitur idem esse dicendum de cum pecunia minoris, aut ecclesiæ negotiante, vt in l. si proponis. C. de rei vendi. *Dictum 2.*

Quaest. quid si incertum quo nomine lucrū id factum sit. SED si institerit aliquis: quale iudicium sit ferendum, quando non liquet, quo nomine cum pecunia hæreditaria fecerit lucrum, an communi an proprio. Ad hoc dicitur tertiò, quòd tunc si continuauit negotium solitum cum alio fratre mortuo exerceri, super viuentibus filius fratribus in diuisam substantiam possidentibus, sic videtur communi nomine fecisse ductum argumen. lege nam & seruus. ff. de neg. gest. §. si viuo. Si verò negotiationem insolitam exercuerit: sic præsumetur, quod nomine proprio fecerit, nisi ex libro rationum aliud apparuerit: huic dicto tertio assentit Bartolus dicta lege patruus. Cui accedit primò, quòd in casu, quo in dubium vertitur, quo nomine emerit: si emptor erat tutor, in dubio præsumetur, quòd emerit nomine communi, quod & approbatur, à multis argumen. lege post mortem. ff. quando ex fac. tuto. Cui etiam secundò additur, quòd eo casu, quo communi pecunia, & communi nomine negotiatur, quatenus lucrum est commune, eatenus & damnum debet esse commune, & hoc si aggressus est solita negotia *Dictum 3.*

discre-

discretè operando: secus est si insolita: quia tunc sibi imputet damnum; ita Bal. & suffragatur Bar. in l. Titium. ff. de admi. tut. & patet l. si negotia. ff. de neg. gest.

Quæst. an emptũ ex pecunia cõi sit commune. Resp.

PRÆTER hæc licet quæstionem hanc in materia de venditione expeditam esse meminerimus: nihilominus, quia aliqualiter, & huic loco affinis esse videtur, & hic desiderari poterat, rursus eam hic perstringimus. Quæritur ergo, an quasi ex quodam iure societatis emptum ex pecunia communi, vel redacta ex rebus communibus sit communicandum. Dicitur ergo, quòd licet ex parte quæstio hæc ex præcedentibus illucescat pro maxima sui parte: tamen quatenus in forma pateat responsio, respondemus primò, quòd si aliquid est emptum, sic nomine communi commune est alteri: si illud habeat ratum, patet lege si ego. ff. de negot. gestis. Secundò dicitur, quòd si emens aliquid ex pecunia communi, in qua pupillus, vel minor particeps, erat tutor, aut curator eius erat: res empta efficitur communis: etiam si proprio nomine suo eam comparauerit. Patet lege secunda. ff. quando ex fac. tut. Si autem ex pecunia communi proprio nomine aliquis rem aliquam mercatus sit, qui partem in tali pecunia alicuius minoris vendicantis tutor non sit: propriam sibi talem rem emptam facit, & non communem, perinde ac si ex pecunia propria, & proprio nomine eam emisset. Patet l. filię ff. de solu.

Quæst. qd agendũ, dũ incertũ an cõmuni pecunia, an priuata res empta fuerit.

AT verò, quoniam causidici in dubijs multum præsumptionibus vtuntur, eis morem gerere cupientes pergimus inquirere, quid fiet, quando in dubio res versatur, an propria pecunia, aut communi, rem emerit, & an proprio nomine eam emerit, aut communi. Dicendum ergo est, quo ad primam quæstionis partem, quòd in dubio quantum attinet ad forum exterius præsumitur ex propria pecunia emisse. l. si defunctus. C. de arbitr. tut. neque ibi ad coniecturas confugiendum est, cuius conditionis fuerit artifex, vel non. Si verò constiterit emisse pecunia communi, si quo nomine, an proprio, an communi eam mercatus sit, res in ambiguo est: tunc nomine proprio eam emisse in foro exteriori præsumitur. l. magis. ff. de solut. In conscientia verò non admittitur præsumptio in contrarium, vbi veritas patescit. Sic igitur hanc quæstionem, & præcedentem videtur esse, idem modus soluendi.

IAM ad primum argumentum respondet Sotus esse nonnullos, qui respondeant, vbi nihil lucri accreuit, non debere, qui operas posuit, illas perdere; sed aliquid ex sorte fore ei tribuendum: nihilominus ipse respondet, quod, quemadmodum si capitalis iactura fiat, totum amittere debet, qui illud posuit, ita vicecuersa, si saluo capitali, nihil lucri accrescat, totum capitale esse illius qui illud posuit, & alterum debere suas operas perdere: quia hæc fuit pactionis vis, vt alter subiret capitalis periculum, alter verò operarum. Verum etsi hæc solutio communis sit: sed certè (ni fallor) non videtur totam difficultatem inæqualitatis, quam obijcit argumentum euacuare: quare aliter sit satis argumento, & fortè melius, & magis ad mentem Syluestri, & Caietani dicendo, quòd certè in hoc contractu intercedit æqualitas. Nam sicut ponens operas: si lucrum non sequatur, amittit operas, & inde lucrũ subsecuturum, nam istæ operæ si locarentur aliquid valebant: & expositæ periculo negotiationis maioris valoris sperabantur fore, & vtrumque amittit in casu, quo fit iactura lucri, qui ponit operas: ita similiter, qui pecuniam posuit, casu quo lucri iactura, & pecuniæ amissio fiat, totum amittit, & in casu, quo nihil lucri partum est, licet sibi sua sors redhibetur: tamen sicut alius suarum operarum vsum, & commoditatem amittit: sic istæ pecuniæ expositor lucro non facto suæ pecuniæ amittit commoditatem, & vsum. Nam etsi vsus pecuniæ, quia per se sumpta pecunia infructifera est, ab eius valore, & dñio non.

Ad 1. arg.

Solut. 2.

Vsus pecuniæ, ut negotiationi exposita fructiferus.

non distinguatur: tamen vsus pecuniæ, vt exposita est negotiationi in societate, propter spem lucri, valoris distincti est, & fructiferus est: qui tamen tunc amittitur: qui correspondionem habet ad omissionem operarū. Quòd autem pereunte opera eam exponentis propter defectum lucri, exponenti pecuniam, ea si non pereat, salua sibi maneat natura harum rerum est in causa. Nam pecuniæ suaptè natura res permanentes sunt, vnde non mirum est, si dum in societate in se, vel in specie manent saluæ à domino suo redhibeantur. At operæ adhibitæ in societate res sunt suaptè natura successiuæ, & transeuntes, vnde si defectu lucri pereant, haud dissonum est ab earum natura, quod nihil post se relinquẽtes lucri, earum expositori pereant.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respõdetur negando, quòd sit contra naturam societatis, quòd iactura pecuniæ si pereat sit propria eam exponentis, ita vt pro eius amissione ponens operas nihil sibi refundere teneatur. Nam æqualitas, quæ etiam est de natura istius contractus societatis in hoc seruatur, quòd sicut pereunte pecunia, tota eam exponenti perit: ita pereuntibus operibus defectu lucri, talia opera in solidum ea adhibenti pereant. Et ad hunc sensum intelligendum est illud aliquorum dictum, quod in ista societate ex pecunia, & industria id conflatur, quod æqualiter perdatur, scilicet, quòd sicut expositor pecuniæ se exponit periculo eam perdendi, sic expositor operarum eas perdendi periculosè subdat: neque quicquam contra hoc probat, id quod ex l. si id qđ. §. idem Celsus pro socio, quia non facit ad propositum, quod ibi concludit, scilicet, quòd pecunia debet vtrique socio perire, quia ibi lex loquitur in casu, quo vterque socius exposuit pecuniam: vt patet ex tenore legis, nam inquit, si pecuniam contulissemus ad mercem emendam, &c. At nos in præsentiarum loquimur: dum alter in societate tantum confert pecuniam, & alius tantum exhibet operas.

Ad 3. arg. TERTII argumenti nunc intermittimus solutionem, quæ instructionem exigit, & modum, quo distributio lucri facienda sit inter socium pecuniam tantum conferentem: & inter socium operas exhibentem, quia hanc materiam suo loco commodius reseruamus.

De societate præsumpta inter fratres, & an cum indiuisa est hereditas in societate simpliciter communicanda sunt lucra ex meritis personarum prouenientia, & quid si frater de suis laboribus posuit pro communi victu, vel pro communi patrimonio reparando, & de viuentibus ad vnum panem an de communi possint filiæ dotari, & an lucrum vxoris alterius fratris sit communicandum in diuisione, quomodo diuidenda sint bona, & lucra in casu &c. & fructus.

CAPVT LXII.

HANC disputationẽ de cõtractu societatis prosequendo, operæpretiũ est, in eam absoluendo iuxta diuisionis contractus societatis membra procedere, & quia sermones in vniuersali, authore D. Thoma, minus prosunt, quò vtilius procedamus ad particulares casus descendere cogimur. Quæritur ergo (quoniam de societate præsumpta cœpimus edisserere, & inter fratres sæpe tacita inita esse societas præsumitur) si maior ex duobus fratribus nomine communi administrauit bona minoris, an sic sit contracta societas ita, quod frater minor teneatur approbare gesta per maiorem nomine communi facta. Respõdetur autem breuiter, quod in hoc casu reliquus frater minor gesta vtiliter per fratrem maiorem approbare tenetur, gesta autem damnosè rata habere non tenetur, imo omnia damna illata communi patrimonio per maiorem dolo, vel lata culpa, ipse maior administrans suæ culpæ accepta ferẽs minori pro rata emendare tenetur. Ita Rof. in quodam consilio quod incipit,

Quæst. si maior fratrum bona minoris administrauit an præsumatur societas. Resp.

cipit, In omnipotentis, & quoad vtiliter gesta patet. ff. de neg. gest. l. Pomponius, quo ad damna illata resarciẽda patet ff. fa. er. l. hæredes. §. non tantum. & §. item culpæ. & l. puto. §. sed & si dolo & l. in communi diuidundo & l. si is cum quo. & l. in hoc iudiciũ, & l. communis seruus. ff. communi. diuid. Sed quia tantum definitum reliquimus, quod vtiliter gestum per fratrem maiorem per minorem fore approbandum in casu quæstionis, nunc ad quæstionis punctum, scilicet, vtrũ iure societatis lucrum reportatũ per prædictum maiorem ex pecunia communi sit communicandum, responde tur ex sententia eiusdem Ros. loco allegato, quod certè tale lucrum est cõmunicandum, si talem pecuniam communem maior frater communi nomine administrauit, etiam si minor non approbet damna illata communioni, neque sentit damnum emergẽs dolo, vel culpa minoris: patet hoc ff. pro soc. l. socius socio.

Quæst. SED nunquid tale damnum non poterit maior qui illud intulit communioni, compensare cum excessiuo lucro, quod administrando attulit cõmunioni? Respondetur, quòd hoc nõ obstante damnum illud maior administrans, sibi ascribere debet, suæque tribuere culpæ. Est enim casus ff. pro socio. l. non ob eum. cum l. seq. Dicimus secundò, quòd maior dum tutor minoris non fuit, si proprio nomine pecuniam communem administrauit, si bi soli lucrum inde quæsiuit, est enim casus in §. si vnus ex socijs. l. si vnus. ff. pro soc. & patet in l. si patruus C. com. vtri. iud. Sed restat dicendum, si minor hinc passus est dispendium: quid iuris tunc. *Resp.* Respondetur benè posse minorem in hoc casu agere contra maiorem, quãtũ sua interest hanc pecuniam communi nomine non fuisse administratam, iuxta gloss. l. si vnus. ff. pro soc.

Quæst. an habẽtes hæreditatẽ indiuisam lucrum ex officijs cõferre debeant in cõmune. PRÆTEREA secundò quæritur, vtrùm frater habens cum fratre hæreditatem indiuisam: & societatẽ simpliciter, id est, omnis quæstus lucrum ex officijs publicis, vel meritis personæ obueniens in commune conferre teneatur? Respondetur dicendũ esse huiusmodi lucrum in hoc casu cõmune non fieri. Huius sententiæ assertor est Paul. in quodam consi. quod incipit in causa vertente, quod maximè verum habet in lucris quæsitis ex officio, & meritis personæ. *Resp.* At patet primò per l. cum duobus §. si fratres. ff. pro soc. vbi si fratres tenuerunt hæreditatem paternam indiuisam, vt emolumentum, ac damnum in his cõmuniter sentiretur, quod aliunde quæsierunt in commune non redigitur, qua si videatur cõtracta societas in bonis patrimonialibus, nõ autem in lucris aliunde obuenientibus.

PATET secundò, quia in his speciale est, quod quantumcunque coeat societas simpliciter etiam expressè, non intelligitur cõtracta nisi in prouenientibus ex questu, seu industria personali: vt sunt, quæ acquiruntur exercendo mercimonia, & similia, non autem in prouenientibus ex meritis personæ.

HINC sequitur corollariè primò, quòd in societate contracta simpliciter, id est, ratione omnis quęstus, hæreditas, vel legata, seu donationes, quæ vni ex socijs deferuntur non veniunt in communi, vt patet l. coiri. cũ §. sequenti. ff. pro socio. *Corol. 1.*

SEQVITVR corollariè secundò, quòd salaria, & delata ratione officij, vtpote quæ potius ex merito personæ, quàm ex questu, seu opera socij dimanant, non fiũt lucra communia in hac societate simpliciter, nisi ex pacto expresso hoc fuerit conuentum. Ita sentit Spec. titu. de iudi. §. sequitur. versi. quid si alter pro hoc facit. l. cum muneris ff. de num. & ho. & quod no. in l. 1. ff. si mens. fal. mo. di. Addit tamẽ Specul. ibi, quod si vnus ex fratribus remotus est ab officio propter sufficientiam suam, & in locum eius alter substitutus est non debet salarium esse commune: sed proprium fratris substituti. *Corol. 2.*

TERRIO sequitur corollariè secundum Bartolum in d. l. si patruus, quod si nemo ex fratribus habẽtibus *Corol. 3.*

iu-

in communi negotiatur, non fit contracta societas in bonis aliunde quæsitis, & licet hic videant iuristæ Bald. dissentire à Bart. tamen dicunt ex eis aliqui Baldum suum dictum aperto iure non probare. Sed nos potius ducimus eos ad concordiam reducere, vt Syluester peculium 2. q. 20. facit ita vt Bart. intelligatur loqui tantum de societate simpliciter, quæ quia communicationem negotialium lucrorũ non excedit: ideò secundum ipsum vbi nullus eorum negotiatur, non potest intelligi contracta societas simpliciter, quæ innititur in quęstibus ex negotiatione prouenientibus. At Baldu. si verum dicit, intelligendus est loqui non de societate ista simpliciter, cuius lucrum procedit ex negotiationis quęstu: sed de societate, quæ conflatur ex alijs actibus, scilicet, ex collatione salariorum, & donorum & dotium in communi. Igitur dum ex actibus præcedentibus gestis apparet, qđ contracta sit societas simpliciter, quæ tantum de se habet se extendere ad lucra ex quęstu: tunc si aliquis sociorum acquirat aliquid castrense, vel quasi castrense, vel aliquid proueniens potius ex meritis personæ, quàm ex quęstu, vt hæreditas legata, donationes, salaria ratione officij, etiam si aliquis socius in communem vtilitatem hæc deputauerit, non ideò censendus est in hac societate simpliciter quęstuaria ea voluisse communicare.

Concordantur doctor.

Proba. 1.

PATET hoc à simili, quia quidquid solus expendit de suo in re communi potest in eius rei diuisione repetere iuxta l. in hoc iudicium. ff. com muni. di. ergo etiam prædicta sit deputata in vtilitatem communem potest repetere. Probatur id etiam à contrario casu, quia si ex bonis communibus dotatur filia vnius fratris, debet in diuisione bonorum computari in portione contingenti ipsum fratrem, vt no. Spec. in d. §. sequitur. in versicu. quid si vnus: & idem in alijs expensis factis pro vti[illegible] vnius dumtaxat ib[illegible]em. Ad hæc maximè procedunt vt sentit Barto. in d. l. si patruus in lucris quæsitis post mortem fratris remanentibus ex eo filijs impuberibus, cum quibus neque societas contracta esse dici potest, sed neque præsumẽda est donatio, præsertim si is, qui lucrũ parauit filiorum expers non erat, quia longè abest à verisimili, quod quis velit tollere à suis, vt impendat alienis.

PRÆTEREA tertiò quæritur, vtrum si post mortem patris duo fratres simul commorentur, & vnus de fructibus laborum suorũ, vel de alijs bonis posuit in domo pro communi victu possit illud plus fructuum in diuisione hæreditatis repetere, an verò ratione societatis fructuum sit cõmune, dicimus ergo ad quæstionem: primò, quòd fructus extantes erunt fratris eos ponentes: nisi contracta sit societas in eis, ita Bald. in l. cum duobus. ff. pro soc. 2. dicitur, quod si tales fructus sunt consumpti, tunc si inter eos erat contracta societas conuiuendi, quia ad vnum panem, & vinum viuebant, illos in diuisione repetere nõ poterit; quia societatis iure intelligũtur consumpti, & non ratione fraternitatis, vel cohabitationis, sed communis mensæ secundum ea, duo fratres, de frat. de nouo bene inuesti. in vsi. feu. & secundum Bald. ibi, quod facit pro fratribus, quorum alter maior est in familia. Tertiò dicitur, qđ si inter eos non erat societas conuiuendi, putà, quia vnus erat minor cũ quo contrahi societas non poterat l. & in conductionibus. ff. pro soc. vel alter erat furiosus, aut prodigus, cui erat interdicta administratio, aut Monachus, & similes, tunc expensę nõ imputantur inter fratres, quæ sunt factæ pro alimentis: nisi protestetur, qđ non intendit donare l. Nesennius. ff. de neg. gest. vel nisi in casu, quo redditus, & fructus communes sufficientes erant ad alimenta, & quia voluit eos conseruare: quo melius venderentur, ideò pro victu communi supposuit aliquid de fructibus proprijs, quia tunc eos repetere poterit quando naturali charitate non tenebatur alimentare argum. l. fina. ff. de peti. hæredita. & etiam,

Quæstio si mortuo patre vnus fratrũ plus ex fructib. laboris contulit, an in diuisione hæreditatis id plus repetere possit.

Dictum 1. 2

3

etiam, quando, qui expenſas fecit, erat pauperior, non præſumitur eas donare. Hoc autem confirmat Bal. in l. ſi paterno C. de neg. geſt. qui tenet de ruſticis, quorum vnus multa poſuit in domo pro alimentis, quod poteſt petere ea quando in filijs alterius fratris alimentatis non erant operæ aliquales correſpondentes alimentis, quia communiter ruſtici ſunt pauperes, quorum oculus eſt porcellus, vt teſtatur glo. in l. illicitas. ff. de offic. præſ. Quare cum ſuperfluis careant, donare non præſumuntur. Vnde repetere poſſunt hæc alimenta præſtita quando inter eos non fuit inita ſocietas conuiuendi, ita in foro exteriori: ſed credimus in foro conſcientiæ vbi ceſſat præſumptio, & vbi non ratione ſocietatis conuiuendi facta fuere hæc alimenta communia, & gratia donandi non fuere pro communi victu ſuppoſita, reſtituenda ſunt, & ab ea deputante repeti poſſunt.

Quæſt. ſi vnus lucra & colendis agris impendit lucra ſua illa poſſit repetere. Reſp.

INSVPER & quartò quæritur, ſi alter duorum fratrum contulit lucra ſua pro communi patrimonio reparando, vel pro communibus poſſeſſionibus colendis boues comparauit, an repetere iſta poſſit. Reſpondet Baldus, quod repetere poteſt lucrum, quod pro his contulit: quando ſic erat proprium ſuum, quod cõmunicare illud non tenebatur, ratione communis patrimonij, vel cuiuſcunque ſocietatis ita Bal. per tex. in l. ex duobus. ff. de nego. geſt. quia ſolum communia ſunt cõmunicanda, alias non, vide Bald. in d. l. filiæ.

Quæſt. an ſi vnus fratrũ laboribus lucretur illud teneatur in cõe cõferre, ſi ex eodem pane viuũt. Dictum 1.

A D H Æ C quintò vlterius pergimus inquirere de fratribus habentibus paternam hæreditatem indiuiſam, qui viuunt ad vnum panem, & vnum vinum, nulla alia contracta ſocietate, ſi vnus ex induſtria perſonæ lucratur, quippe qui eſt artifex, vel nauticam exercet artem, vel ſimilibus nauat operam, an tale lucrum, quod ſibi inde parauit ratione ſocietatis ad cõmune redigere teneatur. Igitur ad quæſtionem reſponſuri præmittimus primò, quod ſi inter prædictos contracta eſſet ſocietas ſimpliciter, tunc quia in hac ſocietate communicantur lucra venientia ex induſtria, licet hic non fiant communia emolumenta obuenientia ex meritis, ideo tale lucrum communicandum eſſet. Sed quia quæſtio procedit in caſu, quo nulla ſocietas contracta eſt inter eos, propterea ſecundo ad quæſtionem dicitur, quòd tale lucrum, quia aduentitium eſt, etiam quoad proprietatem ſuperſtite patre, competit tali filio ſua arte illud acquirenti, neque poſt mortem patris venit communicandum, cum alijs fratribus, quod intellige, ſi lucrum illud pater permiſit, quaſi non indigens labore, & induſtria filij in re domeſtica. Dicitur tertiò, quòd alij fratres commorantes domi, ſi expenſas fecerint circa patrimonium pro quærendis, vel colligendis, aut conſeruandis fructibus, frater, qui fuit abſens, non participabit partem fructuum, niſi contribuat pro expenſis. Dicitur quartò, quod ſi alij fratres perſonaliter laborauerunt in hæreditate, & in re communi pro dictis fructibus, tunc ſalaria ſua ad arbitrium boni viri taxanda deducent ex illis fructibus. Sicut etiam ſi laborem impenderint, aut expenſas pro conſeruatione patrimonij id totum deducent in diuiſione, niſi, vt dictum eſt, conflata eſſet inter eos ſocietas ſimpliciter.

Line-anchored dictum numbers: 2 (beside "eos, propterea ſecundo ad quæſtio-"), 3 (beside "rantes domi, ſi expenſas fecerint circa").

Quæſt. an in ſocietate oium bonorum vnus fratrũ poſſit filias dotare ex communi bono. Reſp.

A D H V C ſextò inquirendum eſt, vtrum in ſocietate omnium bonorum frater poſſit filias ſuas dotare de communi, & certè quæſtio hæc olim in controuerſia fuit inter iuriſtas, nã Specul. videtur tenere negatiuam, niſi pactum ſit inter eos per l. ſi ſocius pro filia ff. pro ſocio, & idem Petrus de Peruſi. in 14. libr. conſiliorum. At vero Bald. in conſilio, quod incipit, Factum tale. contrariam ſententiam ſequitur. Sed nihilominus tenendum eſt plane, quod, ſi ſunt ſocij omnium bonorum maximè expreſſe & verbaliter, quia ibi eſt communicatio omnium licite quęſitorum: de communi tunc veniunt dotandæ filiæ, quia hic eſt etiam communicatio omnium debitorum licitè contractorum. Vnde in

hac

hac societate tenetur frater contribuere fratri militanti, aut filiam matrimonio locanti. Si autem solum esset contracta societas simpliciter, id est, omnis quæstus dumtaxat, tunc nō possit filias de communi dotare.

Corol. HINC sequitur corollariè, quod si vnus fratrum dotauit filiam alterius ipso patre sciente, & tolerante in casu, quo inter eos est contracta societas omnium bonorū, pater id sciens, & tacens tenetur contribuere sicut etiam, qui donauit. Si verò non sint sic socij omnium bonorum, qui dotauit dotem repetere potest, quia vtiliter gessit negotium fratris eius dotando filiam. Neque obstat, quod extraneus dotando filiam alterius donare videtur, iuxta l. ex morte. C. de pac. conuē. quia hoc verum est, quando solus hoc facit: secus si faceret simul cum patre, vt consuluit Bal. in consilio, quod incipit factum tale.

Quæst. an hæreditas legitimum contingens trāsire possit ad spurium. INSVPER ex vi societatis omnium bonorum hæreditas alias contingens solum legitimum an possit transire etiam ad filium spurium, scitu digna quæstio est, cui facit satis Bal. in l. 1. C. pro soc. concludens, quod si frater legitimus, & spurius in vita patris contrahunt societatem omnium bonorum, moriente patre hæreditas etiam transibit ad spurium, non quidem vi successionis, vel relicti, sed iure societatis, quod pro cautela obseruauit is, qui spurium velit succedere in hæreditatem cum legitimo. Exhortetur ergo in vita sua eos, vt bonorū omnium inter se expressè ineant societatem.

Quæst. an lucrū vxoris alterius fratris sit cōicadum. QVIA contingibile est etiam & hoc dubium, necesse est etiam à nobis dissoluatur, scilicet, vtrum lucrū vxoris alterius fratris communicandum sit in diuisione. Respondetur ergo pri-
Dictum 1. mò, quod si talis vxor in eisdem operibus se exercet, sicut homines in laborando: habitura est partem lucri, quod tunc diuidendum est in capita sicut dicendum est de filijs. Ita Bal. in l. si vxorem. C. de cond. in ser. & do. & Vba. in l. cum duobus. ff. pro soc.

2 SECVNDO dicitur, quod si talis vxor exercet aliquam artem, vel mercantiam, vel est obstetrix, aut chirurgica, & tunc si omnia lucra reponebat in communi, & similiter vir contracta videtur esse societas, nam societatem cum viro vxor contrahere potest authore Bald. in d. l. si vxorē: & si lucra erunt communia, imo in regno Castellæ ex peculiari lege huius regni, omnia lucra durante matrimonio parta inter virum, & vxorē fiunt communia. Quare in regno hoc non licet vxori separatum habere lucrum. In alijs autem regnis vbi hæc peculiaris non viget lex, sed ius ciuile commune seruatur, si vxor tale lucrum tenebat separatum, vel ex alijs coniecturis apparet, quod neque cum viro, & fratribus viri societatem inter se habentibus societatem contrahere volebat: tunc de operibus communibus, quæ fiunt à mulieribus in domo secūdum qualitatem personæ: vt sternere lectisteria, in coquina præparare comestibilia, & huiusmodi lucrum sibi vendicare non potest. Nam hæc operari in domo tenetur vbi alimenta recipit, ita gloss. l. sicut. ff. de oper. lib. & Bal. in l. Caio Seio in fin. ff. de ali. lega. & Ang. in l. 1. C. de legi. hære. & in l. sicut dotem. ff. soluto matri. imo si ipsa desisteret à talibus obsequialibus ministerijs propter exercendam artem etiam si ministeria hæc paruæ essent æstimationis, pars lucri exercitæ ab ipsa artis deberet communicari viro, & alijs fratribus secundum iudiciū boni viri, nisi excusata esset à præstando hæc ministeria in tali domo, propterea, quod alimenta aliundè haberet iure legati secundum Baldum, & Ang. vbi suprà.

TERTIO dicitur, quod licet extra regnum Castellæ, vbi viget ius cōmune ciuile, si vltra talia obsequialia ministeria, vxor exercendo aliquam artem lucretur, possit illud tanquam proprium retinere, & communicare illud non cogatur: tamē in regno Castellæ, quia durante matrimonio lucra sunt communia inter virū & vxorem (vt prædiximus) hæc lucra vxor sibi retinere non poterit, sed viro suo commu-

communicare cogetur, ac per consequẽs alijs fratribus viri, si ipsa, & suus vir cum ipsis cõtraxerint societatem simpliciter omnis quæstus. Et idem dicendum esse videtur de filiabus alterius fratris, excepto, quod acquirent patri, & illud lucrum erit eis adnentium.

Quæst. quõ bona inter fratres sint diuidenda mortuo patre. DEINDE quia omnia hic exhaurienda sunt dubia, quæ ad hanc materiam sunt attinentia, ne illa aliũde lector mendicare cogatur, nunc quæritur. Quomodo debeant diuidi bona, & lucra in casu, quo Petrus migrauit à vita superstitibus quatuor filijs masculis æqualiter ei succedentibus, altero eorum, Paulo scilicet, habẽte duos filios aptos ad labores exercendos, lucraque faciẽda, & post mortem patris sine diuisione laborauerunt communicantes inuicem bona, & lucra vsque ad mortem eius, qui duos filios habebat, id est, Pauli, quomodo ergo hic fiet diuisio, an iure societatis. Nam videtur hic contracta societas.

Dictum 1. QVÆSTIONEM igitur absoluturi dicimus primò, quòd si loquamur de bonis alijs à fructibus ex possessionibus prouenientibus, si diuisio horum bonorum fieri habuisset tempore mortis Petri quatuor filij eius æqualiter ei successuri erant ab intestato secundum stirpes. l. inter filios. C. famil. erc. ex testamento verò secundum voluntatem patris testantis succedent excepta legitima, qua defraudandi non sunt. §. disponat. auth. de nup. col. 4.

2 SECVNDO dicimus ex sententia Bald. in l. si patruus. C. communia vtriusq. iudi. quod si diuidenda essent bona post mortem Petri, viuentibus tamen omnibus quatuor filij eius, ab eo tempore, quo ceperunt communicare bona, & lucra, intelliguntur tacitè societatem contraxisse, & ab illo tempore citra quoad bona inde quæsita, siuè post mortem Petri diuisio facienda est in capita, id est, in quatuor personas fratrum filiorum Petri, est namque hoc de natura societatis, vt in capita diuisio quæsitorum fiat. l. si non fuerint. ff. pro Soc.

CÆTERVM duo filij paruuli laborantes æqualem portionem cum suo patre non obtinebunt, quia super stite patre eorum, cum nulla bona cõmunicauerint sicut pater suus cõmunicauit, non censentur in societate esse adnumerati, nihilominus sua salaria inde accipient: quæ verisimiliter sibi comparassent, si tempore illo societatis alijs inseruissent: & quia suas personas hi duo filij Pauli communicarunt circa negotia communia, ipsa ratio iustitiæ dictat, quod inde sua salaria accipiant, quæ per duos homines eligendos per iudicem erunt taxanda.

TERTIO dicimus, quod si mortuo Paulo diuisio sit facienda, quia prima societas eo mortuo distracta est, & dissoluta iuxta l. adeo. ff. pro socio si filij eius duo non contraxerint de nouo societatem cum suis patruis, patre Paulo mortuo fiet diuisio, sicut eo viuente fieret: ita, quòd isti filij tũ partem patris, tum sua salaria percipient. Verum si aliquo tempore societatem contraxere cum patruis suis, tunc de bonis à tempore contractæ societatis acquisitis diuisio facienda est in capita, id est, in persona filiorũ Pauli etiam, & non in stirpes: de bonis verò Petri, & Pauli debet fieri diuisio in stirpes, & non in capita reseruatis duobus filijs Pauli salarijs. 3

SED qualiter diuidendi sint fructus pendẽtes ex possessionibus, quas tenent ad coloniam: dicitur ad hoc quartò ex sententia Bart. in suo consilio incipiente Titiarellus, & Bal. in additio ad Bar. de duo. frat. quòd si boues ad culturam erant communes, prius deductis expensis, diuisio fieri debet in capita, & nõ in stirpes. Nam hic perpendendum venit fructus trifariam percipi posse. Primo modo ratione operarum exhibitarum à personis. Secundò ratione agriculturæ cui applicati sunt boues. Tertiò ratione expensarum pro melioribus, & similibus, & pro semine. Igitur deducenda est omnis impensa, quæ si facta est æquali proportione à fratribus, & nepoti- *Quæst. quõ diuidendi fructus pẽdentes.*

potibus, æquali portione redibit ad vnumquemque: quia omni casu talis impensa deducenda est, l. fundus. ff. fa. erc. Secundò autem, sicut boues sunt communes, ita quòd ratione eorum percipitur pro ea parte communicandum est, pro qua & boues sunt communes, quia ratione communis acquiritur dominis pro ea portione, pro qua dominium obtinent. ff. de acquir. rer. do. l. per seruum in fin. Tertiò residui fructus diuidendi sunt in capita, ita vt cuilibet sua contingat portio tã patruis, quam nepotibus ratione initæ societatis. Societas enim operantium in societate capita spectat d. l. si non fuerint.

TANDEM Bar. l. in eos. ff. de tute. ait fratrem gubernantem bona communia cum fratribus paruis: non posse petere salarium, sicut tutor petere potest, assignabitur tamen illi secundũ Ludo. certa fructuum portio, licet salarium petere non possit. Aduertendum est etiam secundum Bald. in tracta. de duob. frat. Quod si dentur duo fratres, quorum alter duos habet filios laborãtes possessionem communem, alius verò nullum, diuisio fiet æqualiter in capita operantium, quia hæc societas respicit capita eorum, qui operas ponunt. *Nota.*

ADDIT Paul. in l. illud. C. de colla. ꝙ si sint duo fratres, quorum vnus est solus nihil operans, si alius habens multos filios bona gubernat, tũc ille, qui est solus in diuisione, petere non potest fructus consumptos a filijs fratris, scilicet, pro suo victu (vt puto.) *Nota.*

ADVERTENDVM denique est, quod lucrum alterius fratris in dubio præsumitur de patrimonio patris esse, aut de communi, si sit homo nullius exercitij. Sicut alias vxor præsumitur habere in dubio de bonis mariti. At verò si artifex sit, & benè lucratur, non præsumitur illud habere de communi, nisi expresse probetur. C. arbitr. tutel. lege si defunctus.

De diuisione societatis multiplici: an sit societatis, aut locationis contractus, vbi vnus ponit pecuniam, & alius industriam. Soluuntur argumenta Garciæ, et quomodo hic seruantur æqualitas de tribus conditionibus, scilicet, quod negotiatio sit licita: secundum quod pecunia stet periculo: tertium, quòd seruetur æqualitas, quod lucrum in societate magis est industria de documento Mercati de damnis, quæ inferuntur socijs Indiarum.

CAPVT LXIII.

IAM præterea, quæ dicta sunt ad vlteriora, quæ de materia societatis disputanda sunt viam sternentes, præmittimus cum Soto de iusti. & iur. libr. 6. q. 6. ar. 1. duplex esse societatis genus, vnum, scilicet, dũ multi mercatores vnum cumulũ suarum pecuniarum ita coaceruãt, quod ministros, pecuniam, operas, & expensas in negociando habẽt communes. Hoc autem negotiationis genus solẽ ne est multumque inoleuit apud insignissimos mercatores Burgenses, & Genuenses, Brugenses, Londinenses, & reliquos. De quo societatis genere nulla oritur controuersia. Nam vnusquisque eorum sua pecunia negotiatur, quæ suo stat periculo, expensarum quoque apud eos habetur ratio pro rata suæ cuiusque sortis, pro qua etiam rata lucri inter eos fit distributio. Alterum verò societatis genus est, vbi vnus pecuniam ponit, alius verò industriam. & operas, vt habetur l. societatem. ff. pro Soc. vel industriam cum aliqua parte pecuniæ. *Duplex societas.*

AT verò contractum societatis huius secundi generis solent aliqui in tria membra subdiuidere, primò quãdo vnus in societate pecuniã confert, alius autem suam industriam, & laborem exhibet. Sicut non raro vsu euenire solet, quando, quia vnus abundat numis, & industria caret, & alius quia industria est præditus, pecuniæ tamen est expers, ideo contractum ineunt societatis, quo mutuo sibi sunt adiumẽto. *Diuisio societ.*

to. Secundum membrum eſt quando vnus eorum pecuniam confert, alius autem pecuniam etiam conferens labores adhibet, ſicut vſu euenire ſolet inter ingenuos, & equites, & inter induſtrios mercatores. Tertiò, quando vterque ſocius eſt induſtrius, & diues, & vtrinque coita ſocietate ſubminiſtrantur pecunia & induſtria.

Quæſt. IAM verò quoniam naturam contractuum rimari primò oportet, quæritur de hoc primo membro, ſcilicet, quando in ſocietate vnus ſolam pecuniam applicat, aliùs verò tantum induſtriam, & laborem exponit, an contractus hic ſapiat naturam contractus ſocietatis aut locationis. Ratio dubitandi autem eſt, licet videatur

Sen. Garc. quæſtio de nomine, quia Garciæ 2. parte de contractibus ca. 17. pag. 525. quamuis fateatur contractum ſocietatis communiter nominari à doctoribus, tamen contendit eſſe contractū non ſocietatis, ſed locationis induſtriæ, & operarum, additque hanc ſuā opinionem eſſe conformem ſententiæ Angeli de Peruſio approbatæ per Syluest. ſocietas. 1. quæſt. 1. quia ait eſſe contractum locationis, idemque in

Arg. 1. ſinuare Nauarrum in ſumma capi. 17. num. 251. probat autem ſuam ſententiam multipliciter, tum quia contractui ſocietatis repugnat inæqualitas, ſcilicet, quod ſi non ſit lucrum pecunia ſalua ponenti eam, ſit reddenda, & quòd operæ exhibenti eas pereant, ergo talis contractus, non eſt contractus ſocietatis, ſed locationis operarum.

2 TVM ſecundum, quia non repugnat cōtractui locationis operarum pactum de amittendo ſalarium eis debitum, ſi tales operæ locatæ fructus ſperatos non attulerint, vt vſueuenit in hoc contractu, ergo eſt contractus locationis, & non ſocietatis.

3 Tum tertiò, quia ſi aliquid obſtaret, quo minus eſſet contractus, locationis eſſet, quia hic pereunt operæ eas ſubminiſtranti, at in contractu locationis non pereunt, quia ſiue lucrum ex eis reportetur, ſiue non, certum ſtipendium pro eis eſt exſoluendum. Sed hoc non obſtat, vt patet exemplo. Nam ſi grex ouium paſcendus traditus ſit paſtori pro parte fructuum, & fœtuum, conſtitur iſſimum eſt contractum hunc eſſe contractum locationis, vbi paſtor paſcendi locat operas pro parte fructuum, & fœtuum in de ſibi obuentura, & tamen ſi talis grex nihil fœtuum procreaſſet, aut fructuum protuliſſet, grex incolumis manens ſuo domino ſaluus maneret, at labores paſtoris tunc paſtori perirēt, ergo hoc non obſtat, quin ſit contractus locationis.

TVM etiam quartò Garcia hoc confirmat alio adhibito exemplo, vt verbi gratia, ſi nobilis eques agricolę agrum ſuum colendum pro medietate fructuum inde colligendorum daret, perſpicuum eſt contractum hunc ſolum eſſe contractum locationis, vbi agricola pro medietate fructuum tanquam pro pretio locat ſuas operas, & ſolam quandam hic interuenire apparentiam ſocietatis etiam, ſi pereuntibus fructibus, ſaluo agro manente ſuo domino, agricola ſuarum operarum ſit iacturam paſſurus, ergo pari ratione contractus, vbi pro negotiatione exponuntur hinc pecuniæ, illinc ſolæ operæ, erit contractus locationis operarum, & non ſocietatis. 4

IGITVR ad quæſtionem, quamuis quæſtio ſit de nomine puto reſpondendum eſſe per hanc concluſionem. Verè eſt contractus ſocietatis, & licitus, in quo vnus pecuniam confert & alter operam. Hęc concluſio eſt communi vſu recepta, & communiter hic contractus nomen ſocietatis ſibi vendicat. Concluſio eſt primum iuris pontificij cap. per veſtras de dona. inter vir. & vxor. deinde & iuris Cæſarei, inſtitut. de ſocieta. per totum & ff. pro ſoc. & ſingulariter. C. pro ſoci. l. ſocietatem. vbi dicitur ſocietatem vno pecuniam conferente, alio operam dante, poſſe contrahi, magis obtinuit, & patet ab euentu, quia hic ſociantur in iactura & lucro, ergo eſt cōtractus ſocietatis, & probatur quoad *Quæſt. de nomine.* *Concluſ.*

Prob. secundam partem, scilicet, quod sit contractus hic licitus, quia cum negotiatio sit licita, nihil refert, an dominus pecuniæ negotietur sua pecunia, an verò alteri eam committat, qui suo nomine cum ea negotiationem exerceat, dummodo eam ponẽs eius periculum subeat, & sub eius dominio maneat.

Prob. ET patet etiam, quod ex parte exponentis operas contractus societatis dicendus sit & licitus. Quia vt glossa in l. societatem. C. pro soc docet, sæpè opera alicuius pro pecunia valet, vt institu. eod. §. 2. ergo sicut qui confert pecuniam sub suo periculo, licitè contractum societatis init, sic qui confert operas sub suo periculo. Igitur ne in re clara immoremur superest, vt ad argumenta in contra posita à Garcia respondeamus. Nam in primis dum suam sententiam vult tueri authoritate Angeli de Perusio approbati, vt ipse inquit, per Syluest frustra hoc intendit. Nam neque Angelus de Perusio (prout ibi approbatur à Syluest.) quicquam in gratiam Garciæ loquitur, sed neque Nauarrus loco citato pro se allegatus multum sibi fauet Quia solum ait posse defendi huiusmodi societates potius esse locationes cum salario incerto, quàm societates, quod tamen, quia contra modum loquendi vtriusque iuris, & doctorum est, velle oppositum defendere, magis est proteruire: quam quicquam conficere. Et Sylue. socie. 1. q. 3. cum Angelo tenet, quòd vbi certa est merces, est locatio, alias est societas.

Ad 1 arg. Garcia. AD primum igitur Garciæ argumentum negamus huic contractui societatis, vbi quis pecuniam confert, alius verò subministrat operas, æqualitatis rationem repugnare. Imò æqualitatis proportio seruatur (vt supra diximus) non propter rationem, quam affert Conradus lib. de contract. quæ. 89. concl 6. in fine, vbi ait, ꝙ hic interuenit æqualitas, quia sicut pecunia in societatem collata, si nõ perditur, manet salua suo domino: ita persona ponẽtis industriam, & laborem, quippe, quæ ex sua parte est sors principalis posita, dum operæ pereunt, manet sibi salua. Sed contra rationem Conradi est, ꝙ ipsa potius in æqualitatem contractus huius, quàm æqualitatem probat. Quia hinc probaretur, ꝙ amissa sorte conferentis pecuniam, sors principalis præstantis operas, quę, autore Conrado, est sua persona, semper sibi integra maneret & salua maneret, dum sua persona maneret incolumis, quod tamen est dictum ridiculũ. Seruatur igitur hic ęqualitas, quia exponens pecuniam negotiationi in societate, suę pecunię vsum, & commoditatem cum periculo amissionis tam pecunię, quàm vsus eius exponit. Ratione autem huius expositionis talis vsus est sibi fructiferus. At verò alius solum vsum suarum operarum suppeditat. Vnde nihil mirum, si in hoc sit melioris conditionis collator pecunię: vt dum non perit, sit sibi salua reddenda, quia etiam tunc non immunis euadit ab ęquali iactura. Quia sicut prętator operum, suorum operũ perdidit vsum, ita pecunię collator suæ pecunię perdidit commoditatem, & vsum, qui poterat esse fructiferus ex negotiatione, cui exposita erat pecunia cum suo periculo. *Seruatur hic æqualitas.*

Iustitia formalis hic seruatur. ITEM in hoc contractu seruatur iustitia formalis: & formalis æqualitas, sicut in cambijs, vbi cambitur pecunia ab vno loco in alium locum, habito respectu copię vnius loci, & inopię alterius, nulla habita ratione temporis. Quia hic seruatur natura contractus, vt secundum ipsam nullus cambientium minus habeat, quam debet habere. Ita & in hoc contractu societatis, vbi vnus confert operam, alius pecuniam, etiam si pecunia dum non perit, salua suo domino maneat, formalis intercedit ęqualitas, quia hoc exigit natura contractus, & nullus eorum obseruata lege huius contractus, habet de eo minus, quàm debet habere, hęc sunt de mente Caieta. & Sylu.

Ad 2 arg. AD secundam Garcię obiectionem, seu argumen. respondetur, quod stando in rigore, & in proprietate vocabulorum repugnat contractui locatio-

cationis operarum pactum de amittendo salarium eis debitum, si tales operę locatę fructum non attulerint, quia locatis operas proprium est eas pro certo, & saluo sibi stipendio locare: neque enim locator operum ex natura locationis earum habet subire periculum: at verò in hoc contractu societatis, qui eas operas ponit ex natura societatis earum patitur periculū, quia associantur in lucro, & in periculo. Non enim merus locator operum ex natura locationis tantum stipendij erat reportaturus, quantum ex societate ista sperat lucrum, si negotiationis alea bene cedat. Imo hac ratione sæpe sæpius malunt isti contrahentes inter se contractum societatis potiusquam locationis operarum inire, quia collator pecuniæ intelligit planè conducentius esse sibi adhibere sociū in negotiatione suæ pecuniæ, quàm conductum ministrum, qui magis oculos solet adijcere ad certū sibi reddendum stipendium siuè lucretur, siuè non, quam ad curam, quam aliàs deberet gerere, cum salua sibi persitet semper sua merces. At qui socius est, quia particeps futurus est lucri, quod maius ex maiori cura paratur, solicitior solet esse instando negotiationi, & quia præstator operum præoptat societatem ineundo lucrari plus, licet cum periculo, quam modicum via locationis sine illo.

Ad 3. & 4. arg. Garciæ. AD tertiam, & quartam Garciæ obiectiones, & ad exempla, quæ obijcit dicimus, quod in casibus illis, dū sic contrahitur inter dominum gregis alicui pastori pascendum tradentem gregem pro parte fœtuum, & inter ipsum pastorem, & inter nobilem agricolæ tradentem agrum pro medietate fructuum si obuenerint, & inter ipsum agricolam, id, quod inde speratur lucrum ab agricola, & à pastore non speratur, vt certum stipendium locationis suarum operarum, quia sic minus deberent percipere, sed quia speratur, vt pars lucri periculo subiecta suæ industriæ, & operæ correspondens ex lucro societatis obuenturo, ideò talis contractus non est dicendus propriè contractus locationis, sed proprius est contractus societatis. quod si Garcia largo modo velit eum contractum locationis appellare propter aliquam ibi similitudinem interuenientem, nihil moror, neq; renitar, si dicat, quòd aliquo modo regulandus est contractus hic per contractum locationis, quantum ad æstimationem operarum, iuxta illud quod gloss. ait in l. societatem. C. pro soc. quòd sæpe opera alicuius pro pecunia valet. Nam æstimatio illarum operarum, id est, valor earum, si locarentur, est sors principalis, quæ hic ponitur ab altero contrahentium, & iuxta maiorem, vel minorem æstimationem earum arbitrio peritorum faciendam, ex lucro communi obuenturo proportionabiliter capturus est partem: quæ speratur fore maior, quā stipendium, quod operæ locatæ mererentur, propterea, quod periculo exponitur ob maius lucrum.

POSTQVAM contractum societatis licitum esse comprobauimus: iam non erit abs re illas conditiones, quas ad suam rectitudinem exigit, adnumerare. Igitur secundum Syl. societas. 1. q. 1. & Caie. in Sum. & supr. 2. 2. q. 78. ar. 3. ad 5. & Nauar. in Sum. c. 17. nu me. 251. ad iustitiam huius contractus tria requiruntur. *Cōditiones societatis tres.*

1 PRIMO, quod ars, vel negotiatio sit licita, id est, non iniusta: aut vsuraria, de don. int. vir. & vxo. ca. per vestras. Notanter dr̄, quod requiritur ars, vel negotiatio. Vnde corollariè infert Metina in sua Instruct. §. 27. fol. 147. ꝙ si quis conferret alteri mille aureos, qui peritia negotiandi careret, neq; negotiationi insisteret eo pacto, vt id lucri, sibi repēderet, quod relaturus erat ex negotiatione, si eos negotiationi exposuisset, quia deest ei hæc prima conditio, contractus societatis non est: sed mera vsura: est enim re vera illos mille aureos velle mutuare, & cum lucro eos postea reportare.

SIGNANTER quoque secundum eundem Metinam dicitur, quod requiritur, negotiatio sit licita. Vnde infert corollariè non esse con- *Nota.*

tractum societatis licitum, si quis pecuniam committat alteri: vt ea negotietur in cambijs his quæ vsus hisce temporibus nostris inuexit, vel si eam conferat mercatori assueto plura vendere ad creditum maiori pretio, quàm ad numeratum.

2 SECVNDA autem requisita conditio est, quòd pecunia in societate exposita stet periculo ponentis, secundum Diuum Thomam 2.2. quæstione 78. artic. 3. ad 5. quia secundum eundem manet sub dominio deponentis: atque ideò ex æquitate, & lucrum, & iactura ad eum spectat. An verò ratione côtractus assecurationis possit saluo sibi capitali lucrum ex negotiatione captare, statim differendum à nobis venit.

3 TERTIA conditio est, quod æquitas seruetur in omnibus, sic quod damna, & lucra sint communia, quod intelligêdum est proportionabiliter, ita vt qui plus posuit pecuniæ, vel operæ, plus habeat de lucro. l. si non fuerint, & l. quid enim. ff. pro soc. in quo statur arbitrio boni viri: quod in hac actione sequendum est. l. in proposita. ff. pro socio vnde ista æquitate non seruata, societas iniqua est, & Leonina in d. l. si non fuerint in fi. Vnde Mercatus de contract. capi. 9. de societatibus, pagi. 33. libro primo censet ab eis qui ineunt societatem cum cognatis pauperibus, vel alijs personis indigentibus, quibus conferunt pecunias, qui bus cum negotientur, seruandam esse magis ad perpendiculum istam societatis æqualitatem, ne indigentibus, cum quibus indulgentiores, & liberaliores deberent esse, debitum lucrum suis laboribus expositis correspondens subtrahentes segerant iniustos & tyrannos.

Inuehitur Mercatus in Hispalens. QVARE non immeritò Mercatus ibi inuehitur contra quendam Hispalensem, qui cum quodam inope, sed valde strenuo, ac industrio viro sic tyrannicè gessit, vt conuenerit cum illo demittendo eum ad Indicas regiones cum bis mille aureis insumptis in merces illuc transuehêdas pro quarta parte lucri earum mercium ea lege, vt nihil aliud exigeret lucri, aut stipendij pro alijs mercibus, quæ sibi committerentur ad trâsuehendas eas in nauibus & illic in prouintijs Indiarum diuendendas, cum destinasset centum mille vltra illa duo millia in mercibus illi commissa, in naui eadem reponenda concredere illius industriæ, vt illis partibus diuenderentur, pro qua industria & ingenti labore adhibendo nihil lucri illi inopi, & tam industrio augebat, cum tamen præ inopia illam iniquam côditionem, & tyrannicam inuoluntarius acceptauerit: constat hanc societatem fuisse Leoninam. Neque considerauit: hanc Leoninam societatê iniens, quod hic summè adnotandum venit circa hanc tertiam conditionem (prout notat Mercatus) quòd in tractu negotiationis prolixo diuturnoque plus industria, & labor æstimâda aliquando veniût, quam pecunia contra extimationem falsam dantium pecuniam in societatem exercentibus pecuniæ negotiationem, inst. de socie. §. de illa sæpe vnius ex socijs diligentia tantum præstat, quantum pecunia ab alijs collata. l. so cieta. ff. pro soc. suffragatur huic assertioni Mercati sententiæ communis theologorum, & philosophorum moralium: qui magis lucrum, & emolumentum negotiationis attribuunt ingenio & industriæ negotiantis, quàm pecuniæ, cuius nos & ipsa experientia commonefacit: dû passim videre est, quosdam parua sorte pecuniæ incipiêtes negotiari in breui ditescere, alios verò aliàs pecuniosos, & diuites, quia expertes industriæ, & vecordes sunt negotiationi insistendi in magnam pauperiem fuisse delapsos. Non enim pecunia in arca parit, nam de se sterilis est: sed industria negotiationis, & labor eam efficit fructuferam, & fœcundam. *Lucrum in socie. magis est industriæ.*

PRÆTEREA quia de conditionibus iustificantibus hunc contractum societatis agimus: illud documentum Mercati vbi suprà, hic commendatione dignum est, scilicet, quòd quando à conferentibus pecuniã in societate exponentibus operas *Documentũ.*

aliquę

aliquæ conditiones graues præsertim indigentibus imponuntur, taliter inter eos conueniat opus est, quòd iuxta grauamina conditionum, quibus grauatur ponens operas, recompensa sibi fiat de lucro. Solet namque conditionibus his grauari, scilicet, quòd extra societatem nullam aliam negotiationem exercere, aut sortem habere, neque alij rei operam nauare possit. Neque enim huiusmodi grauaminum impositores iustam causam ea non recompensandi habent, quòd causentur scientibus, & sic volentibus acceptare iniuriam non fieri. Aut desinant sic indigẽtes & præ penuria illas iniquas conditiones admittentes opprimere, & eorum sudore, & laboribus locupletari, aut se beneficos exhibeant eis, quos assumunt in socios egenos, aliàs industrios, saltem æqualitatem iustitiæ in contractu societatis cum eis seruando.

ITEM ad hanc tertiam conditionem attinet, quod sicut partienda sunt lucra, ita resarcienda sunt damna, quæ sua culpa socius socio infert, cuiusmodi sunt, quæ Mercatus vbi suprà narrat, & passim. Hipalenses socij correspõsores hæc damna moliuntur aduersum consocios mittentes sibi argentum, & aurum ex regionibus Indiarum, quo illud in merces transmittendas ad illos in classi illuc nauigatura insumant, quod soliti sunt insumere, vel alia debita peculiaria soluendo, vel pro alijs locis Indiarum aliam expeditionem mercium faciendo, sicq; defraudant consocios missores auri, & argenti, nullas in destinato tempore eis merces mittendo, vel certè deteriores, aut cariores merces illis mittũt, quippe quas ad creditum hac ratione Hispaniç maioris emunt, vel ea genera mercium, quæ petebãtur à socijs insulanis, quorum inopia illic laborabatur, hac de causa non mittũt: sed alia, quibus minus lucri illic comparatur. Cumque passim nocumenta hæc socij Hispalenses suis consocijs insulanis patenter inferant, mirum est dictu, quam parum hęc animaduertere curẽt, & ac si res hæc penitus tan

Dãna, quæ inferuntur socijs Indiarum.

cta sit, sic se immunes ab omni culpa, & restitutione esse sentiant.

QVONIAM de resarciendis dãnis illatis societati, quatenus attinet ad hanc tertiam conditionẽ inceptus est sermo: nunc quoque & de hac quæstione dicendum venit, scilicet, vtrùm damnum personæ ponentis operas sit commune, & communicandum: vt si aliquis sociorum tutando pecuniam à latronibus percussus est, fecitve expensas, aliquave perdidit, quæ secum non tulisset, nisi cõmuni nomine fuisset profectus ad negotiandum.

Quæst. an damnũ personæ ponentis operas sit cõe.

DICENDVM est autem, quod tale damnum est communicandũ, estque de communi soluendum socio illud passo: quando damnum illud est extrinsecum, & proueniens ratione societatis, quod limitandum est, etiã quantum ad damnum, cuius societas est causa immediata, non autem, cuius est occasio remota. Hoc assertum expressè habetur. l. cum duobus. §. quidam sagariam. ff. pro socio. quod Bal. l. 1. C. pro soc. sic limitauit. Signanter dictum est, si fuerit damnum proueniens ratione societatis. Nam secundum summarium Bart. in dicta l. cum duobus. damna, & lucra contemplatione societatis obuenientia sunt cõmunicanda. Secus si contemplatione personç obuenerint, licet societas fuerit occasio: vt si verbi gratia, absfui propter societatem: & consanguineus meus concedens testamentum me absente instituit hæredem extraneum, quod non fecisset, si adfuissem dicta l. socium. Hoc damnum licet fuerit ex societate occasionatum, quia tamen non est à societate immediatè causatum, non conuenit de communi soluendum, sicut etiam lucrum personæ, licet sit ab societate occasionatum, dũ ratione societatis non obuenit, non est in commune deferendum, vt verbi gratia, si propter societatem adiui principem, & ei gratus extiti, ideoque ab eo donatus sum Castro, non contemplatione societatis, sed meæ personæ tantum ei complacentis, illud nõ est cõicandum, neque cum socijs diuidẽdum, ita in l. socium. §. socius. ff. pro. soc.

Resp.

Nota.

Nota.

ſoc.Sed etiam notanter diximus,quādo damnum iſtud eſt extrinſecum.Nā ſi ſit damnum intrinſecum,ſcilicet,ipſius capitalis, quid peribit, ſi ſine culpa ſocij cum eo negotiantis perijt, aliter dicendum eſt: De quo rurſus incidit ſermo.

An cuncta pecunia ab vno expoſita in ſocietate reputanda ſit pro principali ſorte: nam diſſentit hic Sotus à reliquis, ſtatuitur hic regula lucida Caiet. ſi pecunia pereat, cui debeat perire. An liceat conuenire vt ponens operas partis pecuniæ iacturam ſubeat. In dubio intelligitur contracta ſocietas ſecundum conſuetudinem regionis: an ſit contra æqualitatem, quod hic ponens pecuniam minus accipiat lucri, quàm par ſit non conſecuto lucro an capitale pecuniæ ſit partiendum? & in dubio pecunia à principio cõmunicata non præſumitur.

CAPVT LXIIII.

VONIAM tertia conditio id exigit, vt dāna, & lucra i ſocietate ſint cõia proportionabiliter, iuxta valorem eius, vnuſquiſq; ſocius in ſocietatem confert, & quia iſta lucrorum,& damnorum communio & partitio exigit cognitionem ſummę,quā vnuſquiſque ſociorum in ſocietate,vt ſortem principalem contribuit. Iam quæritur, an cuncta pecunia, quam quis in ſocietate exponit,reputanda ſit pro principali ſorte. Sotus namq; de iuſtitia & iure libro ſexto quæſtione 6.articul.1.opinatur non totam pecuniam in ſocietate expoſitam reputandam eſſe pro ſorte principali,neq; habendam eſſe rationem quantitatis pecuniæ,quam quis in ſocietatem cõfert: ſed periculum,cui exponitur,eſſe attendendum, ſcilicet, quanti conſtet, & æſtimetur eius aſſecuratio. Nā pretium inquit,quo aſſecuraretur eſt, quod tantum in ſortem principalem, cui correſponſura ſit quantitas lucri, confertur à ponente pecuniam.Quod probat multipliciter.Primò, qa alias, ſi quis in ſocietate cõferret 10. millia aureorum, nuſquā induſtria alicuius ſocij eò attingeret, vt in valore par eſſet tantæ aureorum ſummæ, quod tñ contra legem inſtit.de ſocie. §.de illa, vbi habetur quorūdam opera,ita pretioſa eſſe,vt iuſtum ſit conditione meliori in ſocietatem admitti. Secundò id probat. ſ.quòd valor ille non ſit totus cenſendus ad percipiendum lucrum, quoniam qui pecuniam ſic ponit non illam expendit, neque alteri tribuit poſtquàm eſt item ſibi redhibēda: ſed tantum exponit eam periculo: ergo ſolum æſtimandum eſt quantum valet periculum pecuniæ. Inſuper confirmari poteſt,quia ratio,quare illa pecunia eſt fructifera,eſt quia exponitur negotiationi cum periculo, ergo iuxta quantitatem,& æſtimationem periculi illius expectandum eſt lucrum: & non iuxta totam ipſius. Patet cõſequentia à ſimili, quia ſi ratio calefaciendi eſt calor,iuxta quantitatem caloris ſequetur maior, vel minor calefactio: ergo a ſimili iuxta quātitatem periculi (ſi periculum, cui exponitur in negotiatione eſt ratio, & cauſa lucri)ſequetur ponenti pecuniam correſponſio quantitatis lucri. Item vltimò confirmatur,quia ſi talis pecunia, prout eſt expoſita periculo negotiationis, ſicut aliud debitum periculoſum venderetur,ratione periculi,poſt negotiationem ab ea præemente recuperanda ſi domino ſuo forte manſiſſet ſalua, & ſecus ſi periſſet, tunc pro facto multo minoris æſtimaretur: & emeretur:ergo illa pecunia ſic cum periculo negotiationi expoſita non eſt æſtimanda in ordine ad lucrum quantum in ſe ſeorſum conſiderata valet: ſed quantum, vt eſt periculo expoſita, valet.

Quæſt. an omnis pecunia in ſocietate poſita ſit reputanda in principali.

Sen.Soti.

Arg.1.

Arg.2.

Confir.1.

Confir.2.

Concluſ.

IGITVR pro conſtanti intelligentia quæſtionis ſtatuitur contra Sotum certa concl.non eſt habenda ratio in ſocietate tantum valoris periculi pecuniæ expoſitæ negotiationi, ſed quantitatis & valoris ipſius pecuniæ: itaque hic tota pecunia expoſita pro ſorte principali, in ſocietaté collata eſſe cenſetur, & non tantum pretium

tium

tium assecurationis periculi illius, verbi gratia, si in societatem conferã tur duo millia aureorum ab vno sociorum, quę ducentis aureis, sibi à tertio iusto pretio assecurarentur, iste socius nō est censendus ponere pro sorte (vt ait Sotus) illos ducētos pretium assecurationis aureos tãtum: sed duo millia aureorū pro sua principali sorte censetur contulisse. Hæc conclusio est Nauarri in summa c. 17. nu. 251. videtur esse Metinæ in sua instruct. §. 25. in tertia societatis cōditione, vbi ait lucrum resultans ex negotiatione in societate ad vnum cumulum redigendum esse, indeque proportionabiliter diuidendum esse, iuxta id, quod singuli sociorum contulere, subiungit que exemplum, in quo simul cum Caiet. hanc nostram conclusionem videtur approbare Nam ait, quod si vnus mille aureos conferat insumendos in merces, aliusque suos labores subministrat ad transuehendas eas merces ad insulas per mare, ibique vendēdas, qui labores pro mille alijs aureis cōputantur, si alius suam solicitudinem, & industriam hic exhibeat: quæ quingentis aureis tantum ęstimantur, si ex hac negotiatione lucrum quingentorum aureorum est relatum, qui mille aureos in pecunia contulerat ducentos aureos inde ex lucro hoc reportabit, qui verò labores æquiualentes mille aureis præstauit totidem ducentos aureos, sibi accipiet: qui verò industriam tantum ęquipolentem quingentis aureis contulit, centum tantum aureos sibi vendicabit: quia tantum dimidium respectu aliorum pro sua sorte in societatem contulit. Hinc autem tanquam admirabilem regulam dilucidamque Caietani commendat ibi Metina, vt potè tanto autore dignam, vbi videre est Caietanum, & Metinam rationem non habere valoris assecurationis capitalis, id est, pecuniæ collatæ in societatem: sed æstimationis ipsius pecuniæ in ordine ad diuisionem lucri. Hæc etiam nostra conclusio est Garciæ de contract. 2. par. ca. 17. pag. 501. probat autem multipliciter eam Nauarrus, idest, quia sic habetur in l. si non fuerit. ff. pro soc. & inst de soc. §. de illa. Tum quia hoc, quod. Sotus in contra asserit, est nouum cōmētum & nullibi apud negotiatores vsu receptum. Tum, quia securior, & clarior est regula ad statuēdum ęqualitatem in societate inter socios dicere id negotij ad iudicium peritorum esse remittendum, qui æstimato prius pretio pecuniæ collatæ cum hac conditione expressa, vel tacita, scilicet, quod pecunia nullam iacturam passa in primis domino suo sit restituēda. qui contulit illam, simul etiam æstiment pretium industrię, & laboris ex parte ea exponentium, ea quoque adiuncta conditione expressa, vel tacita, scilicet, quòd, nisi lucrum obueniat, eas operas, & industriam socij adhibentes, nihil pro eis sint percepturi, quia illis tunc pereunt.

Exēplum conclus. *Regula lucida Caiet.* *Prob.*

PROBATVR etiam, quia exponens summam pecuniæ in societate ex tota illa, siuè modica sit, siuè magna, lucrū reportare in animo habet, nam alias frustra exponeret totam, si ex tota lucrum referre non pararet: ergo tota illa summa, vt sors capitalis, ex qua tota lucrum intenditur negotiationi exponitur. *Prob.*

ET confirmatur, quia si non in tota illa pecunia negotiationi exponitur: ergo aliqua eius pars negotiationi non esset exposita: ergo pars non exposita esset tantum mutuata socio, quare ex ea lucrum sperari non posset: ergo tota exponitur, si de tota expetitur lucrum. Meritò ergo opinio contraria Soti reprobata est à Nauarro, & præter rationē est dicere, quòd mille aurei negotiationi cum periculo eorum iacturæ expositi in ordine ad societatem, & lucrum, non æstimētur plusquam valor assecurationis eorum, quia certè si in negotiatione perissent, eorum assecurator non centū, quod erat iustum (vt supponimus) pretium assecurationis eorū, sed totidē mille aureos eorum domino iustè cogeretur exsoluere. Neq; obstat aliquid in contrarium, vt in solutionibus argumentorum magis patebit.

AD primum igitur argumentum incon- *Ad 1. arg. Soti.*

incontra dicitur, satis est aliquando, licet non semper, æstimatio laboris, & industriæ possit non solum adæquare, sed etiam excedere æstimationem pecuniæ negotiationi expositæ, etiam si plura millia aureorum exponantur, vt dicta lex verificari possit. Sicut vsu euenire posset in casu, quo quis valde industrius socius tantum multa millia aureorum Hispaniæ insumpta in merces ad Indos transuehendi, ibique vendendi curam in se susciperet. Nam tunc nihil mirum si industria, & labor diuturnus & periculosus istius nō solum exæquet: sed etiam excedat valorem summæ aureorum expositæ. Dixit enim rectè Mercatus loco vbi suprà, labores, pericula, industriam, qualitatemque personæ socij hæc obeuntis eo magis esse æstimanda, quo hæc fuerint maiora. Vnde cum mercibus socij nauigantes ad Indos parum pecuniæ, aut nihil in talem societatē soliti sunt conferre: & tamen non immeritò propter prædictas rationes magnum cumulum lucri referunt.

Ad 2. arg. AD secundum Soti argumentum respondetur, quod licet tota illa pecunia, quæ in societatem confertur, si salua esse contingat, domino sit redhibenda: tamen quia non pars eius, sed tota exponitur periculo, ideo meritò ex tota illa expectandum est lucrum, & non ex valore tantum, quem valet eius periculum, & propter rationes prædictas.

Ad confir. AD confirmationem verò primā dicitur, quod propriè loquēdo ratio, ob quam illa pecunia fit fructifera, est, quia exponitur negotiationi, & periculum, cui exponitur, non est propriè causa, & ratio lucri, sed causa, sine qua non, domino suo lucrari non posset, sicut applicatio ignis ad stupam non est causa, aut ratio formalis inflammationis eius, sed tantum causa, sine qua non, sic & in præsenti. Secundò dicimus, quòd sicut ignis, si totus secundum suam totam extensionis quantitatem principio passiuo applicetur, secundum se totum, vt sic extensus, & applicitus concurrit, sic tota summa pecuniæ negotiationi exposita, periculo iacturę obiecta, quia secundum se totam tali periculo, & negotiationi subditur, secundum se totam sit sors principalis in societate, & sit causa lucri, & non solum, vt periculum eius æstimatur.

Ad confir. vltim. AD vltimam confirmationem respondetur, quod pecunia subiecta negotiationi in societate potest considerari dupliciter: vno modo, vt periculo iacturæ exposita est, tantum sine spe percipiendi ex ea aliud lucrum præter eam, & si sic veniret, minoris emeretur: sicut cætera debita periculosa, eo solum, quòd periculosa sint, minoris emi solent. At verò si talis pecunia consideretur, vt in potentia propinqua, & in virtute est lucrificatiua, quia exposita negotiationi licet cum suo periculo, sic non minoris veniret, neque minoris emeretur: sicut neque minoris granum tritici iā satum emitur, quia licet subdatur periculo: tamen istud periculum cum spe colligendi fructus non solum recompensatur, sed cumulatur per emolumētum ex fructu speratum. Sic & in præsentiarū, & licet possit esse aliqua differentia: sed satis est hæc similitudo ad acquiescendum huic solutioni in moralibus, & ideo cōsideranda est hic pecunia, non vt cum periculo suo tātum valet, sed etiā, vt sic fructifera est: quare tandem æstimanda est, quantum in se valet, quia id, quod ratione periculi à valore eius ex vna parte detrahitur, ex alia parte ratione spe lucri, cū qua coniuncta est, sibi additur.

Quæst. an pecunia pereunte soli ponenti pereat. CIRCA illā tertiā conditionem, quæ dictat in cōtractu societatis æqualitatem esse seruādam in omnibus iam multa emergūt dubia, quorum primū est, an pecunia si pereat, soli cā conferenti: & non socio prestanti solas operas debeat perire. *Resp.* Respōdetur ergo, quod licet in hac re multa & varia dixerint: tamen verius est de iure, & in cōscientia, quod totum capitale pecuniæ, siuè pereat ante operas, siuè post, si iactura eius in principio, siuè in medio, siuè in fine negotiationis fiat, soli conferenti illud perit. Hæc assertio est Bald. in l. 1. C. pro soc. est de mente

D. Thomæ 2.2.quæst.78. vbi ait, quod committens pecuniam mercatori, vel artifici non transfert dominium illius sicut in mutuo: sed remanet eius, ergo sentit, quod iactura eius domini debet esse propria, si pereat, est etiam de mente Bart. in dict. l. 1 est Syluestri societas, quæst. 6. est Angeli, est Nauarri in sum. c. 17. n. 252. & 253.

Probat. QVAM probat Nauarrus, quia si alicuius partis pecuniæ positæ ab alio iacturam solas conferens operas deberet subire, profecto illa pars iam esset constituta extra periculum: ac per consequens esset socio tātum mutuata cum intentione inde referendi lucrum, quod non vacat vsura. Item, quia in fine societatis tota pecunia sortis, si salua remaneat, est socio eius collatori reddenda: ergo non facta fuit communis: ergo nullius partis eius præstans tantum operas tenetur iacturam subire, cum ad se neque in parte attineat.

Probat. TVM, quia postquàm adhibens operam, si non subsit lucrum in fine, nullam partem illius pecuniæ vendicare potest, non licet pacisci, vt subministrator operum, & industriæ aliquam partem dimidiam, aut tertiam, aut quartam soluat. Quod & confirmat *Conf.* Sotus vbi supra contra alios, qui in hoc ait esse deceptos, dicens non posse licitè quempiam in societate ponere mille eo pacto, vt tantum quintæ partis periculum subeat, quintamque partem pariter recipiat lucri. Nam cum alius subeat periculum aliarum quatuor partium, illa ratione meretur, secundum Sotum alias quatuor partes lucri, atque adeo pro industria nihil reciperet. Tum quia non est duplici onere grauādus vnus socius plus quàm alius, si ergo ponēs operas grauatur onere perdendi operas in casu, quo non sequatur lucrum, sicut grauatur pecuniæ collator onere amittendi pecuniam, casu, quo eius sequitur iactura: ergo præstator operum socius non est opprimendus alio nouo superaddito grauamine, scilicet, quod partis pecuniæ, si pereat, periculum subeat, præsertim cum labor, & industria aliqñ in tantū excellere possint, vt meritò ei adhibenti ex lucro duæ partes tertiæ contingere debeant.

Prob. vlt. ET patet vltimò, quia si totius suæ sortis pecuniariæ collator illius periculum subeat, sicut operum subministrator socius suorum operū periculum sustinet: seruatur æqualitas, & aliàs non: ergo. iactura tota pecuniæ debet esse propria eam ponentis. Consequentia est nota, & antecedens patet, quia iuxta mentē horum doctorum hanc assertionem tenentium ex vna parte hic ponitur cōmoditas pecuniæ potiusquàm ipsa pecunia, nisi detur æstimata secundum Syluest. & ex alia parte ponitur commoditas operum, & sic fit æqualitas etiā si pecunia maneat propria ipsius deponentis, quia sicut vnus, si non subsequatur lucrum, perdit vsum suæ pecuniæ, sic & alius vsum suorum operum: & è cōtra: ergo si pecunia manet propria ipsius deponētis, sic & propria debet esse sibi, si pereat eius iactura, vt in omnibus æqualitas obseruetur. Neque hoc est cōtra id, quod suprà diximus, scilicet, quod tota pecunia censetur exposita, quia verum est, quod tota exponitur, non quoad proprietatem eius, quia propria manet ipsius deponentis: sed exponitur tota negotiationi, quantum ad eius commoditatem, & vsum: at periculo exponitur quoad eius etiam proprietatem, neque enim si pereat, collator eius tantum perdet commoditatem, & vsum: sed etiam proprietatem illius.

Quæst. an deducere liceat in pactum vt ponēs operas partem iacturæ pecuniæ subeat. SED consequens ad prædictum exurgit dubium, an aliquando liceat deducere in pactum, quod ponens solas operas partem iacturæ pecuniæ subeat, si perierit. Neque tam facilis hæc quæstio est, vt non possit contro uerti. Nam gloss. 14. quæstione 3. in ca pit. plerique, & Panormitanus in capit. per vestras. de donat. inter vir. & vxo. hoc in pactum deducere licitū esse putant. At verò S. Bernar. eis aduersatur hac ratione inductus, scilicet, quia si capitale pro parte sit securum, ibi pro parte resultat mutuum, ex quo cum speretur lucrum, labe vsuræ

vſuræ totus commaculatur contractus.

Reſponſ. NIHILOMINVS tamen cum Syluestro loco vbi ſuprà reſpondemus, quod ſimpliciter non licet tale pactum contractui ſocietatis miſcere propter rationem Sanct. Bern. quæ id conuincit, & propter rationes in præcedenti quæſtione allatas. Liceret tamen in caſu, quo pecunia conferretur cum pacto, quod communis eſſet, & communiter inter ſocios ſicut lucrum diuideretur, apponere pactum, vt ſocius alter collator operum partis illius periculum in ſe ſuſciperet, quod Nauarrus in Sum. cap. 17. num. 254. ait eſſe ſententiam omnium, quā tenet etiam Syluest. ſocietas. 1. cap. 6. Vnde ait Angelum inferre, quod ſi ex pacto, aut ex conſuetudine periculum capitalis aliquando erat commune, communiter debet diuidi inter eos: quod tamen intelligendum eſt eſſe verum ad hunc ſenſum, ſcilicet, quod toto tempore ſocietatis capitale ſit cōmune, vnde in fine diuiditur, ſi ſupereſt, & conſequenter ſi perit, quilibet ſuam medietatem perdit. Non autem ad iſtum ſenſum, ſcilicet, quaſi ſi pereat, ſocius vnam medietatem reſtituat ei, qui poſuit, quia iſta pars eſſet ſecura, & conſequenter eſſet pro parte mutuum.

Nota. ADDIT tamen ibi Sylueſter, quod ſi non apparet, quomodo ſit cō tracta ſocietas, intelligitur contracta ſecundum conſuetudinem regionis: & inter mercatores ſecundum conſuetudinem mercatorum. ff. de ædil. edic. l. quod ſi nolit. §. qui aſſidua, ſed certè hiſce noſtris temporibus malè audiret (vt puto) apud omnes ſocius ille, qui pecuniam conferens deduceret in pactum, quod ſocius eius medietatis illius ſubiret periculum, niſi expreſsè adderet, quod fieret communis, quia nota vſuræ inde inureretur inter vulgares etiam, ſi apud ſe ſe ſecretò in animo concepiſſet, quod pecunia fieret communis, ita quod in fine, ſi capitale ſupereſſet, diuideretur ſecundum quod totum, vel pars eius remaneret, iuxta gloſſ. 14. quæſtione 3. cap. plerique, quia de hoc apud vulgares non conſtaret.

Quæſt. de tertia ſocietatis conditione. INSVPER circa tertiam conditionem de æqualitate ſeruanda in ſocietate, an ſit contra eam, ſi collator pecuniæ minus lucri, quàm pars ſit, accipiat ex ipſa ſocietate, iam nunc quæritur. *Sent. Nau.* Reſpondet autem Nauarrus in Summa cap. 17. num. 251. rem eſſe ſuſpicione vſuræ, & iniuſtitiæ carentem, ſi conferens in ſocietatem pecuniam, dum donare poteſt minus lucri, quàm par eſt, accipiat, per quod multas ſocietates iuſtificari ait, quas aliqui prælocupletes cum ſuis conſanguineis, aut affinibus, aut famulis amicis modicæ experientiæ, & induſtriæ conciliant, quo eis honorem, fidem, & diuitias comparent, qui conferendo eis in ſocietatem magnam copiam, & vim pecuniæ ſolum ad rependendam dimidiam, aut tertiam, aut quartam lucri partem eos obligatione aſtringunt.

Sent. Aut. VERVNTAMEN nobis videtur, quod in hac parte extra exemplū adductum à Nauarro, vbi abundantia diuitiarum conferentis, ſic in ſocietatem pecuniam ſimul & neceſſitudo, & amicitia intercedens arguunt voluntariam donationem, & liberalitatem, quam ſic erga ſuos exercere volunt, in alijs caſibus non eſt tam latè loquendum, prout hic loquitur Nauarrus, quia ſunt nonnulli, qui etſi pecunia ocioſa eis ſuppetat in arca: tamen ignaui ſunt, & ignari: & omnes induſtriæ negotiandi prorſus expertes, qui quaſi neceſſitate conſtricti, ne ſua pecunia ab lucro vacet, eam alicui fido, & induſtrio in ſocietate committunt. Non igitur cenſendi ſunt iſti maximè cum ex ignorantia, & ex prædicta neceſſitate periculo negotiationis exponunt pecuniam; cùm tam cupidi ſint eam augendi, quod eius periculo non parcunt, quod velint multum minus lucri, quàm par eſt, recipere, & quod reliquum eſt ſocio donare: pedetentim igitur hic procedendum eſt, & grano diſcretionis eſt vtendum ad ſpeculandum, an adſint cauſæ, quæ voluntariam donationem

tionem residui probabiliter arguant.

Quæst. an non secuto lucro ponês operas omnino defraudetur. PORRO circa istam tertiam conditionem de æqualitate seruanda in contractu societatis, vbi vnus confert pecuniam, alius verò operas. Quæritur vtrùm requiratur, quod non consecuto lucro (ne suis operis eas in societate adhibens omnino maneat defraudatus) capitale pecuniæ si superest saluum, inter eos dispartiatur: & videtur quod sic. *Obiectio.* Nam aliàs non apparet h c quomodo seruetur æqualitas, si nullam iacturam dominus pecuniæ patiatur cum operarum subministrator earum dispendium sit passus.

IGITVR Conradus de contract. quæst.83. conclus.2. corol.2. hac ratione forte persuasus in hoc casu ad statuendam æqualitatem inter socios, capitali pecuniæ manens saluum dispertiendum esse inter eos ait. *Opinio Cõradi exploditur.* Sed hæc opinio meritò & ab scholis, & ab vsu explosa est. Nam secundum Caietanũ in sum. & Sotum de iustit. & iur. li. 6. quæstio.6. artic.1. & Nauar. capit. 17. in Summ. nume.252. opposita opinio est vera, & patet instit. titul. de societ. & ex gloss. l. societatem. C. pro soc. vbi dicitur capitale manens saluum non esse communicandum, & diuidẽdum cum alio socio ponente operas: sed illud deponenti esse restituẽdum. *Probat.* At patet à simili, quia etiam in contractu locationis res locata si incolumis maneat, reddenda est locanti, sicut etiam grex concreditus pastori pro pretio, id est, pro parte fructuũ, & fœtuum, vt ab ipso pascatur, si nihil fructus, aut fœtus succresceret, sed tantum grex maneret saluus: non obstante, quòd labores pastoris tunc perissent, grex superstes domino suo totaliter esset restituendus: sic in præsentiarum, totum capitale pecuniæ manens domino suo totaliter est reponendum. Quia secundum mentem D.Th: loco citato sic censetur posuisse pecuniam in societate, vt tota sua maneret, nisi ab initio contractus sic suam pecuniam daret in societatem, vt communis fieret statim, non vt sua maneret: & licet in dubio, dum non apparet, an ab initio fuerit communicata pecunia, an sua propria deponentis maneat ab aliquibus allegantibus l. 1. §. fin. ff. pro soc. præsumatur communicata: tamen (vt gloss. l. societatem. C. pro soc. insinuat) consuetudo inualuit quod in dubio pecunia communicata esse non præsumatur, hocque sentire videtur Nauar. vbi supr. num. 253. *Cõsuetudo qualis hic.* vbi asserit, quod tunc pecunia perit vtrique socio, quando collata est cum pacto, vt communis esset, & communiter inter illos, sicut lucrũ diuideretur, quasi insinuet, vbi abest hoc pactum, non præsumi fuisse communicatam. Neque obstat, quod Syluest. societ. 1. quæst. 6. ait, scilicet, quod si fiat pactum, quod periculum sit cõmune, etiam si non exprimatur, subintelligitur fuisse pactum tacitum de capitali communicando, & diuidendo in fine societatis, & è contrario instit. pro soc. § illud. quia pactum factum de damno intelligitur etiam de lucro, non (inquam) obstat, quia id verum habet solum in foro exteriori, vbi consuetudo regionum inducit præsumptionem contrariam.

Ad obiect. Conradi. AT verò ad rationem Conradi diximus, quod iterum repetimus satis seruari æqualitatem etiam, si tota pecunia nullo habito lucro mansit salua si sub domino reddatur, quia non manet adhuc sine iactura, quia sicut alius operas perdidit, sic & iste suæ pecuniæ commoditatem, & vsum, quem in negotiatione habere poterat, perdidit.

Corol. 1. EX prædictis corollariè sequitur, quòd neque etiam ad statuendam æqualitatem inter socios, quorum vnus exhibet operas, alius autem pecunias in casu, quo reportatum sit lucrum ex societate, in quam altèr contulit centum: & alter negotia gessit, & de lucro acquisita sunt ducenta, requiritur, vt alij perperam dicũt, quod ponẽs operas inde ex lucro prius pro suis operibus extrahat centum: sicut ponens centum pro sua sorte, prius ex prædicto lucro debet (quæ sua sors fuit) extrahere centum. Ita Syluest. verbo societas. 2. quæst. 20. quod & probat, quia hoc, nullo iure cauetur diuino, canonico, vel ciuili, tum, quia

qui

qui ponit operas tantum nihil proprie ponit consistens in capitali, vel sorte, id est, aliquid permanens non ponit. Opera enim hominis nihil aliud est, quàm officium diurnum l. 1. ff. de oper. lib. quin potius opera hominis nihil aliud dicitur esse, quàm fructus hominis, vt l. 3. & seq ff. de oper. seru. solum gestor. ergo negotiationis fructum suæ personæ, id est, operas impendit, qui quidem fructus correspondet commoditati illorum centum, aut fructui illorum centum, iuxta l. cum duobus. §. in coeunda. ff. pro socio.

Fit satis obiectioni. NEQVE obstat, quod dicitur, scilicet, quod opera alicuius pro pecunia valet, vt inst. pro socio. §. 2. quia intelligitur pro pecunia valet, id est, pro vsu fructu, vel quasi pro commoditate, & vsu pecuniæ in negotiatione valet, id est, pro eius vsu ponitur, quasi ei correspondens. Vnde sors permanens propriè non est, vt pro ea ex lucro ducentorum, centum sint prius extrahenda: tum, quia si ponens operam deberet ipse extrahere ante diuisionem alia centum, is, qui ponit pecuniam, nihil lucraretur, nisi lucrum esset vltra centum pro centenario, quod tamen rarissimè vsu venit. Vnde fermè semper aliquid de sorte amitteret, licet reuera aliquid lucri partum esset.

An liceat saluo capitali per tres contractus societate initos lucrum reportare, variant hic Doctores: glossa Nauarri apparet non tam consona textui, per vestras, de donat. inter vir. & vxor. de intelligentia Papæ, referuntur sententia Thomistarũ, exponitur forma contractus. Statuitur sententia autoris cum triplici limitatione: quæ quia non attenditur, res est periculosa, contractus insuper Italia non est securus, neque in assecuratione transfertur dominium.

CAP. LXV.

Quæst. an liceat ponere pecuniã in societatem saluo principali. ORRO circa illam secundam conditionem requisitam in contractu societatis, scilicet, quòd pecunia in societate posita stet periculo ponentis, quia grauissimum dubium instabat, ad hunc locum consultò illud remisimus. Quæritur ergo, vtrùm licitum sit pecuniam in societatem exponere saluo capitali præsertim tres ineundo contractus cum eodem socio. At quia quæstio hæc duas complectitur partes: prima namque est vtrùm absolutè saluo capitali inire societatem liceat: secunda vtrum via assecurationis sortis cum eodem socio sic licitum sit contrahere: a prima quæstione, quia nullatenus est in ambiguo breuiter nos expedituri pro parte affirmatiua arguimus primò sic ex capit. per vestras de donat. inter vir. & vxor. vbi permittitur, vt maritus dotalem pecuniam apud mercatorem collocet, vt eius lucro viuat, quod fieri non potest, nisi saluum sit capitale. Si quidem dos semper vxori debet salua persistere. *Ad 1. arg.*

SECVNDO arguitur, potest, qui amplam pecuniam in societate ponit pacisci cum socijs, vt non ipse totum eius periculum subeat, sed ipsi partem, ergo eadem ratione potest inter eos conuenire, vt alij periculum subeant, ipse verò tantum pecuniam conferat. *Ad 2. arg.*

TERTIO arguitur, quia ponẽs pecuniam duplici periculo subiacere non debet, sed ex natura contractus societatis, quia collator pecuniæ committit pecuniam socio cum ea negotiaturo, illa pecunia subiat periculo apud socium, qui fugere potest, aut deficere, aut infideliter negotium gerere: ergo non est subdenda periculo alteri: sed ratione istius periculi poterit collator illius citra periculum eam amittendi in negotiatione ex ea lucrum reportare. *Ad 3. arg.*

QVARTO arguitur ex §. de illa. inst. pro soc. vbi dicitur valere pactum, quod alter non sentiat de damno, sed de lucro. ergo fieri potest pactum, vt collator pecuniæ non patiatur damnum iacturæ capitalis. Et confirmatur, quia ponens operas posset pacisci, vt ipsis pereuntibus, sibi aliquid soluatur, quod est eas facere saluas: ergo sic et posset expositor pecuniæ ex pacto facere saluam pecuniam. *Ad 4. arg.*

IN CONTRARIVM, quia tale pactum de percipiendo lucro, saluo capitali, est contra sententiam Theologorum, & contra naturam societatis, quæ est fraternitas. De cuius natura est, quod partes sint æquales.

QVÆSTIO hæc licet controuersia sit inter Doctores iuridicos, tamen, quia parū præ se fert ambiguitatis, vnica hac cōclusione expeditur scilicet, non est licitus ille cōtractus, vbi quis sic pecuniā confert, vt nulli se exponat periculo: sed alter tenetur quomodocumq; cedat negotiationi alea, eundē seruare indēnem. Ratioq; huius conclusionis est peruia, quoniā hęc nō est societas, sed verum mutuum, quòd si mutuum non esse dixeris, eò quod eam pecuniam exponens eius dñs manet: est tamē cōtra naturā societatis, quod quis velit lucrum pecunia sua manente salua, quia secundum D.Th. quòd pecunia exponatur periculo in negotiatione, est causa, sine qua non est fructifera, vel lucri allatiua. Tum quia si res manet propria deponētis, contra iustitiam est socium grauare obligatione eam assecurandi, nullo sibi collato pretio (vt nunc loquimur) quia est illum duplici onere grauare, & onere amittendi suas operas, & onere capitale persoluendi, si pareat.

Conclusio.

Ratio.

Ad 1. arg. AD PRIMVM igitur argumentum sunt, qui respondeant concedentes in dicto capitulo indulgeri marito, vt possit dotem saluo capitali apud mercatorem ponere, vt eius lucro matrimonij onera sustineat, sicut genero permittitur, vt fructus pignoris extra sortem suscipiat. Idemque aiunt de bonis pupilli, inter quos est Ioan. And. & alij Doctores capit. per vestras: de don. inter vir. & vxor. quod in fauorē pupillorum, viduarū, & ecclesiarum posse fieri concedunt. Quod tamen hac ratione posse fieri refutans Nauar. quia esset vsura in fauorem etiam pupillorum, cum sit contrarius naturæ in foro conscientię, & ecclesiæ non permittitur, ait posse fieri cum assecuratione, & lucri incerti pro certo redemptione. Sotus autem lib. 6. de iust. & iur. q. 6. art. 2. assertū hoc absolutè. vt improbabilissimum, & pestilentissimum assertum reprobat. Quia esse vsurarium illud censet, & nulla ratione, vt potè contra ius naturæ, & diuinum esse dispensabile ait, vt expresè habetur c. super eo. de vsu. neque pro redimenda captiui vita, neque esse simile de pignore, cuius fructus iure censetur soc... tribuere, dum dotem non soluit. Igitur capitulum illud, vt sentit Sotus, ... declarat, quomodo maritus possit ex fructibus dotis viuere, nempe si illam apud tutum mercatorem collocat iure communi societatis, putà vt capitalis periculo sit expositus, ni fallimur autem, expositionem Soti hanc illius capituli per vestram, magis esse textui consonam, & menti pontificis, quàm illam Nauarri in Sum. cap. 17. nu. 256. arbitramur, tum quia si dotem in illo casu mercatori posse committi decernit Papa, idest, hoc fine vt in forma exprimit textus, vt de parte honesti lucri dictus vir onera matrimonij possit sustentare. At stando in glossa Nauarri, & verbis textus, conferendo glossam verbis prædictis, finis, idest sustentatio onerum matrimonij commodè sic non potest stare. Quia secundum sententiam hanc via assecurationis capitalis, & redemptionis lucri incerti pro certo, modicum est lucrum, quod deductis partibus, quas pro his impendit consocio mercatori, maritus ex modica dote (nam de modica loquitur textus) possit reportare: quomodo ergo ex modica dote exposita negotiationi poterunt onera matrimonij sustentari, ex cuius paruo lucro, quia patua fors est authore Nauarr. vix quartā partem maritus accipere potest: quod autē textus loquatur de modica dote, patet ex verbis eius. Nā sic ait, loquens de marito, scilicet, cum satis possit ei modicum credi dotis, cui creditum est corpus vxoris. Si ergo modica dos etiam via cōmuni societatis exposita negotiationi cum suo periculo parum lucri vix sufficiens ad sustentationē matrimonij affert, quo modo potuit sibi persuadere Papa, quod via Nauarri, idest, via

Variāt Doctores.

Sent. autoris.

Glossa Nau. non tam consonat textui.

Intelligentia Papæ.

via assecurationis capitalis, & redem ptionis lucri (vbi ex ingenti sorte modicissimum est lucrum) ex modica sorte dotis posset salua dote vir reportare lucrum ad onera matrimonij sustinenda omnia, cùm id modicissimum lucrum vix soleat sufficere ad emendum ligna tantum & aquam. Intellexit ergo ibi Papa talem dotem modicam committendam esse mercatori non salua dote neque via extraordinaria Nauarri, sed via communi societatis, idest, cum periculo illius, quo auctius esset lucrum inde proueniens, quo posset maritus commodè onera matrimonij sustentare. Neque putauit Papa hac via inferre se iniuriam vxori in sua dote, quia loquitur ibi in textu de viro paupere, qui secundum glossam, quia pauper erat, solam cautionem iuratoriam, quia aliā non habebat ad manum tenebatur vxori dare. At per solam cautionem datam à viro paupere dos vxoris non manebat securior apud ipsum, cum esset pauper, & ignauus ad negotiandum, quàm apud fidum, & industriū mercatorem, quia pauper ille vir illā erat verisimiliter consumpturus.

Ad 2. arg. AD secundum argumentū respondet Sotus concedendo posse quempiā decem millia verbi gratia aureorum in societatē conferre eo pacto, vt non subeat periculū nisi sex, aut octo millium. Verumtamen tunc non potest ex lucro recipere: nisi illam præcisè partem, quæ illi pecuniæ respondet, cuius ipse periculum subit: nam reliqua censetur socijs mutuare, quippe qui suo periculo illa suscipiunt, atque adeò pars illa lucri, quæ periculo partis mutuatæ respondet, illorum est, qui eidem sese submiserit discrimini.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum respondetur ex mente Syluestri verbo societas 1. q. 2. allegantis super hoc Archid. quod non excusatur ab vsura, qui solum ob periculum, cui pecunia substat apud consocium negotiantem, quia potest fugere parumque fidus esse, ideò sperat inde non subeundo alia pericula fortuita negotiationis captare lucrum. Quia etiam mutuator dum mutuat, subit istud periculum, scilicet quod mutuatarius potest fugere: & infidus esse: & tamen vt probatum est suprà in alio tomo 2. parte materia de vsura. secundum omnes contra Metinam Cōplutensem ratione istius periculi non licitè potest expetere lucrum, vt patet expresse cap. nauiganti de vsuris, & quia conferens pecuniam non intendit subire periculū socij infidi, & parum securi, quia si talem eum fore sciret, aut dubitare, nō poneret pecuniam suam apud illum, imo etiam si in animo habuisset huic soli se subdere periculo, vt lucrum inde referret, sibi non suffragaretur: ergo negandum est, quod duplici se subdat periculo, taliter quod ratione primi, scilicet quia infidus esse potest socius hac sola ratiōne lucrum ex negotiatione sibi parare possit.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum desumptum ex §. de illa inst. pro soc. vbi dicitur valere pactum, quod alter non sentiat de damno. Sed de lucro, respondetur, quod secundum Syluest. soc. 1. q. 2. allegantem in hoc Ioann. Cal. hoc non debet intelligi de capitali, quia semper debet substare periculo, sed de damnis, & lucris aliàs contingentibus, dum non perit capitale. Vel secundò responderi potest, quod istud ius procedit tantum, quantum ad ponentem operam, qui licitè pacisci potest, quod non sentiat damnum in capitali alterius socij, cum sentiat damnum in opera, quæ contraponitur pecuniæ, imo opera, & industria (vt ibi dicit textus) potest esse tanta, quod valeat pactum, vt ipse lucretur duas partes, & tertiam habeat, qui pecuniam contulit.

Secūdę quæstionis pars EXPEDITA iam prima parte quæstionis de secunda agendum nobis occurrit. Nam etsi conclusum sit, quod ratione societatis, saluo capitali lucrum sperari non possit, an ratione contractus assecurationis id fieri liceat adhuc inquirendum venit. Atque certè in hanc sententiam ierunt omnes doctores, scilicet quod alia via, scilicet ratione contractus assecurationis initi cum tertio licet saluo capi-

capitali ex societate reportare lucrũ, quia id contractus societatis naturæ non repugnat, sicut neque naturæ contractus emptionis aduersari videtur, si quis equi à se prius empti vitam securam sibi fieri per tertium ei ideo collato pretio curaret. Sed an tam sors, quàm lucrum in societate sicut per tertium alium, ita per eundem socium, cui confert sortem sibi assecurari possit, id est, de quo maximè ambigitur, & concertatur inter doctores. Nam Ioannes Maior in 4. dist. 15. q. 48. & 49. affirmatiuam tenet absolutè, cui accedit Nauarrus in sum. c. 17. num. 254. & nu. 255. cum limitatione tamen modici lucri hac via expetendi. His quoque subscribit in sua instr. §. 27. Metina, suffragatur quoque eis & Garcia in 2. parte de contractibus cap. 17. fol. seu pag. 508. contra Sotum de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. absolutè negantem posse fieri, & contra Caiet. opusc. 17. resp. q. 11. distinguentem, & partim istum contractum assecurationis capitalis cum socio factũ approbantem, & partim reprobantem. Reprobat eum, si cum eodem socio fiat simul, & pro eodem instanti, quo inter eos coit contractus societatis: quia tunc inquit est palliatum mutuum. Approbat autem si contractus assecurationis cum eodem socio fiat post contractum societatis absolutè, & præcisè sine vlla obligatione imposita socio assecurandi factum, quam etiam distinctionem Caiet. ibi etiam reprobat Sotus. Igitur quò quæstionis veritas magis illucescat, more scolastico eam pro parte negatiua Soti arguendo controuertamus.

Variant do ctores.

Arg. 1. ARGVITVR primò, quia ex assecuratione capitalis facta per socium resultat mutuum, ratione cuius vsura est sperare lucrum: ergo nullatenus licet assecurationis contractum inire cum socio, quo assecuret sortem. Consequentia est nota, & probatur antecedens. Quia sicut periculum in mutuo est apud accipientem pecuniam, ex hoc enim cognoscitur esse mutuũ: sic etiam per contractum huiusmodi assecurationis periculum pariter manet apud socium accipientem pecuniam: ergo erit etiam mutuum, postquàm conuenit huic facto conditio mutui.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, quia hic per securitatem capitalis, quam præstat socius, dominium pecuniæ capitalis transmittitur in socium: sicut contingit in mutuo, quod ex eo maximè fit patens: quia ex eo puncto, quo socius de securitate sortis præstiterit cautionem: dummodo sortem, & conuentum lucrum paratus sit soluere, adeò illa sors est in manu socij eam sic accipientis, vt possit pro libito, vt donare, ita & alienare, profundere, & in alios vsus distrahere, sicut accidit in pecunia mutuata: ergo sic ratione assecurat. per socium factæ vel saluo capitali recipere lucrum est perinde, ac si quis ratione mutui palliati velit percipere vsuram.

Arg. 3. TERTIO arguitur argumento Soti, quod videtur dissimulare Nauarrus. Quia in contractibus, vbi res taxato pretio alteri traditur, in quoscunque vsus tradatur, censetur venditio: vt patet in dote, quæ licet detur in vsus matrimoniales: & cum obligatione sustentandi onera matrimonij: si datur suo pretio æstimata, alienari potest à viro, quia est sua, & emptitia quam emit credito pretio l. si inter. C. de iur. do. & gloss. ibi: ergo cum pecunia taxatum habeat pretiũ, & taxato detur pretio, vt puta quod ipsa eadem salua restituatur, iam socius fit dominus illius, licet detur cũ obligatione negotiandi: sicut vir in casu prædicto ita interpretante. l. si inter iam dicta fit dominus dotis, licet detur dos cum obligatione sustentandi cum ea onera matrimonij, ac per consequens poterit socius eam pecuniam expendere in quoscunque sibi libuerit vsus, dum sortem saluam reddat: quæ omnia arguunt talem contractum esse palliatum mutuum sortis cum lucro: ac proinde non esse licitum.

Arg. 4. QVARTO arguitur argumento Albornozij lib. 1. de contractibus tit. 14. vbi fauet Soto hac ratione, quia socius

socius tenetur curare de securitate pecuniæ: ne scilicet sua culpa pereat, sed nullus pro eo, ad quod tenetur, & quod ad se attinet de se præstare, potest licitè interesse expetere: ergo neque socius potest pretium assecuratio nis recipere: quia ratione societatis tenetur talem sortem custodire: & quatenus non pereat inuigilare: ergo talis contractus assecurationis à socio fieri non potest: sed neque virtute illius ponens sortem illa salua, non potest inde lucrum sibi comparare.

Arg. 5. QVINTO arguitur argumento secundo eiusdem Albornozij, vbi suprà: quia de re indeterminata non potest determinata, & certa securitas præstari: ergo tertius contractus de assecuratione sperati lucri (cum illud sit lucrum indeterminatum) fieri non potest, ac per consequens ratio ne assecurationis capitalis, & assecurationis lucri initæ cum socio, non potest ponens pecuniam aliquid lucri salua sorte accipere.

Arg. in contra. IN contrarium, quia prout Nauarrus vbi suprà, ait sibi relatum fuisse in multis locis Galliæ, & in aliqui bus Italiæ partibus, & montibus videtur contrarium seruari, scilicet, quod Ecclesiæ, viduę, & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor secura pro cẽtum in suam sustentationem lucrarentur: quæ consuetudo nullo modo defendi potest, nisi dicendo, quod exordium sumpsit ab hoc societatis modo, qui fit cum securitate, & redemptione lucri prædictis, quæ tamen consuetudo non videtur damnanda: ergo neque iste contractus est damnandus, scilicet, quòd ratione assecurationis sortis salua sorte aliquid lucri accipiatur.

Referũtur sententia Thomistarum. PORRO antequàm nostram sententiam in quæstione certè valde perplexa edicere aggrediamur, libet primò sententias nostrorum Thomistarum enarrare. Neque enim omnes omnino in hac quæstione conueniũt, licet plerique illorum securius, quàm cæteri doctores loquantur. At vt incipiamus ab antiquioribus, Syluester

Syluest. egregius Thomista pariterque in iure peritissimus, verbo, societas q.2. hunc contractum assecurationis capitalis, & lucri etiam cum eodem socio esse li citum ait, Caietanus gloria Thomista *Caiet.* rum opuscul. 16. respon. quæst. 2. partim illum reprobat, partim illum approbat. Nam approbat illum, si fiat cum eodem socio successiuè post con tractum societatis absolutè, & sine obligatione assecurandi sortem imposita socio prius initum. Reprobat autem eum, si simul vt coit societas, cum ista obligatione assecurandi con trahitur. Sotus autem omnino, & *Sotus.* mordicitus asseuerat non licere, quia est mutuum palliatum cum lucro. Bar *Barth Fumus.* tholomæus Fumus Thomista in sua summa armilla verbo societas. §. 6. sequitur affirmatiuam, allegans Syluestrum, quem ait sibi concordare. Vi- *Victoria.* ctoria Thomista tam benè meritus ca thedraticus primarius Theologiæ olim Salmanticæ. & introductor distin cti styli scholastici legendi Theologiã in Hispania, in scholijs a se dictatis super 2.2.S. Thomæ anno domini 1535. fatetur primò hanc fuisse opinionem Maioris, scilicet, affirmatiuam, quod poterat sic contrahi: & addidisse Maiorem eius assertorum hunc contractum, quia similis est contractui vsurario non debere fieri publicè, sed secretò. Secundo ibi narrat Victoria hanc opinionem Maioris in suis diebus, dum Parisijs versaretur fuisse opinionem communem: sed tamen esse opinionem contrariam iuristis concedit (vt insinuat Syluest. soci. q. 1. §. 7.) & tandem concludit ibi Victoria, quòd licet non audeat condemnare ad restitutionem sic contrahentes (quia sunt hinc inde opiniones) si bona fide contrahãt: tamen ait rem, sibi esse satis dubiam, & talem contractum valde esse periculosum, vtpote qui parum differat ab vsura, quippe qui etiam viam aperit latã ad multas vsuras. Nam ista differentia, quod lucrum accipiatur via assecurationis, & non mutui differentia Metaphysica est, non realis, & ita inde exurgit mutuum palliatum cum lucro. Deinde Fr.

de Fr. Ioannes à Peña præclarus Thomista, & olim Salmanticæ sacræ Theologiæ Cathedraticus primarius in dictatis à se in scholis, asseruit opinionem negatiuam Soti moraliter, & practicè esse sequendam, & præcipuè ante factum consulendum esse, ne sic contrahatur, quia illi contractus videntur se interimere, & manere mutuum cum lucro, quod est vsura, fatetur tamen opinionem Caietani, scilicet, quòd liceat, si successiuè fiant illi contractus, esse veram speculatiuè loquendo, & post factum esse tolerandam.

Metin. METINA autem Salmanticensis licet inter hos Thomistas penultimus, tamen etiam egregius meritis, vtpote qui primarius Theologiæ Salmanticæ fuit Cathedraticus dignissimus in sua Instructione §.27. tenet sine distinctione, quod etiam cum eodem socio licet inire contractum assecurationis capitalis, & venditionis lucri incerti pro certo, sicque saluo capitali aliquid lucri reportare, quia id lucri non ratione contractus societatis percipitur: sed ratione aliorum duorum contractuum ibi interuenientium, scilicet, assecurationis & venditionis.

Garcia. Garcia autem vltimus & meritò commendandus inter hos hic egregios relatos Thomistas assentiēs opinioni Nauarri, & Ioannis Maioris, & Syluestri contra Sotum ait in secunda parte, de contract. cap.17. vi dendas esse rationes harum, quas ipse omittens contendit hanc affirmatiuam partem distincto modo probare.

PORRO inter tam varias sententias quid sit dicendum vix occurrit. Verùm antequam pro ingenij mei tenuitate aliquid dicam, postquam hic meam sententiam dicere cogor, formam cōtractus, de quo quæritur hic, vt innotescat præmittere oportet. Verbi gratia, vt proponit Metina in sua Instructione, aliquis coita societate cum alio socio mille aureos in piscatum insumpsit: qui accedens ad tertium sic cum alloquitur, quanti mi hi hanc mercem securam facies? Conuenit tandem inter ambos, vt pro cētum aureis securitatem pro piscati illius mercimonio præstet. Post hoc autem cùm altero tertio sic paciscitur dicens, *emito à me piscati mercimonium hoc, quod iam sic mihi securum pro centum talis effecit.* Placet huic tertio sic illud assecuratum emere, soluitque pro illo, illi mille & ducentos aureos pro parte, quæ huic socio, qui contulit mille aureos prædictos, contingebat, vnde consecutum est, vt præsolutis centum aureis pro assecuratione, saluo capitali reportat sibi vltra capitale lucrum aliorum centum aureorum.

Forma cōtractus.

Hos contractus si celebratos cū alijs à socijs nemo doctorum est, qui condemnet: sed an cum eodem socio, quo cum coita est societas sic hos contractus simul, & semel formaliter, & explicitè aut virtualiter, & implicitè aut successiuè inire liceat, id est, quod inter doctores in controuersiam venit: explicitè autem celebrare hos cō tractus est expressè verba eos nominā do contrahere seorsum: at vero implicitè, & æquiualenter eos contrahere est non sigillatim eos contrahere, sed sub vna forma, verbi gratia vt exemplificat Nauarrus, vt si quis negotiator publicè protestaretur separatum ad accipiendum pecuniam à quocunque volente illam conferre in societatem cum pacto de assecuratione sortis ad rationem 4. pro 100. & lucri certi, scilicet, 4. pro 12. incerti lucri, ita quòd ex lucro incerto verisimili, scilicet, 12. venturo ex centum expositis in negotiatione societatis, accipiat pro assecuratione sortis 4. & quatuor pro certificando lucro, & consequenter non teneatur reddere nisi 4. & postea alius sciens hanc protestationem confert ei centum, dicens, ego confero tibi centum in societatem negotiationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta protestationem tuam, vel implicitè sic contrahere erit, si quis dixerit accipe centum in societatum, & dabis mihi certum lucrum, scilicet, quatuor vt fieri consueuit.

Cōtractus explicitè celebrati.

IAM nunc nostrā mentem declarare in-

Auctoris sententia. re incipiamus, præmittimus ergo primò quod contractus hic assecurationis capitalis cum eodem negotiationis socio etiam successiuè factus, & etiam factus ad instantiam socij est vitandus, quippe qui in publico in regionibus, vbi non est vsu receptus, ingenerat scãdalum, quia præsefert speciem vsuræ, vnde eius opinionis assertor Maioris (prout Victoria retulit) asseruit hunc contractum, quia similis est contractui vsurario non debere fieri publicè, sed secretò, tum quia autore Victoria viam aperit multis vsuris, tum, quia est contra sententiam iuristarum, qui in foro exteriori talẽ contractum, vt iniquum reprobabunt. Quod & confirmat Nauarrus commento de vsuris, nu. 35. vbi affirmat in foro exteriori contractũ hunc præsumptionem præ se ferre maioris mali, quando simul cum contractu societatis fit, insinuans per hoc, similiter quando successiuè fit præsumptionem mali, licet non tanti in eodem foro exteriori ingenerare. Hoc autem & comprobat Mercator de contract. lib. 1. cap. 9. fol. 37. vbi superaddit, quod etiam si talis contractus sincerè, & liberè fiat, nullus est doctorum, qui cũ non reprobet, saltem propter malam eius speciem, & vsuræ, quam habet apparentiam, & quia præsumitur malus animus, quando contractum hunc assecurationis capitalis sui cũ licitè possit facere cum tertio, molitur eum facere cum suo in negotiatione socio. Vnde videtur contractus hic tãquam male agens odire lucem exteriorem. At verò concedente hoc Soto licet cõtractus societatis, & assecurationis capitalis non possit fieri cum eodem socio, quia cum socio non potest fieri contractus de seruando capitali: tamen potest fieri cum socio conuentio de quantitate aliqua lucri assecuranda: & hoc de assecuratione lucri concedunt omnes, vt inquit Nauarrus vbi suprà.

Notamen vltimum. TANDEM vltimò notaueris, ꝙ licet malam semper speciem referat: sed magis proditur eius mala effigies. cum eodem instanti contractus assecurationis coincidit cùm societas coitur, quam cùm successiuè postea fit, & magis cùm implicitè contrahitur, quàm cùm explicitè, & magis cùm fit ad instantiam conferentis pecuniam, quam cùm fit ad instantiam ponentis operas.

Conclus. IGITVR iam ad quęstionem vnica conclusione hac respondetur, scilicet, secluso scandalo, quod contractus hic assecurationis capitalis cum socio aptus natus est generare in regionibus, vbi non est vsu receptus, ex se non videtur ita illicitus, vt in conscientia nõ possit tolerari saltem post factum cum limitationibus, & conditionibus sequentibus, & non absolutè. *Triplex limitatio.* Quarum prima est, quod per expositionem pecuniæ, quam exponit negotiationi, velit obligare socium illam recipientem ad negotiandum cum illa, quia aliàs non ex negotiatione, sed ex mutuo suæ pecuniæ censeretur velle lucrum, vnde conuinceretur tunc non contractum societatis coiri, sed mutui, ex quo lucrum sibi acquireret, quare hæc conditio, quippe quę potissima est maximè obseruatu est necessaria. Secunda autem conditio est, quòd non multum: sed per exiguum lucrum velit reportare: vt 4. pro 100. quod videtur fuisse receptum (vt ait Nauarrus) in vsu antiquo. Tertia conditio, vt talis contractus assecurationis capitalis fiat ad instantiã alterius socij ponẽtis operas taliter, quod hic socius voluntarius hunc cõtractum contrahat. Quia alias ratione pecuniæ sibi collatæ ad negotiandum videretur adactus ad assecurandum, ac per consequens tunc ratione virtualis mutui videretur ad illam obligationem assecurandi capitale fuisse coactus. Igitur cum his conditionibus potest licitè fieri ex se contractus prædictus cũ socio, siuè in eodem tempore cum contractu societatis, siuè successiuè: & non solum formaliter, & explicitè: sed etiam implicitè: & æquiualenter, vt ait Nauarrus. Hæc conclusio est Maioris in 4. distin. 15. quæst. 49. est Nauarri in Sum. cap. 17. numer. 255. & commento de vsuris, num. 33.

nu. 33. est Syluest. verbo societas q.2. est Metinæ in instruct. §. 27. est Garciæ in 2.part. de contract. cap. 17. sed neque Victoria, & frater Ioannes de la Peña, neque Caietanus ausi sunt hanc conclusionem omnino damnare. Cũ igitur hæc conclusio sit ex diametro contra Sotum, nescio tamen an cum his limitationibus a nobis hic positis, ei subscriberet, nam iam per primam conditionem eius infringitur potissima ratio, qua nitebatur in con

Probatio 1. trarium. Probatur autem nunc primò ratione Nauarri, qui (vt ipse ait) nouè inducit c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. ad hoc probandum: quia ibi decernit Papa, dum vir redigitur ad inopiam licitè posse dotem vxoris ponere apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honesti sustentet onera matrimonij, quod fieri poterat, non tamen, nisi dote salua. Nam dos transiret in mercatorem cũ hoc onere, vt esset salua. Nam cum hoc onere concredita est marito, & res dictante hoc iure, transit cum suo onere. Sed hæc ratio Nauarri, quia innititur in dubia glossa textus (vt antea in solutione cuiusdam argumenti insinuauimus) parum ei suffragatur: secundò probat eam ex vsu recepto in multis Galliæ locis, & Italię partibus, & montibus (vt fertur) vbi ecclesiæ, & viduę, & pupilli more antiquo conferunt suas pecunias mercatoribus, quò quatuor secura pro centum in suam sustentationem lucrentur. Neque habet hic locum glossa seu intelligentia, quam Ioannes Andr. & nonnulli alij doctores super cap. per vestras insinuant, scilicet, quod in fauorem ecclesiarum, viduarum, atque pupillorum id potuit Papa licitè concedere, vt posset fieri, quia intellectus hic non est verus. Nam cum hoc sit vsura, quæ etiam ad redimendos captiuos non est dispensabilis cap. super eo. de vsuris, sequitur tantum societatis titulo accedente contractu securitatis, & redemptionis prædictæ id facti licitè excusari possit.

Ratio 1. SED præter hanc probationem, quæ solum innititur coniecturis, & etiam illarum prouinciarum Galliæ, & Italiæ vsui, probatur ratione, quia omnis iniustitia commissa in contractibus, pecunia, & pretio pro ea in recompensam dato potest reparari, vt verbi gratia, si quis mutuet pecuniam mutuatario, vt mutuatarius in molendino mutuantis suum omne molat triticum, & si pro hac obligatione molendi ibi in suo molendino, quam mutuans mutuatario imposuit, aliquid in recompẽsam illi remittat de sorte mutuata, sufficienter resarcitur per hoc obligatio prædicta, ergo etiã iniustitia, quæ aliàs committitur in societate propter grauamen impositum socio reddendi saluam sortem, quia est recompensabilis, pretio tolli potest pro hoc impenso pretio, vel lucri portione remissa, tũc rursus si ista iniustitia, & inæqualitas post initum contractum tolli potest remenso pro ea pretio: ergo etiam à principio dũ contracta est societas cum contractu assecurationis obligante ad assecurationem capitalis, iniustitia, seu inæqualitas illius grauaminis consentiente socio repenso illi pretio, vel portione iusta lucri illi remissa tolli potuit, sic autem fit, quando (prout dictat cõclusio) cõuenit inter partes: ergo est licitus ex se contractus. Hæc ratio primaria est, quæ est etiam Garciæ. At verò quòd etiam assecurationis lucri cõtractum cum suo socio exponẽs pecuniã inire possit, clarius est, quàm probatione indigeat. Nam si in piscatione socij possunt singuli a singulis emere partem lucri sibi obuenturam, quare non poterit socius lucri partem maiorem speratam, licet incertam, vendere pro minore parte sibi certo sibi tribuenda illa minori certa parte contentus.

SECVNDO probatur, quia si *Ratio 2.* sic contrahere non liceret, esset quia ex contractu assecurationis capitalis adiuncto resultaret implicitum mutuũ (vt Sotus asseuerat) sed certè mutuum non pullulat ex tali contractu, quia de ratione mutui est, ꝙ ex meo fiat tuum id, quod tibi mutuo, vnde consequitur quod tanquam de re per

mutuũ facta tua possis pro libito negotiari,& nõ negotiari cum ea, vel eã pecuniam mutuo acceptam, vtpotè tuam ludere, vel in alios placentes vsus distrahere, quod certè non contingit, vbi pecunia iuxta primam limitationem, & conditionem, cum obligatione, vt negotietur cum ea lucrum, quod vendit, est conferenda in societatem,& non sine illa: ergo non est ibi mutuum palliatum.

Ratio 3. TERTIO, quia si non liceret, esset quia ratione societatis saluo capitali expeteretur lucrum, at, vt benè ait Metina in sua instructione, non ratione societatis tantum expetit istud modicum lucrum: sed ratione contractus assecurationis, pro quo soluit partem lucri, & ratione venditionis lucri verisimilis incerti quoad quotam, pro minori certò tamen sibi soluendo.

Nota valde. AT verò quod summè notatu opus est, aduertito lector, scilicet, quòd quoniam conditiones prædictæ tres, quæ veluti limitationes nostræ huius conclusionis adhibentur parum curãtur, & obseruantur, res est intolerabilis, plenàque periculis talis contractus.

Cõtractus Italiæ non securus. PORRO talis etiam contractus Italiæ (vt fertur vsitatus) vbi pro certa quantitate pecuniæ, quæ salua postea reddenda est, quam quis ibi tradit hospiti suo, ab eo recipit sustentationis alimenta salua sibi sua forte, illicitus est cõtractus, quandoquidem prædictæ conditiones non obseruantur: neque attenduntur, & insuper pecuniæ ei tributa est perexigua summa, & alimonia, quæ inde ea salua sumitur, reputatur magnum lucrum respectu sortis,& per has conditiones hic commemoratas argumentorum, quæ Victoria, & Sotus aduersus prædictam conclusionem excogitarunt: quæ in principio fuere posita, manet vis eneruata: sed tamen ne eorum solutionem videamur subterfugere, ad singula respondetur in forma.

Ad 1. arg. AD primum argumentum responde tur ex mente Nauarri in commento de vsuris, negando antecedens, scilicet, quòd ex assecuratione capitalis facta per socium resultet mutuum. Nam per mutuum (vt nomen sonat, quia est de meo facere tuum) transfertur dominium. At verò per assecurationis contractum, vt capitale sit saluum initum cum socio, non necessariò transfertur dominium. Quod multipliciter ibi contendit probare Nauarrus: primò quia Gregorius IX. capit. 1. de commo. expresse ait commodationem mulæ ad certos vsus cum pacto, vt commodatarius eius subeat periculum, etiam si casu fortuito pereat, illius mulæ non transferre per hoc in commodatarium eius dominium; idémque insinuatur l. 1. C. commodatum, quia secundum eundem Gregor. IX. in cap. fin. deposit. & iuxta. l. 1. §. si conueniat. ff. eod. depositi dominium, eò quòd depositarius præstet securitatem illius, non transfertur in depositarium. *Assecurationem trãsfert dominium.*

2 TVM, quia secundum eundem Gregor. in dict. cap. 1. & in dict. cap. fin. culpa, & mora communiter rei debitæ restituendæ periculum in morosum, & culpabilem debitorem illius transfert, non tamen per hoc eius transfert in debitorem dominium: tum quia contra ius est asserere, quod commodatum, vel commissum alteri ad certos vsus, quemadmodum committitur pecunia in societate ad vsum negotiationis, & non ad alium, eò ipso, quòd præstita cautione de eius securitate suscipitur in alios vsus verti possit, quinimo id facta reputatur veluti furtum. §. placuit. instit. de obligat. quæ ex delict. nas. cum l. qui vas. vetare. ff. de furt. aut præsente. C. de fideiussor. tum quia morosus detentor rei, eò quod ex mora iam subit eius periculum, non potest vti tali re in omnes placentes sibi vsus.

3 TVM quia pignus & fideiussio data ad maiorem securitatem non liberant aliquem ab obligatione, qua se obligat, quia ista inducta sunt ad augendum, & ideò non operantur diminutionem. l. lega. inutiliter. ff. de admi.

admi. Tum quia cum res transfertur cum onere vtendi ea ad certum finem non potest verti in quoscunque vsus, vt exemplificat Nauarrus in primoge nituris. l. fœminæ.C. de secund. nup. ergo neque sors collata in societatem ad vsum negotiationis non est cōtra voluntatem eam exponentis in alios vsus conuertenda. l. 1. & l. legatu. ff. de admi. rer. ad ciui. Igitur constat ex dictis, quod collatio sortis in societatem cum assecuratione illius initam cum socio non est mutuum contra Sotum, siquidem (vt ex prædictis patet) eam recipiens non potest vertere in alios vsus, quemadmodum pecuniæ mutuatarius stando in sola ratione mutui potest pecuniam mutuatam è contrario vertere in quoscunque voluerit vsus. Vnde negatur, quod solum periculum manens apud recipientem sortem causet mutuum.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respondetur, quod ex solutione primi manet solutum, quia negatur, quod pro præstitam securitatem à socio recipiēte capitale de eo, in eū capitalis transferatur dominium, quia negatur quod assumitur ad hoc probādum, scilicet, quod receptor capitalis possit pro libito illa sorte in alios vsus vti, quòd si cū tali facultate sibi daretur, & non cum obligatione negotiandi, iam tunc fatemur, quod tunc mutuum esset, ac proinde lucrum expectare esset vsura.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum, quod aliqualem apparentiam præ se ferre videtur, propterea quòd in iure videtur fundari, respondetur, quod dos æstimata tradita viro secundū ius præsumitur emi à viro, & esse emptitia, quia est res vendibilis, præsumitur inquā tunc emi, nisi fieret æstimatio ad sciendum quantū res dotalis deterior esset facta soluto matrimonio. l. si inter. C. de iur. do. & in dubio præsumitur primò dotata vt gloss. ibi. At pecunia, quæ confertur in sortem societatis, licet taxationem sui valoris secum deferat, tamē quia propriè nō est res vendibilis, sed potius est pretium venditionis, & rerū venalium, ideò illa pecunia per coitam societatē, & assecurationem illius factam à socio, nō censetur esse vendita credito pretio, quare per assecurationem non transmittitur in socium assecurantem eius dominium. Quare non resultat inde mutuum, neque vsurarium est lucrum inde expectatum, secus est si sciens, & volens dominus pecuniæ non negotiaturo illam daret, quia iam cum nulla intercederet inter eos societas, mutuum esset, & ex mutuo vellet lucrum reportare saluo capitali.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum Albornozij respondetur, quòd duplicia sunt damna, quædam quæ non sine culpa socij solent euenire, & hæc socius gerens negotium mercantiæ tenetur virtute societatis subire, si sua culpa contingant. Quare pro his vitandis assecurationis pretiū nequit accipere. Alia autem sunt damna extrinseca contingentia sine culpa socij negotiantis, & horum pericula non tenetur socius subire: & ad assecuranda hæc pericula & damna, vt si euenerint, ea subeat socius negotiationis institor, cum eo cō tractus assecurationis iniri potest, cuiusmodi sunt damna contingentia ex fortuitis casibus, ex incursu latronū, qui solent grassari, vt in itinere Valentiæ ad Barchinonam, vel ex procellarum contingentia, quibus alias substat capitale periculis, nisi assecuretur: & de his secundis periculis nostra hęc intelligitur conclusio.

Ad 5. arg. AD quintum, & vltimum argumē tum Albornozij respondetur, quòd licet lucrum indeterminatè assecurari non possit, benè tamen reducendo illud ad certam determinatàmque quantitatem, sicut cæteræ assecurantur merces. Vnde sicut legandum est semper in specie, quia alias legatum esset derisorium, nisi esset specificatum, & determinatum l. quod in rerum. ff. de legatis. 1. §. si quis autem. sic etiam lucrum futurum, licet sit in se indeterminatum, vt vendi possit incertum pro minore lucro certo, illud lucrum incertum arbitrio boni viri reducendum est ad aliquam verisimilem summam: & tunc talis lucri contrahi potest cum socio venditio, quia

iam quod erat in se indeterminatum, vt determinatum per arbitrium boni viri venditur.

Expositio casus societatis Romæ celebrati, & an licitus sit, an liceat conferre pecuniam mercatori cum pacto, vt lucretur, vt alia similes apud alios exposita, an liceat contractus hic, scilicet, si quis det Mexici 100. vt in Hispania recipiat 50. si perierint: & si non, recipiat 120. an liceat alicui pre pretio accepto assecurare pecuniam, quam accipias transuehendam vltra mare. De diuisione in societate facienda post eam, societas quadrupliciter finitur. Quomodo expensa victus hic sunt deducenda. Vtrum liceat conficere instrumentum de saluo capitali sola intentione, vt eius caueatur amissio: de quadam societate inita cum nautis piscaturis, an liceat.

CAP. LXVI.

Quæst. de societate Romæ vsitata.

IAM per conditiones suprà assignatas ad contractum societatis attinentes examinandus venit casus ille, siuè cõtractus, qui sub nomine societatis alibi, & sæpissimè Romæ est vsu receptus, cuius meminit Sotus lib. 6. de Iust. & iur. quæst. 6. ar. 2. & cuius sic exprimit formam. Habet. v.g. Petrus officium, siuè scriptor sit, siuè aliter palatio seruiat, contingit nummis egere, conuenit mercatorem, aut quemuis alium, qui illi tribuit centum aureos ducatos, pro quibus Petrus in suo officio decẽ aureos, aut duodecim cõsignat, ea tamen lege, vt si intra semestre tempus mercator ille, qui pecuniam illi numerauit, ab hac luce migrauerit, capitalis iacturam faciat, neque suis hæredibus Petrus restituere teneatur. Si autem post sex menses vita superstes fuerit, protestatur debitori se nolle amplius in societate remanere, ideoque eum admonet, vt nisi statim soluerit inde ratione moræ soluturus sit easdem statutas vsuras. At verò licet contractus hic nomine contractus societatis sit donatus: tamen, quia non

Expositio casus.

omnino notus est contractus, vt de eo innotescat, qualis sit, explorandũ est nobis ad qualem nominatum, & notum nobis contractum possit reduci, vtrum ad contractum census, vel societatis, vel sortium, vel ad alium. Et quidẽ vt à primo exordiamur, ad rationem empti census reduci non potest, quia emens censum in perpetuum se priuat capitali collato in pretium census, si venditor census, aut eius hæredes nolint illum redimere, ꝙ tamen ita hic non contingit, quin verò integrum manet capitale tribuenti illud suum capitale repetere, sicut reuera repetit. Quapropter contractus hic non contractus census, sed societatis appellari consueuit. Sed an nomen societatis illi appositium sit, & parum illi conueniens: videndum nunc est, dicendum est (quidquid fingant talis contractus autores, quò nomen societatis illi quadret) quòd à societatis contractu contractus hic dissonus est omnino. Nam in hoc à lege societatis discrepare videtur, quòd ille nõ subit capitalis periculum, sicut vsu receptum est in societatibus, & sicut natura societatis exposcit. Non enim se exponit periculo si negotiatione pereat capitale, sed tantum illi periculo se objicit, scilicet si morte ante sex menses præoccupatus fuerit, &c. Igitur quia mixtus contractus esse videtur ex ea parte, qua inter ipsos conuenit, quòd quia se exponit collator illorum cẽtum periculo capitale hoc perdendi, si intra semestre tẽpus mortem obierit, accipiat sex, prorsus iniquum non est, quia innititur contractui solito sortium. Nam sic in alijs fortuitis fieri est in vsu. At verò ex ea parte, qua in tali contractu continetur, quod post lapsum sex mensiũ ratione moræ recipiat singulis annis duodecim. in fraudem vsuræ videtur moliti. Tum quia ab principio illa mora præuisa est, quocirca in fraudẽ mutui videtur concessa. Tum præsertim, quia ratione moræ, nisi intercesserit damnum emergens, supra capitale aliquid recipi nõ potest, sicut neque intuitu lucri cessantis, nisi huiusmodi

Cõtractus mixtus.

modi pecunia licitæ negotiationi fuisset exposita.

Sent. ult. VLTIMO tandem cum Soto dicendum ducimus, vix huiusmodi contractus approbari posse, nisi sub forma planè societatis, ita vt capitale subsit periculo, vt si velit suscipere decimam partem lucri officij, qui cum illud ementi constiterit mille, reddit quotannis lucri centum, periculo exponat illa, quæ in societatem collata sunt centum, aut nisi sub forma census, ita vt super illud officium, ꝙ velut res immobilis, & fructifera est, constituatur census capitalis ducatorum centum, qui quotannis reddat pensionem æquiualentem ad rationem vnius pro, quatuordecim, sed hoc de censu hic non definimus.

QVONIAM iuxta axioma D. Thomæ in prologo super 22. sermones morales vniuersales minus sunt vtiles, eò quòd actiones in particularibus sunt, ideo, quo vsui magis sit nostra hæc moralis tradita doctrina, nō ab re esse duximus: si ad varios casus particulares in hac materia descenderemus, licet non ad omnes: quia id propè infiniti esset operis, cum prope infiniti sint.

Quæst. an liceat mercatori conferre pecuniam cum clausula vt recipiēs respondeat de damno pro lucro. QVÆRITVR ergo, vtrū liceat alicui conferre mercatori centum aureos hac conditione, vt accipiens illos obnoxius maneat ad respondendum eos conferenti de lucro, & de dano, secundum quòd alij similes centū aurei apud alium mercatorē expositi negotiationi cum periculo eos exponentis afferent lucri, aut iacturæ: cum tamen iste accipiat eos centū aureos non ad negotiandum, sed in sua necessitate expendendos eos. *Respons.* Respondetur planè, quòd quia pecunia hæc non datur per modū depositi, quia si per modum depositi, daretur, neque deponēs inde reportare lucrū, neque depositarius eā exponere posset: sed tantū custodire teneretur, & quia neque etiā confertur in societatem, quia si sic tribueretur, tribueretur cum pacto eam fideliter exponēdi in mercātijs, quod hic non fit: concluditur ergo, ꝙ data fuit per modū mutui cū expectatione lucri, ꝙ non est sine vsura, qa pecunia ex se non est lucrosa 88. dist. eijciens, ita Syluester societas 1. q. 15. in huius rei gratiam allegans Archid. Innoc. & Ioan. Andr. de vsur. cap. fin.

SECVNDO dicimus, quòd quādo aliqui Doctores asserunt contractū hunc esse licitū, glossandi sunt, nō quod ratione societatis sit licitus: sed ratione lucri cessantis, si ibi interueniat, ꝙ tunc contingit verè interuenire, quando dans illa centū, ea daturus certè erat mercatori: sed ad instantiā amici dedit ea illi pro suis supplendis necessitatibus, & dummodo secundū Hostiensem pericula, & expensas in se recipiat, & secundò sm Syluestrum loco vbi suprà contra Nauarrū, dum nō intendat principaliter magis per hāc viam, quàm per negotiationē lucrari. Et tertiò dum non contrahatur pactū ad semper, sed ad tempus rationabile, scilicet, quo negotiationi intendendum erat, cui aliàs exponi parabatur in societate. Et quartò, dum non teneatur necessitate præcepti gratis mutuare accipienti. Et tandem quintò dum accipiat istud lucrum tanquam interesse lucri cessantis, & non aliter, & concurrant denique omnes conditiones iustificantes lucrum cessans. *Dictum 2.*

Quæst. an liceat expetere securū lucrum. DEINDE quæritur, an liceat alicui ex pecunia, q̄ in societatē confert mercatori, capitali istius pecuniæ sub stante periculo casus fortuiti, expetere aliquod certum, & securum lucrū.

Respons. RESPONDETVR absque dubio, licet aliquibus id videatur illicitum ex parte mercatoris socij, quia sic videtur emere totum lucrum futurū ex pecunia, mediante aliqua parte lucri secura, & certa correspondente suo labori, tamen secundum Syluestr. & Gerard. Odo. vtrinque sic contrahere est licitum, quia postquam capitale stat periculo domini capitalis illud lucrum futurum licet incertum. Quæ est verisimile sibi aliquid valet, poterit illud vendere socio, & socius mercator poterit illud emere licitè secundum æstimationē boni viri eo modo, quo sic fructus venturi ex agro emi & vendi possunt, & vendi solent.

Quæstio frequens. PRÆTEREA quæritur vtrum societatis licitæ speciem præ se ferat contractus hic, vbi quis in noua Hispania, vel Perusij confert mercatori centum hoc pacto, vt in Hispania recipiat 50. si perierint in mari, & si nõ perierint, recipiat 120. *Respons.* Respondetur breuiter iuxta sententiam Silu. societas q.16. pro hoc allegantem Hostiens. & Ray. esse vsurarium contractum, tum quia vult partẽ capitalis, scilicet illa 50. esse sibi saluam, tum quia si mercator ista centum in merces insumpserit, iste vult lucrum ex re non sua cum eam mutuò dederit pecuniã. Quod ex eo patet, quia non cum sui periculo in negotiationem, & in merces insumendam contulit. Si igitur inde emptæ sunt merces, sunt mercatoris ementis, in cuius dominium per mutuum palliatum constat illam pecuniam transisse, vsura ergo est inde velle percipere lucrum: si autem mercator illa centum in merces non expendit, dans quoque iniquus conuincitur esse, vult etenim lucrum, quod mercator non fecit.

Quæstio. INSVPER consequitur & alia quæstio, scilicet, vtrum vsuræ labe cõtractus hic (qui videtur contractus societatis esse) infectus sit, in quo, quis *Argum.* recipit pecuniam vltra mare vehendam, & ibi reddendam pro certo pretio, & videtur certè, quòd non liceat eam vehenti aliquid plus pro assecuratione eius recipere, quam opus & labor transuehendi eam vltra mare meretur, & patet, quia cap. nauiganti, de vsur. decernitur, quod non licet alicui, eò quòd sortis, quàm mutuat nauiganti, aut eunti ad nundinas periculum in se suscipit, aliquid vltra sortẽ recipere, ergo neque etiam (vt æqualitatis par sit ratio) licebit accipienti talem pecuniam trans mare vehendã aliquid vltra pretium laboris transuectionis, quod est veluti sors à se posita accipere, etiam si illius in se susceperit periculum.

Dictum 1. NIHILOMINVS tamen dicimus cum Innocent. ca. fi. de vsur. & cum Hostien. & cum Syluest. societas 1. quæst. 17. talem contractum, vitio vsuræ non fore notandum, siquidem licet ex vi contractum, vitio vsuræ nõ fore notandum, siquidem licet ex vi contractus locationis suarum operarum ad transuehendam illam pecuniam, teneatur illam custodire, & assecurare, ne suo dolo, vel lata culpa, vel leui, licet non leuissima pereat: nõ tamen tenetur à casibus fortuitis insultus latronum, & incursus procellarum dominum illius pecuniæ indemnem seruare. Quare pro hac indemnitate: & securitate, si transuector pecuniæ ad instantiam domini velit eam præstare, poterit vltra pretium transuectionis aliquid accipere. Neque est eadem ratio de mutuante eunti ad nundinas, vel nauiganti, & assecurante sortem, quam illis mutuò tradit. Quia receptum hic vltra sortem secundum Hostien. cap. fin. de vsuris, vel realiter, vel ex præsumptione iuris directè mutuum concernit, & ratione mutui expetitur, cum ad solam instantiã suam sua sponte solum causa palliandi vsuram periculum pecuniæ subit: & lucrum prætensum principaliter ratione mutui magis quàm assecurationis: quæ ex mutuo est consecuta, intẽditur, seu cõsequitur, quod tamẽ non contingit in casu, quo transuector pecuniæ periculum illius in se suscipit.

Dictum 2. SECVNDO dicimus cum Innocentio, non esse contractũ ab vsura liberum, siquis pro eo, quod tradit alteri pecuniam ad portandum & negotiandum cum ea extra regnum nullo contractu legitimo societatis cum illo inito vellet aliquid lucri vltra sortem percipere, quiã cum per hoc non eam exponat in societate cum sui periculo: sed solum eam dedit transportandam, vt ibi transportator suo nomine, cum ea negotiaretur, quod suiteam mutuare, ex hoc mutuo non potest lucrum sibi parare. Nam aliàs pecuniæ mansuræ sibi in arca, mansuræ (inquam) neque exponendæ negotiationi nullus futurus erat fructus, neque per transuectionem, vel negotiationem alterius deteriorata est in vsu, quia sibi in æquiualanti pecunia restituenda est.

POR-

De societate quoad eius diuisionem. PORRO cum multa dixerimus ad tres illas conditiones contractus societatis pertinentia, iam de societate quoad eius diuisionem restat agendum. Nam iustitia in hac diuisione seruanda ad tertiam conditionem spectat. Quaeritur ergo, quomodo societas sit diuidenda, si nihil conuentum est expressè, vel tacitè, quia nulla est consuetudo, quae circa hoc inoleuerit. Circa quam quaestionem praenotandum est primò cum Mercato lib. 1. cap. 9. de societ. quod quia partitio in societate facienda est iuxta sortes, vel operas collatas per socios, in societate generali omniũ bonorum non est pensandum quid praesenti tantum in societate conferatur, sed habenda est ratio omnium eorum bonorum, quae in futurum sunt in spe habendi, quia in hac generali societate socij obligatione astringuntur ponendi omnia bona sibi ex quaestu obuenientia, cuius rei gratia hic, & si à principio sortes collatae sint inaequales sub pacto à principio deduci potest, vt lucri partitio inter eos fiat aequaliter. Si quidem in obligatione conferendi in societatem, quidquid obuenerit sunt pares. Si autem coita societas sic nõ est generalis in omnibus bonis, sed particularis, habenda est ratio sortis, quam vnusquisque sociorum in societatem confert, attento etiam, quod expositio operum locum sortitur sortis, sicut & pecunia, quando in societate negotiationis vtraque exponuntur periculo, & lucro. *Notamen 1.*

Notamen 2. SECVNDO animaduersione opus est eam solam summam vnumquemque sociorum exponere in societate, iacturae periculo, quam realiter ponit. Vnde consequitur corollariè, quod etiam si quis sociorum pro societate inita contraxerit debita, vnde haberet sortem, quam conferret in illam, si tam malè negotiationis cederet alea, vt omnia capitalia talibus debitis soluendis necessaria essent, nihilominus alij sócij ab his debitis soluendis essent immunes, nisi expresso pacto, & speciali ad debita haec soluenda se astrinxissent in cõmuni pro bono societatis communi, vel huius rei gratia ea debita contrahendi facultatem nomine societatis ei praebuissét.

ITEM quia de partitione lucri agimus in diuisione, in qua, & damna illata societati veniunt consideranda, ideo perpendendum est 3. quod si quis sociorum societati damnum intulit, vel ex societatis cumulo deduxit aliquam quotam pro nuptijs filijs, vel filiae alijs socijs refundere tenetur id damni, aut partis iacturae lucri, quod societati ex hoc facto est cõsecutum, sicut etiam resarcienda sunt damna socio prouenientia ex eo, quòd alius socius (vt supra diximus) pecuniam, quae sibi mittitur à socio India no insumenda in merces in Hispania ad illum ad Indas regiones transuehendas in classi, in alios sibi peculiares vsus, & necessitates conuertit, vnde vsu venit vt nullas merces socio mittat, aut non in tempore, aut deteriores, aut cariori pretio emptas, qa eas ad creditum emit, aut aliò illas mittit, vnde socio non correspondet. *Notamen 3.*

NVNC igitur ad quaestionem dicimus secũdum Baldum in l. 1. C. pro socio, & Angel. quod si alter sociorum posuit, verbi gratia, centum, & alter operas posuit, & de lucro sibi acquisierunt ducenta, qui centum posuit primò, extrahet sua centum, & reliqua ducenta omnes diuident inter se, ita tamen vt qui plus societati contulerit pecuniae operae, vel industriae arbitrio boni viri plus habeat de lucro l. si non fuerint & l. quid enim. ff. pro soc. Neq; verum est assertum aliquorum dicentium, quòd qui posuit operas prius extracturus est alia centum pro suis operis, nam id (vt suprà diximus) nullo iure cauetur. *Dictum 1.*

SECVNDO clarius adhuc procedentes in hac parte dicimus, quod euentus societatis tribus modis contingere potest. Nam quandoque in fine inuenitur tantum capitale sine lucro. Quandoque autem succedit damnum capitalis in toto, vel in parte, quandoque verò contingit inueniri capitale cum lucro. Si igitur capitale in totum vel in partem remansit, do- *Dictum 2.*

mino suo est redhibendum, conferes autem operas earum iacturam subibit. Si verò vltra capitale seruatum lucrum partum est, æquis est diuidendum portionibus, si tamen capitale, & industria æquiualeant, quod, vir prudens, & practicus omnibus societatis perpensis circunstantijs æstimabit.

Dictum. 3. TERTIO dicimus, quod vir prudentia, & experientia prædictus animaduersam & præ oculis inter arbitrandum in hac parte habere debet illam iuris decisionem §. de illa. instit. de societat. vbi sancitur posse alterum sociorum lucri quidem duas partes suscipere, damni verò nisi tertiam, quod quidem Mutius condemnabat propter iniquitatem, quam prima facie, id facti præseferebat, sed tandem Serui Sulpitij vicit sententia, ex qua concluditur verbi gratia, quod si quis sociorum bis centum aureorum contulit in societatem, & alter centum, qui tamen totum gerit negotium sua industria, & sagacitate exercens negotiationem, cuius industria, sagacitas, labor iuxta æstimationem prudentium, & expertorum æquiualentiam faciunt tercentum aureorum, tunc primus quidem, quia bis cētum exposuit, tertia parte lucri potietur. Secundus verò, quia summa, quam contulit, vt potè quæ ex centum expositis in pecunia ex valore industriæ, & operarum, quæ pro trecentis alijs computantur, resultat, summa quatuor centum aureorum est, quæ in duplo se habet ad bis centum, duas tertias partes de lucro, iure sibi vēdicare poterit, quia rę vera computando etiam pro sorte operas duplam exposuit sortem. Cæterùm loquendo de iactura sortis, si pereat. Sic dictante prædicto iure è contrario accidit, hic postremus namque, qui in pecunijs contulit centum, in pecunijs centum tantum amittet, cum re vera plus amittat, cum etiam applicuerit suas operas, quarum simul iacturam patitur, cum 1. bis cētorum aureorum, quos tantum exposuit, dispendium subeat.

Quæstio. EX prędictis corollariè infert Mercatus vbi suprà, quid dicendum sit ad illud dubium, de quo sinistrum iudicium proferebatur, dum ventilaretur in Hispalensibus gradibus. Referebatur autem sic casus, quod, scilicet, duo in vnam coiere societatem, cuius capitale vtrinque conflatum bis millia continebat, vnus namque eorum mille & quingentos aureos in societatē summisit, alter verò quingentos dūtaxat erogabit subministrans etiam industriam, & operas: cùmque schedulam societatis confecissent, nihil aliud expressere, quàm quod contractum societatis inibant, vbi pro rata essent lucraturi, & perdituri: euenit autem, vt postquàm in negotiatione valde deludatum est, tercentorum aureorum sint iacturam passi. In dubiū igitur reuocatum est qualiter iactura hæc, & pro qua parte vnumquemque contingebat. Igitur in hanc sententiam iere arbitri vt iactura hæc inter vtrumque diuideretur, & benè quidem, sed ne error contingeret in diuisione hac, æstimanda erant opera, & industria, vt valoris horum habita taxatione coniunctaque cum quingētis aureis, quos exposuit, si mille, & quingenti summam conficerent, & lucrum obuenisset, æqualiter diuideretur. Veruntamen quoàd iacturā, quæ accidit tercentorum, iuris obseruata sanctione, in hoc casu expositor tantum quingentorum simul cum industria, & operis æquiualentibus mille, quartam partem iacturæ illorum tercentorum amissorum aureorum subiturus est, licet non tantum hanc iacturam patiatur, sed industriæ, & operarum, quę longe maior erat. Nam in nauigatione diuturna, & periculosa pro societatis negotiatione assūptas magis æstimatur labor, & industria, quàm pecuniæ sors ab altero socio collata.

Casus expositio. *Respons.*

PRÆTEREA iam quasi ad calcem huius materiæ peruenientes, de fine societatis quando scilicet, finiatur, inquirendum est. Respondetur autem, quòd societas casibus his finem accipit. Primò renuntiatione, dum expressè societati renuntiatur l. societas ff. pro socie. §. voluntate.

Quæst. quando finiatur societas. 1. 2.

SECVNDO, societas distrahit

morte,

morte,eadem l.scilicet,morte naturali secundum glo.ibi.

3 TERTIO dissoluitur societas morte ciuili,id est, maxima, aut media capitis diminutione.

4 QVARTO ex egestate incidente,vt si quis ex socijs cesserit bonis,vt

5 instit.eodem § Item. Quintò societas finitur propter publicationem bonorum alicuius socij,vt in l.actione §.pu

6 blicatione.ff.pro soc. Sextò finem habet ex conuentione,id est,finito tem-

7 pore,quo conuentum est.Septimò dirimitur consuetudine, si de tempore nihil conuentum est l.quod si nolit §. qui assidua ff.de ædil.edic.

Quæst. An pereunte pecunia ad quid teneatur collocãs operas. Resp.

IAM consequenter,quia affine est dubiũ præcedenti quæstioni illud huc accersimus. s.quid si Petrus societatẽ contraxit cum Paulo vsque ad quinquennium,ita,quod Petrus mille,Paulusque operas poneret, & casu ante quinquennium mille perierunt. Respon. ꝙ hic accidit aliu modus, quo finitur societas.s.quando totum capitale ante constitutum tempus perijt, patet ex glo.in d.l.si non fuerint,& in l.1.C.pro soc.& Ang.Vnde cõsequitur, quod Petrus non est cogẽdus iterum aliud capitale ponere, siuè periculum fuerit cõe,siuè non, quia finita est societas.Tum etiam,quia solum videtur actum deponendo semel capitale, & nõ pluries,vt ff.pro soc.l.si socius pro filia.§.nec si prior.Secundò dicimus, quod idem est,si non perierit ex toto, quod in societate positum est, sed parum est restans, & Paulus renuit ponere operam, vel rẽ suam cum re socij, quæ parua est,ita Bald. in l.pro socio, quia æquitas fouetur l.ita autem in prin.ff.de admi.tut.

Quæst. quõ deducenda expẽsa à socio obeunte negotiationem.

QVONIAM in societate expensæ factæ sunt deducendæ, iam id quæritur quomodò expensæ victus à socio obeũte negotiationem sint deducendæ.Respondetur aĩt de corpore societatis habendas esse expensas à socio impendente operas, qñ proficiscitur causa societatis,& huius ratio est, quia lucrum intelligitur deductis expensis l.illud.C.de codic. & l.Mutius. ff.pro soc.ita Bal.& Iac. de Are.& Cy. l.1.pro soci. Sed qualiter expensæ istæ sunt deducendæ, an absolutæ omnes factæ, an exceptis,quas domi fecisset, id in controuersiam vertitur. Baldus enim ait tales impensas non absolutè deducendas esse,sed exceptis,quas fecisse domi ita sup.l.1.pro soc.nu. 9.At verò Saly.referente Nauar. in sum.ca. 17.nu.283.contrarium iudicat esse verius.Ita Salyc.in d.l.1.col.3. Nauarrus *Sent. aut.* tamen ibi eos nititur ad aliqualẽ concordiam reducere,tamen tàm subobscurè loquit ibi,vt, quid velit dicere, sit diuinandum. Dicendum est ergo cum Syluestro,quod ab impensis à socio sic factis deducendæ sunt,quas domi fecisset arg.l.sed & si. ff.de pet.hær. §.quod autem. quare sequenda est in hoc limitatio hæc Bald.in l.Mutius.ff. pro soci.vel nisi consuetudo secũdum Ang.aliter habeat,quæ seruari debet, nisi contineant apertam iniquitatem, quia actu videtur, quod est consuetum. ff de edili.edic.l.quod si nolit. §. qui assidua.

ADHVC quæritur verum liceat dare pecuniam in societatem cum pacto,& instrumento de saluo capitali, licet hoc eo solo fiat animo,nõ vt capitale sit saluum, sed vt socius cauens amissionem capitalis magis fideliter gerat negotiationis officium,prout ipsum decet. Respondetur igitur ad hoc breuiter, quod talis simulatio non caret culpa mortali, tum quia simulatio est pernitiosa vergens in ipsius infamiam,& scandalum ingenerans. 2.2. q.2.c.1.tum quia periculosa est. Potest enim voluntatem subeundi periculũ capitalis,quam solum interius in animo gerit mutuare,& sic repetere capitale. Possunt quoque hæredes eius, si ipsum discedere ab intestato contingat, id ipsum capitale virtute instrumenti prædicti sibi vendicare, & exigere,quę omnia cum in damnum proximi,& scandalum commune, & infamiam propriã cedat, fieri non debet, quod si iam sic factum est, vt caueatur periculum, eius intentio manifestanda est,delendumq́, est instrumentum. Quare authore Nauarro qui verè coram Deo in societatem ad lucrum, & *Quæst. an liceat dare pecunia in societatẽ cũ pacto salui principali.*

dannum

damnum pecuniam contulit, si à socio publicam mutui, aut depositi scripturam recepit, mortali crimine ob dictas rationes se implicuit, quare sub eodem mortali crimine talis scriptura rescindenda est, si animus adsit participandi lucrum. At verò si contra intentionem conferentis verè pecuniam in societatẽ negotiator socius, quo suo sic consuleret honori, scriptura mutui, aut depositi cõcessit à culpa mortali illam accepisse abesset, dummodo talis pecuniæ collator scripturam prædictam, quàm citius fieri cõmodè poterit, delere curet, & aliam societatis mercatori volenti accipere, dare. Insuper & talis pecuniam in veram societatem cõferens potest tũ pignora exigere pro securitate restituendæ sibi sortis, si in negotiatione iacturam non fuerit passa, tum etiam ius inest illi paciscendi cum socio, ne hac, vel illa mercantia, neque tali, aut tali tempore, aut loco, neq; cum hoc, vel illo homine exerceat negotiationem, quæ quidem omnia sic in pacto comprehensa, si non seruauerit, si ob horum violationem aliquid damni in societate acciderit, id socio non obseruãti ea acceptum ferri debet, quare id totũ ipse reparabit, eo, quod contra pactum fecerit, iuxta sententiam D. Ant. 2. parte tit. c. 7. §. 38. *Resp.*

Quæst. de societate cum nautis piscantibus. IAM quoque & contractus hic, quia contractus societatis prætexitur esse, hic quoque examinandus venit. s. an licita sit hæc conuentio, quæ cum nautis nauigaturis in mare longinquum ad piscandum, & carẽtibus ad id commeatu, & alijs necessarijs, fit in qua aliquis aliquam illis in societatem pecuniam contribuit sub ea conditione, vel cõditionibus, primò vt successus nauigationis subsitet nautarum periculo. Secundò cum pacto, vt ex lucro tantam referat partẽ, quãta singulis nautis obuenerit. Tertiò, vt ex contingenti lucro illi sua prædicta pecunia redhibeatur, quod si nullum successerit lucrum, vel adeò modicum contigerit esse, vt ex illo integrè sua sors refundi non possit, tunc vnusquisq; naturã pro rata sua eã illi persoluat, nautis nihil reportãtibus sibi.

AD quæstionem igitur respondetur ob plures rationes huiusmodi cõtractum esse licitum. Ita glo. memorabilis in l. 1. c. pro soc. & Bal. ibi num. 6. colligitur ex doctrina D. Tho. 2. 2. q. 78. ar. 2. ad 5. & cõmentatoris eius ibi. *Resp.*

AT probatur, quia authore Baldo d. nu. 6. qui pecuniæ in societatem collatæ particeps non est, neque ad aliquam partem eius soluendam, si in negotiatione perierit, tenetur. Cum ergo iste nautis suam pecuniam communem non fecerit, nullo iure nautas potest facere eiusdem pecuniæ iacturæ participes. *Ratio.*

SECVNDO patet, quia hic vult esse socius totius lucri in omni euentu cõtingentis, at iacturę socius tãtũ in vno casu vult esse. s. in casu quo à nautis nihil lucri fuerit partum. *2*

TERTIO eius iniquitas inde est perspecta, quod contra omnes, & contra glos. pręcipua authoritate pollentem, & vsu vigentem in l. si fuerit. ff. pro soci. suã sorte principalẽ sibi tutã in oĩ euẽtu manere contẽdit, licet credat Nauarrus cũ hãc conditionẽ adijcere posse, vt casu, quo tota pecunia aut eius pars amitteretur, nautę soluerẽt eã partẽ, quam de ea impenderent in impensas, quas domi facerent. *3*

De quintuplici traditione animalium. De multis quæstionibus circa traditionem animaliũ. De septem conclusionibus, quibus multi casus in hac materia deciduntur. Et de consuetudine bona hic seruanda circa animalia minuta quatuor statuuntur conclusiones. De casu noua Hispania. De locatione ouium cum obligatione ex fœtibus reficiendi numerum cũ noua limitatione authoris. De duobus cõtractibus vsurarijs, statuitur duplex regula pro societate, in dubio iuxta assueta iudicandum.

CAPVT LXVII.

ACCESSIMVS iam tandem ad materiam de societate in animalibus pertractandam, quæ quidem societas multum est vsu recepta. Verũ est *Traditio animalium quituplex.*

est tamen, quòd multipliciter sole it hæc animantia tradi. Vno modo per modum locationis absolutæ. Secũdo modo per modum locationis modificatæ. Tertiò per modum mutui secundum aliquos, id est, æstimata, & firma, & certa in omni euentu, sed est verius per modum venditionis, quia æstimatio, & si non semper faciat venditionem, facit tamen in hoc casu, sic tradente Bart. in l. si vt certo. ff. commo. Quartò traduntur hæc animalia dominio penitus translato in accipientem, sic quod per meliorata postmodum communicentur, & sic non est societas, sed cõtractus innominatus, scilicet, do, vt facias. Quintò traduntur animalia per modum contrahendæ societatis expressæ, vt quando dantur, vt fiat cõia, & sic coit societas, vt l. si tibi areç. ff. de præscrip. verb.

Quæst. an possint dari animalia p modum locationis. PORRO iuxta prędictam distinctionem subijciẽda sunt dubia, & quæstiones, quare primò quæritur, an possint animalia dari primo modo per modum locationis, aut cõductionis, putà quia conducitur animal rustici, vel opera eius s. custodia, aut cum traduntur equæ, vt fœcundentur ab equo alterius, vel huiusmodi, aut cum quis conducit vsum animalium, vt potiatur ouium lacte aut lana.

Resp. Respondetur igitur primò, quod cum contractus hi sint locationis, omnes hic obiectę dubitationes secundum ea, quę spectant ad naturam contractus locationis dissoluẽdę sunt. Erit igitur quilibet horum contractuum licitus, si merces sit moderata, quæ arbitrio boni viri libranda est, vt iusta sit, & congruens iuxta. l. si in lege. ff. de locat.

Satis fit obiectioni. SED posset quis hic hęsitare, an licitum sit hic etiam pacisci, quod damnum, & lucri rei locatæ sit commune. Dicitur ergo ad hoc id patri apponere licitum esse. Non autem liceret locatori conuenire, quod damnum sit solum conductoris, nisi conductor esset in culpa leui eius damni, de qua tenentur contrahentes in contractibus ad gratiam, & vtilitatem vtriusq; contrahentis spectantibus, non tamen si esset in culpa leuissima iuxta tradita in materia locationis.

Nota. PERPENDENDVM est etiã, quod si absit fraus vsurarum, & dum credatur secundum Veruec. quod conditio conductoris nõ sit deterior per hoc, licet pacisci, quod conductor rei locatæ periculum in se suscipiat, remẽsso ꝓ hoc illi iusto assecurationis pretio, aut de locationis pensione quota aliqua sibi hac ratione remissa. Verũ tñ ne in foro exteriori in fraudem vsurarum intẽtatum credatur, aut præsumatur, oportet ne contractum hũc assecurationis rei locatæ à se incat, qui ad vsuras assuetus fuit dare.

Ad dubiũ vltimum. VLTIMO, & ad vltimum dubiũ respondemus contra summam Angelicam dicentem, quod cum dantur animalia, vt eorum masculi fęcundent fœminas, vel vt fœminæ in coitu ad imprægnationem masculis submittãtur, est con[illegible]us innominatus, & verius dicitur, quòd est quidam contractus locationis, & conductionis ad illum vsum, quia perinde est dare taurum, vt quis eo vtatur ad fœcundationem vaccarum, & cum locare, vt eo quis vtatur ad iter.

Quæst. an dari possint animalia p modificatã locationem. QVÆRITVR deinde de cõtractu illo, quo dantur animalia secũdo modo, scilicet, per modum prædictæ locationis modificatæ, verbi gratia, vt cum tradũtur oues alicui putà monasterio sub annua pensione exigua, ramen putà duorum solidorum pro singulis, cum tamen reddãt quatuor, aut quinque, vt exemplificat Sylu. sed hoc pacto, quod etiam si intereant, nihilominus dicta pensio soluatur toto tempore vitæ tradentis perinde, ac si viuæ essent, post mortẽ verò eius omnes sint monasterij.

Resp. RESPONDETVR ergo ex mẽte Syluestri verbo societ. 2. q. 3. quod secundum Ioan. de Lig. licitus est huiusmodi contractus, quia contractus est locationis, quæ modificata est cũ his conditionibus. Nam & si locator earum ouium etiam ipsis pereuntibus pensionem exigat, dum superstes fuerit in vita, tamen quia illa pẽsio adeò exigua est, & modificata, vt hoc grauamen, quod monasterio imponit. s. vt

ipsis

ipsis ouibus intereuntibus adhuc per totam vitam suam salua sibi sit illa pensio sibi soluenda, videatur resarcire per aliam partem, quam remittit, cum duplo ea. quam petiuit, maiorē partem potuisset exegisse, videtur licere maximè tam fauorabili adiecto pacto.s.vt post mortem ipsius locatoris ouium omnes sint monasterij. Adeoque fixus est hic contractus eodē Ioā. de Lig.authore, vt si euenerit mortalitas ouium, ecclesia vel monasterium non possit petere restitutionem, nisi cum traditę sunt oues, iam essent morbidæ, vel aliqua contagione contaminatæ, & monasterium id vitij non aduertisset.ff.de mino.§.verum.quamuis verum sit, quod si solus Abbas, vel cellarius præstitit contractui huic cōsensum, si in prædicto contractu non intercessit consensus, co[illegible]tus non tenetur monasterium ta[illegible]re contractui, extra.de po.ca.1. At si conuentus cum abbate consensum præbuit contractum, quāmuis retractare non possit, tamen si postea pestis, aut morbus sic sæuierit in gregem, quod deuastauerit eum, Hostiensi ita consulente, in hoc casu, qui tradidit sic oues ne cum iactura monasterij videatur velle locupletari, sustinere debet partem damni, sed hoc magis procedit via cōsilij, quàm de rigore iustitiæ, propter rationes præmissas.

Quæst. an dari possint per modum mutui.

PRÆTEREA quæritur quid si tertio modo per modum mutui, aut verius per modum vēditionis ad creditum dentur animalia, vtpote quando dantur æstimata, & firma aut certa in omni euentu. Nam hæc æstimatio emptionē introducit iuxta l.plerumque.ff.de iur. dot.an tunc sit licitus contractus. Respondetur autē primò, quòd licitus est hic contractus secundum Sylue.societ.q.4. Allegantem Ang. & Veruec. dummodo totum lucrum, & damnum sit animalia accipientium. Neque enim ea sic æstimata, & certa in omni euētu dans aliud sperare vltra pretium eorum poterit. Quidquid enim vltra hoc exigere, vtpote accedens sorti esset vsura de vsu. c.consuluit.

Dictum 1.

SECVNDO dicimus, quod in casu, quo is qui sic recepit animalia in omni euentu æstimata fructum accepit ex animalibus emptis, si postea contraxerit moram in soluendo pretium, posset iam ex tūc inuoluntarius patiens moram ob interesse lucri cessantis, quod amittit, vel damni, quod sibi emergit, recipere fructus vsq; ad huius interesse recompensam non cōputando eos in sortem .l.curauit. C. de act.empt. quod etiam locum habet de iure canonico, & in foro conscientiæ, quod & glo.docet ca. conquestus. de vsur. 2

TERTIO dicimus, quod si talia animalia darentur, æstimata quidem, sed non certa, ita quod eorum pretiū non semper danti esset certum, & securum, & saluum, tunc talis animaliū traditio neque mutuum esset, neque vēditio ad creditum, sed societas quædam esset, putà, si darentur æstimata, non vt æstimatio reddatur, si perierint casu fortuito, sed solum vt soluātur, si culpa accipientis perierint, & in hoc casu tanquam ex re sua cum suo periculo exposita societaris contractui, poterit reportare iustam partem lucri, si obuenerit his, qui ea sic dedit. 3

Quæst. an dari possit, per contractum innominatum.

ADHÆC quoniam de similibus in dubio per similia iudicandum est, & hoc dubium hic proposuisse non erit ab re, vt per hoc de similibus iudicemus.s.quid si animalia dentur quarto modo, id est, per contractum innominatum.s.do, vt facias ex quo actio oritur præscriptis verbis siuè in factum .ff.de præscrip.ver.l.si tibi areæ, verbi gratia, quando animalia tradūtur dominio penitus translato in accipientem, sic quod per eum meliorata postmodum communicentur.

Dictum 1.

AD quæstionem ergo dicimus primò, quòd contractus hic dicitur contractus innominatus, quia societas dici non potest, quia in societate capitale positum, ponentis illud manet præcipuum, & non trāsfertur dominium eius in accipientem absolutè, vnde nō hic contrahitur societas absolutè, sed tantum societas contrahitur conditionaliter, scilicet, si sequatur meliora

men-

mentum, vnde eo secuto iudicabitur, vt de societate, quia si melioramētum sequatur, pretium eorum animalium, si vendantur, erit commune iuxta d.l.si tibi areæ. Nam & hic fructus similiter debet esse communis. L si pascenda. C.de pac.commune quoque hic periculum sicut vtilitas erit.l. Mutius.ff.pro soc.

Dictum 2. SECVNDO dicimus, quod in prædicto casu si melioramentum non sequatur, res integra restituenda est danti. Patet, quia tunc animalia hæc causa meliorationis data esse videntur, at data ob causam, causa non subsecuta, quia tunc sine causa videtur accepta, restituenda sunt, si manent. ff.de condic.caus.dat.& caus.non seq. Si autem perierint citra culpā, ex qua possessores bonæ fidei secundum iura tenentur, vel citra istam culpam illa animalia fuerint deteriorata, recipiens ea non tenebitur ad hęc damna, dum modo sine culpa sua, aut suorum ad se pertinentium fuerint cōmissa, quia hac culpa cessante possessor bonæ fidei, qualis est hic recipiens animalia, non tenetur, nisi in quātum factus est locupletior, siuè ex re principali, siuè ex fructibus iuxta l.vtrum.ff.de pet.hę re. & sic deberet etiam restituere fructus animalium, si sine culpa perierūt, solum in quantum est inde factus locupletior. Si autem malæ fidei possessor fuit, quiā in culpa fuit non seruandi conuenta, absolutè eos restituere tenetur.

TERTIO dicimus, quod in casu, quo dominium horum animalium non fuerit in totum translatum in accipientem, si sequutum est melioramē tum, quia tunc censetur societas hic coita esse per regulas contractus societatis de eo iudicabitur. At si animalia dantur inæstimata, totum hoc erit sors, & capitale ea animalia tradentis, si autē detur, æstimata tunc quia dominium pro parte remanet apud tradentem, & tacitè, pro alia parte ratione communionis dominium illorum animalium manet apud recipientem ea, cui communicantur, quæ etiam pars etiam sine traditione trāsfertur iuxta l.1.§.in societate.ff.pro socio, ideo periculum casus fortuiti est tunc: commune iuxta l.cum duobus. §.damna.ff.pro soc. quod quidem periculum non esset commune, quando data sunt inæstimata sine intentione ea faciendi communia.

Quæst. Triplex pactū in societatibus animalium. PORRO nunc de contractu, in quo animalia traduntur per modum societatis agendum est: pro intelligentia autem dicendorum præmittendū est, quod triplex pactum interuenire solitum est in his societatibus animalium. 1. circa ipsum animal. 2. circa fructus. 3. circa tempus hac præmissa distinctione: quæritur primò, vtrum si animal inæstimatum datum fuerit in societatem, an illud dans pacisci possit, quod periculū sit recipientis & nō dantis. *Resp.* Respondetur autem, quod sicut in hoc casu secundum Angel. pacisci non potest, quin in fine societatis illud animal, si saluum maneat, sit præcipuum ponentis, ita pacisci non potest, vt periculum illius animalis inæstimati dati sit alterius, quàm dantis, quia regulariter periculum ad ipsum pertinet ita Bal.l.si pascenda.C.de pactis & Ange. Hoc autem dictum limitat Syl.societas.2.q.6.⁊ .f. habet verū: nisi tradens in alio grauaretur, putà, quia recipiens nollet teneri de interitu animalis, etiam ex sua culpa morientis nisi pro parte, quia grauatus in vno est releuandus in alio iuxta l.secūdum naturam.ff.de regu.iur. sed quia hoc punctum iam attinet ad assecurationem capitalis cum eodem socio, de quo plura diximus suprà, hic nullum censuimus superaddendum esse verbum.

Quæst. de fetu & pēsione animalium. PRÆTERE A secundò quæritur, pacta de fœtu, & pensione animaliū, & circa tempus, quomodo debent iniri. Responderur autem summatim, quod pacta hæc de fœtibus, & pensionibus animalium fieri debent iuxta æquam consuetudinem arbitrio boni viri: consuetudo quoque in pactis de tempore obseruanda est. Nam animalia in vno anno complent, vt porci, alia in quatuor annis, vel quinque. Qū verò consuetudo ignoratur, arbitramen-

mentum hominis in hoc experti sequendum erit. At si nullum pactum à principio contractus interuenerit cõsuetudini, ęquitati innitenti adstandũ erit, quia id actum videtur, quod consuetũ est l. quòd si nolit. ff. de ędi. edic.

Quæst. an dare liceat cũ pacto vt lucra sint communia. DEINDE quæritur, & de hoc cõtractu, cuius meminit Nauar. c. 17. nu. 261. an licitus sit, scilicet, an licitum sit tradere animalia in societatem alteri, eo pacto, vt lucrum fiat commune, & dum ea recipiens nihil ex lucro sibi vendicet antequàm pretium corũ domino remetiatur, & postea sint cõmunia. Respondetur autem secũdum Nauar. ibi & iuxta mentem D. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 39. conciliantis ibi contrarias opiniones fouentes, quod talis contractus est licitus, dummodo ea animalia, quæ ante sortem recuperatam perierint, non recipiẽti, sed domino eorum pereant.

Multi modi societatum. PORRO ne singula sigillatim persequamur, quid liciti, aut quid illiciti in multis modis societatem animalium contineatur, decisuri per has conclusiones corollarias ad prędicta, quibus nonnullis dubijs erit satisfactum, sic procedemus.

Concl. 1. PRIMA concl. sit, si aliquis, putà Pet. det Paulo vitulam & vitulum nutriendos ad annum ea lege, vt tũc eis diuenditis Petrus suum accipiat capitale, & lucrũ diuidatur, licitus est contractus, dummodo Petrus, qui hæc animalia dat, eorum in se sustineat periculum fortuitum, & dummodo Paulus ea suscipiens ad aliquid supplendũ non teneatur, si animalia hæc minoris vendantur, quàm fuerint empta, probatur, quia hac adiecta conditione capitale non manet saluum Petro. Neque vnus videtur grauari magis, quàm alius, est ergo licitus cõtractus.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, si aliquis duos det boues sub certa mensura tritici, id est, sub sextario frumenti singulo mense soluendo, est cõtractus locationis & licitus, si dans retineat in se periculum, & dummodo pensio locationis iuxta arbitrium boni viri sit iusta. Hæc conclusio patet, quia conditiones omnes iustificantes contractum locationis hic ad iustificationẽ huius contractus coeunt.

Corol. HINC sequitur corollariè, quod dum modo intendat subire periculũ fortuitum, est licitus contractus, etiã si velit accipientem astringere, vt sub stet periculo damni sua culpa aut suorum contingentis. Patet hoc, quia ad nihil eum obligat, ad quod ex natura contractus non teneatur. Secus autem esset, si dans accipientem vellet periculo fortunæ subesse etiam si hoc eo animo faceret, vt accipiens diligẽtiorem se exhiberet circa animalium custodiam, non verò eo animo, vt pateretur periculum, quia contractus tũc esset ingenerans scandalum.

Concl. 3. TERTIA conclusio, si quis det duos æstimatos boues cum hac conditione, quòd arent sibi ad annum duodecim iugera terræ, & deinde vendantur, deductoque prius capitali lucrum de bobus sit commune, vel secundum certas partes diuidatur, cõtractus est licitus, si tamen ea lege contrahatur, vt dans periculo boum substet, & dũ recompenset arbitrio boni viri accipienti operam exhibitam in cultura terræ, in quam satisfactionem cedit medietas lucri boum. Quod si nullum tale lucrum suppetere cõtingat, teneatur dans recompensare de sorte boũ expẽsas factas arbitrio boni viri. Hęc conclusio patet, quia cum periculum boum stet apud dantem nulla subest suspicio vsuræ, sed neque iniustitia committi videtur, cum non grauetur hic vna pars magis, quàm altera.

Conclus. 4. QVARTA cõclusio si quis duos boues æstimatos quidem, & expensis accipientis nutriendos contulerit ad laborem per annum ea lege, quod accipiens in fine anni reddat quartam partem lucri, & boues, vel æstimationem aut tantum minus ea, quantum est quarta pars damni, si damna super uenerint, illicitus est contractus. Patet conclusio, quia capitale est saluũ pro parte. Non enim hic danti perit nisi pro quarta parte. Sequitur corollariè ex hac conclusione, quòd dummodo capitale dans nolit sibi reddi saluum si perierit in toto, vel in parte, si nolit subire

subire iacturam damni emergentis consecuti ex culpa accipientis, vel damni casualis, nisi accipiens constantem de eo ei faceret notitiam, nihil iniustum hic committit.

Concl.5. QVINTA conclus. non est licitus contractus cōtra alios, si quis det vac cā æstimatā cū fœtu & fructu nutriendam & conseruandam expensis accipientis, sed periculo casuali dātis eo pacto, vt de primis fœtibus, & fructibus danti suum capitale redhibeatur, & quod reliquum est, diuidatur. Hæc conclusio probatur, quia licet hic nō intermisceatur vsura, eò quod capitale dantis suæ fortunæ stat periculo, tamen iniustitia non caret, quia soluto capitali, si omnia perirent, accipiens iacturam faceret expensarum, & operum: ideò melius censent alij hunc cō tractum non esse licitum.

Concl.6. SEXTA conclusio, si quis contulit duas vaccas ad agriculturam sub eo pacto, quod de primis earum fructibus medietas pretij rependatur sibi & deinde fiant communes tam dāti, quàm accipiēti, & similiter fructus, & sub hac adiecta conditione, quod accipiens det danti singulis annis sextarium frumenti, contractus est licitus. Patet, quia potius est contractus locationis, quàm societatis, et locatio est iusta, dās enim vnam vaccam, quæ sua est locat, quæ arat, & fructificat ꝑ fructu, & sextario frumenti, & loco pāstus accipiens sibi acquirit fœtum, imo etiam dans posset sibi vendicare, & fœtum, si arbitrio boni viri vacca arando pactum lucraretur.

Concl.7. SEPTIMA conclusio, si quis cō tulerit duos æstimatos boues, qui iustè possent locari sub pensione duodecim sextariorum frumēti, & locet sub pensione sextariorum octo, sub hac tamen lege, vt accipiens subster periculo tertiæ partis boum, contractus est licitus, si seruentur conditiones, quas supra diximus requiri ad iustificandum cōtractum assecurationis capitalis initum cum socio. Probatur hæc conclusio. Hic quia pars capitalis licet sit salua: tamen eius iusta assecuratio empta est quatuor sextarijs, ita Sylu. societas. 2. conclu. 7. licet se remittat etiam ad infra à se dicta q. 9. part. 2. vbi aliquantulum hanc conclusionem, quæ etiam est sua inturbare videtur, seu potius limitare ad casum infrà ponendum, scilicet, dum per hoc accipiens non perderet omnes suas operas longè plus valentes, quæ quidem limitatio iusta videtur.

PORRO hęc de animabus grossis dicta sunt, quibus superaddimus, quòd circa tempus durantis societatis, vbi non est pactum de hoc, aut nō est consuetudo (quę vbi abest pactum, seruanda est) societas durabit quinquennio, capitali, scilicet, stando periculo tradentis. Ita Angelus relatus à Syluestro societas. 2. q. 6. §. 3. Societas autem conflata in animalibus minutis, si non appareat consuetudo, aut conuentio, secundum extrauagantia iura, quæ Angelus dicit se reperisse in tra extraordinaria capitula scudorū, durat per triennium, sicut & grossorū animalium per prædicta iura durat per quinquennium. *Cōsuetudo seruanda.*

PRÆTEREA quia multa occurrūt dubia circa animalia minuta, quorum singula percurrere pœnè infiniti esset operis, vt ex intelligentia multarum societatum in hac parte vsu receptarum coniectare liceat, quale iudicium ferendum sit in alijs, has libuit statuere conclusiones, quas Syluester ait esse corollarias ad prædicta, & dubiorum decisiuas. *Circa dubia multa.*

PRIMA conclusio, si quis conferat in societatem viginti capita ouiū, & alius totidem, vel decem, & si communicant omnia pericula, & damna, & lucra pro rata eorum, quæ posuerunt, licita est societas. Patet quia seruatur in omnibus æqualitas, ex hoc autē sequitur corollariè, quod in hoc casu pactum iustum erit, si paciscantur tales inter se, quod de fœtibus capita mortua suppleantur, aut quod ex velleribus capita ouium emantur ad gregem augendum, quia id in vtilitatem vtriusque cedit. *Concl.1.*

SECVNDA conclusio, qui confert certa capita ouium æstimata ea conditione, vt ex primis fructibus, & fœti- *Concl.2.*

fœtibus totum capitale restituatur antequam accipiés aliquam inde capiat vtilitatem, iniqua est hæc conditio. Hæc conclusio est Laur. de Rid. & Ioãnis de Lig & probatur, quia licet contractus hic non sit vsurarius, eò ꝙ capitale non manet saluum, si omnes oues intereant, tamen ex prędicta conditione nimis grauatur accipiens ex eo, ꝙ instaurato capitali ex fœtibus si omnia capita ouium perirent, operas suas amitteret. Hinc sequitur corollariè, quod simile est, si conferens talia capita ouium rustico cum ipso paciscatur, ꝙ antequam rusticus ex fętibus accipiat aliquid, ex fœtibus resarciatur omnia mortua Patet, quia hoc est tradere quasi oues immortales, & quia nimis ex hoc videtur rusticus grauari, cùm obijciatur periculo perdendi suas operas, cùm tamen dans magis in tuto suum collocet capitale.

Concl. 3. TERTIA conclusio, si conferens aliqua capita ouium rustico pastori sub eo pacto, quod ante omnia sibi reddatur medietas sortis, & deinde omnia sint communia tam capitale, quàm pericula, & damna, licitus est cõtractus, dummodo in partitione non grauetur accipiens, hic ponit medietatem capitalis, & opera. Hæc conclusio patet, quò ad primam partẽ. Quia perinde est, ac si mutuasset ei medietatem sortis, ergo ponit hic rusticus medietatẽ capitalis, & operę. Patet quoad secundam partem, quia sicut cùm traditur animal inæstimatum cũ terra, scilicet, cultiuanda ponens boues, & terram pacisci potest fructuum terræ parte maiori recipienda, cùm rusticus tantum operas ponat, nisi opera & industria rustici magis æstimentur, quàm fructus boum, & terrę, quia tũc posset habere medium, & plus iuxta. l. si non fuerint. ff. pro socijs, sic in casu conclusionis, sed attendendum est, ne rusticus in partitione grauetur, quia habenda est hic ratio, quòd ponit nõ solum operas, sed & medietatem sortis, & iuxta hæc duo à se exposita ex lucro arbitrio boni viri pars lucri obuentura est.

Concl. 4. QVARTA conclusio, si Petrus confert in societatem decem, & Paulus ponit alia decem, & iterum Petrus confert alia decem contra operas, & expensas Pauli accipientis, si in fine ęqualiter diuidant lucrum, iustus contractus erit. Patet quia hic in omnibus ęqualitas seruatur, & in positione sortis, & in diuisione lucri.

SED iam tandem de illo contractu in frequenti vsu recepto in noua Hispania dicturus duplici de causa illum summatim perstringere satagã, tum quia in primo tomo nostri Instructorij, & in 2. eius par. c. 50. copiosius de eo egi, tum quia potiùs ad contractum locationis, quàm societatis pertinere videtur, igitur in quæstionẽ reuocatum est vtrum liceat locare oues, vel capras eo pacto, ac lege, vt conductor earum soluat tantam pensionem, & vltra hoc se obliget ad illum numerum ouium sibi locatarum sustẽtandum supplendumque, & reficiendum ex fructibus, & fœtibus ouium si fortè de illo numero aliquæ interierint. Et quidem Metina in illa sua instruc. hunc contractum tanquam vsurarium videtur damnare. *Quæst. de cotractu in Hisp. vsitato.* *Sét. Metin.*

NOS autem loco allegato adiecimus hunc contractum non posse sustineri in cõscientia nisi fortè locans oues tantum remittat de valore pensionis pro locatione ouium soluendę à conductore, quantum iustè aliàs posset plus exigere, ita quod talis pars sic remissa æquiualeat oneri, seu grauamini, quod conductor voluntariè se offert subire, scilicet, assecurandi numerum ouium sibi locatarum, earũ pereũtium numerum ex fœtibus sibi nascẽtibus supplendo: quia si sic fieret, nulla intercederet inæqualitas, neque volenti sic contrahere fieret iniuria, quia illa obligatio, qua grauatur conductor, & qua obligatur, ex fœtibus nascentibus locatum numerum gregis reficere cum sit æstimabilis pretio rectè sibi recompẽsatur (vt supponimus) per extenuationem pretij iusti maioris, quod pro locatione tali poterat alias exigi iustè à locante, si id obligationis, & grauaminis conductori nõ imponeret, quam opinionem sic limitatam *Sen. aut.*

tam admisimus contra Metinam, quã nunc rursus, vt non solum absit ab vsura, limitamus cum Syluestro, verbo societas. 2.q.9.conclus.2. vt etiam absit ab iniustitia, vt taliter fiat, quod restaurato capitali ex fœtibus nascentibus tanta pars fructuum toto tempore conductionis considerato sibi fiat reliqua, vt pensionem, quam soluit, & operas, quas impendit, non cogatur conductor perdere, locatore sic se ponente in statu magis tuto, & multo melioris conditionis: quod an ita fiat ipsi locatores ouium viderint. Nam aliàs contingere potest, quod instaurato capitali ouium, si omnes oues perirent, conductor earũ perderet operas.

Limit. noua.

PRÆTEREA si aliquis prætextu societatis velit contrahere contractum nunc inter aliquos vsu receptũ, nouerit non esse contractum societatis, sed vsurarium, & nequissimum. Cõtractus autem hic sic initur, emit quis in autumno mille oues obligando venditores, vt vsque ad Maium eas saluas custodiant, & eorum periculo pereãt: & post quàm totam fœturam percepit, reuendit easdem eisdem venditoribus, plures igitur hic committuntur authore Soto iniquitates, nam si obligat eosdem venditores eas redimere, mutuum cum lucro est, quod est vsura. Tum etiam quia si obligat eos, vt periculum earum subeant, signum est, quod eas nequaquam emunt isti sic ementes. Nam si oues sibi emerent, sibi & non venditoribus deberent perire, tum quia pro periculo, & custodia non dant, nisi aliquod tenue pretium.

Cõtractus vsurarius frequens.

ITEM etiam qui confert in societatem oues, aut boues alicui, quos ab eo emit, cùm tamen nullos venales haberet sub certa pensione, cùm tamẽ probè noscat, aut credat illis bobus venalibus carere vsura est, & in foro exteriori in fraudem vsurarum id facti præsumitur intentatum. Patet, quia tantumdem est authore Metina in sua instructione, ac si pretium illorum bourn non persistentium apud eos vendentes mutuaret, vt cum lucro vltra sortem hanc pretij redderetur, quod manifestissima vsura non caret. Hinc sequitur corollariè, quod idem dicendum est de scienter ementibus fructus terrarum ab his, qui eas non habent, & vltra capitale, id est, pretiũ pro eis datum, aliquod referentibus lucrum.

Contractus vsurarius.

HINC corollariè secundò sequitur, quod Sotus ait verum esse, scilicet, quod contractus pessimus, & vsurarius est obligare rusticum consignãdo illi viginti aureos veluti pretium boum, quos rusticus ille non habet, vt illos saluos, ac tutos, locatosque custodiat, soluatque pretium menstruum locationis, cuius contractus vsuraria iniquitas hinc clarescit, quia in fine anni recepit viginti aureos quasi custoditos boues vltra pretium locationis, imò verò si tales verè emeret extantes apud rusticum, si eos eidem locaret cum pacto, vt eos redderet sanos, vsura esset secundum Metinam, quia esset mutuare eorum pretium cum lucro.

PRÆTEREA, quia ad calcem huius materiæ peruenimus, percurrẽda sunt cætera, ita vt si possibile sit, nihil explicatu necessarium prætereatur. Vnde nota, quod melius est ex ducentis aureis relictis promissis quotãnis dicendis emere censum perpetuũ, aut certè si talis emi non possit, emere cẽsum temporalem, potiùs quàm in societate exponere negotiationi, quamuis si census emi eis non posset, & hoc licitè posset fieri per illos tres contractus, scilicet, societatis, & assecurationis capitalis, & venditionis lucri verisimilis pro certo, & cum limitationibus suprà tactis, vt eorũ lucro missæ dicantur. At quia hoc rarò fit sine scandalo, vbi non est in vsu contractus hic, ab eo illic contrahendo abstinendum esset cum eodem socio non eos contractus præsertim assecurationis contrahendo. Nam hic cõtractus assecurationis initus cum eodem socio solum suspectus est magis.

Not. 1.

INSVPER notandum est nõ carere vitio vsuræ, si quis vendat alicui pecunia credita merce, valentes centum hac lege, vt emens alijs reuendat, & lucrum sit commune. Patet, nam si verè hic emit, sicut subitat periculo, ita

Not. 2.

ita sibi cedere debet totum lucrũ mercium cum peremptiones factę sint iã suæ, tum etiam quia illam partem lucri ratione mutui accipit vltra sorté. Nam illa vẽditio pecunia credita mutuo æquiualet.

Regula pro societate. TANDEM, vt de reliquis contractibus societatis, qui ex adiunctis diuersis circunstantijs penè in infinitũ variari possunt aliquale possit proferri iudicium, statuitur hic regula D. Antonini 2.par.tit.1.ca.7.§.39. in fine illius, cuius meminit Nauar. in summ. c.17. nu.261. ea nempe regula generalis est, vtpote per quam omnes casus deciduntur, scilicet, quod omnis societas circa animalia, in qua ponũtur pacta, quibus alicui sociorum arbitrio expertorum damnum irrogatur, ab iustitia deuiat, quippe quæ est illicita. Sicut etiam omnis alia societas, vbi emolumenta, & commoditates nõ respondent in partitione ex æquo partibus in societatem contributis iniqua societas est.

Regula 2. SECVNDA autem regula generalis ad prædictum finem deseruiens, & quæ explicatior est, cuius meminit Syluester societas, 1. in principio, & societas 2.q.9. conclus.5. hæc est, scilicet, quod in omni contractu societatis seruatis duobus nunquam intercędet peccatum. Primum, quod capitale non stet in toto, vel in parte periculo accipientis quantum ad casum fortuitum, nisi fortè vbi interueniret alius contractus assecurationis, de quo an in hac parte liceat, plura ante diximus. Secundum, quod arbitrio boni viri neutra pars notabiliter grauetur plusquam alia omnibus circũstantijs perpensis. Cuius regulæ vnica (quæ tulcitur) hæc est ratio, quia in his contractibus non potest esse peccatum, nisi vsuræ, vel iniustitiæ, quę auferuntur per illa duo. Si igitur hic sine fraude, & bona cũ fide excusante aliquid admissum fuerit contra iustitiam, à culpa abest, quandiu bona fides, & ignorantia inuincibilis perdurauerit, quod limita ex mente Syluestri, esse hoc ita, dum capitale stet periculo tradentis, nam vix bona fides, aut ignorantia excusans reperitur in illo, qui in societatem negotiationis, vnde ex petit lucrum, confert suam sortem pecuniæ, & tamen vult sibi reseruari in omni casu incolumem, & tutam.

DENIQVE supremam manum huic materiæ imponentes dicimus cũ Syluestro, quod quando animalia traduntur modo incognito iudicabitur de tali contractu secundum, quod cõsuetum est talia dari, & si de consuetudine non constet præsumetur contractus innominatus. l.2.ff.de præscripti. verb. & sic censebitur societas, & sic iuxta ius, & regulas societatis erit regulandus talis contractus. Aut saltem fiet recompensatio sumptuum, & laboris, & hoc actione mandati ex quo impositione Domini pascenda suscepit, l.1.ff. mandati, vel saltem actione in factum, siue præscriptis verbis, dicta lege 2. *Iuxta assueta iudicandum.*

FINIS PRIMI LIBRI.